

DIKORONGKONGI DAN MENDUNGGUNGI

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β' ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Ἡ μετὰ ἐξαιτίαν ἐπανέκδοσις τοῦ Συστήματός μας τῆς Γενικῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκην ἀφ' ἑνὸς μὲν πλήρους ἀναμορφώσεως ὁρισμένων κεφαλαίων αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ βελτιώσεως καὶ συμπληρώσεως ἑτέρων, ἵνα καταστῇ τοῦτο ἱκανὸν ν' ἀνταποκρίνεται ἐπαρκῶς εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ὁσημέραι ἐξελισσομένων ἐπιχειρηματικῶν συνθηκῶν.

Μεταξὺ ἄλλων ἀπαραίτητον ἐκρίθη νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸ ἐντονότερος ἐμποροβιομηχανικὸς προσανατολισμός, τὸ μὲν διὰ λόγους ἐφουτέρως καὶ ἀνεπιτέρας προσαρμογῆς του πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνατεθέντος εἰς ἡμῶς ἔργου τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Ἐνωσίτῃ Βιομηχανικῇ Σχολῇ, τὸ δὲ διὰ λόγους ἐθθυγραμμίσεως αὐτοῦ πρὸς τὰς συγχρόνους διδακτικὰς μεθόδους ἀναπτύξεως τῶν θεμάτων τῆς Γενικῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.

Μετὰ τὰς ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο συντελεσθείσας τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις πιστεύομεν ὅτι τὸ ἀνὴ γείρας Σῶματιμα ἐξέρχεται τῶν στενωτέρων πῶς ὄριων τοῦ καθαρῶς διδακτικοῦ συγγράμματος τοῦ προσριζομένου ἀποκλειστικῶς διὰ σπουδαστὰς καὶ προσκλιμβάνει γενικωτέρην σημασίαν καὶ χρησιμότητα ὡς καταλλήλου βοηθήματος τῆς ἐπιχειρηματικῆς πράξεως. Καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὴν ἀναπροσαρμογὴν ταύτην δὲν περιορίσθημεν ἀπλῶς εἰς τὴν ἐκσυγχρονισμένην καὶ μόνον θεωρητικὴν ἀνάληψιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν θεμάτων, ἀλλ' ὑπεγραμμίσαμεν ἐκτενέστερον καὶ ἐν τῷ δεόντι μέτρῳ καὶ τ' ἀναγόμενα εἰς τὸν τομέα τῆς πράξεως, βάσει πάντοτε τῶν κειμένων νομοθετικῶν διατάξεων καὶ τῶν ἀντιστοίχων ἐρμηνευτικῶν ἀπόψεων τῆς Νομολογίας.

Κατὰ τὸ διαρρηθῶσαν ἀπὸ τῆς α' ἐκδόσεως τοῦ παρόντος ἔργου χρονικὸν διάστημα ἔχομεν δημοσιεῦσαι μονογραφίας, ἀποτέμνας θεμάτων ἀναγομένων εἰς τὸ Εἰδικὸν Μέρος τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων καὶ ἀποτελοῦσας κατ' ὄσιν τμήματα ταύτης. Ἐχομεν κατόπιν τοῦτου τὴν ἐπίδομα ὅτι συμπληροῦντες τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τῶν ὑπολειπομένων εἰδικῶν θεμάτων δι' ἑτέρων μονογραφιῶν, συντόμως θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν—συνεπεῖς καὶ πρὸς τὴν ἐξαγγελθείσαν εἰς τὸν Πρόλογον τῆς α' ἐκδόσεώς μας ὑπόσχεσιν—νὰ δώσωμεν εἰς τὴν δημοσιότητα ὠλοκληρωμένον πλέον τὸ Εἰδικὸν Μέρος τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων, ἤτοι τὴν «Εἰδικὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων».

ΜΑΡΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ἀθήναι, Ὀκτώβριος 1959

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α' ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Ἡ «Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων», ἐμφανισθεῖσα τὸ πρῶτον ὡς ὀλοκλήρωμένος κλάδος τῶν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν ἐν Γερμανίᾳ, εἴκνει ταχέστατα τὸ ἐνδιαφέρον ὅλων τῶν οἰκονομικῶς ἐξειληγμένων χωρῶν, προσλαβοῦσα ἐν ἐκάστη τούτων ἀνάλογον ἰδιόμορφον κατεύθυνσιν, ὀφειλομένην εἰς τὰς ἐκασταχοῦ ἐπικρατούσας ἰδιοτύτους ἐπιχειρηματικὰς συνθήκας.

Κατὰ τὴν τελευταίαν 20ετίαν ἐμφανίζονται καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἀπαρχαὶ τῆς συστηματικῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης τῶν προβλημάτων τῶν Ἐπιχειρήσεων.

Ἡ ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, εὐρισκομένη ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς, ἐνισχύεται ὑποχρεωτικῶς ἐκ τῆς ἀντιστοίχου αὐθιχῆς διεθνοῦς Βιβλιογραφίας.

Συμβολὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον μας. Τοῦτο ὑπῆρξε προτὸν τόσον τῆς διδακτικῆς πείρας ἡμῶν ὅσον καὶ τῆς ἐπιμόνου ἐνασχολήσεώς μας εἰς τὰ θέματα τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων, ἐπὶ τινῶν τῶν ὁποίων καὶ ἐδημοσιεύομεν κατὰ καιρὸς μονογραφίας.

Τὸ παρὸν ἔργον ἀπειθύνεται κυρίως πρὸς τοὺς σπουδαστὰς τῆς Ἀνω-~~τάτης~~ Σχολῆς Βιομηχανικῶν Σπουδῶν καὶ σκοπεῖ νὰ εἰσαγάγῃ τούτους, κατὰ τρόπον μεθοδικὸν καὶ εὐληπτον, εἰς τὰ κεντρικὰ θέματα τοῦ περιοχομένου τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων. Ἐξ ἄλλου εὐρύτερα ἀνάπτυξις τῶν ἐν λόγῳ θεμάτων—μὴ οὐσα δυνατὴ εἰς τὰ στενὰ πλαίσια μιᾶς τριαύτης ἐκδόσεως—συντελεῖται κατὰ τὴν προφορικὴν ἡμῶν διδασκαλίαν.

Ἡ περιλαμβανομένη ἐν τῷ παρόντι Α' τόμῳ ὅλη περιορίζεται εἰς τὰ προβλήματα τοῦ Γενικοῦ Μέρους τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ἧτοι εἰς τὴν «Γενικὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων».

Ἐλπίζομεν δ' ὅτι εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον θὰ δυνηθῶμεν νὰ συμπληρώσωμεν τὸ ἔργον μας, δημοσιεύοντες καὶ τὸ Εἰδικὸν μέρος ταύτης, ἧτοι τὴν «Εἰδικὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων».

ΜΑΡΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ἀθήναι, Δεκέμβριος 1953

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *

1. Ἑλληνική

- ΑΛΑΜΟΠΟΥΛΟΥ Δ., Οικονομική τῶν Ἐκμεταλλεύσεων, τ. Ι. Θεσσαλονίκη 1959.
ΚΟΛΛΙΑ Δ., Γενική Ἰδιωτική Οικονομική, Ἀθῆναι 1950.
ΣΗΛΑΝΑΝΟΠΟΥΛΟΥ Ι., Ἰδιωτική Οικονομική, Ἀθῆναι 1952.
ΣΠΟΥΡΤΙΤΗ Α., Γενική Ἰδιωτική Οικονομική, Ἀθῆναι 1932.
ΤΣΙΜΑΡΑ Μ., Ἀρχαί Οικονομικῆς τῶν Ἐκμεταλλεύσεων καὶ Ἐπιχειρήσεων, Ἀθῆναι 1957.
ΦΩΤΙΑ Ν., Οικονομική τῶν Ἐπιχειρήσεων, Ἀθῆναι 1951.
ΧΡΥΣΟΧΟΥ Ι., Ὁργάνωσις τῶν Ἐπιχειρήσεων, Ἀθῆναι 1958.

2. Σένη

- ANSHEN M., *An Introduction to Business*, New York 1942.
BARNARD CH., *Organization and management*, Cambridge Mass. 1948
BOURGEOIS I., *Economie des entreprises privées*, Paris 1952.
CAMPION G., *Traité des Entreprises privées*, τ. I, II, Paris, 1945.
CARLIOZ Z., *Le gouvernement des entreprises*, Paris 1940.
CÈCCHERELLI A., *L'economia aziendale*, Firenze 1948.
DEAN J., *Managerial Economics*, New York 1951.
DEFOSSÉ G., *La gestion financière des Entreprises*, Paris 1957.
DELLA PENNA FR., *I fondamenti della ragioneria*, Roma 1949.
FISCHER G., *Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*, Heidelberg 1957.
GSELL E., *Betriebswirtschaftslehre*, τόμ. I, Zürich 1946.
HANSON S., *Introduction to Business*, New York 1950.
HOFFMANN A., *Wirtschaftslehre der Kaufmännische Unternehmung*, Leipzig 1932.
HOOG R., *Economie privée*, Paris 1942.
LEFÈVRE D'OVIDIO A., *L'impresa*, Bari 1950.

* Ἐνταῦθα παρατίθεται μόνον ἡ γενική βιβλιογραφία. Ἡ εἰδική βιβλιογραφία μνημονεύεται λεπτομερῶς εἰς τὰ καθ' ἕναστον κεφάλαια.

- LEHMANN M. R., *Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*, Wiesbaden 1956.
 MANÉ R., *Economie privée*, Paris 1951.
 MASI V., *Principi di Scienza delle aziende*, Padova 1946.
 MELLEROWICZ K., *Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*, B. I. II. III, Berlin 1959.
 MURAT A., *Economie Privée des Entreprises*, Paris 1951.
 NICKLISCH H., *Die Betriebswirtschaft*, Stuttgart 1932.
 ONIDA P., *Le discipline economico - aziendali*, Milano 1951.
 PANCIERA E., *Nuovi studi di economia aziendale*, Milano 1955.
 PAUWELS GH., *Analyse de l'Exploitation*, Bruxelles 1947.
 PRION W., *Die Lehre vom Wirtschaftsbetrieb*, τ. 3, Berlin 1935.
 WALTER A., *Einführung in die Wirtschaftslehre der Unternehmung*, Zurich 1950.
 ZAPPA G., *Tendenze nuove negli studi di Ragioneria*, Milano 1927.

3. Δεξιά

- ALFORD and BANGS, *Production Handbook*, New York.
 HANDWÖRTERBUCH, *der Betriebswirtschaftslehre*, Stuttgart.
 HATFIELD H., *Accounting*, New York.
 LANG TH., *Cost accountant's Handbook*, New York.
 LASSER S., *Business Management Handbook*, New York.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

§ 1.— Έννοια τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.

1. Κατὰ τὴν πλεον σύγχρονον ἐπιστημονικὴν διατύπωσιν, ἡ Κοινωνικὴ Οἰκονομία θεωρεῖται κοινωνικὸν σύμπλεγμα οἰκονομικῶν μονάδων. Αὕτη, ὅθεν, ἐρευνᾶται τόσον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ συνόλου τῆς (σμπλέγματος) ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐπὶ μέρους στοιχείων τῆς (οἰκονομικῶν μονάδων).

Ἱστορικῶς προεβάδισεν ἡ Κοινωνικὴ Οἰκονομική, ὡς ἔρευνα τοῦ συνόλου τῆς Οἰκονομίας. Ἐσχάτως ὁμως ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐστράφη μετ' ἰδιαιτέρας ἐντάσεως καὶ πρὸς τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ σύνολον ἐπὶ μέρους στοιχεῖα, τὰς *οἰκονομικὰς μονάδας*.

Ἡ Κοινωνικὴ Οἰκονομία ἐθεωρήθη «ὄργανισμός», τὰ δὲ ἀπαρτίζοντα ταύτην στοιχεῖα—αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες—ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς «κύτταρα» καὶ ἄρα ὡς αὐτοτελεῖ μέρη τοῦ ὄργανισμοῦ τούτου.

2. Πολύμορφοι καὶ ἀπειράριθμοι εἶναι αἱ ἀπαρτίζουσαι τὴν Κοινωνικὴν Οἰκονομίαν οἰκονομικαὶ μονάδες, γενικὸν ὁμως γνῶρισμα αὐτῶν εἶναι ὅτι ἅπασαι ἀποτελοῦν αὐτοτελεῖ συνδυασμὸν συντελεστῶν παραγωγῆς (φύσεως, ἐργασίας, κεφαλαίου) με σκοπὸν τὴν κάλυψιν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν. Οὕτω, μία Τράπεζα, μία βιομηχανία, ἓν ἐμπορικὸν κατάστημα, ἓν νοσοκομεῖον, εἷς Δήμος, ἓν θέατρον κτλ., ἀποτελοῦν *οἰκονομικὰς μονάδας*.

Εἰς τὴν σύγχρονον ὁμως οἰκονομικὴν ζωὴν, τῆς ἐλευθέρου κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας, ὁ ὄγκος καὶ τὸ σημαντικώτερον τμήμα τῶν οἰκονομικῶν μονάδων εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες διὰ τοῦ συνδυα-

σμοῦ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς σκοποῦσι τὸ κέρδος. Αἱ ταῦτα οἰκονομικαὶ μονάδες ἀποκαλοῦνται *ἐπιχειρήσεις*.

3. Ἡ ἐπιστήμη, ἣτις ἐρευνᾷ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὄρᾳσιν τῶν οἰκονομικῶν μονάδων τῶν ἐπιδιωκουσῶν τὸ κέρδος, δηλαδὴ τῶν ἐπιχειρήσεων, καλεῖται *Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων* (Économie d'Entreprises — Economia aziendale) — Economics of Enterprises — Wirtschaftslehre der Unternehmung).

Ἡ διαμόρφωσις τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων ὡς ὠλοκληρωμένου¹ ἐπιστημονικοῦ κλάου συντελέσθη τὸ πρῶτον² ἐν Γερμανίᾳ καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900 περίπου³.

Κατ' ἀρχὰς ἡ προσοχὴ τῆς νεαρᾶς ταύτης ἐπιστήμης ἐστράφη περισσότερον πρὸς τὴν ἐρευναν τῶν ἐκδηλώσεων, αἵτινες ἀπορρέουν ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς πρωτοβουλίας, ἐξ οὗ καὶ τὰ σχετικὰ συγγράμματα ἐλάβανον τὴν ὀνομασίαν τῆς «*Ἰδιωτικῆς Οἰκονομικῆς*» (Privatwirtschaftslehre — Business Economics — Économie Privée). Ἀργότερον ὅμως μετετοπίσθη τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τοῦ φορέως πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν, ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν ὀργανωμένην ἰδιωφελῆ οἰκονομικὴν μονάδα τοῦ συγχρόνου συστήματος τῆς Οἰκονομίας.

Οὕτω δὲ δικαιολογεῖται καὶ ἡ ἐπικρατήσασα ὀνομασία τῆς ἐπιστήμης ὡς «*Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων*»⁴.

1. Ἄν καὶ ὁ ὄρος οὗτος τυγχάνει λίαν ἐύχρηστος ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν ταῦτοις περισσότερον ἀποδίδει τὸν ἀντίστοιχον ἑλληνικὸν «*Οἰκονομικὴ τῶν Ἐκμεταλλεύσεων*», καθ' ὅσον οἱ Ἰταλοὶ συγγραφεῖς διὰ τοῦ ὄρου «azienda» ὀνομοῦν τὴν «ἐκμετάλλευσιν», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ὄρον «impresa», ὅστις ἀποδίδει τὸν ὄρον «ἐπιχείρησις». Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, οἱ ὡς ἄνω ὄροι συχνά ἐναλλάσσονται, εἰς σημεῖον ὥστε διὰ τοῦ ὄρου «economia aziendale» νὰ ὀνομαστῆται καὶ ἡ «οἰκονομικὴ τῶν ἐπιχειρήσεων».

2. Τὸ ἀσύμπόστατον τοῦ κλάου τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων εὐρίσκει πλείστους ὄρους ὑποστηρικτάς, κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *A. Hoffman*, *Wirtschaftslehre*, Leipzig 1932, σελ. 3 ἐπ.

3. Ἐν τούτοις ἀπαρχῇ τῆς ἐπιστήμης μας ὑποστηρίζεται διττὸν συνιστῶσιν αἱ κατὰ τὸν Μεσαίωνα διενεργηθεῖσαι τὸ πρῶτον, κυρίως ἐν Ἰταλίᾳ, μεμονωμένα ἔρευναι προβλημάτων τινῶν τῶν ἐπιχειρήσεων, λογιστικο-διαχειριστικοῦ περιεχομένου. Ἀναλυτικῶς βλ. *P. Barbiola*, *Storia della tecnica peria Italiana*.

4. Βλ. κατωτέρω § 5: Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.

5. Παρὰ ταῦτα ὑποστηρίζεται ὑπὸ πλείστων συγγραφέων, ἰδίως τῆς γερμανικῆς βιβλιογραφίας, διττὴ κατὰλληλος ὀνομασία τῆς ἐπιστήμης μας θὰ ἔδει νὰ ἦτο, οὐχὶ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐκμεταλλεύσεων (ὁ ὄρος ἀποδίδει τὸν γερμανικὸν *Betriebswirtschaftslehre*). Ἡ

§ 2.—Χαρακτήρ καὶ σκοπὸς τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.

1. Ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων εἶναι κατ' ἀρχὴν *ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη*¹. Πρέπει νὰ παρατηρῆ καὶ νὰ περιγράφη ἐπακριβῶς τὰ πραγματικῶς συμβαίνοντα εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Ἡ παρατήρησις ὁμῶς καὶ ἡ περιγραφή δὲν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς τὸ κύριον καθήκον αὐτῆς. Ἡ ἀξιοποίησις τοῦ διὰ τῆς παρατηρήσεως συγκεντρωμένου ὕλικου ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων. Καὶ ἐνταῦθα, ὡς εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην, ἐπιδιώκεται ἡ κατανόησις τῆς ἀληθείας. Ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων εἶναι ἐν γένει *αἰτιοκρατικὴ ἐπιστήμη*. Ὅφειλε νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τὰς καλυτέρας ὁδοὺς πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως αὕτη ἀποκτήσῃ τὴν μέγιστην ἱκανότητα ἀποδόσεως καὶ τὴν ὑψίστην οἰκονομικότητά της διὰ νὰ καταστῆ δὲ δυνατὴ ἢ εἰς τὴν πρᾶξιν ἐφαρμογὴ τῆς αἰτιοκρατικῆς θεωρίας πρέπει αὕτη νὰ συνδυασθῆ μετὰ τῆς τελεολογικῆς μεθόδου, ἥτις ἐξετάζει τὴν σχέσιν σκοποῦ καὶ μέσου μεταξὺ τῶν διαφόρων στοιχείων τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν εὐτῶ ἐπιδιωκομένην ἀπόδοσιν ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυγχανομένην ἀντιστοίχως τοιαύτην. Οὕτω ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων πραγματοποιεῖ τὸ σπουδαῖον καθήκον νὰ ἀναζητῆ τὰ εὐνοϊκώτερα μέσα διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποτελεσματικότητος (παραγωγικότητος · οἰκονομικότητος · ἀποδοτικότητος). Ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἕτερας ἐπιστήμας, εἰς τὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων πρέπει νὰ συνυπάρχουν πάντοτε ἡ αἰτιοκρατικὴ θεωρία καὶ ἡ τελεολογικὴ μέθοδος. Ὅπως ἡ τελευταία μόνη δὲν ἀρκεῖ διὰ τὸν σχηματισμὸν καθοδηγητικῶν κανόνων διὰ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, οὕτω καὶ ἡ πρώτη μόνη δὲν δύναται νὰ ὑποδεικνύῃ τὴν ὁδὸν διὰ μίαν πρακτικὴν θεμελίωσιν τῆς κτηθείσης ἐμπειρίας.

2. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων προκύπτει ὅτι ἡ οἰκονομικὴ τῶν ἐπιχειρήσεων τυγχάνει *ἐμπειρικῆς - ρεαλιστικῆς ἐπιστήμης*. Πέραν ὁμῶς τούτου, ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων πρέπει νὰ γίνῃ καὶ *κανονιστικὴ ἐπιστήμη* (normative). Πρέπει δηλαδή νὰ θέτῃ ἀξιώματα ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει δρῶντων καὶ συν-

---

λέξις ὁμῶς «ἐκμετάλλευσις», τοῦλάχιστον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, δὲν ἀποδίδει ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τῆς γερμανικῆς «Betrieb». Διὰ τοῦτο ἴσως παρ' ἡμῖν ὁ καθῆγ. *Μ. Τσιμόρας* ἐπιχειρεῖ διεύρυναι τῆς ἔννοιας χρησιμοποιοῦν σύνθετον τίτλον «Οἰκονομικὴ τῶν Ἐκμεταλλεύσεων καὶ Ἐπιχειρήσεων», Ἀθῆναι 1957.

1. Βλ. *G. Fischer* : Allgemeine Betriebswirtschaftslehre, Heidelberg 1957, σελ. 16 ἐπ.

εργαζομένων προσώπων, ούτως ώστε ὁ ἐπιχειρηματίας ἀφ' ἑνός καὶ ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον ἀφ' ἑτέρου νὰ συμμετέχουν δικαίως εἰς τὰς ἐπιτυγχανομένας ἐκάστοτε οἰκονομικὰς ἀποδόσεις.

Ἡ ἐπιχείρησις ὅμως δὲν πρέπει ν' ἀντιμετωπίζεται μονομερῶς, καὶ δὴ ἐξ ἀπόψεως εἴτε τοῦ ἐπιχειρηματίου, εἴτε τοῦ χρηματοδότου καὶ κεφαλαιούχου, εἴτε τοῦ ἐργάτου καὶ τοῦ ὑπαλλήλου, ἀλλ' εἶναι αὕτη καὶ ὁ π ε ὑ θ υ ν ο ς ἔ ν α ν τ ι τ ο ῦ κ α τ α ν α λ ω τ ο ῦ, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει λειτουργεῖ. Εἶναι ἐπίσης ὁπεύθυνος διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἀναλόγου μέρους τοῦ ἐπιτυγχανομένου κέρδους, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως, διὰ βελτιώσεων τοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τῆς ὀργανώσεώς της, διευκολύνῃ καὶ ἀπλοποιῇ περαιτέρω τὴν διάρθρωσιν τῆς λειτουργίας της καὶ οὕτω προσφέρῃ τὰ ἀγαθὰ της εἰς μικροτέρας τιμὰς.

3. Ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων εἰς διπλοῦν κατατείνει σκοπὸν :

α) Ὀντολογικόν, δηλαδή, πῶς ἐμφανίζονται εἰς τὴν πραγματικότητα τὰ γεγονότα καὶ τὰ φαινόμενα τὰ συνιστῶντα τὴν ζωὴν τῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ

β) Δεοντολογικόν, δηλαδή, πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμφανίζονται ταῦτα εἰς ἐκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν, ἐφαρμοζομένων τῶν πορισμάτων τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.

Δηλαδή, ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ θεωρητικόν αὐτῆς μέρος, ἀλλὰ προσλαμβάνει καὶ ἐφηρμοσμένον χαρακτήρα, τείνοντα νὰ κατευθύνῃ τὴν βούλησιν τοῦ ἐπιχειρηματικῶς δρῶντος ἀτόμου.

4. Ἡ Ἐπιστήμη μας, ὡς κοινωνικὴ ἐπιστήμη, χρησιμοποιεῖ τὰς ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν ἐφαρμοζόμενας μεθόδους¹ ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, ἤτοι τόσο τὴν *ἐπαγωγικὴν* ὡς καὶ τὴν *ἀπαγωγικὴν* (παραγωγικὴν) μέθοδον, μηδὲν ἀποκλείουσα καὶ τὸ *πείραμα* ὡς πρόσθετον μέθοδον ἐπαληθεύσεως τῶν πορισμάτων τῶν δύο βασικῶν μεθόδων.

§ 3.— Διαιρέσις τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.

1. Ὡς ἤδη ἐξετέθη ἀνωτέρω, ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων κατατείνει ἀφ' ἑνός μὲν εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν γεγονότων, ἅτινα συμβαίνουν εἰς τὴν ζωὴν τῶν πάσης φύσεως ἐπιχειρήσεων, ἀφ' ἑτέ-

1. Τὰ περὶ μεθόδων ἀνήκουν εἰς τὸν εἰδικὸν κλάδον τῆς « Μεθοδολογίας ».

ρου δὲ εἰς τὴν ἐπὶ μιᾶς ἐκάστης συγκεκριμένης περιπτώσεως ἐφαρμογὴν τῆς ὀρθοτέρας ἐπιχειρηματικῆς πολιτικῆς. Αἱ συγκεκριμέναι περιπτώσεις διαφοροποιοῦνται ἐκ τοῦ εἴδους, τῆς μορφῆς, τοῦ μεγέθους κλπ. τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ τοιαύτη—κυρίως—ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ἐπιχειρήσεων (ἐμπορικῶν, βιομηχανικῶν, γεωργικῶν, τραπεζικῶν, ἀσφαλιστικῶν κ.ο.κ.) διαφοροποιήσις τῶν συγκεκριμένων περιπτώσεων καὶ συναφῶν προβλημάτων ἐπιβάλλει τὴν ἀντίστοιχον ἐξειδίκευσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν διαίρεσιν τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων εἰς δύο μέρη: τὸ «Γενικὸν» καὶ τὸ «Εἰδικόν».

2. Τὸ «Γενικὸν Μέρος», ὅπερ ἀποτελεῖ τὰς «γενικὰς ἀρχὰς» τῆς ἐπιστήμης μας, ἀσχολεῖται μὲ τὰ γενικὰ θέματα καὶ προβλήματα, ὡς ταῦτα ἐμφανίζονται ὁμοιομόρφως εἰς πάσας, ἐν γένει, τὰς ἐπιχειρήσεις, ἀσχέτως εἴδους, μορφῆς, μεγέθους κλπ. Εἰς τὸ γενικὸν τοῦτο μέρος τῆς ἐπιστήμης μας διατυποῦνται κανόνες ὁμοιομόρφως ἐφαρμοζόμενοι ἐπὶ τῶν πάσης φύσεως ἐπιχειρήσεων. Ἐάν, ἀντιθέτως, ληφθοῦν ὡς ἀφετηρία τῆς ἐρεῦνης τὰ εἰδικὰ προβλήματα τῶν ἐπὶ μέρους οἰκονομικῶν κλάδων, τότε προκύπτει τὸ «Εἰδικὸν Μέρος» τῆς ἐπιστήμης μας, ὅπερ περιλαμβάνει τόσους ἰδιαιτέρους κλάδους ὅσα εἶναι καὶ τὰ εἶδη τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν ἐπιχειρήσεων.

Οὕτω ἔχομεν:

- α) Τὴν Βιομηχανικὴν Οἰκονομικὴν
  - β) Τὴν Ἐμπορικὴν »
  - γ) Τὴν Ἀσφαλιστικὴν »
  - δ) Τὴν Τραπεζικὴν »
  - ε) Τὴν Συγκοινωνιακὴν »
- κ.ο.κ.¹.

Ἡ τοιαύτη διαίρεσις καὶ περαιτέρω ἐξειδίκευσις τῆς ἐπιστήμης μας παρέχει τὴν δυνατότητα τὸ μὲν πληρεστέρας καὶ ρεαλιστικώτερας ἐρεῦνης τῶν προβλημάτων τῶν ἐπιχειρήσεων, τὸ δὲ ἐπιτυχε-

1. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ ἐξειδίκευσις τῆς ἐρεῦνης προχωρεῖ ἐτι, περαιτέρω. Οὕτω ἀνεπτύχθησαν εἰδικώτεροι κλάδοι τῆς Εἰδικῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων. Ἡ Βιομηχανικὴ Οἰκονομικὴ, ἐπὶ παραδείγματι, διασπᾶται συνηθέστατα εἰς Οἰκονομικὴν Βαρείας Βιομηχανίας, εἰς Οἰκονομικὴν Χημικῆς Βιομηχανίας, εἰς Οἰκονομικὴν Μεταλλείων κ.ο.κ. Ἡ Ἐμπορικὴ Οἰκονομικὴ διαχωρίζεται εἰς: Οἰκονομικὴν τοῦ Χονδρικοῦ Ἐμπορίου, Οἰκονομικὴν τοῦ Λιανικοῦ Ἐμπορίου. Ἡ Συγκοινωνιακὴ Οἰκονομικὴ ὑποδιακρίνεται εἰς: Σιδηροδρομικὴν Οἰκονομικὴν, Ναυτιλιακὴν Οἰκονομικὴν, Ἀεροπορικὴν Οἰκονομικὴν κ.ο.κ.

στέρας άσκήσεως της έκάστοτε ένδεικνυομένης έπιχειρηματικής πολιτικής.

Ένταύθα διατυπούνται κανόνες άφορώντες τας συγκεκριμένου είδους έπιχειρήσεις και έφαρμοζόμενοι επί των έκάστοτε ίδιομόρφως έμφανιζομένων έν αύταίς προβλημάτων.

3. Ωστε τά προβλήματα της Οικονομικής των Έπιχειρήσεων έρευνώνται, κατ' άρχήν, από δύο άπόψεων : α) της γενικής και β) της έκάστοτε ειδικής. Ούτω, τó πρόβλημα της ρευστότητας εις τó « Γενικόν Μέρος » της Οικονομικής των Έπιχειρήσεων θά έρευνηθῆ από της γενικής του άπόψεως, θά έξετασθῆ, δηλαδή, πώς τούτο τίθεται εις άλλους τούς κλάδους των έπιχειρήσεων και ποίοι είναι οι όμοιόμορφοι κανόνες, οι διέποντες τούτο εις άλλας έν γένει τας έπιχειρήσεις.

Πλήν όμως της γενικής ταύτης άπόψεως, τó πρόβλημα της ρευστότητας έμφανίζει ίδιομορφίας εις τούς καθ' έκαστον κλάδους των έπιχειρήσεων και ως έκ τούτου δέον νά έρευνηθῆ έκ νέου από της έκάστοτε ίδιούτου έμφανίσεως του εις τήν Έμπορικήν, Βιομηχανικήν κλπ. Οικονομικήν.

Άλλ' ή ίδιομορφία και τó ένδιαφέρον του προβλήματος της ρευστότητας άποκορυφούται εις τήν Τραπεζικήν Οικονομικήν, έν τῆ όποία ή έρευνα του προβλήματος τούτου τείνει νά καλύψη τó μεγαλύτερον τμήμα του περιεχομένου της.

Ό,τι έλέχθη διά τó πρόβλημα της ρευστότητας ίσχύει και άληθεύει και διά τά πλείστα των προβλημάτων της Οικονομικής των Έπιχειρήσεων, ως τó του τόπου έγκαταστάσεως των έπιχειρήσεων, τó του κόστους, τó της όργανώσεως, τó της χρηματοδοτήσεως κλπ.

4. Ό παρών πρώτος τόμος της Οικονομικής των Έπιχειρήσεων αναφέρεται εις τó « Γενικόν Μέρος » της έπιστήμης μας, δηλαδή τήν « Γενικήν Οικονομικήν των Έπιχειρήσεων ».

§ 4.— Περιεχόμενον της Γενικής Οικονομικής των Έπιχειρήσεων.

1. Εις τήν Γενικήν Οικονομικήν των Έπιχειρήσεων, ως ήδη έλέχθη, έξετάζεται ούχι συγκεκριμένη τις έπιχειρήσις, αλλά τó είδος « έπιχειρήσις »¹, ειδικώτερον δέ ή φύσις και τά καθήκοντα αύτης.

1 Βλ. και G. Fischer, ένθ' άνωτ., σελ. 26 έπ.

Ἡ ἔρευνα αὐτὴ ἀναλύεται εἰς τὰ ἑξῆς βασικά μέρη:

α) Τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν ταξινόμησιν τῶν κατηγοριῶν τῶν ἐπιχειρήσεων.

β) Τοὺς συντελεστάς δράσεως τῆς ἐπιχειρήσεως (φύσιν· ἐργασίαν· κεφάλαιον).

γ) Τὴν περιουσίαν καὶ τὴν κυκλοφορίαν αὐτῆς, καὶ τέλος

δ) Τὸν σύνδεσμον τῆς ἐπιχειρήσεως μετὰ τῆς ἀγορᾶς, ἐξ οὗ προκύπτουν ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ κίνδυνοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἀποτελέσματα.

2. Εἰς τὸ πρῶτον βασικὸν μέρος τῆς «Γενικῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων», κατ' ἀρχὴν, ἀναπτύσσονται ἡ *ἔννοια*, ἡ *ἀποστολὴ* καὶ αἱ *κατηγορίαι* τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἐπιχείρησις ἀποτελεῖ αὐτοτελῆ ὄργανισμὸν δρῶντα ἐντὸς τῆς γενικῆς Οἰκονομίας καὶ ἐπιφορτισμένον μὲ καθήκοντα οἰκονομικὰ καὶ φροντίδας κοινωνικὰς ἔναντι τοῦ προσωπικοῦ τῆς καὶ τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ μετ' αὐτῆς συνεργαζομένων.

Ἐνταῦθα, ἐπίσης, ἐκτίθενται ἡ *ἔννοια* καὶ τὰ *καθήκοντα* τοῦ *ἐπιχειρηματίου*, τόσον ἔναντι τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν φορέων τοῦ κεφαλαίου ὅσον καὶ ἔναντι τῶν πάσης φύσεως συνεργατῶν του.

Πλὴν τῶν ἀπλῶν ἐπιχειρηματικῶν μορφῶν δράσεως ἡ σύγχρονος Οἰκονομία ἔχει ἀναπτύξει καὶ ἰδιαιτέρας *μορφὰς συγκεντρώσεως*, αἵτινες κατατείνουσι εἰς εἰδικούς σκοποὺς καὶ, λόγω τοῦ μεγέθους καὶ τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἰσχύος, καταλαμβάνουσι ἰδιαιτέρας θέσεις ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς. Τὰς συγκεντρωτικὰς ταύτας μορφὰς ἐξετάζομεν ἐπίσης εἰς τὸ παρὸν μέρος.

3. Εἰς τὸ δεῦτερον μέρος ἐρευνῶνται οἱ *συντελεσταὶ δράσεως* τῆς ἐπιχειρήσεως (φύσις· ἐργασία· κεφάλαιον). Ὁ παράγων *φύσις* ἐνταῦθα ἐξετάζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ ἀπόψεως *ἑσωτερικῆς*, ἥτοι ὡς ὀρθολογικὸς ἐντοπισμὸς (ἐγκατάστασις) τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν ἀγοράν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ ἀπόψεως *ἑσωτερικῆς*, ἥτοι ὡς ἑσωκεταλλευτικὴ διαρρῦθμισις τοῦ ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως διατιθεμένου χώρου.

Ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία ἐκδηλοῦται μὲ δραστηριότητα *ἰθύνουσαν* (ἡγετικήν), *διευθύνουσαν* καὶ *διεκπλειοῦσαν* (ἐκτελεστικήν). Ἡ *ψυχοτεχνικὴ* καὶ ἡ *ψυχολογία* τῆς ἐργασίας συντελοῦν εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς κανονικῆς ἀνθρωπίνης ἀποδόσεως. Ἰδιαιτέρας σημασίας διὰ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν καὶ κρίσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἐπιχείρησιν εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν *ἀνθρωπίνων ἐν τῇ ἐπιχειρήσει σχέσεων*. Ἐνταῦθα προέχει ἡ τόνωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας τῶν

ἐργαζομένων, ἡ δημιουργία μεταξύ τούτων τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων συναδελφικότητος, ὡς καὶ ἡ κατάλληλος διοικήσις τῶν.

Ἡ ἐκτελεστικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐργασία ἀπεζημιούται διὰ τοῦ *ημερομισθίου*. Ἐπομένως πρέπει νὰ ἐκτεθοῦν τὰ διάφορα συστήματα ἀποζημιώσεως μὲ τὰς σχετικὰς ἐπιδράσεις τῶν, τόσο ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐργασίας του.

4. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὁμῶς τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν καθηκόντων τῆς καὶ τὴν προμήθειαν τῶν ἀπαραιτήτων εἰς αὐτὴν ὕλικῶν μέσων ἢ ἐπιχειρήσις ἔχει ἀνάγκην τοῦ *κεφαλαίου*. Ὡς κεφάλαιον νοοῦνται τὰ ἐν γένει χρηματοοικονομικά μέσα ἅτινα τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Τὰ μέσα ταῦτα χορηγοῦνται εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἢ ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου ἢ ὑπὸ τῶν τρίτων (πιστωτῶν).

Οὕτω δημιουργοῦνται αἱ ἔννοιαι τοῦ *ἰδίου* καὶ τοῦ *ξένου* κεφαλαίου. Σημασίαν ἐν προκειμένῳ ἔχει ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ὀρθοῦ μεγέθους τοῦ ἀπαιτουμένου κεφαλαίου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθορίζεται ἐκάστοτε ἡ τυχὸν ἀνεπάρκεια ἢ ὑπερεπάρκεια τούτου. Εἰς τὸ αὐτὸ τμήμα ἀπόσαφηνίζεται καὶ ἡ ἔννοια τοῦ *ἀναγκαίου* διὰ τὴν *ἐπιχειροῦσιν κεφαλαίου*.

Εἰς τὸ ἴδιον κεφάλαιον ἐξετάζεται ἰδίως τὸ *μετοχικὸν* κεφάλαιον, μὲ τὰς διαφόρους κατηγορίας μετοχῶν, ὡς καὶ τὰ ἐν γένει *ὑποθηματικά* τῆς ἐπιχειρήσεως.

Τὸ *ξένον* κεφάλαιον διακρίνεται εἰς *βραχυπρόθεσμον* καὶ *μακροπρόθεσμον*. Συνήθεις τρόποι συγκροτήσεως τοῦ μακροπρόθεσμου ξένου κεφαλαίου εἶναι αἱ ὁμολογίαι καὶ τὰ ἐνυπόθηκα δάνεια. Εἰς τὸ βραχυπρόθεσμον ξένον κεφάλαιον περιλαμβάνονται αἱ διάφοροι μορφαὶ τῶν πιστώσεων τῶν προμηθευτῶν καὶ τῶν τραπεζῶν.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ κεφαλαίου ἐρευνῶνται αἱ πηγαὶ προελεύσεως αὐτοῦ, ἧτοι ἡ *θεωρία τῆς χρηματοδοτήσεως*. Ἡ ὀρθὴ ἐκλογή καὶ προμήθεια τῆς σκοπιμωτέρας μορφῆς κεφαλαίου καθορίζει καὶ τὸν βαθμὸν τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως, ὃ δὲ ἐκάστοτε τρόπος τῆς χρηματοδοτήσεως καθορίζεται διὰ τῆς *πολιτικῆς τῆς χρηματοδοτήσεως*.

5. Ὁ ἐπιχειρηματίας μετατρέπει τὸ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ὑπάρχον κεφάλαιον διὰ τῆς κτήσεως κινητῶν καὶ ἀκινήτων ἀξιών. Τὸ σύνολον τῶν τοιούτων ἀξιών δίδει τὴν ἔννοιαν τῆς *περιουσίας*, ἧτις ἐρευνᾶται εἰς τὸ *τρίτον* μέρος. Ἡ περιουσία ἐνταῦθα ἐξετάζεται τόσο *στατικῶς* ὅσον καὶ *δυναμικῶς*. Ἡ *στατικὴ* ἐρευνα περιλαμβάνει τὴν ἔννοιαν τῆς περιουσίας, ὡς καὶ τὰς ἐν γένει διακρίσεις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων, βάσει κυρίως τῆς

υποστάσεως και τοῦ ἐν γένει λειτουργικοῦ προορισμοῦ τῶν. Ἡ δυναμικὴ ἔρευνα, ἐξ ἄλλου, ἀσχολεῖται μὲ τὴν *κυκλοφορίαν* τῆς περιουσίας, δι' ἧς πραγματοποιεῖται ἡ ἐπιχειρηματικὴ ἀπόδοσις. Ἡ περιουσία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀποτελεῖ ἀδρανῆ μάζαν, μόνον δὲ διὰ τῆς κυκλοφορίας τῆς, τῇ βοήθειᾳ τῆς ἐργασίας, προσδίδει ζωὴν καὶ κίνησιν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν.

6. Ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία τῆς ἐπιχειρήσεως συνίσταται εἰς μίαν ἀνευ προστριβῶν κυκλοφορίαν τῆς περιουσίας αὐτῆς. Ἡ κυκλοφορία τῆς περιουσίας πρέπει νὰ εἶναι ἐνῆρμονισμένη κατὰ τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται δυνατόν νὰ ἐκπληροῦνται αἱ ἐκάστοτε ὑποχρεώσεις τῆς ἐπιχειρήσεως. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ ἐπιχειρήσις δεόν νὰ ἔχη πάντοτε ἐξησφαλισμένην μίαν *ἀνάλογον ρευστότητα*. Εὐνοϊκὴ κατάστασις ρευστότητος ἐπιτρέπει τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν συμπτωματικῶν ἐπιδράσεων τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ἀπαιτήσεων ἐπιστροφῆς τῶν ξένων κεφαλαίων. Ἡ ρευστότης μετρεῖται δι' ἀριθμοδεικτῶν, οὕτω δὲ ἀποκτῶνται ἀσφαλεῖς βάσεις διὰ μίαν ὀρθὴν *πολιτικὴν ρευστότητος* τῆς ἐπιχειρήσεως.

7. Ἐν ἐκ τῶν βασικῶν προβλημάτων τῆς κυκλοφορίας τῆς περιουσίας ἀποτελοῦν αἱ *ἀποσβέσεις*. Ὡς ἀπόσβεσις νοεῖται ἡ ἀξία τῆς τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς φθορᾶς τῶν ἐν γένει παγίων περιουσιακῶν στοιχείων, ἧτις ἐνσωματοῦται τελικῶς εἰς τὸ κόστος τῶν παραγομένων προϊόντων. Πλὴν τῶν *κοστολογικῶν ἀποσβέσεων* πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὰς διὰ σκοποῦς ἰσολογισμοῦ (*λογιστικὰς*) ὡς καὶ τὰς *φορολογικὰς ἀποσβέσεις*.

8. Τὰ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν δημιουργούμενα πάσης φύσεως ἔξοδα ταξινομοῦνται βάσει τῶν *φορέων* τοῦ κόστους καὶ τῶν *θέσεων* κόστους καὶ ἀποχωρίζονται τὰ *οὐδέτερα* (ἢ ἀνώμαλα) ἔξοδα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξυπηρετοῦν τὴν ποραγωγίην. Οὕτω, καθίσταται δυνατόν μέσῳ τῆς κοστολογήσεως νὰ εὔρεθῃ ἡ βᾶσις διὰ τὴν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει διαμόρφωσιν τῆς τιμῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἔλεγχον αὐτῆς. Ἐκ τούτου προκύπτει ἡ *θεωρία τοῦ κόστους*, ἡ ὁποία ἐξετάζει τὴν φύσιν τοῦ κόστους καὶ τὴν ἐπίδρασιν του ἐπὶ τῆς ζωῆς τῆς ἐπιχειρήσεως. Οἱ *δείκται τοῦ κόστους* δὲν εἶναι μόνον ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἀσκήσιν ὀρθῆς τιμολογικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν χρησιμοποιομένων ἐκάστοτε μεθόδων καὶ μέσων. Ἐκ παραλλήλου ἐξετάζονται αἱ διάφοροι μέθοδοι κοστολογήσεως, ἡ σχέσις μεταξὺ κόστους καὶ *βαθμοῦ ἀπασχολήσεως* ὡς καὶ τὸ *πρότυπον κόστος* (*standard cost*). Τέλος, διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ κόστους ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ ἀκριβὴς ἀνάλυσις αὐτοῦ.

9. Τό κόστος αποτελεί τήν προϋπόθεσιν ὀρθῆς πολιτικῆς ἀποτιμῆσεως ἐν τῇ ἐπιχειρήσει. Ἡ ἀποτίμησις ὅμως πρέπει νά προσαρμόζεται τελείως πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους ἰδιομορφίας τῆς ἐπιχειρήσεως. Τοιοῦτοτρόπως καθίσταται ἀποραίτητος ἡ θεμελιώδης γνώσις τῶν δυνατῶν ἀρχῶν ἀποτιμῆσεως. Ἡ ἐλευθέρως ὅμως διαμορφουμένη οἰκονομικὴ ζωὴ δὲν εἶναι δυνατόν νά δεσμευθῇ εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς ἀντικειμενικῆς ἀξίας. Διὰ τῆς ἀποτιμῆσεως τῶν προϊόντων δηγοῦμεθα εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς κοστολογήσεως καὶ τὴν πολιτικὴν τῶν τιμῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, βάσει τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀποραίτητος εὐκαμψία εἰς τὴν κοστολόγησιν καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς τιμῆς προσφορᾶς. Οὕτω ἡ ζωὴ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐναρμονίζεται πρὸς τὰς ὀφισταμένας ἀπαιτήσεις τῆς ἀγορᾶς.

10. Τὸ τέταρτον μέρος τῆς «Γενικῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων» ἀσχολεῖται μὲ τὴν θέσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ἐν πρώτοις εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως καθορισθοῦν οἱ διαφοροὶ ἀλληλεπιδράσεις μεταξὺ ἐπιχειρήσεως καὶ ἀγορᾶς. Ἡ ἀνάγκη συνδέσμου μεταξὺ ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν τελικῶν καταναλωτῶν τῶν προϊόντων αὐτῆς δημιουργεῖ σειράν μορφῶν καὶ ὀργάνων ἐμπορίου.

Αἱ ἐπιδράσεις τῆς ἀγορᾶς συνήθως προσδιορίζονται διὰ μιᾶς καταλλήλου *θεωρίας τῆς ἀγορᾶς* καὶ μιᾶς ἐπισταμένης παρακολούθησεως τῆς τάσεως ταύτης. Ἡ ἔρευνα τῆς ἀγορᾶς, ἀληθῆς *φαντάζ* τῶν ἐπιχειρήσεων, εἶναι τὸ μέσον τῆς διερευνήσεως τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν προτιμήσεων καὶ ἐν γένει τῆς εὐμενοῦς, ἀδιαφόρου ἢ δυσμενοῦς στάσεως τῆς κοινωνικῆς ζητήσεως ἔναντι συγκεκριμένης προσφορᾶς. Ἡ δραστηριότης τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐκδηλοῦται δι' *ἀγορῶν καὶ πωλήσεων*. Διὰ τῆς πωλήσεως ἐπανεισρέει εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ὑπὸ μορφήν *εἰσόδου* τὸ ἀντίτιμον τῶν πωληθέντων ὁμοῦ μετὰ τοῦ τυχόν προκύψαντος κέρδους. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τῆς τεχνικῆς ἀναπτύξεως μεγάλη ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὸν τομέα τῆς παραγωγῆς, ἐνῶ ὁ τομεὺς τῆς πωλήσεως δὲν ἐξετιμήθη. Ἴσως, δεόντως.

11. Ἄλλὰ ἡ ἐν γένει δράσις τῆς ἐπιχειρήσεως συνδέεται μὲ *κινδύνους* ἀσφαλιζομένους καὶ μὴ. Κίνδυνοὶ τινες εἶναι δυνατόν νά ὑπολογισθοῦν κοστολογικῶς μέσφ τῶν κατοβαλλομένων ἀσφαλιστρῶν, ἕτεροι πάλιν δὲν εἶναι δυνατόν νά σταθμισθῶσι μαθηματικῶς, δι' ὃ καὶ καλύπτονται ἐκ τοῦ ἐπιτυγχανομένου ἐκάστοτε κέρδους. Διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν πάσης φύσεως κινδύνων χρησιμεύει ἡ *πολιτικὴ τῶν κινδύνων* τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὑπάρχουν ὁ *μερισμὸς*, ἡ *πρόληψις* καὶ ἡ *κάλυψις* τοῦ κινδύνου.

Οι κίνδυνοι της επιχειρήσεως αύξάνουν ἐφ' ὅσον δὲν *προγραμματίζεται* ἐγκαίρως καὶ καταλλήλως ἡ ὄλη δραστηριότης αὐτῆς, ἀλλὰ αὐτοσχεδιάζεται ἐκάστοτε κατὰ τρόπον ἐμπειρικόν καὶ ἐνστικτώδη ἐκ μέρους τοῦ ἐπιχειρηματίου.

Διὰ τοῦ *προγραμματισμοῦ* σχεδιάζεται ἡ κατὰ λειτουργίαν δραστηριότης τῆς ἐπιχειρήσεως, διενεργοῦνται δὲ ὑπολογισμοὶ καλύπτοντες ὠρισμένην περίοδον. Πέραν ὅμως τούτων συγκρίνονται αἱ προβλέψεις πρὸς τὰς ἐκάστοτε πραγματοποιήσεις, ἀνοζητοῦνται τὰ αἷτια τὰ προκαλοῦντα τὰς ἀποκλίσεις μεταξύ προβλέψεων καὶ πραγματοποιήσεων καὶ τέλος ἀναθεωροῦνται αἱ ὀρχικαὶ προβλέψεις βάσει τῆς κτηθείσης πείρας.

12. Ἐάν ἡ συγκρότησις τῆς ἐπιχειρήσεως διενηργήθῃ κατὰ τρόπον ὀρθόν, ἐάν ἡ περιουσία αὐτῆς κυκλοφορῇ ὁμαλῶς καὶ ἀπροσκόπτως, ἐάν αἱ δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τῆς ἀγορᾶς ἔχουν ὑπερνικηθῇ, τότε ὁ κέρδοφόρος σκοπὸς τῆς ἐπιχειρήσεως εὐρίσκειται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πραγματοποιήσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα ἐκφράζεται εἰς *κέρδος* ὅταν πρόκειται νὰ μετρηθῇ ἡ αὐξήσις τῆς ἀξίας μεταξύ δύο χρονικῶν σημείων. Ἐάν τὸ θετικόν ἀποτέλεσμα συσχετισθῇ πρὸς τὸ τοποθετηθὲν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν κεφάλαιον, τότε ἔχομεν τὴν ἔννοιαν τῆς *ἀποδοτικότητος*. Ἡ ἐπιχείρησις ὅμως δὲν πρέπει νὰ περιορίζηται μόνον εἰς τὴν ἐπιδιώξιν καὶ τὸν λογισμὸν τοῦ κέρδους, ἀλλὰ δεόν, κυρίως, νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν αὐξησιν τῆς *παραγωγικότητος* καὶ *οἰκονομικότητος* τῆς. Αὗτοι ὑπὸ ὁμαλᾶς συνθήκας λειτουργίας τῆς ἀγορᾶς ἀποτελοῦν ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐπικερδῆ λειτουργίαν αὐτῆς.

13. Ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν συνοπτικῶς τὸ περιεχόμενον ἐρεῦνης τῆς «Γενικῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων». Εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια προβοίνομεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν καθ' ἕκαστα ἐνοιῶν, ὡς καὶ εἰς σχετικὴν ἔρευναν τῶν συναφῶν προβλημάτων.

§ 5.—Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.

1. Αἱ ἀπορχαὶ τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων συναντιῶνται κατὰ τὸν 14^{ον} αἰῶνα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀπὸ τοῦ *L. Pegolotti* (1335), ἀσχοληθέντος μὲ τὰ ἔθιμα τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν τῆς ἐποχῆς του, τοῦ περιφήμου φραγκισκανοῦ *L. Paciolo*, θεωρουμένου ὡς πατρός τῆς διγραφικῆς λογιστικῆς καὶ συγγραφέως τοῦ ἔργου *Summa di Arithmetica, Geometria* κλπ. (Venezia 1494), μέχρι τοῦ γενουησιῦ ἐμπόρου *G. Peri* καὶ συγγραφέως τοῦ ἔργου

Η *Negotiante* (Γενόνα 1638), ή συναφής με την έπιστήμη μας (ιταλική βιβλιογραφία διέπεται από μίαν προσπάθειαν άδρομεροῦς συλλήψεως καί άτελοῦς έπεξεργασίας παντοειδῶν κανόνων αναφερομένων εἰς θέματα έμπορικά, λογιστικά, άκόμη δέ καί μαθηματικά.

Ἀντιθέτως, ή έπιστήμη μας διαμορφοῦται καί ολοκληροῦται κυρίως έν Γερμανία από τῶν άρχῶν τοῦ πορόντος αἰῶνος. Τά πρώτα συστηματικά Έργα τά όποια ένεφανίσθησαν κατά τήν έποχήν ταύτην ήσαν τοῦ *J. F. Schär* : «Ἡ Γενική Έμπορική Οίκονομική» (*Allgemeine Handelsbetriebslehre*, Leipzig 1911), τοῦ *H. Nieblisch* : «Ἡ Γενική Έμπορική Οίκονομική ὡς Ἰδιωτική Οίκονομική τοῦ Έμπορίου καί τῆς Βιομηχανίας» (*Allgemeine Kaufmännische Betriebslehre als Privatwirtschaftslehre des Handels und der Industrie*, Stuttgart 1912), τοῦ *Weyermann-Schönitz* : «Αἱ άρχαί καί τό σύστημα τῆς Ἰδιωτικῆς Οίκονομικῆς» (*Grundlegung und Systematik einer Wissenschaftlichen Privatwirtschaftslehre*, Karlsruhe 1912).

2. Διά τῶν βασικῶν Έργων τῶν άνωτέρω συγγραφέων, πλην τῆς θεωρητικῆς προωθήσεως τῆς Οίκονομικῆς τῶν Έπιχειρήσεων, προσεδόθη εἰς τήν Έρευναν αὐτῆς ὅπως διάφορος κατεύθυνσις. Έθεωρήθη ὅτι διά νά άποβαῖνη κοινωνικῶς ὠφέλιμος ή έπιχείρησις δέν εἶναι άρκετόν μόνον ν' άποδίδη αὐτή κέρδος, αλλά τά παρ' αὐτῆς προσφερόμενα Έργα νά εἶναι χρήσιμα καί νά έξυπηρετοῦν τό κοινωνικόν σύνολον, τόσον από άπόψεως ποσοτήτων ὅσον καί από άπόψεως τιμῶν. Δηλαδή κέντρον Έρεύνης τῆς νεωστί διαμορφωθείσης έπιστημονικῆς θεμελιώσεως τῆς Οίκονομικῆς τῶν Έπιχειρήσεων δέν εἶναι ή άποκλειστική ὑπό τῆς έπιχειρήσεως έπιδιώξις μείζονος άποδοτικότητας (έπιτευξις άνωτάτου δυνατοῦ κέρδους)—ήτις πολλάκις εἶναι δυνατόν νά έπιτογχανέται καί δι' άντικοινωνικῶν μέσων, ὡς ή μείωσις ή καί ή καταστροφή τῆς παραγωγῆς—άλλά ή διά τῆς έσωκεταλλευτικῆς τῆς δραστηριότητος έπιδιώξις μείζονος οίκονομικότητας (*Schmälzlebach, Nieblisch*). Οὕτω ή Έρευνα τῆς έπιστήμης μας κατά τήν περίοδον ταύτην έπεξετάθη έπί πάσης οίκονομικῆς μονάδος, άδιακρίτως φορέως, περιεχομένου δράσεως καί σκοποῦ, άρκεῖ ή δραστηριότης αὐτῆς ν' άπέβαινε κοινωνικῶς ὠφέλιμος, έξ οὗ καί έδόθησαν εἰς ταύτην ὀνομασίαι ὡς ή τῆς «Έπιστήμης τῶν Οίκονομικῶν μονάδων» ή τῆς «Οίκονομικῆς τῶν Έκμεταλλεύσεων».

3. Έσχάτως ὁμοίως διαμορφώθησαν καί νεώτεραι άπόψεις έπί τῶν ὀρίων καί τῆς έκτάσεως τοῦ άντικειμένου τῆς Έπιστήμης μας.

Ούτω, ἀφ' ἐνός μὲν ὑπεστηρίχθη ἡ μονομερὴς ἀποψὶς τῶν *Leitner* : εἰς *Renaissance der Privatwirtschaftslehre*, Berlin 1931, *Hoffmann* εἰς *Wirtschaftslehre der Unternehmung*, Leipzig 1932, καὶ *Rieger* εἰς *Einführung in die Privatwirtschaftslehre*, Nürnberg 1928, ὅτι ἡ ἔρευνα ὀφείλει νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ δὴ εἰς τὴν ἀποδοτικότητα αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνέκυψεν ἡ συνδυάζουσα τὰς ἀνωτέρω μονοπλεύρους ἀπόψεις Σχολὴ τῶν *Lehmann-Prion-Kischer*, καθ' ὅς ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων ὀφείλει νὰ ἐρευνᾷ τόσο τὴν πλευρὰν τῆς Ἐπιχειρήσεως (χρηματοοικονομικαὶ συναλλαγαὶ) ὅσον καὶ τῆς Ἐκμεταλλεύσεως (τεχνικοπαραγωγικὴ διαδικασία) καὶ ἄρα ὀφείλει νὰ ἐνδιαφέρεται τὸ μὲν διὰ τὴν αὐξήσασιν τῆς ἀποδοτικότητος, τὸ δὲ διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικότητος αὐτῆς.

4. Εἰς τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας, τόσο ἐν Ἀγγλίᾳ ὅσον καὶ ἐν Η.Π.Α., ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων δὲν προσέλαβε χαρακτηριστὰ θεωρητικὸν καὶ ὠλοκληρωμένον, ἀλλὰ προσηνατολίσθη πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ραγδαίως ἐξελισσομένης ἐπιχειρηματικῆς πράξεως καὶ περιορίσθη εἰς τὴν κατὰ πλάτος ἀνάπτυξιν μεμονωμένων θεμάτων τοῦ κλάδου μας. Οὕτω ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἔρευνα περιστράφη εἰς τὰ θέματα τοῦ κόστους καὶ τῆς κοστολογήσεως, τῆς ἐλεγκτικῆς καὶ ὀργανωτικῆς τῶν ἐπιχειρήσεων κ.ο.κ., ἐν Η.Π.Α. δὲ ἡ ἐπιστήμη μας, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν κυρίως τῆς *Business Administration*, ἠσχολήθη κατὰ κύριον λόγον μὲ τὰ θέματα τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων (*Financial Organization*), τὴν ἔρευναν τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς (*Marketing Research*), τὸν προϋπολογιστικὸν ἔλεγχον (*Budgetary Control*), τὴν κοστολόγησιν καὶ τὸ πρότυπον κόστος (*Costing and Standard Cost*), τὴν ἔρευναν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων τόσο μεταξὺ τῶν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει συνεργαζομένων ἀτόμων ὅσον καὶ τῶν μετὰ τῆς ἐπιχειρήσεως συναλλασσομένων (*Human and Public relations*) κ.ο.κ.

5. Τέλος, ἐν Γαλλίᾳ, ἀκόμη καὶ σήμερον, ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων, παρὰ τὴν ἐμφάνισιν ὀρισμένων μεμονωμένων ἔργων, ὡς τοῦ: *G. Champion*, *Traité des Entreprises privées*, Paris 1946, *R. Mané*, *Économie privée*, Paris 1951, *A. Murat*, *Économie privée des Entreprises*, Paris 1950, *L. Bourgeois*, *Économie des Entreprises privées*, Paris 1952, δὲν κατάρθωσε ν' ἀποτελέσῃ αὐτοτελεῆ οἰκονομικὸν κλάδον καὶ ν' ἀποσπασθῇ ὀλοσχερῶς ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

6. Παρ' ἡμῖν τὸ πρῶτον σύστημα Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Γενικὴ Ἰδιωτικὴ Οἰκονομικὴ» ἐδημοσιεύθη τὸ ἔτος 1932, ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῆς Α.Σ.Ο.Ε.Ε. Ἀναστασίου Σπουγγίου. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ θέματα τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων συνεζητάζοντο, ἐν πολλοῖς, μετὰ τῶν θεμάτων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ἐκτοτε ἐδημοσιεύθησαν εὐάριθμοι μονογραφαὶ ἐπὶ συναφῶν πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις θεμάτων, ἐμφανίζονται δὲ αἱ τάσεις ὁλοκληρώσεως συστημάτων ἅτινα μνημονεύομεν εἰς τὴν παρατιθεμένην Βιβλιογραφίαν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΩΤΕΡΟΝ ΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Ι.—ΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΜΟΝΑΔΕΣ

§ 1.— Έννοια οίκονομικῶν μονάδων.

1. Πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὴν ἐπιχείρησιν καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐρευναν τῶν ἀνακυπτόντων ἐκ τῆς δράσεως αὐτῆς προβλημάτων ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἀναλύσωμεν τὴν ἔννοιαν καὶ τὰς κατηγορίας τῶν οἰκονομικῶν μονάδων.

Οἰκονομικὴ μονάς καλεῖται ὁ συστηματικὸς συνδυασμὸς τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς (φύσεως — ἐργασίας — κεφαλαίου), διὰ τοῦ ὁποῦ ἀποσκοπεῖται ἡ κάλυψις τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Στοιχεῖα, ὡς ἐκ τούτου, τῆς οἰκονομικῆς μονάδος εἶναι:

α) Οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς, ἀνεξαρτήτως ποσοστοῦ συμμετοχῆς τῶν.

β) Ὁ συστηματικὸς προσδιορισμὸς αὐτῶν, δηλαδὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς.

γ) Τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα τοῦ ὡς ἄνω συστηματικοῦ συνδυασμοῦ, ὅπερ δεόν νὰ συνίσταται εἰς τὴν κάλυψιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν.

2. Ὡς ἐπλουστάτη μορφή τῆς οἰκονομικῆς μονάδος ἐμφανίζεται ὁ ἀνθρώπος, ὅστις συνδυάζει καταλλήλως τὰς δυνάμεις του μὲ

---

1. Λέγομεν κάλυψιν, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ἀμεσον ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν, διότι ἡ πρώτη ὑποδηλοῖ μόνιμωτέραν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν καὶ οὐχὶ ἀπλῆν, τυχαίαν ἢ συμπτωματικὴν ἐνέργειαν. Ἐν τῇ ἔννοια τῆς οἰκονομικῆς μονάδος περιέχεται καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς διαρκείας τῆς οἰκονομικῆς δράσεως.

τά εις τὴν διάθεσίν του εὐρισκόμενα στοιχειώδη ὕλικά μέσα πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν του.

Ἐν τούτοις, ἐκ τῆς εὐρυτέρας χρησιμοποίησεως καὶ τῆς οἰκονομικωτέρας ὀργανώσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς προκύπτουν αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες ἀνωτέρου βαθμοῦ (π.χ. μία τράπεζα, ἕν νοσοκομεῖον, ἕν θέατρον κ.ο.κ.). Ἡ συγκρότησις τῶν ἐν λόγῳ οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν δυνατὸν νὰ προέρχηται εἴτε ἐξ ἰδιωτικῆς, εἴτε ἐκ δημοσίας πρωτοβουλίας, εἴτε καὶ ἐκ τῆς συνεργασίας ἀμφότερων τούτων.

Τὰς ὡς ἄνω μονάδας — διὰ τῶν ὁποίων συντελεῖται ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ — καλοῦμεν οἰκονομικὰς· οὐχὶ διότι ἐπιδιώκουν χρηματικὸν ὄφελος ἢ χρηματικὸν κέρδος — καθ' ὅσον μόνον μέρος τούτων, καὶ δὴ αἱ ἐπιχειρήσεις, ἀποβλέπουν εἰς τὸν ὡς ἄνω σκοπὸν — ἀλλὰ διότι κατατείνουν εἰς οἰκονομικὸν κέρδος, δηλαδή, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς (*Wirtschaftsprinzip*)¹.

§ 2.—Κατηγορίαι τῶν οἰκονομικῶν μονάδων.

1. Αἱ ἐντὸς τῆς οἰκονομίας δρῶσαι οἰκονομικαὶ μονάδες εἶναι ἀναρίθμητοι. Κυρίως, αὗται διακρίνονται βάσει τῶν κάτωθι κριτηρίων: α) τοῦ φορέως τῶν, β) τῆς περιουσιακῆς τῶν διαρθρώσεως, γ) τοῦ μεγέθους τῶν καὶ δ) τοῦ περιεχομένου τῆς δράσεώς τῶν. Ὅστω διακρίνονται:

1.—*Ἀναλόγως τοῦ φορέως (ὑποκειμένου).*

Εἰς ἰδιωτικὰς, ὅταν φορεὺς αὐτῶν εἶναι πρόσωπον νομικὸν ἢ φυσικὸν ἰδιωτικοῦ δικαίου, π.χ. μία ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις.

Εἰς δημοσίας, ὅταν φορεὺς αὐτῶν εἶναι πρόσωπον νομικὸν δημοσίου δικαίου ἢ αὐτὸ τοῦτο τὸ κράτος, π.χ. τὸ Πανεπιστήμιον, ὁ Δήμος, ἡ Κοινότης κλπ.

Εἰς μικτὰς, ὅταν προκύπτουν ἐκ τῆς συνεργασίας* προσώπων ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου δικαίου.

1 Ἡ οἰκονομικὴ ἀρχὴ ἐπιτυγχάνεται: α) εἴτε ὅταν δι' ὀρισμένων μέσων ἐπιδιώκεται τὸ μεγαλύτερον ἀποτέλεσμα, β) εἴτε ὅταν ὀρισμένον ἀποτέλεσμα ἐπιδιώκεται διὰ τῶν ὀλιγωτέρων θυσιῶν καὶ τέλους γ) εἴτε ὅταν διὰ τῶν ὀλιγωτέρων μέσων ἐπιδιώκεται τὸ μεγαλύτερον δυνατὸν ἀποτέλεσμα. Κατὰ κανόνα αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες ἐπιδιώκουν τὴν περίπτωσιν (γ).

2 Μία μικτὴ οἰκονομικὴ μονάς εἶναι δυνατὸν νὰ συγκροτηθῇ κατὰ τοὺς ἐξῆς τρόπους:

Εἴτε διὰ παραλλήλου καταθέσεως κεφαλαίων τόσοσιν ἐκ μέρους προσώπων ἰδιωτικοῦ δικαίου ὅσον καὶ ἐκ μέρους προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ

Εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν σήμερον μορφήν τῆς ἀτομοκρατικῆς φιλελευθέρως οἰκονομίας ἡ ἰδιωτικὴ οἰκονομικὴ μονάς ἀποτελεῖ τὴν συνηθεστέραν ἐκδήλωσιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

II.—*Ἀναλόγως τῆς περιουσιακῆς τῶν διαρθρώσεως*'.

Ἀπὸ *στατικῆς ἀπόψεως* αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες διακρίνονται: Εἰς ἐντάσεως παγίας περιουσίας (Anlagekapitalintensiv), ὡσάκις ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ὑπερέχουν κατ' ἄξιαν τὰ ἐν γένει πάγια στοιχεῖα ἐνεργητικοῦ (κατὰ κανόνα εἰς βιομηχανίας, μεταλλεῖα κλπ.) εἰς ἐντάσεως κυκλοφοροῦσης περιουσίας (Betriebskapitalintensiv), ὡσάκις ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ὑπερισχύουν κατ' ἄξιαν τὰ κυκλοφοριακὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα (εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις κλπ.) καὶ εἰς μικτῆς συνθέσεως, ὡσάκις πορατηρεῖται συγκερασμὸς ἀμφοτέρων τῶν ὡς ἄνω κατηγοριῶν περιουσιακῶν στοιχείων.

Ἀπὸ *δυναμικῆς ἀπόψεως* αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες διαχωρίζονται ἀναλόγως τῆς συμμετοχῆς ἐκάστου εἴδους ἐξόδου, κατὰ τὴν ἐν χρονικῇ ἐξελίξει διαμόρφωσιν τοῦ κόστους παραγωγῆς τῶν.

Οὕτω διακρίνομεν οἰκονομικὰς μονάδας εἰς ἅς κατὰ τὰς διαδοχικὰς μονάδας χρόνου ἐπικρατεῖ ἐκάστοτε: εἴτε τὸ ποσοστὸν ἐξόδων πρῶτων ὑλῶν (Betriebstoffintensiv) (κατὰ κανόνα βιομηχανία τροφίμων, βιομηχανία ἐπιξεργασίας πολυτίμων λίθων κ.ο.κ.), εἴτε τὸ ποσοστὸν ἐξόδων ἐργασίας (Betriebsarbeitsintensiv) (ὥρολογοποιία), εἴτε τέλος τὸ ποσοστὸν τῶν ἐξόδων κεφαλαίου (Betriebskapitalintensiv) (ὕδροηλεκτρικαὶ βιομηχανία παραγωγῆς ρεύματος, ψυκτικαὶ βιομηχανία, ἔνθα ὑπερέχει τὸ στοιχεῖον τῶν ἀποσβέσεων κ.ο.κ.).

καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ κράτους. Π.χ. ἐπιχειρήσεις συγκοινωνίας εἰς ἣν μέρος τοῦ κεφαλαίου ἀναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἢ ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως ἐπιχορηγομένη τακτικῶς ὑπὸ τοῦ Κράτους

Εἴτε διὰ καταθέσεως κεφαλαίων ἐκ μέρους τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἀσκήσεως ἐποπτείας καὶ ἐλέγχου ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου. Π.χ. ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.

Εἴτε, τέλος, διὰ τῆς ἀπλῆς συμμετοχῆς τοῦ κράτους εἰς τὰ ἀποτελέσματα, ὅπου καταθέσεως οἰωνδῆποτε κεφαλαίων ἢ ἀσκήσεως οἰωνδῆποτε ἐποπτείας ἢ ἐλέγχου. Π.χ. ὁ Δῆμος Φαλήρου παραχωρεῖ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν λουτρῶν, κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, εἰς ἐπιχειρηματίαν τινά, ἔναντι ἐνός ὀρισμένου ποσοῦ ἢ ἔναντι συμμετοχῆς εἰς τὰ ἀποτελέσματα.

I. Τὰ ποικιλόμορφα προβλήματα, ἅτινα ἐμφανίζονται εἰς ἐκάστην οἰκονομικὴν μονάδα, καὶ δὴ τὴν ἐπιχείρησιν, συνεπεί τῆς διαφόρου περιουσιακῆς τῆς διαρθρώσεως, ἐξετάζομεν ἀναλυτικῶς κατωτέρω καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ περὶ ἀναλύσεως τῆς περιουσίας μέρος.

III.—*Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των.*

Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες διακρίνονται εἰς *μεγάλας*, εἰς *μεσαίας* καὶ εἰς *μικράς*.

Ἐνταῦθα τὸ κριτήριον τοῦ διαχωρισμοῦ τυγχάνει συμβατικόν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀκαθόριστον.

Συνήθως λαμβάνεται ὡς βᾶσις *στατικόν* κριτήριον, ἦτοι τὸ χρησιμοποιούμενον ἐντὸς τῆς οἰκονομικῆς μονάδος κεφάλαιον ἢ τὸ ἀπασχολούμενον ἐργατικόν προσωπικόν εἰς δεδομένην χρονικὴν στιγμήν. Ἄλλοτε, πάλιν, χρησιμοποιεῖται *δυναμικόν* κριτήριον, ἦτοι ἡ παραγωγικὴ ἰκανότης κλπ. Ἐν καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θά γίνῃ ἐκτενῶς λόγος κατωτέρω¹, ἐν τούτοις, ἀπὸ τοῦδε δυνάμεθα νὰ τονίσωμεν, ὅτι ἀκριβῆ διαχωριστικὰ ὄρια μεταξύ τῶν διαφόρων μεγεθῶν οἰκονομικῶν μονάδων δέν ὑφίστανται, ἀλλὰ ταῦτα λαμβάνονται μᾶλλον συμβατικῶς, καὶ τοῦτο διότι ὁ καθορισμὸς οἰκονομικῆς τινος μονάδος ὡς μεγάλης, μέσης ἢ μικρᾶς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοπικὰς καὶ χρονικὰς συνθήκας.

IV.—*Ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τῆς δράσεώς των.*

Ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τῆς δράσεώς των αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες διακρίνονται:

Εἰς *παραγωγικάς*, ὡσάκις ἀποβλέπουν εἰς τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν ἢ τὴν παροχὴν ὑπηρεσιῶν. Π.χ. ἐν ἐργοστάσιον, ἐν ξενοδοχείον, καὶ

Εἰς *καταναλωτικάς*, ὡσάκις ἀποσκοποῦν εἰς τὴν κατανάλωσιν τῶν ἀγαθῶν. Π.χ. ἡ οἰκογένεια.

Αἱ *παραγωγικαὶ* πάλιν οἰκονομικαὶ μονάδες, ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκόμενου ἐκάστοτε ὑπ' αὐτῶν σκοποῦ, ὑποδιαιροῦνται:

α) Εἰς *τὰς ἐξισωτικάς ἢ ἐξισορροπούσας ἐξοδα καὶ ἐσοδα* (Kosten Deckungsbetriebe), αἵτινες ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ ἐκπληρῶνωσι, διὰ δοθέντων μέσων, εὐρύτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τὸν προσδιορισμὸν των. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐκείνων μονάδων, αἵτινες διὰ τῶν ἐν γένει ἐσόδων των ἐπιδιώκουν μόνον τὴν ἐξίσωσιν τῶν δαπανῶν ἢ θυσιῶν εἰς ἅς ὑπεβλήθησαν κατὰ τὴν λειτουργίαν των. Αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον δημοσίου χαρακτήρος (νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου) καὶ ἐπιδιώκουν σκοποὺς εὐρυτέρους, ἐκπολιτιστικούς, κοινωνικοὺς κλπ., οὐχί, πάντως, καθαρῶς κερδοσκοπικούς. Π.χ. τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον, διὰ τοῦ εἰσιτηρίου τὸ

1. Βλ. εἰς τὸ περὶ μεγέθους τῶν ἐπιχειρήσεων.

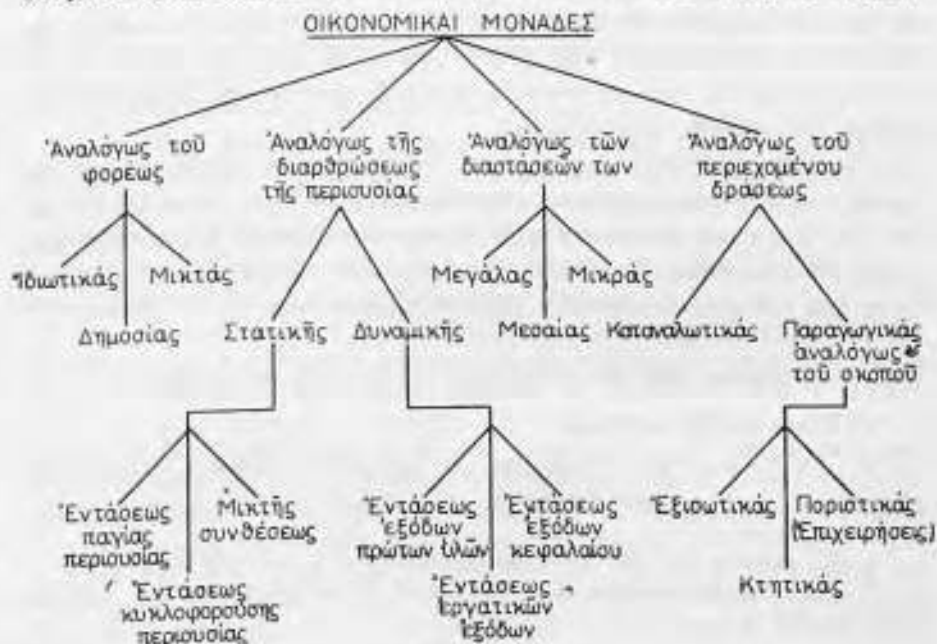
ὁποῖον εἰσπράττει, δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχη κέρδη καὶ δι' αὐτῶν νὰ αὐξήσῃ τὰ κεφάλαιά του, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ καλύψῃ τὰ ἔξοδά του, διότι τοῦτο ἐπιδιώκει σκοπὸν εὐρέως ἐκπολιτιστικὸν καὶ οὐχὶ στενῶς οἰκονομικόν. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ προκειμένου περὶ κρατικῶν νοσοκομείων, δημοσίων σχολείων κλπ.

β) Εἰς *κτητικὰς* ἢ *προσαυξητικὰς* (*Zuschussbetriebe*), αἵτινες πραγματοποιοῦν πλεόνασμα ἐσόδων (πέραν τῶν ἐξόδων των), ἀλλὰ τὸ πραγματοποιούμενον ὑπ' αὐτῶν πλεόνασμα (κέρδος) διατίθεται, κατ' ἀρχήν, χάριν ἀποτελεσματικωτέρας ἐξυπηρετήσεως τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς διευρύνσεως τῆς δράσεώς των. Π.χ. Συνεταιρισμοί, δημοτικά θέατρα, σωματεῖα κλπ.

γ) Εἰς *ποριστικὰς* (*Berwerbsswirtschaftliche Betriebe*), αἵτινες προτάσσουν τὴν ἐπιδίωξιν κέρδους. Τὸ ἐπιτυγχανόμενον παρ' αὐτῶν κέρδος περιέρχεται κατ' ἀρχήν εἰς τοὺς φορεῖς των. Κατ' ἐξοχὴν ποριστικαὶ οἰκονομικαὶ μονάδες εἶναι αἱ *ιδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις* παντὸς εἴδους οἰκονομικῆς δράσεως (τραπεζικαί, βιομηχανικαί, ἐμπορικαὶ κλπ.) καὶ πάσης νομικῆς μορφῆς (ἀτομικαὶ ἢ ἐταιρικαὶ).

Ἐξ ὅλων τῶν κατηγοριῶν τῶν οἰκονομικῶν μονάδων ἡ ἔρευνα τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων ἐντοπίζεται εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις διὰ τοὺς ἑκτεθέντας ἤδη λόγους.

Κατωτέρω παραθέτομεν σχῆμα ἐξ οὗ καταφαίνονται αἱ διακρίσεις τῶν οἰκονομικῶν μονάδων, βάσει τῶν ἑκτεθέντων κριτηρίων.

§ 1.—Κοινωνικά καὶ οἰκονομικά πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων διεμορφώθη ἡ ἐπιχείρησις.

Ἡ ἐπιχείρησις, ὑπὸ τὴν σύγχρονον αὐτῆς μορφήν, ἐνεφανίσθη ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς διαμορφώσει ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος ὀργανώσεως τῆς Οἰκονομίας¹. Ἐὰν ἤθελέ τις, ὅθεν, νὰ καθορίσῃ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ κοινωνικοοικονομικὸν περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη καὶ διεμορφώθη αὕτη, δὲν θὰ ἠδύνατο, ἀσφαλῶς, ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ συστήματος ἐκείνου οἰκονομικῆς ὀργανώσεως καὶ νομικῆς τάξεως εἰς τὸ ὅποιον ὑπάρχουν αἱ κάτωθι προϋποθέσεις :

α) Ἡ συναλλακτικὴ ἀγορᾶ, εἰς ἣν ἐπικρατοῦν ἐντόνως οἱ θεσμοὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας, τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, τῆς ἐλευθέρου παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, τῆς ἐλευθέρου συνάψεως τῆς σχέσεως ἐργασίας, καὶ εἰς ἣν πραγματοποιεῖται ἐλευθέρου συναλλακτικὴ ἐπαφή, ἡ δὲ ἀξία τῶν προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν ἀντικειμενικοποιεῖται διὰ τῆς τιμῆς.

Ἐν τῇ συναλλακτικῇ ἀγορᾷ συναντιῶνται εἰς ἐλεύθερον ἀνταγωνισμόν² ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις καὶ καθορίζονται ἐκάστοτε αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν. Ἡ ἀλληλεξάρτησις, ἐξ ἄλλου, τῶν τιμῶν ἀποβαίνει, ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ, ὁλονέν στενωτέρα καὶ αἱ τιμαὶ διαμορφοῦνται ταχύτερον καὶ ἀκριβέστερον, συνεπεία τῆς προΐουσης ἀναπτύξεως τῶν μέσων ἐπικοινωνίας καὶ τῆς ἐντονωτέρας λειτουργίας τοῦ αὐτοῦσιου καὶ τοῦ πιστωτικοῦ χρήματος, ὡς μέσων οἰκονομικῆς κυκλοφορίας.

Ὁ καθορισμὸς τῶν τιμῶν ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεως τῶν πάσης φύσεως οἰκονομικῶν μονάδων, ὅσαι δὲ ἐξ' αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ συνυπάρξουν μετὰ τῆς ἀγορᾶς ἐξαφανίζονται.

β) Ἡ ἰδιοφυελὴς ἐπιμέλεια, ἀποτελοῦσα τόσον τὴν ἀφειτηρίαν ὅσον καὶ τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ἐπιχειρηματικῆς προσπάθειας.

§ 2.—Δυσχέρειαὶ περὶ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιχειρήσεως.

α) Οἰκονομικῆς φύσεως.

1. Ἡ ἐννοία τῆς ἐπιχειρήσεως τυγχάνει τόσον σύνθετος καὶ ἐξετάζεται ἀπὸ τόσων ἀπόψεων, ὥστε εὐκόλως ἐξηγεῖται τὸ συγ-

1. Βλ. Sombart W., Der moderne Kapitalismus I, σελ. 321.

2. Βλ. Χριστοδουλοπούλου Π., Θεωρητικὴ Πολιτικὴ Οἰκονομία, Ἀθῆναι 1947, σελ. 84 ἐπ.

κρουόμενον τῶν περί αὐτῆς ὁρισμῶν ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ.

Τὸ κέντρον τῆς ἐννοίας τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως τοποθετεῖται ἐπὶ διαφόρων ἐκάστοτε σημείων

Ἰ. Ὡς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ταύτης ἄλλοι μὲν προτείνουν τὴν συγκέντρωσιν τῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ τὴν τεχνικοπαραγωγικὴν διαρρῦμσιν αὐτῶν, ἄλλοι τὴν ἀναδοχὴν τοῦ κινδύνου, ἕτεροι τονίζουν τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἐργασιῶν, ἄλλοι δὲ πάλιν τὸ ποριστικὸν αὐτῆς κίνητρον. "Ἄλλοτε ἐξαιρεται ἡ συναλλακτικὴ ἐπαφὴ καὶ τὸ πολυσύνθετον τῶν συναλλακτικῶν αὐτῆς σχέσεων ἢ ἡ παραγωγὴ δι' ἄγνωστον καταναλωτικὸν κοινόν, ἄλλοτε δὲ, τέλος, ὑποστηρίζεται ἡ αὐτετέλεια καὶ τὸ κεχώρισμένον αὐτῆς, ὡς οἰκονομικῆς μονάδος. 7

Τὴν ἐπιχειρήσιν ὡς *ὀργάνωσιν* παραγωγικῶν μέσων νοοῦσιν ἐπὶ παραδειγματι οἱ *Gino Zappa*¹, *M. Rotondi*² καὶ *Pareto*³. Ὡς *ὀργάνωσιν μετ' αὐτετέλειας* ἀντιλαμβάνονται τὴν ἐπιχειρήσιν ὁ *E. James*⁴, ὁ *Ferrara* καὶ ὁ *L. Baudin*⁵. Ὡς ὀργάνωσιν μετὰ σκοποῦ διενεργείας *συναλλαγῶν καὶ ἐπιτεύξεως κέρδους* δέχεται ταύτην ὁ *Perroux*⁶.

1. *Gino Zappa*, *Tendenze nuove negli studi di Ragioneria*, Milano 1927, σελ. 30. Κατ' αὐτὸν ἐπιχειρήσις « εἶναι ὁ συνδυασμὸς ἀνθρωπίνων δυνάμεων καὶ οἰκονομικῶν ἀγαθῶν πρὸς πραγματοποιήσιν σκοποῦ ».

2. *Mario Rotondi*, *Lezioni di diritto industriale*, Padova 1935, σελ. 60. Οὗτος θεωρεῖ τὴν ἐπιχειρήσιν « ὡς τὸ στοιχειῶδες κύτταρον τῆς παραγωγικῆς ὀργανώσεως ».

3. *Pareto*, *Manuale d' Economia Politica*, σελ. 274.

4. *E. James*, *Formes d'Enterprises*, Paris 1935, σελ. 13. Κατ' αὐτὸν ἡ ἐπιχειρήσις ἀποτελεῖ « ὀργανισμόν, ἀποσκοποῦντα, κυρίως, εἰς τὴν παραγωγὴν ὠρισμένων ἀγαθῶν ἢ ὀπηρεσιῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀγορᾶς καὶ ἀνεξαρτήτου χρηματοοικονομικῶς παντός ἄλλου ὀργανισμοῦ ».

5. *F. Ferrara*, *La teoria giuridica dell'azienda*. *L. Baudin*, *Manuel d'Économie Politique*, τόμ. I, σελ. 367 ἐπ., Paris 1953.

6. *F. Perroux*, *Revue d'Économie politique*, σελ. 1278. Οὗτος θεωρεῖ τὴν ἐπιχειρήσιν ὡς « ὀργάνωσιν παραγωγῆς εἰς τὴν ὁποίαν συνδυάζονται αἱ τιμαὶ τῶν διαφόρων παραγωγικῶν συντελεστῶν, τιθεμένων ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου ἐπὶ τῷ σκοπῷ πωλήσεως τῶν ἐτοιμῶν προϊόντων ἢ διαθέσεως ὀπηρεσιῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ πρὸς ἀπόκτησιν μεγαλυτέρας χρηματικῆς διαφορᾶς μεταξύ κόστους καὶ τιμῆς πωλήσεως ». Ὁ ὁρισμὸς οὗτος, σαφέστερος τῶν προηγουμένων, ἀφ' ἑνὸς μὲν περιλαμβάνει ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐπιχειρήσεως τὰ στοιχεῖα τῆς ὀργανώσεως, τῆς πραγματοποιήσεως συναλλακτικῶν πράξεων καὶ τῆς πιθανότητος ἐπιτεύξεως κέρδους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τονίζει, ὅτι στοιχείον ἀπαραίτητον τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἡ ἀπόδοσις τοῦ κέρδους εἰς τὸν διεξάγοντα τὸ ἐπιχειρηματικὸν λειτουργήμα. Οὕτω ὁ ἀνω-

2. "Όπως Ιδιαίτεραν σημασιαν καθ' ἡμᾶς ἔχει ὁ ὀρισμὸς τοῦ Sombart. Οὗτος, βαθύς ἐρευνητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Οἰκονομίας, ὀρίζει¹ τὴν ἐπιχειρήσιν «ὡς τὴν κατ' ἔξοχὴν οἰκονομικὴν μονάδα τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας, εἰς ἣν ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια καθίσταται ἀνεξάρτητος τῶν προσώπων, ἅτινα βρῶσιν ἐν αὐτῇ, καὶ ὡς ἐκ τούτου αὐτοτελής καὶ ἀπρόσωπος».

Εἰς τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὀ Sombart, εἰσάγων καὶ τὸ ἱστορικὸν στοιχεῖον, τονίζει τὴν κεφαλαιοκρατικὴν Οἰκονομίαν ὡς τὴν εὐρυτέραν κοινωνικοοικονομικὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Θὰ ἔβαινε πολὺ μακρὰν βαθυτέρα ἀνάλυσις τῶν διαφόρων ἀπόψεων ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐφ' ἧς, ἄλλωστε, τόση κρατεῖ διάστασις ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ.

β) Νομικῆς φύσεως.

3. Οὐχὶ ὀλιγώτερον ἠμφισβητήθη² ἡ ἐννοια τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ.

Εἶναι δὲ φυσικὸν τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἐν γένει θεωροῦμεν, ὅτι αἱ νομικαὶ μορφαὶ καὶ τὰ σχήματα δικαίου εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον ἀκριβέστερα, καθ' ὅσον ἀναφέρονται εἰς σαφέστερον καθωρισμένας οὐσιαστικὰς οἰκονομικὰς προϋποθέσεις. Πάντως, καὶ ἀπὸ νομικῆς πλευρᾶς ἀνεπτύχθησαν διάφοροι θεωρίαι πρὸς θεμελίωσιν τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιχειρήσεως ὡς αὐτοτελοῦς νομικῆς ὀντότητος.

Κυριώτεραι τούτων εἶναι³:

Ἡ θεωρία τῆς νομικῆς προσωπικότητος. Αὕτη ὕπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Endemann. Οὗτος θεωρεῖ τὴν ἐπιχειρήσιν ὡς ἴδιον νομικὸν ὀποκείμενον, ἔχον ἴδιαν ὀπόστασιν, διάφορον τοῦ φορέως τῆς, ἴδιαν δρᾶσιν, ἴδιαν κατοικίαν, ἴδιαν περιουσίαν, ἴδιαν πίστιν κλπ.

Ἡ θεωρία τῆς περιουσιακῆς αὐτοτελείας. Κόριος ἐκπρόσωπος

τέρω νοεῖ ἴδιως τὰς ἴδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, καθ' ὅσον εἰς τὰς δημοσίας τὸ ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς δράσεως (κέρδος) δὲν ἀπομένει τελικῶς εἰς τὸ νομικὸν πρόσωπον (τὸ Κράτος), ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται ἐκάστοτε διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ προϋπολογισμοῦ.

1. Εἰς *Γ. Χοριτάκη*, Παραγωγή καὶ Πορισμὸς, σελ. 44.

2. Βλ. καὶ *Γ. Σημίτην*, Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, τόμος 4ος (1937), τεύχος 1, σελ. 31. *Μ. Τσιμάραν*, Ἡ ἐπιχειρήσις εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ δικαίου. Δελτίον Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Θεσ/νίκης, Ἰούλιος 1940. *F. Ferrara*, La teoria giuridica dell'azienda. *Antonio Lefebure d'Ovidio*, L'impresa, Bari 1950. *M. Despar*, L'Entreprise et le droit, Paris 1957. *T. Rava*, La nozione giuridica di impresa, Milano 1949.

3. Βλ. *Antonio Lefebure d'Ovidio*, op. cit.

της θεωρίας ταύτης είναι ο Bekker¹. Κατ' αὐτόν, ἡ ἐπιχείρησις ἀποτελεῖ αὐτόνομον περιουσίαν. Τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιχειρήσεως, κατὰ τὴν ὡς ἄνω θεωρίαν, δὲν τείνουν πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἓν σύνολον αὐτοτέλες, εἰς ὃ εὐρίσκονται ταῦτα ἐν ἀλληλενδέτῳ σχέσει καὶ κατατείνουσι εἰς τὴν ἐπιδίωξιν ἐνιαίου σκοποῦ. Ὁ σκοπὸς αὗτος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις ἀκριβῶς προσδίδει εἰς τὴν περιουσίαν τῆς ἐπιχειρήσεως ἴδιαν νομικὴν αὐτοτέλειαν. Οὕτω, κατὰ τὴν ἀποφιν ταύτην, πᾶν ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως κτώμενον ἀντικείμενον ἀνήκει μὲν τελικῶς εἰς τὸν κύριον αὐτῆς (ἐπιχειρηματίαν), μένει ὁμοίως εἰς τὴν ἀπόλυτον διάθεσιν τῆς, ἀποτελοῦν μέρος ταύτης.

γ) Τέλος, ἐν Γερμανίᾳ, διάφοροι θεωροῦσι ἔτινον εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐπιχειρήσεως ὡς *ὀλόγητος νομικῆς* (universalité juridique), τῆς ὁποίας τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα (δικαιώματα-ὀφειλές) εὐρίσκονται συνδεημένα πρὸς ἄλληλα, κατὰ τὴν μεταβίβασιν δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως συµμεταβιβάζονται² μετ' αὐτῆς καὶ ταῦτα. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἐν λόγῳ θεωρίας παρομοιάζουν τὴν ἐπιχείρησιν πρὸς τὴν κληρονομίαν.

4. Γεγονὸς τυγχάνει, ὅτι αἱ ἄνωτέρω θεωρίαι, ὡς καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἐκπηγάσασαι ἀπόψεις, δὲν εὐρίσκουν ἔρεισμα ἐπὶ τῶν ἐν ἰσχύϊ κανόνων τοῦ θετικοῦ δικαίου τῶν διαφόρων χωρῶν, ἰδιαίτατα δὲ πορ' ἡμῶν³.

1. Bekker. Rivista del diritto commerciale. IV, σελ. 557 ἐπ.

2. Καὶ ὁ ἡμέτερος Α.Κ., ἀρθρ. 479 § 1, ἀκολουθεῖ, ὡς φαίνεται, τὴν ὡς ἄνω θεωρίαν, καθορίζων ὅτι, «ἐάν διὰ συμβάσεως μεταβιβάσθῃ ἐπιχείρησις, ὁ ἀποκτῶν εὐθύνεται ἔναντι τοῦ δανειστοῦ μέχρι τῆς ἀξίας τῶν μετοβιβαζομένων στοιχείων διὰ τὰ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἀνήκοντα χρέη».

3. Ἡ μὴ ἀναγνώρισις τῆς ἐπιχειρήσεως ὡς ἐνιαίου συνόλου καθιστᾷ δυσχερεστάτας, ἂν μὴ ἀδυνάτους, τὰς συναλλαγὰς μὲ ἀντικείμενον τὴν ἐπιχείρησιν. Οὕτω, εἰς τὴν πρᾶξιν μεταβιβάζονται ἢ ἐνεχυράζονται τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν ἐπιχείρησιν καὶ οὐχὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἐπιχείρησις λαμβανομένη ὡς ἐνιαῖον σύνολον. Ὑπὸ τὴν πίεσιν ὁμοίως τῆς πραγματικότητος, εἰς τινὰς χώρας παρατηρεῖται τάσις ἀναγνώρισεως τῆς μεταβιβασιμότητος τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐν Γαλλίᾳ οἱ νόμοι: α) Sur la propriété commerciale (1926) καὶ β) περί Fonds de Commerce ρυθμίζουν ἐν μέρει τὴν ἐπαγγελματικὴν στέγην καὶ τὴν μετοβίβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Πλείονα βλ. Μ. Τσιμάρου, Δελτίον Ε.Β.Ε. Θεσ/νίκης, ἀριθ. 93. Ἡ αὕτη σύγχυσις ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὸν Ἰταλὸν νομοθέτην. Ὁ τελευταῖος, μὲ τὸν ὄρον «ἐπιχείρησις» εἰς τὸν νέον Ἰταλικὸν Κώδικα, ἀποδίδει ποικίλας ἐννοίας, ἐντελῶς διαφόρους, πολλάκις, μεταξύ των. Οὕτω, εἰς τὰ ἀρθρα 320, 371, 1330, 2084 καὶ ἀλλαχοῦ, θεωρεῖ ὡς ἐπιχείρησιν τὴν δραστηριότητα τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ. Εἰς τὰ ἀρθρα 2086, 2094, 2095, 2104, 2105, 2109 θεωρεῖ τὴν

§ 3.— Στοιχεία και όρισμός της έννοιας της έπιχειρήσεως.

1. Κατόπιν των άνωτέρω, τά κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα¹ της έννοιας της έπιχειρήσεως είναι καθ' ήμάς τά έξής :

έπιχειρήσιν ώς οργανισμόν αποβλέποντα εις την παραγωγήν. Εις τά άρθρα 2085, 2091 θεωρεί την έπιχειρήσιν ώς ταυτόσημον μέ την περιουσίαν. Τέλος, έν άρθρω 2082, καθορίζει την έπιχειρήσιν (impresa) ώς « una attività economica organizzata al fine della produzione e dello scambio dei beni e dei servizi », την δέ έκμετάλλευσιν (azienda) (άρθρ. 2555) ώς : « il complesso dei beni organizzati dall'imprenditore per l'esercizio dell'impresa ».

Η έλληνική έργατική (Ν. 2112/1920, Ν. Δ. 424/1941, Ν. 118/45 κλπ.), φορολογική και άγορανομική νομοθεσία συχνά ποιείται χρήσιν του όρου « έπιχειρήσεις » και όμιλεί περί δικαιωμάτων και όποχρεώσεων ταύτης, χωρίς όμως ούδαμού νά καθορίξη την έννοιαν της έπιχειρήσεως. Πάντως όμως, έμμέσως άναγνωρίζεται διά του τρόπου τούτου, ότι η έπιχειρήσιν έχει ίδίαν νομικήν προσωπικότητα, τελείως διάφορον της προσωπικότητας του έπιχειρηματίου. Ούτω, επί παραδείγματι, ό νόμος 635/1937 καθορίζει ότι, ό πτωχεύσας δέν αποξενούται της διοικήσεως άπάσης της περιουσίας αύτου, αλλά μόνον της πτωχευτικής (έπιχειρηματικής) περιουσίας. Άναλυτικώς περί τούτου βλ. *Ν. Πάτραν*, Η πτωχευτική άποκατάστασις, Άθήναι 1946, σελ. 24 έπ. Όμοίως και διά του τελευταίως έκδοθέντος Ν. Δ. 3562/1956 « Περί ύπαγωγής των άνωνύμων έταιρειών υπό την διοίκησιν και διαχείρισιν των πιστωτών και θέσεως αυτών υπό ειδικήν διαχείρισιν » άναγνωρίζεται έμμέσως η έπιχειρήσιν ώς θεσμός και έπιδιώκεται η έν τή ζωή διατήρησις ταύτης. Πρός τούτοις, η διά του άνωτέρω νόμου συνιστωμένη ειδική έπιτροπή, η άποφασίζουσα έκάστοτε περί της συνεχίσεως ή έκκαθαρίσεως της έταιρείας, λαμβάνει όπ' όψιν κυρίως την βιωσιμότητα της έταιρείας ώς έπιχειρήσεως. Πλείονα βλ. *Κ. Σπηλιόπουλον*, Στοιχεία Έμπορικού Δικαίου, Άθήναι 1956, σελ. 118. Επίσης διά της όπ' αριθ. 217/1950 άποφάσεως του Έλεγκτικού Συνεδρίου η παραχώρησις καταστήματος μετ' επίπλων πρός τρίτους μέ μίσθωμα εις ποσοστά επί των εισπράξεων θεωρείται ώς μίσθωσις συνόλου έπιχειρήσεως και ούχι έταιρική σχέσις. Καί έξ αύτου εικάζεται ότι τό Άνώτατον Φορολογικόν Δικαστήριον έμμέσως άναγνωρίζει την έπιχειρήσιν ώς όντότητα νομικήν, δυναμένην μάλιστα και νά έκμισθωθί. Η νομολογία των έλληνικών δικαστηρίων (Πρωτ. Άθηνών 143/1936, 108/1935, Θέμις 1112, 488, και Πρωτ. Σερρών 378/1930), έν τή προσπάθεια της όπως καθορίση σαφέστερον την έννοιαν της έπιχειρήσεως επί τώ σκοπώ της εφαρμογής των άναφερομένων εις ταύτην νόμων, κατέληξε νά καθορίση την έπιχειρήσιν ώς « την όργάνωσιν κεφαλαίου και έργασίας μέ σκοπόν την έπιτυχίαν οίκονομικόν άποτελέσματος (κέρβους) ».

1. Βλ. και *Compiant*, Traité des Entreprises privées, Paris, σελ. 31. *R. Mané*, Économie privée, Paris 1951, σελ. 91 έπ., *M. Pannels*, Analyse de l'Exploitation, Paris 1947, σελ. 14, άπόδοσις εις την έλληνικήν υπό *Μ. Γεωργιάδου* σελ. 13 έπ., *A. Murat*, Économie privée des Entreprises, Paris 1951, σελ. 12, *Μ. Τσιμάραν*, Οίκονομική των Έκμεταλλεύσεων και Έπιχειρήσεων, Άθήναι 1957, σελ. 134 έπ., *Ν. Φωτιάδην*, ένθ' άν. σελ. 90, *Ceccherelli*, L'economia aziendale, Firenze 1948, σελ. 63 έπ.

α) Ἡ ἐπιχειρήσις εἶναι οἰκονομικὴ μονάς, προϋποθέτουσα ὅπως δῆποτε *μόνιμον* καὶ *ἔλλαγον* συνδυασμὸν συντελεστῶν παραγωγῆς.

β) Ἡ ἐπιχειρήσις εἶναι οἰκονομικῶς *αὐτοτελής* (αὐτοτέλεια λογαριασμῶν)¹, διοικητικῶς *ἀδθῆπαρκτος*, νομικῶς ἐν μέρει *αὐτόνομος* καὶ, τέλος, οἰκονομικὴ μονάς *ποριστικὴ* (ιδιωφελῆς).

Λέγομεν ὅτι ἡ ἐπιχειρήσις εἶναι αὐτοτελής οἰκονομικὴ μονάς, καθ' ὅσον ἐμφωνίζεται ἔχουσα ἴδιαν ζωὴν, ἴδιαν δρᾶσιν καὶ δύναμιν, ἴδιαν ἐξέλιξιν, ἄσχετως² τῶν φορέων αὐτῆς (*complexe economicoaziendale*) καὶ — ὡς μᾶς ἐπιτραπῆ ἢ ἔκφρασις — παρουσιάζεται ἔχουσα ἴδιαν ἐναλλαγὴν ὕλης, ἐκδηλουμένην εἰς τὴν συνεχῆ κυκλοφορίαν καὶ μεταβολὴν, τόσον τῆς περιουσίας τῆς ὅσον καὶ τῶν πηγῶν προελεύσεως ταύτης.

Ἐπίσης τονίζεται ὅτι, ὑπὸ τὸν ὄρον ποριστικὴ (ιδιωφελῆς) οἰκονομικὴ μονάς νοεῖται ἡ ἐπιδιώκουσα τὸ μείζον δυνατόν κέρδος³.

1. Καὶ κατὰ *Notaro*, τὴν ἐπιχειρήσιν χαρακτηρίζει μία λογιστικὴ ἐνότης (*unità contabile*). Βλ. *Cours d'Économie politique*, τόμ. I, Paris 1953, σελ. 192.

2. Ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων θεωρεῖ τὴν ἐπιχειρήσιν ὡς ἔχουσαν ἴδιαν καὶ αὐτοτελεῖ οἰκονομικὴν ὄντοτητα, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν ἡ νομικὴ ἐπιστήμη μέχρι σήμερον ἀπέφυγε νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὴν ὠλοκληρωμένην νομικὴν ἀδθυπαρξίαν. Τοῦτου ἕνεκα παρατηρεῖται, ὅτι ἡ περιουσία τῆς ἐπιχειρήσεως οἰκονομικῶς μὲν διαχωρίζεται ἀπολύτως τῆς προσωπικῆς περιουσίας τοῦ ἐπιχειρηματίου, νομικῶς ὅμως πολλάκις δὲν ἀναγνωρίζεται τοιοῦτος διαχωρισμός. Τὸ κεφάλαιον, λόγου χάριν, τῆς Ἄνωθόμου Ἐταιρείας εἶναι ἐντελῶς διάφορον τοῦ κεφαλαίου τῶν καθ' ἕκαστον μετόχων. Βεβαίως ἐνταῦθα καὶ ἡ διαχειριστικὴ αὐτοτέλεια καὶ τὸ κεχωρισμένον τῶν συμφερόντων καὶ ὀπλολογισμῶν καθίστανται ἐμφανῆ. Ἄλλὰ, καὶ ὅπου δὲν ὀφίσταται σαφῆς νομικὴ διαστολὴ περιουσιῶν μεταξύ ἐπιχειρήσεως καὶ ἐπιχειρηματίου—ὅπως φέρ' εἰπεῖν εἰς τὰς προσωπικὰς ἑταιρείας ἢ ἀτομικὰς ἐπιχειρήσεις—καὶ ἐκεῖ θεωρεῖται πάντοτε, ὅτι ἡ περιουσία τῆς ἐπιχειρήσεως τυγχάνει αὐτοτελής καὶ διάφορος τῆς περιουσίας τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἴδια ἀπὸ λογιστικῆς ἀπόψεως.

3. Παρ' ὅλον ὅτι, ἐξ ἀπόψεως ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι τὸ κέρδος ἐν τούτοις ἐν τῇ θεωρίᾳ δὲν συμπίπτουν ἀπολύτως αἱ ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου. Οὕτω, ἐκ τῆς βασικῆς ταύτης διαπιστώσεως παρεκκλίνουν αἱ ἀντιλήψεις τῆς καλουμένης «*Δογματικῆς Σχολῆς*». Κατ' αὐτὴν ὀποστηρίζεται, ὅτι σκοπὸς τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἡ παραγωγή τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος καὶ οὐχὶ ἡ ἐπιδίωξις κέρδους. Ἀντίθετος τελείως εἶναι ἡ ἀποψις τῆς «*Ἐμπειρικῆς Σχολῆς*» (Rieger), καθ' ἣν ἡ ἐπιχειρήσις διέπεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ κέρδους. Τέλος, μέσην ὁδὸν ἀκολουθεῖ ἡ «*Τεχνολογικὴ Σχολή*» (Leitner), ἥτις ὀποστηρίζει, ὅτι ἡ ἐπιχειρήσις, ναὶ μὲν ἐπιδιώκει τὸ κέρδος, ἐν τούτοις ἡ ἐπιδίωξις τούτου πρέπει νὰ συντελεθῇ πάντοτε ἐντὸς πλαισίων τοιούτων, ὥστε νὰ ἀποβαίῃ καὶ κοινωνικῶς ὠφέλιμος.

Συμφωνοῦμεν περισσότερο πρὸς τὴν ἀποψιν τῆς «*Ἐμπειρικῆς Σχο-*

δπερ δμως, συνήθως, θά πρέπει νά ὑπερβαίη τὸ χρηματικὸν ποσόν, τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς μίαν ἀπλήν ἀμοιβήν ἐξηρημένης ἐργασίας.

γ) Ἡ ἐπιχειρήσις παράγει δι' ἄγνωστον καταναλωτικὸν κοινόν (ἀγοράν). Δηλαδή, προηγείται κατὰ κανόνα ἡ παραγωγή ἀγαθῶν ἢ ἡ προετοιμασία παροχῆς ὑπηρεσιῶν καὶ ἔπεται ἡ διάθεσις τούτων. Ἀκριβῶς δέ ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἀπορρέει καὶ ὁ *ἐπιχειρηματικὸς κίνδυνος*¹, τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνει ἡ ποριστικὴ οἰκονομικὴ μονὰς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας τῆς.

δ) Τέλος, ἡ ἐπιχειρήσις εἶναι οἰκονομικὴ μονὰς οὐχὶ πρωτογενῆς, ἀλλὰ τοιαύτη διαμορφωθείσα ἰδίως ἐντὸς ὠρισμένου κοινωνικοοικονομικοῦ περιβάλλοντος, χαρακτηριζομένου ἐκ τῆς εἰς χρῆμα ἀποτιμῆσεως καὶ αὐτῶν εἰ τῶν χρηματοοικονομικῶς ἰσταθμητῶν παραγόντων καὶ τῆς ἐν γένει κερδοσκοπίας².

2. Κατὰ ταῦτα — καὶ ἀπὸ καθαρῶς οἰκονομικῆς πλευρᾶς — διδομεν τὸν ἀκόλουθον ὀρισμὸν τῆς ἐπιχειρήσεως :

Ἰ *Ἐπιχειρήσις (Impresa, Unternehmung, Entreprise) καλεῖται ἡ ποριστικὴ οἰκονομικὴ μονὰς, ἡ ἀποτελοῦσα, ἐντὸς τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἀγο-*

λῆς», διότι πιστεύομεν ὅτι μοναδικὸν σχεδὸν κίνητρον τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι σήμερον τὸ κέρδος. Μόνον δέ, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπίδιωξις τοῦ συνολικῶς μείζονος κέρδους ἐξαναγκάζει τὰς ἐπιχειρήσεις νά συμπίσωσι τὸ κόστος των, δηλαδή ν' ἀποβῶσι καὶ κοινωνικῶς ὠφέλιμοι, ἀγονταὶ αὐταὶ εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν. Οὐδέποτε δμως πιστεύομεν — ὡς ἄλλωστε τοῦτο καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπεδείχθη — ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις ἐμφοροῦνται προθέσεων ἐξυπηρετήσεως τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Αἱ δημιουργηθεῖσαι ἄλλωστε, ἐσχάτως, ἐν Ἑλλάδι ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ μονοπωλιακαὶ καὶ μονοπωλοειδεῖς καταστάσεις ἐπὶ τῷ σκοπῷ διατηρήσεως μειωμένου ποσοστοῦ παραγωγῆς, εἰς τρόπον ὥστε νά ἐξασφαλίζηται σταθερὸν ἀλλὰ καὶ ὕψηλόν ἐπίπεδον τιμῶν, δικαιῶνουν τὴν ὡς ἄνω ἀποψιν.

1. Ἡ ἔκτασις τοῦ κινδύνου ἐξαρτᾶται : α) ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου, β) ἐκ τοῦ μήκους τοῦ παραγωγικοῦ καὶ ποριστικοῦ κυκλώματος, δηλαδή, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς χρονικῆς διαρκείας ἧτις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν παραγωγήν τοῦ προϊόντος καὶ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀφ' ἑτέρου δέ ἐκ τῆς χρονικῆς ἀποστάσεως, ἧτις μεσολαβεῖ μεταξὺ τῆς διαθέσεως τῶν προϊόντων καὶ τῆς πραγματικῆς ἐπαναφορᾶς (εἰσπραξίς ἀντιτίμου) τοῦ κεφαλαίου εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Περαιτέρω εἰς οἰκείον κεφάλαιον ἀσχολούμεθα εἰδικῶς περὶ τῶν κινδύνων τῆς ἐπιχειρήσεως.

2. Ἡ ἐπικράτησις τῆς νοοτροπίας ταύτης ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν ἐμφανίσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ ἄλλοτε κολασμὸς τῆς ἐπιχειρηματικῆς δράσεως, ὁ γνωστὸς διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ τοῦ La Bruyère : « La plupart des hommes emploient la meilleur partie de leur vie à rendre l'autre misérable », ἀσφαλῶς δὲν ἔχει πλέον θεοῖν εἰς τὸ σύγχρονον κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα.

ρῶς καὶ τῶν ἐκ ταύτης κινδύνων, τὴν ἀποτελεῖ καὶ ἐπεύθυνον ὁργάνωσιν παραγωγικῶν συντελεστῶν (φύσεως - ἐργασίας - κεφαλαίου) καὶ διαχειρίσιν συναλλαγῶν, δι' ὧν τελικῶς ἐπιδιώκει τὴν πραγματοποίησιν τοῦ μεγίστου δυνατοῦ κέρδους. Τὸ κέρδος τοῦτο, κατὰ κανόνα, δεόν νὰ ὑπερβαίνει τὴν συνήθη ἀντίστοιχον ἀμοιβὴν δι' ἀντιμισθίαν τῆς διοικητικῆς ἢ ἐκτελεστικῆς ἐργασίας¹.

Οὕτω πιστεύομεν ὅτι, διὰ τοῦ ὕφ' ἡμῶν παρεχομένου ὁρισμοῦ δίδεται συγκεκριμένον κριτήριον, δι' οὗ εἶναι δυνατόν νὰ διαχωρισθῇ ἡ ἐπιχείρησις ἀπὸ μίαν ἄλλην οἰκονομικὴν μονάδα, καθ' ἣσον τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικά, ὡς ἐτονίσασμεν ἄνωτέρω, εἶναι κοινά, ἀφηρημένα καὶ ἐπιφέρουν μᾶλλον σύγχυσιν καὶ συσκότισιν εἰς τὴν πρᾶξιν².

§ 4.—Αἱ δύο ἀπόψεις ἐκ τῶν ὁποίων ἐξετάζεται ἡ ἐπιχείρησις.

1. Ἡ ἐπιχείρησις ἐρευνᾶται ἀπὸ δύο ἀπόψεων: τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς.

Ἡ μὲν ἐσωτερικὴ—καλουμένη ἐκμετάλλευσις (Exploitation, Betrieb, Azienda)—ἀφορᾷ τὸ σύνολον τῶν τεχνικοπαραγωγικῆς φύσεως γεγονότων, ἅτινα κατατείνουν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ προϊόντος ἢ τὴν προπορασθευὴν τῆς παρεχομένης ὑπηρεσίας, ἡ δὲ ἐξωτερικὴ—καλουμένη συναλλαγαὶ ἢ ἐν γένει σχέσεις—περιλαμβάνει τὸν ἐφοδιασμόν, τὴν διάθεσιν καὶ τὰς χρηματοοικονομικὰς σχέσεις.

Ἡ ἐκμετάλλευσις, ὡς συνιστῶσα μέρος μόνον τῆς συνολικῆς δράσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀποτελεῖ τι τὸ ὑποτεταγμένον εἰς αὐτὴν³.

---

1. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς δὲν δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι ἔχει ἐπιχειρήσιν, ὅταν ἡ κατὰ κανόνα εἰσπραττομένη ἀμοιβὴ ἀποτελεῖ μίαν ἀπλὴν ἐξυπηρέτησιν (τόκον) τοῦ ἑτέρου ὀλικοῦ συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς (δηλαδὴ τοῦ κεφαλαίου), καθ' ἣσον πρόκειται περὶ ἀπλοῦ ἐκτοκισμοῦ χρημάτων, οὕτω δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ὑπάρχει ἐπιχείρησις, ὅταν ὁ ἐργαζόμενος πραγματοποιῇ ἀμοιβὴν ἴσην μὲ τὴν συνήθη ἀντιμισθίαν τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένης ἐργασίας.

2. Παρ' ἡμῖν τὸ Ν.Δ. 53/1946, ἀρθρ. 11 § 1, ἐπιθυμοῦν ἴσως νὰ λύσῃ τὴν σύγχυσιν τὴν ἐμφανιζομένην εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὅσον ἀφορᾷ τὸν διαχωρισμόν τῆς ἐπιχειρήσεως, καθώρισεν ὅτι θεωρεῖ ὡς μικροεπιτηδευσματίας τοὺς ἀσκούντας οὐχὶ ὄξϊαν λόγου ἐπιχείρησιν καὶ μὴ ἀποκομίζοντας καθαρὰ κέρδη, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφόρου, πέραν ἑνὸς ὠρισμένου ποσοῦ. Τὸ ἄνωτέρω Ν.Δ. ἐνισχύει τὴν ἀποψιν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ προτεινομένου διὰ τοῦ ὁρισμοῦ μας κριτηρίου.

3. Ἡ ὄλη ἀνάπτυξις καὶ διαρρυθμίσις τοῦ παρόντος ἔργου στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἄνωτέρω ἀπόψεως.

Ἐν τούτοις, ὡς ἔννοια, ἡ ἐκμετάλλευσις εἶναι εὐρύτερα τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιχειρήσεως. Πράγματι, πᾶσα οἰκονομικὴ μονάς—ἀποτελοῦσα τὸν μόνιμον συνδυασμὸν συντελεστικῶν παραγωγῆς κλπ.—ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως ἐκμετάλλευσιν, πᾶσα ὁμοίως οἰκονομικὴ μονάς δὲν ἀποτελεῖ ἀντιθέτως καὶ ἐπιχείρησιν, εἰ μὴ μόνον ἐφ' ὅσον αὐτὴ διενεργεῖ συναλλαγὰς καὶ δι' αὐτῶν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐπίτευξιν πλεονάσματος ἀξιών (κέρδους)¹.

Ἄρα δύναμαι νὰ ἔχω ἐκμετάλλευσιν, χωρὶς αὐτὴ ὑποχρεωτικῶς νὰ εἶναι καὶ ἐπιχείρησις, δὲν δύναμαι ὁμοίως νὰ ἔχω ἐπιχείρησιν ἄνευ ἐκμεταλλεύσεως², ἔστω καὶ στοιχειώδους, διότι, ὡς ἤδη ἐτονίσαμεν, ἡ ἐπιχείρησις ὑποχρεωτικῶς ἀναπτύσσει ἀμφίπλευρον δράσιν, τὸ μὲν ἐνδογενῆ ἢ ἐσωτερικὴν (τὴν ἐκμετάλλευσιν), τὸ δὲ ἐξωγενῆ ἢ ἐξωτερικὴν (τὰς συναλλαγὰς).

2. Εἰς ἐκάστην τῶν ὡς ἄνω φάσεων τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος ἐμφανίζονται ἴδια προβλήματα³, ἅτινα συστηματικῶς κατατάσσονται καὶ ἐρευνῶνται τὸ μὲν ὑπὸ τῆς *Οἰκονομικῆς τῶν Ἐκμεταλλεύσεων*, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς *Οἰκονομικῆς τῶν Συναλλαγῶν*.

Οἱ ἀνωτέρω βασικοὶ κλάδοι τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων ἔχουν ὡς περιεχόμενον ἐρεύνης, ὃ μὲν πρῶτος τὸ σύνολον τῶν προβλημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς ἐπιχειρήσεως, ὃ δὲ δεύτερος τὸ σύνολον τῶν θεμάτων τῶν προκυπτόντων ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς δραστηριότητος αὐτῆς (πάσης φύσεως σχέσεις τῆς ἐπιχειρήσεως μετ' ἄλλων οἰκονομικῶν μονάδων καὶ ἀμοιβαῖαι ἐπιδράσεις), ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ ταύτης ἐπιδράσεων τῆς κοινωνικοοικονομικῆς συγκυρίας.

3. Ἐν τῇ Βιβλιογραφίᾳ ὁμοίως τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων ὑπάρχει ἀρκετὴ διάστασις γνημῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔννοιαν

1. Διὰ νὰ καταστήσωμεν σαφεστέραν τὴν εὐρύτεραν ἔννοιαν τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐναντι τῆς ἐπιχειρήσεως φέρομεν τὸ ἑξῆς παράδειγμα :

Ἔστω ὅτι ἔχω ἓνα ἀγρόκτημα τὸ ὁποῖον καλλιεργῶ οἰκονομικῶς, τὰ δὲ προϊόντα τοῦ χρησιμοποιοῦ διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν ἐμοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας μου Ἐνταῦθα, ἀναμφισβητήτως, ἔχω μίαν γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν, δὲν ἔχω ὁμοίως καὶ ἐπιχείρησιν, διότι στεροῦμαι συναλλαγῶν. Ἐάν ὁμοίως τὰ ὡς ἄνω προϊόντα μεταφέρω καὶ πωλῶ εἰς τὴν ἀγοράν, τότε ἡ ἐσωτερικὴ τεχνικοπαραγωγικὴ δραστηριότης συμπληροῦται καὶ διὰ συναλλαγῶν, ὅποτε ἔχω ὀλοκληρωμένην τὴν ἔννοιαν τῆς γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως.

2. Τὴν ἐπιχείρησιν ὡς ὑποπερίπτωσιν τῶν ἐκμεταλλεύσεων θεωροῦν οἱ Nicklisch, Melletoewicz, Schmidt, Prion κ.ά.

3. Εἰς μὲν τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀνακύπτουν προβλήματα τεχνικοπαραγωγικῆς φύσεως, εἰς δὲ τὰς συναλλαγὰς ἐμφανίζονται προβλήματα χρηματοοικονομικῆς καὶ ἐμπορικῆς φύσεως.

της έκμεταλλεύσεως. Ούτω ὁ *M. R. Lehmann*¹, προβαίνων εἰς διαχωρισμὸν μεταξύ τῆς ἔννοιας τῆς έκμεταλλεύσεως καὶ τῆς κυρίως ἐπιχειρήσεως, διακρίνει τὴν ὑπὸ εὐρείαν τοῦ ὄρου ἔννοιαν καὶ τὴν ὑπὸ στενὴν τοῦ ὄρου ἔννοιαν έκμετάλλουσιν.

Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὴν προμήθειαν, τὴν παραγωγικοτεχνικὴν διαδικασίαν καὶ τὴν διάθεσιν, συνδυαζομένη δὲ μὲ τὴν χρηματοοικονομικὴν λειτουργίαν (στενὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως) συμπληρῶνει τὴν ἔννοιαν τῆς ποριστικῆς οἰκονομικῆς μονάδος. Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει μέρος τῆς προμήθειας, ὀλόκληρον τὴν παραγωγικοτεχνικὴν λειτουργίαν καὶ μέρος τῆς διαθέσεως, συνδυαζομένη δὲ μὲ τὴν εὐρείαν ἔννοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως—περιλαμβάνουσαν τὰς χρηματοοικονομικὰς σχέσεις καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέρη τῆς προμήθειας καὶ διαθέσεως—ὀλοκληρῶνει καὶ πάλιν τὴν ἔννοιαν τῆς ποριστικῆς οἰκονομικῆς μονάδος.

Ὁ *G. Fischer*² διευρύνει ἔτι περαιτέρω τὴν ἔννοιαν τῆς έκμεταλλεύσεως περιλαμβάνων εἰς ταύτην τὸσον τὰς συναλλαγὰς (ἐφοδιασμὸν - διάθεσιν) καὶ τὴν χρηματοοικονομικὴν λειτουργίαν ὡσον καὶ τὴν παραγωγήν, διοίκησιν καὶ ἡγεσίαν. Δηλαδὴ οὗτος ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ὑποκαθιστᾷ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως διὰ τῆς ἔννοιας τῆς έκμεταλλεύσεως, χρησιμοποιοῦν δὲ τὸν ὄρον «ἐπιχειρήσεις» μόνον ὡσὰκίς πρόκειται νὰ ὑποδειχθοῦν αἱ νομικαὶ σχέσεις μιᾶς έκμεταλλεύσεως.

4. Ὁ ἐν τῇ λογιστικῇ διδασκόμενος διαχωρισμὸς τῶν λογαριασμῶν εἰς λογαριασμοὺς προσώπων καὶ λογαριασμοὺς πραγμάτων ἐρμηνεύει ἀρκούντως τὰς δύο βασικὰς ἀπόψεις τῆς ποριστικῆς οἰκονομικῆς μονάδος.

Οὕτω, οἱ λογαριασμοὶ προσώπων (Χρεώσται · Πιστωταὶ · Κεφάλαιον κλπ.) ἐμφανίζουν τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις καὶ τὰς συναλλαγὰς τῆς ἐπιχειρήσεως, οἱ δὲ λογαριασμοὶ πραγμάτων (πάγια καὶ κυκλοφοροῦντα ἐμπράγματα περιουσιακὰ στοιχεῖα κτλ.) τὴν ἐν τῇ ποριστικῇ οἰκονομικῇ μονάδι συντελουμένην ἐσωτερικὴν τεχνικοπαραγωγικὴν διαδικασίαν.

1. Εἰς *Industrie Kalkulation*. Βλ. *I. Χρυσοκέρη*, Ἄρχαί Γεν. Λογιστικῆς, Ἀθήναι 1952.

2. Εἰς *Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 47.

§ 5. — 'Ο έπιχειρηματίας *

1. 'Επιχειρηματίας είναι τό πρόσωπον έκείνο τό όποϊον συγκεντρώνει έν τή έπιχειρήσει τούς συντελεστές της παραγωγής, συνδυάζει καί διαθέτει τούτους καταλλήλως καί αναλαμβάνει τήν *εθύνη* της άμοιβής τών έν λόγω συντελεστών, είτε υπό τήν μορφήν *τόκων*, είτε υπό τήν μορφήν *μισθών*, είτε υπό τήν μορφήν *έννοιών*. Αί άμοιβαι αύται παρέχονται εις τούς φορείς τών συντελεστών της παραγωγής ανεξαρτήτως πραγματοποιούμενων υπό της έπιχειρήσεως κερδών, έξ ου καί οί *κίνδυνοι* τούς όποιους αναλαμβάνει ό έπιχειρηματίας έν περιπτώσει ανεπαρκείας τούτων.

'Αναλόγως της νομικής μορφής της έπιχειρήσεως, έπιχειρηματίας δύναται νά είναι είτε έν μεμονωμένον άτομον, είτε μία όμάς ατόμων (ώς π.χ. ή Γενική Συνέλευσις, καί δη ή κατά νόμον πλειοψηφία ταύτης, εις τας 'Ανωνόμους 'Εταιρείας).

2. Συνήθως, αί διάφοροι συγγραφείς αποδίδουν εις τόν έπιχειρηματίαν άτομον ώρισμένας ιδιότητες καί χαρίσματα (τόλμη, πρωτοβουλία, άποφασιστικότητα, έπιμονή, όξόνοια κ.ο.κ.), θέτουν δε ως έπίκεντρον της έννοιας τούτου τήν Ικανότητα της παρ' αυτόν άσκήσεως του όργανωτικού, διοικητικού, έμπορικού κλπ. λειτουργήματος.

'Η τοποθέτησις όμως αύτη δέν δύναται νά οδηγήσθι εις τόν άκριβή καθορισμόν της έννοιας του έπιχειρηματίου, δεδομένου ότι, τόσοι τά άνωτέρω χαρίσματα εις έξαιρετικός μόνον περιπτώσεις συναντώνται, όσον καί ή Ικανότης άσκήσεως τών άνωτέρω λειτουργημάτων δέν τυγχάνει άπαραίτητος. Ιδίω σήμεραν όπου, συνεπεία του εύρέως αναπτυσσομένου καταμερισμού της έργασίας έντός τών έπιχειρήσεων, αί λειτουργίαι *όργανώσεως, διοικήσεως, έμπορική, τεχνική* κλπ. κατανέμονται μεταξύ περισσοτέρων, καί μάλιστα μισθωτών, προσώπων, άτινα όσονδύναται καί άν συγκεντρώνουν τά άπαιτούμενα αντίστοιχα χαρίσματα, διά τήν έπιτυχή άσκήσιν του άνατιθεμένου εις αυτά λειτουργήματος, ούδόλως δύναται νά χαρακτηρισθούν ως έπιχειρηματίαι.

* *Ειδική Βιβλιογραφία*. — Πάρι έπιχειρηματίου: *M. Clément*, Le chef d'Entreprise, Paris 1957. *F. Franceschelli*, L'imprenditore, Milano 1944. *H. Bowen*, Social Responsibility of the Businessman, N. York 1953. *N. Φωτιάδ*, 'Ο έπιχειρηματίας, 'Αθήναι 1936. *E. Hausslermann*, Der Unternehmer, Stuttgart 1932. *P. Lolly*, L'éducation de chef d'entreprise, Paris 1933. *I. Πικροζόγλου*, 'Ο σύγχρονος έπιχειρηματίας, « Βήμα » Δεκέμβριος 1950. *Germain Martin-Philippe Simon*, Le chef d'entreprise, Paris 1945.

Οὕτω, διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ ἐπιχειρηματίου θὰ πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν ἕτερα κριτήρια, βάσει τῶν ὁποίων τὸ ἐν λόγῳ πρόσωπον σαφῶς θὰ διαστέλλεται καὶ διαχωρίζεται παντὸς ἑτέρου ὄντος ἐν τῇ ἐπιχειρήσει.

Τὰ κριτήρια ταῦτα, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω διατυπωθέντος ὀρισμοῦ, δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν :

1) Εἰς τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς ὑπευθύνου λήψεως ἀποφάσεων ἐπὶ τῆς διαθέσεως τῶν εἰς τὴν κυριότητα τῆς ἐπιχειρήσεως περιελθόντων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ

2) Εἰς τὸ ἀκαθόριστον καὶ ἀβέβαιον τῆς ἀμοιβῆς του, ὅπερ εἶναι συνάρτησις τῶν πραγματοποιουμένων ἐκάστοτε ἀποτελεσμάτων.

3. Εἰς τὴν Ἄνωτονον Ἐταιρείαν πρόσωπον ἀρμόδιον διὰ τὴν ληψὶν ὑπευθύνων ἀποφάσεων εἶναι ἡ Γενικὴ Συνέλευσις. Ὁ μεμονωμένος μέτοχος οὐδεμίαν πρωτοβουλίαν ἔχει, ἀλλ' ὑποτάσσεται εἰς τὴν πλειοψηφίαν. Τούτου ἕνεκα, παρὰ τὸ γεγονὸς δι' οὗτος διὰ τῆς ἀναλήψεως μετοχῶν συμβάλλει εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ κεφαλαίου ταύτης, ἐν τούτοις ὡς ἄτομον — καὶ δὴ ἐφ' ὅσον δὲν συγκεντρώνει τὴν πλειοψηφίαν — ἀδυνατεῖ νὰ λάβῃ ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐπιχειρηματίας.

Ἡ πλειοψηφία ὅμως τῆς γενικῆς συνελεύσεως (πρόσωπον συλλογικόν) δὲν δύναται ν' ἀσκήσῃ τὸ ἐπιχειρηματικὸν λειτουργήμα, δι' ὃ καὶ ἀναθέτει τοῦτο εἰς τοὺς διοικητὰς ἢ ἐντεταλμένους συμβούλους. Τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀποτελοῦν τοὺς *οἰκονομικοὺς ἡγέτας* τῆς ἐπιχειρήσεως (*managers¹, chiefs*) καὶ δροῦν ἐντὸς καθωρισμένων ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως πλαισίων, τυγχάνοντα τρόπον τινὰ ἐντολοδόχοι ταύτης.

1. Ἄν καὶ ὁ *manager* ἐν Ἀμερικῇ θεωρεῖται ὡς *« profit earning mechanism »*, ἐν τούτοις ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδίωξις τοῦ κέρδους συντελεῖται ἐν ὄψει ἐξισορροπήσεως ἀντιτιθεμένων πολλακίς συμφερόντων μεταξύ μετόχων, ὑπαλλήλων, ἐργατῶν, πλεονῶν καὶ Κράτους. Ἡ οὕτω πῶς κατευθυνόμενη ἐπιχείρησις συμβάλλει εἰς τὴν δημιουργίαν κλίματος ἀνθρωπίνης προόδου καὶ ἐγκαρδίου συνεργασίας. Ἐν Ἀμερικῇ ἐπίσης ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη δι' ὃ τῆς τελείως *manager* δὲν ἀποτελεῖ ἐντολέα μόνον τοῦ ἰδιοκτῆτος τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ γενικωτέρου κοινωνικοῦ συμφέροντος. Βλ. ἀναλυτικῶς περὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ κρατουσῶν νεωτέρων ἀντιλήψεων εἰς *Jean-Michel de Lattre, L'Entreprise dans l'Économie Moderne Américaine, Paris 1953, σελ. 11 ἐπ.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

§ 1.—'Αναλόγως τοῦ ἀντικειμένου τῆς δράσεώς των.

Αἱ ἐπιχειρήσεις ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου τῆς δράσεώς των, δηλαδή τοῦ κλάδου τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος εἰς ὃν ἀνήκουν, διακρίνονται εἰς τὰς ἀκολούθους κατηγορίας: 1

1.—*Εἰς ἐπιχειρήσεις ἀρχικῆς ἢ πρωτογενοῦς παραγωγῆς (συλλεκτικαὶ ἢ ἐξορυκτικαὶ).*

1. Ἐνταῦθα εἰδικώτερον περιλαμβάνονται: αἱ γεωργικαί, μεταλλευτικαί², δασικαί, ἀλιευτικαὶ καὶ ἐν γένει αἱ ἀσχολούμεναι μὲ τὴν ἀπευθείας ἐκ τῆς φύσεως συγκέντρωσιν πρώτων, βοηθητι-

1. Ὁ C. Clark διακρίνει τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τρεῖς κατηγορίας:

α) τὰς γεωργικὰς, δασικὰς, ἀλιευτικὰς, β) τὰς ἐξορυκτικὰς, βιομηχανικὰς, οἰκοδομικὰς γ) τὰς ἐμπορικὰς, μεταφορῶν, παροχῆς ὑπηρεσιῶν

Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις, λέγει ὁ Clark, ἐπιβεβαιοῖ, ὅτι τὸ ποσοστὸν τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις α' κατηγορίας βαίνει φθίνον. Ἐνῶ εἰς τὰς τῆς δευτέρας κατηγορίας αὐξάνει μέχρις ὀρισμένου σημείου, πέραν τοῦ ὁποίου παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις γ' κατηγορίας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰς οἰκονομικῶς ἐξελισσομένας χώρας. Εἰς τὰς οἰκονομικῶς πλέον προηγμένας χώρας τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ ἀσχολεῖται μὲ ἐπιχειρήσεις τῆς γ' κατηγορίας. Ἡ ἀπόδοσις δὲ τοῦ τελευταίου τομέως εἶναι μεγαλύτερα, γεγονός, ὃπερ ὀδηγεῖ εἰς τὴν κατὰ κεφαλὴν αὐξήσιν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος τοῦ πληθυσμοῦ χώρας τινός. Βλ. K. Mané, Économie Prénée, Paris 1951 σελ., 37.

2. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 215/56 ἀποφ. τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ὡς καὶ τῶν ὑπ' ἀριθ. 1045, 1163 τοῦ 1955 καὶ 320, 331 τοῦ 1956 ὁμοίων τοῦ Σ. Ε., μεταλλευτικαὶ ἐπιχειρήσεις θεωροῦνται αἱ ἀσχολούμεναι οὐ μόνον μὲ τὴν ἐξόρυξιν τῶν μεταλλευμάτων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀναγκαίαν διακάθαρσιν τούτων ὥστε νὰ καταστῶσι ταῦτα ἐμπορεύσιμα. Ἐάν ὅμως αὐταὶ διαβέ-
τούν κλάδον περαιτέρω ἐπεξεργασίας τῶν ἐξορυχθέντων μεταλλευμάτων, τότε ὡς πρὸς τὸν κλάδον τοῦτον αὐταὶ λογίζονται ὡς βιομηχανικαί.

κῶν ἢ δυναμικῶν ὀλῶν, ἢ καὶ ἐτοιμῶν πρὸς κατανάλωσιν εἰσέτι ἀγαθῶν, ἐπιχειρήσεις.

II. — *Εἰς παραγωγικὰς ἢ ἐπιχειρήσεις μετασχηματισμοῦ (ἢ δευτερογενοῦς παραγωγῆς).*

2. Ἐνταῦθα ὑπάγονται αἱ ἐπιχειρήσεις αἰτινες, εἴτε διὰ τῆς ἐπιξεργασίας καὶ τοῦ ἐξευγενισμοῦ εἴτε διὰ τῆς κατεργασίας, ἀποβλέπουν εἰς τὴν παραγωγὴν προϊόντων. Τοιαῦται ἐπιχειρήσεις εἶναι αἱ πάσης φύσεως βιομηχαναὶ καὶ βιοτεχνίαι¹. Αἱ τελευταῖαι, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, εἰς πλείστα σημεῖα διαφέρουν τῶν πρώτων.

Ἡ βιομηχανία, ἣτις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς νέωτέρας οἰκονομικῆς καὶ τεχνικῆς ἐξελίξεως, χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν κάτωθι στοιχείων²:

α) Τῆς προσαρμογῆς τῆς πρὸς τὰς συγχρόνους ἰδιαζούσας συνθήκας τῆς ἀγορᾶς³.

1. Ἡ νομικὴ ἔννοια τῆς βιομηχανίας καὶ βιοτεχνίας, ὡς καὶ ποῖαι ἐπιχειρήσεις θὰ εἴδει νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς βιομηχανικαὶ ἢ βιοτεχνικαὶ, διηκρινίσθησαν παρ' ἡμῖν δι' ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 47)1939, 295, 540, 1675 καὶ 2143·2145)1950 ἀποφάσεων του, τὸ Σ. Ε. καθώρισεν ὅτι βιομηχανικαὶ καὶ βιοτεχνικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι αἱ διὰ μηχανικῶν ἢ χημικῶν μέσων μεταβάλλουσαι μορφὴν ἀκατεργάστου ὕλης ἢ ἐξευγενίζουσαι αὐτὴν ἐπὶ σκοπῷ παραγωγῆς νέων προϊόντων. Δὲν εἶναι βιομηχανικὴ ἢ βιοτεχνικὴ ἐπιχειρήσις ἡ ἀσχολουμένη μετὰ τὸν καθαρῶς καθορισμὸν καὶ τὸ σιδέρωμα ἐνδυμασιῶν κατὰ τὰς 295 καὶ 540)1950 ἀποφάσεις τοῦ Σ.Ε. Εἶναι ὅμως ἡ ἀσχολουμένη μετὰ τὴν βρῆν ὑφασμάτων (ἀπόφ. 540)1950). Κατὰ τὴν 1805)1949 ἀπόφασιν τοῦ Σ. Ε. ὁ ἰδιοκτῆτης ἀγροκτῆματος, ἐνεργῶν βιομηχανικὴν ἐπιξεργασίαν τῶν προϊόντων, ἀσκεῖ βιομηχανικὴν ἐπιχειρήσιν, ἔστω καὶ ἂν αἱ ἐγκαταστάσεις του προορίζονται ἀποκλειστικῶς πρὸς ἐπιξεργασίαν τῶν ἰδίων αὐτοῦ προϊόντων.

2. Βλ. *K. Mellerowicz, Betriebswirtschaftslehre der Industrie, Freiburg, 1957, σελ. 6 ἔπ.*

3. Ἡ ῥαγδαία αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ ἐδημιούργησε τὴν σύγχρονον ἀγορᾶν, χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ὁποίας εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ *εἰσαγωγία τοπικὴ ἐκτασις*, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ *ἀνάωνμία*. Ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀποτελοῦν καὶ τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας. Ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή ἐνδείκνυται μόνον ὁσάκις ἀντιμετωπίζεται παραγωγή μεγάλων ποσοτήτων. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις ἐπίσης ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας εἶναι ἡ ὑπαρξίς ὀργανωμένου δικτύου μεταφορῶν. Ἡ τοπικὴ ἀπομάκρυνσις μεταξὺ βιομηχανοῦ παραγωγοῦ καὶ καταναλωτοῦ, ἢ ἀπαραίτητος ὁμοιομορφία πάσης μαζικῆς ἀνάγκης καὶ ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἐμπορίου, ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἀνάωνμίαν τῆς ἀγορᾶς. Μόνον δὲ διὰ τῆς καταλλήλου προσαρμογῆς πρὸς τὸν μέσον ὄρον τῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως καθίσταται δυνατὴ ἡ εὐρυτέρα ποσοτικὴ παραγωγή, ἣτις καὶ οἰκονομικῶς δικαιολογεῖ τὴν χρησιμοποίησιν τεχνικῶς ἀποδοτικωτέρων μέσων καὶ μεθόδων. Ἡ αὐξήσις ὅμως τῆς παραγωγῆς

β) Τῶν τεχνικῶν καὶ ὀργανωτικῶν μεθόδων ἅς αὕτη χρῆσι-
μοποιεῖ¹.

γ) Τῆς φροντίδος περὶ τῆς ἰδιαίτερας θέσεως τοῦ ἐργαζομένου
εἰς τὴν παραγωγὴν².

Διάκρισις μεταξύ Βιομηχανίας καὶ Βιοτεχνίας.

3. Ἵνα καθορίσωμεν ἐπακριβῶς τὴν φύσιν τῆς βιομηχανικῆς ἐπι-
χειρήσεως καθίσταται ἀναγκαῖον ὅπως διακρίνωμεν αὐτὴν ἐκ τῆς
βιοτεχνικῆς ἐπιχειρήσεως³. Οὕτω ἡ βιομηχανικὴ ἐπιχείρησις βασιζέ-
ται ἐπὶ τῆς τεχνικῆς καὶ ὀργανωτικῆς προόδου, παράγει δὲ προϊόντα
προοριζόμενα διὰ τὴν ἀνώνυμον ἀγορὰν. Ἀντιθέτως, ἡ βιοτεχνία,
ἢ διαθέτουσα, κατὰ κανόνα, κεφάλαιον λίαν περιορισμένον, παράγει
προϊόντα διὰ πελάτας προσωπικῶς ὀρισμένους. Εἰς τὴν τελευταίαν
κυριαρχεῖ ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία, τυχόν δὲ ὑπάρχουσαι μηχαναὶ
ἀπλῶς ὑποβοηθοῦν τὸ ἔργον ταύτης.

προϋποθέτει τὴν δέμευσιν καὶ ἐπένδυσιν μεγάλων κεφαλαίων, γεγονότα
τὰ ὁποῖα καθιστοῦν τὴν βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν λίαν δύσκαμπτον, τόσον
ἀπὸ ἀπόψεως ἐλαστικότητος κόστους ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως εὐχερούς
μετακινήσεως. Τοῦτων ἕνεκα καθίσταται ἀναπόφευκτος ἡ στενὴ μετὰ τῆς
ἀγορᾶς ἐπαφὴ καὶ ἡ προσαρμογὴ τῆς ὅλης δράσεώς της πρὸς τὰς ἐκά-
στοτε ἐναλλασσομένας συνθήκας ταύτης.

1. Ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ διενεργεῖται κυρίως διὰ τῶν μηχανῶν, ἢ δὲ
ἀνθρωπίνη ἐργασία χρησιμοποιεῖται μόνον συμπληρωματικῶς. Εἰς τὴν βιο-
μηχανίαν ὑπάρχει ἡ τάσις πρὸς πλήρη ἐκμηχάνισιν, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς:
α) ἀὐτὸ ἐξ ἴσου τῶν ἐπιπέδων, β) μεγάλυτεράν ἐπίδω-
κυσιν καὶ γ) αὐτοματισμόν.

2. Οὕτω ἡ νεωτάτη ἐξέλιξις (αὐτοματοποιήσις, ἠλεκτρονικὴ διεύθυνσις
καὶ ἔλεγχος τόσον εἰς τὴν τεχνικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν διοικητικὴν λειτουρ-
γίαν) θά ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος μείωσιν
τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνειδικευτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰδικευμένων ἐργατῶν καὶ
ὁπαλλήλων, καὶ τὴν ἀντίστοιχον αὐξήσιν καὶ πλαισίωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως
διὰ τεχνικῶς καὶ ἐμπορικῶς εἰδικευμένων συνεργατῶν. Ἡ θέσις τῶν ἐργα-
ζομένων θά καταστῇ τελείως διάφορος. Ὁ ἀπλοῦς ἐργάτης θά μετατραπῇ
εἰς συνεργάτην μὲ πῶξημένον βαθμὸν εὐθύνης. Οὕτω ἡ βιομηχανικὴ ἐπιχεί-
ρησις θά ἀποβάλλῃ τὸν χαρακτήρα τοῦ τόπου ἀπλῆς ἀνθρωπίνης συνεργασίας
καὶ θά μετατραπῇ εἰς χῶρον πνευματικοῦ συνεταιρισμοῦ μεταξύ ἐπιχειρη-
ματίου καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ.

3. Ἡ παρ' ἡμῖν Νομισματικὴ Ἐπιτροπὴ, στηριχθεῖσα, πλὴν τῶν ἄλλων,
καὶ ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς Δευτερογενοῦς Παραγωγῆς τοῦ
Ἰπουργείου Συντονισμοῦ, καθώρισε τοὺς κλάδους τῶν ἐπιχειρήσεων οἱ
ὁποῖοι, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, θεωροῦνται βιομηχανίαι, τοὺς κλάδους οἱ
ὁποῖοι θεωροῦνται βιοτεχνίαι, καὶ τέλος τοὺς κλάδους τῶν ἐπιχειρήσεων
οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται βιομηχανίαι ἢ βιοτεχνίαι, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ
χρησιμοποιουμένου ὀπ' αὐτῶν προσωπικοῦ καὶ τῆς ἰσποδυνάμεως τῶν μηχαν-

Οι πελάται της Βιοτεχνίας, οἵτινες τυπικῶς εἶναι περιορισμένοι, ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὴν ποιότητα καὶ ἀτομικότητα τῶν ὑπ' αὐτῆς παραγομένων εἰδῶν, χαρακτηριστικὰ ἄτινα προσδίδουν εἰς αὐτὴν ἀνταγωνιστικότητα ἐναντι τῆς Βιομηχανίας. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ βιοτέχνου συγκεντροῦνται συνήθως, τόσον ἡ ἰδιότης τοῦ ἐπιχειρηματίου ὅσον καὶ τοῦ κεφαλαιούχου, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῦ παρέχοντος τὴν ἐκτελεστικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ Βιοτεχνίᾳ ἐργαζομένων ἀποτρέπει τὸν λεπτομερῆ καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν τελείαν ἐξειδίκευσιν.

Ἀπὸ κοστολογικῆς πλευρᾶς, λόγῳ ἑλλείψεως μεγάλων ἐπενδύσεων, δὲν παρατηρεῖται αἰσθητὴ ἐπιβάρυνσις διὰ σταθερῶν ἐξόδων, γεγονός ὃπερ παρέχει εἰς τὴν Βιοτεχνίαν μεγαλυτέραν ἰκανότητα προσαρμογῆς εἰς τὰς διακυμάνσεις τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐλαστικότητα κόστους εἰς περιόδους ὑφέσεως. Ἡ βιοτεχνικὴ ἐπιχείρησις ἐργάζεται κατὰ δύο τρόπους: εἴτε λαμβάνει ἐκ τῶν πελατῶν τῆς τὰς ἐν γένει ὕλας, δεχομένη καὶ τὰς ὑποδείξεις καὶ ἐπιθυμίας τούτων, εἴτε, πλὴν τῆς ἐργασίας τῆς, προσφέρει καὶ τὰ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παραγγελίας ἀπαραίτητα ὕλικά. Ἡ μορφή αὕτη τῆς Βιοτεχνίας εἶναι καὶ ἡ συχνότερον συναντωμένη σήμερον.

Ἀνωτέρω διεκρίναμεν τὴν ἔννοιαν τῆς Βιομηχανίας ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς Βιοτεχνίας, ἥδη προβαίνομεν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, βάσει τῶν κάτωθι κριτηρίων:

νημάτων τῶν. Οὕτω Βιομηχανίαι θεωροῦνται ὅποσοιδήποτε αἱ ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς τεχνητῆς μετάξης καὶ ἐρίου, πρώτης κατεργασίας χυτοσιδήρου, σιδήρου καὶ χάλυβος, σιδηροσωλήνων κλπ. Βιοτεχνίαι δὲ θεωροῦνται αἱ ἐπιχειρήσεις ζαχαροπλαστικῆς, παρασκευῆς λιπῶν, ἀριούχων ποτῶν, δερματίνων εἰδῶν κλπ. Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάκρισιν βάσει τοῦ χρησιμοποιουμένου προσωπικοῦ καὶ τῆς ἰπποδυνάμεως, παρατηρεῖται ὅτι ὁ ἀριθμὸς προσωπικοῦ καὶ ἰπποδυνάμεως ὁ ἀπαιτούμενος διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἐπιχειρήσεως τινος ὡς Βιοτεχνίας ἢ Βιομηχανίας ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ κλάδου εἰς ὃν ἀνήκει ἡ ἐπιχείρησις.

1. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τῆς ἐκβιομηχανίσεως συνεχῶς μειοῦται. Παρὰ ταῦτα ἡ Βιομηχανία δὲν ἐξετόπισε τελείως τὴν Βιοτεχνίαν οὔτε κατέστησε ταύτην περιττήν, ἀντιθέτως μάλιστα ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις ἐδημιούργησε νέους τομεῖς δραστηριότητος ταύτης, ὡς ἡ βιοτεχνία ἐπισκευῆς, ἐγκαταστάσεων, κ.ο.κ. Τέλος, δόναται νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ Βιοτεχνία ἀποκτᾷ σήμερον ἰδιαιτέραν σημασίαν, καθ' ὅσον ἀποτελεῖ τὸ φυτῶριον καὶ τὸ ἐκπαιδευτήριον τῶν ἐξειδικευμένων ἐργατῶν, οἵτινες ἐπανδρῶνουν τοὺς κλάδους τῆς Βιομηχανίας.

Διακρίσεις βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων.

α) Ἀναλόγως τῆς μορφῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεώς των :

αα) Οἰκιακὴ βιομηχανία.

Αὕτη ὁμοιάζει περισσότερο πρὸς τὴν βιοτεχνίαν. Ἡ παραγωγή διενεργεῖται εἰς μικρὰς ἐκμεταλλεύσεις κειμέναις ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἐργαζομένου, ἀλλὰ κατευθύνεται πρὸς τὴν ἀνώνυμον ἀγοράν. Μεταξὺ παραγωγῆς καὶ ἀγορᾶς κινεῖται εἰς μεσάζων, ὅστις προμηθεύει τὴν «κατ' οἶκον παραγωγὴν» μὲ τὰς ἀπαραιτήτους πρώτας ὕλας, ἀναλαμβάνει δὲ τὴν διάθεσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγγελλθέντων εἰδῶν. Τὰ ἐν τῇ οἰκιακῇ βιομηχανίᾳ χρησιμοποιούμενα μηχανικὰ μέσα — κατὰ κανόνα περιορισμένης ἐκτάσεως — ἀνήκουν εἰς τὸν παρέχοντα τὰς παραγγελίας μεσάζοντα, ἡ δὲ ἐργασία κατοβάλλεται ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀναλαμβάνοντος τὴν παραγγελίαν. Χαρακτηριστικὸν ὡς ἐκ τούτου τῆς τοιαύτης μορφῆς ἐκμεταλλεύσεως εἶναι ἡ μεγάλη ἐξάρτησις αὐτῆς ἐκ τοῦ μεσάζοντος ἐπιχειρηματίου, ὅστις καὶ καθορίζει τὸ εἶδος καὶ τὴν ποσότητα τῆς ἐκτελουμένης παραγωγῆς¹.

αβ) Χειροτεχνικὴ βιομηχανία (*Manufacture*).

Ἐνταῦθα, τὸ κύριον καὶ καθορίζον τὴν ἀξίαν τοῦ προϊόντος μέρος τῆς ἐργασίας ἐκτελεῖται διὰ τῆς χειρὸς, γεγονόςς τὸ ὅποιον προσδίδει εἰς τὰ παραγόμενα εἶδη τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀτομικότητος καὶ τεχνικῆς καταρτίσεως τοῦ χειροτέχνου. Τὸ σύστημα τοῦτο συναντᾶται εἰς ὀρισμένους κλάδους τῆς βιομηχανίας, καὶ δὴ ἐκεῖ ὅπου ἀποδίδεται ἰδιαιτέρα σημασία εἰς τὴν ποιότητα καὶ καλλιτεχνίαν τῆς ἐργασίας. Π.χ. ὑαλικά *Josephinenhütten* ἢ *Murano* κ.ο.κ.

Ἄν καὶ ἡ μορφή αὕτη ἐκμεταλλεύσεως παρουσιάζει ἔντασιν μεταβλητῶν δαπανῶν (ἡμερομισθίων), καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλασικότητα κόστους, ἐν τούτοις, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐξειδικεύσεώς της, εἰς περιόδους μειώσεως τῆς ζήτησεως τῶν προϊόντων της, δὲν δύναται εὐχερῶς νὰ προσαρμοσθῇ καὶ μεταστρέψῃ τὴν παραγωγὴν της πρὸς ἕτερα εἶδη. Οἱ ἐργάται της, εἰδικευμένοι καὶ μὲ ἰδιαιτέραν καλλιτεχνικὴν διάθεσιν, εἶναι πολλάκις δυσεύρετοι², κατὰγονται δὲ συνήθως ἐξ ὀρισμένων περιοχῶν ἢ ἀνήκουν εἰς ὀρισμένας οἰκογενείας (ὠρολογοποιῶ).

1. Τοιαύτη μορφή βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀνεπτύχθη κυρίως παρ' ἡμῖν εἰς τὸν κλάδον τῆς ταπητουργίας.

2. Δι' οὗτο ἐπιχειρηματίας εἰς παρομοίας περιπτώσεις δεόν ν' ἀναπτύσῃ ἰδιαιτέρως ἁρμονικὰς σχέσεις συνεργασίας μεταξὺ αὐτῶν καὶ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἐξασφάλισιν τούτων (συντάξεις, ἐργατικὰς κατοικίας,

αγ) *Έργοστασιακή βιομηχανία.*

Τò έργοστάσιον αποτελεί τήν πλέον συγχρονισμένην μορφήν έκμεταλλεύσεως έν τή βιομηχανία, εις σημεϊον ώστε σήμερον ή έννοια τής βιομηχανίας, σχεδόν άποκλειστικώς, νά συνδέεται μέ τοϋτο. Έν άντιθέσει μέ τός προηγουμένας μορφάς έκμεταλλεύσεως, ένταϋθα παρατηρεϊται μεγάλη μηχανοποίησις μεθόδων έργασίας και ώς εκ τούτου λίαν ύψηλαί επενδύσεις κεφαλαίων. Έπίσης άναγκαϊός καθίσταται ό εύρύς καταμερισμός τής έργασίας, γεγονός δπερ έπιτρέπει τήν χρησιμοποίησιν άνειδικεύτων ή όλιγον ειδικευμένων εργατών.

Τò έργοστάσιον παράγει μαζικώς προϊόντα όμοιόμορφα και τυποποιημένα, ειδικαί δέ κατασκευαί βάσει συγκεκριμένων παραγωγελιών άποτελοϋν τήν έξαίρεσιν. Η άνάγκη επενδύσεως μεγάλων κεφαλαίων έξυπηρετεϊται, κυρίως, μέσω επιχειρήσεων κεφαλαιακής μορφής (άνωνύμων εταιρειών), ή δέ έντοσις τούτων, συνδυαζομένη μέ τήν εύρυτάτην τεχνικήν και έμπορικήν διοίκησιν, οδηγεί, εις ύψηλάς σταθεράς επιβαρύνσεις, αίτινες αίσθητικώς περιορίζουν τήν έλαστικότητα του κόστους των. Τέλος, ή εύρεία χρησιμοποίησις άνειδικεύτων ή όλιγον ειδικευμένων εργατών δημιουργεί τήν ψυχολογικήν άποξένωσιν του εργαζομένου εκ τής έργασίας, κίνδυνος όστις επεκτείνεται έφ' όσον αύξάνει ή μηχανοποίησις τής παραγωγής και ή τυποποίησις τής έργασίας.

β) *Άναλόγως τής βαθμίδος ήν κατέχουν εις τήν κοινωνικήν παραγωγήν :*

βα) *Βιομηχανικαί επιχειρήσεις έξεργεισμοϋ.*

Αϋται άποσκοποϋν εις τήν προετοιμασίαν διά τήν παραγωγήν του τελικοϋ προϊόντος, π.χ. κλωστήρια, ύψικάμινοι κλπ.

ββ) *Βιομηχανικαί επιχειρήσεις τελικής επεξεργασίας.*

Αϋται παράγουν προϊόντα τελικής καταναλώσεως ή περαιτέρω παραγωγικής χρησιμοποίησεως (μηχανήματα, εργαλεία), άνευ έτέρας άλλογής τής μορφής τούτων, π.χ. ύφαντήρια, ύποδηματοποιίας κλπ.

οϊκογενειακά επιδόματα κ.ο.κ.). Έπίσης συμφέρον έχει νά μεριμνᾷ διά τήν ειδικεύσιν και καλλιτεχνικήν κατάρτισιν των, διευκολόνων τήν φοίτησιν τούτων εις ειδικάς πρὸς τοϋτο σχολάς κ.ο.κ.

1. Αί άνωτέρω διακρίσεις είναι τυπικαί, καθ' όσον έν τή πράξει τόσον λόγος τεχνικοί όσον και εύρύτεροι κοινωνικοοικονομικοί οδηγοϋν εις συμπύξεις των φάσεων τής παραγωγής. Οϋτω δύναται νά ύπάρξη σύμπτωσις τής πρώτης μετά τής δευτέρας φάσεως, εις περίπτωσιν ένώσεως κλωστήριου μετά ύφαντηρίου κ.ο.κ.

Κατηγορίες ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων.

5. Αἱ ἐν γένει ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις διακρίνονται βάσει τῶν κάτωθι κυριωτέρων κριτηρίων

— Τῆς μονίμου ἢ μὴ ἐγκαταστάσεώς των.

— Τῶν τοπικῶν ὀρίων ἐντός τῶν ὁποίων ἀναπτύσσουν τὴν δραστηριότητά των.

— Τοῦ οἰκονομικοῦ τῶν μεγέθους.

— Τοῦ μεγέθους τῶν ὑπ' αὐτῶν πωλουμένων ποσοτήτων.

α) Βάσει τῆς μονίμου ἢ μὴ ἐγκαταστάσεώς των, αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις διακρίνονται εἰς *ἐγκατεστημένας* καὶ *πλατοδίους*. Ἡ διάκρισις αὕτη συναντᾶται μόνον εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Μὲ τὴν ὀλοῦν μεγαλυτέραν πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν συνεχῆ βελτίωσιν τῶν συγκοινωνιῶν, τὸ κινητὸν (πλανόδιον) ἐμπόριον ὑποχωρεῖ διαρκῶς ἔναντι τοῦ μονίμως ἐγκατεστημένου.

β) Βάσει τοῦ χώρου ἐνθα ἀναπτύσσουν τὴν δραστηριότητά των, διακρίνονται: εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις *ἐσωτερικοῦ* καὶ *ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου*. Αἱ τελευταῖαι πάλιν δυνατὸν νὰ εἶναι: *εἰσαγωγικαί*, *ἐξαγωγικαί* καὶ *διαμετακομιστικαί*.

γ) Βάσει τῶν οἰκονομικῶν τῶν διαστάσεων διακρίνονται εἰς *μεγάλας*, *μεσάλας* καὶ *μικράς*.

δ) Βάσει τοῦ μεγέθους τῶν ὑπ' αὐτῶν πωλουμένων ποσοτήτων. Ἐν προκειμένῳ αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις διακρίνονται εἰς ἐπιχειρήσεις *χονδρικοῦ* καὶ *λιανικοῦ ἐμπορίου*¹. Αἱ πρῶται προβαίνουν εἰς πωλήσεις κατὰ μεγάλας ποσότητας², ἐνῶ αἱ δευτέραι πωλοῦν εἰς μικρὰς ποσότητας, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς ὑποδιαίρέσεις τῆς μονάδος μετρήσεως.

Δὲν πρέπει νὰ γίνεταί σύγχυσις μεταξύ ἐπιχειρήσεως *λιανικοῦ* καὶ *μικροῦ ἐμπορίου*, ὅπως ἐπίσης καὶ μεταξύ *χονδρικοῦ* καὶ *μεγάλου ἐμπορίου*, διότι ἡ διάκρισις *χονδρικῶν* καὶ *λιανικῶν* ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς πωλήσεως, ἐνῶ ἡ διάκρισις *μεγάλου* καὶ *μικροῦ* τὸ μέγεθος τῶν ὑπ' αὐτῶν διατιθεμένων κεφαλαίων. Οὕτω συχνότατα συναντιῶμεν

1. Λίαν ἐνδιαφέρουσαι ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ λιανεμπορίου τυγχάνουν αἱ μελέται τῶν *J. Jeanneney*, *Les commerces de détail en Europe occidentale*, Paris 1954, ὡς καὶ τοῦ *J. Biscayart*, *Vendre*, Paris 1947.

2. Φορολογικῶς ὁ χαρακτηρισμὸς πράξεώς τινος ὡς χονδρεμπορικῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἀγοραστοῦ ὅστις δεῖν νὰ εἶναι ἐπιτηδευματίας.

έπιχειρήσεις μικρού έμπορίου, αλλά χονδρικής πωλήσεως, όπως επίσης μεγάλου έμπορίου αλλά λιανικής πωλήσεως, ως επί παραδείγματι τὰ Μεγάλα Καταστήματα.

Α'. Ισνήθεισ τρόποι όργανώσεως τοϋ έγκατεστημένου και μη λιανικού έμπορίου¹.

Τὰ Μεγάλα Καταστήματα (Grands Magasins)².

6. Ταϋτα προσφέρουν εις την πελατειαν των διαφόρους κατηγορίας έμπορευμάτων, ταξινομημένων εις Ιδιαίτερα τμήματα υπό μορφήν πλήρων συλλογών. Οϋτω έκαστον τμήμα αποτελεί και έν ειδικευμένον κατάστημα.

Τὰ Μεγάλα Καταστήματα είναι έφωδισσμένα με δπαντα σχεδόν τὰ είδη τὰ όποια ίκανοποιούν ύλικάς και άόλους ανάγκας, πραγματοποιούντα οϋτω έν είδος έμπορικής δλοκληρώσεως.

Ή όργανωσίς των άποβλέπει εις την άμεσον προμήθειαν έκ της βιομηχανίας ή βιοτεχνίας πρός τόν σκοπόν τοϋ άποκλεισμοϋ των

1. Βλ. *F. Bouquerel*, *L'étude des Marchés*, Paris 1954, τ. 1, σελ. 33 έπ *G. Barnswall*, *Προβλήματα Marketing*, Άθηναι 1956.

2. Τό πρώτον των έν Γαλλία Μεγάλων Καταστημάτων, τό «Bon Marché», ίδρύθη τό 1852 υπό τοϋ Aristide Boucicaut. Τό κατάστημα τοϋτο ανέπνευσε τό 1855 τοϋς Chauchard και Heriot, οι όποιοι ίδρυσαν τό «Louvre». Έν συνεχεία τό 1865 ό Jaluzot ηνοιξε τό «Printemps» και τό 1869 ό Cognacq τό «Samaritaine». Κατά την αϋτήν έποχήν ό Kuel ίδρυσσε τό «Bazar de l'Hôtel de ville», τέλος δέ τό 1894 ένεφανίσθη τό «Galeries Lafayette».

Σήμερον έν Γαλλία ύπάρχουν 50 περίπου καταστήματα τοϋ είδους τοϋτου. Άπό της έμφανισώς των τὰ Μεγάλα Καταστήματα έγνώρισαν ταχείαν ανάπτυξιν, ή όποια έκορυφώθη κατά την περίοδον μεταξύ 1925-1928. Άπό της έποχής εκείνης δοκιμάζουν μεγάλας δυσχερείας, αιτινες συνεχώς έντεινόνται μέχρι σήμερα. Αί Η.Π.Α. άκολουθήσαν τό παράδειγμα της Γαλλίας ίδρυσαν κατά την περίοδον 1870-1880 Μεγάλα Καταστήματα, κυριώτερα των όποιων ήσαν: Τό «Stewart» εις Νέα Νόρκην, τό «Wanamaker» εις Φιλαδέλφειαν, και τό «Marsall Field» εις Σικάγον. Έν Άγγλία τὰ πρώτα Μεγάλα Καταστήματα ίδρύθησαν υπό την μορφήν προμηθευτικών συνεταιρισμών κατηγοριών τινων δημοσίων λειτουργών, όπως ήσαν: τό «Army and Navy Store» και τό «Civil Service Supply Cooperative Distributors». Τέλος, κατά την περίοδον 1880-1890 είδον τό φός τὰ πρώτα Μεγάλα Καταστήματα εις Γερμανίαν, Βέλγιον, Έλβετίαν και Σκανδιναυϊκάς χώρας. Βλ. αναλυτικώς εις *H. Pasdermadjian*, *Le Grand Magasin*, Paris 1949, σελ. 3 έπ., και *A. Δραγώνα*, *Όρθολογική Όργάνωσις Έπιχειρήσεων τύπου Μεγάλα Καταστήματα*, Άθηναι 1958. *J. Coets*, *La Structure fonctionnelle des Grands Magasins*, Bruxelles 1944.

Τά πλείστα τῶν ἐν λόγῳ καταστημάτων καί ἀναλόγως τῆς τοπικῆς τῶν πελατείας περιορίζουν τὴν δραστηριότητά των ἐπὶ ὠρισμένης κατηγορίας εἰδῶν. Οὕτω, εἰς τὰς ἐργατικὰς συνοικίας ἐπικρατοῦν τὰ Βαζαρς εἰδῶν οἰκιακῆς χρήσεως, εἰς τοὺς τόπους προσκυνήματος περιορίζονται κυρίως εἰς ἀντικείμενα λατρείας, ἐνθῦμα κ.ο.κ.

Εἰς τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τὰ Βαζαρς ὀφίστανται τὸν ἀνταγωνισμόν τῶν καταστημάτων μὲ μοναδικὰς τιμὰς (*à prix uniques*).

Αἱ πωλήσεις δι' ἀλληλογραφίας.

10. Ἐν προκειμένῳ αἱ πωλήσεις πραγματοποιοῦνται δι' ἐντόπου περιγραφῆς τῶν ἐμπορευμάτων, εἴτε δι' ἀγγελίας καταχωρομένης εἰς τὸν τύπον εἴτε δι' ἀπ' εὐθείας διαφημίσεως πρὸς τοὺς ἐνδεχομένους ἀγοραστὰς¹.

Αἱ ἀγοραὶ διὰ τῶν καταλόγων δὲν παρουσιάζουν σήμερον τὸ αὐτὸ ἄνδιαφέρον ὅπως ἄλλοτε, καθ' ὅσον οἱ καταναλωταὶ προτιμοῦν νὰ ἴδουν τί ἀγοράζουν, διότι συνήθως ἐξαπατῶνται ἐκ τῶν δελεαστικῶν περιγραφῶν. Ἐν πάσῃ ὁμοίᾳ περιπτώσει, ὁ τρόπος οὗτος τῶν πωλήσεων πλεονεκτεῖ κατὰ τὸ ὅτι δίδει τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν πελάτην ὅπως, ἀνευσπουδῆς καὶ ψυχολογικῆς τινος πίεσεως ἐκ μέρους τοῦ πωλητοῦ, ἐκλέξῃ τὸ ἀναγκαῖον εἰς αὐτὸν εἶδος. Ὁ συνήθης χρόνος ἐκτελέσεως παρομοίων παραγγελιῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰς 4-5 ἡμέρας.

Τὰ Καταστήματα Αὐτοεξυπηρησεως (Selfservice, magasins sans vendeurs)².

11. Ταῦτα στεροῦνται πωλητῶν ἢ πωλητριῶν, ἔχουν δὲ μόνον ἐλεγκτὰς ἢ ταμίας.

Τὰ καταστήματα ταῦτα πρωτοεμφανίσθησαν εἰς Ἡ. Π. Α. καὶ ἤκμασαν ἐπὶ μίαν 20ετίαν. Καὶ ἐνταῦθα δὲν ὀφίσταται πίεσις ἢ ὑπό-

1. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ « Manufacture française d'armes et de cycles » τοῦ Saint-Etienne διέθετεν 9 καταστήματα πωλήσεως εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς ὑπαίθρου καὶ μέσῳ τούτων ἀπέστειλε περὶ τὸ 1.000.000 καταλόγων 600 περίπου σελίδων.

² Ἐπίσης εἰς τὸ Βέλγιον ἡ « Fabrique Nationale d'Armes d'Herstal » ἐνήργει κατὰ παρόμοιον τρόπον τὰς πωλήσεις της. Ἄλλὰ καὶ εἰς Ἡ. Π. Α. ἀνεπτύχθησαν παρόμοιοι τρόποι πωλήσεως κατὰ τὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ 1929-1937. Ἐκτοτε, παρατηρήθη ἐλαφρὰ κάμψις εἰς τὸ εἶδος τῶν πωλήσεων καὶ δὴ λόγῳ τῆς ραγδαίας ἀναπτύξεως τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων ἅτινα διευκόλυναν τὰς μετακινήσεις πρὸς τὰς πόλεις τοῦ ἀγροτικοῦ ἰδίου πληθυσμοῦ.

2. F. Bouquerel. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 41 ἐπ.

δειξεις εις τὸν ἀγοραστὴν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀγορᾶς, ἀλλ' οὗτος ἐνεργεῖ αὐτοβούλως. Ἴνα δὲ αἱ ἀγοραὶ πραγματοποιοῦνται ἀνευ καθυστερήσεως, τὰ πρὸς πώλησιν ἐκτιθέμενα ἐμπορεύματα πρέπει νὰ εἶναι, εἰ δυνατόν, τυποποιημένα τόσοσ ποσοτικῶς ὅσον καὶ ποιοτικῶς, ὡς καὶ καταλλήλως συσκευασμένα.

Ἐπίσης αἱ τιμαὶ τῶν πωλουμένων εἰδῶν δεόν νὰ εἶναι λίαν ἐμφανεῖς. Ὁ ἀγοραστὴς εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἐν λόγῳ καταστήματα λαμβάνει ἔν κἀνίστρον καὶ τοποθετεῖ ἐντὸς αὐτοῦ τὰ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκλεγόμενα εἶδη. Ἐν συνεχείᾳ διέρχεται πρὸ τοῦ ἐλεγκτοῦ καὶ τοῦ ταμείου καὶ καταβάλλει τὸ ἀντίτιμον τῶν ἀγορασθέντων εἰδῶν.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφηρμόσθη, κατ' ἀρχάς, εἰς τὰ καταστήματα προχείρου ἐσιτάσεως, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐπεξετάθη καὶ εἰς ἕτερα εἶδη, κυρίως ὁμῶς εἰς τὰ τρόφιμα. Τὸ σύστημα τοῦτο πλεονεκτεῖ, διότι ὁ ἀγοραστὴς αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ἀγορᾶς, ἐξυπηρετεῖται δὲ ἀνευ χρονοτριβῆς. Μειονεκτεῖ ὁμῶς, διότι στερεῖται τῶν προσωπικῶν ἐξυπηρετήσεων τῶν παρεχομένων ἐκ μέρους τῶν πωλητῶν.

Τὰ Ἄλυσῶτά Καταστήματα (Chain - Stores).

12. Ἐν προκειμένῳ δύο ἢ περισσότερα καταστήματα λιανικῆς πωλήσεως εὐρίσκονται ὑπὸ κοινὴν ἰδιοκτησίαν. Τὰ καταστήματα ταῦτα παρέχουν ὠρισμένας ἐκπτώσεις ἐφ' ὅσον ὁ ἀγοραστὴς προβῆ εἰς ἀγορᾶς ἐξ ἐτέρου καταστήματος τῆς αὐτῆς ἰδιοκτησίας.

Τὰ Καταστήματα Ἐκπτώσεων (Discount - Stores).

13. Ταῦτα πωλοῦν εἰς τιμὰς κατωτέρας τῆς ἀγορᾶς, χωρὶς ὁμῶς νὰ προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἄλλων καταστημάτων. Πλεονεκτοῦν, καθ' ὅσον πωλοῦν ἐμπορεύματα ἀρίστης ποιότητος εἰς ἐλκυστικὰς τιμὰς, μειονεκτοῦν ὁμῶς, διότι δὲν παρέχουν εὐκόλως πληρωμῆς, δὲν παραδίδουν τὰ ἀγοραζόμενα ἐμπορεύματα κατ' ὄϊκον, δὲν δέχονται ἐπιστροφὰς κ.ο.κ.

14. Τὸ μὴ μονίμως ἐγκατεστημένον ἐμπόριον εἶναι τὸ μικρεμπόριον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μετακινεῖται κατὰ τὰς περιστάσεις (τόπους ἀγορᾶς, ἐκθέσεις, ἐμποροπανηγύρεις κ.ο.κ.).

Τὸ ἐμπόριον τῆς μορφῆς ταύτης εἶναι ἀρχαιότατον, ἀποτελεῖ δὲ τὴν μορφήν τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος ἐξ ἧς ἐπήγαγε τὸ σύγχρονον μονίμως ἐγκατεστημένον ἐμπόριον.

Ἄν καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς κατηγορίας ταύτης ἀποτελεῖ τὸν σοβαρώτερον ἀνταγωνιστὴν τοῦ μονίμως ἐγκατεστημένου ἐμπορίου, ἐν τούτοις συμπληροῖ τὸ τελευταῖον, καθ' ὅσον προσφέρει εἰς τὸν

καταναλωτήν είδη τὰ ὁποῖα δυσκόλως θά ἦτο δυνατόν νά διατεθοῦν μέσῳ τοῦ ἐγκατεστημένου ἐμπορίου, λόγω τῆς κατωτέρας αὐτῶν ποιότητος (π.χ. κακάτεχνα, ὑπόλοιπα, ρετάλια, ἐκτός μόδας κ.ο.κ.). Ὁ δὲ μονίμως ἐγκατεστημένος λιανοπωλητὴς ἀπολαμβάνει, συνήθως, μικροῦ ποσοστοῦ κέρδους, καθ' ὅσον ἔχει μικρά γενικά ἔξοδα, μικρὰν φορολογίαν καὶ ἐλαχίστας ἐπενδύσεις εἰς πάγια περιουσιακὰ στοιχεῖα.

Παρ' ἡμῖν οἱ μὴ μονίμως ἐγκατεστημένοι λιανοπωληταὶ φέρονται μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ *γυρολόγου* (ἢ *πλανοδίου*), ἐν τούτοις ἀλλασχοῦ, καὶ ἴδια ἐν Γαλλίᾳ, ἀποδίδονται εἰς αὐτοὺς ἐξειδικευμένοι ὀνομασμοί¹. Ἐν Ἑλβετίᾳ ἀνεπτύχθη τὸ πλανοδίου ἐμπόριον διὰ τῶν *Camions - Bazars*, χάρις εἰς τὴν θαρραλέαν πρωτοβουλίαν τῆς ἐταιρείας *Migros*, ἥτις ἀποστέλλει εἰδικὰ αὐτοκίνητα, οὐ μόνον εἰς τὰς διαφόρους πόλεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομακρυσμένα ὄρεινά χωρία.

Εἰς τὰ *Camions* εἶναι καταλλήλως τοποθετημένα τὰ διάφορα ἐμπορεύματα ὥστε εὐκόλως νά ἀνευρίσκωσιν οἱ πελάται ὅ,τι ἐπιθυμοῦν.

Ἀρχικῶς, διὰ τῶν ἐν λόγῳ *Camions*, ἡ ἐταιρεία *Migros* διέθετε 5 μόνον εἶδη τροφίμων, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως τὰ εἶδη ταῦτα ἠόξήθησαν εἰς 200.

Ἴνα ἡ ἐταιρεία *Migros* περιορίσῃ τὴν διάρκειαν τῶν σταθμεύσεων καθώρισε ἀπλοποιημένην κλίμακα τιμῶν (0.50 - 1 καὶ 2 ἑλβετικῶν φράγκων). Οὕτω αἱ πωλούμεναι ποσότητες εὐρίσκονται εἰς σχέσιν ἐξαρτήσεως μὲ τὰς τιμὰς, αἵτινες εἶναι πάντοτε στρογγυλοποιημένοι.

1. Οὕτω ἀποκαλοῦν *crâpinesbilles* τοὺς γυρολόγους λιανοπωλητὰς τοὺς πωλοῦντας εἰς μεγάλας πόλεις λαχανικά, φρούτα καὶ διαλαλοῦντας τὸ ἐμπόρευσμά των. *Bielandiniers*, τοὺς πλανοδίους, οἵτινες ἐγκαθίστανται εἰς τὴν εἴσοδον ἑνὸς πολυσυχνάστου οἰκοδομήματος καὶ πωλοῦν κάλτσες, γράβτες, λάμες ξυρίσματος. *Etalagistes*, τοὺς περιφερομένους εἰς τὰς διαφόρους ἀγοράς καὶ πωλοῦντας τρόφιμα, ὑφάσματα, πλεκτὰ κλπ. *Camelots* δέ-*monstrateurs*, τοὺς γυρολόγους τοὺς ἐγκατεστημένους εἰς ἀγοράς ἢ πανηγύρεις καὶ προκαλοῦντας τὴν κατανάλωσιν διὰ καταλλήλου διαφημίσεως. *Marchands débaillements*, τοὺς μεταφέροντας τὰ εἶδη τῶν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν σιδηροδρομικῶς ἢ δι' αὐτοκινήτου. Οὗτοι εἰσποιοῦν καταλλήλως τὴν ἀφίξιν τῶν καὶ ἐγκαθίστανται προσωρινῶς εἰς ὄρισμένον κατάλυμα. *Marchands voyageurs*, τοὺς μεταβαίνοντας συνήθως εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ διαθέτοντας εἰς πελάτας εἶδη (συνήθως ρουχισμοῦ) ἐπί πιστώσει. Τέλος τοὺς *Roulotiers*, ἦτοι τοὺς πωλητὰς μὲ μικρὰν φορτηγὸν ὄμαξαν. Βλ. ἀναλυτικῶς περὶ τῶν ἐν λόγῳ κατηγοριῶν πλανοδίου ἐμπορίου εἰς *F. Bouquierel*. Ἐνθ' ἂν, σελ. 44 ἑπ.

Β'. Συνήθεις τρόποι οργάνωσης του χονδρικού εμπορίου.

15. Το χονδρικό εμπόριο αποτελεί σύνδεσμον, σχεδόν πάντοτε αναγκαίον, μεταξύ του παραγωγού και του μικροπωλητού. Χαρακτηρίζεται εκ της σημασίας των πράξεων και της έκτασεως των κεφαλαίων τα όποια θέτει εις κίνησιν. Τα κεφάλαια ταύτα αναγκαίον ού μόνον διά την αγοράν και αποθεματοποίησιν των εμπορευμάτων, αλλά και διά την άσκησιν του λειτουργήματός του, απαιτούντος ένιστε έγκαταστάσεις έκτεταμένες (άποθήκας, ψυκτικές έγκαταστάσεις, σιλό κλπ.) ή συσκευασίας συχνά πολυδαπάνους (διαλογήν, συγκρότησιν δειγματολογίων κλπ.) ή τέλος την παραχήν πιστώσεων εις τους πελάτας. Αί παρεχόμενοι εις τους πελάτας πιστώσεις συχνά δέν καλύπτονται υπό πιστώσεων λαμβνυομένων εκ των προμηθευτών¹.

1. Κατά την αρχικήν αυτού μορφήν ή άποστολή του χονδρεμπορίου συνίστατο κυρίως εις την έναποθήκευσιν και διάθεσιν των εμπορευμάτων. Σύν τῷ χρόνῳ όμως έπικουρικά τινες λειτουργίαι περιέπλεξαν, τρόπον τινά, την κυρίαν αυτού άποστολήν. Ούτω κατέστη αναγκαίον ὅπως προβαίη εις παραδόσεις επί προθεσμία, ὅπως μεριμνᾷ διά την εξεύρεσιν των καταλλήλων μέσων μεταφοράς, ὅπως έκτελή έργασίας συσκευασίας, άποστολής, έκτελωνισμού κ.ο.κ.

Ένώ, δηλαδή, κατά τό παρελθόν, ὁ χονδρέμπορος άπλῶς έμεσολάβει μεταξύ παραγωγού και λιανοπωλητοῦ, σήμεραν έπαμιζεται συνήθως ὄλας τὰς άνωτέρω φροντίδας.

Τό χονδρεμπόριον εὑρίσκει την δικαίωσίν του εις τόν ὄγκον των συνεχῶς αύξανουσῶν εργασιῶν του, τόν ὅποιον προκαλεῖ ή σύγχρονος μαζική παραγωγή. Έξ άλλου, εις τό σύγχρονον χονδρεμπόριον ή λειτουργία της διαλογής έλαβεν ἀξίουςαν σημασίαν και ὀβηλέπει εις την άναγνώρισιν και ταξινόμησιν των προϊόντων κατά κατηγορίας πρὸς έξυπηρέτησιν τοῦ ἡμιχονδρεμπόρου και τοῦ λιανοπωλητοῦ. Οἱ τελευταῖοι οὔτοι, πράγματι, σπανίως έχουν τὰς απαιτούμενας τεχνικὰς γνώσεις, ὡστε νά δύνανται νά εξασφαλισθοῦν ἀπό της άπόψεως της ακριβείας προελεύσεως των εμπορευμάτων και των τεχνολογικῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν.

Έπίσης εις τό χονδρεμπόριον των έτοιμῶν προϊόντων, ὁ χονδρέμπορος συνήθως χρηματοδοτεῖ τόν λιανοπωλητήν. Τέλος, ὁ χονδρέμπορος προβαίνει πολλάκις εις αγοράς άποθεμάτων προϊόντων έκποιουμένων υπό έπιχειρήσεων εὑρισκομένων έν διαλύσει.

Γενικῶς οἱ χονδρέμποροι προσφέρουν ὕπηρεσίας πρὸς τοὺς λιανοπωλητές: Έξυπηρετοῦντες τὰς εις εμπορεύματα ανάγκας των, συγκεντροῦντες και άποθηκεύοντες τὰ εμπορεύματα, μεριμνῶντες διά την άμεσον παράδοσιν των εμπορευμάτων, παρέχοντες εις τούτους πιστώσεις και ενεργοῦντες ὡς σύμβουλοι αὐτῶν.

Έπίσης παρέχουν ὕπηρεσίας πρὸς τοὺς βιομηχάνους και έν γένει τοὺς παραγωγούς: Άποθηκεύοντες διά λογαριασμόν των βιομηχανιῶν, δημιουργοῦντες έπαφὰς μετά των λιανοπωλητῶν, άποθεματοποιοῦντες ποσό-

Παρά ταύτα, καί υπό διαφόρους απόψεις, ή άσκησις τοϋ χονδρεμπορίου είναι εύχερεστέρα της τοϋ λιανεμπορίου, διότι ένταύθα αί προβλέψεις τών άναγκών είναι γενικώς εύχερέστεραι, ή πρός αυτό πιστωτική συνδρομή τών Τραπεζών είναι συνηθεστέρα, οι πελάται τούτου—πάσης φύσεως έπιχειρηματίαι—συναλλάσσονται κατά τρόπον τελείως διάφορον από τούς πελάτας τοϋ λιανεμπορίου, αί δέ αποφάσεις των ύπαγορεύονται ούχι έκ τοϋ συναισθήματος, αλλά έκ της λογικής καί τοϋ συμφέροντος.

16 Αί κυριώτεραι κατηγορίαι τοϋ χονδρεμπορίου είναι αί έξής :
Χονδρέμποροι άγορασταί. Οϋτοι συναντώνται εις άγοράς όπου ύπάρχει μέγας αριθμός μικρών παραγωγών. Ή άποστολή των συνίσταται κυρίως εις τήν πρόκρισιν τών καταλλήλων μεθόδων μεταφοράς καί τήν άναγνώρισιν της ποιότητος τοϋ έμπορεύματος. Τοιοϋτοι χονδρέμποροι εύρίσκονται συνήθως εις τούς τόπους παραγωγής κτηνοτροφικών προϊόντων (π.χ. περισυλλογής βουτύρου, ώων κ.ο.κ.), έδρεύουν δέ κατά κανόνα εις περιοχάς οικονομικώς καθυστερημένας, ένθα πολλάκις καί υπό μορφήν άνταλλαγών μέ έτερα έτοιμα είδη προμηθεύονται τά κατά τόπους παραγόμενα προϊόντα.

Χονδρέμποροι διαλογείς. Ή παρέμβασις τών χονδρεμπόρων της κατηγορίας ταύτης έπιβάλλεται προκειμένου περί μή τυποποιημένων πρώτων ύλών, αίτινες φυσικόν είναι νά μή αποτελοϋν άντικείμενον χρηματιστηριακών συναλλαγών. Χαρακτηριστικόν γνώρισμα της άποστολής τών χονδρεμπόρων τούτων είναι ή διαλογή τών προϊόντων ή πρώτων ύλών εις τούς τόπους της παραγωγής των, ώς καί ή κατάλληλος διαφύλαξις τούτων (π.χ. έξαερισμός, άποξήρανσις κ.ο.κ.). Έπί παραδείγματι, οϋτοι συναντώνται εις άγοράς καπνοϋ, ένθα προβαίνουν εις τήν διαλογήν τούτου, από απόψεως ποιότητος, προελεύσεως, χρώματος φύλλων κ.ο.κ., εις άγοράς ξυλείας, ένθα προβαίνουν εις είδικήν διαλογήν καί ταξινόμησιν, εις άγοράς άκατεργάστων δερμάτων κ.ο.κ.

της αίτινες καταλήγουν εις μεγάλας φορτώσεις, εξειδικεύοντες τήν δραστηριότητά των καί τό σύστημα διαθέσεως των πρός τά προϊόντα ώρισμένου κλάδου.

Εις πλείστας χώρας οι χονδρέμποροι άπετέλεσαν άντικείμενον δυσμενοϋς κριτικής, λόγω παρεξηγήσεως της κυρίας αϋτών άποστολής. Ή κριτική αϋτη είναι άδικαιολόγητος. Γενικώς δύναται νά λεχθῆ ότι τό επίπεδον άναπτύξεως της χονδρικής άγοράς αποτελεί σημείον ένδεικτικόν ολοκλήρου της έμπορικής διαθρώσεως μιās Οικονομίας, ώς καί τοϋ επιπέδου διαβίωσης ταύτης.

Χονδρέμποροι γεωλόγοι. Οὔτοι χρησιμεύουν ὡς μεσάζοντες, μεταξὺ μεγαλεμπόρων, οἵτινες διενεργοῦν εἴτε πράξεις πραγματικές, εἴτε καὶ μόνον κερδοσκοπικές. Ἐνταῦθα, ὁ ἐν λόγῳ χονδρέμπορος περιέρχεται τοὺς ἀνωτέρω μεγαλεμπόρους καὶ προσπαθεῖ νὰ συγκροτήσῃ ὠριπμένην παρτίδα ἐμπορευμάτων (ὡς λόγου χάριν, ἐν πλήρῃ φορτίῳ πλοίου, ἐν ἣ περισσότερα βαγόνια κ.ο.κ.) Τὸ κατὰ μονάδα κέρδος τούτου εἶναι ἐλάχιστον, ἀλλὰ κυρίως ἀποβλέπει εἰς τὸν ὄγκον τῶν πωλήσεων. Κατὰ κανόνα ἡ ὁρᾶσις τούτου ἀναπτύσσεται εἰς μεγάλας διεθνεῖς ἀγοράς.

IV.—*Εἰς ἀσφαλιστικὰς ἐπιχειρήσεις.*

Ἔννοια καὶ κατηγορίαι ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων.

17. Ἀσφαλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι οἱ ὁποιοὶ σκοποῦσαι εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν ζημιῶν, ἃς ὑφίστανται αἱ ἐν γένει οἰκονομικαὶ μονάδες, συνεπεία τῶν διαφορῶν κινδύνων ἐκ τυχαίων περιστατικῶν. Οἱ κίνδυνοι δυνατὸν ν' ἀφοροῦν ἢ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἄτομον (ἀσφαλίσεις ζωῆς) ἢ ν' ἀνάγονται εἰς τὰ πράγματα (ἀσφαλίσεις κατὰ ζημιῶν)¹ ἢ ν' ἀφοροῦν δικαίωματα ἢ ὑποχρεώσεις.

Βασικῶς οἱ ἀσφαλιστικοὶ ὀργανισμοὶ ἐμφανίζονται εἴτε ὑπὸ τὴν σωματειακὴν μορφήν, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς καθ' αὐτὸ ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως². Οἱ σωματειακῆς μορφῆς ὀργανισμοὶ διακρίνονται εἰς ὀργανισμοὺς δημοσίου δικαίου³ καὶ εἰς συνεταιρισμοὺς ἀλληλασφαλίσεως⁴, ἐνῶ αἱ ἰδιωτικαὶ ἀσφαλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις συνιστῶνται, παρ' ἡμῖν, ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἀωνύμου ἐταιρείας⁵.

1. Τὴν διάκρισιν ταύτην ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἡμέτερος Ἐμπορικὸς Νόμος (ἄρθρ. 189), διαστελλὼν τὴν περίπτωσιν ἀποζημιώσεως ἀπωλειῶν ἢ ζημιῶν ἀπὸ τὴν περίπτωσιν πληρωμῆς χρηματικοῦ τινος ποσοῦ κατὰ λόγον τῆς διάρκειας ἢ τῶν συμβεβηκότων τῆς ζωῆς ἑνὸς ἢ πλειόνων προσώπων.

2. Βλ. ἀναλυτικῶς περὶ τούτων εἰς *Ι. Κουτσογιάννη*, Ἀσφαλιστικά, Ἀθῆναι 1951, σελ. 31 ἔπ.

3. Ἐνταῦθα κυρίως περιλαμβάνονται οἱ ὀργανισμοὶ ἀναγκαστικῆς ἀσφαλίσεως. Παρ' ἡμῖν τοιοῦτος ὀργανισμὸς ὑπῆρξεν ὁ (Α.Ο.Κ.Π.) Ἀυτόνομος Ὄργανισμὸς Κινδύνων Πολέμου (Α.Ν. 2116/1939). Ἐπίσης διὰ τοῦ Ν. 2161/1939 συνεστήθη τὸ Ἀντασφαλιστικὸν Ἴδρυμα, ὅπερ κατηργήθη διὰ τοῦ Ν. Δ. 403/1941.

4. Ἐνταῦθα ἀσφαλιστῆς καὶ ἠσφαλισμένοι εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Οἱ κίνδυνοι ἀναλαμβάνονται μεταξὺ τῶν ἐταίρων ἠσφαλισμένων βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἀμοιβαίας συμμετοχῆς. Δυνάμει τοῦ ἄρθρ. 32 τοῦ Ν. 1023/1917 ἀπαγορεύεται ἡ σύστασις συνεταιρισμοῦ ἀλληλασφαλίσεως διὰ τὸν κλάδον ζωῆς. Διὰ τοὺς λοιποὺς κλάδους ἀπαιτεῖται (ἄρθρ. 33) διάταγμα. Τοιοῦτου εἶδους ἀσφαλιστικοὶ ὀργανισμοὶ παρ' ἡμῖν σπανίζουσιν.

5. Διὰ τοῦ Ν. 1023/1917, ἄρθρ. 2 ὁρίζεται διὰ τὴν ἰδιωτικὴν ἀσφαλιστικὴν ἐπι-

Περαιτέρω, αί ασφαλιστικοί επιχειρήσεις διακρίνονται εις εκείνας αιτινες περιορίζονται εις ένα μόνον κλάδον και εις εκείνας αιτινες επεκτείνονται εις πλείονας κλάδους ασφαλίσεως.

18. Αύτοτελείς κλάδοι ασφαλίσεως προσωπών εἶναι:

α) Ὁ κλάδος ασφαλίσεως ζωῆς. Ἐν προκειμένῳ (άρθρ. 189 καὶ 221 Ε.Ν.) ὁ ασφαλιστὴς εὐθὺς ὡς ἐπέλθῃ ἡ ασφαλιστικὴ περίπτωσις ὑποχρεοῦται νὰ πληρώσῃ ὠρισμένον ποσόν, εἴτε ἐφ' ἕπαξ, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν ράντας.

β) Ὁ κλάδος ασφαλίσεως ἀτυχημάτων, εἴτε προσωπικῶν, εἴτε ὁμάδος ἀτόμων.

γ) Ὁ κλάδος ασφαλίσεως ἀσθενείας.

Ἐπίσης κλάδοι τῆς ασφαλίσεως πραγμάτων εἶναι:

α) Ὁ κλάδος ασφαλίσεως πυρός.

β) Ὁ κλάδος ασφαλίσεως μεταφορῶν.

γ) Ὁ κλάδος γεωργικῆς ασφαλίσεως (ἐναντι χαλάζης, παγετῶν κλπ.).

Τέλος, κλάδοι ασφαλίσεως δεκαεσιμῶν καὶ ὑποχρεώσεων εἶναι:

α) Ὁ κλάδος ασφαλίσεως ἀστικῆς εὐθύνης.

β) Ὁ κλάδος ασφαλίσεως πιστώσεων.

γ) Ὁ κλάδος τῶν ἀντασφαλίσεων.

V. — Εἰς τραπεζικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἔννοια καὶ κατηγορίαι τραπεζικῶν ἐπιχειρήσεων.

19. Τραπεζικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι ἐκεῖναι αιτινες προβαίνουν εις τὴν συγκέντρωσιν τῆς κοινωνικῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τὴν διοχέτευσιν ταύτης ἐπὶ κέρδει πρὸς διαφόρους κλάδους τῆς Οἰκονομίας.

Ἡ συμβολὴ τῆς τραπεζικῆς διαμεσολαβήσεως εις τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Οἰκονομίας τυγχάνει ἀναμφισβήτητος, καθ' ὅσον αὐτῇ:

α) Συμβάλλει εις τὴν συγκέντρωσιν τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως τοῦ χρήματος.

β) Ἀναλαμβάνει τοὺς κινδύνους τοὺς ἀπορρέοντας ἐκ τῆς ἐπενδύσεως τῆς κοινωνικῆς ἀποταμιεύσεως.

χέρησις ἐν Ἑλλάδι ἀσκεῖται μόνον ὑπὸ μορφήν ἀνωνύμου ἐταιρείας. Αἱ ἀντασφαλιστικαὶ ὁμοῦς ἐπιχειρήσεις (άρθρ. 30) δὲν θεωροῦνται ασφαλιστικαὶ καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑποστηρίζεται ὅτι δύνανται ν' ἀσχοῦνται καὶ ὑπὸ ἐπιχειρήσεων ἑτέρων νομικῶν μορφῶν.

1. Βλ. ἀναλυτικῶς *Marie Mazzantini*, *Lineamenti di Tecnica Bancaria*, Napoli 1951.

γ) Μετατρέπει την συγκεντρωθείσαν αποταμίευσιν εἰς χορηγίαις τὰς ὁποίας κλιμακώνει τόσον ἀπὸ ἀπόψεως λήξεως ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ποσοῦ, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν παραγωγικῶν κλάδων.

δ) Ὑποβοηθεῖ τὴν λελογισμένην ἐπέκτασιν τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ὑγιᾶ ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαφαίνεται, ὅτι αἱ ἐργασίαι τῶν τραπεζῶν διακρίνονται εἰς δύο βασικὰς κατηγορίας : εἰς ἐκεῖνας αἵτινες ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν χρηματικῶν μέσων (καλουμένας καὶ *παθητικὰς*) καὶ εἰς ἐκεῖνας αἵτινες ἀποσκοποῦσιν εἰς τὴν χορήγησιν τούτων (καλουμένας καὶ *ἐνεργητικὰς*).

20. Βάσει τῶν κυριωτέρων πράξεων δι' ὧν συντελεῖται ἡ συγκέντρωσις τῆς κοινωνικῆς ἀποταμιεύσεως αἱ Τράπεζαι διακρίνονται : εἰς *Ἐκδοτικὰς*, *Καταθέσειαν*, *Ὁμολογιακὰς*, βάσει δὲ τῶν χαρακτηριστικῶν δι' ὧν πραγματοποιοῦνται αἱ πάσης φύσεως χορηγήσεις εἰς *Προξοφλητικὰς*, *Κινητῆς Πίστεως* (βραχυπρόθεσμος πίστις), *Υποθηκικὰς* (μακροπρόθεσμος πίστις).

Ἀναλόγως τοῦ κλάδου τῆς Οἰκονομίας τὸν ὁποῖον προτίθενται νὰ ἐξυπηρετήσουσιν διακρίνονται : εἰς *Ἐμπορικὰς*, *Βιομηχανικὰς*, *Γεωργικὰς* κ.ο.κ. Αἱ ἐμπορικῆς πίστεως τράπεζαι περαιτέρω ἐξειδικεύονται, εἴτε εἰς τὸν κλάδον τοῦ ἐσωτερικοῦ, εἴτε εἰς τὸν κλάδον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, ὅπως ἐπίσης αἱ βιομηχανικῆς πίστεως τράπεζαι δύνανται νὰ ἐντοπίζουσιν τὴν δραστηριότητά των εἰς τὴν πιστωτικὴν ἐξυπηρέτησιν ὀρισμένου κλάδου βιομηχανίας (ἐνεργειακὴ βιομηχανία, μεταλλευτικὴ βιομηχανία κ.ο.κ.).

Τέλος, ἀπὸ ἀπόψεως τοπικῆς ἐκτάσεως τῶν ἐργασιῶν των, αἱ τράπεζαι διακρίνονται εἰς *τοπικὰς*, *ἐθνικὰς* καὶ *διεθνεῖς*, ἀπὸ ἀπόψεως δὲ φορέως, εἰς *δημοσίας*, ἐφ' ὅσον τὸ ὑποκείμενον τούτων εἶναι πρόσωπον δημοσίου δικαίου, καὶ *ιδιωτικὰς*, ἐφ' ὅσον τὸ ὑποκείμενον των εἶναι πρόσωπον ἰδιωτικοῦ δικαίου.

VI.—Εἰς τὰς μεταφορικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἐννοια καὶ κατηγορίαι μεταφορικῶν ἐπιχειρήσεων.

21. Αἱ μεταφορικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μεταφορὰν προσώπων ἢ πραγμάτων. Γενικῶς, αἱ ἐπιχειρήσεις μεταφορῶν ἀπαιτοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν μεγάλας ἐπενδύσεις κεφαλαίων εἰς μεταφορικὰ μέσα, ἀφ' ἑτέρου δὲ βαρύνονται μὲ ὑψηλὰ σταθερὰ ἔξοδα λει-

τουργίας (συντηρήσεως, μισθών κλπ.). Διακρίνονται εις επιχειρήσεις *χερσαίων, θαλασσίων* και *εναερίων μεταφορών*.

22. Αι *χερσαῖαι μεταφοραί*, ἐνῶ ἄλλοτε ἐξυπηρετοῦντο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ τῶν *σιδηροδρομικῶν ἐπιχειρήσεων*¹, σὺν τῷ χρόνῳ ἤρχισαν νὰ παρεμβάλλωνται και αἱ *ἐπιχειρήσεις μεταφορᾶς δι' αὐτοκινήτων*, αἵτινες ὄλονέν κατακτοῦν ἔδαφος, τόσον διότι εἶναι ἀπηλλαγμένοι ὕψηλῶν σταθερῶν ἐξόδων λόγω μικροτέρων ἐπενδύσεων, γυγονός δὲ περ τὰς καθιστᾶ ὀικονομικωτέρας, ὅσον και εἰδίῳ ἀπαλλάσσουν τοὺς ἐνδιαφερομένους τῶν φροντίδων φορτώσεως και μεταφορῶσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιταχύνει αἰσθητῶς τὰς μεταφορᾶς.

Αἱ *θαλάσσιαι μεταφοραὶ* διενεργοῦνται ὑπὸ τῶν *ναυτιλιακῶν ἐπιχειρήσεων*, αἵτινες ἀφ' ἑνὸς μὲν χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν ὕψηλῶν ἐπενδύσεων των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς ἀβεβαίας και μὴ τακτικῆς ἐκμεταλλεύσεως των. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ ἐπιχειρήσεων μὲ ἠύξημένον βαθμὸν κινδύνων και φυσικῶ τῷ λόγω ἄκρως ἀνεπτυγμένου κερδοσκοπικοῦ χαρακτήρος.

Τέλος, αἱ *εναεριοὶ μεταφοραὶ* πραγματοποιοῦνται διὰ τῶν *ἀεροπορικῶν ἐπιχειρήσεων*, αἵτινες ὁμοίως χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν μεγάλων εἰς κεφάλαια ἐπενδύσεων, ὡς και τῶν σημαντικῶν σταθερῶν ἐξόδων λειτουργίας των. Ἡ ἀποδοτικότης τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων, πλὴν ὀρισμένων διεθνῶν ἐταιρειῶν, εἶναι συνήθως μικρά², δι' ὅ και κατὰ κανόνα ἐπιχορηγοῦνται ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐν γένει μεταφορικῶν ἐπιχειρήσεων περιλαμβάνονται και αἱ ἀσχολούμεναι μὲ τὴν μεταβίβασιν εἰδήσεων.

VII.—*Εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις παροχῆς πάσης φύσεως ὑπηρεσιῶν.*

Ἐνταῦθα περιλαμβάνονται αἱ ξενοδοχειακαὶ, ἱατρικαὶ, ἐκπαιδευτικαὶ, δημοσίων θεσμάτων κ.ο.κ.

1. Βλ. *Χρ. Κωνέλλοπούλου*, *Χερσαῖαι μεταφοραὶ*.

2. Αἱ ὀικονομικαὶ δυσχέρειαι λειτουργίας ἠνάγκασαν τὴν συγχώνευσιν πλείστων ἀεροπορικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς αὐτῆς ἐθνικότητος. Οὕτω ἡ Air-Afrique, ἡ Air-Bleu, ἡ Aero-Maritime, ἡ Air-France-Transatlantique συνεπτύχθησαν εἰς μίαν γαλλικὴν ἐταιρείαν, τὴν Air-France. Βλ. *Campion*, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σελ. 57.

† § 2.— Ἀναλόγως τῆς νομικῆς τῶν μορφῆς.

Γενικά.

1. *Μορφή ἐπιχειρήσεως* καλεῖται ὁ νομικὸς τύπος¹ τὸν ὁποῖον αὐτὴ περιβάλλεται πρὸς διενέργειαν τῶν συναλλαγῶν τῆς. Ἡ ἐκάστοτε προσλαμβανομένη ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως νομικὴ μορφή συνεπάγεται καὶ διάφορον τρόπον ρυθμίσεως τῶν ἐξωτερικῶν ὄσων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς σχέσεων.

Πράγματι, ἐσωτερικῶς, ἡ νομικὴ μορφή ἐπιδρᾷ κυρίως :

α) Ἐπὶ τοῦ τρόπου ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Οὕτω, ἐπὶ ἀτομικῆς μορφῆς συναντᾶται συνήθως σύστημα ἀτομικῆς (προσωπικῆς) συγκεντρωτικῆς ὀργανώσεως, ἐνῶ ἐπὶ ἀνωνύμου ἐταιρείας κατὰ κανόνα ἐφαρμόζεται σύστημα τυπικῆς (ἀπροσώπου) - ἀποκεντρωτικῆς ὀργανώσεως².

β) Ἐπὶ τοῦ τρόπου διανομῆς κερδῶν ὡς καὶ τῆς κεφαλαιοποιήσεως (ἀποθεματοποιήσεως) τούτων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι προκειμένου περὶ ἀνωνύμων ἐταιρειῶν τῶν αἰ ἀρχαὶ ἀποτιμήσεως τῶν στοιχείων ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ³, ὄσων καὶ οἱ κανόνες συγκροτήσεως καὶ χρησιμοποίησεως τῶν ἀποθεματικῶν⁴ τυγχάνουν ἐντελῶς διάφοροι ἐκείνων, οἵτινες ἰσχύουν εἰς τὰς λοιπὰς μορφὰς (ἀτομικὰς ἢ ἐταιρικὰς) ἐπιχειρήσεων.

Ἐξωτερικῶς, τὸ ἐκάστοτε νομικὸν περίβλημα, κατὰ κανόνα, συνεπάγεται :

α) Διάφορον—ἐνδεχομένως—φορολογικὴν μεταχείρισιν.

β) Διάφορον πιστοληπτικὴν ἱκανότητα.

γ) Διάφορον τιμολογικὴν πολιτικὴν κ.ο.κ.

Κατηγορίαι νομικῶν μορφῶν ἐπιχειρήσεων.

2. Τοὺς νομικοὺς τύπους ἐπιχειρήσεων καθορίζει περιοριστικῶς ὁ νομοθέτης ἐκάστης χώρας.

Ὁ ἑλλην νομοθέτης διακρίνει βασικῶς τὰς κάτωθι νομικὰς μορφὰς ἐπιχειρήσεων :

α) Τὴν ἀτομικὴν.

β) Τὴν ἐταιρικὴν.

1. Ὡς πρὸς τὰς νομικὰς μορφὰς τῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων βλ. *H. Ἀναστασιάδης*, Ἐμπορικὸν Δίκαιον, σελ. 125 ἐπ.

2. Βλ. περὶ ὀργανωτικῶν μορφῶν ἀναλυτικῶς *N. Φωτιάδης*, Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων, Ἀθήναι 1951, σελ. 203 ἐπ.

3. Ἄρθρ. 43 Νόμου 2190/1920.

4. Ἰδίᾳ τοῦ τακτικοῦ. Ἄρθρ. 44 Νόμου 2190/1920.

Ἡ ἑταιρική¹ πάλιν ὑποδιακρίνεται :

βα) Εἰς τὰς *προσωπικὰς ἑταιρείας* (ἦτοι: ὁμόρρυθμον ἑτερόρρυθμον - συμμετοχικήν).

ββ) Εἰς τὰς *ἑταιρείας κεφαλαίου* (παρ' ἡμῖν χαρακτηριστική μέχρι σήμερον ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία)².

3. Ὁ σύγχρονος κεφαλαιοκρατισμός, ὅστις ἀπαιτεῖ τὴν εὐρείαν συγκέντρωσιν κεφαλαίων καὶ τὴν δημιουργίαν οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν τοιαύτης ἐκτάσεως³, ὥστε νὰ δύνανται ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐφαρμόζουσι τὰς καθ' ἡμέραν ἐξελισσομένας μεθόδους τῆς τεχνικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιβάλλωσι τὰς θελήσεις των ἐν τῇ ἀγορᾷ, εὐνοεῖ ἀλλὰ καὶ ἐξυπηρετεῖται τεραστίως διὰ τῆς διαδόσεως τῆς μορφῆς τῆς ἀνωνόμου ἑταιρείας⁴.

1. Περὶ ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν ἀπὸ νομικῆς, λογιστικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως βλ. ἀναλυτικῶς εἰς *L. Bataillon*, ἀπόδοσις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ *M. Γεωργιάδου*, Ἀθῆναι 1958.

2. Βάσει τῆς διενεργηθείσης παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἔτος 1958 ἀπογραφῆς ἐπὶ 870 βιομηχανικῶν ἀπεδείχθη ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως νομικῆς μορφῆς αὗται κατανέμονται ὡς ἀκολούθως :

1. Ἀνώνυμοι Ἑταιρεῖαι	318
2. Ὁμόρρυθμοι	368
3. Ἀτομικαὶ ἐπιχειρήσεις	123
4. Ἑτερόρρυθμοι Ἑταιρεῖαι	29
5. Ἑταιρεῖαι περιορισμένης εὐθύνης	12
6. Συνεταιρισμοὶ	13
7. Συμμετοχικαὶ Ἑταιρεῖαι	6
8. Ν. Π. Δ. Δ.	1
	<hr/>
	870

3. Διὰ νὰ δώσωμεν μίαν εἰκόνα τῆς σημασίας τῶν συγκεντρωθέντων κεφαλαίων εἰς ἐπιχειρήσεις τοιαύτης μορφῆς ἰνδεικτικῶς παραθέτομεν τοὺς κάτωθι ἀριθμοὺς: Ἐν Ἀμερικῇ ἡ *Steel Co*⁵ διαθέτει ἴδιον κεφάλαιον περίπου 686 ἐκ. δολλαρίων καὶ ξένον κεφάλαιον ἐτέρων 600 ἐκ. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ *Lever Brothers* διαθέτει κεφάλαιον 130 ἐκ. Λ. Α. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ *Farbey* εἶχε κεφάλαιον 1.100 ἐκ. R. M. Τέλος ἐν Γαλλίᾳ, ἐνθα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1920 μέχρι τοῦ ἔτους 1932 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνωνόμων ἑταιρειῶν ἐδιπλασιάσθη (ἀνελθὼν εἰς 48.655), τὸ ἐνεργητικὸν τῶν ἑταιρειῶν τούτων ἐξετιμᾶτο εἰς 535 δισεκ. Γ. Φ. τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ποσὸν ὑπερ ἀντεπροσώπευε περίπου τὸ 1/3 τοῦ συνολικοῦ πλοῦτου τῆς χώρας ταύτης. Βλ. *J. Lebreton*, *Économie Privée des Entreprises*, Paris, σελ. 42.

4. Προϋποθέσεις γενικώτεραι τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀνωνομίας τῶν ἑταιρειῶν εἶναι :

α) Ὁ βαθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας. β) Ἡ τάσις καὶ ροπὴ πρὸς μεγάλην συγκέντρωσιν κεφαλαίων. γ) Τὸ ἐκάστοτε κρατοῦν δίκαιον περὶ ἀνωνόμων ἑταιρειῶν δ) Ἡ εἰδικωτέρα ὑπὸ τοῦ Κράτους φορολογικὴ μεταχείρισις τῶν ἀνωνόμων ἑταιρειῶν κ.ο.κ.

4. α) *Ἡ ἀτομικὴ μορφή ἐπιχειρήσεως.* Ἡ ἀτομικὴ ἐπιχειρήσις ταυτίζεται ἀπολύτως μετὰ τοῦ προσώπου τοῦ ἐπιχειρηματίου, εἶναι δὲ καθαρῶς προσωποπαγής. Ἐνταῦθα δὲν συναντᾶται ἡ τυπικὴ (νομικὴ) ἀπροσωποποίησις τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ μορφή αὕτη ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ πλεονέκτημα ὅτι παρουσιάζει οἰκονομίαν ἐξόδων : ἰδρύσεως, ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως. Ἐπίσης τυγχάνει πλέον τῶν ἄλλων μορφῶν εὐκίνητος καὶ ἐλαστικὴ, καθ' ὅσον παρέχει εἰς τὸν τελείως ἀδέσμευτον καὶ ἀνεξέλεγκτον ἐπιχειρηματίαν τὴν δυνατότητα τῆς ταχείας λήψεως καὶ ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων. Τέλος, λόγῳ τῆς φύσεώς της, ἐπιτρέπει τὴν καλυτέραν διαφύλαξιν τοῦ ἐπαγγελματικοῦ ἀπορρήτου. Ἡ μορφή αὕτη, ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ ὡς ἄνω πλεονεκτήματός της, ἐνδείκνυται, κυρίως, εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις¹, ἐνθα ἀπαιτεῖται ἀπόλυτος καὶ ταχεῖα προσαρμογὴ πρὸς τὰς συνεχῶς ἐναλλασσομένης συνθήκας τῆς ἀγορᾶς καὶ διηνεκῶς ἐμφανιζομένης στιγμιαίας εὐκαιρίας κερδοσκοπίας, συνεπεῖς τῶν συνεχῶν διακυμάνσεων τῶν τιμῶν.

Ὡς μειονεκτήματα ἡ ἀτομικὴ μορφή ἐπιχειρήσεως παρουσιάζει : ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν συνήθως μικρὰν περιουσιακὴν ἐπιφάνειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ βραχυπρόθεσμον καὶ περιορισμένον τῆς πιστωτικῆς της ἱκανότητος, καὶ τοῦτο διότι ἡ διάρκεια τῆς ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φυσικῆς ζωῆς καὶ τῆς προσωπικῆς φερεγγυότητος τοῦ φορέως ταύτης.

5. β) *Ἡ ἐταιρικὴ μορφή ἐπιχειρήσεως.* Ἡ μορφή αὕτη ἀπορρέει ἐκ τῆς συνεργασίας περισσοτέρων ἀτόμων. Ἡ σύμπραξις δυνατόν νὰ ὀφείληται εἴτε εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς προσωπικῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ λειτουργήματος (προσωπικαὶ ἐταιρεῖαι), εἴτε εἰς τὴν φροντίδα τῆς ὕλικῆς συμβολῆς πολυαριθμοτέρων προσώπων (ἐταιρεῖται κεφαλαίου)—καὶ δὴ ὡσάκις τὸ ἐκ μέρους ἑνὸς ἀτόμου εἰσφερόμενον κεφάλαιον εἶναι ἀνεπαρκές νὰ καλύψῃ τὰς ἐπιχειρηματικὰς ἀνάγκας—εἴτε τέλος εἰς ἀμφοτέρας τοὺς ὡς ἄνω λόγους.

6. Διαφοραί, αἵτινες ὀφίστανται μετὰ τῶν προσωπικῶν ἐταιρειῶν καὶ ἐταιρειῶν κεφαλαίου, εἶναι :

α) Ὅτι εἰς τὰς ἐταιρεῖας κεφαλαίου ἡ προσωπικότης τῶν μετόχων καὶ ἡ προσωπικότης τῆς ἐταιρείας εἶναι ἐντελῶς διάφοροι.

1 Ἡ Κεντρικὴ Ὑπηρεσία Στατιστικῆς τοῦ Βελγίου, κατόπιν ἀπογραφῆς διενεργηθείσης κατὰ τὸ ἔτος 1937 (βλ. Vaes op. cit., σελ. 111), κατέληξε εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ ἀτομικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι πολυαριθμότεραι τῶν λοιπῶν μορφῶν.

Οὕτω, οἱ δανεισταὶ τῆς ἑταιρείας δὲν δύνανται νὰ στραφοῦν ἐναντίον τῶν μετόχων, καὶ τἀνάπαλιν.

β) Ὅτι εἰς τὰς ἑταιρείας κεφαλαίου οἱ ἑταῖροι δύνανται νὰ παραχωροῦν ἐλευθέρως τὰς μετοχὰς των διὰ τῆς ἀδεσμεύτου διαπραγματεύσεως τῶν τίτλων των. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς προσωπικὰς ἑταιρείας, τὸ προσωποπαγὲς ἀποτελεῖ οὐσιώδες στοιχεῖον τῆς ἑταιρικής συμβάσεως. Τοῦτου ἕνεκα, οὐδεὶς ἑταῖρος δύνανται νὰ παραχωρήσῃ τὸ μερίδιον συμμετοχῆς του, εἰμὴ μόνον τῇ συγκαταθέσει τῶν λοιπῶν ἑταίρων. Ἐπίσης ὁ θάνατος, ἡ πτώχευσις, ἢ ἡ ἀπομάκρυνσις καθ' οἴονδῆποτε τρόπον ἑνὸς ἑταῖρου ὁδηγεῖ συνήθως εἰς τὴν διάλυσιν τῆς προσωπικῆς ἑταιρείας.

γ) Ὅτι εἰς τὰς ἑταιρείας κεφαλαίου, οἱ πισιωταὶ ὡς μόνον ἐξασφάλισιν ἔχουν τὸ ἑταιρικόν (μετοχικόν) κεφάλαιον. Ἐντεῦθεν γίνεται δῆλον διατὶ ἡ σταθερότης (fixité), ἀλλὰ καὶ ἡ δημοσιότης τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου, ἐπιβάλλεται ἐκ τοῦ νόμου. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς προσωπικὰς ἑταιρείας οἱ τρίτοι στηρίζονται, κατὰ κύριον λόγον, ἐπὶ τῆς φερεγγυότητος καὶ τῆς οικονομικῆς ἰσχύος τῶν φορέων τῆς ἐπιχειρήσεως.

Προσωπικαὶ ἑταιρεῖαι εἶναι :

Ἡ δμόρρυθμος (Société en nom collectif — Società in nome collettivo). Αὕτη ἀποτελεῖ τὴν κατ' ἐξοχὴν προσωπικὴν ἑταιρείαν. Ἐνταῦθα οἱ ἑταῖροι εὐθύνονται ἀλληλεγγύως καὶ ἀπεριοριστως διὰ τὰ χρεῖα τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ ἀπλὴ ἑτερόρρυθμος (Société en commandite simple — Società in accomandita). Αὕτη συνιστᾶται μεταξὺ ἑνὸς ἢ πλειόνων, εὐθυνομένων ἀλληλεγγύως, ἀδαιρέτως καὶ εἰς ὀλόκληρον, καὶ ἑνὸς ἢ πλειόνων, εὐθυνομένων μέχρις ἑνὸς ὀρισμένου ποσοῦ. Οἱ πρῶτοι καλοῦνται δμόρρυθμοι ἑταῖροι· οἱ δεῦτεροι ὀνομάζονται ἑτερόρρυθμοι ἑταῖροι.

Ἡ ἀφανὴς ἢ συμμετοχικὴ. Αὕτη οὐδεμίαν τυπικότητα ἐμφανίζει. Παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ ἀρθρ. 47 ἐπ. τοῦ Ἐμπορικοῦ Νόμου ἡ συμμετοχικὴ χαρακτηρίζεται ὡς προσωπικὴ ἑταιρεία.

Ἑταιρεῖαι Κεφαλαίου εἶναι :

*Ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία*¹. Αὕτη ἀποτελεῖ ἀπρόσωπον τύπον ἑταιρείας. Ἡ νομικὴ αὐτοτέλεια τῆς ἀνώνυμου ἑταιρείας εἶναι σαφής.

1. Ἐν Ἀθήναις αἱ ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι ἀνέρχονται περίπου εἰς 1500, εἰς δὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα εἰς 750. Πλείονα περὶ τῆς ἀνώνυμου ἑταιρείας ἀπὸ ἰδιωτικοοικονομικῆς καὶ λογιστικῆς ἀπόψεως, βλ. *Ε. Τσουτρίλλη*, Ἡ Ἀνώνυμος Ἑταιρεία, Ἀθῆναι 1953.

Ἡ ἀνώνυμος ἔταιρεία εἶναι ἐμπορικὴ ἀνεξαρτήτως σκοποῦ, τὸ δὲ κεφάλαιον αὐτῆς δὲν δύναται νὰ εἶναι κατώτερον τῶν δραχμῶν 1.000.000 ὁλοσχερῶς καταβεβλημένων κατὰ τὴν σύστασιν τῶν (ἄρθρ. 52 Ν. 3190/1955). Ἐνταῦθα ἡ συνεργασία τῶν ἀτόμων (μετόχων) δὲν εἶναι προσωπικὸν, ἀλλὰ κεφαλαιακοῦ χαρακτήρος.

*Ἡ ἔταιρεία περιορισμένης εὐθύνης*¹. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἔταιρειῶν κεφαλαίου δύναται νὰ περιληφθῇ καὶ ἡ ἔταιρεία περιορισμένης εὐθύνης. Αὕτη ὁμοιάζει, ἀλλὰ καὶ διαφέρει τῆς ἀνώνυμου ἔταιρείας. Ὅμοιάζει μὲν, διότι οἱ ἑταῖροι ταύτης εὐθύνονται μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς εἰσφορᾶς τῶν, διαφέρει δέ, διότι τὰ μερίδια συμμετοχῆς τῶν ἑταίρων δὲν δύναται νὰ παρασταθῶσι διὰ μετοχῶν, ἀλλὰ δι' ἐγγράφων ἐκδιδομένων ὑπὸ τῆς ἔταιρείας, ἅτινα ἀποτελοῦν ἀπόδειξιν τοῦ κατόχου περὶ τῆς ἑταιρικῆς του ἰδιότητος. Τὸ

1. Ὁ θεσμὸς τῶν ἔταιρειῶν περιορισμένης εὐθύνης εἰσήχθη παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ Ν. 3190/1955. Ἐν τούτοις ὁ Ἑλλην νομοθέτης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1924 εἰς τὸ καταρτισθέν προσχέδιον τοῦ Ἐμπορικοῦ Κώδικος περιελάμβανε διατάξεις περὶ τῆς ἑταιρικῆς ταύτης μορφῆς, αἰτινες ὅμως δὲν ἐφηροδόθησαν ἕκτοτε λόγῳ σοβαρῶν ἀντιδράσεων. Εἰς τὴν ἔλλειψιν τοῦ θεσμοῦ τούτου παρ' ἡμῖν θὰ πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν παρατηρηθεῖσα μετατροπὴ πολλῶν ἐπιχειρήσεων εἰς ἀνώνυμους ἔταιρείας, δοθέντος μάλιστα ὅτι τὸ μέγιστον ποσοστὸν τῶν ἑταιρειῶν τούτων ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπιχειρήσεις μᾶλλον προσωπικοῦ χαρακτήρος καὶ ἐλάχιστα ἑταιρικοῦ. Τοῦτο ἄλλως τε σαφῶς καταφαίνεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πίνακος, ἐξ οὗ προκύπτει ἡ εἰς μετόχους σύνθεσις τῶν παρ' ἡμῖν λειτουργουσῶν ἀνώνυμων ἑταιρειῶν. Οὕτω ἐπὶ 1724 ἀνώνυμων ἑταιρειῶν παρουσιάζεται ἡ κάτωθι εἰκὼν :

Ἀριθμὸς Μετόχων (ἀπὸ - ἕως)	Ἀριθμὸς Ἀνω. Ἐταιρειῶν	Ποσοστὸν
1— 5	823	47,74 %
6— 10	516	29,94 %
11— 20	184	10,67 %
21—100	141	8,17 %
101—200	26	1,50 %
200 καὶ ἄνω	34	1,98 %
Σύνολον	1724	100,00 %

Ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ ἔταιρεῖαι περιορισμένης εὐθύνης ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ πεντηκονταετίας, διακρίνονται δὲ εἰς δύο εἴδη ἑταιρειῶν : τὰς περιορισμένης εὐθύνης κατὰ μετοχάς (Companies Limited by Shares), εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἑταῖροι εὐθύνονται μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς εἰσφορᾶς τῶν, καὶ τὰς περιορισμένης εὐθύνης ἐπὶ ἐγγυήσει (Companies Limited by Guarantee), καθ' ἃς οἱ ἑταῖροι ἀναλαμβάνουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλουν μέχρις ἑνὸς ἀνωτάτου ποσοῦ καθοριζομένου διὰ τοῦ καταστατικοῦ τῶν.

εταιρικών τουτο μερίδιον είναι μεταβιβαστόν διά πράξεως εν ζώῃ, προτιμωμένων επί ίσοις ὄροις τῶν λοιπῶν ἐταίρων. Ἡ μεταβίβασις τοῦ ἐπιχειρητικοῦ μεριδίου γίνεται μόνον διά συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου, ἐπάγεται δὲ ἀποτελέσματα ἔναντι τῆς ἐταιρείας, ἀπὸ τῆς καταχωρίσεως εἰς τὸ βιβλίον τῶν ἐταίρων.

Ἡ ἐταιρεία περιορισμένης εὐθύνης εἶναι ἐμπορικὴ ἀνεξαρτήτως σκοποῦ (ἄρθρ. 3), τὸ δὲ κεφάλαιόν της δὲν δύναται νὰ εἶναι κατώτερον τῶν 200.000 δρχ. (ἄρθρ. 4).

Παράγοντες ἐπιδρῶντες ἐπὶ τῆς καταλλήλου μορφῆς τῆς ἐπιχειρήσεως.

7. Ἄν καὶ ἡ ἐκλογὴ τῆς μορφῆς τῆς ἐπιχειρήσεως πολλάκις δὲν εἶναι ἐλευθέρα, διότι περιορίζεται ἀπὸ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν, (ὡς φέρ' εἰπεῖν ἐπὶ τραπεζικῶν, ασφαλιστικῶν), ἐν τούτοις, ὡς ἂν εἴη, δὲν ὑπάρχει τοιαύτη δέσμευσις, ἢ τελικὴ πρόκρισις τῆς καταλλήλου μορφῆς ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν κάτωθι παραγόντων:

α) Ἐκ τῆς σημασίας καὶ σπουδαιότητος τῶν εἰς κεφάλαια ἀναγκῶν τῆς ἐπιχειρήσεως.

β) Ἐκ τῆς φύσεως καὶ σημασίας τῆς διοικητικῆς ἐργασίας, ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ἀπροσωποποιήσεως τῶν ἰδρυτῶν, ὡς καὶ ἐκ τῆς προθέσεως περιορισμοῦ τῆς εὐθύνης τούτων.

γ) Ἐκ τῶν ἐξόδων ἰδρύσεως καὶ ἐκ τῶν διατυπώσεων¹, ἅς συνεπάγεται ἡ ἐκάστοτε ἐκλεγομένη μορφή.

8. Εἰς τὴν *βιομηχανίαν*, φέρ' εἰπεῖν, προτιμᾶται κατὰ γενικὸν κανόνα ἡ μορφή τῆς ἀνωνύμου ἐταιρείας, διότι τὸ ἀναγκαιοῦν κεφάλαιον εἶναι σχετικῶς μέγα, δεδομένου, ὅτι ἀπαιτοῦνται ἀξιόλογοι ἀκίνητοποιήσεις (ἐπενδύσεις). Βεβαίως τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται νὰ προέλθῃ εἴτε ἐξ ἰδίων, εἴτε ἐκ ξένων πηγῶν, πλὴν ὁμοίως καὶ ἡ διὰ δανεισμοῦ ἀπόκτησις τοῦ τελευταίου προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν ἐπαρκοῦς ἰδίου κεφαλαίου, ὡς καὶ εὐρυτάτην δημοσιότητα τῶν ἐταιρικών ὑποθέσεων. Οἱ λόγοι οὗτοι ὁδηγοῦν, κατ' ἀνάγκην, εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ἀνωνύμου μορφῆς.

Εἰς τὰς *τραπεζικὰς* ἢ *ασφαλιστικὰς* ἐπιχειρήσεις καὶ ἐκεῖ, ἐνθα δὲν εἶναι ἐκ τοῦ νόμου ἀναγκαστικὴ ἡ ἐκλογὴ ὠρισμένης μορφῆς², ἐνδείκνυται πάλιν ἡ ἀνωνυμία, καθ' ὅσον ἀπαιτεῖται εὐρυτάτη δημο-

1. Τὰ ἐξόδα ἰδρύσεως ἢ δικαιώματα καὶ τέλη δημοσιότητος διαφέρουν ἀναλόγως τῆς ἐκλεγομένης ἐκάστοτε μορφῆς. Οὕτω παρατηρεῖται, ὅτι ἡ μορφή τῆς ἀνωνύμου ἐταιρείας συνεπάγεται κατὰ κανόνα τὰ περισσότερα ἐξόδα ἰδρύσεως.

2. Παρ' ἡμῖν ὑποχρεωτικῶς ἀνωνύμοι ἐταιρεῖαι.

σιότης ἐπὶ τῆς ἐν γένει διαθρώσεως τῆς περιουσίας των καὶ τῆς διαφύρου συγκροτήσεως τῶν πηγῶν προελεύσεως τοῦ κεφαλαίου. Ἄν καὶ ἐνταῦθα τὸ ἴδιον κεφάλαιον ὅλως ἰδιαίχουσαν ἐκτελεῖ ἀποστολήν, συνισταμένη κυρίως εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν καταθειῶν (τράπεζαι) καὶ ἠσφαλισμένων (ἀσφαλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις), ἐν τούτοις ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνωνόμου μορφῆς καταφαίνεται, ἄφ' ἧς στιγμῆς ἡ ἐπέκτασις τῆς δραστηριότητος τῶν ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεων καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ἐπαύξισιν τοῦ ἀρχικῶς χρησιμοποιηθέντος (ἰδρυτικοῦ) ὑπ' αὐτῶν ἰδίου κεφαλαίου.

Εἰς τὰς *ἐμπορικὰς* ἐπιχειρήσεις, ἀντιθέτως, ἡ μορφή τῆς ἀνωνόμου εἶναι ὀλιγώτερον συνήθης, ἐξαιρέσει τῶν νεωτέρων μεγάλων ἐπιχειρήσεων λιανικῆς πωλήσεως (*grands magasins*).

§ 3. — Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των.

Ἔννοια μεγέθους.

1. Ἡ ἔννοια τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν ἔχει ἐπαρκῶς ἀποσαφηνισθῆ. Πλεῖστοι ὑποστηρίζονται ἀπόψεις, ἐρευνᾶσαι κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ πρόβλημα ἀπὸ τῆς στατικῆς τοῦ πλευρᾶς. Οὕτω, ὡς κριτήρια διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ τοιούτου μεγέθους χρησιμοποιοῦνται ἐναλλάξ ἢ μονάδες ὑπολογισμοῦ τῆς γεωργικῆς οἰκονομίας—καὶ δὴ τοῦ συντελεστοῦ φύσεως—ἐὰν πρόκειται περὶ ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ μονάδες ὑπολογισμοῦ τῆς βιομηχανικῆς οἰκονομίας—καὶ δὴ τοῦ συντελεστοῦ ἐργασίας—ἐὰν πρόκειται περὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ, τέλος, μονάδες ὑπολογισμοῦ τῆς τραπεζικῆς οἰκονομίας—καὶ δὴ τοῦ συντελεστοῦ κεφαλαίου—ἐὰν πρόκειται περὶ τραπεζικῶν ἢ ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων.

2. Εἶναι προφανές ὁμῶς, ὅτι τὰ ἀνωτέρω κριτήρια, μεμονωμένως λαμβανόμενα, τυγχάνουσι ἀνεπαρκῆ, καθ' ὅσον μόνον κατὰ προσέγγισιν δύνανται νὰ ὀρίσωσι τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων. Οὕτω, δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι ἀγροτικὴ ἐπιχείρησις 100 στρεμμάτων εἶναι μεγαλυτέρα ἐτέρας 80 στρεμμάτων, διότι καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ σύγκρισις ἐντοπίζεται μεταξὺ ἀπολύτως ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων (φέρ' εἰπεῖν ἐλαιῶνων) καὶ τότε πάλιν μόνον ἡ ἐβαφικὴ ἔκτασις δὲν εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ μεγέθους, ἐφ' ὅσον παραλλήλως δὲν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ ἕτεροι παράγοντες.

Ἐπίσης βιομηχανία ἀπασχολοῦσα 100 ἐργάτας δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι ὑποχρεωτικῶς μεγαλυτέρα ἐτέρας, ἀπασχολούσης μόνον 70 ἐργάτας, διότι καὶ ἐνταῦθα ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν θὰ ἔδει νὰ ἐρευνηθῆ ἐν συναρτήσει καὶ πρὸς ἐτέρους συντελεστὰς (ὡς, φέρ'

είπειν, μέθοδοι ὀρθολογικῆς ὀργανώσεως, χρησιμοποιούμενος ἑκάστοτε μηχανικὸς ἐξοπλισμὸς κ.ο.κ.).

Τέλος, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς τραπεζικὰς ἐπιχειρήσεις μόνον ὁ παράγων «κεφάλαιον» δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐνδεικτικὸς τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ τοῦτο διότι μόνον ὁ ὄγκος τοῦ χρησιμοποιουμένου κεφαλαίου δὲν προδικάζει ποσῶς, οὔτε τὴν ὀρθολογικὴν χρησιμοποίησίν του, οὔτε τὴν κυκλοφορικὴν ταχύτητά του, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται τὸ οἰκονομικὸν μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως.

3. Τινὲς ὑποστηρίζουν, ὅτι ἀσφαλέστερον τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξευρεθῆ διὰ τοῦ στατιστικοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὡς ἄνω τριῶν κριτηρίων πρὸς τὸν ὄγκον τῆς ἑκάστοτε ἐπιτυγχανομένης παραγωγῆς ἐν τούτοις νομίζομεν, ὅτι καὶ ἡ λύσις αὕτη δὲν τυγχάνει ἀπολύτως ἱκανοποιητικῆ. Καθ' ἡμᾶς, ὁ ἐνδεδειγμένος τρόπος ἐξευρέσεως τοῦ μεγέθους τῶν ἐπιχειρήσεων συνίσταται εἰς τὴν δυναμικὴν (λειτουργικὴν) σύγκρισιν τῶν ἀπασχολουμένων εἰς ταύτας συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἡ σύγκρισις αὕτη διενεργεῖται, οὐχὶ διὰ μετρήσεως τῆς πραγματοποιουμένης ἑκάστοτε παραγωγῆς—δυναμένης πολλάκις, εἴτε ἠθελημένως, εἴτε καὶ ἐξ ὠρισμένων ἐποχικῶν ἢ εὐρυτέρων τῆς ἀγορᾶς ἐπιδράσεων, νὰ περιορίζεται—ἀλλὰ διὰ τῆς διαπιστώσεως τῆς τεχνικοοικονομικῆς ἱκανότητος¹ τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ τεχνικοοικονομικὴ ἱκανότης ἢ δυναμικότης (capacité, Kapazität) ἐπιχειρήσεως τινος ἐξαρτᾶται²:

α) Ἐκ τῶν παγίων περιουσιακῶν στοιχείων καὶ τῆς ἱκανότητος ἀποδόσεως τούτων.

β) Ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἐργαζομένων ἀνθρώπων καὶ τῆς ἱκανότητος ἀποδόσεως τούτων.

Ἡ δυναμότης καθορισμοῦ τῆς δυναμικότητος ἀφορᾷ μόνον ἐν

1. Πράγματι, ἐργοστάσιον τσιμέντων δυνάμενον νὰ παράγῃ 100 τόνους ἡμερησίως εἶναι ἀσφαλῶς μεγαλύτερον ἑτέρου, ἔχοντος ἱκανότητα παραγωγῆς μόνον 80 τόνων, ἔστω καὶ ἐὰν τὸ δεύτερον χρησιμοποιεῖ περισσότερους ἐργάτας ἢ ἀπασχολεῖ μεγαλύτερα κεφάλαια.

Βεβαίως τὸ ὡς ἄνω δυναμικὸν κριτήριον δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς ὠρισμένους μόνον κλάδους βιομηχανιῶν, καὶ δὴ παραγουσῶν προϊόντα τυποποιημένα, δὲν εἶναι ὁμοίως ἐφαρμόσιμον εἰς ἐπιχειρήσεις παροχῆς ὑπηρεσιῶν, ἤτοι παραγγελιοδοχικὰς, πρακτορειακὰς, μεσιτικὰς, διαφημιστικὰς κλπ. κλπ.

2. Βλ. *K. Mellerowicz*, Allgemeine Betriebswirtschaftslehre, II, Band, Berlin 1959, σελ. 44 ἐπ.

ώρισμένον χρονικόν διάστημα. Ἀναλόγως τοῦ ἔαν εἰς μίαν ἐπιχείρησιν τὸ ἐπενδυθὲν εἰς πάγια κεφάλαιον ἢ ἡ ἐργασία εἶναι μεγαλυτέρας σημασίας, ἤτοι ἔαν ἡ ἐπιχείρησις εἶναι ἐντάσεως κεφαλαίου ἢ ἐντάσεως ἐργασίας ὁμιλοῦμεν περὶ δυναμικότητος ἐξαρτωμένης ἐκ τῶν παγίων ἢ δυναμικότητος ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς ἐργασίας.

Ἡ δυναμικότης δύναται νὰ εἶναι *τεχνική* καὶ *οἰκονομική*. Ἡ *τεχνική* δυναμικότης καθορίζεται ἐκ τῆς ἰκανότητος ἀποδόσεως τῶν παγίων καὶ ἐργαζομένων, ἐνῶ ἡ *οἰκονομική* δυναμικότης καθορίζεται ἐκ τῆς ζήτησεως. Ἡ τελευταία βεβαίως προϋποθέτει μίαν *τεχνικὴν* δυναμικότητα, ἀλλὰ μόνον ἡ οἰκονομικῶς χρήσιμος δυναμικότης εἶναι εἰς τὴν πρᾶξιν ἀποτελεσματική, διότι οὐδεμία ἐπιχείρησις παράγει ἔαν ἡ παραγωγή αὐτῆς δὲν δύναται νὰ διατεθῇ εἰς τὴν ἀγοράν.

Ἡ οἰκονομική ἄρα δυναμικότης ἀντιστοιχεῖ εἰς ὠρισμένον βαθμὸν χρησιμοποίησεως τῆς *τεχνικῆς* δυναμικότητος. Εἰς τὸ σημεῖον λοιπὸν τομῆς τοῦ βαθμοῦ χρησιμοποίησεως τῆς *τεχνικῆς* δυναμικότητος πρὸς τὴν οἰκονομικὴν τοιαύτην εὐρίσκεται ἡ *ἀρίστη δυναμικότης*.

Περαιτέρω γίνεται διάκρισις μεταξὺ *δυναμικότητος ἐκμεταλλεύσεως* καὶ *δυναμικότητος παραγωγῆς ὠρισμένου προϊόντος*. Δυναμικότης ἐκμεταλλεύσεως εἶναι ἡ συνολικὴ παραγωγικὴ περιουσία, ἐνῶ ἔαν περιορίσωμεν τὴν ἐκμετάλλευσιν εἰς ἓν μόνον προϊόν, τότε ἔχομεν τὴν δυναμικότητα ὠρισμένου προϊόντος, δηλαδὴ τὴν ἰκανότητα ἀποδόσεως μιᾶς ἐκμεταλλεύσεως εἰς ἓν καὶ μόνον προϊόν. Ἡ δυναμικότης ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἡ δυναμικότης προϊόντος¹ συμπίπτουν εἰς ἐκμεταλλεύσεις ἀσχολουμένας μὲ ἓν καὶ μόνον προϊόν.

Ἡ χρησιμοποίησις τῆς δυναμικότητος ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐκάστοτε συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς ἐκ τῆς ὁποίας καθορίζεται ἐκάστοτε ὁ βαθμὸς χρησιμοποιουμένης δυναμικότητος ἢ βαθμὸς ἀπασχολήσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως². Ἡ οἰκονομικότης τῆς ἐκμεταλλεύσεως εἶναι

1. Διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἐννοίας τῆς δυναμικότητος θὰ εἶδει ἐπίσης νὰ διευκρινίσωμεν τὰς ἐννοίας *πλάτος* καὶ *βάθος προϊόντος*. Ὡς πλάτος προϊόντος νοεῖται ἡ ἰκανότης τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ παράγῃ διάφορα παρεμφερῆ ἢ μὴ προϊόντα, παραλλήλως ἢ διαδοχικῶς, ἀνευ οὐσιώδους μεταβολῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεώς της. Ἡ εἰδικευμένη οὕτω ἐπιχείρησις ἔχει ὄθεν τὸ πλάτος προϊόντος στενόν, ἐνῶ ἡ πολὺπλευρος ἔχει τὸ πλάτος εὐρὺ. Τὸ βάθος τοῦ προϊόντος, ὅπερ καταφαίνεται διὰ καθέτου τομῆς τῆς παραγωγῆς, παριστᾷ κατὰ πόσον τὸ προϊόν παράγεται ὀλοσχερῶς δι' ἰδίας προετοιμασίας ἢ μέρος τῆς παραγωγῆς τούτου συντελεῖται ὑπὸ ξένων ἐκμεταλλεύσεων.

2. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν ὅταν θ' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ κόστους καὶ τῆς ἀπασχολήσεως.

συνάρτησις τοῦ βαθμοῦ χρησιμοποίησεως τῆς δυναμικότητος. Ἡ ἐπιχειρήσις ὄθεν δεόν νά χρησιμοποιήσῃ ἅπαντα τὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς μέσα διὰ τὴν καλυτέραν ἀξιοποίησιν τῆς ἀργούσης δυναμικότητός τῆς.

Διακρίσεις τῶν ἐπιχειρήσεων ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των.

4. Αἱ ἐπιχειρήσεις ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των διακρίνονται εἰς *μεγάλας, μέσας* καὶ *μικράς*. Ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι σχετικὴ καὶ ποικίλλει κατὰ τὸ π ο ν καὶ χ ρ ό ν ο ν. Οὕτω, ἐπιχειρήσις μικρὰ εἰς τὰς Η.Π.Α. ἴσως θεωρεῖται μεσαία ἢ καὶ μεγάλη ἐν Ἑλλάδι. Ἐπίσης ἐπιχειρήσις, ἥτις πρὸ 100ετίας ἐθεωρεῖτο μεγάλη ἐν Ἑλλάδι, σήμερον πιθανῶς θά ἐκλαμβάνηται ὡς μεσαία ἢ καὶ μικρὰ.

Κατωτέρω παραθέτομεν τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα τῆς μικρᾶς καὶ τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως.

α) Ἡ *μικρὰ* ἐπιχειρήσις πλεονεκτεῖ, διότι ἐμφανίζει εὐκολον διαχειρίσιν καὶ διοίκησιν τοῦ προσωπικοῦ, ταχεῖαν προσαρμογὴν πρὸς τὰς μεταβολὰς τοῦ οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος, ἐπιεικεστέραν φορολογίαν, ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὸ καταναλωτικὸν κοινόν κ.ο.κ.¹. Ἐξ ἄλλου αὕτη μειονεκτεῖ, διότι στερεῖται ὀρθολογικῆς ὀργανώ-

---

1. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῶν Η.Π.Α. *R. Anderson*, εἰς ἄρθρον του (βλ. σχετικῶς «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» τεύχος 280, Φεβρουάριος 1958), ὑποστηρίζει ὅτι αἱ μικραὶ ἐπιχειρήσεις διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλον εἰς τὴν σύγχρονον Ἀμερικανικὴν Οἰκονομίαν. Πρὸς τοῦτο ἡ Κυβέρνησις τῶν Η.Π.Α. συνέστησε, διὰ νόμου, τὸ 1953 τὴν «Ἐπιτροπὴν Μικρῶν Ἐπιχειρήσεων», ἥτις ἀποκλειστικῶς ἀσχολεῖται μὲ τὴν οἰκονομικὴν βοήθειαν τούτων. Μέχρι τοῦ ἔτους 1957 ἐνεκρίθησαν περισσότερα τῶν 8.000 δάνεια πρὸς μικράς ἐπιχειρήσεις συνολικοῦ ποσοῦ ἄνω τῶν 374.000.000 δολλαρῶν. Ἐκτὸς τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης καὶ ἕτεραι ἐπιτροπαί, συσταθεῖσαι παρὰ τῷ Ἀμερικανικῷ Ὑπουργεῖῳ Ἐμπορίου, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐνεργὸν βοήθειαν τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ μιᾶς συνεχοῦς μελέτης τῶν προβλημάτων τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων ὁ Πρόεδρος Ἀϊζενχάουερ συνέστησε τὴν 31.5.1956 τὴν «Κυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν» διὰ τὰς μικράς ἐπιχειρήσεις, ἥτις εἰς σχετικὸν πόρισμά τῆς ὑπέδειξε μεταφύ ἄλλων: τὴν πλήρη ἀναθεώρησιν τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῶν προμηθειῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνισχύσεως τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων, τὴν διευκόλυνσιν πληρωμῆς τῶν μικρῶν προμηθευτῶν, τὴν σύγκλησιν διασκέψεως διὰ τεχνικὸς ἐρεῦνας πρὸς ὄφελος τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων, ὡς καὶ τὴν ἀπλοποίησιν τῶν σχετικῶν στατιστικῶν καὶ λοιπῶν στοιχείων, ἅτινα ζητοῦνται ἀπὸ τὰς μικράς ἐπιχειρήσεις. Διὰ τῶν ἀνωτέρω μέτρων ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις προσπαθεῖ νά ἐνισχύσῃ τὴν δρασίν τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων, καθ' ὅσον θεωρεῖ ταύτας οὐ μόνον οἰκονομικῶς ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶς ὠφελίμους.

σεως, άρτίου τεχνικοῦ έξοπλισμοῦ, ἔχει δὲ μεγαλυτέραν ἐπιβάρυν-
σιν τοῦ κόστους, εἴτε διότι προμηθεύεται τὰ ἀναγκαιοῦντα μέσα
εἰς μικράς ποσότητας, εἴτε διότι ἀδυνατεῖ νά προγραμματίσῃ τήν
παραγωγήν της, εἴτε, τέλος, διότι στερεῖται ἀξιολόγου συστήματος
λογισμοῦ (λογιστικῆς ὀργανώσεως, ἐπιχειρηματικῆς στατιστικῆς,
λογισμοῦ κόστους κ.ο.κ.).

β) Ἡ *μεγάλη* ἐπιχείρησις πλεονεκτεῖ, διότι προμηθεύεται εἰς με-
γάλας ποσότητας ἐκ τῶν πηγῶν τῶν, καί ὡς ἐκ τούτου εὐθηνότε-
ρον, τὰ διὰ τήν λειτουργίαν της ἀναγκαιοῦντα μέσα, διότι ἐπιμερί-
ζει τήν ἐργασίαν καί καθιστᾷ τούτην ἐπὶ μᾶλλον καί μᾶλλον παρα-
γωγικήν, διότι ὀργανοῦται κατὰ τρόπον ὀρθολογικόν καί διαθέτει
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συγχρονισμένον τεχνικόν έξοπλισμόν καί, τέλος,
διότι ἐπιτυγχάνει εὐνοϊκωτέρους ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου καί ἐπιβα-
ρύνσεων δανεισμούς. "Ἄπαντα τ' ἀνωτέρω πλεονεκτήματα τελικῶς
ὀδηγοῦν εἰς τήν ἐπίτευξιν χαμηλοτέρου κόστους παραγωγῆς.

Ἐξ ἄλλου μειονεκτεῖ, διότι προσαρμόζεται δυσχερῶς πρὸς τὰς
ἐναλλαγὰς τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου, καθ' ὅσον ἡ ἐπέκτασις τῆς δρά-
σεώς της δημιουργεῖ σταθεράς διοικητικὰς καί παραγωγικὰς δαπά-
νας, αἵτινες ἐπιβαρύνουν τήν ἐπιχείρησιν καί ἐν ὥρᾳ περιστολῆς
τῆς παραγωγικῆς της δραστηριότητος. Διότι ἡ διοίκησις ταύτης
εἶναι κατὰ κανόνα δυσκίνητος, λόγω τῆς εὐρυτάτης κατανομῆς τῶν
ἀρμοδιοτήτων καί τοῦ ἀπαραιτήτου συντονισμοῦ τούτων δι' ἐμπεί-
ρου καί ἐιδικοῦ προσωπικοῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο προσπατεῖ προσθέ-
τους ὀπηρεσίας καί ὀδηγεῖ εἰς ἐπιβαρύνσεις τοῦ κόστους παραγω-
γῆς. Τέλος, διότι ἡ διάθεσις τῶν προϊόντων της καθίσταται πολλακίς
ἐπάχθεσττέρα ὡς ἐκ τῆς ἀπαραιτήτου παρεμβολῆς τῶν ἐνδιαμέσων
(ἤτοι μεσιτῶν, παραγγελιοδόχων, ἀντιπροσώπων κλπ.).

Ἐπίσης συνήθως στενὴ ἀλληλεξάρτησις μεταξὺ μεγέθους ἐπι-
χειρήσεως καί ἐπιχειρηματικῆς μορφῆς. Οὕτω, εἰς τὰς μικράς ἐπι-
χειρήσεις ἐπικρατεῖ ἡ ἀτομικὴ μορφή, ἐνῶ εἰς τὰς μεγάλας ὑπερέ-
χει ἡ μορφή τῆς ἀνωλύμου ἐταιρείας ἢ τῶν πάσης φύσεως προσω-
πικῶν ἐταιρειῶν.

807 Ὁριο ἐπιχειρηματικοῦ μεγέθους.

Εἰς ἕκαστον κλάδον οἰκονομικῆς δραστηριότητος παρατηρεῖται,
ὅτι τὸ μέγεθος ἐκάστης ἐπιχειρήσεως κυμαίνεται μεταξὺ ἐνὸς κατω-
τάτου καί ἐνὸς ἀνωτάτου ὀρίου.

5. Τὸ κατώτατον ὄριον ἐπιχειρηματικοῦ μεγέθους προσδιορίζε-
ται ἀπὸ παράγοντας :

- 1) Τεχνικούς
- 2) Νομοθετικούς
- 3) Οικονομικούς.

Παράγοντες τεχνικοί. Εις έκαστην επιχείρησιν επί παραδείγματι απαιτείται καί έν κατώτατον (minimum) όριον τεχνικού έξοπλισμού, άνευ του όποιου αύτη δέν δύναται νά ύπάρξη καί λειτουργήσῃ. Ούτω, φέρ' ελπεΐν, δέν νοείται επιχείρησις μεταφορών άνευ ενός τούλάχιστον όχήματος ή θεατρική επιχείρησις άνευ ενός minimum θέσεων ή βαρετα βιομηχανία άνευ μιᾶς τούλάχιστον ύψικαμίνου κ.ο.κ.

Παράγοντες νομοθετικοί. Ἡ παρεμβατική πολιτική του κράτους, έφ' όλων τών έκδηλώσεων της οικονομικής ζωής, οδηγεί πολλάκις τούτο καί εις τόν καθορισμόν του κατώτατου όριου επιχειρηματικού μεγέθους ειδών τινων επιχειρήσεων, ών ή λειτουργία κρίνεται ώς έκπληρούσα ύψηλήν τινα οικονομικήν, άλλα καί κοινωνικήν άποστολήν. Ούτω άπαγορεύεται ή ίδρυσις τραπεζής, έφ' όσον αύτη δέν προσλάβῃ ώρισμένον κατώτατον όριον μεγέθους. Τοút' αυτό ισχύει καί προκειμένου περί άσφαλιστικών επιχειρήσεων¹.

Παράγοντες οικονομικοί. Ἐπιχειρήσεις τινές, τό πρώτον ίδρυόμεναι, όφείλουν νά προσλάβουν τοιούτον μέγεθος, ώστε νά δύνανται ν' άντιστοθώσιν άποτελεσματικώς εις τόν άνταγωνισμόν τόν όποιον θά ύποστώσιν από τās ήδη λειτουργούσας όμοειδεΐς επιχειρήσεις. Βεβαίως θά πρέπει νά τονισθῇ έν προκειμένω, ότι τό ύπό τών νεοϊδρυόμενων επιχειρήσεων προσληφθόσμενον επιχειρηματικόν μέγεθος έξαρτάται καί εκ του μεγέθους τών προύπαρχουσών επιχειρήσεων.

Τέλος δέν θά πρέπει νά παραραθῇ τό γεγονός, ότι ή κάτω ώρισμένου μεγέθους ύπαρξις καί λειτουργία της επιχειρήσεως καθιστά τήν δράσιν ταύτης οικονομικώς άσύμφορον.

6. Τό άνώτατον όριον επιχειρηματικού μεγέθους, τελικώς, έπίσης προσδιορίζεται από αίτια :

- α) Τεχνικά
- β) Οικονομικά.

Τεχνικά. Ἐπί παραδείγματι, έκτασις γεωργικού κλήρου 100 στρεμμάτων, καλλιεργουμένη έντατικώς (μηχανική καλλιέργεια), προσδίδει εις τήν έν λόγω γεωργικήν επιχείρησιν τό άνώτατον όριον του επιχειρηματικού μεγέθους. Ἐπίσης τό άνώτατον όριον

1. Καθορίζεται συνήθως νομοθετικώς έλάχιστον όριον κεφαλαίου, τόσον διά τās τραπεζάς όσον καί διά τās άσφαλιστικές επιχειρήσεις.

ἐπιχειρηματικοῦ μεγέθους τροχιοδρομικῆς ἐπιχειρήσεως δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ὅπερ ἐπιτρέπουν τὰ εἰς τὴν διάθεσίν της τεχνικά μέσα κ.ο.κ.

Οἰκονομικά. Ἡ ὑπέρμετρος ἐπέκτασις τῆς ἐπιχειρήσεως ἐξαναγκάζει ταύτην, ὅπως διανοίγη νέας ἀγοράς καὶ ὑποβάλληται εἰς δυσαναλόγους δαπάνας, αἵτινες τὴν ὀδηγοῦν εἰς φθίνουσαν ἀποδοτικότητα (ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως). ✓

§ 4.— Δημόσιαι καὶ μικταὶ ἐπιχειρήσεις¹.

1. Ὡς ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω, αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες ταξινομοῦνται, πλὴν ἄλλων κριτηρίων, καὶ βάσει τοῦ φορέως αὐτῶν. Οὕτω, εἰδικώτερον, καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις διακρίνονται βάσει τοῦ αὐτοῦ κριτηρίου εἰς:

- α) Ἰδιωτικὰς.
- β) Δημοσίας.
- γ) Μικτὰς.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ὑποδιακρίσεων τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἡσχολήθημεν ἤδη ἀνωτέρω, ἐνταῦθα ὅθεν περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀποστολῆς τόσοσιν τῶν πάσης φύσεως δημοσίων ὅσον καὶ τῶν μικτῶν «Ἐπιχειρήσεων».

2. Ἡ παρέμβασις τοῦ συγχρόνου κράτους εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ οἰκονομικοῦ βίου εἶναι συνήθης.

Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ καθίσταται ἡ ὄλονεν ἐπεκτεινομένη² ἐπιχειρηματικὴ τούτου δραστηριότης, ἥτις ἐκδηλοῦται δι' ἀμιγῶν δημοσίων ἢ μικτῶν ἐπιχειρήσεων.

Ὡς δημοσία ἐπιχειρήσεις νοεῖται ἐκεῖνη, τῆς ὁποίας φορεὺς εἶναι εἴτε αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος, εἴτε τὰ διάφορα νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου.

Πλὴν τῆς γενικῆς κρατικοποιήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, ἥτις συναντᾶται ἐπὶ πλήρους ἀνατροπῆς τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ καθεστώτος, ὕφίσταται καὶ ἡ μερικὴ κρατικοποίησις (ἐθνικοποιήσις),

1. Βλ. καὶ *G. Treves*, *Le imprese pubbliche*, Torino. *A. Marcantonio*, *La nazionalizzazione delle imprese*, Milano 1950. *G. Pivato*, *Le imprese di servizi pubblici*, Milano 1950. *I. Κοροβίδη*, *Δημοσία Ἐπιχειρήσεις*, Ἀθῆναι 1954. *X. Ἀγαλλοπούλου*, *Ἡ τεχνικὴ τῶν ἐθνικοποιήσεων*, Ἀθῆναι 1947.

2. Ἡ ἀπογραφὴ Schuman - Pestche (1946) ἀπέδειξεν, ὅτι αἱ δημοσίου καὶ αἱ μικτὰ ἐπιχειρήσεις ἐν Γαλλίᾳ ἀνῆρχοντο τὸ ἔτος 1935 εἰς 11, τὸ ἔτος 1944 εἰς 31 καὶ τὸ ἔτος 1948 εἰς 103.

ητις συντελείται έντός των πλαισίων του Ισχύοντος κοινωνικού συστήματος και συνίσταται εις τήν υπαγωγήν υπό τόν έλεγχον και τήν έποπτείαν του κράτους επιχειρήσεων τινων: α) είτε διά σκοπούς καθαρώς ταμειυτικούς, β) είτε διά λόγους γενικού κοινωνικού ή έθνικού συμφέροντος, γ) είτε τέλος διά τόν έλεγχον του κόστους παραγωγής ή τήν υπόδειξιν προτύπων μεθόδων έπιτεύξεως του παραγωγικού αποτελέσματος.

3. Η πρώτη περίπτωση συναντάται όσάκις τό κράτος ενδιαφέρεται αποκλειστικώς διά τήν αύξησιν των έσόδων του. Οδτω, είναι δυνατόν νά μονοπωλή υπέρ έαυτου τήν παραγωγήν ή διόθσειν ειδών τινων (π.χ. καπνός, οινόπνευμα, πωρεϊα κ.ο.κ.). Τήν τοιαύτην ταμειυτικήν πρόθεσιν του τό κράτος συνήθως καλύπτει ή συνδυάζει μέ τούς κατωτέρω έκτιθεμένους σκοπούς.

Η δευτέρα περίπτωση εμφανίζεται: α) Όσάκις τό κράτος, αντικαθιστών τήν ιδιωτικήν πρωτοβουλία, παρεμβαίνει, ίνα διασφαλίση εύρυθμότερον τήν παραγωγήν και κατανάλωσιν ώρισμένων βασικών βιοτικών ειδών. β) Όσάκις αποβλέπει εις τήν δημοσίαν ασφάλειαν (πολεμεφόδια, αεροπλάνα κ.ο.κ.). γ) Όσάκις συντελεί εις τήν ανάπτυξιν του έθνικού πλούτου (συγκοινωνίαι, μέσα έπικοινωνίας κ.ο.κ.)¹. δ) Όσάκις έρχεται νά καλύψη κοινός ανάγκας (ύδρευσεως, φωτισμοϋ, καθαριότητας, παιδείας κ.ο.κ.).

Τέλος, ή τρίτη περίπτωση εκδηλοϋται:

α) Όσάκις τό κράτος διανοίγει μετά τινος πρωτοβουλίας όδους αξιοποιήσεως του έθνικού πλούτου (έργαστηριακά έρευναί, πρότυποι επιχειρήσεις κλπ.).

β) Όσάκις διά της ίδρύσεως όμοειδών επιχειρήσεων αποβλέπει εις τήν έξεύρεσιν του ακριβοϋς κόστους² προϊόντος τινός προς

1. Χαρακτηριστικά δημόσια έπιχειρήσεις του είδους τούτου είναι ό "Όργανισμός Τηλεπικοινωνιών τής Ελλάδος (Ο.Τ.Ε.), συσταθείς υπό τήν μορφήν τής ανωνύμου έταιρείας μέ μοναδικόν μέτοχον τό Κράτος. Η έπιχείρησις αύτη λειτουργεί κατά τάς διατάξεις του Ν. 2190/1920, ή γενική δέ συνέλευσις ταύτης αποτελείται από ειδικήν «Έπιτροπήν μετόχων» συγκειμένην εκ officio έξ άνωτάτων του κράτους λειτουργών (άρθρ. 9 Ν.Δ. 1049), επίσης ή Δ.Ε.Η. και τό Ε.Ι.Ρ.

2. Ο καθηγητής Κ. Βαρβαρέσσος εις τήν έκθεσιν του επί του οικονομικού προβλήματος τής Ελλάδος (Άθηναι 1952, σελ. 72) γράφει: «Και εις τάς Ηνωμένας Πολιτείας τής Αμερικής, τήν κατ' έξοχήν χώραν τής Ιδιωτικής πρωτοβουλίας, όσάκις τό κράτος έπεθύμει νά έξεύρη τό πραγματικόν κόστος προϊόντος τινός, όπερ σκοπίμως ίστατο εις ύψηλά επίπεδα, λόγω τής υπό τινων επιχειρήσεων μονοπωλήσεως τής παραγωγής, ίδρυσεν όμο-

περαιτέρω έπιβολήν άγορανομικού έλέγχου ή έξακριβώσιν τοῦ βαθμοῦ άποδοτικότητας κλάδου τινός διά λόγους φορολογικούς, προστατευτικούς κλπ.¹.

4. Πλήν τοῦ πρωτοτύπου τρόπου ίδρύσεως τῶν δημοσίων έπιχειρήσεων ύπάρχει καί ὁ παράγωγος τρόπος, ὅστις προκύπτει έκ τῆς έθνικοποιήσεως² (κρατικοποιήσεως) τῶν ἤδη λειτουργουσῶν ιδιωτικῶν έπιχειρήσεων. Ἡ περίπτωση αὕτη συναντᾶται ὁσάκις εἰς μίαν χώραν έπεκτείνεται ἡ σοσιαλιστική ὀργάνωσις τῆς Οἰκονομίας τῆς (Ἄγγλαν, Τσεχοσλοβακίαν, Γαλλίαν κλπ.).

5. Γενικῶς εἰπεῖν, ἡ διά δημοσίων έπιχειρήσεων άναπτυσσόμενη ὑπό τοῦ κράτους οἰκονομική δραστηριότης ὀφείλει νά διενεργηθῆι κατά τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νά μὴ άναχαιτίξῃ ἢ παρεμποδίσῃ τὴν ιδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ἀλλ' ἀντιθέτως νά παροτρύνῃ καί ένθαρρύνῃ ταύτην, δταν τοῦτο καθίσταται άναγκαῖον, ἢ νά έλέγχῃ καί παρακολουθῆι τὴν τυχόν παρεκτροπὴν ταύτης, ὁσάκις διά λόγους γενικωτέρου κοινωνικοῦ συμφέροντος τοῦτο κρίνεται έπιβεβλημένον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει παρατηρητέον, ὅτι ἡ συνύπαρξις δημοσίων μετὰ ιδιωτικῶν έπιχειρήσεων ναί μὲν πολλακίς ταμειακῶς ίκανοποιεῖ τὸ κράτος καί συμβάλλει εἰς τὴν εὐρυτέραν έξυπηρέτησιν τῶν άσθενεστέρων ἰδίᾳ κοινωνικῶν τάξεων, έγκυμονεῖ ὅμως πλείστους κινδύνους εἰς βάρος τῶν τελευταίων, ὁσάκις ἡ άσκουμένη παρεμβατικὴ πολιτικὴ τυγχάνει άκαιρος καί άμελέτητος, έξοντῶνουσα ένίστε τὰ κύτταρα τῆς Οἰκονομίας, ἅτινα ὑπό τὸ σύγχρονον άτομοκρατικόν σύστημα άποτελοῦν τοὺς φυσικοὺς φορεῖς τῆς παραγωγῆς καί κυκλοφορίας τῶν αγαθῶν.

εἰδεῖς έπιχειρήσεις, διά τῶν ὁποίων κατέδειξεν, ὅτι ἡ αύξησις τῆς παραγωγῆς έπιτρέπει ὀποβιασμόν τοῦ κόστους καί τῆς τιμῆς, ὅπερ προκαλεῖ αύξησιν τῆς καταναλώσεως, δι' ἧς έξασφαλίζεται ἡ άπόληψις ίκανοποιητικοῦ κέρδους παρά τὸν ὀποβιασμόν τῆς τιμῆς».

1. Ὁ *I. Κοάλης*, εἰς τὰ «Δημοσιονομικά μονοπώλια», Ἀθῆναι 1939, σελ. 13 έπ. τὰς δημοσίας έπιχειρήσει από άπόψεως έπιδιωκομένου σκοποῦ κατατάσσει εἰς τὰς έξῆς κατηγορίας: α) Τὰς μονοπωλιακάς, τὰς άποσκοπούσας εἰς τὴν πληρεστέραν έξυπηρέτησιν τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος. β) Τὰς έπιχειρήσεις τὰς λειτουργούσας κατά τὰ πρότυπα τῶν ιδιωτικῶν έπιχειρήσεων ὀπό καθεστῶς έλευθέρου ανταγωνισμοῦ καί άποβλεπούσας κυρίως εἰς τὴν δημιουργίαν ξοδῶν. γ) Τὰς μονοπωλιακάς τὰς έπιδιωκούσας κυρίως ταμειυτικοὺς σκοποὺς καί δι' ὧν τὸ κράτος άσκει έμμέσως φορολογικὴν πολιτικὴν καί οὐχί καθ' αὐτὸ έπιχειρηματικὴν δρᾶσιν.

2. Βλ. καί *G. Zappa*, *La nazionalizzazione delle Imprese*, Milano 1946.

6. Τέλος, νεωτέραν ένδιάμεσον μορφήν όργανώσεως μεταξύ ιδιωτικής και δημοσίας έπιχειρήσεως άποτελεί ή μικτή έπιχείρησις (Gemischtwirtschaftliche Unternehmung, entreprise d'économie mixte), εις ήν συμμετέχουν πρόσωπα ιδιωτικοθ και δημοσίου δικαίου. Διά τής μορφής ταύτης άντιμετωπίζονται, έν μέρει, τά μειονεκτήματα¹ τής δημοσίας έπιχειρήσεως.

X

---

1. Περί τών πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων τών δημοσίων έπιχειρήσεων βλ. "Αγγ. Άγγελόπουλον, Δημοσία Οικονομική, σελ. 160 έπ.

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

§ 1.—Γενικά

1. Αι επιχειρήσεις ὁδηγοῦνται πολλάκις εἰς συνεργασίαν μετ' ἄλλων — κατὰ κανόνα ὁμοειδῶν — μέ σκοπὸν νὰ διασφαλίσουν τὴν θέσιν των ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς συνεργασίας δημιουργοῦνται *συνασπισμοί*, ἐνίοτε τεραστίας οἰκονομικῆς ἰσχύος, οἵτινες κυριαρχοῦν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς.

Οἱ διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων δημιουργούμενοι εὐρύτεροι οἰκονομικοὶ συνασπισμοὶ ἀποκαλοῦνται, συνήθως, εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων *σύνθετοι ἐπιχειρηματικοὶ τύποι*¹.

2. Τὰ αἷτια τὰ πρόκαλοῦντα τὸν συνασπισμὸν τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν *ἀμυντικοῦ* χαρακτήρος (κατάπαυσις τοῦ μεταξὺ αὐτῶν ἀναπτυσσομένου καὶ πολλάκις ἀποβαίνοντος ἐξοντωτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ), ἀφ' ἑτέρου δὲ *ἐπιθετικοῦ* χαρακτήρος (κυριαρχία αὐτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐνιαίας τιμολογικῆς πολιτικῆς).

§ 2.—Ἱστορικὴ ἐξέλιξις.

1. Οἱ συνασπισμοὶ τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι δημιούργημα τῆς νεωτέρας οἰκονομικῆς ζωῆς. Καὶ εἰς τὸν Μεσαίωνα ἐνεφανίζοντο παρεμφεροῦς εἶδους συγκεντρώσεις ἐπιχειρηματιῶν, αἵτινες ὁμως διέφερον τῶν σημερινῶν, καθ' ὅσον ὡς ἀποκλειστικὸν περιεχόμενον εἶχον τὴν ἀνήθικον κερδοσκοπίαν. Τούτου ἕνεκα ἦσαν ἐντελῶς περιωρισμένης χρονικῆς διαρκείας.

1. Βλ. καὶ *N. Φωτιά*, *op. cit.* Τυπολογία τῶν ἐπιχειρήσεων, σελ. 126. *G. Fischer*, *Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*, Heidelberg 1957, σελ. 61 ἐπ.

2. Ἡ πρώτη μορφή συνασπισμοῦ ἐπιχειρήσεων ἐνεφανίσθη ἐν Γερμανίᾳ, ὤπῃρξε δὲ ἡ τυπικὴ σύμβασις (Kartell) μεταξὺ ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων, ἀποβλέψασα, κατὰ τρόπον μᾶλλον ἀτελεῖ, εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν σχέσεων παραγωγῆς καὶ πωλήσεως τῶν συγκεντρωθεισῶν ἐπιχειρήσεων.

Εἰς τὰς Η.Π.Α. ἡ πρώτη συγκέντρωσις ἐγένετο εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν Pool. Ἡ ὀνομασία αὕτη προήλθεν ἐκ τοῦ ὅτι αἱ συνενώσεις αὗται διετήρουν κοινὸν ταμεῖον διὰ τὴν διενέργειαν τῶν εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν τῶν.

Παραλλήλως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐνεφανίσθη καὶ ἡ αὐτοῦ συνένωσις ἐπιχειρήσεων, ἥτις ἐβασίζετο εἰς μόνην τὴν καλὴν πίστιν (Friendly Agreement, Gentlemen's Agreement, Συμφωνία Κυρίων). Ἡ ἀρχικὴ νομικὴ μορφή συγχωνεύσεως τῶν ἐπιχειρήσεων ἦτο τὸ Trust. Τοῦτο ἀπετέλει θεσμὸν ἄγνωστον εἰς τὸ Ἑλληνο-ρωμαϊκὸν Δίκαιον¹. Κατὰ τὸν θεσμὸν τοῦτον, αἱ ἐπὶ μέρους ἐπιχειρήσεις μετεβιβάζοντο δι' ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα εἰς ἓν πρόσωπον, τὸν διαχειριστὴν τοῦ trust (Trustee), ὥστε νὰ ἐπιτυχάνηται ἐνιαία διοίκησις καὶ διαχειρίσις τούτων.

Τὸ ἔτος 1882 συγκροτεῖται εἰς τὰς Η.Π.Α. τὸ trust πετρελαίων, τὸ δὲ 1883 καὶ 1887 τὸ trust σακχάρως κ.ο.κ. Νεώτεραι μορφαὶ συγκεντρώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὰς Η.Π.Α. ἀπὸ τοῦ ἔτους 1890 καὶ ἐφεξῆς εἶναι ἡ Consolidation (ἐνιαία ἐταιρεία), ὁμοιάζουσα πρὸς τὸ trust, καὶ ἡ ἐταιρεία ἐλέγχου-χαρτοφυλακίου (Holding's Company).

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐπιχειρήσεων δὲν παρουσιάζεται ἐξαιρετικῶς διαδεδομένη ὡς εἰς τὰς Η.Π.Α. Εἰς ταύτην χαρακτηριστικὴ μορφή συνασπισμοῦ ὤπῃρξε τὸ Cartel (Syndicat des producteurs).

Τέλος, εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν δὲν συναντῶνται σοβαροὶ συνενώσεις καὶ συγχωνεύσεις ἐπιχειρήσεων². Αἱ ὑπάρχουσαι δημιουργοῦνται συνήθως ἐν ὥρᾳ στενότητος ἀγαθῶν τινῶν καὶ ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν μᾶλλον παροδικῆς φύσεως ὠφελειῶν.

1. Εἶναι προϊόν τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γερμανικοῦ δικαίου.

2. Τοῦτο ἴσως ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ἐλλείψιν πνεύματος ἀλληλεγγύης, πίστεως καὶ συνεταϊρισμοῦ. Διὰ τοῦτο οἱ κυριώτεροι συνασπισμοὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς μὲν τὴν Εὐρώπῃ ἐν Γερμανίᾳ, εἰς δὲ τὴν Ἀμερικὴν ἐν Ἠνωμ. Πολιτείαις. Παρατηρεῖται γενικῶς ὅτι εἰς χώρας ἐνθα εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένον τὸ ἀτομιστικὸν πνεῦμα μεταξὺ τῶν κατοίκων δὲν εὐδοκίμοι οἱ συνασπισμοὶ τῶν ἐπιχειρήσεων.

α. § 3.—Κατηγορίες συνασπισμών αναλόγως της παραγωγικής διατάξεως τῶν ἐπιχειρήσεων.

1. Ὁ συνασπισμός (ἢ συγκέντρωσις) τῶν ἐπιχειρήσεων προκύπτει ἐκ τῆς συνενώσεως ἢ συγχωνεύσεως πλειόνων τῆς μίας ἐπιχειρήσεων καὶ τελικῶς ἐπιδιώκει χρηματοοικονομικὸν ἀποτέλεσμα (κέρδος). Ἀναλόγως τῆς παραγωγικῆς διατάξεως τῶν συγκεντρωμένων ἐπιχειρήσεων ὁ συνασπισμός διακρίνεται:

α) Εἰς *ὁριζόντιον* ἢ *παράλληλον*, ὡσάκις συνενοῦνται ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις, ἤτοι ἐπιχειρήσεις παράγουσαι ὁμοειδη προϊόντα.

β) Εἰς *κάθετον*, ὡσάκις πρόκειται περὶ ἐπιχειρήσεων ὄργανικῶς (παραγωγικῶς) συνδεδεμένων μετοξὺ τῶν, δηλαδή ἀσχολουμένων μὲ ἕν στάδιον παραγωγικῆς διαδικασίας (ἐπεξεργασίας ἢ κατεργασίας) τοῦ αὐτοῦ τελικοῦ προϊόντος. Π.χ. συγκέντρωσις βαμβακούργιας — νηματούργιας — βαφείου — ὕφαντουργείου κλπ.

γ) Τέλος εἰς *συμπληρωματικόν*, ὡσάκις αἱ συγκεντρούμεναι ἐπιχειρήσεις, ἂν καὶ οὐδεμίαν παρουσιάζουν ὁμοιότητα ἢ παραγωγικὴν ἐξάρτησιν, ἐν τούτοις ὑποβοηθοῦν ἢ μία τὸ ἔργον τῆς ἑτέρας. Π.χ. δύναται νὰ συγκεντρωθῇ μία ξενοδοχειακὴ ἐπιχείρησις μὲ μίαν συγκοινωνιακὴν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πελατῶν ἢ καὶ μὲ μίαν ἐπιχείρησιν ψυχαγωγίας. Αἱ δεύτεραι, χωρὶς νὰ εἶναι ὁμοειδεῖς, ἐν τούτοις συμπληροῦν τὸ ἔργον τῆς πρώτης. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ προκειμένου περὶ συγκεντρώσεως ἑνὸς ἐργοστασίου παροχῆς ἠλεκτρισμοῦ μετὰ ἐπιχειρήσεως παραγωγῆς ἠλεκτρικὰ σκευῆ κ.ο.κ.

✓ § 4.—Προϋποθέσεις τοῦ ἐπιτυχοῦς συνασπισμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων.

Αἱ προϋποθέσεις διὰ τὸν ἐπιτυχῆ συνασπισμὸν (συγκέντρωσιν) τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι *ὄνσιαστικαὶ* καὶ *τυπικαὶ*¹.

1. *Ὀνσιαστικαὶ προϋποθέσεις* εἶναι:

α) Ἡ ὕπαρξις διορκοῦς ὁμοιομορφίας τῶν προϊόντων τῶν συγκεντρωμένων ἐπιχειρήσεων. Δηλαδή, ὅσον περισσότερο ταυτίζονται (εἶναι τυποποιημένα) τὰ προϊόντα τῶν συνασπιζομένων, ἐπὶ τοσοῦτον καθίσταται εὐχερεστέρα ἡ συγκέντρωσις. Ἀντιθέτως, ἐν περιπτώσει ἀνομοιομορφίας τῶν προϊόντων (π.χ. ἀρώματα, κομψοτεχνήματα, εἶδη μόδας κλπ.), ἡ συγκέντρωσις καθίσταται δυσχερής.

1. Βλ. καὶ Ν. Φωτιά, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 129. Ν. Κασογιάνη, Συγκέντρωσις Ἐπιχειρήσεων, Ἀθήναι 1935. Α. Murat, Économie Privée des Entreprises, σελ. 228.

έπιτύχουν και διασφαλίσουν υπέρ έαυτών την *καρτελικήν ράντα*¹.

Θά πρέπει όμως να τονισθῆ, ότι πλην τών άλλων, ἡ εμφάνισις ἐντός τοῦ συνασπισμοῦ μεγάλης *καρτελικῆς ράντας*—δηλαδή μεγάλης διασποράς κόστους—δυσχεραίνει τήν θέσιν τούτου ἀπό τῆς πλευρᾶς τῆς ἀσκήσεως τιμολογικῆς πολιτικῆς, διότι αἱ καθοριζόμεναι ἐκάστοτε ὑπό τοῦ συνασπισμοῦ τιμαί δέον νά καλύπτουν και τὸ δυσμενέστερον κόστος τῆς ὀρικῆς ἐπιχειρήσεως. Τοιοῦτοτρόπως αἱ ὀρικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἐξαναγκάζουσαι εἰς καθιέρωσιν ὑψηλῶν τιμῶν, διευκολύνουν τήν εμφάνισιν νέων ἀνταγωνιστριῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες ὑποσκάπτουν τὸν συνασπισμὸν και ἀντιδροῦν εἰς τήν ὑπ' αὐτοῦ ἐλευθέραν ἀσκήσιν μονοπωλίου. Διὰ ν' ἀποφευχθῆ τὸ τοιοῦτον, και πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀσκήσεως ὀρθολογικωτέρας τιμολογικῆς πολιτικῆς, και δὴ δσάκις τὸ προϊόν εἶναι μεγάλης ἐλαστικότητος ζητήσεως, ὑποδεικνύεται ἡ πρόσκαιρος ἢ και διαρκεστέρα, ἐπὶ ἀποζημιώσῃ ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν ἐπιχειρήσεων, ἀκίνητοποίησις ἐνίων ἐξ αὐτῶν, αἵτινες ἐργάζονται ἀντιοικονομικῶς. Ἐπίσης εἶναι δυνατόν νά περιορίζηται ἡ δρᾶσις τῶν ὀρικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς ὠρισμένας μόνον περιοχάς ἢ νά παρέχηται εἰς ταύτας ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν πρόσθετος οἰκονομικὴ βοήθεια ὑπὸ τύπον βροβείου (*prime*) παραγωγῆς ἢ ἐξαγωγῆς, κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νά μὴ κλονίζουσι αἱ τελευταῖαι τήν σταθερότητα τῶν τιμῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ.

γ) Ἡ ἐντός τοῦ δοθέντος παραγωγικοῦ κλάδου ἐξασφάλισις πλειοψηφίας τῶν ἀπασχολουμένων κεφαλαίων ὑπὸ τῶν συγκεντρουμένων ἐπιχειρήσεων. Ἡ πλειοψηφία αὕτη δέον νά εἶναι οἰκονομικὴ και οὐχὶ ἀριθμητικὴ. Δηλαδή, ὁ συνασπισμὸς, διὰ νά ἔχη πιθανότητα ἐπιτυχίας, θά πρέπει νά περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἐπιχειρήσεως, αἵτινες ἐξασφαλίζουν τήν πλειονότητα τῶν κεφαλαίων, ἅτινα ἀπασχολοῦνται εἰς τὸν οἰκείον κλάδον.

δ) Ἡ ἔλλειψις ἀνταγωνισμοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ² ἢ ὑποκατα-

¹ Ἡ καρτελικὴ ράντα εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξύ τοῦ κόστους τῆς ὀρικῆς ἐπιχειρήσεως (δηλαδή, τῆς ὑπὸ οἰκονομικῶς ἐπαχθεστέρας συνθήκας παραγωγῆς ἐργαζομένης ἐπιχειρήσεως, τῆς ὁποίας ὁμως τὰ προϊόντα ἀπορροφοῦνται εἰς τήν ἀγορᾶν) και τῶν ὑπὸ χαμηλότερον κόστος ἐργαζομένων τοιοῦτων. Τήν διαφορὰν ταύτην καρποῦνται και σταθεροποιοῦν αἱ τελευταῖαι διὰ τοῦ συνασπισμοῦ.

² Οὕτω διὰ τῆς ἐπιβολῆς προστατευτικοῦ δασμοῦ δημιουργοῦνται αἱ προϋποθέσεις ἐμφανίσεως ἰσχυρῶν συνασπισμῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, διότι εὐθύς ὡς παραλύσῃ ὁ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνταγωνισμὸς αἱ ἐγχώρια ἐπιχειρήσεις κάθε συμφέρον ἔχουν νά συνεννοηθοῦν ὥστε διὰ τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων τῶν νά καρπωθοῦν ὀλόκληρον τὸ περιθώριον τὸ δημιουργούμενον ἐκ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ δασμοῦ.

στάτων τυχόν προϊόντων, δυναμένων εύκόλως ν' αντικαταστήσουν τήν χρησιμότητα τοῦ κυρίου προϊόντος ἐν περιπτώσει αύξήσεως τῆς τιμῆς ἢ τυποποιήσεως τῶν τελευταίων ἐκ μέρους τοῦ συνασπισμοῦ.

ε) Τέλος, ἡ ὑπὲρ ὠρισμένων ἐπιχειρήσεων ἐξασφάλις εὐνοϊκῶν ὄρων συμμετοχῆς εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦ συνασπισμοῦ, καὶ δὴ εἰς ἅς περιπτώσεις ἢ συγκέντρωσις εἶναι συνεκτικωτέρας μορφῆς (κονσέρν, τράστ). Συνήθως ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ὑπερεκτιμήσεως τῶν προσφερομένων ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων περιουσιακῶν στοιχείων. Ἡ τοιαύτη ὑπερεκτίμησις τοῦ ἐνεργητικοῦ (watering, overcapitalisation) τῶν συμμετεχουσῶν ἐπιχειρήσεων θεωρεῖται εἰς τὰς Η.Π.Α. ὡς τὸ συνηθέστερον καὶ ἐπιτυχέστερον μέσον διὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ trust. Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν τοιαύτην μέθοδον τῆς ὑπερεκτιμήσεως ὡς μέσον ἐπιτυχίας τοῦ συνασπισμοῦ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ διόγκωσις τῆς ἀξίας τῶν στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ τῶν συνασπιζομένων ἐπιχειρήσεων δὲν ἀποτελεῖ ἀπλοῦν λογιστικὸν τέχνασμα, ἀλλὰ τυγχάνει πραγματικῆ καὶ οὐσιαστικῆ. Πράγματι, ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν κεφαλαίων τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιχειρήσεων προκύπτει οἰκονομικὴ δύναμις ἠδξημένης λειτουργικῆς ἀξίας, τὸ μὲν λόγῳ τῆς δημιουργίας νέας οἰκονομικῆς μονάδος ἰσχυροτέρας καὶ ὡς ἐκ τοῦτου σταθερωτέρας, τὸ δὲ λόγῳ τῆς ἐφεξῆς ἐπιτεύξεως ὑπὸ ταύτης κερδῶν πολλαπλασιῶν, ἐν σχέσει μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπέδιδαν μέχρι τοῦδε αἱ μεμονωμένως δρῶσαι ἐπιχειρήσεις, συνεπιεία τῆς καταπαύσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ.

2. Τυπικαὶ προϋποθέσεις εἶναι :

α) Ἡ σὺ μ β α σ ι ς (προφορικῆ ἢ ἔγγραφος, μετὰ ἢ ἄνευ παικτικῆς ρήτηρας), ὡσάκις πρόκειται νὰ συγκροτηθῇ συνασπισμὸς ἐλαφρῶς δεσμεύσεως, π.χ. καρτέλ ἢ συμφωνία κυρίων κλπ.

β) Ἡ κ ε φ α λ α ι α κ ῆ δ ε σ μ ε υ σ ι ς, ἤτοι ἡ ἀνταλλαγή ἰσοπόσου ἀξίας μετοχῶν, ὡσάκις πρόκειται περὶ κονσέρν οἰασθήποτε παραλλαγῆς.

γ) Ἡ σ υ γ χ ῶ ν ε υ σ ι ς τῆς ἐπιχειρήσεως μετ' ἄλλων ἢ ἡ ἀπορρόφησις ταύτης ὑπὸ ἑτέρας ἰσχυροτέρας, ὡσάκις πρόκειται περὶ συμπαγεστάτης δεσμεύσεως, ὡς εἶναι τὸ τράστ.

§ 5.—Πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων.

1. Τὰ πλεονεκτήματα ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι τόσον ἐπιχειρηματικῆς (ιδιωτικοοικονομικῆς) ὅσον καὶ κοινωνικοοικονομικῆς φύσεως.

Καί *έπιχειρηματικῆς* μέν φύσεως εἶναι :

α) Ἡ ἄμεσος καί εὐεργετική κατάπαυσις τοῦ ἐξαντλητικοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξύ τῶν συγκεντρουμένων ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων.

β) Ἡ ποιοτική βελτίωσις τῶν ὑπὸ τῶν συγκεντρουμένων ἐπιχειρήσεων παραγομένων προϊόντων (πολλάκις τυποποιήσις καί περιορισμός τύπων ἢ καί κανονικοποιήσις τούτων), λόγω ἐφαρμογῆς τῶν μᾶλλον τελειοποιημένων τεχνικῶν μεθόδων.

γ) Ἡ αἰσθητή μείωσις τῶν ἐξόδων παραγωγῆς λόγω μαζικῆς παραγωγῆς, ἐλαττώσεως τῶν γενικῶν διοικητικῶν ἢ παραγωγικῶν ἐξόδων — συνεπείᾳ προμηθείας ὕλων κλπ. εἰς μεγάλας ποσότητας καί ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ τόπου παραγωγῆς, — ὡς καί περιορισμοῦ τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ἐπιχειρήσεων μὲ ἔξοδα διαφημίσεως, ἀντιπροσωπείας, τόκων, συνεπείᾳ πωλήσεως ἐπί πιστώσει, καθ' ὅσον λόγω τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ἀποφεύγεται ὁ μεταξύ τῶν ἀνταγωνισμὸς, αἱ δὲ πωλήσεις τῶν πραγματοποιοῦνται τοῦ λοιποῦ συνήθως τοῖς μετρητοῖς.

Κοινωνικοοικονομικῆς δὲ φύσεως εἶναι :

α) Ἡ εὐνοϊκὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ἐξαγωγῶν συνεπείᾳ τῆς μείωσεως τοῦ κόστους παραγωγῆς.

β) Ἡ γενικωτέρα ἀνακούφισις τῆς καταναλώσεως ἐξ ἐπιβαρύνσεων λόγω διαφημίσεων ἢ ἐν γένει ἐξόδων δημοσιότητος ἢ τέλους ἐξόδων μεταφορᾶς, καθ' ὅσον τὰ προϊόντα δὲν ἀποστέλλονται πλέον διὰ λόγους ἀνταγωνισμοῦ εἰς διάφορα κέντρα καταναλώσεως, ἀλλὰ μεταξύ τῶν ἐπιχειρήσεων ἐπέρχεται κατανομὴ τῶν περιοχῶν ἢ ζωνῶν καταναλώσεως τῶν προϊόντων τῶν.

γ) Ἡ δυνατότης διασφαλίσεως ἀφ' ἑνὸς μέν διαρκεστέρας τῶν ἐργατῶν ἀπασχολήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ σταθερωτέρας ἀμοιβῆς τούτων.

2. Ἐπίσης τὰ *μειονεκτήματα* ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι φύσεως *έπιχειρηματικῆς* καί *κοινωνικοοικονομικῆς*¹.

Καί ἀπὸ τῆς *έπιχειρηματικῆς* μέν ἀπόψεως παρατηρεῖται πολλάκις αὐξήσις τῶν γενικῶν ἐξόδων τῆς διοικήσεως — καί δὴ ὅσαςκις ὁ συνασπισμὸς ἐπεκτείνεται ὑπερμέτρως — διότι τὰ ὑπὸ τὸ καθεστὸς

1. Ἄλλὰ καί πολιτικῆς φύσεως μειονεκτήματα συνεπάγονται οἱ συνασπισμοὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, καθ' ὅσον ἡ αὐξήσις τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἰσχύος καί ἡ παρ' αὐτῶν ἀπασχόλησις πολυαριθμῶν ἐργατῶν δὴν ἡγεῖται τούτους εἰς τὸ νὰ ἐκβιάζουσι λύσεις παντοειδεῖς διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῶν καί νὰ ἐπιτυχάνουσι παραχωρήσεις πάσης φύσεως ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας.

τοῦ μονοπωλίου πραγματοποιούμενα κέρδη, συνήθως ὑπέρογκα, εὐχερῶς ὑπερκαλύπτουν πάσας τὰς τυχόν ἀλογίστους καὶ πολυτελεῖς δαπάνας διοικήσεως, ἀπαμβλύνοντα τὴν προσπάθειαν τῆς συμπίεσεως τούτων.

Ἐκ τῆς *κοινωνικοοικονομικῆς* δὲ ἀπόψεως :

α) Ἐπέρχεται ἡ μονοπώλησις τοῦ εἴδους καὶ ἡ κατὰ βούλησιν αὐξήσις τῆς τιμῆς τούτου εἰς ἄς περιπτώσεις τὸ ἀγαθὸν τυγχάνει μικρᾶς ἐλαστικότητος ζητήσεως. Οὕτω κατοργεῖται ὁ αὐτοματισμὸς τῶν τιμῶν, ὅστις θεωρητικῶς συμβάλλει εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας μεταξύ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως¹. Τὴν φυσικὴν ἰσορροπίαν τὰ μονοπώλια μετατρέπουν εἰς « ἠθελημένην ἰσορροπίαν ». Τοῦτο ὁμῶς συνεπάγεται ἐξαιρετικὴν ἐπιδείνωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ὡς καὶ ἐπιμήκυνσιν τῆς περιόδου τῆς κρίσεως καὶ ἀνορώσεως τῆς Οἰκονομίας.

β) Ἐξοντώνονται συνήθως αἱ μὴ περιληφθεῖσαι εἰς τὸν συνασπισμὸν ἐπιχειρήσεις. Τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ φαινόμενον λίαν καταστρεπτικὸν δι' ὁλόκληρον τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν, καθ' ὅσον ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἐπὶ μέρους οἰκονομικῶν μονάδων σημαίνει καταστροφὴν καὶ θυσίαν ὕλικῶν κεφαλαίων εἰς βάρος τῆς συνολικῆς Οἰκονομίας.

γ) Δημιουργοῦνται ἀντιοικονομικὰ μονοπώλια καὶ οὕτω ἐπέρχεται καταπίεσις τῶν εὐρυτέρων λαϊκῶν μαζῶν, τῶν ἀποζωσῶν κυρίως ἐκ τῆς ἐργασίας των.

---

1. Ἡ ὑπὸ τοῦ Προέδρου Roosevelt συσταθεῖσα εἰδικὴ ἐπιτροπὴ διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ προβλήματος τῶν trusts καὶ holdings ἐν Η.Π.Α. διαπίστωσεν ὅτι τὰ 92%, τῶν μεταφορικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς χώρας ἀνήκουν εἰς 45 μόνον ἐπιχειρήσεις. Τὸ 80% τοῦ ὅλου κεφαλαίου τῶν ἐπιχειρήσεων δημοσίας ὠφελείας (τηλέφωνα, ἠλεκτρισμὸς, θέρμανσις) κατεῖχοντο ἀπὸ 40 ἐπιχειρήσεις. Δέκα ἐπὶ τὰ ἀσφαλιστικὰ ἑταιρεῖαι ἠλεγχον τὰ 81%, περίπου τοῦ ἐνεργητικοῦ τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡδη, ὑπολογίζεται ὅτι 250 μεγάλα συγκροτήματα ἐλέγχουν μέσα παραγωγῆς ἀξίας 39 δις. δολλαρίων, ἦτοι τὸ 66,5% τοῦ συνόλου, ἐνῶ προπολεμικῶς τὰ αὐτὰ μέσα παραγωγῆς ἠλέγχοντο ἀπὸ 75.000 ἐπιχειρήσεων. Τὰ στοιχεία ταῦτα μαρτυροῦν τὴν ἐπελθοῦσαν συγκέντρωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς Η.Π.Α. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι 500.000 μικρὰ ἐπιχειρήσεις ἐξηφανίσθησαν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης συγκεντρωτικῆς τάσεως. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπέβαλε τὴν λήψιν μέτρων, ὡς ἤδη ἐλέγχθη ἐν σελ. 66, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν καὶ δημιουργίαν νέων μικρῶν ἐπιχειρήσεων. Βλ. σχετικῶς εἰς λίαν ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ *Δ. Τσίγκη*, Αἱ ἑταιρεῖαι χαρτοφυλακίου (Holding companies), περιοδικὸν «Λογιστής» 1959.

§ 6.— Ἀντιμετώπισις τῶν ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων
μειονεκτημάτων.

Τὰ ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων προκύπτοντα μειονε-
κτῆματα ἀντιμετωπίζονται :

1) Διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Κράτους¹, ὅπερ θέτει νομοθετικοὺς
φραγμούς, δι' ὧν περιορίζεται ἡ κερδοσκοπικὴ τάσις τῶν συνησι-
σμένων ἐπιχειρήσεων.

2) Διὰ τῆς δημιουργίας προϋποθέσεων κανονικῆς λειτουργίας
τῶν οἰκονομικῶν νόμων, καὶ διὰ τοῦ νόμου τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνι-
σμοῦ, τὸν ὁποῖον προσπαθοῦν ν' ἀναστειλοῦν ἢ νὰ περιορίσουν οἱ
συνασπισμοὶ τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ δύναται
νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐνθαρρύνσεως τῆς ἰδρύσεως
νέων ἐπιχειρήσεων ἢ νέων συνασπισμῶν ἐπιχειρήσεων.

§ 7.— Κυριώτεροι τύποι προκύπτοντες ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ
τῶν ἐπιχειρήσεων.

1. Οἱ τρόποι συγκεντρώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι ἀπεριόρι-
στοί. Ἐνῶ ὁ νομοθέτης ἐκάστης χώρας καθορίζει περιοριστι-
κῶς τὰς ἀναγνωριζομένας *νομικὰς μορφὰς* τῶν ἐπιχειρήσεων,

1. Εἰς τὰς Η.Π.Α. διὰ τοῦ «Shermann Act» τῆς 2/7/1890 ἐθεωρεῖτο παρά-
νομος καὶ ἀπηγορεύετο κάθε συμφωνία (ὑπὸ τὸν τύπον τράστ ἢ ἄλλης μορ-
φῆς) τείνουσα εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς ἐλευθέρως διεξαγωγῆς τοῦ ἐμπο-
ρίου. Τοῦτο ἴσχυσε μέχρι τοῦ 1911. Τὸ 1911 ἐθεωρήθη, ὅτι τὸ trust δέν
εἶναι πάντοτε καταδικαστέον. Τὴν 16/9/1914 διὰ τῆς «Clayton Act» ἰδρύθη τὸ
«Federal Trade Commission», ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν ἀσκῆσιν διπλοῦ ἐλέγχου,
τόσον νομικοῦ ὅσον καὶ διοικητικοῦ, ἐπὶ τῶν τράστ, ἢ νομιμότης τῶν
ὁποίων ἔπαυσε νὰ ἀμφισβητῆται. Τὴν 10/4/1917 τὸ «Wilson Tariff Act» καὶ τὸ
«Webb Bill» καθιέρωσαν, ὅτι ἡ ἀντιτραστικὴ νομοθεσία δέν ἐφηρμόζετο ἐπὶ
τῶν συνασπισμῶν ἐξαγωγῶν. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ ν. 1870 εἶχε ἀπαγο-
ρεύσει κάθε συνασπισμὸν ἀποβλέποντα εἰς τὴν ἀύξησιν τῶν τιμῶν. Τὸ
ἀρθρον 516 τοῦ Συντάγματος τῆς Βαϊμάρης τῆς 28/1919 προέβλεψεν ὅτι τὸ
Ράιχ ἐν περιπτώσει ἀνάγκης ἠδύνατο νὰ συνασπίσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐπὶ
τῷ σκοπῷ τῆς ρυθμίσεως τῆς παραγωγῆς, διανομῆς κλπ. Μετὰ τὸν Β' Παγ-
κόσμιον πόλεμον, διὰ τῆς συμφωνίας τοῦ Πότσδαμ τῆς 3/8/45, ἀπηγορεύθη-
σαν ἐν Γερμανίᾳ αἱ πάσης φύσεως συγκεντρώσεις ἐπιχειρήσεων ὑπὸ τὴν
μορφήν Καρτέλ, Τράστ, Κονσέρν καὶ λοιπῶν μονοπωλιακῶν ἐνώσεων. Εἰς
τὴν Ἀγγλίαν ὑπῆρχε πλήρης ἐλευθερία διεξαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου. Τὸ 1928
ὁ νόμος περὶ ἀνῶν, ἐταιρειῶν ἐθέσπισεν ἐν εἶδος ἐμμέσου ἐλέγχου ἐπὶ τῶν
«Holdings». Τὸ 1943 τὸ Ὑπουργεῖον Ἐμπορίου προέβη εἰς ἀναθεώρησιν τοῦ
σημεῖου τούτου τοῦ Ν. τοῦ 1928.

προκειμένου περί συγκεντρώσεως επιχειρήσεων άφήνει πλήρη έλευθερίαν έκλογής του καταλλήλου τύπου.

Αί συγκεντρώσεις τών επιχειρήσεων είναι *φανεραι* (τυπικαί) και *άφανεις* (μυστικά, άτυποι).

Αί *φανεραι* συγκεντρώσεις έξωτερικεύονται δι' ενός τών γνωστών τύπων, περί των κατωτέρω γίνεται λόγος, ενώ αι *άφανεις* ή μυστικά συγκεντρώσεις αποτελούν συνσπασμούς δημιουργουμένους *de facto*, και δη δασάκις μικρός άριθμός επιχειρήσεων φθάση εις τό σημειον να έλέγχη τό κύριον μέρος της παραγωγής ενός προϊόντος ή την παραγωγήν βασικών πρώτων ύλων, ή να συγκεντρώση τό μεγαλύτερον ποσοστόν τού άπασχολουμένου εις τόν οικείον κλάδον *έξει-*

---

1. Βάσει στοιχείων, ληφθέντων εκ της γενομένης υπό του Συνδέσμου Έλλήνων Βιομηχάνων άπογραφής τών έλληνικών βιομηχανικών επιχειρήσεων (Έτος 1950), καταφαίνεται σαφώς, ότι εις μικρόν άριθμόν επιχειρήσεων έπήλθε μεγάλη συγκέντρωσις εργατικών χειρών, γεγονός άποδεικνύει την *de facto* έπαλθούσαν συγκέντρωσιν, ως και την μονοπωλήσιν της άγοράς βιομηχανικών τινων προϊόντων. Ούτω :

α) Τά 16,63%, τού συνόλου τών κλωστοϋφαντουργικών επιχειρήσεων (αί μέχρι 10 άτόμων) άπασχολούν μόλις τά 0,39%, τού συνόλου τών μισθωτών της κλωστοϋφαντουργίας.

β) Τά 41,26%, τού συνόλου τών κλωστοϋφαντουργικών επιχειρήσεων (αί από 11—50 άτόμων) άπασχολούν μόνον τά 8,47%, τού συνόλου τών μισθωτών.

γ) Τά 17,05%, τού συνόλου της κλωστοϋφαντουργίας (από 51—100 άτόμων) άπασχολούν μόνον τά 10,23%, τού συνόλου τών μισθωτών.

δ) Τά 19,58%, τού συνόλου τών κλωστοϋφαντουργικών επιχειρήσεων (αί από 100—500 άτόμων) άπασχολούν τά 34,69%, τού συνόλου τών μισθωτών.

ε) Τά 4,31%, τού συνόλου (αί από 501—1000 άτόμων) άπασχολούν τά 21,10%, τού συνόλου τών μισθωτών, και τέλος

στ) τό 1,17%, τού συνόλου (αί από 1001 και άνω) άπασχολούν τά 25,12%, τού συνόλου τών μισθωτών.

Προκειμένου περί της έριουργίας χαρακτηριστικώς παρατηρούμεν, ότι τά 94%, τού συνόλου τών επιχειρήσεων άπασχολούν τά 50,49%, τού συνόλου τών μισθωτών, και μόνον τά 6%, τούτων άπασχολεί τό υπόλοιπον ήμισυ (περίπου) τού συνόλου τών μισθωτών. Έπομένως προκύπτει, ότι εις τόν κλάδον Ιδία της έριουργίας, ή πραγματοποιηθείσα συγκέντρωσις μισθωτών είναι μεγίστη.

Βεβαίως είναι δυνατόν ν' άντιταχθῆ, ότι ή εργατική άπασχόλησις άποτελεί τό έν μόνον εκ τών στοιχείων, άτινα προσδιορίζουν τό μέγεθος της επιχειρήσεως, και ότι, εάν δέν ληθῆ όπ' όψιν ό Έτερος παραγωγικός συντελεστής ως και ή παραγωγική Ικανότης, δέν δυνάμεθα τελικώς να καθορίσωμεν τοϋτο και ν' άποφανθώμεν, ότι τό γεγονός της συγκεντρώσεως μεγάλου ποσοστού εργατών εις έλαχίστας επιχειρήσεις έδημιούρ-

α 2 - 97
17

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΑΙ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΦΥΣΙΣ

§ 1.—Γενικά.

Ἡ φύσις, ὡς συντελεστῆς παραγωγῆς τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν¹ ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐν τῇ ἐπιτεύξει τοῦ ποριστικοῦ σκοποῦ τῶν. Εἰς τὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων ὁ παράγων οὗτος ἐξετάζεται σ χ ε δ ὀ ν μ ὄ ν ο ν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ χώρου δράσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, δηλαδὴ ὡς τ ὄ π ο ς ἔ γ κ α τ α σ τ ᾶ σ ε ω ς τ ο ὗ τ ω ν. Κατὰ συνέπειαν, ἡ ἔρευνα ἐνταῦθα τυγχάνει περιωρισμένη καὶ προσλαμβάνει μονόπλευρον χαρακτήρα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Κοινωνικὴν Οἰκονομικὴν, ἐνθα ἡ «φύσις» ἐξετάζεται τὸ μὲν ὡς ὕλικός παραγωγικός συντελεστῆς, τὸ δὲ ὡς χῶρος, ἐνθα ἐγκαθίσταται καὶ διενεργεῖται οἰαδήποτε παραγωγικὴ δραστηριότης². Κατὰ τὴν περαιτέρω διερεύνησιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τούτου ἀπὸ διπλῆς ἀπόψεως :

α) Ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς, ἦτοι καθορισμοῦ τοῦ καταλληλοτέρου τόπου διὰ τὴν ἐπιτυχεστέραν διεξαγωγὴν τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ἀναπτυσσομένων συναλλαγῶν.

β) Ἀπὸ ἀπόψεως ἑσωτερικῆς, ἦτοι ὀρθολογικωτέρας διαρρυθμίσεως τοῦ ἐσωκεμεταλλευτικοῦ χώρου καὶ τῶν ἐν γένει μέσων πρὸς ἐξοικονόμησιν χρόνου καὶ ὕλικῶν θυσιῶν.

Μόνον ἡ ἀμφίπλευρος ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος τοῦ τό-

1. Ἐξαιρέσεις προκειμένου περὶ γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων.

2. Περὶ τῆς φύσεως ὡς ὀλικοῦ συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς βλ. Π. Χριστοδουλοπούλου, Θεωρητικὴ Πολιτικὴ Οἰκονομία, Ἀθῆναι 1947, σελ. 23 ἐπ.

που έγκαταστάσεως δύναται νά οδηγήσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς μείζονος οἰκονομικότητος των.

§ 2.— Ὁ τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς*.

1. Ὡς ἀνωτέρω ἐτονίσθη, ἡ ἐπιχείρησις ἀπατελεῖ τὸν μόνιμον συνδυασμὸν ἀνθρωπίνης ἐνεργείας καὶ ὕλικῶν μέσων πρὸς ἐπίτευξιν κέρδους.

Διὰ νά ἐπιτύχη ὁμοῦ τὸν ὡς ἀνω σκοπὸν τῆς ὀφείλει νά ἐκλέξη τὸν καταλληλότερον τόπον ἐγκαταστάσεώς της. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λειτουργία τῆς ἐπιχειρήσεως προαπαιτεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν οἰκονομικωτέραν χρησιμοποίησιν πρῶτων ὑλῶν καὶ ἐργατικῶν χειρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων αὐτῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐπόμενον εἶναι, ὅτι παράγοντες βαρύνοντες καὶ βάσει τῶν ὁποίων τελικῶς προκρίνεται ὁ τόπος τῆς ἐγκαταστάσεώς της εἶναι :

- α) Ὁ τῶν πρῶτων ὑλῶν.
- β) Ὁ τῶν ἐργατικῶν χειρῶν.
- γ) Ὁ τῶν κέντρων καταναλώσεως.

Ἐκαστος τῶν ὡς ἀνω παραγόντων ἔλκει, μὲ διάφορον ἐκάστοτε ἔντασιν, τὴν ἐπιχείρησιν πρὸς τελικὴν αὐτῆς ἐγκατάστασιν.

2. Καὶ ἐάν μὲν συνέπιπεν οἱ τρεῖς ὡς ἀνω παράγοντες νά συνυφίστανται εἰς τὸν αὐτὸν χώρον, πρόβλημα τόπου ἐγκαταστάσεως προφανῶς δὲν θά ὑφίστατο διὰ τὴν ἐπιχείρησιν, καθ' ὅσον ὁ τόπος οὗτος θά ἐθεωρεῖτο ἰδεώδης, ὡς συγκεντρῶνων ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρω βασικοὺς συντελεστές. Ἐπειδὴ ὁμοῦ εἰς τὴν πραγματικότητα παρουσιάζεται τοπικὴ διασπορὰ τῶν ὡς ἀνω παραγωγικῶν συντελεστῶν, ἡ ἐπιχείρησις καταλήγει νά ἐγκαθίσταται εἰς τὸν χώρον ἐκεῖνον ἔνθα τελικῶς ἐξοικονομεῖ περισσότερα μεταφορικὰ ἐξόδα. Κατὰ συνέπειαν τὸ ὅλον πρόβλημα ἐγκαταστάσεως καταλήγει νά εἶναι πρόβλημα μεταφορικῶν ἐξόδων, δηλαδὴ, συγκοινωνιακὸς προσανατολισμὸς.

Πρῶτος, ὅστις ἠρεύνησε τὸ πρόβλημα τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως ἐπὶ τῆς ὡς ἀνω βάσεως, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν γεωργικῶν ἐπιχειρή-

Εἰδικὴ Βιβλιογραφία.— *Duchesne Laurent*, La localisation des diverses productions, Bruxelles 1945. *Hoover Edgar*, The location of Economic Activity, N. York - London 1943. *Mollerowicz K.*, Betriebswirtschaftslehre der Industrie, Freiburg 1957, σελ. 194 ἐπ. *II. Κουβέλη*, Ὁ τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν βιομηχανιῶν, Ἀθήναι 1940.

σεων, ὑπῆρξεν ὁ von Thunen¹. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Alfred Weber² ἐπεξετείνει τὰ πορίσματα τῶν ἔρευνῶν τοῦ διδασκάλου του προκειμένου περὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων.

3. Πλὴν ὁμως τῶν προαναφερθέντων *γενικῶν* ἢ *ὀρθολογικῶν* παραγόντων, οἵτινες κατὰ κύριον λόγον ἐπηρεάζουν καὶ προσδιορίζουν τὴν τελικὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ὑπάρχουν καὶ οἱ «*εἰδικοί*» ἢ «*κατὰ παράδοσιν*» συντελεσταί, οἵτινες πολλακίς τοιαύτην ἀσκοῦν πίεσιν, ὥστε νὰ ἐξαναγκάζουν τὰς ἐπιχειρήσεις, ὅπως ἀκολουθοῦν τούτους κατὰ τὴν τελικὴν πρόκρισιν τοῦ τόπου τῆς ἐγκαταστάσεώς των.

4. *Εἰδικοί* ἢ *κατὰ παράδοσιν*³ συντελεσταί ἐμφανίζονται εἰς τὰς κάτωθι περιπτώσεις :

α) Ὅσάκις ἐπιχειρήσεις τινές—συνήθως νεώτεραι καὶ μικρότεροι—ἐγκαθίστανται πλησίον μεγαλυτέρων καὶ προϋπαρχουσῶν, διότι αἱ μικραὶ ἀποτελοῦν εἴτε τὸν προμηθευτὴν, εἴτε, συνήθως, τὸν καταναλωτὴν τῆς μεγάλης.

Ἡ περίπτωση αὕτη καλεῖται *ἐγκαταστάσις καθ' ἔλξιν*. Π.χ. βιομηχανίαι στεατίνων κηρίων, ζελατίνης, βυρσοδεψίας, ἐπεξεργασίας ἢ κατεργασίας ὀσῶν ἐγκαθίστανται πλησίον μεγάλων σφαγείων. Ἐπίσης πλησίον μιᾶς κονσερβοποιίας δυνατὸν νὰ ἐγκατασταθῇ μία βιοτεχνία ἢ βιομηχανία κατασκευῆς λευκοσιδηρῶν δοχείων. Ἐνταῦθα, ἂν καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις προσανατολιζοῦνται πρὸς τόπους ὅπου ἐξασφαλίζουν πρώτας ὕλας ἢ κατανάλωσιν τῶν ἀγαθῶν των καὶ ὡς ἐκ τούτου βάσει ὀρθολογικῶν παραγόντων, ἐν τούτοις βαθυτέρα ἔρευνα πείθει, ὅτι οἱ τόποι οὗτοι αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς δὲν εἶναι ὀργανικῶς ὀρθολογικοί, ἀλλὰ προσκαίρως μόνον καθίστανται τοιοῦτοι καὶ καθ' ἕν χρόνον λειτουργοῦν αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις. Μόλις δὲ αὗται ἐκλείψουν ἢ ἀργήσουν ἢ μειωθῇ ὁ βαθμὸς ἀπασχολήσεώς των, ἀμέσως καταφαίνε-

1. Οὗτος εἰς τὸ ἔργον του *Der isolierte Staat* (1826) κλπ., σελ. 12, γράφει : « Εἶναι προφανές, ὅτι πλησίον τῶν πόλεων δέον νὰ καλλιεργῶνται κυρίως τὰ προϊόντα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἔχουν μέγα βάρος ἢ καταλαμβάνουν μέγαν χώρον καὶ τῶν ὁποίων, κατὰ συνέπειαν, τὰ μεταφορικὰ ἐξόδα εἶναι τόσον ὕψηλά, ὥστε ἢ ἐκ μακροτέρων τόπων μεταφορὰ των ἀποκλείεται, ὅπως ἐπίσης καὶ ἄλλα προϊόντα ὑποκειμένα εἰς εὐκόλον φθορὰν (σῆψιν ἢ μαρσισμόν)».

2. Ἐκτενὴ ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας τοῦ *A. Weber*, βλ. *I. Τουρνάκη*, Ἐξωτερικὴ Ἐμπορικὴ Πολιτικὴ, Ἀθήναι 1927, σελ. 125—135.

3. Βλ. *G. Campt*, *op. cit.*, σελ. 290 ἑπ., *M. Τσιμάρᾶ*, Ἀρχαὶ Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων καὶ Ἐκμεταλλεύσεων, Ἀθήναι 1957, σελ. 105.

ται, ότι ο τόπος εγκαταστάσεως των κάθε άλλο παρά ορθολογικός ητο.

β) Όσάκις η φύσις τοῦ προϊόντος είναι τοιαύτη, ὥστε ἡ ἐπιχειρήσις νά ἀναγκάζεται νά ἐπιλέγη τόπους, ὅπου αἱ εἰδικαί κλιματολογικαί συνθήκαι εὐνοοῦν τήν παραγωγήν της. Π.χ. ἀποχρωστικαί ἐπιχειρήσεις, πλυντήρια ἐρίου, ἢ ἐργαστάσια διαβρέξεως τοῦ λίνου προσανατολιζονται πρὸς τόπους, ἐνθα ὑπάρχει ἀφθονία ρέοντος ὕδατος, ἢ περιεκτικότης τοῦ ὁποίου εἰς ὀξυγόνον εἶναι πλουσία. Ὅμοίως αἱ κινηματογραφικαί βιομηχανίαι ἐγκαθίστανται εἰς χώρους ὅπου ὁ φωτεινὸς οὐρανὸς καὶ ἡ ἐν γένει διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους (Hollywood, ἢ Cine - città τῆς Ρώμης) ἐπιτρέπουν τήν παραγωγήν ταινιῶν βελτιωμένης ποιότητος.

γ) Όσάκις ἡ ἐν γένει νομοθεσία ἀπηρεάζει τὸν ἐντοπισμὸν τῶν ἐπιχειρήσεων, ἄλλοτε μὲν εὐνοοῦσα¹ καὶ ἐνισχύουσα τήν ἐγκατάστασιν εἰς ὠρισμένας περιοχάς τῆς χώρας, ἄλλοτε δὲ ἀπαγορεύουσα τήν εἰς ὠρισμένον τόπον ἢ χώρον ἐγκατάστασιν τῶν ἐπιχειρήσεων (τουριστικαὶ περιοχαί, συνοριακαὶ πόλεις) ἢ καὶ ἐπιβάλλουσα τήν διασποράν τούτων διὰ λόγους ἀσφαλείας ἐναντι τῆς ἀπὸ ἀέρος προσβολῆς ἐν περιπτώσει πολέμου.

δ) Όσάκις συνθήκαι καθαρῶς τεχνικαὶ ἀποτρέπουν οἰανδήποτε μακρὰν μετακίνησιν εἴτε τῶν πρώτων ὀλῶν, εἴτε τοῦ ἐτοίμου προϊόντος, λόγῳ τοῦ ὄγκου των ἢ τῆς φθορᾶς ἢ ἀλλοιώσεως, ἦν ὀφίστανται κατὰ τὰς μεταφοράς. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπιβάλλει πολλάκις ὅπως αἱ ἐπιχειρήσεις ἐγκαθίστανται πλησίον τῶν κέντρων παραγωγῆς πρώτων ὀλῶν ἢ πλησίον τῶν καταναλωτικῶν κέντρων. Π.χ. αἱ κονσερβοποιταὶ φρούτων ἢ λαχανικῶν ἢ αἱ ἐπιχειρήσεις (αματικῶν ὕδατων) ἐγκαθίστανται ὑποχρεωτικῶς πλησίον τοῦ τόπου πρώτων ὀλῶν, διότι ἡ μεταφορὰ τῶν πρώτων ὀλῶν των συνεπάγεται ἀπομείωσιν ἢ ἀλλοίωσιν. Ἐπίσης αἱ βιομηχανίαι πάγου ἐγκαθίστανται πλησίον τῶν καταναλωτικῶν κέντρων.

ε) Όσάκις ἡ φύσις, τὸ μέγεθος, ἢ ἔντασις τῶν συναλλαγῶν ἐπιχειρήσεων τινῶν, ἢ, τέλος, ἡ ἀνάγκη διορκοῦς καὶ ἀμέσου ἐπαφῆς αὐτῶν μετὰ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ὄρθου καὶ ἐξαναγκάζουν ἐπιχειρήσεις τινάς, ὅπως ἐγκατασταθῶσιν εἰς μέρη εἰς ἃ εὐρίσκονται συγκεντρωμένα δημόσια καταστήματα, πιστωτικὰ ἰδρύματα, χρημα-

1. Παρ' ἡμῖν, διὰ τοῦ Ν.Δ. 2176/1952 «Περὶ μέτρων προστασίας τῶν ἐπαρχιακῶν βιομηχανιῶν» παρεσχέθησαν εἰς ταύτας πλεονεκτήματα φορολογικὰ (ἀναγνώρισις ἠὲξημένων συντελεστῶν ἀποσβέσεων), στατιστολογικὰ (περιορισμένος δασμὸς κατὰ τήν εἰσαγωγήν μηχανημάτων), πιστωτικὰ κ.ο.κ.

τιστήρια, έπιμελητήρια κλπ. Π.χ. έν χρηματιστηριακόν γραφείον έγκαθίσταται ύποχρεωτικώς πλησίον τοῦ Χρηματιστηρίου, διότι άφείλει νά εύρίσκηται εις άμεσον έπαφήν μετά τοῦ τελευταίου, λόγω τής φύσεως τών ύπ' αὐτοῦ διενεργουμένων συναλλαγών. Όμοίως, τεχνική έπιχειρήσις αναλαμβάνουσα τήν εκτέλεσιν δημοσίων έργων έγκαθίσταται ύποχρεωτικώς πλησίον τών διοικητικῶν άρχών, λόγω τής ανάγκης συχνής έπαφής μετ' αὐτῶν.

Γενικώτερον παρατηρητέον, ότι, συνεπεία τοῦ όλονέν αύξανόμενου σήμερον κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ καί τής έλλείψεως άποκεντρώσεως τών διοικητικῶν άρχών, παρατηρεῖται εκτεταμένη συγκέντρωσις τών έμπορικῶν καί βιομηχανικῶν έπιχειρήσεων εις τά κέντρα, ένθα εύρίσκεται ή ξόρα τών πάσης φύσεως δημοσίων ύπηρεσιῶν.

ς) Όσάκις έγωϊστικά καθαρῶς κίνητρα ώθοῦν τόν έπιχειρηματίαν, δπως έγκατασταθῆ εις τόπους, κατ' άρχήν, μή όρθολογικούς, πλην όμως ίκανοποιουντας άλλου είδους φιλοδοξίας αὐτοῦ. Π.χ. ιδρύεται πολλάκις βιομηχανία εις τήν γενέτειραν τοῦ έπιχειρηματίου, ίνα αναπτυχθῆ οικονομικῶς ή ιδιαιτέρα του πατρίς.

ζ) Όσάκις έπιχειρήσεις έγκαθίστανται κατ' « παράδοσιν » (Traditionale Standortfaktoren) εις ώρισμένους χώρους, οίτινες, άλλοτε μόν ίσως έδικαιολόγουν τήν έγκατάστασιν λόγω τοῦ ότι συνεκέντρωναν όρθολογικάς προϋποθέσεις, έν συνεχεία όμως έστερήθησαν τούτων καί διατηροῦν άπλῶς διαφημιστικόν, τρόπον τινά, χαρακτηρισμόν διά τήν διάθεσιν τοῦ προϊόντος. Εις τās περιπτώσεις ταύτας τὸ προϊόν κατοχυροῦται διά πιστοποιητικοῦ προελεύσεως (certificat d'origine). Π.χ. Γλυκά Χίου, Λουκούμια Σύρου, Λεμονάδες Ἀμαρουσίου κ. ο. κ.

Έντοῦθα ύπάγεται καί ή περίπτωση τής εις ώρισμένας συνοικίας μιᾶς πόλεως κατ' παράδοσιν έγκατάστασις είδῶν τινῶν έμπορικῶν έπιχειρήσεων. Π.χ. εις τήν Ἀμβέρσαν, περίξ τοῦ Χρηματιστηρίου, είναι έγκατεστημένον τὸ έμπόριον τῶν σιτηρῶν, εις δέ τόν κεντρικόν σταθμόν ή αγορά τῶν άδομάντων. Εις τήν Λειψίαν, καί ειδικώτερον εις τήν Nikolaistrasse, εύρίσκεται ή αγορά γουσαρικῶν. Εις τās Ἀθήνας καί περίξ τής πλατείας Μοναστηρακίου είναι έγκατεστημέναί αἱ έπιχειρήσεις χαλκίνων είδῶν κ.ο.κ. Ἐπίσης εις τήν Ν. Ἀφρικὴν οἱ έμποροί, αναλόγως τής φύσεως τής δραστηριότητός των, συνεχίζουν νά συγκεντροῦνται καί νά έγκαθίστανται εις ώρισμένους τόπους. Αἱ όμαδικαί αὗται συγκεντρώσεις ύπήρξαν αὐθόρμητοι καί άπέβλεπον εις τὸ νά διευκολύνουν τήν άμοιβαίαν επίβλεψιν έμπόρων καί τεχνιτῶν.

η) Τέλος, υπάρχει και η περίπτωση της αναγκαστικής παραμονής των επιχειρήσεων εις τόπους, οτινες σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἔπαυσαν νὰ εἶναι ὀρθολογικοί. Τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις, συνεπείᾳ ὑπερπαγιοποίησης τῆς περιουσίας ἐπιχειρήσεώς τινος, καθίσταται ἀδύνατος ἡ μετατόπισις τούτης ἀνευ κλονισμοῦ ἢ διασαλεύσεως τῆς λειτουργικῆς τῆς ἱκανότητος. Ἐξορυκτικῆ, φέρ' εἰπεῖν, ἐπιχειρήσις ἐγκατασταθεῖσα ἀρχικῶς εἰς τόπους ἀφθονίας κοιτασμάτων ἀναγκάζεται νὰ παραμῆνῃ εἰς τούτους καὶ μετὰ τὴν τυχόν παρουσιασθεῖσαν ἐξάντλησιν τῶν κοιτασμάτων, λόγῳ τῆς μεγάλης ἀναλογίας παγίων περιουσιακῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ περιουσία τῆς (ἦτοι: στοαί, κτίσματα καὶ ἐν γένει παγιοποιηθέντα στοιχεία).

Γενικῶς, παρατηρητέον ὅτι ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως παγίας περιουσίας δυσχερέστατα ἢ καὶ οὐδόλως δύνανται νὰ μετακινηθοῦν ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν ἐγκαταστάσεως. Ἀντιθέτως, ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως κυκλοφορούσης περιουσίας εὐχερέστερον δύνανται νὰ μεταβάλλουν ἐγκατάστασιν, ὁσάκις ὁ τόπος ἔπαυσε νὰ εἶναι ὀρθολογικός, καθ' ὅσον ἡ περιουσία τῶν δὲν εὐρίσκεται συνδεδεμένη μὲ ὠρισμένον χῶρον.

5. Τὸ πρόβλημα τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως εἰς τοὺς κατ' ἴδιαν κλάδους τῶν ἐπιχειρήσεων παρουσιάζει ἰδιάζουσαν σημασίαν. Οὕτως:

α) Εἰς τὰς γεωργικὰς, φέρ' εἰπεῖν, ἐπιχειρήσεις προφανῆς τυγχάνει ὁ προσανατολισμὸς τῶν πρὸς τοὺς τόπους εἶθα αἱ ἔδοφολογικαί, κλιματολογικαί, μετεωρολογικαί καὶ συγκοινωνιακαὶ συνθήκαι ἐνοῦκῶς ἐπίδρουν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῶν ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεων. Π.χ. ἐγκατάστασις τῶν γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν ὀρυζοκαλλιέργειαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεσσηνίας ἢ μὲ τὴν καπνοκαλλιέργειαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀν. Μακεδονίας κ.ο.κ.

β) Εἰς τὰς βιομηχανικὰς¹ καὶ ἐξορυκτικὰς, ἐξ ἄλλου, ἐπιχειρήσεις πρῶτων ἢ βοηθητικῶν ὑλῶν (μεταλλείων, λαματικῶν ὑδάτων², ἀνθρακός κλπ.) φυσικός τόπος ἐγκαταστάσεως εἶναι κατὰ κανόνα ὁ τόπος ὅπου ὑπάρχουν αἱ πρῶται ὑλαὶ ἢ τὰ κοιτάσματα. Ἐάν

1. Περὶ τόπου ἐγκαταστάσεως τῶν βιομηχανιῶν βλ. μονογραφίαν Π. Κουβέλη, Ὁ τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν βιομηχανιῶν, Ἀθῆναι 1945.

2. Εἰδικῶς αἱ ἐπιχειρήσεις λαματικῶν ὑδάτων προσανατολίζονται πλησίον τῶν λαματικῶν πηγῶν, παρ' ὅλον ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐγκατασταθῶσι πλησίον τῶν καταναλωτικῶν κέντρων, καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ προϊόντος τῶν, ὅπερ συνήθως ἀλλοιοῦται (ἀπώλεια τῶν συστατικῶν τοῦ ὕδατος) κατὰ τὴν μεταφορὰν.

ὅμως τὰ μεταφορικά έξοδα είναι ελάχιστα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν έξορυσσομένων ὕλων (π.χ. πολύτιμοι λίθοι, πολύτιμα μέταλλα), δὲν γεννᾶται ζήτημα ἐγκαταστάσεως πλησίον τῶν τόπων πρώτων ὕλων ἢ ὄρυχείων, λόγῳ τῶν μηδαμινῶν ἐπιβαρύνσεων μὲ μεταφορικά. Ἀντιθέτως, ἐάν αἱ ὕλαι εὐρίσκωνται τοπικῶς διεσπαρμένοι, τὰ δὲ μεταφορικά αὐτῶν έξοδα ἀποτελοῦν σημαντικὸν κοστολογικὸν στοιχείον, ἢ ἐπιχειρήσεις τείνει νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ἔνθα ἐξοικονομεῖ περισσότερα μεταφορικά έξοδα. Τοῦτου ἔνεκα, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι πρὸ τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου τὰ πλουσιώτερα κοιτάσματα σιδήρου ἐν Γερμανίᾳ εὐρίσκοντο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Λωρραίνης, ἐν τούτοις αἱ ἐπιχειρήσεις τῆς Ρηνανίας εἶχον μεγαλυτέραν ἀποδοτικότητα, λόγῳ τῶν εὐνοϊκωτέρων συγκοινωνιακῶν, εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, συνθηκῶν.

Ὡστε, γενικῶς, προκειμένου περὶ βιομηχανικῶν καὶ έξορυκτικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀφ' ἑνός ἢ ποιοτικὴ καὶ ποσοτικὴ κατολληλότης τῶν πρώτων ὕλων ἢ κοιτασμάτων, ἀφ' ἑτέρου αἱ ἐν γένει μεταφορικαὶ συνθήκαι, ἐπηρεάζουν τελικῶς τὴν πρόκρισιν τοῦ τόπου τῆς ἐγκαταστάσεώς των¹.

γ) Εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις ἢ ἐκλογή τοῦ τόπου τῆς ἐγκαταστάσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ἐμπορεύματος, τῆς μορφῆς τῶν συναλλαγῶν, ὡς καὶ τοῦ ποιοῦ τῆς πελατείας πρὸς ἣν ἀπευθύνεται ἢ ἐπιχειρήσις.

Κατὰ γενικὸν κανόνα τὸ μὲν λιανικὸν ἐμπόριον ἐγκαθίσταται πλησίον τῶν καταναλωτικῶν κέντρων, τὸ δὲ χονδρικὸν ἐπιλέγει συγκοινωνιακοὺς κόμβους ἢ μεγάλας ἐμπορικὰς πόλεις, αἵτινες διευκολύνουν τὴν ἐπαφὴν μεταξύ προμηθευτῶν καὶ πελατῶν. Βεβαίως δὲν εἶναι σπάνιον νὰ συναντήσωμεν ἐπιχειρήσεις χονδρικοῦ ἐμπορίου ἐγκατεστημένας εἰς τόπους μὴ συγκεντροῦντας τὰς ὡς ἄνω προϋποθέσεις. Αἱ ἐπιχειρήσεις ὅμως αὗται συνήθως πωλοῦν βάσει καταλόγου προϊόντα τυποποιημένα ἢ κανονικοποιημένα, ἢ χρησιμοποιοῦν εὐρύτατον καὶ καλῶς ὀργανωμένον δίκτυον δημοσιότητας, συνδυάζουν δὲ τὴν ἐμπορικὴν τῶν δραστηριότητα μὲ παράλληλον ἴδιαν βιομηχανικὴν ἀπασχόλησιν ἢ μὲ γειτνίσαι πρὸς

---

1. Δὲν εἶναι σπάνιον ὀρισμένα βιομηχανία νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὰ κέντρα τῆς πόλεως, καὶ δὴ εἰς τὰς πλέον πολυσυχνάστους περιοχάς. Τοῦτο, βεβαίως, προϋποθέτει καὶ ὕψηλὸν περιθώριον κερδῶν, δυναμένων νὰ καλύψωσι τὰς ταιαύτας προσθέτους λόγῳ ἐνοικίου (ἀστικῆς ἐγγείου προσόδου) ἐπιβαρύνσεις. Ταιαῦται εἶναι αἱ βιομηχανία κατασκευῆς ἐνδυμάτων, εἰδῶν ζαχαροπλαστικῆς, τὰ τυπογραφεῖα κλπ.

μεγάλας βιομηχανικές επιχειρήσεις, έξ ὧν προμηθεύονται προϊόντα ἢ ὕλας.

Εἰς τὸ λιανικὸν ἐμπόριον, πολλάκις, ὑπάρχουν καὶ ἕτεροὶ τινες παράγοντες, οἵτινες δύνανται νὰ ἐπιδράσουν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ εἰδικωτέρου τόπου ἐγκαταστάσεως ἐντὸς τῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. Συμβαίνει, φέρ' εἰπεῖν, ἡ κυκλοφορία τῶν πεζῶν νὰ διενεργηται, λόγῳ εἴτε συνηθείας εἴτε κλιματολογικῶν ἐπιδράσεων¹, ἐξ ὠρισμένης πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ. Ὁ παράγων αὗτος εἶναι μεγάλης σημασίας διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐπίσης εἰς μερικὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ πλῆθος ἔχει τὴν συνήθειαν τοῦ «*Corso*», δηλαδὴ νὰ περιπατῇ εἰς ὠρισμένην ὁδὸν ἢ πεζοδρόμιον εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας. Εἶναι δὲ φυσικὸν αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς πολυσυχνιάστους ταύτας ὁδοὺς νὰ ἐπιτυγχάνουν ἠδύνημένον ἀριθμὸν πωλήσεων.

Ἄλλὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων λιανικοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ πυκνῶς κατοικημένα κέντρα πρέπει νὰ ἐρευνηθῆται καὶ ἐν ὄψει τῆς δυνατῆς ἀποδόσεως τούτων κατὰ μονάδα καταλαμβανομένης ἐκτάσεως. Δηλαδὴ ἡ ἱεραρχία ἢ ἡ προτεραιότης ἐγκαταστάσεως εἰς τοὺς κεντρικοὺς τόπους ἀνήκει εἰς ἐκεῖνας τὰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἐξασφαλίζουν μεγάλα περιθώρια κερδῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου δύνανται νὰ ἐπωμισθοῦν τὰς ὑψηλάς, λόγῳ τῆς ἠδύνημένης εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἀστικῆς ἐγγείου προσόδου, ἐπιβαρύνσεις. Οὕτω, εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως συναντῶνται ἐπιχειρήσεις εἰδῶν πολυτελείας, κοσμημάτων κλπ., αὐτόματα *bars*, ἐστιατόρια μὲ ἐνιαίον τιμὴν, θέατρα κ.ο.κ. Αἱ τελευταῖαι ἐπιχειρήσεις, ἂν καὶ δὲν πραγματοποιοῦν ὑψηλοὺς συντελεστάς κέρδους ὡς αἱ πρῶται, ἐντοπίζονται εἰς παρομοίους χώρους, διότι οὕτω ἐπιτυγχάνουν μεγαλυτέραν ταχύτητα κυκλοφορίας τοῦ κεφαλαίου των, ἥτις ἀντισταθμίζει τὸ μικρὸν κατὰ μονάδα προϊόντος ποσοστὸν κέρδους.

β) Εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις *παροχῆς ὑπηρεσιῶν* παρατηρεῖται ἐντοπισμὸς αὐτῶν εἰς κατοικημένα κέντρα. Μεταξὺ ὁμῶς τῶν κατοικημένων περιοχῶν ὑφίσταται πλήρης διαφορισμὸς (τουριστικοὶ ζῶναι, βιομηχανικοὶ ζῶναι κ.ο.κ.), ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἡ διάφορος ἐπιβάρυνσις δι' ἀστικῆς ἐγγείου προσόδου.

1. Π.χ. κατὰ τὸ θέρος ἡ πλευρὰ τῆς ὁδοῦ ἢ ὁποῖα ὑφίσταται τὴν καυστικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου εἶναι ἀπρόσιτος εἰς τοὺς διαβάτας. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιχειρήσεις θερινῶν εἰδῶν εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν πλευρὰν ταύτην, ἐπόμενον εἶναι διὰ τὰ ἐκτιθέμενα εἰς τὰς προθήκας των εἶδη μόνου ἀπαρατήρητα.

Τούτου ἕνεκα εἰς πολυσύχναστα κέντρα δύνανται ν' ἀντεπεξέλθουν ἐπιχειρήσεις παροχῆς ὑπηρεσιῶν μὲ ὑψηλά κέρδη. Π.χ. γραφεῖα ταξειδίων, τράπεζαι, ξενοδοχεῖα, οἰκοδομικαὶ ἐπιχειρήσεις κ.ο.κ.

§ 3. — Ὁ τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς.

1. Πλὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ ὑφίσταται καὶ *ἐσωκεμεταλλευτικὸν* πρόβλημα ἐγκαταστάσεως¹ (Innerbetriebliche Standort), δηλαδή ὀρθολογικῆς διευθετήσεως ἀπὸ ἀπόψεως χώρου τῶν καθ' ἕκαστα τμημάτων τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἐκαστὸν τμήμα δεόν νά καταλαμβάνῃ ὀρισμένην θέσιν ἀναλόγως πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἐν αὐτῷ συντελουμένης ἐργασίας, ὡς καὶ τὸν σύνδεσμον τούτου πρὸς ἕτερα τμήματα. Παράγοντες, ὅθεν, *τεχνικοί, ὀργανωτικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ* προσδιορίζουν τὴν ὀρθὴν ἐγκατάστασιν ἐκάστου τμήματος τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Οὕτω, ἀπὸ *καθαρῶς τεχνικῆς ἀπόψεως* ἐνδείκνυται ὅπως τμήματα χρησιμοποιοῦντα μηχανικὰ μέσα ὀγκῶδη ἢ μεγάλου βόρους ἐγκαθίστανται εἰς ἰσόγειον μιᾶς πολυαρόφου οἰκοδομῆς ἢ, ἐφ' ὅσον ἐπιλεγῶν ἕτεροι ὄροφοι, πρέπει νά δημιουργηθοῦν αἱ ἀπαραίτητοι οἰκοδομικαὶ προϋποθέσεις ἐγκαταστάσεως (μονώσεις διὰ τὸν θόρυβον, μελέτη ἱκανότητος ἀντιστάσεως ὀρόφου κ.ο.κ.).

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανωτικῆς ἐπιβάλλεται ἡ κατάλληλος τοπικὴ διευθέτησις τῶν τμημάτων τῆς ἐκμεταλλεύσεως ὥστε νά καθίσταται δυνατὴ ἡ ταχεῖα, εὐχερῆς καὶ ἀπρόσκοπτος συνεργασία μεταξὺ τούτων.

2. Οἱ τεχνικοὶ καὶ ὀργανωτικοὶ ὁμῶς παράγοντες ἐσωτερικῆς ἐγκαταστάσεως κυριαρχοῦνται τελικῶς ἐκ τοῦ *οἰκονομικοῦ κριτηρίου*, ὅπερ συνίσταται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἐκάστοτε ἐπιβαρύνσεων ἃς ὑφίσταται τὸ κόστος παραγωγῆς.

Πολλάκις — ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ προκειμένου περὶ ἐπιλογῆς τοῦ τόπου τῆς ἐξωτερικῆς ἐγκαταστάσεως βάσει οὐχὶ ὀρθολογικῶν, ἀλλὰ παραδεδομένων παραγόντων — εἶναι δυνατὸν νά παρατηρηθῆται ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ προσανατολισμοῦ ἐσωτερικῆς ἐγκαταστάσεως, καὶ δὴ ὁσάκις ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει εἴτε ὑφίσταται *ἀνταγωνισμὸς πλειόντων τμημάτων*, εἴτε *ἀνταγωνισμὸς διαφόρων παραγόντων ἐγκαταστάσεως*.

1. Βλ. ἀναλυτικῶς *K. Mellerowicz*, Betriebswirtschaftslehre der Industrie, Freiburg 1957, σελ. 194 ἑπ.

Ὅθεν, διὰ λόγους τεχνικούς καὶ ὀργανωτικούς, ἐπιβάλλεται ἡ εἰς τὸ ἰσόγειον πολυρόφου οἰκοδομῆς ἐγκατάστασις τῶν τμημάτων : παραλαβῆς, ἀποθήκης πρώτων ὑλῶν, ἀποθήκης ἐτοιμῶν προϊόντων, συσκευασίας, ἀποστολῆς, ταμείου, ἐργαστηρίων βαρέων καὶ ὀγκωδῶν μηχανημάτων, ἐπεξεργασίας εὐφλέκτων ὑλῶν κ.ο.κ., ἀλλὰ τοῦτο καθίσταται ἀδύνατον ἐλλείψει χώρου, δι' ὃ καὶ τελικῶς ἀπαιτεῖται ἐπιλογή μεταξὺ τούτων.

Ἄκόμη ὁμως καὶ ὅταν ἀπὸ ἀπόψεως χώρου ὑφίστανται δυνατότητες τοποθετήσεως τῶν ἐπὶ μέρους τμημάτων εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν θέσιν ἀνακύπτει τὸ θέμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ παραγόντων ὀργανωτικῶν καὶ τεχνικῶν. Οὕτω ἐνῶ ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανωτικῆς ἐπιβάλλεται ἡ ἐγκατάστασις τοῦ τμήματος παραλαβῆς τῶν ἐμπορευμάτων καὶ ἐλέγχου τῶν παραλαμβανομένων εἰς τὸ ἰσόγειον ὥστε νὰ καθίσταται εὐχερῆς ἡ προσέγγισις τῶν μεταφορικῶν μέσων, δυνατόν αἱ συνθῆκαι φωτισμοῦ εἰς τὸ τμήμα ἐλέγχου ἐμπορευμάτων νὰ εἶναι εἰς τοιοῦτον σημεῖον πλημμελεῖς ὥστε νὰ μὴ δύναται ἐπακριβῶς νὰ ἐξακριβωθοῦν ὁ χρωματισμός, ἡ ποιότης ἢ ἡ συμφωνία μὲ τὸ δείγμα τῶν παραλαμβανομένων εἰδῶν. Οὕτω διὰ λόγους τεχνικούς ἐγκαθίσταται τὸ τμήμα ἐλέγχου εἰς ἕτερον δροφον τοῦ κτιρίου.

3. Ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ κόστους λόγῳ μὴ ὀρθολογικῆς ἐσωτερικῆς διευθετήσεως τῶν τμημάτων τῆς ἐκμεταλλεύσεως δύναται νὰ εἶναι εἴτε *ἀμεσος* εἴτε *ἐμμεσος*.

Ἀμέσως αὕτη ἐπενεργεῖ ἀνασταλτικῶς ἐπὶ τῆς πορείας τῆς ἐργασίας, ὡς καὶ τῆς ποσότητος καὶ ποιότητος τοῦ ἀποτελέσματος ταύτης, δημιουργοῦσα ὑψηλὰς ἐπιβαρύνσεις *ἐσωτερικῶν μεταφορῶν* ἢ μείωσιν τῆς ἀποδόσεως τῶν καθ' ἕκαστα τμημάτων, καὶ ὡς ἐκ τούτου αὐξήσιν τοῦ κόστους, ἐκ τῆς μὴ συγκεντρώσεως τῶν ἀπαιτήτων προϋποθέσεων παροχῆς ἐργασίας λόγῳ ἐλλείψεως φωτισμοῦ, ἀερισμοῦ, θερμάνσεως, ἢ δημιουργίας κλονισμῶν, θορύβου κ.ο.κ.

Ἐμμέσως πάλιν ἐπηρεάζει δυσμενῶς τὴν οἰκονομικότητα, καθ' ὅσον ἐκ τῆς ὀργανωτικῶς πλημμελοῦς διευθετήσεως τῶν τμημάτων μειοῦται ἡ δυνατότης ἐποπτείας τῆς ἐργασίας ὡς καὶ ἡ ἀσκήσις τοῦ ἀπαραιτήτου ἐλέγχου.

4. Ἄν καὶ οἱ συνθῆκαι λειτουργίας εἰς τὰς καθ' ἕκαστον ἐπιχειρήσεις εἶναι διάφοροι, ὥστε νὰ καθίσταται δυσχερῆς ἡ ἐξαγωγή κανόνων γενικῆς ἰσχύος, ἐν τούτοις κατωτέρω δύνανται νὰ ἐκτεθοῦν ὠρισμένοι ἀρχαὶ ἐσωεκμεταλλευτικῆς ἐγκαταστάσεως. Αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶναι :

α) *Ἡ ἀρχὴ τῆς σχετικῶς συντομωτέρας ὁδοῦ μεταφορᾶς καὶ κυκλοφορίας.*

Ὡς εἶδομεν, κυρία φροντίς τῆς ὀρθῆς ἐσωκεμεταλλευτικῆς ἐγκαταστάσεως εἶναι ἡ μείωσις τοῦ κόστους ἐσωτερικῆς μεταφορᾶς. Ὅσον αὐξάνουν αἱ διαδρομαὶ ἢ ἀνέρχεται τὸ βάρος τῶν κινουμένων ἀγαθῶν τόσο ἐπιβαρύνεται καὶ τὸ κόστος τοῦτο. Διὰ τοῦτο τὸ βάρος πρέπει νὰ εὐρίσκειται εἰς ἀντιστρόφως ἀνάλογον σχέσιν πρὸς τὸ μῆκος τῆς ἀποστάσεως τῆς μεταφορᾶς.

Ὁ κανὼν ὁμῶς οὗτος ἔχει σχετικὴν σημασίαν, καθ' ὅσον τὸ ἀπόλυτον μῆκος μιᾶς ἀποστάσεως δὲν εἶναι ἀποφασιστικόν ἀλλ' ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὴν κατάστασιν καὶ τὴν ποιότητα τῆς ἀποστάσεως καὶ ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ φορτίου. Οὕτω μία κεκλιμένη ἀπόστασις τὴν ὁποίαν ἐπωφελεῖται ἡ βαρῦτης τῶν ἐφοδίων εἶναι σχετικῶς συντομωτέρα μιᾶς μικροτέρας μὲν εἰς μῆκος ἀλλ' ἐπιπέδου ἢ καὶ ἀνοδικῆς. Ἐκτὸς τοῦ βάρους δέον νὰ ἐξετάζεται καὶ ὁ ὄγκος τῶν πρὸς μεταφορὰν ἐφοδίων, ὡς καὶ ἡ εὐαισθησία τούτων κατὰ τὴν μεταφορὰν. Οὕτω κριτήριον « συντομίας » ἐν προκειμένῳ δὲν ἀποτελεῖ τὸ μῆκος ἀλλὰ τὸ κατὰ μονάδα βάρους κόστος.

Ἄλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ δὲν ἰσχύει μόνον διὰ τὰς μεταφορὰς, ἰσχύει ἐπίσης καὶ διὰ τὰς ὁδοὺς κυκλοφορίας (ἐπικοινωνίας) μεταξὺ τῶν ἐπὶ μέρους τμημάτων τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἐνταῦθα ἀποφασιστικῆς σημασίας εἶναι ἡ ἔντασις τῆς κυκλοφορίας.

β) *Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀξιοποιήσεως τῆς φυσικῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους.*

Δέον νὰ διευθετῶνται τὰ τμήματα κατὰ τρόπον ὥστε ἡ φυσικὴ κατωφέρεια τοῦ ἐδάφους νὰ χρησιμοποιηθῆται ἐντατικώτερον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπικοινωνίαν.

γ) *Ἡ ἀρχὴ τῆς κεντρικῆς διευθετήσεως τμημάτων μεγάλης ἐπικοινωνίας.*

Ὅσον πλέον ἀπομεμακρυσμένον εἶναι ἐν τμήμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐκ τοῦ κεντρικοῦ σημείου τόσο μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ἀποστάσεων τοῦ ἐκ τῶν ὑπολοίπων μερῶν τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἐκ τούτου ἔπεται διὰ τὰ τμήματα τῆς ἐκμεταλλεύσεως μὲ ἐντατικὴν ἐπικοινωνίαν δέον νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὸ κέντρον τοῦ χώρου.

δ) *Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀλληλουχίας.*

Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην τὰ ἐπὶ μέρους τμήματα, ἐργαστήρια, θέσεις ἐργασίας πρέπει νὰ διευθετηθοῦν ἀπὸ ἀπόψεως χώρου ἀναλόγως τῆς διὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως καθοριζομένης μεταξὺ τῶν σειρᾶς, ὥστε νὰ ἐπέρχεται συντόμευσις τῶν ὁδῶν μετα-

φορᾶς καὶ ἐπικοινωνίας καὶ ἐπιτάχυνσις τῆς πορείας τῆς ἐργασίας. Ἡ σημασία τῆς ἀρχῆς ταύτης καταφαίνεται ἐπὶ ἐντιονώτερον ἐπὶ αὐξήσεως τοῦ μεγέθους τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

ε) *Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀποτελεσματικωτέρου ἐλέγχου.*

Κατ' αὐτὴν τὰ ἔχοντα περισσοτέραν ἀνάγκην ἐλέγχου μέρη τῆς ἐκμεταλλεύσεως δεόν νὰ εὐρίσκωνται πλησίον τῶν τμημάτων ἐλέγχου.

ς) *Ἡ ἀρχὴ τοῦ διαχωρισμοῦ τοῦ χώρου παραγωγῆς καὶ τοῦ χώρου συναλλαγῶν.*

Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης συνηγοροῦν πλεῖστοι λόγοι, μεταξύ τῶν ὁποίων κυριώτερος εἶναι : ἡ ὑπὸ τῶν ξένων ἐπισκεπτῶν πρόκλησις ἀνωμαλίας εἰς τὰ τμήματα παραγωγῆς, ἡ αὐξήσις τοῦ κινδύνου τῶν κλοπῶν, ἡ αὐξήσις τοῦ κινδύνου ἐξ ἀτυχημάτων κ.ο.κ. Διὰ τοῦτο τὰ τμήματα τὰ ἀναπτύσσονται ἐποφᾶς μετὰ τῶν τρίτων (ἀγορῶν, πωλήσεων, παραλαβῶν, ταμείου κλπ.) ἐνδεικνύται ὅπως τοποθετοῦνται πλησίον τῆς εἰσόδου καὶ αὐστηρῶς ἀπομονοῦνται τοῦ λοιποῦ χώρου τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

ζ) *Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν χώρων ἐργασίας ἐκ τῶν χώρων ἀναψυχῆς.*

Χῶροι ψυχαγωγίας (καντίναι, χῶροι παραμονῆς, διαλέξεων κλπ.) εἰς τὸ κέντρον τῆς κυρίας ἐκμεταλλεύσεως διακόπτουν τὸν κανονικὸν ροὴν τῆς ἐργασίας καὶ ἐν γένει ἀποσποῦν τὸν ἐργαζόμενον. Ἐξ ἄλλου καὶ οἱ ἐργαζόμενοι μόνον ὅταν κατὰ τὸν ἐλεύθερον αὐτῶν χρόνον ἀλλάσσουσιν περιβάλλον καὶ ἀπομακρύνωνται ὀλίγον ἐκ τοῦ χώρου τῆς κυρίας ἀπασχολήσεώς των ἀναλαμβάνουν ἐκ τοῦ καμάτου τῆς ἐργασίας.

η) *Ἡ ἀρχὴ τῆς διευθετήσεως τῶν τμημάτων τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀναλόγως ὁμοίων συνθηκῶν ἐργασίας.*

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀποσκοπεῖ εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῶν ἀμοιβαίων ἐνοχλήσεων μεταξύ τῶν τμημάτων. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, τμήματα θορυβώδη πρέπει κατὰ τὸ δυνατόν νὰ συγκεντροῦνται τοπικῶς, διότι παρεμποδίζουν τὴν λειτουργίαν ἐτέρων τμημάτων τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει προκειμένου περὶ τμημάτων τὰ ὅποια δημιουργοῦν καπνόν, ἀτμόν κ.ο.κ.

θ) *Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπομονώσεως τῶν πηγῶν κινδύνου.*

Τέλος, τμήματα τῆς ἐκμεταλλεύσεως ὑποκείμενα εἰς κίνδυνον ἀναφλέξεως ἢ ἐκρήξεως δεόν ν' ἀπομονοῦνται τῶν λοιπῶν τμημάτων τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἴδια ἐκείνων ὅτινα ἀποτελοῦν ἐπίσης ἐστίας κινδύνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΡΓΑΣΙΑ

Ι.— ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

§ 1.— Γενικά.

1. Ὁ συντελεστής «*ἐργασία*» ἐρευνᾶται ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς ἰδιωτικοοικονομικῆς ἀπόψεως. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐν τῇ Οἰκονομικῇ τῶν Ἐπιχειρήσεων, ἀφοῦ ἐρευνηθῶσιν ἡ ἔννοια καὶ αἱ κατηγορίαι τῆς—ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως παρεχομένης—ἐργασίας, θὰ ἐξετασθῇ τὸ βασικὸν πρόβλημα τῆς ὀρθολογικῆς ὀργανώσεως ταύτης.

Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο πρόβλημα θὰ περιληφθοῦν: α) ἡ μελέτη τῶν ὄρων δι' ὧν ἐξασφαλίζεται ἡ προσφορωτέρα διεξαγωγή καὶ ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας, β) ὁ τρόπος τῆς καταλληλοτέρας ἐκλογῆς καὶ ἐξειδικεύσεως τῶν ἐργαζομένων, γ) ἡ ἐκλογή καὶ ἐφαρμογή τοῦ προσφορωτέρου συστήματος ἀποζημιώσεως ὡς καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ δικαιότερου μισθοῦ, καὶ δ) ἡ δημιουργία προϋποθέσεων ἀρμονικῆς συνεργασίας μεταξὺ ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν.

§ 2.— Ὅρισμός.

1. Ἐργασία ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, ἥτις, ὡς ἐνσυνείδητος ἐκδήλωσις πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων, ἀποβλέπει εἰς ὄρισμένον ἐξωτερικόν (δηλαδή, ἐκτὸς αὐτῆς κείμενον) οἰκονομικὸν ἀποτέλεσμα.

Συμφώνως πρὸς τὸν ὡς ἄνω ὄρισμόν, ἡ ἐργασία διακρίνεται ἀπὸ τὴν παιδιάν, τὴν διασκέδασιν ἢ τὴν ἐρασιτεχνικὴν¹ καταβολὴν

1. Π.χ. ὁ ἀθλητὴς - ἐπαγγελματίας καταβάλλει ἐνέργειαν συνιστῶσαν οἰκονομικὴν ἐργασίαν, διότι ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπόκτησιν διὰ ταύτης χρηματικῶν μέσων πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν του. Ἀντιθέτως, ὁ ἀθλητὴς - ἐρασιτέχνης, καταβάλλων καὶ οὗτος τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι παρέχει οἰκονομικὴν ἐργασίαν, καθ' ὅσον μέσῳ ταύτης δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν κάλυψιν τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν του κ.ο.κ. Βλ. καὶ Ν. Φωτιά, Ἡ Ἐργασία, Ἀθήναι 1952, σελ. 15 ἔπ.

άνθρωπίνης ένεργείας, διότι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δέν ὑπάρχει ὁ σκοπός τοῦ οἰκονομικοῦ ἀποτελέσματος, δηλαδή ἡ κάλυψις τῶν οἰκονομικῶν τοῦ ἐργαζομένου ἀναγκῶν.

2. Συνήθως τονίζεται ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια ἀφ' ἑνός μὲν πρέπει νά εἶναι ἐλευθέρα, ἀφ' ἑτέρου δέ ν' ἀναγνωρίζεται ὑπό τῆς ἐννόμου τάξεως. Οὕτω, θεωρεῖται ὅτι ἡ δουλεία ἢ ἡ δουλοπαροικία, ὡς συστήματα ἀναγκαστικῆς προσφοράς τῆς ἐργασίας, εἶναι ἐκτός τῆς ἐννοίας τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας. Ἐπίσης ἐκτός τῆς ἐννοίας τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας θεωρεῖται πᾶσα ἀνθρωπίνη ἐνέργεια ἐξερχομένη τῶν πλαιοῖων τῶν κοινωνικῶν ἐπιδιώξεων ἢ μὴ ἀναγνωριζομένη ὑπό τῆς ἐννόμου τάξεως. Ὁ λαθρέμπορος, φέρ' εἰπεῖν, ἢ ὁ χαρτοκλέπτης, ἢ ὁ κλέπτης, ἀποβλέπουν μὲν διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταβαλλομένης ἐνεργείας εἰς τὴν ἀπόκτησιν μέσων πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν των, πλὴν ὅμως ἡ ἐνέργεια τούτων δέν θεωρεῖται οἰκονομική, διότι τυγχάνει ἀντικοινωνική καὶ παράνομος.

Μετά τὰς ὡς ἄνω προσθέτους προϋποθέσεις, ἡ οἰκονομική ἐργασία ἀποτελεῖ *αὐτοτελές κοινωνικόν* λειτουργήμα, διότι παράλληλα πρὸς τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐργαζομένου ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνύψωσιν καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἢ εὐρυτέρου ἐκπολιτιστικοῦ ἐπιπέδου λαοῦ τινος.

3. Ὡς ἐκ τούτου, αἱ ἰσχύσασαι μέχρι σήμερον ἀντιλήψεις τῆς Φιλελευθέρας Σχολῆς, καθ' ἃς ἡ τιμὴ τῆς ἐργασίας πρέπει νά διαμορφοῦται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν κανόνων τῶν ἰσχυόντων προκειμένου περὶ τῶν λοιπῶν ὀλικῶν συντελεστῶν παραγωγῆς, δεόν νά ἐγκαταλειφθοῦν ὡς ἐπιστημονικῶς ἀστήρικτοι, δεδομένου ὅτι ὁ ἔμψυχος παραγωγικὸς συντελεστὴς — ἐργασία — ἀποτελεῖ κοινωνικόν λειτουργήμα καὶ παρουσιάζει ἰδιομορφίας ἔναντι τῶν ἑτέρων ὀλικῶν συντελεστῶν. Τούτων αἱ τιμαὶ διαμορφοῦνται ἀναλόγως τῶν προσφερομένων καὶ ζητουμένων ποσοτήτων, διότι ἡ φύσις αὐτῶν ἐπιτρέπει εἰς τὸν κάτοχόν των νά ἀντιδρῶ ἐκάστοτε, εἴτε διὰ τῆς ἐλευθέρας ἀξίσεως τῆς παραγωγῆς, εἴτε διὰ τοῦ περιορισμοῦ ἢ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀποθεμάτων, εἴτε διὰ τῆς ἐναποθηκεύσεως καὶ ἐγκαίρου διαθέσεως, εἴτε τέλος διὰ τῆς μεταφορᾶς εἰς τόπους εὐνοϊκώτερας ζητήσεως. Ὅλως ὅμως ἀντιθέτως, προκειμένου περὶ τῆς τιμῆς τῆς ἐργασίας, δέν ὄνουνται νά ἰσχύσουν οἱ αὐτοὶ ὡς ἄνω κανόνες διαμορφώσεώς της, διότι ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία δέν εἶναι δεκτικὴ οὔτε ἐναποθηκεύσεως, οὔτε εὐκόλου μεταφορᾶς, οὔτε τέλος ποσοτικῆς κατὰ βούλησιν ἀξίσεως ἢ ἐλαττώσεως.

§ 3.—Κατηγορίαί εργασίας καταβαλλομένης ἐν τῇ ἐπιχειρήσει.

1. Ἡ καταβαλλομένη ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως ἐργασία διακρίνεται βασικῶς :

- α) Εἰς σωματικὴν καὶ
- β) Εἰς πνευματικὴν.

Τονίζεται ὅμως, ὅτι ἀμιγῆς σωματικὴ ἢ ἀμιγῆς πνευματικὴ ἐργασία δὲν ὑφίσταται, ἀλλ' ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἐργασία χαρακτηρίζεται ὡς σωματικὴ ἢ πνευματικὴ, ἐκ τοῦ ποσοστοῦ συμμετοχῆς ἑκατέρας τῶν ὡς ἀνω κατηγοριῶν. Ὁ ἑκαστοφύς, φέρ' εἰπεῖν, καταβάλλει, κατὰ κύριον λόγον, σωματικὴν ἐργασίαν, τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη δὲν περιέχει καὶ ποσοστὸν πνευματικῆς συμβολῆς. Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅμως ὅτι ὑπερέχει ἡ σωματικὴ ἐνέργεια, ὁλόκληρος ἡ ἐργασία τοῦτου χαρακτηρίζεται ὡς σωματικὴ. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει προκειμένου περὶ ἐργασίας τοῦ γραφέως.

Ἐπίσης ἡ ἐργασία διακρίνεται :

- α) Εἰς ἰθύνουσαν ἢ ἡγετικὴν.
- β) Εἰς διοικητικὴν.
- γ) Εἰς ἐκτελεστικὴν.

Ἡ πρῶτη καταβάλλεται ἐκ μέρους τοῦ ἐπιχειρηματίου. Εἶναι ἀνωτέρα πνευματικὴ ἐργασία, ἣτις ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι ἀνεξέλεγκτος καὶ χαράσσει τὰς κατευθύνσεις δράσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τυγχάνει καὶ ὑπεύθυνος, διότι ἐπωμίζεται τοὺς κινδύνους οἷτινες ἀπορρέουν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐλευθέρως καὶ ἀνεξέλεγκτου δράσεως καὶ διαθέσεως τῶν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἀνηκόντων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Τὴν ἐργασίαν ταύτην δυνατόν νά παρέχη αὐτοπροσώπως ὁ ἐπιχειρηματίας ἢ ν' ἀναθέτῃ εἰς ἕτερον πρόσωπον, ἐντὸς καθωρισμένων πλαισίων δράσεως¹ ὡσάκις ὁ ἐπιχειρηματίας εἶναι πρόσωπον συλλογικόν. (Π.χ. ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Ἄν. Ἑταιρειῶν). Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, πρόκειται περὶ τῆς λεγομένης *δοτῆς* ἰθυνοῦσης ἐργασίας.

Ἡ δευτέρα παρέχεται κατὰ κανόνα ἐκ μέρους τοῦ ἀνωτέρου

---

1. Οὕτω εἰς τὴν Ἄνωνυμον Ἑταιρείαν ἀνατίθεται εἰς τὸν διευθύνοντα σύμβουλον, ἢ ἀμοιβή τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ μισθὸν ἀνεξαρτήτως ἐόν οὗτος εἶναι ἠσφαλισμένος εἰς τὸ Ι. Κ. Α. ἢ οὐ. Βλ. ὅπ' ἀριθ. 260/1958 καὶ 340/1958 ἀποφάσεις τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου, ὡς καὶ σχετικῶν ἀρθρῶν τοῦ Γ. Νέγ., Οἱ μισθοὶ τῶν διευθυνόντων συμβούλων ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, «Ναυτεμπορικὴ» 17.3.1957.

προσωπικού της επιχειρήσεως (διευθυντών, τμηματάρχων κλπ.). Είναι και αυτή εργασία πνευματικού περιεχομένου και αποβλέπει αφ' ενός μὲν εἰς τὸν *ἐλιγγον* καὶ τὴν *ἐποικείαν* τῆς καθ' αὐτό εκτελεστικῆς, αφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν *ὑποβοήθησιν* τοῦ ἔργου τῆς ἰθυνοῦσης ἐργασίας.

Ἡ τρίτη προσφέρεται ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἢ τῶν κατωτέρων ὀπαλλήλων. Ἡ εργασία αὐτὴ εἶναι, κατὰ κανόνα, φύσεως σωματικῆς, ὁμειβεται κατὰ μικρότερα χρονικά διαστήματα (καθ' ὥραν, καθ' ἡμέραν, ἢ τὸ πολὺ καθ' ἑβδομάδα), ἐμφανίζεται δὲ εἴτε ὡς *ἐιδική*, εἴτε ὡς *ἐξειδικευμένη*, εἴτε τέλος ὡς *ἀπειδίκευτος*.

Παρατηρητέον, ὅτι ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἰθυνοῦσης ἐργασίας συνίσταται εἰς τὸ ἐπιτυγχανόμενον κέρδος. Ἡ ἀμοιβὴ αὐτὴ οὐδ' ὁλως ἀποτελεῖ στοιχεῖον τοῦ κόστους, ἀλλ' ἀντιθέτως προκύπτει ἐκ τῆς διαφορᾶς μεταξύ ἐπιτυγχανομένης ἐν ἡ ἀγορᾷ τιμῆς καὶ τοῦ κόστους ἀγαθοῦ τινος¹.

1. Τὸ θέμα τοῦτο ἀντιμετωπίζεται συνηθέστατα εἰς τὴν πράξιν. Τὸ ἔτος 1954 μᾶς ἐτέθη τὸ ἐρώτημα: «ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἡ δυνάμει καταστατικῶ Ὀμορρύθμου Ἐταιρείας ὀρισθεῖσα εἰς ὁμορρύθμους ἑταίρους μηνιαία ἀποζημίωσις ἐκ δρχ. 5000, ὡς Διευθυντῶν - Διαχειριστῶν ταύτης, ἀποτελεῖ ἀμοιβὴν μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ὡς τοιαύτη δύναται νὰ βαρύνῃ τὸ κόστος τῶν παραγομένων προϊόντων». Τὸ σχετικὸν πόρισμα τῆς γνωματεύσεώς μας κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν κατωτέρω λόγῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον παρουσιάζει, ἰδίᾳ εἰς τὴν πράξιν.

* *Ἄσφαλις Καταστάσις* (Ἐπιχειρηματικὴ). Τὸ Ἐπιχειρηματικὸν κατὰ κανόνα παρέχει αὐτοπροσώπως τὴν ἰθυνοῦσαν (ἢ ἐπιχειρηματικὴν) ἐργασίαν. Ἡ εργασία αὐτὴ ὡς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἔχει, αφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀνεξέλεγκτον τῆς διάρκειας, αφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀπευθύνον τῆς διαθέσεως τῶν ὀλιγῶν μέσων τῆς Ἐπιχειρήσεως.

Ὀχλὺ ἀπαντῶν δυνάει, ὁ αὐτὸς ἐπιχειρηματικὸς προσφέρει εἰς τὴν Ἐπιχείρησιν (ἰδίως δασακίς πρόκειται περὶ μικρῆς ἢ μεσίους) καὶ ἐργασίαν βιοκηρικήν - ὀργανωτικὴν (εἴτε φύσεως ἐμπορικῆς, εἴτε φύσεως καθαρῶς τεχνικῆς), ἀκόμη δὲ καὶ ἐκτελεστικὴν (χειρωνακτικὴν). Καὶ ἡ μὲν ἰθυνοῦσα ὡς ἀμοιβὴν λαμβάνει τὸ κέρδος, αἱ δὲ ἑτέραι κατηγορίαι ἐργασίας δικαιούται τοῦ λεγομένου «ἐπιχειρηματικῶ μισθοῦ», ὅστις ἐν τῇ οὐσίᾳ ἀποτελεῖ τὴν ἀντίστοιχον ἀμοιβὴν τῆν ὁποῖαν θὰ ἐλάμβανεν ἀποσπῆσθε τρίτος παρέχων παρεμφερῆ ἐργασίαν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν.

Ἐν τῇ ἐπιστάσει ἡ ἀμοιβὴ αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ κρατούσα.

Ἐξέλιξις τῆς Ὀμορρύθμου Ἐταιρείας. Πρόκειμενον περὶ Ὀμορρύθμου Ἐταιρείας τὸ ὡς ἄνω θέμα παρουσιάζει τὰς ἐξῆς ἰδιομορφίας:

α) Πολλῶς εἰς τὸ καταστατικὸν ὀρίζεται ὅτι αἱ συνεισφοραὶ ἐνίων ἐκ τῶν ὁμορρύθμων ἑταίρων δύναται νὰ συνίστανται εἰς τὴν παροχὴν τῆς προσωπικῆς τῶν ἐργασίας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδόπως θὰ ἐδικαιολογεῖτο ἰδιαίτερος μισθὸς διὰ τὴν ἐκ μέρους τούτων προσφερομένην προσωπικὴν ἐργασίαν, καθ' ὅσον ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἐκπληρώσεως ὁρου τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως ἀποσκοπούσης εἰς τὸ κέρδος καὶ οὐχὶ συμβάσεως ἐργασίας κατατενοῦσης εἰς τὴν ἐξασφάλισιν μισθοῦ.

β) Ἀποκλειομένης τῆς ὡς ἄνω περιπτώσεως καὶ ἐφ' ὅσον ἀπαντες οἱ ὁμορρύθμοι ἑταῖροι συνεισφέρουν ὀλικῆς ὀξίως, τίθεται τὸ ἐρώτημα: μήπως ἢ ἐκ μέρους τούτων παροχὴ ἐργασίας ὡς «διευθυντῶν - διαχειριστῶν» δικαιολογεῖ τὴν ἀναγνώρισιν ἰδιαίτερου μισθοῦ, εἴτε πᾶσι προβλέπεται ἐκ τοῦ καταστατικῶ, εἴτε μὴ;

*Ἴνα ἀπαντήσωμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ἰδιομορφίαν τῆν ὁποῖαν παρουσιάζει ἡ ὁμορρύθμος ἑταιρεία ἐν σχέσει πρὸς τὰς λοιπὰς μορφὰς Ἐταιρειῶν,

Ἡ ἀμοιβὴ τῆς διοικητικῆς ἐργασίας ἀποτελεῖ ἔμμεσον στοιχεῖον τοῦ κόστους (γενικὸν ἔξοδον) καὶ ἐπιβαρύνει τὸ παραγόμενον προϊόν, βάσει ὀρισμένου συντελεστοῦ.

Τέλος, ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐργασίας περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἀμίσων στοιχείων τοῦ κόστους, δηλαδή, ἐπιβαρύνει ἀπ' εὐθείας ἑκάστην μονάδα παραγομένου προϊόντος.

Ἡς, κατὰ τὴν γνώμη μας, συνίσταται ἂν μόνον εἰς τὸν προσωπικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ προσωπικὸν αὐτῆς, ὅπου δημοθέτως προϋκθεῖται τὴν προσωπικὴν ἀνάμειξιν δημορρῶμων ἐταίρων εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑταιρείας. Ἐξ ἄλλου τυγχάνει γνωστὸν ὅτι οἱ συναλλασσόμενοι μετὰ τῆς δημορρῶμου Ἑταιρείας τρίτοι γνωρίζουσι μόνον τὰ πρόσωπα τῶν δημορρῶμων ἐταίρων, εἰς δὲ τὴν ἀξίωσιν καὶ ἰκανότητα ταύτων στηρίζουσι τὴν παρεχόμενὴν ὄπ' αὐτῶν πίστιν. Ἰθὺς διατὶ νομίζομεν ὅτι τυγχάνει ἀποχρηστικῆ ἡ ἀνάμειξιν τῶν δημορρῶμων ἐταίρων εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας, διότι ἄλλως δὲν θὰ συντελεῖται ἡ ἀποστολὴ ταύτης.

Πέραν ὅμως ταύτου καὶ οἱ δημορρῶμοι ἐταῖροι, λόγῳ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιμελημένης ὄπ' αὐτῶν ἐθῶνης — ἐξικνουμένης καὶ πέραν τῆς ἐταιρικῆς τῶν εἰσοφῶς — ἔχουν καθὲν λόγον νὰ διαχειρίζονται προσωπικῶς τὰ ἑκάστοτε συμφέροντά των. Πῶς λοιπὸν θὰ εὐκαιολογεῖτο ἰδιαιτέρα ἀποζημίωσις (μισθός) διὰ τὴν συμφῆ πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν μορφήν τῆς Δημορρῶμου Ἑταιρείας, ἀλλὰ καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ἐταίρων προσφερομένην ἐργασίαν διευθυντοῦ - διαχειριστοῦ; Ἡ κατηγορία αὕτη τῆς ἐργασίας μόνον ὡς Ἰ θ ὕ ν ο ὐ σ α θὰ ἤδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ καὶ ὡς τοιαύτη νὰ τύχῃ ἀνταμιβῆς μίση τοῦ ἐπιτυχανομένου ἑκάστοτε κέρρους.

Ἀλλὰ ἐπι περαντέρω, ἐὰν παραβεχθῶμεν πρὸς στιγμήν, ὅτι οἱ δημορρῶμοι ἐταῖροι δύνανται νὰ δικαιωθῶνται πλὴν τοῦ κέρρους των καὶ ἰδιαιτέρας ἀποζημίωσις διὰ τὴν ὄπ' αὐτῶν προσφερομένην διαχειριστικὴν ἐργασίαν (ἴσως τοῦ ἐνὸς συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς), θὰ εἶδει ἐξ ἴσου νὰ εἰσχωρησῶμεν εἰς τὴν ἀποψιν ὅτι θὰ ἔπρεκε νὰ ἀναγνωρισθῆ εἰς αὐτοὺς πλὴν τοῦ κέρρους καὶ τὸ δικαίωμα ἀναλήψεως τ ὀ κ ο ὐ θ ι α τ ὄ ὄπ' αὐτῶν προσφερομένην πρὸς τὴν Ἑταιρείαν κεφάλαιον (ἴσως τοῦ ἐτέρου συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς), πράγμα ἀποσπῶν!

γ) ἴσως ἄλλως ἔχει τὸ ζήτημα, ἐὰν πρόκειται περὶ ἐργασίας φύσεως τεχνικῆς, τῆς ὁποίας πάλιν ἡ ἀποχρέωσις παροχῆς τῆς δὲν προκύπτει ἐκ διατάξεως τοῦ καταστατικοῦ. Ὑπὸ τὸν ὄρον «τεχνικὴν ἐργασίαν» δὲν νοοῦμεν μόνον τὴν στενῶς νοουμένην τεχνικὴν ἐργασίαν (χημικὴν, μηχανολογίαν, ἠλεκτρολόγιον, φαντοურγίαν κτλ.) ἀλλὰ καὶ τὴν τεχνικο-οἰκονομικὴν τοιαύτην (ὡς π.χ. εἰδικὸν κοστολόγιον, εἰδικὸν ἐκτιμητοῦ, λογιστῶν κλπ.). Ἐν προκειμένῳ ἔφ' ὅσον δημορρῶμος ἐταῖρος ἀπασχολεῖται ἀνεπαρκῶς προσφέρον εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τὰς τεχνικὰς αὐτοῦ γνώσεις θὰ ἤδύνατο νὰ τοῦ ἀναγνωρισθῆ ἰδιαιτέρα ἀποζημίωσις (μισθός), τῆς ὁποίας ὅμως τὸ μέγεθος οὐδέποτε θὰ ὑπερέβαινε τὸ ὕψος τῆς ἀντιστοίχου ἀμοιβῆς τῆς καταβολομένης εἰς πάντα τρίτον προσφέροντα εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἐργασίαν τῆς αὐτῆς φύσεως.

Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο καταλήγομεν διότι νομίζομεν ὅτι ἐκ μέρους τοῦ δημορρῶμου ἐταίρου δὲν ὀφείλεται ἀποχρέωσις παροχῆς τεχνικῆς φύσεως ἐργασίας (ἐφ' ὅσον, ὡς ἀνωτέρω ἐπισημῶν, δὲν προκύπτει ἐκ τοῦ καταστατικοῦ), ἐνῶ ἀντιθέτως προκειμένου περὶ ἐργασίας διευθυντοῦ - διαχειριστοῦ νομίζομεν ὅτι αὕτη τυγχάνει συμφῆς καὶ συνωφασμένη πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν μορφήν τῆς δημορρῶμου Ἑταιρείας.

Τὴν ὡς ἀνωτέρω ἀποψίν ἀσπάζεται καὶ ἡ παγία Νομολογία τοῦ «Συμβουλίου Κόστους» τοῦ Ἑκουργεῖου Ἐμπορίου, καθ' ἣν προκειμένου περὶ ἀποχρηστικῶς κοστολογουμένων εἰδῶν ἀναγνωρίζεται ὡς στοιχεῖον τοῦ κόστους ἡ ἀμοιβὴ τῆς τεχνικῆς ἢ ἐκτελεστικῆς ἐργασίας τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἐφ' ὅσον ὁδὸς ἀποδεικνύμενος παρῆκε ταύτην προσωπικῶς εἰς τὴν ἐπιχείρησιν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν χρησιμοποιεῖται παραλλήλως καὶ πέραν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπιχειρήσεως ἑτέρον πρόσωπον.

Φορολογικῶς, ὁ μισθός τοῦ ἐπιχειρηματίου ἀτόμου, ἢ δημορρῶμων ἐταίρων, δὲν ἀναγνωρίζεται πρὸς ἑκπτώσιν ἐκ τῶν ἀκαθάριστων ἐσόδων τῆς ἐπιχειρήσεως (Ἰκ. Οἰκ. ἔγκ. 12955), ἀποφάσις Ἐλεγκτ. Συνεδρ. 339, 267/1952. Σχετικῶς βλ. καὶ ἀπόφασιν Συμβ. Ἐπικρ. 5/195.8 Μόνον ἐὰν οἱ πρόσωποι ἀπερραῖται αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τῶν ἐταίρων ὑπάρχοντες πρὸς φορολογίαν εἰς τὴν 5' κατηγορίαν (μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν) συνιστοῦν δοκίμην ἐκπεσθεὶν ἐκ τῶν ἀκαθάριστων ἐσόδων. βλ. καὶ Ν. Τόσσα, «Ἡ φορολογία τοῦ εἰσοδήματος», Ἀθήνα 1957, σελ. 192.

II.—ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

§ 1.—Γενικά.

Ἔργον τῆς ὀρθολογικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας (Ο.Ο.Ε.) εἶναι ἡ ἀρίστη ἐφαρμογή τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς, εἰς τὸν τομέα τῆς ἐργασίας, εἰς τρόπον ὥστε νά ἐπιτυγχάνηται διὰ τῆς μικροτέρας θυσίας ἢ μείζων ἀπόδοσις ταύτης.

Ἡ Ο.Ο.Ε. ἐπιδιώκει τὸν ὡς ἄνω σκοπὸν τῆς :

- α) Διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως προσφορωτέρων ὄρων διεξαγωγῆς τῆς ἐργασίας.
- β) Διὰ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς καὶ ἐξειδικεύσεως τοῦ προσωπικοῦ.
- γ) Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προσφορωτέρου συστήματος ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας καὶ προσδιορισμοῦ τοῦ δικαίου μεγέθους ταύτης.
- δ) Διὰ τῆς δημιουργίας προϋποθέσεων ἁρμονικῆς συνεργασίας μεταξὺ ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν.

§ 2.—Τρόποι ἐπιτεύξεως τῆς ὀρθολογικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας.

I.—Διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως προσφορωτέρων ὄρων διεξαγωγῆς τῆς ἐργασίας.

1. Αὕτη προϋποθέτει τὴν ἀντιμετώπισιν καὶ ἐπίλυσιν ἀπάντων τῶν προβλημάτων, τῶν ἀπορρεόντων ἐκ τῆς παροχῆς τῆς ἐργασίας καὶ ἀναφερομένων τόσον εἰς τὴν *φυσιολογίαν* ὅσον καὶ τὴν εἰς *ψυχολογίαν* ταύτης¹.

Κυριώτερα ἐκ τούτων εἶναι :

α) Ἡ ἔρευνα τῶν *φυσικῶν ἰδιοτήτων* τοῦ ἐργαζομένου, ἤτοι ἡ ἐξέτασις τῆς σωματικῆς καὶ μυϊκῆς διαπλάσεως τούτου, ὡς καὶ τοῦ νευρικοῦ τοῦ συστήματος.

β) Ὁ προσδιορισμὸς τῆς *καταλλήλου διαρκείας* τῆς ἐργασίας, γεγονός ὅπερ ἐπίδραξ ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐργαζομένου. Τὸ θέμα τοῦτο ἀπησχόλησε καὶ τοὺς νομοθέτας τῶν διαφόρων χωρῶν, εἰς τρόπον ὥστε νά ἐξασφαλισθῇ ὑπὲρ τοῦ ἐργαζομένου ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερος μετεργασιακὸς ἐλεύθερος χρόνος². Κατὰ τὴν τελευταίαν 30ετίαν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κοινωνιστικωτέρων ἀρχῶν, παρετηρήθη μία προοδευτικὴ ἐλάττωσις τῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας, ἥτις ὁμως ἐξουδετερώθη διὰ τῆς ἠύξημένης ἀποδόσεως τῶν ἐργαζομένων³.

1. Βλ. *Fr. Baumgarten*, *Psychologie et facteur humain dans l'entreprise*, Neuchâtel 1948.

2. Βλ. *G. Fischer*, ἐνθ. ἀν., σελ. 146, καὶ *N. Φωκιάδης*, ἐνθ. ἀν., σελ. 86 ἐπ.

3. Ἐσχάτως καὶ ἐν ὄψει τῶν συνθηκῶν αἰτίνας βὰ δημιουργηθοῦν ἐκ τῆς

γ) Ἡ φροντίς διὰ τὴν διατροφήν τοῦ ἐργαζομένου, ἥτις, ὡς εἶναι φυσικόν, ἀξιόλογον ἐπίσης ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀπεδόσεως τῆς ἐργασίας¹. Αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις συνήθως φροντίζουν νὰ διαθέτουν εἰς τὸν ἐργαζόμενον θρεπτικὸν συσσίτιον εἰς χαμηλὰς τιμὰς, ὅπως ἐπίσης νὰ ἐξασφαλίζουν χώρους ὑγιεινοῦς διὰ τὴν συνεστίασιν τῶν ἐργαζομένων.

Λειτουργίας τῆς Κοινῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀγορᾶς, τὸ Διεθνὲς Γραφεῖον Ἐργασίας ἐμελέτησε τὸ θέμα τῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας, εἰς εἰδικὴν δὲ ἐνδιαφέρουσαν ἔκθεσίν του τονίζει τὰ ἀκόλουθα:

Εἰς πλείστας χώρας ἰσχύει ἡ ἑξῆς ἡμερησία ἐργασία (Δυτικὴ Γερμανία, Αὐστρία, Ἰσπανία, Βραζιλία, Η.Π.Α., Μεξικόν, Σοβιετικὴ Ἐνωσις), εἰς ἑτέρας ἡ 48ωρος ἐβδομάς (Ἑλβετία, Τουρκία). Τέλος εἰς ὀρισμένα κράτη ὡς βάσις λαμβάνεται ὁ συνδυασμὸς τῆς ἡμερησίας μετὰ τῆς ἐβδομαδιαίας διαρκείας. Ἐν προκειμένῳ συνηθέτερα ὅρια εἶναι: ἡ 8ωρος ἡμερησία καὶ 48ωρος ἐβδομαδιαία ἐργασία (Ἑλλάς, Βέλγιον, Ἰταλία, Ἰαπωνία, Τσεχοσλοβακία), ἢ ἡ 8ωρος ἡμερησία καὶ 46ωρος ἐβδομαδιαία ἐργασία (Πολωνία) ἢ κατ' ἐξαιρέσιν ἡ 8ωρος ἡμερησία καὶ 40ωρος ἐβδομαδιαία ἐργασία (Γαλλία, Νέα Ζηλανδία).

Εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν χωρῶν εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὴν παραχῆν τῆς νυκτερινῆς ἐργασίας, ἥτις συνήθως περιορίζεται εἰς 6 ἢ 7 ὥρας. Ἐν συνεχείᾳ ἡ ἔκθεσις τοῦ Δ.Γ.Ε. τονίζει ὅτι γενικῶς ὑφίσταται τάσις καθιερώσεως τῆς ἀπογευματινῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου. Εἰς τὰς χώρας μετ' ἐβδομαδιαῖον ὥρῳριον 44—46 ὡρῶν ἡ ἀπογευματινὴ ἀργία τοῦ Σαββάτου ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, εἰς δὲ τὰς χώρας ὅπου ἡ ἐβδομαδιαία ἐργασία ἀνέρχεται εἰς 40 ὥρας, ἔχει καθιερωθῆ ἡ ἐβδομάς τῶν 5 ἐργασιμῶν ἡμερῶν. Ἀλλὰ ἡ 5θῆμερος ἐβδομάς τείνει νὰ καθιερωθῆ καὶ εἰς χώρας ὅπου τὸ ἐβδομαδιαῖον ὥρῳριον ἐργασίας ὑπερβαίνει τὰς 40 ὥρας (Καναδάς, Ἡνωμένον Βασίλειον, Σουηδία, Αὐστρία).

Ἡ συμπληρωματικὴ ἐργασία (ὕπερωρια) ρυθμίζεται ὑπὸ τῶν κατὰ χώρας νομοθεσιῶν. Αὗται προβλέπουν μέγιστον ὅριον ἡμερησίων ὑπερωριῶν μέχρι 2 ὡρῶν, ἐβδομαδιαίων δὲ μέχρι 10. Κατ' ἐξαιρέσιν εἰς Γαλλίαν καὶ Τσεχοσλοβακίαν ἐπιτρέπονται ὑπερωριαὶ 20 ὡρῶν ἐβδομαδιαίως. Εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν αἱ ὑπερωριαὶ δύνανται νὰ φθάσουν εἰς 120 ὥρας ἐτησίως, εἰς δὲ τὴν Νορβηγίαν καὶ τὴν Σουηδίαν εἰς 240.

Ὁ διακανονισμὸς τῆς ἠϋζημένης ἀμοιβῆς τῶν ὑπερωριῶν προβλέπεται ὑπὸ τῆς νομοθεσίας ἐκάστης χώρας, ἀνέρχεται δὲ περίπου εἰς τὸ 25% τῆς βασικῆς ἀποζημιώσεως. Τέλος, ἡ ἔκθεσις τοῦ Δ.Γ.Ε. ἐξετάζει τοὺς λόγους τῆς μειώσεως τῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας ὡς καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ κόστους συνεπείας αἱ τυχόν θὰ προεκάλεῖ ὁ περιορισμὸς τῶν ὡρῶν ἀπασχολήσεως τῶν ἐργαζομένων.

1. Ὑπελογίσθη ὅτι προκειμένου περὶ καθιστικῆς ἀλλ' οὐχὶ μικρῆς ἐργασίας ἀπαιτοῦνται ἡμερησίως, κατ' ἀτομον, 2200—2400 θερμίδες, ἐφ' ὅσον δὲ πρόκειται περὶ μικρῆς 2600—2800. Ἐπὶ μικρῆς ἐλαφρῆς 3000, ἐπὶ μικρῆς βαρείας (μεταλλουργοί, ξυλουργοί) 3400—3600. Ἐπὶ βαρυτέρας μικρῆς (μεταλλωρύχοι) 4000—4200 καὶ τέλος ἐπὶ μικρῆς βαρυτάτης (ἐκφορτωταὶ λιμένων, λεμβοῦχοι κλπ.) 5000. Βλ. ἀναλυτικῶς V. Zignolli, *La produttività e la puona tecnica della produzione*, Milano 1955, σελ. 129.

β) Ἡ ἐξεύρεσις τοῦ κανονικοῦ ρυθμοῦ¹ τῆς ἐργασίας, εἰς τρόπον ὥστε, ἀνολόγως πρὸς τὴν ἐκάστοτε φύσιν αὐτῆς, νὰ παρέχεται εἰς τὸν ἐργαζόμενον ἰκανὸν χρονικὸν διάστημα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀναλωθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργείας.

Ὁ ρυθμὸς αὗτος δεόν νὰ ποικίλλῃ ἀνολόγως τῆς ἐκάστοτε θερμοκρασίας καὶ ὑγρασίας τοῦ περιβάλλοντος².

Θεωρεῖται ὡς κανονικὴ ἡ θερμοκρασία τῶν 22° εἰς κλίματα ξηρά καὶ ἡ τῶν 20° εἰς κλίματα ὑγρά. Ἐπίσης ὁ ἀερισμὸς³ τοῦ χώρου ἐνθα παρέχεται ἡ ἐργασία δεόν ν' ἀποτελῇ μίαν ἀπὸ τὰς βασικὰς φροντίδας τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὅσάκις ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται πέραν τῶν ὡς ἄνω βαθμῶν, ἡ ἐπιχειρήσις ὀφείλει νὰ παρεμβάλλῃ περισσώτερα διαλείμματα, ὡς ἐπίσης καὶ νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν κατάλληλον ἐνδυμασίαν⁴ τῶν ἐργα-

1. Ρυθμὸς καλεῖται τὸ χρονικὸν διάστημα ὅπερ μεσολαβεῖ μεταξὺ δύο κινήσεων ἐργασίας.

2. Ἡ αὐξήσις τοῦ βαθμοῦ ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας ἐπιδεινώνει τὰς ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας δυσαρέστους συνεπείας καὶ δυσμενῶς ἐπηρεάζει τὸν βαθμὸν τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐργαζομένου. Κατὰ παρατηρήσεις διενεργηθείσας εἰς μεταλλεῖα ἐν Η.Π.Α. διεπιστώθησαν αἱ κάτωθι μεταβολαὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν ἐργαζομένων ἐπὶ μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας καὶ ὑγρασίας τοῦ περιβάλλοντος. Θεωρηθείσης ἴσης μὲ 100 τῆς ὑπὸ θερμοκρασίαν 37° καὶ ὑγρασίαν 60 ἀποδόσεως τῆς ἐργασίας, αὕτη παρουσίασε τὰς κάτωθι ἀξιομειώσεις ἐπὶ μεταβολῆς τῶν ὄρων τοῦ περιβάλλοντος. Οὕτω ἐπὶ :

Θερμοκρασίας	Ἐυγρασίας ὄρους	Παραγωγή
37	60	100
49	60	27
37	100	37
32	60	135
37	30	148

Ἄλλὰ καὶ ἡ ταχύτης τοῦ ἀέρος ἐπιδρᾷ πέραν τῆς ὑγρασίας καὶ θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος. Κατόπιν ἐπίσης ἐρευνῶν διεπιστώθη ὅτι θερμοκρασία 17,8° μὲ ἀπνοίαν καὶ βαθμὸν ὑγρασίας 100 ἰσοδυναμεῖ μὲ θερμοκρασίαν 28,7°. Βλ. *G. de Leener, Traité de principes généraux de l'organisation, Bruxelles 1952, σελ. 314, 315, καὶ F. Zignolli, La produttività e la nuova tecnica della produzione, Milano 1955, σελ. 114 ἐπ.*

3. Εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ διατάγματος τῆς 10/7/1913 καθωρίσθησαν 7μ³ ἀέρος δι' ἕκαστον ἐργαζόμενον καὶ δι' ἑβδωρὸν ἐργασίαν, 10 δὲ μ³ διὰ καταστήματα ἢ γραφεῖα, αἵτινα δέχονται πελατεῖαν καὶ συναλλάσσονται μετὰ τοῦ κοινοῦ. Ἐπίσης προβλέπεται εἰδικὸς ἀερισμὸς εἰς βιομηχανίας τινὰς ἐνθα αἱ ἀναθυμιάσεις τῶν ἀερίων προσβάλλουν τὴν ὑγείαν τῶν ἐργαζομένων.

4. Εἰδικῶς περὶ τοῦ τρόπου ἐνδυμασίας τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς βιομηχανίας βλ. *F. Zignolli, Ἐνθ' ἀν., σελ. 127.*

ζομένων, ούτως ώστε να μη παρακωλύεται συνεπεία ταύτης ο ρυθμός της εργασίας.

Σήμερον, τὸ πρόβλημα τοῦ καταλλήλου κλιματισμοῦ τῶν χώρων εργασίας ἀντιμετωπίζεται ἐπιτυχῶς ὑπὸ τῆς τεχνικῆς. Σχετικὴ ἔρευνα εἰς τὰς Η. Π. Α. ἀπέδειξεν ὅτι δεδομένον ἔργον συνετελέσθη μὲ πτώσιν τῆς ἀποδόσεως τῆς εργασίας κατὰ 15% ἐπὶ αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας ἀπὸ 20° εἰς 24° καὶ μὲ μείωσιν κατὰ 28% ἐπὶ αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας ἀπὸ 20° εἰς 30°.

ε) Ἡ καθιέρωσις *ἐπαρκῶς φωτισμοῦ*, ὡς καὶ καταλλήλου *χοιματισμοῦ* τούτου, οὔτως ὥστε νὰ ἐντεινῆται ἡ ἀπόδοσις τῆς εργασίας¹.

στ) Ἡ *ἐξάλειψις τῶν θορύβων καὶ κραδασμῶν*, οἵτινες ἀσκοῦν δυσμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος τῶν ἐργαζομένων καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἶναι εἰς περιεσσότερον αἰσθητῆ, ὁσάκις οἱ θόρυβοι καὶ οἱ κραδασμοὶ δὲν εἶναι μόνιμοι, ἀλλὰ ἐναλλασσόμενοι καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐπαναλαμβανόμενοι².

II.— Διὰ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς καὶ ἐξειδικεύσεως τοῦ προσωπικοῦ.

Ἐκλογή τοῦ προσωπικοῦ (ἐλεγχος ἐπαγγελματικῆς καταλληλότητος).

1. Ἡ ἐξακριβωσις τῶν ἐμφύτων ἢ ἐπικτήτων ἱκανοτήτων τῶν ἐργαζομένων, ἀφ' ἑνός, καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν ἀπαιτήσεων ἐκάστου εἴδους εργασίας, ἀφ' ἑτέρου, ἀποτελοῦν τὴν βασικὴν φροντίδα ἐκάστης ἐπιχειρήσεως, ἥτις διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ καταλλήλου

1. Ἐν Ἀμερικῇ διεπιστώθη κατόπιν ἐρευνῶν καὶ πλείστων ἐφαρμογῶν ὅτι τὰ διάφορα χρώματα διαφορετικὴν ἀσκοῦν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς δραστηριότητος τῶν ἀτόμων. Οὕτω τὸ ἰώδες δημιουργεῖ θλιβεράν διάθεσιν, τὸ κίτρινον καὶ πορτοκαλόχρουν εὐχάριστον, τὸ κυανοῦν καὶ πράσινον ἀναπαύουν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐνῶ τὸ κόκκινον διεγείρει. Ἐτέρα ἔρευνα εἰς Η. Π. Α. ἀπέδειξεν ὅτι τὸ 50% τῶν δυστυχημάτων ἐργασίας ὀφείλοντο, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, εἰς τὸν πλημμελῆ φωτισμόν.

Οἱ Γερμανοὶ εἰς σχετικὸν πείραμα ἀπέδειξαν ὅτι μὲ ἐπιβάρυνσιν διὰ φωτισμόν ἴσην πρὸς ποσοστὸν 0.75—2% ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν καταβαλλομένων ἡμερομισθίων ἐπετεύχθη βελτίωσις τῆς παραγωγῆς ἀπὸ 8.5—26%.

2. Ἡ καταπολέμησις τοῦ θορύβου ἐντὸς τῆς ἐκμεταλλεύσεως δύνανται νὰ γίνῃ: εἴτε διὰ τῆς ἐξουδετερώσεως τούτου εἰς τὴν πηγὴν του (κατασκευὴ ἀθορύβων μηχανημάτων), εἴτε διὰ ἐιδικῆς ἐκπεδώσεως τῶν ἠωστρικῶν χωρισμάτων, εἴτε διὰ τῆς προσπαθείας ἀπομονώσεως τοῦ ἤχου, εἴτε τέλος διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὑπὸ τῶν ἐργαζομένων ἀτομικῶν μέσων προστασίας κατὰ τοῦ θορύβου (ῶτασπίδες).

προσώπου εις την κατάλληλον θέσιν επιδιώκει την επίτευξιν της μείζονος εργασιακής αποδόσεως.

Είναι γνωστόν ότι μεταξύ των ανθρώπων υπάρχει μέγας διαφορισμός¹ από απόψεως τόσοσ φυσιολογικῆς ὡσόν καί ψυχολογικῆς. Ὁ διαφορισμός οὗτος πηγάζει ἐκ διαφόρων αἰτίων, ἔχει δὲ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐμφάνισιν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἐργαζομένων καὶ διαφόρων ἱκανοτήτων. Ὡς δὲ εἰς ἕκαστος ἐργαζόμενος ἐμφανίζει διαφόρους ἱκανότητες, οὕτω ἀντιστοίχως καὶ ἕκαστον εἶδος ἐργασίας παρουσιάζει ἰδιαιτέρας ἀπαιτήσεις. Καὶ ἡ μὲν ἔρευνα τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐργαζομένου ὡς ἐμφύχου παράγοντος συντελεῖται διὰ τῆς ψυχολογικῆς, ἡ δὲ μελέτη τῶν ἀπαιτήσεων ἑκάστου εἶδους ἐργασίας, λαμβανομένης ἀπροσώπως, ἦτοι ἀσχέτως τοῦ ἐργαζομένου, πραγματοποιεῖται διὰ τῆς ψυχολογίας τῆς ἐργασίας².

1. Ἡ ἔρευνα τῶν αἰτίων τοῦ διαφορισμοῦ τούτου ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον προσοχῆς καὶ κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα. (Βλ. «Χαρακτήρας» Θεοφράστου). Πλήρης ὅμως ἐξήγησις τοῦ διαφορισμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων ἱκανοτήτων ἐδόθη διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Οὕτω ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς θεωρίας τῆς κληρονομικότητος καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς φυλετικῆς ἕννευσε ἐξηγήθησαν τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὴν ἐν λόγῳ διαφορισμόν, ἀκόμη καὶ μεταξύ συγγενῶν πρώτου βαθμοῦ. Ὁ τρόπος τῆς διαίτης, ἡ καλὴ κατοικία καὶ ἐνδυμασία, αἱ ἐν γένει συνθήκαι διαβιώσεως καὶ μορφώσεως, τέλος δὲ ἡ συγκατοίκησις μετ' ἄλλων ἀδελφῶν ἀποτελοῦν παράγοντας οἵτινες ἀπιδροῦν ἐπὶ τῆς διαφόρου ψυχροσυνθέσεως τῶν κατιόντων καὶ προσδίδουσι εἰς τούτους ἰδιότητες καὶ χαρίσματα τελείως ποικίλλοντα. Αἱ ἱκανότητες, αἱ τάσεις, τὰ συναισθήματα καὶ αἱ κλίσεις ἀσκοῦν τεραστίαν ἐπίδρασιν διὰ τὴν ἀσκήσιν ὀρισμένου ἐπαγγέλματος. Ὁ *Watt* εἰς τὸ *Die Psychologischen Probleme der Industrie*, μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ τοῦ *H. Grote*, *Les problèmes psychologiques de l'Industrie*, Berlin 1922, σελ. 60-61, παρατηρεῖ ὅτι τὰ διάφορα συναισθήματα, ἅτινα ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, διευμορφώθησαν κατόπιν μακρᾶς ἐξελιξεως ὡς καὶ ἐκ τῆς διασταυρώσεως πλείστων ὡσων ἐπαγγελματικῶν ἀπασχολήσεων. Οὕτω, ὁ ἄλλοτε ἀσχολούμενος μὲ τὴν θῆραν ἔδωκε τὴν θέσιν του εἰς τὸν σύγχρονον πειρατὴν, στρατιωτικόν κλπ. Ὅπως ἐπίσης ἡ διασταύρωσις τοῦ ριφοκινδύνου τύπου τοῦ κυνηγοῦ μετὰ τοῦ συντηρητικοῦ τύπου τοῦ ποιμένος προητοίμασαν τὰ συναισθήματα τὰ συναντώμενα εἰς τοὺς τύπους τῶν δικαστικῶν, ἱεραποστόλων κλπ.

Ὁ Freud ἐξ ἄλλου τονίζει ὅτι τὸ σεξουαλικόν ἐνστικτον ἐπιδρᾷ, ἂν ὄχι ἀμέσως, ἀσφαλῶς ὅμως ἐμμέσως εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος.

2. Οἱ Γάλλοι ὀμιλοῦν περὶ *orientation professionnelle*, οἱ Γερμανοὶ περὶ *Berufsberatung* καὶ οἱ Ἄγγλοι περὶ *vocational guidance* καὶ ἔχουσι ὑπ' ὄψιν τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἱκανοτήτων τῶν ἐργαζομένων διὰ τὸν προσανατολισμόν των εἰς τὸ κατάλληλον ἐπάγγελμα, ἐνῶ ἀντιθέτως χρησιμοποιοῦν τοὺς ὄρους *selection professionnelle*, ἢ *Personenanalyse* ἢ *vocational selection* καὶ ἐννοοῦν τὴν ἔρευναν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἐργασίας, ἵνα ἐν συνεχείᾳ ἀνεύρουσι τὸ ἀρμόζον διὰ τὴν θέσιν πρόσωπον.

2. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἱκανοτήτων ἑνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν ἐργαζομένων, ἡ ψυχοτεχνικὴ τῆς ἐργασίας προβαίνει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐργασίας, ὡς καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν προβλημάτων ἅτινα ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταύτης, ἦτοι τὴν ἀσκήσιν, τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ρυθμοῦ, τὴν παρακολούθησιν τῆς κοπώσεως, τὴν πρόληψιν τῶν ἀτυχημάτων.

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐργασίας ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον καὶ λεπτότερον ἀντικείμενον τῆς ψυχοτεχνικῆς¹. Αὕτη περιλαμβάνει :

Τὴν τεχνολογικὴν παρατήρησιν τῆς ἐργασίας. Διὰ ταύτης ἐξευρίσκονται αἱ ἰδιομορφαί τῆς ἐργασίας, ἦτοι αἱ εἰδικαὶ δυσχέρειαι ἅς παρουσιάζει αὕτη κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν τῆς, διενεργοῦνται δὲ εἰδικαὶ τεχνολογικαὶ παρατηρήσεις ἐφ' ὧν τῶν σημείων ταύτης.

Τὴν παρακολούθησιν τοῦ ἐργαζομένου κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν αἰτίων τῆς ἐπιδεικνυομένης ὑπ' αὐτοῦ συμπεριφορᾶς.

Τὴν μελέτην τῶν ὄρων ἐργασίας, ἧτις περιλαμβάνει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τῆς ἐργασίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς ἐν γένει ἐσωτερικὰς ὡς πρὸς τὸν ἐργαζόμενον φυσιολογικὰς ἢ ψυχολογικὰς ἀντιδράσεις.

Κυριώτερα προβλήματα τὰ ὅποια ἀνακύπτουν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας εἶναι :

- α) Ἡ ἀσκήσις, ἦτοι ἡ ὁμοιόμορφος καὶ συνεχὴς ἐπανάληψις, ἧτις κατατείνει ἀπὸ τῆς πλευρᾶς μὲν τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν αὐξησιν τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐργασίας, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς δὲ τοῦ ἐργαζομένου εἰς τὴν ἀποφυγὴν ἢ, ὅσον τὸ δυνατόν, μείωσιν τῆς κοπώσεως.
- β) Ἡ κόπωσις, ἧτις δυνατόν νὰ ὀφείληται εἰς αἷτια ὑποκειμενικὰ (σωματικὴν², πνευματικὴν ἢ ψυχικὴν ἐν γένει κατάστασιν τοῦ ἐργαζομένου) ἢ εἰς αἷτια ἀντικειμενικὰ (ἐπιδράσεις περιβάλλοντος).

1. Ὅρα καὶ εἰδικὴν μελέτην Κλ. Μπανταλούκα, Ψυχοτεχνικὴ καὶ Οἰκονομία, Ἀθῆναι 1942, σελ. 47 ἐπ. Ὅμοίως G. Fischer, op. cit., σελ. 65-66, καὶ Ν. Φατιᾶν, Ἐνθ' ἀν., σελ. 60 ἐπ. Β. Σολομωνίδη, Ἡ ψυχοτεχνικὴ ἐπιστήμη τῆς ἐπαγγελματικῆς καθοδηγήσεως, Ἀθῆναι 1943.

2. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προκαλουμένην μυϊκὴν κόπωσιν οἱ φυσιολόγοι τῆς ἐργασίας ἐξήγαγον ὠρισμένα βασικὰ συμπεράσματα, ἅτινα συνοψίζονται ὡς ἀκολούθως: α) Ἡ ἀσκήσις τῶν μικροτέρων μυῶν τοῦ ἀνθρώπου τυγχάνει εὐχερεστερά. β) Δέον ν' ἀποφεύγηται ὅσον τὸ δυνατόν ἡ χρησιμοποίησις τῶν μεγαλύτερων μυῶν καθ' ὅσον προκαλεῖται ἠύξημένη κόπωσις. γ) Ἡ συνεχὴς κίνησις περιορίζει τὴν κόπωσιν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ ρυθμὸς τῆς ἐργασίας τυγχάνει κανονικός. δ) Ὅσον ταχύτερον συστέλλεται ὁ μῦς τόσο βραδύτερον προκαλεῖται ἡ κόπωσις.

Ἡ κόπωση βαίνει δυσαναλόγως αύξανόμενη, ἐφ' ὅσον ἡ ἐργασία παρατείνεται. Δι' ὅ καὶ ἡ ψυχοτεχνικὴ διὰ τῆς καταλλήλου ἀναλύσεως τῆς ἐργασίας, ἢ διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ἐπισπέυσεως ταύτης, ὁσάκις ἡ χρονικὴ διάρκεια κατεξαντλεῖ τὸν ἐργαζόμενον, ἢ, τέλος, διὰ τῆς καταλλήλου παρεμβολῆς διαλειμμάτων¹ ἢ χρησιμοποίησης μεθόδων ψυχαγωγίας τῶν ἐργαζομένων², ἀποβλέπει εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν ἀναστολὴν ἐπελεύσεως τῶν δυσαρρέσιων, διὰ τὸν ἐργαζόμενον καὶ τὴν ἐπιχειρήσιν, συνεπειῶν, αἰτινες προκύπτουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παροχῆς τῆς ἐργασίας.

γ) Ὁ *ρυθμὸς*, δηλαδή, ἡ κανονικὴ κίνησις τῶν ὀλικῶν μέσων καὶ καθ' ἣν τὰ παρεμβαλλόμενα μεσοδιαστήματα τυγχάνουν χρονικῶς ἰσομεγέθη. Ὁ ρυθμὸς κατὰ τὴν παροχὴν τῆς ἐργασίας διαπιστοῦται: εἴτε κινητικῶς, εἴτε ὀπτικῶς, εἴτε ἀκουστικῶς. Διὰ τοῦ προσήκοντος ρυθμοῦ ἐπιτυγχάνεται ὀρθολογισμὸς τῶν κινήσεων³, ἐξοικονόμησις καταναλισκομένης ἐνεργείας.

1. Εἰδικαὶ ἐρευναι ἀπέδειξαν ὅτι διὰ τῶν διαλειμμάτων περιορίζεται ἢ καὶ ἀποβάλλεται ἐκ τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ ἡ τοξικότης ἣτις προκαλεῖται συνεπείᾳ τῆς κοπώσεως. Ἡ διάρκεια τῶν διαλειμμάτων ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἶδους ἐργασίας, ὡς καὶ τοῦ φύλου τῶν ἐργαζομένων. Ὁ Wallber παρατήρησεν ὅτι ἓνα μικρὸν διάλειμμα 2-3' ἀνὰ ἡμίωρον ἐργασίας εἰς ἐργαστάσιον κατασκευῆς χαρτίνων σάκκων εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὐξήσιν τῆς ἀποδόσεως ἀπὸ 6000 εἰς 8000 τεμάχια ἡμερησίως.

Ἄλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀναπαύσεως τῶν ἐργαζομένων κατὰ τὸ μεσολαβοῦν διάλειμμα ἐπηρεάζει τὴν ἐν συνεχείᾳ ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας τούτων. Πλείστοι τρόποι ἀποτελεσματικῆς χρησιμοποίησης τοῦ διαλείματος ἐξητάσθησαν, μεταξύ τῶν ὁποίων οἱ εἰδικοί εἰς τὰ θέματα ταῦτα Ogdon καὶ Wyatt ὑποδεικνύουσιν τὴν πλήρη ἀνάπαυσιν τοῦ ἐργαζομένου (κατάκλισιν). Ἄτεροι τρόποι ἀναπαύσεως, ὡς ἡ παρεμβολὴ μουσικῆς ἢ ἡ διὰ περιπάτων ψυχαγωγία ἢ ἡ ἐλευθέρα χρησιμοποίησις τοῦ χρόνου, τυγχάνουν μικροτέρας ἀποτελεσματικότητος.

Γενικῶς δέον ν' ἀποφεύγωται μεγάλα διαλείμματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμερησίας παροχῆς τῆς ἐργασίας, διότι ταῦτα συνεπάγονται τὴν μείωσιν τῆς συνολικῆς ἀποδόσεως ταύτης. Ἴδού διὰτὶ ἐν Ἀμερικῇ ἐπεκράτησε ἡ ἡμίωρος μόνον διακοπὴ τῆς ἐργασίας διὰ τὴν λήψιν ἐλαφροῦ μεσημβρινῆς τροφῆς καὶ ἡ μετάθεσις τοῦ βασικοῦ γεύματος κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας.

2. Ἡ μουσικὴ ἀπατέλεσεν ἐν ἐκ τῶν μέσων δι' ὧν καταπολεμεῖται ἡ μονοτονία τῆς συνεχοῦς ἐργασίας. Ἐθεωρήθη ὡς ἐν «ψυχικῶν τονωτικόν», ὅπερ δημιουργεῖ μίαν εὐχάριστον διάθεσιν. Οἱ εἰδικοί κατέληξαν ὅτι ἡ εἰς κάθε βάρδιαν ἐργασίας παρεμβολὴ δύο ἢ τριῶν μουσικῶν ἐκπομπῶν, τῶν 10 ἢ 15' λεπτῶν ἐκάστης, εἶναι ἀρκεταί. Βλ. εἰδικῶς *B. Benson, Music and Sound Systems in Industry*, N. York 1945, καὶ *B. Libelmann, Therapeutic and industrial uses of music*, Columbia University Press, 1948.

3. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὀρθολογισμὸν τῶν κινήσεων ὁ *M. Allain* (εἰς *Hommes et Techniques*, Ἰούλιος 1946), παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Αἱ κινήσεις δέον νὰ

διευκολύνεται δέ οδτω ή αυτοματοποίησης της εργασίας. Ό ρυθμός όμως πρέπει να προσαρμόζεται τόσο προς τό είδος της εργασίας όσο και προς τās ικανότητες τών εργαζομένων¹.

δ) Τά άτυχήματα. Τέλος, ή ψυχοτεχνική ασχολείται και με την μελέτην τών αίτιων τών προκαλούντων τ' άτυχήματα.

Ό δια τών Tests έλεγχος της έπαγγελματικής καταλληλότητας

* Έννοια και κατηγορίες τών Tests.

3. Αί μέθοδοι αί χρησιμοποιούμεναι δια την εξακρίβωσιν τών ικανοτήτων τών εργαζομένων διακρίνονται :

α) Είς *Ιμπειρικές*.

β) Είς *Έπιστημονικές*.

Αί π ρ ω τ α ι εφαρμόζονται είς μικράς και μεσαίας έπιχειρήσεις, αίτινες δέν διαθέτουν μόνιμον, ειδικόν επί τών ψυχοτεχνικών έρευνών, προσωπικόν και συνίστανται είς την παρακολούθησιν τοϋ εργαζομένου κατά την διάρκειαν της παροχής της εργασίας του, είς τρόπον ώστε να εξακριβωθοϋν οί έκ της εργασίας προκαλούμενοι είς αυτόν έρεθισμοί, ως και ό τρόπος αντίδράσεως τούτου είς αυτούς.

Αί δ ε υ τ ε ρ α ι προϋποθέτουν τόν έξοπλισμόν της έπιχειρήσεως δια καταλλήλων συσκευών και μέσων, ως και δι' ειδικού τεχνικού προσωπικού, μέσω τών οποίων έλέγχονται μετ' άκριβείας τά δεδομένα της αναλύσεως της εργασίας.

4. Η έπιστημονική έρευνα τών πνευματικών ικανοτήτων σήμεραν διενεργείται, κυρίως, δια της μεθόδου τών «δοκιμασιών» (tests). Τά tests διακρίνονται² :

α) *Άναλόγως τοϋ είδους των* : είς β ω β ά, κυρίως δι' αναλφαβήτους, ότινα χρησιμεύουν δια την έρευναν της καταλληλότητας τών κινήσεων τοϋ έξεταζομένου, είς π ρ ο φ ο ρ ι κ ά, είς γ ρ α π τ ά και τέλος είς διενεργούμενα μέσω ειδικών σ υ σ κ ε υ ώ ν³.

περιορίζονται είς τό ελάχιστον έν τῷ χώρῳ και τῷ χρόνῳ. Δέον να είναι ρυθμικαί και να συνιστοϋν έν σύνολον άρμονικόν. Όσάκις τοϋτο καθίσταται δυνατόν, έπιβάλλεται ή ταυτόχρονος και σύμμετρος χρησιμοποίησης άμφότερων τών χειρῶν ή και περισσοτέρων έργατων. Αί κινήσεις δέον να είναι φυσικαί, συνεχείς και τυποποιημέναί ».

1. Ό είς έκαστον εργαζόμενον προσήκων ρυθμός εργασίας δύναται να έξευρεθῆ δια παρακολουθήσεως της παρ' αϋτοϋ παραχθείσης ποσότητος μη έλαττωματικών προϊόντων.

2. Βλ. F. Baumgarten, Les examens d'aptitude professionnelle, Paris 1931, σελ. 124.

3. Αϋται έπιτρέπουν την μέτρησιν της ταχύτητος, της άκριβείας της

β) *Αναλόγως της φύσεως της άναμενομένης άπαντήσεως:*

Είς *προκαθωρισμένης* άπαντήσεως ή κινήσεως, όταν ό έξεταζόμενος όφείλη ν' άπαντήσει μονολεκτικώς ή νά προβή εις ώρισμένην κίνησην.

Είς *ελευθέρας* άπαντήσεως, όταν τώ δίδεται ή εύχέρεια νά προβή εις οιανδήποτε έπεξηγηματικήν άπάντησιν, έξ ης ό έξετάζων συνάγει συμπεράσματα.

Είς *συγκριτικής* άπαντήσεως, όταν μεταξύ περισσοτέρων συλλογισμών ό έξεταζόμενος ύπαγραμμίζει τόν άκριβέστερον, π.χ. τώ τίθεται ό έξης συλλογισμός: «Τό βόλι είναι μέτρον τοϋ ήλεκτρισμοϋ, τών ρευμάτων τοϋ άέρος, τών ύδατοπτώσεων, της πτώσεως της χιόνος κ.ο.κ.» και καλείται νά σημειώση τήν άκριβεστέραν πρότασιν.

γ) *Αναλόγως τοϋ επιδιωκομένου σκοποϋ:*

Είς *εϊδικά* ή μεμονωμένα, άποβλέποντα εις τήν έξακρίβωσιν μις ώρισμένης Ικανότητος τοϋ έξεταζομένου, ώς, φέρ' είπειν, της μνήμης ή της προσοχής κ.ο.κ., και εις *γενικά*, άποσκοποϋντα εις τήν άνεύρεσιν οιασδήποτε πνευματικής Ικανότητος τοϋ ύπό κρίσιν.

Συστοιχία τών «tests».

5. 'Η έξετάσις άτομου τινός συνεπάγεται σειράν ή συστοιχίαν πλειόνων «tests», έκλεγομένων έκάστοτε συμφώνως πρós τόν επιδιωκόμενον σκοπόν. Οϋτω ένδεικτικώς παραθέτομεν¹ σειράν εκ 18 tests, μέσφ τών όποίων επιδιώκεται ή έξακρίβωσις της νοητικής καταστάσεως τοϋ έξεταζομένου :

Προσοχή : 1 επίπεδον, 2 Ξναρξίς.

Μνήμη : 3 μνήμη γεωμετρικών σχημάτων, 4 συγκεκριμένη μνήμη και παρατήρησις, 5 μνήμη λέξεων, 6 λογική μνήμη ταχύτης έκμαθήσεως, 7 αρχική μνήμη, 8 τελική μνήμη.

Φαντασία : 9.

άντοχής τοϋ ύποκειμένου, της ταχύτητος άντιδράσεως κ.ο.κ. Οϋτω, συνήθης τρόπος «test» της κατηγορίας ταύτης εις ύποψηφίους όδηγούς λεωφορείων αύτοκινήτων είναι έκείνος καθ' όν προβάλλεται κινηματογραφική ταινία της κυκλοφορίας παλυσυχνάστου όδοϋ, ό δε έξεταζόμενος, έφωδιασμένος μέ ειδικός συσκευάς όδηγήσεως, όφείλει νά ενεργήση καταλλήλως. Αί άντιδράσεις, αί προκαλούμεναι κατά τήν διάρκειαν τοϋ «test», καταγράφονται πρós έξαγωγήν συμπεράσματος.

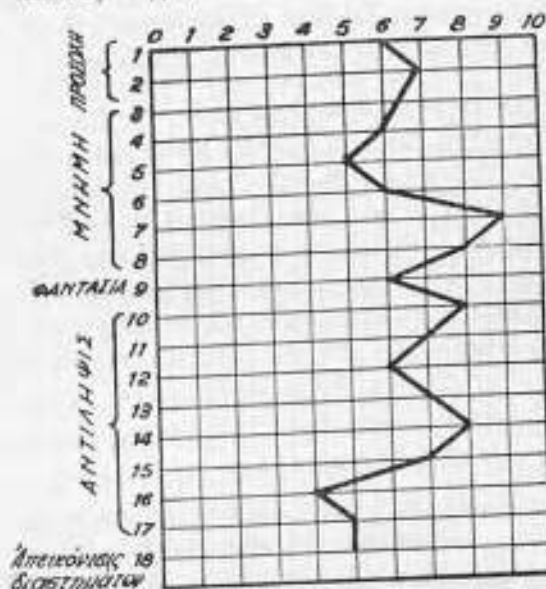
1. Βλ. *Orga*, Άπρίλιος 1934, σελ. 151, εις *Michel Huber*, *Statistiques d'Entreprises*, Paris 1948, σελ. 98 έκ.

*Αντίληψις: 10 κατανοήσεως, 11 κριτικής, 12 έφευρετικότητας, (Ταλέντο) 13 λογικής, 14 προφορικού λόγου, 15 γενική, 16 αριθμητική, 17 μηχανική.

*Απεικόνισις διαστημάτων: 18.

6. Η έκτιμησις του συνόλου των έπιτυχανομένων βαθμών εις τὰ άνωτέρω «tests» έπιτυγχάνεται εύχερέστερον διά μιας γραφικής άπεικονίσεως καλουμένης μεθόδου των κατατομών (Méthode des

profils¹). Κατ' αούτην, επί ίσαπεχουσών εύθειών, καθέτων επί άξονά τινα κατακόρυφον (βλ. σχήμα), λαμβάνομεν μήκη ανάλογα πρὸς τοὺς άριθμούς, οί όποιοί μετροῦν ή συνοψίζουσι τό άποτέλεσμα των σχετικῶν «tests» των άναφερομένων εις τό αούτό πρόσωπον. Αί εύθειαι οί όποιοι ένώνουσι τὰ σημεῖα ταῦτα σχηματίζουσι πολυγωνικήν γραμμήν, τήν «ψυχοτεχνικήν κατατομήν» του έν λόγω προσώπου.

Η άναποράστασις αούτη έχρησιμοποιήθη τό πρῶτον κατά τό έτος 1906 εις τήν άνθρωπολογίαν, έφηρμόδθη δέ εις τὰς νοητικάς μετρήσεις τό έτος 1910 υπό του Ρώσου ψυχιάτρου Ροσσολινο, ό όποιος έχρησιμοποιεί δι' έκαστον «test» κλίμακα από 0 έως 10.

*Η άξιολόγησις των πορισμάτων των «tests».

7. Η συναγωγή άκριβῶν συμπερασμάτων έκ των διενεργουμένων «tests» άποτελεῖ θέμα λεπτόν, καθ' όσον άπαιτεῖ όπως ό διε-

1. Βλ. M. Huber, op. cit., σελ. 98 έπ.

νεργών τήν εξέτασιν ἀφ' ἑνὸς μὲν κατέχη εἰδικὸς γνώσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι προικισμένος μὲ λίαν ἀνεπτυγμένην διαίθησιν.

Ἡ δυσκολία εἰς κάθε «test» συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐξακριβωθῇ κατὰ πόσον αἱ δοθεῖσαι ἐκ μέρους τοῦ ἐξεταζομένου ἀπαντήσεις ὑπῆρξαν συμπωματικαὶ ἢ πραγματικαί. Ἀλλὰ ἡ τοιαύτη διαπίστωσις τυγχάνει δυσχερής, καθ' ὅσον ὁ συναισθηματικὸς καὶ ψυχικὸς κόσμος τοῦ ἐξεταζομένου ὑφίσταται συνεχῶς διακυμάνσεις καὶ μεταλλαγάς, συνέπεια τῶν ὁποίων εἶναι ὅτι οὐδέποτε δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν «tests», ἅτινα ὡς ἐκ τούτου μόνον σχετικὴν ἀξίαν ἔχουν.

β. Διὰ νὰ καθισταται ἀσφαλέστερον τὸ «test» θὰ πρέπη τοῦτο νὰ ἐξετάζη ἐκάστοτε μίαν καὶ μόνην ἰκανότητα. Ἐπίσης θὰ πρέπη νὰ παρέχη τήν δυνατότητα διαφορισμοῦ τῶν ἐξεταζομένων καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ μὴ εἶναι οὔτε πολὺ εὐκόλον, ἀλλ' οὔτε δυσκολώτατον.

Πάντως ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερα μελέτη διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν πορισμάτων ἐκάστου εἴδους test¹, ἧτις εἰδικώτερον συνίσταται εἰς τὸν ἀριθμητικὸν καθορισμὸν τοῦ κανονικοῦ «δείγματος»², ἐφ' οὗ δέον νὰ στηριχθῇ τὸ «test», καὶ εἰς τὸν κατὰ κατηγορίας προσδιορισμὸν τῶν προσώπων, ἐφ' ὧν θὰ διενεργηθῇ τοῦτο, διότι τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ διαφέρουν εὐρύτατα ἀναλόγως ἡλικίας, μορφώσεως, περιβάλλοντος κλπ. τοῦ ἐξεταζομένου.

Χαρακτηριστικὰ τινὰ παραδείγματα τοῦ τρόπου
διεξαγωγῆς τῶν Tests.

Ἐξέταση τῆς προσοχῆς. Δίδεται, φέρ' εἰπεῖν, εἰς τὸν ἐξεταζόμενον ἔντυπον τι, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ὑπογραμμίσῃ ἐντὸς ὠρισμένου χρόνου ἅπαντα τὰ ἐν τῇ σελίδι ὑπάρχοντα τοῦ αὐτοῦ εἴδους γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, π.χ. τὰ α ἢ τὰ ω. Ἐν συνεχείᾳ ἐλέγχονται αἱ παραλείψεις καὶ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς προσοχῆς τοῦ ὑποστάντος τὴν δοκιμασίαν.

Ἐξέταση τῆς ἐμφύας. Τίθενται ὠρισμένα ἐρωτήματα εἰς τοὺς ἐξεταζομένους, οἵτινες ἐντὸς ὠρισμένου χρόνου ὑποχρεοῦνται ν' ἀπαντήσωσιν ὀρθῶς. Τὰ θέματα ταῦτα ὀρίζονται προαδευτικῶς, ἐκ τῶν εὐκολωτέρων πρὸς τὰ δυσκολώτερα. Πρὸς κατανόησιν τῶν ἀνωτέρω, παραθέτομεν ὠρισμένα παραδείγματα ἐρωτημάτων:

1. Οἱ Γάλλοι λέγουσι: «on doit tester le test».

2. Ἐν Ἀμερικῇ ὁ ἀριθμὸς τοῦ δείγματος εἶναι τοὐλάχιστον 100 πρόσωπα.

3. Ὅρα *Κλ. Μπανταλούσαν*, ἐνθ' ἀν. σελ. 99 κ. ἑ., παραπέμποντα εἰς εἰδικὴν ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφίαν, καὶ *Solier et Drabs, La Psychotechnique*, 1933, σελ. 85.

"Ητοι : εκ των κάτωθι λέξεων νά υπογραμμισθῆ ἡ ἀναπροσάρμοστος, δηλαδή ἡ μὴ σχετιζομένη πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς. Π.χ. λέμβος, λίθος, ξόλον, πλοῖον. Πλὴν τοῦ λίθου πάντα τὰ λοιπὰ ἐπιπλέουν ἐπὶ τοῦ ὕδατος. "Αρα υπογραμμίζεται ἡ λέξις λίθος.

"Ἡ εἰς τὴν κατωτέρω σειρὰν ἀριθμῶν νά γραφῶσιν ἐν τῇ θέσει τῶν ἀποσιωπητικῶν οἱ ἀκολουθοῦντες δύο ἀριθμοὶ 4, 8, 12, 16, 20 ..... (οὗτοι εἶναι οἱ 24, 28).

"Ἡ δίδονται αἱ κάτωθι λέξεις, αἴτινες, λόγῳ θέσεως, δὲν σχηματίζουν λογικὴν τινα πρότασιν. Ζητεῖται ὅπως τεθῶσιν εἰς λογικὴν σειρὰν, π.χ. **Ὁμιλήσῃ νὰ δὲν ἴσπας δύναται ὄν*. Ἐξ αὐτῶν σχηματίζεται ἡ πρότασις : *ὁ ἴσπας δὲν δύναται νὰ ὀμιλήσῃ*.

Ἐξέτασις τῆς μνήμης. Τοποθετεῖται πρὸ τοῦ ἐξεταζομένου εἰκὼν περιλαμβάνουσα ὁμάδα προσώπων. Ἐν συνεχείᾳ ἀφαιρεῖται ἡ ἐν λόγῳ εἰκὼν καὶ ἐπιδεικνύεται ἕτερά, εἰς ἣν ὠρισμένα πρόσωπα ἔχουν ἀντικατασταθῆ δι' ἄλλων. Ἀναλόγως τῆς μνημονικῆς ἱκανότητος τοῦ ὑποψηφίου οὗτος ἀναγνωρίζει καὶ συγκρατεῖ μεγαλύτερον ἢ μικρότερον ἀριθμὸν προσώπων ἐκ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας εἰκόνας.

Ἐξέτασις κοπώσεως. Μετρεῖται συνήθως ἡ ποσότης τοῦ ἐκπνεομένου διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος τόσον εἰς στάσιν ἡρεμίας ὅσον καὶ ἐν ὥρᾳ ἐργασίας. Ἡ ἐκ τῆς συγκρίσεως ταύτης προκύπτουσα διαφορά παρέχει στοιχεῖα διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς κοπώσεως τοῦ ἐξεταζομένου. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἀνωτέρω τρόπου, συνεπείᾳ τῆς κοπώσεως παρατηροῦνται καὶ ἕτεροι *μεταλλάγαι* ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς καρδίας, διαπιστούμενοι ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ σφυγμοῦ. Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς κοπώσεως χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰδικαὶ συσκευαί.

Ἐξειδίκευσις τοῦ προσωπικοῦ (ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις - training education)

"Ἡ ἐξειδίκευσις ἢ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις τοῦ προσωπικοῦ, ἥτις συντελεῖται εἴτε ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως «*Training within Industry*»¹ δι' εἰδικῆς μετεκπαιδεύσεως παρεχομένης ὑπὸ ἀνωτέ-

1. Ἡ μέθοδος αὕτη εὐρύτητα ἐφημέρησθαι καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1944 συστάσει τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας. Ἐπίσης εἰσήχθη εἰς Γαλλίαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας. Ἐκτοτε τὴν υἱοθέτησε τὸ I. F. P. C. (Institut Français pour la formation des Cadres), εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν τὸ E.N.A.I.C. (Ente nazionale addestramento lavoratori del commercio). Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς δημιουργίας καὶ μετεκπαιδεύσεως στελεχῶν ἰδία εἰς τὸν τομέα τῆς διαθέσεως τῶν ἀγαθῶν ἠσχολήθη τὸ κατὰ τὸν Μάϊον 1959 Διεθνὲς Συνέδριον ἐν Bellagio (Ἰταλίας). Ἀξία δὲ ἰδιαίτερας μνείας τυγχάνει ἡ γενικὴ εἰσήγησις τοῦ *M. G. Magnus - Hannover, Sur l'enseignement de la Distribution*, δημοσιευθεῖσα εἰς εἰδικὸν τεύχος ὑπὸ τοῦ Ἑὐρωπαϊκοῦ Κέντρου Παραγωγικότητος κατὰ μῆνα Μάρτιον 1959.

ρων στελεχών αυτής, είτε ανατίθεται εις έτέρους εκπαιδευτικούς οργανισμούς, αποβλέπει εις την πληρεστέραν κατάρτισιν και τελειοποίησιν των έν αυτή πάσης φύσεως εργαζομένων. Διά ταύτης επιδιώκεται ού μόνον ή τεχνικο-οικονομική επαγγελματική προαγωγή των μεμονωμένων ατόμων, αλλά και ή συλλογική εξέλιξις μιας ομάδος εργαζομένων, ως και ό συντονισμός των επί μέρους ομάδων εργασίας.

Έν Αμερικῇ, ένθα επιδιώκεται ή κατάρτισις ατόμων μέ έντονον επαγγελματικόν προσανατολισμόν και πρακτικώς χρησίμων διά τας ανάγκας της Οίκονομίας, κατοβάλλεται ιδιαίτερα φροντίς¹ και ύψίσταται στενή συνεργασία μεταξύ των πάσης φύσεως εκπαιδευτικών Ίδρυμάτων και των βιομηχανικών, ίδιῶν, επιχειρήσεων².

Τά επιλεγόμενα πρός μετεκπαίδευσιν άτομα προετοιμάζονται διά την διαδοχήν εις τούς διαφόρους τομείς.

1. Η General Electric Company μετεκπαιθεύει συστηματικῶς έτησίως ένα μέρος εκ των 250.000 έν αυτή εργαζομένων. Η International Harvester έχει πρόγραμμα διδασκαλίας διά την τελειοποίησιν των εργαζομένων, τοῦ όποίου ή διάρκεια άνέρχεται εις 80 ώρας. Ταῦτ' αυτό πράττουν ή General Motors ως και ή Ford, ήτις εις ειδικόν Πανεπιστήμιον καταρτίζει έντός τετραετίας τά μελλοντικά διοικητικά και τεχνικά αὐτῆς στελέχη, ως και άλλαι επιχειρήσεις.

2. Μέγας αριθμός αμερικανικῶν Πανεπιστημίων διαθέτουν ειδικά τμήματα, εις τά όποια δέχονται αποκλειστικῶς άτομα τά όποια έχουν ήδη μίαν μακρῶν πρακτικήν πείραν εις επιχειρήσεις. Οὕτω, ή Graduate School of Business Administration τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard παρέχει ειδικήν δικτῆ εκπαίδευσιν προσανατολισμένην πρός τόν έμπορικόν τομέα. Η διδασκαλία διενεργεῖται βάσει της μεθόδου των συγκεκριμένων περιπτώσεων (case-system), διά τοῦ όποίου κυρίως ύποδεικνύεται ό τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι. Άλλά ύπάρχει και τό Advanced Management Program τοῦ Harvard δι' άτομα επίσης της πράξεως μεγαλύτερας ηλικίας (35-55 ετών), διάρκειας 3 μηνῶν. Ένταῦθα διδάσκονται: πολιτικήν επιχειρήσεων (Business Policy), Διοικητικήν πρακτικήν (Administrative Practice), κόστος και χρηματοοικονομικήν διοίκησιν (Cost and financial Administration), έρευναν της αγοράς (Marketing) και προβλήματα σχέσεων εργασίας (Problems in Labour Relations).

Άπό τοῦ έτους 1943 τό αυτό Πανεπιστήμιον ίδρυσε ειδικόν τμήμα μετεκπαίδεύσεως των συνδικαλιστῶν (Trade Union program). Εις τοῦτο διδάσκονται μαθήματα αναγόμενα εις τό Έργατικόν Δίκαιον, τας σχέσεις εργασίας, την ιστορίαν της αμερικανικῆς εργατικῆς κινήσεως, την λογιστικήν και άνάλυσιν οικονομικῶν καταστάσεων, τας συλλογικάς συμβάσεις εργασίας κ.ο.κ.

Πλείονα επί τοῦ θέματος τούτου βλ. *J. M. de Laros, L'Entreprise dans l'Économie Moderne Américaine*, Paris 1953, σελ. 47 έπ.

III.—Διά τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προσφορωτέρου συστήματος ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας.

Γενικά περί μισθοῦ.

1. Ἡ εἰς τὸν ἐργαζόμενον καταβαλλομένη ἀμοιβὴ διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένην ἐργασίαν ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως καλεῖται μισθός.

Οὗτος δυνατόν νά καλύπτῃ ἀπασχόλησιν μεγαλυτέρας χρονικῆς διάρκειας (μῆνα, ἐξάμηνον ἢ καὶ ἔτος) ἢ ν' ἀνταμειβῇ τὸν ἐργαζόμενον δι' ἐνέργειαν καταβαλλομένην ἐντὸς βραχυτέρου χρονικοῦ διαστήματος (ἡμέραν ἢ καὶ ὥραν). Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ὁ μισθός φέρεται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *ἡμερομίσθιον* ἢ *ὠρομίσθιον*.

Ἡ ἀμοιβὴ ἐργασίας δυνατὸν νά καταβάλληται εἴτε εἰς χρῆμα, εἴτε εἰς εἶδος, εἴτε καὶ εἰς ἀμφοτέρα. Εἰς τὴν σύγχρονον ἐγχρήματον συναλλακτικὴν οἰκονομίαν, ἡ συνηθετέρα μορφή εἶναι ἡ χρηματικὴ ἀνταμοιβή. Ἐξαιρετικῶς ὅμως, εἰς περίοδον νομισματικῆς ὑποτίμησεως (πληθωρισμοῦ), δυνατόν νά ἐφαρμόζηται σύστημα ἀμοιβῆς εἰς εἶδος, καὶ τοῦτο διότι εἰς παρομοίας περιπτώσεις μόνον οὕτω ὁ ἐργαζόμενος ἐξασφαλίζει σταθερὰν ἀγοραστικὴν ἰκανότητα.

2. Ἡ ἐξεύρεσις τοῦ καταλληλοτέρου συστήματος ἀμοιβῆς, εἰς ἕκαστον εἶδος ἐπιχειρήσεως, ἀποτελεῖ θέμα ἐξαιρετικῶς λεπτὸν καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐν γένει *ὀργανωτικὰς* φροντίδας τῆς διοικήσεως τῆς, διότι ὁ ἕκαστοτε καταβαλλόμενος μισθός, πλὴν τῶν ἄλλων, ἀποτελεῖ τὸ μέσον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ εἰς τὴν εὐρυθμον καὶ ἀρμονικὴν συνεργασίαν μεταξύ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, συντείνει δὲ εἰς τὴν αὐξησιν ἢ μείωσιν τῆς παραγωγικῆς ἀποδόσεως τῶν ἐργαζομένων.

Τοῦτου ἔνεκα καὶ δι' οὗς λόγους ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐτονίσθη, τόσοσιν εἰς τὴν θεωρίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν πράξιν, ἐγκατελείφθησαν αἱ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐπικρατήσασαι ἀρχαὶ τῆς Κλασσικῆς Σχολῆς, καθ' ἃς ἡ τιμὴ τῆς ἐργασίας καθορίζεται ἕκαστοτε ἀναλόγως τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως τῆς—ὡς αἱ τιμαὶ τῶν λοιπῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν—ἐπεβλήθη δὲ ἡ ἀποφῆς, ὅτι κατὰ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ὕψους τοῦ μισθοῦ δὲν πρέπει νά ἐπικρατοῦν ἀντιλήψεις στενωδῶς οἰκονομικαί, ἀλλὰ εὐρύτεραι κοινωνικῆς δικαιοσύνης¹. Βεβαίως, ἡ ἐπικράτησις τοιούτων ἀπόψεων ὑπῆρξε προϊόν ἀσκηθείσης πίεσεως καὶ ἐκ μέρους τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων.

1. Βλ. καὶ εἰς περιοδικὸν «*Études et Conjoncture*» N° 2, ἔτος 1952: *Les méthodes de fixation des salaires et la politique des salaires dans le monde.*

Σύγχρονοι αντιλήψεις επί του καθορισμού της όμοιθης τής εργασίας.

3. Αί άρχαί σΐτινες σήμερον έπικρατοϋν ώς πρός τόν τρόπον καθορισμού τής όμοιθης εργασίας συνοψίζονται ώς άκολούθως :

Α) Συνεχής βελτίωσις τής κατοβαλλομένης όμοιθης¹ διά προσθέτων παροχών ή άλλων εδεργετημάτων (κατασκευή ύγιεινών κατοικιών, εύκολία προμηθείας καταναλωτικών αγαθών, τομεία βοήθειας κλπ.). Είς τας Η.Π.Α. διά τήν έκπλήρωσιν του ώς άνω σκοπού συγκροτοϋνται, έκ μέρους τών μεγάλων ίδια έπιχειρήσεων, ειδικά άποθεματικά κατά τας περιόδους οικονομικής εύεξίας, άτινα χρησιμοποιοϋνται πρός βελτίωσιν τών ήμερομισθίων τών εργαζομένων κατά τας περιόδους τών κρίσεων².

Έπίσης τά οικογενειακά έπιδόματα άποτελοϋν συμπλήρωμα του βασικού μισθοϋ και συνίστανται είς τήν καταβολήν προσθέτου τινός ποσοστοϋ είς έκείνους οΐτινες έχουν οικογενειακά βάρη. Είς τήν σύγχρονον έποχήν ύποστηρίζεται ότι ή προσαρμογή τής άντιμισθίας πρός τας άνάγκας του βίου έχει όχι μόνον κοινωνικήν, αλλά και οικονομικήν βάση, διότι ή στήρησις τών αναγκαιοϋντων μέσωσιν συνεπάγεται άφ' ένόσ μόν κλονισμόν τής ύγείας, άφ' έτέρου δέ ψυχικήν κατάπτωσιν, γεγονότα άτινα τελικώς οδηγούν είς τήν μείωσιν τής αποδόσεως τών εργαζομένων.

Β) Έξασφάλισις σταθεράς άγοραστικής δυνάμεως είς τούς εργαζομένους (τιμαριθμικός μισθός).

---

1. Είς τήν Οικονομίαν του 20ού αΐωνος προέχουσαν θέσιν κατέχει ή φροντίς βελτιώσεως του ήμερομισθίου. Η Οικονομία του 19^{ου} αΐωνος έχαρακτηρίζετο έκ τής φροντίδος αύξήσεως του έπιχειρηματικοϋ κέρδους, έίψ ή Οικονομία του 18^{ου} αΐωνος έκυριαρχείτο έκ τής προσπάθειας αύξήσεως τής έγγείου προσόδου.

Τό δικαίωμα εργασίας έφθασε σήμερον είς άποφασιστικόν σημείον. Τό κεφάλαιον τείνει νά μη άποτελή πλέον τόν βασικόν συντελεστήν τής παραγωγής, αλλά στοιχείον έξηρητημένον έκ τής εργασίας. Βλ. *M. Fourastié, Les nouveaux aspects de la pensée économique* είς *Annales d'Histoire Economique et Sociale* (Ίαν. - Μάρτιος 1949). Βλ. όμοίως είς *François Perroux, Les caractères contemporains du salaire*, Paris 1946.

2. Έν Άμερικη έπικρατοϋν νέαι οικονομικά άντιλήψεις. Ύποστηρίζεται, δηλονότι, ότι τό συμφέρον τής έπιχειρήσεως συνίσταται είς τήν όσον τό δυνατόν γενναιοτέρην μισθοδοσίαν τών εργατών, διότι οϋτοι άποκτοϋν μεγαλυτέραν άγοραστικήν δύναμιν και οϋτω οί ίδιοι οί εργαζόμενοι καθίστανται καταναλωτάί τών ύπ' αϋτών παραγομένων προϊόντων. Ο *Ford* παρατηρεί ότι ό έπιχειρηματίας όφείλει νά έχη συνεχώς πρό όφθαλμών τήν άρχήν, ότι οί ύπ' αϋτόν εργαζόμενοι είναι συνέταιροί του και πρέπει νά μετέχωσιν είς τά κέρδη δι' ύψηλών ήμερομισθίων.

Γ) Γενίκευσις σχεδόν τοῦ συστήματος ἀμοιβῆς κατὰ χρόνον, συνοδευομένης διὰ βραβείων (primes) ἢ καὶ δικαιώματος συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη, καὶ ἐγκατάλειψις τοῦ συστήματος ἀποζημιώσεως κατ' ἀπόδοσιν (ἢ κατὰ τεμάχια), ὅπερ παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα, ὅτι κατεξαντλεῖ τὸν ἐργαζόμενον καὶ θέτει αὐτὸν εἰς ἓνα συνεχῆ, συνέπειά τοῦ ἀβεβαίου καὶ ἀσταθοῦς μεγέθους τῆς ἡμερησίας ἀποζημιώσεως, ἐκνευρισμὸν, ἐπιτεινόμενον ἐκ τοῦ διαρκοῦς ὑποβιβασμοῦ ἐκ μέρους τοῦ ἐργοδότης τῆς τιμῆς μονάδος βάσεως.

Ὁ χρόνος, βασικὸν στοιχεῖον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀμοιβῆς ἐργασίας.

4. Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀντιμισθίας, ἀνεξορτήτως συστήματος, ἀπαραίτητον τυγχάνει νὰ γνωρίζωμεν τὸν χρόνον, ὅστις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν παραγωγὴν ὀρισμένου προϊόντος ἢ διὰ τὴν παροχὴν ὀρισμένης ὑπηρεσίας. Παραλλήλως ὁμοῦς μὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ διαπίστωσις τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου ἐκάστου ἔργου εἶναι κατ' ἐξοχὴν θέμα *ὄργανωτικόν*. Διότι, ἐάν ἐν γνωρίζωμεν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον διὰ τὴν περσίωσιν ἐκάστης φάσεως τῆς ἐργασίας, δὲν καθίσταται δυνατὸς ὁ λελογισμένος καταμερισμὸς ταύτης, οὐδὲ ἡ κλιμάκωσις τῆς κατὰ στάδια, βαθμίδας κλπ., εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἑναρμονίζηται ἡ παραγωγικὴ διαδικασίᾳ διὰ τῆς ταυτοχρόνου ἀπασχολήσεως τοῦ ἐν τῇ ἐκμεταλλεῦσει ἐργαζομένου προσωπικοῦ.

Ὅσον ὁμοῦς ἡ μέτρησις τοῦ χρόνου τῆς μηχανικῆς ἐργασίας εἶναι εὐχερῆς, διότι πορουσιάζει ὁμοιομορφίαν καὶ σταθερότητα κατὰ τὴν παροχὴν τῆς, τὸσον ἡ μέτρησις τοῦ χρόνου τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας καθίσταται δυσχερῆς, διότι ἕκαστος ἐργαζόμενος, ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος ἢ ἐργατικότητός του, παρέχει τὸ ἔργον του ἄλλοτε ταχύτερον καὶ ἄλλοτε βραδύτερον.

5. Ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας συνήθως μετρεῖται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ « μέσου χρόνου ». Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν μέτρησιν τοῦ χρόνου ἀριθμοῦ τινος μέσων ἢ κοινῶν ἐργατῶν καὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μέσου ὄρου. Ἐπίσης, δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν μεγαλύτεραν ἀκρίβειαν, ἐάν καθορίσωμεν τὸν μέσον ὄρον τοῦ μέσου ὄρου. Δηλαδή ἀφοῦ ἐξεύρωμεν τὸν μέσον ὄρον κατὰ διαφόρους στιγμὰς (φέρ' εἰπεῖν πρωτῶν, μεσημβρίαν, ἑσπέραν), ἐν συνεχείᾳ νὰ προσδιορίσωμεν τὸν γενικὸν μέσον ὄρον μεταξύ τῶν καθορισθέντων μερικῶν μέσων ὄρων.

Παράδειγμα.—5 κοινοὶ ἐργάται ἐξεταζόμενοι κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐργασίας τῶν παρέχουν τὸ ἔργον ἐντὸς τῶν ἀκολούθων χρόνων:

A	B	Γ	Δ	E
2 ώρες	3	2,5	3,5	2,25

Ὁ μέσος χρόνος είναι $13,25 : 5 = 2,65$ ώρες.

Ἐάν ἡ αὐτὴ μέτρησης γίνῃ καὶ τὴν μεσημβρίαν καὶ τὴν ἑσπέραν καὶ ἐξακριβωθῶσιν οἱ ἀντίστοιχοι χρόνοι, 2,80 ὥραι καὶ 3,10 ὥραι, τότε δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὸ γενικόν μέσον ὄρον τῶν ὡς ἄνω ἐπιτευχθέντων χρόνων, ἦτοι:

$$\frac{2,65 + 2,80 + 3,10}{3} = 2,85 \text{ ὥραι}$$

Κυριώτεροι κατηγορίαι συστημάτων ἀμοιβῆς ἐργασίας.

6. Τὰ συστήματα ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας διακρίνονται:

Εἰς *βασικά* ἢ *γενικά*.

Εἰς *εἰδικά*.

Βασικά ἢ *γενικά* εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συναντῶνται κατὰ κανόνα καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸν συνήθη τρόπον ἀντιμισθίας. Ἀντιθέτως, *εἰδικά* εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατ' ἐξαιρέσειν συναντῶνται καὶ ἐφαρμόζονται εἰς ἄς περιπτώσεις τὰ γενικά συστήματα δὲν δύνανται νὰ προσαρμοσθῶσι πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἐργασιακῆς παροχῆς.

Κυριώτερα *βασικά* συστήματα εἶναι:

— Τὸ σύστημα ἀμοιβῆς *κατὰ χρόνον* (ἦτοι ἀνεξαρτήτως ἀποδόσεως).

— Τὸ σύστημα ἀμοιβῆς *κατ' ἀπόδοσιν* (ἦτοι κατὰ τεμάχιον ἢ κατ' ἀποκοπὴν).

— Ἡ πρόσθετος ἀποζημίωσις *διὰ βραβείων*.

Κυριώτερα *εἰδικά* συστήματα εἶναι:

— Ὁ *τιμαριθμικὸς μισθός*.

— Ὁ *ἀναλογικὸς μισθός* ἢ *σύστημα κινητῆς κλίμακος*.

— Τὸ *σύστημα ἀμοιβῆς διὰ συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη*.

— Ὁ *κοινωνικὸς μισθός*.

Βασικά συστήματα ἀμοιβῆς.

Τὰ πλέον ἐν χρῆσει βασικά συστήματα ἀμοιβῆς εἶναι:

A) Τὸ σύστημα ἀμοιβῆς *κατὰ χρόνον* (*paiement au temps, day rate, remunerazione a tempo*).

7. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, ἡ ἀμοιβὴ καθορίζεται ἀναλόγως τῆς χρονικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ ἐργαζομένου. Προκειμένου περὶ ἐρ-

γάτου ή άποζημιώσεις αναφέρεται εις ώριαίαν, ήμερησίαν ή τό πολύ έβδομαδιαίαν άπασχόλησιν. Ό τρόπος ούτος άντιμισθίας είναι σήμερον ό πλέον διαδεδομένος. Π λ ε ο ν ε κ τ ε ι δέ, διότι δέν κατεξαντλεί τόν εργαζόμενον, έξασφαλίζει εις αυτόν ώρισμένον σταθερόν εισόδημα, έφ' ού ούτος στηριζόμενος δύναται νά ρυθμίξη τόν τρόπον καλύψεως τών αναγκών του, τέλος δέ άποτελεί μέσον σταθερόν επί του όποιου δύνανται νά στηριχθώσιν αι έκάστοτε καταρτιζόμεναι συλλογικαί συμβάσεις έργασίας.

Έξ άλλου, τό σύστημα τούτο μ ε ι ο ν ε κ τ ε ι: διότι άπαντες οι εργαζόμενοι, άνεξαρτήτως άποδόσεώς των, έξομοιοϋνται μεταξύ των και λαμβάνουν την αύτήν άμοιβήν, διότι έν δέν συνοδεύεται μέ συστηματικήν παρακολούθησιν των εργαζομένων άγει εις την μείωσιν της παραγωγικότητος της έργασίας, τέλος διότι συνεπάγεται δυσχέρειαν και άβεβαιότητα έν τή κοστολογήσει, καθ' όσον, ένφ' ή έπιβάρυνσις της έπιχειρήσεως δια πάσης φύσεως άμοιβάς έργασίας παραμένει σταθερά, ή παραγωγικότης της έργασίας ποικίλλει τόσο μεταξύ εργαζομένων όσον και μεταξύ διαφόρων χρονικών περιόδων.

8. Η έφαρμογή του συστήματος τούτου ένδεικνυται :

α) Όσάκις ή φύσις ή τό είδος της έργασίας είναι τοιοϋτον, ώστε ένδεχομένη έπιτάχυνσις του ρυθμού ταύτης θά ώδήγει εις σωματικήν ή πνευματικήν βλάβην του εργαζομένου ή και εις ύλικήν ζημίαν της έπιχειρήσεως, έφ' όσον αύτη άποδίδει σημασίαν εις την ποιότητα και ούχι την ποσότητα των παραγομένων ειδών (π.χ. ώρολογοποιία, βιομηχανία κατασκευής λεπτεπιλέπτων όπτικων όργάνων, λύσις και άρμολόγησις μηχανών πάσης φύσεως κ.ο.κ.).

β) Όσάκις τό άποτέλεσμα της έργασίας δέν είναι τυποποιημένον, εις τρόπον ώστε νά καθίσταται εύχερης ή μέτρησις αυτού. Π.χ. εις έπιχειρήσιν έπισκευής αυτοκινήτων, ή ηλεκτρικών, ή ύδραυλικών κλπ. έγκατάστασεων κ.ο.κ., τό άποτέλεσμα παρουσιάζει άνομοιομορφίαν, ως έκ τούτου τό σύστημα άμοιβής κατά χρόνον είναι τό ένδεικνυόμενον.

γ) Όσάκις έξ ύπαιτιότητος του έργοδότη και ούχι του εργαζομένου ή έργασία δέν παρουσιάζει όργανικήν συνέχειαν, αλλά διακόπτεται κατά την διάρκειαν της παροχής της. Π.χ. εις βιομηχανίαν, όπου, λόγω είτε έλλείψεως παραγγελιών, είτε πρώτων ύλών, είτε άλλων τεχνικών δυσχερειών, ό εργαζόμενος ύποαπασχολείται.

9. Παραλλαγήν του συστήματος άμοιβής κατά χρόνον άποτελεί ή μέθοδος των *παγίων συντελεστών*.

Καί ένταύθα ή άποζημίωσις καταβάλλεται μέ βάσει τήν χρονικήν άπασχόλησιν τοῦ εργαζομένου, μέ τήν διαφοράν, ότι αντί αὐτή νά ύπολογίζηται βάσει άπλοῦ ὠρομισθίου ὕπολογίζεται βάσει πολλαπλασίου τοιοῦτου.

Τοῦτο δέ διότι, εἰς τήν περίπτωσιν τούτην, ὁ μὲν εργαζόμενος φέρει τόν κίνδυνον τῆς μή άπασχολήσεώς του (ᾧραι άναμονῆς), ή δέ ἐπιχειρήσις καταβάλλει ὠρομισθία πραγματικῆς άπασχολήσεως έξασφαλίζουσα μόνον ἕνα *minimum*—ὀπωσδήποτε—ἀμειβομένων ὠρῶν.

Τό άνωτέρω σύστημα άπαντᾶται κυρίως εἰς ἐπιχειρήσεις αἰτινες λόγω τῆς φύσεως τῶν εργασιῶν των παρουσιάζουν λίαν μεταβαλλομένην έντασιν άπασχολήσεως.

Β) Σύστημα άμοιβῆς κατ' άπόδοσιν (*Rimunerazione a cottimo, aux pièces, piecwork*).

10. Κατά τό σύστημα τοῦτο ὀμοιβῆς, ή αντίμισθία καθορίζεται άναλόγως τῆς ἐπιτευχθείσης άποδόσεως εργασίας καί άνεξαρτήτως χρόιου άπασχολήσεως τοῦ εργαζομένου. Άναλόγως δέ τῆς φύσεως τῆς εργασίας ή τοῦ εἴδους τοῦ ἐκτελουμένου ἔργου, τό άποτέλεσμα προσμετρεῖται κατά τεμάχιον, κατά μονάδας μήκους, ὄγκου, βάρους, ή καθ' ὀιονδήποτε ἄλλον τρόπον.

Τό σύστημα τοῦτο εἶναι παλαιότερον τοῦ πρώτου, ἐφηρμάσθη δέ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐνεφανίσθη ή οἰκοτεχνία. Καί σήμερον τό σύστημα τοῦτο τυγχάνει εὐρείας ἐφαρμογῆς εἰς τὰς βιοτεχνίας, ἰδιαίτερώς δέ, εἰς ἄς περιπτώσεις ή ἐκτέλεισις τῆς εργασίας διενεργεῖται κατ' οἶκον. Διότι μόνον ἐφ' ὅσον ὁ εργαζόμενος εὐρίσκειται ὑπό τήν ἄμεσον ἐποπτεῖαν τοῦ ἐργοδότη ὀύναται νά ἐφαρμοσθῆ σύστημα άμοιβῆς κατά χρόνον.

Ἐν καί ἐκ πρώτης ὄψεως εἰς τό σύστημα άμοιβῆς κατ' άπόδοσιν φαίνεται ότι δέν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ χρόνος ὁ άπαιτηθεῖς διά τήν ἐκτέλεισιν τῆς εργασίας, ἐν τούτοις ὁ άναγκαιῶν χρόνος ὕπολογίζεται ὑπό τοῦ ἐργοδότη, ἀφ' ἐνός μὲν διά τόν κατά μονάδα παραγωγῆς καθορισμόν τοῦ συντελεστοῦ άμοιβῆς, ἀφ' ἑτέρου δέ διά τήν κατάλληλον ὀργάνωσιν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, δεδομένου ότι ή πέραν τοῦ κεκανονισμένου χρόνου ἐκτέλεισις τῆς εργασίας δημιουργεῖ προσθέτους δαπάνας γενικῶν έξόδων, μεγαλυτέραν φθοράν ἐργαλείων καί μηχανημάτων κ.ο.κ.

Εἰς τόν ἐργοδότην τό σύστημα άμοιβῆς κατ' άπόδοσιν παρέχει τό πλεονέκτημα, ότι δέν άπαιτεῖ σύντονον παρακολούθησιν τῆς παρεχομένης εργασίας, ἐφ' ὅσον ὁ ἐργάτης ἀμειβεται δι' ὅτι

οὔτος ἐκτελεῖ. Ὡς ἐκ τούτου ἐνταῦθα ἡ προσοχή τοῦ ἐργοδότη ἀτρέφεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ ποιοτικοῦ κυρίως ἀποτελέσματος τῆς ἐργασίας. Τὸ σύστημα τοῦτο μειονεκτεῖ κατὰ τὸ ὅτι προκαλεῖ ἀνταγωνισμὸν μεταξύ τῶν ἐργατῶν, οἵτινες, ἐν τῇ προσπάθειά των ὅπως ἐξασφαλίσωσι μείζονα ἀμοιβήν, ἐπιταχύνουν τὸν ρυθμὸν τῆς ἐργασίας, πολλάκις καὶ πέραν τοῦ ἐπιτρεπομένου ὅριου, καὶ οὕτω καθίστανται πρόξενοι ζημιῶν ἢ ὑλικῶν φθορῶν διὰ τὴν ἐπιχείρησιν. Πέραν ὅμως τούτου, ὁ ἀνταγωνισμὸς καὶ ἡ ἀμιλλα τῶν ἐργαζομένων κατεξαντλεῖ τούτους¹ ἢ ἐνίοτε ἀποτελεῖ τὴν αἰτίαν τῶν ἐργατικῶν ἀτυχημάτων.

Τὰ ἐργατικά σωματεῖα ἀντιτίθενται κατὰ τοῦ ὡς ἄνω συστήματος ἀμοιβῆς, τόσον διότι ἡ ὑπὸ τῶν ἐργαζομένων ἀναπτυσσομένη ἀμιλλα χαλαρώνει τὴν μεταξύ τῶν ἐργατῶν ἀπαραίτητον ἀλληλεγγύην ὅσον καὶ διότι καθίσταται δυσχερὴς ἡ ἐξεύρεσις καὶ παρακολούθησις τοῦ τρόπου καθ' ὃν προσδιορίζεται ἐκάστοτε ἡ βᾶσις τῆς ἀποζημιώσεως. Πέραν ὅμως αὐτῶν ὑποστηρίζουν, ὅτι τοῦτο συμβάλλει εἰς τὴν ὑπερπαραγωγὴν ἀγαθῶν καὶ ὁδηγεῖ εἰς κρίσιν ἐργασίας καὶ ἐπομένως ἀνεργίαν.

Γ) *Πρόσθετος ἀποζημιώσις διὰ βραβείων (primes, salario con premio).*

Γενικά

11. Ἡ πρόσθετος ἀποζημιώσις διὰ βραβείων ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ νεώτερα συστήματα ἀνταμοιβῆς. Ἐνταῦθα ἡ ἀμοιβὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ βασικὸν ἡμερομίσθιον (δηλαδή, ἀμοιβὴν κατὰ χρόνον) καὶ ἐπὶ πλέον καταβάλλεται εἰς τὸν ἐργαζόμενον μία πρόσθετος ἀποζημιώσις, ἐφ' ὅσον ὁ τελευταῖος ἀποδώσῃ ἔργον μεγαλύτερον τοῦ καθορισθέντος ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου. Τὸ σύστημα τοῦτο ἱκανοποιεῖ τόσον τὸν ἐργαζόμενον ὅσον καὶ τὸν ἐργοδότην, διότι ὁ μὲν πρῶτος ἐνδιαφέρεται νὰ ἐξασφαλίσῃ ἓνα *minimum* σταθεροῦ ἡμερομισθίου, ἐπὶ πλέον δέ, νὰ δύναται νὰ βελτιώσῃ τὰς ἀποδοχὰς του ἐντείνων κατὰ βούλησιν τὸν ρυθμὸν τῆς ἐργασίας του πέραν τῆς καθορισθείσης μέσης ἢ κανονικῆς (norme) ἀποδόσεως, ὁ δὲ δεύτερος ἐξυπηρετεῖται, διότι δὲν ἐκτίθεται εἰς κινδύνους, λόγῳ καταβολῆς ὑπερδύγκων ἡμερομισθίων (ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν ἀμοιβῆς κατὰ χρόνον). Ἡ τυχὸν δὲ συνεπιεία τῶν βραβείων ἐπιβάρυν-

1. Ἡ ἀμοιβὴ κατ' ἀπόδοσιν λόγῳ τῆς προκαλουμένης ἐξαντλητικῆς προσπάθειας τοῦ ἐργάτου ἀπεκλήθη «φονικὴ ἀμοιβή». Βλ. Ζολώτα, Θεωρητικὴ Οἰκονομία, σελ. 268.

σις, οδηγούσα εις αύξησιν τής παραγωγής, επιφέρει τελικώς μείωσιν τοῦ κόστους τής επιχειρήσεως.

12. Τά βραβεῖα παραγωγῆς δέν δύνανται νά εφαρμοσθοῦν εις ὄλους τοὺς κλάδους τής οικονομικῆς δραστηριότητος. Συναντῶνται συνήθως εις τὰς περιπτώσεις πληθοπαραγωγῆς ὁμοιοτύπων προϊόντων. Εἰς ἑτέρους κλάδους επιχειρηματικῆς δραστηριότητος (τραπέζας, ἀσφαλείας, ἐμπορικὰς επιχειρήσεις) δέν καθίσταται δυνατός ὁ ὑπολογισμὸς βραβεῖου, καθ' ὅσον ἡ παροχὴ ὑπηρεσιῶν δέν εἶναι τυποποιημένη.

13. Ἐκτὸς ὅμως τής περιπτώσεως ἐκείνης, καθ' ἣν τὰ βραβεῖα χορηγοῦνται διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν χρόνου ἐν τῇ παραγωγῇ, εἶναι δυνατόν νά χορηγῶνται βραβεῖα καὶ ὡσάκις ἐπέρχεται ἐξοικονόμησις πρώτης ὕλης, κινητηρίων δυνάμεων κλπ. Ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς χορηγεῖται βραβεῖον εἰς τὸν ὄδηγόν ἢ θερμαστήν, ὡσάκις ἀνευ καθυστερήσεως ἐπιτύχουν ἐξοικονόμησιν κινητηρίου δυνάμεως. Βεβαίως, εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας θά πρέπη νά λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ κατάστασις εἰς ἣν εὐρίσκεται ἕκαστον μὴχάνημα.

Ἐπάρχουν τέλος καὶ βραβεῖα τὰ ὁποῖα χορηγοῦνται εἰς τοὺς ἐργάτας διὰ τὴν καλὴν συντήρησιν τῶν μηχανῶν ἢ τῶν ἐργαλείων, ὡς ἐπίσης καὶ βραβεῖα ἅτινα παρέχονται διὰ τὰς ὑπὸ τῶν ἐργαζομένων προτεινομένας ἐφευρέσεις¹ ἢ τελειοποιήσεις, ἢ ἐν γένει βελτιώσεις τοῦ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένου συστήματος παραγωγικῆς διαδικασίας.

Ἐν τοῖς περαιτέρω ἐκτίθενται τὰ κυριώτερα συστήματα προσθέτου ἀμοιβῆς διὰ βραβείων. Χαρακτηριστικὸν τῶν συστημάτων τούτων εἶναι ὅτι ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, κατὰ διάφορον τρόπον, ἀμείβει ἕκαστην πρόσθετον μονάδα ἐργασίας πέραν τῆς κανονικῆς.

Συστήματα προσθέτου ἀμοιβῆς διὰ βραβείων.

α) Τὸ σύστημα Halsey².

14. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, ἐάν ὁ ἐργαζόμενος ἐξοικονομήσῃ χρόνον ἢ ἐάν ἀποδώσῃ ἔργον μείζον τοῦ κανονικοῦ, ἐντὸς τοῦ καθο-

1. Les «*bonnes aux idées*», ἐνθα ἕκαστος ἐργαζόμενος ἐναποθέτει ἐγγράφως τὰς ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένας ὀργανωτικὰς διαρρυθμίσεις.

2. Συγγραφεῖς τινεὶ ἀμιλοῦν περὶ συστήματος «*Towne - Halsey*», διότι τὸ 1865 ὁ Towne ἐπενόησε διὰ τὸ ἐργαστάσιόν του (βιομηχανία κλιθρῶν Yale) παρεμφερὲς σύστημα παροχῆς βραβεῖου, τὸ ὁποῖον ἐν συνεχείᾳ ἐτελειοποίησεν ὁ Halsey.

ρισθέντος χρόνου, δικαιούται βραβείου ίσου, συνήθως, πρὸς τὰ 50% τοῦ ἐξοικονομηθέντος χρόνου. Τὸ ὑπόλοιπον 50% τοῦ βραβείου περιέρχεται εἰς τὸν ἐργοδότην, καθ' ὅσον ἢ ἐπὶ πλέον τῆς κανονικῆς ἐπιτευχθεῖσα παραγωγή δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς ὑπερέντασιν τῆς προσπάθειας τοῦ ἐργάτου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν συμβολὴν τοῦ ἐργοδότη, ὅστις, διὰ τῆς καταλλήλου ὀργανώσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἢ τῆς ἀνανεώσεως τοῦ τεχνικοῦ αὐτῆς ἐξοπλισμοῦ, συντελεῖ καὶ οὕτως εἰς τὴν αὐξησιν τοῦ παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος. Ὁ τύπος τοῦ Halsey εἶναι:

$$S = \Phi t + K [N - \Phi] t = [\Phi + K(N - \Phi)] t$$

* Ἐνθα Φ = ὁ πραγματικῶς ἀπαιτηθεὶς χρόνος ἐργασίας

t = τὸ ὥρομισθιον τοῦ ἐργάτου

K = ἡ ἀναλογία τοῦ βραβείου (30%, 50% κ.ο.κ.)

N = ὁ χρόνος βάσεως

S = ἡ ὀλικὴ ἀμοιβή.

* Ἐστὼ ὅτι τεμάχιόν τι προϊόντος προϋπολογίζεται ὅτι θὰ κατασκευασθῇ ἐντὸς 20 ὥρων καὶ τοῦτο κατασκευάζεται ἐντὸς 16 ὥρων ὑπὸ ἐργάτου ἀποζημιουμένου πρὸς 6 δρχ. ὥριαίως. Ζητεῖται ἡ ὀλικὴ ἀμοιβὴ τούτου, ἐάν τὸ $K = 50\%$.

$$S = \left[16 + \frac{1}{2} (20 - 16) \right] 6 = 108$$

ἡ δὲ ὥριαία ἀποζημίωσις τοῦ ἀνέρχεται εἰς $108 : 16 = 6,75$.

β) *Τὸ σύστημα Rowan.*

15. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἡ πρόσθετος ἀμοιβὴ (βραβεῖον) τοῦ ἐργαζομένου εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἐξοικονομηθέντος χρόνου καὶ οὐχὶ σταθερὰ ὡς εἰς τὸ προηγούμενον σύστημα.

Ὁ τύπος τοῦ Rowan εἶναι ὁ ἑξῆς:

$$S = \Phi t + (N - \Phi) \cdot \frac{\Phi}{N} t$$

$$S = \Phi t + (N - \Phi) \frac{\Phi}{N} t$$

Ἐνθα τὰ S , Φ , N , t ἔχουν τὴν αὐτὴν σημασίαν τῶν τοῦ τύπου τοῦ Halsey.

* Ἐστῶσαν τὰ δεδομένα τοῦ προηγούμενου παραδείγματος:

$$S = 16 \times 6 + (20 - 16) \frac{16}{20} \times 6 = 115,2$$

ἤτοι, ὥριαία ἀποζημίωσις $115,20 : 16 = 7,20$.

γ) Τὸ σύστημα *York*.

16. Ἐνῶ ὁ Halsey διὰ τὴν παροχὴν βραβείου λαμβάνει ὡς βάσιν τὸν ὑφ' ἐκάστου ἐργάτου πραγματοποιηθέντα χρόνον, ἢ μέσον τινὰ χρόνον ἐπιτευχθέντα κατὰ τὸ παρελθόν, ὁ York ὡς βασικὸν χρόνον θεωρεῖ τὸν δέοντα νὰ πραγματοποιηθῆ μελλοντικῶς (standard) καὶ οὐχὶ τὸν κατὰ τὸ παρελθόν πραγματοποιηθέντα. Οὕτω ἡ διὰ βραβείου προσηυξημένη ὠριαία βασικὴ ἀποζημίωσις ἐκάστου ἐργάτου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐξοικονομηθέντος χρόνου Ἐστω δτι ἔργον τι παρήγετο ἐντός 10 ὥρων (πρὸς 6 δρχ. ὠριαίως), ὑπολογίζεται δὲ δτι δύναται νὰ παραχθῆ ἐντός 5 ὥρων. Κατὰ τὴν ἐκτέλεισιν τῆς ἐργασίας οἱ ἐργάται Α, Β, Γ ἐπιτυχάνουν ἀντιστοίχους χρόνους 7, 8, 9 ὥρων. Τὸ ὠρομίσθιον τῶν ἔσεται:

$$A : (6 \times 5) + \left(6 \times 7 \times \frac{10-5}{10}\right) = 30 + 21 = 51$$

(καὶ τὸ ὠρομίσθιον $51 : 7 = 7,42$).

$$B : (6 \times 5) + \left(6 \times 8 \times \frac{10-5}{10}\right) = 30 + 24 = 54$$

(καὶ τὸ ὠρομίσθιον $54 : 8 = 6,75$).

$$Γ : (6 \times 5) + \left(6 \times 9 \times \frac{10-5}{10}\right) = 30 + 27 = 57$$

(καὶ τὸ ὠρομίσθιον $57 : 9 = 6,33$).

δ) Τὸ σύστημα *Taylor* ἢ διαφορικῆς κατὰ τεμάχιον ἀμοιβῆς (*salairé différentiel aux pièces — differential piece rate system*).

17. Τὸ σύστημα Taylor κατατείνει εἰς τὴν αὐξῆσιν τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐργαζομένου. Πρὸς τοῦτο καθορίζει τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ ἐντός δεδομένου χρόνου ἀπὸ τὸν τέλειον ἐργάτην καὶ ἐν συνεχείᾳ καθιερώνει δύο συντελεστάς ἀμοιβῆς κατὰ τεμάχιον. Ὁ εἰς συντελεστής, ἠύξημένος κατὰ 20 — 40%, ἀφορᾷ ἐργάτας ἐπιτυχάνοντας ἢ καὶ ὑπερβαίνοντας τὴν καθορισθεῖσαν μέσσην κανονικὴν ἀπόδοσιν καὶ ὁ ἕτερος ἀνευ προσαυξήσεως ἀφορᾷ ἐργάτας μὲ ἀπόδοσιν κατωτέραν τῆς μέσης τοιαύτης. Ὁ Taylor δὲν ἀναγνωρίζει καταβολὴν ἐλαχίστου ἡμερομισθίου, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ ἐργαζομένου ἐξαρτᾶ ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἀποδόσεώς του.

Ἐπιθεώσωμεν, δτι ἡ κατὰ τεμάχιον ἀποζημίωσις ἀνέρχεται εἰς 3 δρχ. ἐφ' ὅσον ἡ ἡμερησία παραγωγικὴ ἀπόδοσις εἶναι ἴση ἢ κατω-

τέρα των 20 μονάδων και ότι εν περιπτώσει υπερβάσεως ταύτης παρέχεται βραβείον ἴσον πρὸς 33%. Ἐνῶ δ' ἐργάτης ὁ ὁποῖος ὑπελείφθη τοῦ ὀρίου ἀποδόσεως τῶν 20 μονάδων θά λάβῃ ὡς ἀποζημίωσιν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντων τεμαχίων ἐπὶ τὴν ἀμοιβὴν κατὰ τεμάχιον, ὁ ἐργάτης ὁ ὁποῖος ὑπερέβη τὸ καθορισθέν ὄριον ἀποδόσεως (παρήγαγεν ἔστω 25 τεμάχια) θά ἀμειφθῇ ὡς ἀκολούθως :

$$25 \times 3 \times 1,33 = 99,75$$

Ἡ δὲ ἀμοιβὴ του κατὰ τεμάχιον θά ἀνέλθῃ εἰς 4 δραχμὸς περίπου.

Τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζεται κυρίως εἰς περιπτώσεις μεγάλης ἀξίσεως τῶν παραγγελιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐξωθεῖ τοὺς ἱκανοὺς ἐργάτας εἰς ἐξαντλητικὴν ἀπόδοσιν, ἐνῶ ἀποθαρρύνει εὐκόλως τοὺς ὀλιγώτερον ἐξησκημένους. Τούτου ἕνεκα ἐπεκρίθη ὑπὸ τῶν ἐργαζομένων, διότι ἀποκλείει τοὺς μέσους ἐργάτας καὶ ἐν γένει συνεπάγεται τὴν σοβαρὰν καταπόνησιν τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ.

ε) Τὰ συστήματα *Gantt* καὶ *Emerson*.

18. Ὁ *Gantt*, συνεργάτης τοῦ *Taylor*, ἐτελειοποίησε τὸ σύστημα τούτου κατὰ τρόπον εὐνοϊκώτερον, ἴδιᾳ διὰ τὸν ἔχοντα ὑψηλὴν ἀπόδοσιν ἐργάτην.

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, ἀντὶ τοῦ καθορισμοῦ δύο διαφόρων συντελεστῶν κατὰ τεμάχιον—ὡς ὀρίζει ὁ *Taylor*—ὀρίζονται δύο διαφοροὶ συντελεσταὶ ἀμοιβῆς κατὰ χρόνον. Ὁ εἰς ἐφαρμόζεται εἰς ἅς περιπτώσεις ὁ ἐργάτης ἀποδώσει, ἐντὸς τοῦ καθορισθέντος χρόνου, ἔργον κατώτερον τοῦ κανονικοῦ, ὁ δὲ ἕτερος—προσηυξημένος κατὰ ποσοστὸν 10—30%—χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἐργατῶν ἐκείνων οἵτινες κατῴρθωσαν νὰ ὑπερβοῦν τὸ κανονικὸν ὄριον τῆς ποσοτικῆς ἀποδόσεως.

Τὸ σύστημα τοῦ *Gantt* τυγχάνει ἐλαστικώτερον τοῦ προηγουμένου, καθ' ὅσον ἀναγνωρίζει εἰς τὸν ἐργαζόμενον—ἀνεξαρτήτως ἀποδόσεως—ἐν ἐλάχιστον ὄριον ἡμερησίας ἀμοιβῆς καὶ δὲν ἐξωθεῖ τοῦτο παρὰ μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου καθ' ὃ θά δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν καθορισθεῖσαν κανονικὴν ἀπόδοσιν. Ἡ κανονικὴ δὲ αὐτῆ ἀπόδοσις ὀρίζεται, συνήθως, ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα.

Ὁ *Emerson*, περισσώτερον ἐλαστικὸς τοῦ *Gantt*, παρέχει βραβείον εἰς τὸν ἐργάτην, ὄχι μόνον διὰν οὗτος ἐπιτύχῃ νὰ ὑπερβῇ τὴν

μέσην κανονικήν απόδοσιν, αλλά και όταν ακόμη αὐτος ὑπολειφθῆ ταύτης. Οὕτω κατ' αὐτόν :

Ἐπί βαθμοῦ ἀπόδοσεως	Ἀναγνωρίζεται βραβεῖον
66 $\frac{2}{3}$ %	0,01 % τοῦ ὥρομισθίου
68 %	0,04 % »
90 %	9,91 % »
100 %	20 % »
125 %	50 % »
166 $\frac{2}{3}$ %	100 % »

Ἐπί παραδείγματι, ἐργάτης πληρώνεται πρὸς 15 ὥρ. ὠρταίως καὶ ἐντὸς 3 ὥρων πραγματοποιεῖ ἔργον τοῦ ὁποῖου ὁ κανονικὸς χρόνος εἶναι 4 ὥραι. Οὗτος θά λάβῃ :

$$\begin{aligned}
 3 \text{ ὥραι} \times 15 &= 45 \\
 \text{βραβεῖον } 20 \% &= 9 \\
 \text{ἔξοικονομηθεὶς χρόνος } (4 - 3 - 1) &= \frac{15}{69}
 \end{aligned}$$

Οὕτω τὸ ὥρομισθίον του θά ἀνέλθῃ εἰς $69 \cdot 3 = 23$.

ς) Σύστημα Bedeaux.

19. Ἐνταῦθα ἡ ἀπόδοσις τῆς ἔργασίας καθορίζεται δι' εἰδικῶν μονάδων ἔργου, αἵτινες ὀνομάζονται μονάδες « Bedeaux » ἢ ἐν συντομίᾳ μονάδες « Βx »¹. Ἡ μονάς « Βx » ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐντὸς ἐνὸς πρώτου λεπτοῦ τῆς ὥρας ἐπιτευχθεῖσαν κανονικὴν ἀπόδοσιν ἐργασίας, περιλαμβανομένης καὶ τῆς ἀναπαύσεως τοῦ ἐργαζομένου.

Ἐργάτης παράγων ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἔργον μέχρι 60 μονάδων « Βx » λαμβάνει ἀπλῶς τὸ ὥρομισθίον του, ἐν ἧ ὁμοίως περιπτώσει ὑπερβῆ τὸ ἀνωτέρω ὄριον λαμβάνει πρόσθετον ἀμοιβὴν (βραβεῖον), τὸ μέγεθος τῆς ὁποίας ἀνέρχεται εἰς τὰ $\frac{2}{3}$ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἀντιστοιχοῦσης εἰς τὰς ἐπὶ πλέον παραχθείσας μονάδας. Ὁ προσδιορισμὸς ὁμοίως τῶν μονάδων « Βx » ἀποτελεῖ θέμα δυσχερὲς καὶ λεπτόν καὶ ἐξαρτᾶται τόσον ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τῶν συνθηκῶν ὡς παρ-

1. Σχετικῶς μὲ τὸν τρόπον ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος « Bedeaux » βλ. Ph. Laloux, Le système Bedeaux de calcul de salaires, 1951. Landauer, Les principes de la méthode Bedeaux, ἐν Bulletin du Comité National Belge de l'Organisation Scientifique, Ἀπρίλιος 1932, καὶ L. Jacques, Le rendement de la main-d'oeuvre et l'organisation technique du travail dans ses détails, εἰς Δημοσίευμα τῆς Association des ingenieurs de la Faculté Polytechnique τῆς Mons 1940 - 1941.

MG DV

χεται ή εργασία, όσον και έκ τοῦ καθορισμοῦ τῆς κανονικῆς ταχύ-
 τητος ταύτης. Ἐπίσης εἰς τὰς μονάδας « Βχ » δέον νά περιλαμβάνεται
 καί ὁ ἀπαραίτητος χρόνος ἀναπαύσεως τοῦ ἐργαζομένου, ὅστις
 πάλιν ἐξαρτᾶται έκ τοῦ βαθμοῦ κοπώσεως τόν ὁποῖον προκαλεῖ
 ή ἐκάστοτε εργασία. Οὕτω, ἐφ' ὅσον μελετηθῶσι δεόντως αἱ
 ἀνωτέρω προϋποθέσεις παροχῆς τῆς ἐργασίας καί προσδιορισθῆ ὁ
 ἀριθμός τῶν ἐντός 60' παραχθέντων τεμαχίων, ἐξευρίσκειται ἐν συνε-
 χεῖς ὁ εἰς ἕκαστον τεμάχιον ή παραχθέν ἔργον ἀντιστοιχῶν ἀριθμός
 μονάδων « Βχ ». Ἐάν ἐπί παραδείγματι, ἐντός μιᾶς ὥρας δέον νά
 παράγονται 20 τεμάχια προϊόντος τινός (τυποποιημένου), εἰς
 ἕκαστον τεμάχιον ἀντιστοιχοῦν 3 « Βχ ». Ὅθεν ἐργαζόμενος ὅστις
 ἐπέτυχε παραγωγήν 30 τεμαχίων ἀπέδωσε (30 X 3) 90 « Βχ », ἤτοι
 30 « Βχ » πέραν τῶν κανονικῶν. Διά τὰς ἐπί πλέον αὐτάς μονάδας
 θά δικαιωθῆ τά 3/4 τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἀντιστοιχοῦσης εἰς ταύτας¹
 (ἔστω ἀμοιβή κατὰ μονάδα 0,50 δρχ.), ἤτοι: (30 X 0,50) X 0,75 =
 = 11,25 δρχ., ἥτις καί θά προστεθῆ εἰς τὸ βασικόν του ἡμερομισθίου.
 Τό σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐφηρμόσθη κυρίως εἰς Βόρειον
 Γαλλίαν, Βέλγιον καί Η.Π.Α., προσιδιάζει ἰδίως εἰς ἐπιχειρήσεις μέ
 εὐρυτάτην ποικιλίαν παραγομένων εἰδῶν.

Εἰδικά συστήματα ἀμοιβῆς.

Γενικά.

20. Αἱ εἰδικαί ἀμοιβαί ή τὰ εἰδικά συστήματα ἀποζημιώσεως
 τῆς ἐργασίας ἐφαρμόζονται εἴτε ὡς συμπληρωματικά ἐνός τῶν
 ἐκτεθέντων ἀνωτέρω βασικῶν συστημάτων, εἴτε καί ὡς αὐτοτελεῖ,
 ὡσάκις τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας ἐν τῇ ἐπιχειρήσει παρουσιάζει ἰδιο-
 μορφίαν, ή οἱ νομισματικά συνθηκαί τῆς χώρας εἶναι τοιαῦται,
 ὥστε νά μή εὐνοηται ή ἐφαρμογή ἐνός τῶν βασικῶν συστημάτων
 ἀμοιβῆς.

Κυριώτερα ἐκ τῶν εἰδικῶν συστημάτων ἀποζημιώσεως εἶναι:

Α) Ὁ τιμαριθμικὸς μισθὸς ή κινητῆς κλίμακος.

21. Κατ' αὐτόν ὁ βασικὸς μισθὸς αὐτομάτως αὐξομειοῦται
 μετὰ οἰανδήποτε αὐξομείωσιν τοῦ εἰδικοῦ τιμαριθμοῦ τοῦ κόστους
 ζωῆς ἀντιπροσωπευτικῆς τινος ἐργατικῆς οἰκογενείας. Εἰς τὴν
 πράξιν πολλάκις ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τοῦτο².

1. Τὸ ἕτερον 1/4 περιέρχεται εἰς τὰ ἀνώτερα ἐργατικά στελέχη τῆς
 ἐκμεταλλεύσεως (ἐπόπτας, ἀρχιεργάτας κλπ.).

2. Εἰς τὴν Ἰταλικὴν βιομηχανίαν ἐφαρμόζεται καί σήμερον τὸ ἀνωτέρω

Ἡ ἐφαρμογή τοῦ συστήματος τούτου ἐνδείκνυται εἰς περιόδους τιμαριθμικῶν μεταβολῶν. Ἐν τούτοις ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐν περιπτώσει τιμαριθμικῆς πτώσεως δέον μετὰ μεγάλης προσοχῆς νὰ γίνεται ἢ ἐπὶ ἔλαττον ἀναπροσαρμογή τῶν μισθῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἀδικῆ τοὺς ἐργαζομένους. Δηλαδή, ἐν προκειμένῳ ἀσφαλέστερον εἶναι νὰ λαμβάνηται σειρά τιμαριθμικῶν δεικτῶν καὶ οὐχὶ εἰς μεμονωμένους, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐλέγχηται κατὰ πόσον ἢ πτώσις τοῦ τιμαριθμοῦ εἶναι πραγματικὴ ἢ μήπως ὀφείλεται εἰς παροδικὰ ἢ συμπτωματικὰ γεγονότα.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπικρίνεται τόσον ἀπὸ τοὺς ἐπιχειρηματίας—καθ' ὅσον πλὴν τῶν ἄλλων δυσχεραίνει τὴν τήρησιν τῆς λογιστικῆς καὶ τὴν ἀκριβῆ κοστολόγησιν λόγῳ τῆς συνεχοῦς μεταβολῆς τῶν ἡμερομισθίων—ὅσον καὶ ἀπὸ τινὰς οἰκονομολόγους, οἵτινες ὑποστηρίζουν ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιταχώνει τὰς μεταβολὰς τῶν τιμῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθιστᾷ τὰ ἡμερομίσθια εὐμετάβλητα, ἐπὶ πτώσεως δὲ τῶν τιμῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀποβαίνει εἰς βᾶρος τῶν ἐργαζομένων.

Β) Ὁ ἀναλογικὸς μισθός¹.

22. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας καθορίζεται ἀναλόγως τῆς παραγωγῆς ἢ τοῦ κύκλου ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Οὕτω, ἐξευρίσκειται εἰς βασικὸς συντελεστής, ὅστις ἐφαρμόζεται μελλοντικῶς πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς καταβλητέας ἀμοιβῆς.

σύστημα τῆς κινητῆς κλίμακος. Τὸ ἡμερομίσθιον τοῦ ἐργαζομένου ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν ποσὸν σταθερὸν καὶ ἓν ἐπὶ πλέον ἐπίδομα αὐξομειούμενον ἀναλόγως πρὸς τὰς μεταβολὰς τοῦ τιμαριθμοῦ κόστους ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ εἰς Η.Π.Α. συναντᾶται ἡ ἐφαρμογὴ παρομοίου συστήματος. Οὕτω ἡ *General Motors*, ἔκτος τῆς κατ' ἔτος παρεχομένης ὀριστικῆς αὐξήσεως τῶν 4 σέντς διὰ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐργατῶν εἰς τὰ πραγματοποιούμενα ὑπ' αὐτῆς κέρδη, λόγῳ τεχνικῆς προόδου συνεφώνησεν ὅπως παραχωρῆ εἰς τοὺς ἐργάτας τῆς ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀνοδὸν τοῦ τιμαριθμοῦ αὐξήσιν, ἐν περιπτώσει δὲ πτώσεως τοῦτου ὅπως ἡ μείωσις τοῦ ὄρομισθίου μὴ ὑπερβαίῃ τὰ 3 σέντς. Βλ. *R. Mané*, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 169.

1. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ *M. Schneller*. Τὸ ἔτος 1948 ἀνω τῶν 1100 ἐπιχειρήσεις ἐν Γαλλίᾳ, ἀριθμοῦσαι 115.000 μισθωτῶν, ἐφήρμοζον τὸν ἀναλογικὸν μισθόν. Αἱ ἐργατικαὶ ὁμοῦς ὁργανώσεις ἀντιτίθενται κατὰ τοῦ ὧς ἀνω συστήματος, καθ' ὅσον τοῦτο—ὡς ἰσχυρίζονται—αὐξάνει μὲν τὴν παραγωγὴν καὶ ἀμβλύνει, τρόπον τινά, τὰς ταξικὰς διαφοράς, δὲν ἐπιλύει ὁμοῦς οἰζικῶς τὸ ἐργατικὸν πρόβλημα καὶ στερεῖ τοὺς ἐργαζομένους τοῦ δικαιώματος τῆς συμμετοχῆς τῶν εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐπίσης τὸ συνδικάτον αὐτοκινήτων ἐν Ἀμερικῇ ἐπέτυχεν τὸ 1961 τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀνωτέρω συστήματος κινητῆς κλίμακος, τὰ δὲ ἡμερομίσθια ἀναθεωροῦνται ἀνά τρίμηνον.

Ὁ συντελεστής οὗτος καθορίζεται ὡς ἑξῆς :

$$\text{Συντελεστής} = \frac{\text{Σύνολον ἡμερομισθίων καταβληθέντων κατὰ τὰ } x \text{ τελευταία ἔτη}}{\text{μέσος ἄρος κύκλου ἐργασιῶν τῶν } x \text{ τελευταίων ἐτῶν}}$$

Ἐάν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ συντελεστής οὗτος ἀνῆλθεν εἰς 30% (δηλαδή, τὰ καταβληθέντα ἡμερομισθία ἀνῆλθον εἰς τὰ 30% τοῦ κύκλου ἐργασιῶν τῆς ὑπὸ κρίσιν περιόδου), μελλοντικῶς δὲ ἡ ἐπιχειρησις ἔχει 5.000.000 κύκλου ἐργασιῶν, ὁ ἐργοδότης ὀφείλει νὰ παραχωρῇ εἰς τοὺς ἐργαζομένους ὑπὸ μορφήν ἡμερομισθίων τὰ 30% τοῦ κύκλου ἐργασιῶν τῆς, δηλαδή: $5.000.000 \times 0,30 = 1.500.000$.

Γ) Ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰ κέρδη.

23. Τὸ σύστημα ἀμοιβῆς διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη ὀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν νεωτέρων συστημάτων ἀντιμισθίας. Ἡ ἀποζημίωσις διὰ συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη δύναται ν' ἀποτελῇ εἴτε τὴν ἀποκλειστικὴν ἀμοιβὴν τοῦ ἐργαζομένου (ὅπως εἰς *placiers κλπ.*), εἴτε τὴν συμπληρωματικὴν ἢ πρόσθετον ἀμοιβὴν τῆς κατοβαλλομένης ὑπὸ τούτου ἐργασίας.

Οὕτω, κατὰ τὸ κλείσιμον τοῦ ἐτησίου ἰσολογισμοῦ παρέχεται, συνήθως, εἰς τοὺς ἐργαζομένους ἓν ποσοστὸν ἐκ τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρήσεως πραγματοποιηθέντων καθορῶν κερδῶν.

Τὸ καθαρὸν τοῦτο ποσὸν τῶν κερδῶν ἐξευρίσκειται διὰ τῆς ἀφαίρεσεως ἐκ τῶν συνολικῶς πραγματοποιηθέντων ἀκαθαρίστων κερδῶν οὐ μόνον τῶν ἐξόδων τῆς ἐπιχειρήσεως, ἤτοι ἀποσβέσεων, τόκων κλπ., ἀλλὰ καὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἀναλογουμένου εἰς τὸ κατ' ἔτος συγκροτούμενον τακτικὸν ἀποθεματικόν.

Διὰ τῆς τοιαύτης συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη ἐπιζητεῖται ἡ οὕξησις τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἐργαζομένων ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως.

24. Πρῶτος εἰσήγαγε τὸ σύστημα τοῦτο ὁ Γάλλος ἐπιχειρηματίας Jean Leclair (1842). Ἐπὶ τοῦ συστήματος τούτου ἐστηρίχθησαν μεγάλαι ἐλπίδες, ἐθεωρήθη δὲ, ὅτι διὰ τῆς γενικωτέρας αὐτοῦ ἐφαρμογῆς θὰ ἐλύετο ὀλόκληρον τὸ κοινωνικὸν ζήτημα, ὅπερ κατὰ βάσιν στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀντιτιθεμένων διαφορῶν μεταξύ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν. Οἱ σοσιαλισταί, παραδόξως, ἀποτελοῦν τοὺς ἐπικριτὰς τοῦ συστήματος τούτου, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι οἰκονομικῶς ἐξυπηρετεῖται ὁ ἐργαζόμενος. Ἡ ἐπικρίσις των ὀφείλεται, ὡς λέγουσιν, εἰς τὸ γεγονός ὅτι αἱ πρόσθετοι παροχαὶ ἀποτελοῦν «ριπτόμενα ψιχία πρὸς διχασμὸν τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως οἱ κεφαλαιοκράται ἀποτρέψουν τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐργατῶν». Τὸ βαθύτερον δὲ νόημα τῆς ἐπικρίσεως ταύτης εἶναι ὅτι διὰ τοῦ

ως άνω συστήματος οι έργαται όλίγον κατ' όλίγον έγκαταλείπουν την έργατικήν των συνείδησιν και παύουν να ύπακούουν τυφλώς εις τας συνδικαλιστικές των όργανώσεις, γεγονός όπερ οδηγεί εις την χαλάρωσιν του έργατικού άγώνος.

25. Η άμοιβή έργασίας διά συμμετοχής εις τά κέρδη έμφανίζεται υπό δυο παραλλαγάς :

1) Δυνατόν να στηρίζεται και να είναι ανάλογος προς την αποδοτικότητα του κεφαλαίου.

2) Δυνατόν να στηρίζεται και να είναι σχετική προς την απόδοσιν της έργασίας.

Κατά την πρώτην παραλλαγήν, οι έργαζόμενοι λαμβάνουν έν ποσοστόν εκ των συνολικώς πραγματοποιηθέντων καθαρών κερδών κατά τό τέλος της χρήσεως.

Ό συντελεστής της συμμετοχής των έργαζομένων εις τά άποτελέσματα καθορίζεται εκ των προτέρων, όπως επίσης και ό τρόπος της έξευρέσεως των κερδών (δηλαδή, κυρίως αι μέθοδοι αποτιμήσεως, ως θα έφαρμόσωμεν διά τόν προσδιορισμόν της άξιας των επί μέρους περιουσιακών στοιχείων). Παρ' όλα ταύτα όμως, ό έργοδότης έξευρίσκει πάντοτε τόν τρόπον ν' άλλοιωνή τ' άποτελέσματα εις βάρος των έργαζομένων, είτε διά του ύπολογισμού ζημιών ή έξόδων μεγαλυτέρων των πραγματοποιηθέντων, είτε διά της διενεργείας άποσβέσεων πέραν των κανονικών, είτε, τέλος, διά της αποτιμήσεως των περιουσιακών στοιχείων εις τιμάς κατωτέρας των πραγματικών.

Διά τούς άνωτέρω λόγους οι έργαζόμενοι άντετάχθησαν προς τό σύστημα τούτο και έπρότειναν την δευτέραν παραλλαγήν, ήτοι την συμμετοχήν των εις τά κέρδη αναλόγως της άποδόσεως της έργασίας των.

Κατά την δευτέραν παραλλαγήν οι έργαζόμενοι δέν ένδιαφέρονται διά τά συνολικώς πραγματοποιηθέντα εις τό τέλος της χρήσεως καθαρά κέρδη της έπιχειρήσεως, αλλά μόνον διά τά κέρδη τά προκύψαντα συνεπεία της παρασχεθείσης ύπ' αύτών έργασίας. Δηλαδή, έξευρίσκεται τό τί έκέρχισεν ή έπιχείρησις από την έργασίαν των εργατών και ύπαλλήλων της και βάσει των κερδών τούτων άναγνωρίζεται εις τούς έργαζομένους ώρισμένον ποσοστόν συμμετοχής. Η έφαρμογή του συστήματος τούτου συναντάται συνήθως εις τά έμπορικά καταστήματα, ένθα έκαστος ύπάλληλος, αναλόγως των πωλήσεων ως πραγματοποιεί (τζιρου), λαμβάνει ποσοστόν τι εκ των έπιτευχθέντων κερδών. Έπίσης εις τά έστιατό-

ρια εφαρμόζεται το σύστημα τούτο, διά της προσθήκης του ποσο-
στού του φιλοδωρήματος εις τόν τελικόν λογαριασμόν. Τούτ' αυτό
ισχύει και δια τούς *placiers* κ.ο.κ.

Κατά την πρώτην παραλλαγήν, ή συμμετοχή των εργατών και
υπολλήλων εις τὰ κέρδη διενεργείται διά της παραχωρήσεως εις
τούς εργαζομένους *μετοχών εργασίας*. Κατά την δευτέραν παραλλα-
γήν, διά της χορηγήσεως προσθέτων άμοιβών υπό τύπον 13ου μι-
σθοῦ, ή έκτάκτων ένισχύσεων, ή επίδομάτων κ.ο.κ.

Αί μετοχαί εργασίας άποτελοῦν συλλογικήν περιουσίαν του
προσωπικού, ὡπερ μέσω τούτων ὑποδεικνύει αντιπροσώπους, οἵτινες
συμμετέχουν εις τό Διοικητικόν Συμβούλιον τής εταιρείας. Εἰς τήν
Ἑγγυλίαν ἐφηρμόσθη τό λεγόμενον σύστημα τής *Co-partnership*, πα-
ρεμφερές τῷ άνωτέρω. Ἐνταῦθα ὅμως δέν πρόκειται περί μετοχῶν
εργασίας, ἀλλά περί κοινῶν μετοχῶν κεφαλαίου, αἵτινες ἀποκτών-
ται κατόπιν ὑποχρεωτικῆς ἀποταμιεύσεως χορηγηθέντων δώρων ή
βροβείων, ή ὑπό οἰανδήποτε ἄλλην μορφήν χορηγηθεισῶν προσθέ-
των άμοιβῶν.

Καί ἡ ἐν Ἀθήναις Λαϊκή Τράπεζα τό ἔτος 1919 παρεχώρησε
τοιαύτας μετοχάς εις τό προσωπικόν τής, ἐκ τῶν μερισμάτων δέ
τούτων συνεκροτήθη κεφάλαιόν τι, ὡπερ τελικῶς (1923) συνεχωνεύθη
μέ τό κοινόν μετοχικόν κεφάλαιον τής Τραπεζῆς.

Δ) Ὁ κοινωνικός μισθός.

26. Τό σύστημα τούτο στηρίζεται εις κριτήρια κοινωνικοπολι-
τικά¹ και οὐχί καθαρῶς οικονομικά. Ἐνταῦθα ἡ ἀποζημίωσις τῶν
εργαζομένων καθορίζεται κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νά δύναται
νά καλύπτῃ τόσον τὰ άτομικά ὡσον και τὰ οἰκογενειακά βάρη τού-
των. Πρὸς τόν σκοπόν τούτον χορηγοῦνται εις τόν εργαζόμενον
πρόσθετα ἐπιδόματα οἰκογενειακῶν βαρῶν, ἐπιδόματα πολυετοῦς
ὀπηρεσίας, ἐπιδόματα πόλεως κ.ο.κ.².

1. Ὁ κοινωνικός μισθός ἀποτελεῖ προσπάθειαν ἐφαρμογῆς τής ἀρχῆς
του *Proudhon*: « De chaque selon son travail, à chaque selon ses besoins ».
Πρὸς παροχήν τῶν τοιούτων προσθέτων άμοιβῶν διενεργοῦνται κρατήσεις
ἐκ του ἡμερομισθίου του εργαζομένου, αἵτινες συμπληροῦνται δι' εἰσφορῶν
ἐκ μέρους τῶν ἐπιχειρήσεων. Αἱ τοιαῦται ἐπιβαρύνσεις ὠνομάσθησαν κοινο-
νικαί (*charges sociales*).

2. Εἰς τήν Γαλλίαν, ἐνθα κατ' ἐξοχήν εφαρμόζεται τό σύστημα τούτο,
ἐπί ὠριαίας βασικῆς ἀποζημιώσεως 9432 frs, ισχύουν αἱ κάτωθι εἰσφοραί,
ἀνερχόμεναι εις 44,7% ἐπί ταύτης. Αὗται ἀναλύονται εις ἀσφάλειαν ἀτυ-
χήματος 54%, ἐπίδομα κατοικίας 15,04%, κοινωνικάς ἀσφαλίσεις 9,4%, ἐπί-
δομα ἀδείας 6,5%, ἐπίδομα συγκοινωνίας 2,88%, φόρον ἐπί ἡμερομισθίου
8%, ἀργίαν τῆς Μαΐου 0,10%. Ἐκ τῶν άνωτέρω ποσῶν ἄλλα καταβάλλον-

IV.—*Διὰ τῆς δημιουργίας προϋποθέσεων
ἀρμονικῆς καὶ ἐγκαρδίου συνεργασίας μεταξὺ ἐργαζομένων
καὶ ἐργοδοτῶν (Human relations).*

Ἡ δημιουργία κλίματος εὐκρινούς συνεργασίας μεταξὺ ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν ἀποτελεῖ βασικὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν πάσης ἐπιχειρήσεως¹. Αἱ ἀρχαὶ καὶ ἡ νοοτροπία τοῦ παρελθόντος, καθ' ἃς τὰ συμφέροντα τοῦ κεφαλαίου ἐξησφαλίζοντο, δῆθεν, ἀποτελεσματικώτερον διὰ τῆς μισθολογικῆς καταπιέσεως τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἐγκατελείφθησαν ὡς μὴ συνάδοντα πρὸς τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις αὐτοῦ τούτου τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος.

Στενὴ ἐπαφὴ σήμερον δημιουργεῖται εἰς τὰς κεφαλαιοκρατικῶς ἀνεπτυγμένους χώρας μεταξὺ ἡγεσίας τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἐργαζομένων, ἐκδηλουμένη εἴτε εἰς τὴν *διόδοξιν* ἐκ μέρους τῶν τελευταίων *βελτιώσεων* τῶν μεθόδων ἐργασίας, εἴτε εἰς τὴν δημιουργίαν *συμβουλίων ἐργασίας* (Works Councils), εἴτε τέλος εἰς τὴν *συμμετοχὴν* τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν *διοίκησιν*. Οὕτω, παρέχεται εἰς τὸν ἐργαζόμενον ἡ εὐχέρεια, ὅπως ἀφ' ἑνός μὲν προτείνῃ καὶ εἰσηγηθῆται, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως παρακαλουθῆ καὶ ἐλέγχῃ τὴν πολιτικὴν τῶν συναλλαγῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸν ἐπιτυγχανόμενον ἐκάστοτε βαθμὸν παραγωγικῆς ἀπασχολήσεώς της, τὸ κόστος παραγωγῆς, τὸν κύκλον ἐργασιῶν κ.ο.κ., ὡς καὶ τὰ ἐπιτυγχανόμενα ἐκ τῆς ἐν γένει δράσεως ἀποτελέσματα. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἐργαζόμενοι ἐνημεροῦνται ἀπολύτως, ὅσον διὰ τὰ παρόντα ὅσον καὶ διὰ τὰ μέλλοντα προβλήματα τῆς ἐπιχειρήσεως, γνωρίζουν τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῆς διοικήσεως καὶ ἐκδηλώνουν τὰς τυχόν ἀντιρρήσεις των, καθίστανται δὲ οὕτω συνυπεύθυνοι διὰ τὰ λαμβανόμενα μέτρα. Οἱ ἐργάται πείθονται ἐν γένει ὅτι τὸ συμφέρον των συνίσταται εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος, ἥτις καὶ μόνον δύναται νὰ δηγῆσιν εἰς τὴν βελτιώσιν τοῦ εἰσοδήματός των.

Εἰς τὴν Ἀμερικὴν, κατ' ἐξοχὴν χώραν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, αἱ σχέσεις μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν (Labour relations) ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐξελίσσονται κατὰ τὸν πλέον ἀρμονικὸν τρόπον².

ταὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ἐργαζόμενον, ἀλλὰ εἰς διάφορα ἀσφαλιστικά ταμεία διὰ λογαριασμόν τοῦ ἐργαζομένου. Βλ. *Mané*, σελ. 193.

1. Βλ. ἀναλυτικῶς Πρακτικὰ Συνεδρίου Ρώμης 1956 ἐπὶ τῶν Relations Humaines dans l'industrie. *Ἐκδοσις Εὐρωπαϊκοῦ Κέντρου Παραγωγικότητος, Proget 312.

2. Βλ. ἀναλυτικῶς εἰς *J. M. de Luttre*, L'Entreprise dans l'Économie moderne Américaine, σελ. 24 ἐπ., *André de Gall*, Psycho-sociologie des Entreprises, Paris 1958, σελ. 20 ἐπ.

Ἡ ἐργατικὴ τάξις ἀποδέχεται ἄνευ προστριβῶν καὶ ἀντιθέσεων¹ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐλευθέρου ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ κέρδους, ἐνῶ ἡ τάξις τῶν ἐπιχειρηματιῶν φροντίζει διὰ τὴν πάση θυσίᾳ ἱκανοποίησιν τῆς πρωτίστης ἐργατικῆς διεκδικήσεως, ἥτις συνοψίζεται εἰς τὴν ἐπιδιώξιν ὅσον τὸ δυνατόν « ὀψηλοτέρων ἡμερομισθίων ». Ἡ ἀμερικανικὴ βιομηχανικὴ κοινωνιολογία ἔχει πλέον σταθερῶς προσανατολισθῆ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐργατικοῦ εἰσοδήματος².

Πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν, ἐντὸς τῶν ἀμερικανικῶν ἐπιχειρήσεων, ὀργανοῦνται καὶ λειτουργοῦν εἰδικαί πρὸς τοῦτο ὑπηρεσίαι « ἀνθρώπινων σχέσεων » (Human relations), αἵτινες ὡς ἀποστολὴν ἔχουν νὰ διαφωτίζουν τοὺς ἐργοζομένους ἐπὶ παντός θέματος ἀναγομένου εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς, ν' ἀκούουν καὶ νὰ ἐξετάζουν τὰς προτάσεις καὶ τὰ παράπονα τούτων καὶ ἐν γένει νὰ ἐνημερώνουν τοὺς ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ἀπασχολουμένους ὡς πρὸς τοὺς ἐπιβιωκομένους ἐκάστοτε σκοποὺς καὶ τὴν ἐφαρμοζομένην πρὸς τοῦτο ἐπιχειρηματικὴν πολιτικὴν. Δηλαδή αἱ ὑπηρεσίαι αὗται, αἵτινες παρέχουν πᾶν αἰτούμενον στοιχεῖον³, ἐπεξηγοῦν εἰς κάθε μέλος τοῦ προσωπικοῦ πᾶν δι. τὸ δφείλει νὰ πράξῃ, ὡς καὶ τὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα θὰ προκύψουν αὐτῷ τόσοσ δι' αὐτόν καὶ διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ὅσον καὶ γενικώτερον διὰ τὸ κοινωνικόν σύνολον.

1. Αἱ μεταξὺ διοικήσεως ἐπιχειρήσεως καὶ ἐκπροσώπων τῶν ἐργαζομένων δημιουργοῦμεναι, πολλάκις, ἀντιθέσεις ἐπιλύονται πάντοτε ἐντὸς τῶν νομίμων πλαισίων. Αἱ ἐργατικαὶ ἐπιδιώξεις οὐδέποτε προσλαμβάνουν ἐπαναστατικὸν χαρακτήρα. Τὰ συνδικάτα τῶν ἐργοζομένων (Unions) διαπραγματεύονται τὰ θέματά των μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἐπιχειρήσεων ἐπὶ ἴσοις ὅροις. Ὁ ἀμερικανικὸς συνδικαλισμὸς εἶναι ὀργανωμένος κατὰ τρόπον ὁμοσπονδιακόν. Ὑπάρχουν τοπικὰ συνδικάτα ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ Ἐθνικὴ Συνομοσπονδία (National Union) ἀφ' ἑτέρου, ἥτις ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐπίλυσιν γενικωτέρων προβλημάτων τιθεμένων ἐπὶ ἔθνικῷ ἐπιπέδῳ.

2. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ν.Α.Μ. (National Association of Manufacturers) κατατείνει: α) Εἰς τὴν παροχὴν ὀψηλῶν ἡμερομισθίων, ἀρκεῖ ταῦτα νὰ στηρίζωνται εἰς πρῶτην παραγωγικότητα. β) Εἰς τὴν ἐπιβίεισιν κατανοήσεως πρὸς τοὺς ἐργαζομένους, ὡς καὶ τὴν νόμιμον καὶ φιλικὴν μεταχείρισιν τούτων. γ) Εἰς τὴν ἐξασφάλισιν συνεχοῦς ἐργατικῆς ἀπασχολήσεως.

3. Κατὰ τὴν δρᾶσιν τῆς ἀμερικανικῆς ἐπιχειρήσεως τὰ πάντα προσλαμβάνουν εὐρυτάτην δημοσιότητα. Αἱ ὑποβαλλόμεναι εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις ἐκθέσεις εἶναι εἰλικρινεῖς καὶ λεπτομερέσταται ἐφ' ὅλων τῶν θεμάτων (κύκλος ἐργασιῶν, κόστος, μικτόν καὶ καθαρὸν κέρδος, συγκριτικαὶ καταστάσεις κατὰ χρόνον, κατὰ ἐπιχειρήσεις ὁμοειδεῖς, μισθὸς μελῶν διοικήσεως κ.ο.κ.). Ἡ τοιαύτη εὐρυτάτη ἀνάλυσις, σαφήνεια καὶ εἰλικρίνεια τῶν παρεχομένων στοιχείων διευκολύνει μεγάλως « τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας » μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν.

ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

§ 1.— Έννοια καὶ πηγαὶ προελεύσεως τοῦ κεφαλαίου.

1. Ὁ τρίτος κατὰ σειράν συντελεστὴς δράσεως τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι τὸ κεφάλαιον.

Ὑπὸ τὸν ὄρον *κεφάλαιον* νοεῖται ἡ εἰς χρήμα ἐκδηλουμένη αγοραστικὴ δύναμις—καὶ γενικώτερον ἡ ἀφρημένη οἰκονομικὴ δύναμις—τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιχείρησις διαθέτει ἐν δεδομένη στιγμῇ. Ἡ ἀφρημένη αὕτη αγοραστικὴ δύναμις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ὑπ' αὐτῆς κατεχομένων, ὑλικῶν καὶ ἀόλων, συγκεκριμένων *περιουσιακῶν* στοιχείων.

Ἡ περιουσία, ὡς σύνολον ἀνομοιογενῶν ἀγαθῶν, δὲν θά ἴδυντο ἄλλως πῶς νὰ προσμετρηθῇ εἰμὴ διὰ τῆς προσθέσεως τῆς ἀξίας τῶν ἀπαρτιζόντων ταύτην στοιχείων. Οὕτω μόνον τὸ κεφάλαιον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν συνολικὴν ἐκφρασιν τῆς ἀξίας τῶν ἀνωτέρω στοιχείων, ἐπιτρέπει τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μεγέθους τῆς περιουσίας.

2. Γενικῶς ἀντιδιαστέλλονται οἱ ὄροι *κεφάλαιον* καὶ *περιουσία*¹. Ἐνταῦθα ἐνδιαφέρει ἡ ἰδιωτικοοικονομικὴ² ἀποψις τούτων.

Οὕτω, ἰδιωτικοοικονομικῶς (καὶ λογιστικῶς)³, ἡ μὲν περιουσία

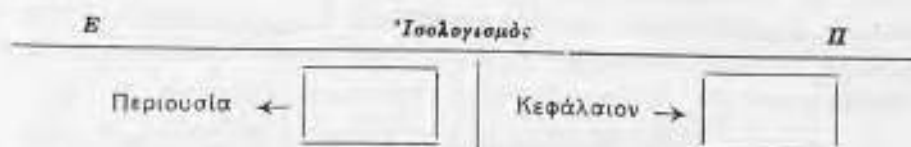
1. Περὶ τῆς ἀναλυτικῶς γίνεται λόγος κατωτέρω.

2. Εἰς τὴν Κοινωνικὴν Οἰκονομικὴν χρησιμοποιοῦνται οἱ ὄροι «κεφάλαιον» καὶ «ὕλικόν κεφάλαιον». Ἐκ τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἀποθίδει τὴν ἀντίστοιχον—ἰδιωτικοοικονομικῶς—ἐννοίαν τοῦ «κεφαλαίου», ὁ δὲ δεῦτερος ἐκφράζει τὸ σύνολον τῶν συγκεκριμένων ἀγαθῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνομασιτοῦται τὸ «κεφάλαιον», ἤτοι τὴν περιουσίαν.

3. Νομικῶς ὁμοῦς ὑπὸ μὲν τὸν ὄρον *περιουσία* νοεῖται ἡ «μᾶζα» ἢ τὸ «σύνολον» δικαιωμάτων (ἐνοχικῶν (ἀπαιτήσεις) ἢ ἐμπραγμάτων (κυριότης ἐπὶ ἀγαθῶν ἢ ἕτερα ἐμπράγματα δικαιώματα ἐπὶ τούτων) καὶ ὑποχρεώσεων, ὑπὸ δὲ τὸν ὄρον *κεφάλαιον* ἡ διαφορὰ μεταξὺ δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, ἧτις καὶ ἐπονομάζεται καθαρὰ *περιουσία*. Ὅρα συναφῶς καὶ *Γωάν. Χρυσοκέρην*, Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 4.

είναι τὸ *ἐνεργητικὸν* καὶ ἀπεικονίζεται ἐν γένει¹ εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ ἰσολογισμοῦ, τὸ δὲ (συνολικόν) κεφάλαιον εἶναι τὸ (συνολικόν) *παθητικὸν* καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὸ δεξιὸν ἐν γένει σκέλος τούτου.

3. Τὸ κεφάλαιον τῆς ἐπιχειρήσεως σχηματίζεται ἐκ τριῶν πηγῶν :

α) Ἐξ εἰσφορῶν μονίμου χαρακτήρος ἐκ μέρους τοῦ κεφαλαιούχου - ἐπιχειρηματίου.

β) Ἐκ κεφαλαιοποιήσεως τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως (αὐτοχρηματοδότησις, ἢτοι δημιουργία ἀποθεματικῶν).

γ) Ἐκ παρεχομένων εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἐκ μέρους τρίτων πάσης φύσεως πιστώσεων.

Τὸ ἐκ τῶν δύο πρώτων πηγῶν σχηματιζόμενον κεφάλαιον συνιστᾷ τὸ *ἴδιον* τῆς ἐπιχειρήσεως κεφάλαιον², τὸ δὲ δημιουργούμενον ἐκ τῆς τελευταίας τοιαύτης ἀποτελεῖ τὸ *ξένον* ἢ *πιστωτικόν* κεφάλαιον ταύτης³.

Ἀμφότεραι αἱ ὡς ἄνω κατηγορίαι τοῦ ἴδιου καὶ ξένου κεφαλαίου συναποτελοῦν τὸ *συνολικόν* κεφάλαιον εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως⁴.

1. Ἀντιθέτως οἱ Ἄγγλοι γράφουν δεξιὰ τὸ Ἐνεργητικὸν (assets) καὶ ἀριστερά τὸ Παθητικὸν (liabilities).

2. Τοῦτο συμπίπτει μὲ τὸ ἀπὸ λογιστικῆς ἀπόψεως καθορισθὲν « κεφάλαιον ».

3. Ἡ ἐπικρατήσασα διάκρισις τοῦ κεφαλαίου εἰς ἴδιον καὶ ξένον ἢ πιστωτικόν—θέμα καθ' αὐτὸ ἱστορικὸν δεικνύον τὴν προέλευσίν του—εἶναι μᾶλλον φύσεως νομικῆς παρά οικονομικῆς. Οἰκονομικῶς καὶ ἀπὸ πλευρᾶς ἐπιχειρήσεως ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐξευρεθοῦν τὰ μέσα δὲν ἐνδιαφέρει ὁ τρόπος προελεύσεως τούτων. Τὸ νομικὸν γεγονὸς τῆς ἰδιοκτησίας ἐνδιαφέρει τὸν φορέα τῆς ἐπιχειρήσεως (ἐπιχειρηματίαν) καὶ οὐχὶ τὴν ἐπιχείρησιν—ἢτις οὐδὲν κατέχει ἀφ' ἑαυτῆς ἀλλὰ τὰ πάντα ἐξευρίσκει ἐκ διαφόρων πηγῶν—καὶ δεικνύει κατὰ ποῖον ποσοστὸν οὗτος εἶναι κύριος τοῦ κεφαλαίου τῆς ποριστικῆς οικονομικῆς μονάδος.

4. Τοῦτο συμπίπτει μὲ τὸ ἀπὸ ἰδιωτικοοικονομικῆς ἀπόψεως καθορισθὲν « κεφάλαιον ».

Ε	Ίσολογισμός		Π							
Περιουσία ἢ Ἐνεργητικόν	<div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 100px; margin: 0 auto;"></div>	Συνολικόν κεφάλαιον	<table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 2px;">Ἴδιον</td> <td style="padding: 2px;">—</td> <td style="padding: 2px;">Τυπικόν</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Ξένον</td> <td style="padding: 2px;">—</td> <td style="padding: 2px;">Πραγμα- τικόν</td> </tr> </table>	Ἴδιον	—	Τυπικόν	Ξένον	—	Πραγμα- τικόν	Συνο- λικόν Παθη- τικόν
Ἴδιον	—	Τυπικόν								
Ξένον	—	Πραγμα- τικόν								

4. Τὸ ἴδιον καὶ τὸ ξένον κεφάλαιον ὀφείλουν νὰ συμμετέχουν εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ συνολικοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως κατὰ τρόπον σύμμετρον καὶ ἄρμονικόν. Διότι τόσον τὰ συμφέροντα ὅσον καὶ ἡ συμπεριφορὰ καὶ νοοτροπία τῶν φορέων μιᾶς ἐκάστης κατηγορίας ἐκ τούτων διαφέρουν ἔναντι τῆς ἐπιχειρήσεως. Οἱ φορεῖς τοῦ ἴδιου κεφαλαίου ἐπιδιώκουν τὴν ἀμοιβὴν των διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐπιχειρηματικῆς δράσεως, ἐνῶ οἱ φορεῖς τοῦ ξένου κεφαλαίου, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸ ἐπιχειρηματικόν ἀποτέλεσμα, ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραίας ἐπιστροφῆς ὡς καὶ τῆς συμφωνηθείσης ἀποζημιώσεώς του (τόκου)

Ἐν τῇ πράξει ἡ σχέση μετὰ τοῦ ἴδιου καὶ ξένου κεφαλαίου ποικίλλει μεγάλως ἀπὸ ἐπιχειρήσεως εἰς ἐπιχείρησιν, εἶναι δὲ λίαν δυσχερὲς νὰ θεμελιώσωμεν μίαν ἄκαμπτον μαθηματικὴν σχέσιν μετὰ τῶν ὡς ἄνω δύο κατηγοριῶν κεφαλαίου.

Εἰς νεοῖδρυσμένην, φέρ' εἰπεῖν, ἐπιχείρησιν ἀπαντᾷ κυρίως ἡ χρηματοδότησις δι' ἴδιου κεφαλαίου, διότι προϋπόθεσις εἰσόδου τοῦ ξένου κεφαλαίου εἶναι ἡ μακρὰ καὶ εὐδόκιμος ἡρᾶσις τῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις δημιουργεῖ εὐνοϊκὰς διὰ ταύτην πιστοληπτικὰς συνθήκας.

Πλεῖστοι παράγοντες ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς ἐδραιώσεως τῆς πιστοληπτικῆς ἱκανότητος τῆς ἐπιχειρήσεως, μετὰ τῶν ὡς ἄνω—ὡς ἤδη ἐλέχθη—σπουδαίαν θέσιν κατέχει καὶ ἡ νομικὴ μορφή ταύτης.

§ 2.—Τὸ ἴδιον κεφάλαιον καὶ αἱ διακρίσεις αὐτοῦ.

1. Τὸ ἴδιον κεφάλαιον (capital propre, Eigen Kapital, capitale proprio) ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἐφ' ἧς στηρίζεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ δραστηριότης τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ πιστωτικὴ ἐπιφάνεια ταύτης. Ἐπὶ πλέον τὸ ἴδιον κεφάλαιον φέρει κοί τὴν εὐθύνην διὰ τοὺς κινδύνους οἵτινες ἀπορρέουν ἐκ τῆς ἐν γένει αὐτοτελοῦς ἐπιχειρηματικῆς δράσεως.

Τὸ ἴδιον κεφάλαιον δὲν ἐμφανίζεται ὑπὸ ἕνα καὶ μόνον λογιστικόν τίτλον (λογαριασμόν), ἀλλὰ ὑπὸ πλείονας τοιοῦτους, ἀναλό-

γως τοῦ τε χρονικοῦ σημείου τῆς δημιουργίας του καί τῆς ἐκάστοτε μορφῆς τῆς ἐπιχειρήσεως.

Οὕτω, ἀναλόγως τοῦ χρονικοῦ σημείου τῆς δημιουργίας του, τοῦτο δυνατόν νά εἶναι εἴτε *ἰδρυτικόν*, εἴτε *ἐπιγενόμενον*. Τό ἐπιγενόμενον κεφάλαιον, ἐάν μὲν προέρχεται ἐκ νέων εἰσφορῶν συνιστᾷ *συμπληρωματικὴν ἀξίωσιν* τοῦ ἰδρυτικοῦ κεφαλαίου, ἐάν δὲ δημιουργηταί *ἐξ ἀποταμιεύσεως τῶν καθαρῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως* συνιστᾷ τὸ *ἀποθεματικόν ἢ αὐτογενές ἴδιον κεφάλαιον*.

Ἀναλόγως τῆς νομικῆς μορφῆς τῆς ἐπιχειρήσεως τὸ ἰδρυτικόν ἐξ ἄλλου κεφάλαιον δυνατόν νά ἀποκαληται εἴτε (*ἀπλῶς*) κεφάλαιον, εἴτε *ἐταιρικόν* κεφάλαιον, εἴτε, εἰδικώτερον, *μετοχικόν* κεφάλαιον.

Α'. ΤΟ ΙΔΡΥΤΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

Ἔννοια.

2. Τὸ ἰδρυτικόν κεφάλαιον εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ εἰσφέρεται ἢ καλύπτεται² κατὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, δύναται δὲ νά καταβληθῆ εἴτε εἰς εἶδος³ (πάντοτε ὀλοσχερῶς), εἴτε εἰς χρῆμα (ὀλο-

1. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο τινές χαρακτηριστικῶς καλοῦν «αὐτοκεφάλαιον» τῆς ἐπιχειρήσεως.

2. Ἐπὶ ἐταιρικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ *κλίση* διαφέρει τῆς καταβολῆς τοῦ κεφαλαίου.

3. Προκειμένου περὶ ἐπιχειρήσεων μορφῆς ἀνωνύμων ἐταιρειῶν καὶ ἐν ἡ περιπτώσει τὸ μετοχικόν κεφάλαιόν των καλύπτεται δι' εἰσφορῶν εἰς εἶδος, προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου (ἀρθρ. 9 Ν. 2190/1920) ἡ ἐξακριβωσις τῆς ἀξίας τῶν εἰς εἶδος ἐταιρικῶν εἰσφορῶν ὑπὸ εἰδικῆς πρὸς τοῦτο ἐπιτροπῆς. Εἰς τὴν πρᾶξιν παρετηρήσαμεν ὅτι εἰς σχετικὰς ἀποτιμήσεις, μεταξύ τῶν ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν Α.Ε. εἰσφερομένων εἰδῶν περιλαμβάνονται καὶ γίνονται δεκτὰ ὑπὸ τῶν ἐκτιμητικῶν ἐπιτροπῶν ἐξοδα δημιουργοῦμενα κατὰ τὴν πρό τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀνωνύμου Ἐταιρείας περίοδον. Καὶ ἐρωτᾶται: Δύναται νά θεωρηθῆ ὡς εἰς εἶδος εἰσφορά, κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου περὶ ἀνωνύμων ἐταιρειῶν καὶ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ ἀρθρου 9, ἡ ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν εἰσφορά καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἐκτιμητικῶν ἐπιτροπῶν ἀποδοχὴ πρὸς ἀποτίμησιν τοιαύτων ἐξόδων;

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἀληθῆς ἔννοια τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 9 τοῦ Ν. 2190 προβλεπομένης ἀποτιμήσεως εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῆς πραγματικῆς ἀξίας μόνον τῶν προσφερομένων εἰ δ ὦ ν (δηλαδή, τῶν περιουσιακῶν στοιχείων) καὶ οὐ χί τῶ ν πάσης φύσεως ἐξ ὀ δ ὶ ω ν, ἅτινα δὲν συνιστοῦν στοιχεῖα τοῦ πραγματικοῦ ἀλλὰ μόνον τοῦ πλυσματικοῦ ἐνεργητικοῦ. Ἐάν πρὸς στιγμὴν δεχθῶμεν τὸ ἀντίθετον θά ἐκόρυθεν πρὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ μεταβιβάσεως εἰς τὴν νέαν ἐταιρείαν ἐξόδων πάσης φύσεως καὶ ἀμφιβάλλου ποσότητος, μὲ ἀποτελέσμα τὴν ἐξ ὀπαρχῆς μείωσιν τοῦ κεφαλαίου ταύτης, γεγονός τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς ἠθέλησε νά ἀποφύγῃ ὁ νομοθέτης διὰ τῆς θεσπίσεως τῆς ἀνωτέρω διατάξεως.

Καὶ ἐάν μὲν τὰ διενεργηθέντα ἐξοδα πρὸ τῆς ἰδρύσεως κατέληξαν εἰς τὴν δημιουργίαν συγκεκριμένου περιουσιακοῦ στοιχείου, ὅπερ καὶ προσφέρεται διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ κεφαλαίου, ἐν τιαύτῃ περιπτώσει ἀσφαλῶς τὸ συγκεκριμένον τοῦτο στοιχεῖον θά ἔδει νά ἀποτιμηθῆ, οὐδέποτε ὅμως τὰ καταβληθέντα ποσῆς φύσεως ἐξοδα, τὰ ὁποῖα ἀπλῶς συνέβαλον εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦτου. Ἐάν πάλιν τὰ ἐξοδα ἰδρύσεως (πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ἀριστομένων, ὡς συμβολαιογραφικά, χαρτόσημα κλπ.) εἰς οὐδὲν περιουσιακόν στοιχεῖον κατέληξαν, ἐν τιαύτῃ

σχερῶς ἢ τμηματικῶς). Τοῦτο, ὡς ἀνωτέρω ἐτονίσθη, συναντᾶται ὑπὸ διάφορον ὀνομασίαν, ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε νομικῆς μορφῆς τῆς ἐπιχειρήσεως. Οὕτω εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐπιχείρησιν τὸ ἱδρυτικὸν κεφάλαιον — καὶ μόνον ταῦτο — καλεῖται (ἀπλῶς) *κεφάλαιον*. Εἰς τὰς προσωπικὰς ἑταιρείας τοῦτο ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὰ μερίδια τῶν συνεταίρων καὶ ἐμφανίζεται εἴτε εἰς περισσοτέρους λογαριασμοὺς κεφαλαίου, φέροντας τὸ ὄνομα ἐνὸς ἐκάστου συνεταίρου, εἴτε εἰς ἐνίοτον λογαριασμόν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «*ἑταιρικὸν κεφάλαιον*». Τέλος εἰς τὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν τὸ ἱδρυτικὸν κεφάλαιον φέρεται ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ὀνομασίαν *μετοχικὸν κεφάλαιον*.

3 Ἡ ὅλως ἰδιαιτέρα σημασία τῆς μορφῆς τῆς ἀνώνυμου ἑταιρείας, τῆς συνιστώσης, ὑπὸ τὸ κρατοῦν κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα, τὴν κατ' ἐξοχὴν — κεφαλαιακῆς βάσεως — ἐπιχείρησιν, καθιστᾷ ἀπα-

ρσιτώσει ταῦτα συνιστῶν ἀνηθικὸν ἀποτέλεσμα (ζημίαν), ὅπου ἐν οὐδέμῃ περιπτώσει θὰ ἴδοντο νὰ μεταβιβάσθῃ εἰς τὴν ἱδρυθησομένην ἑταιρείαν, καθ' ὅσον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εὐρισκόμεθα ἐν τῇ ἀόσῃ πρὸ μειώσεως τοῦ κεφαλαίου δια τὴν ἰδρύσει τῆς.

Οἱ τρίτοι μάλιστα στηρίζομενοι εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους διενεργουμένην ἐπιτήρησιν ἐπισημαζοῦν καὶ ἐλλόγως δημιουργεῖται εἰς ταύτους ἡ πλάνη ὅτι τὸ κεφάλαιον κατὰ τὴν ἰδρύσιν εἶναι τὸ εἰκονιζόμενον, ἐκφ' εἰς τὴν πραγματικότητά ἐστὶν κατώτερον.

Εἰς ἐπίρρουσιν τῶν ἀνωτέρω ἀπόψεών μας ἀναφέρω ὅτι καὶ ὁ δαιμόνιος Καθηγητὴς Π. Ἀνεστησίη, σελ. 213 ὅπου Β τοῦ Ἑμπορικοῦ Δικαίου, ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

«Ἀντικείμενον τῶν εἰς εἶδος εἰσφορῶν δύναται νὰ εἶναι πᾶν ἔτι ἀποκλειστικῶς τοῦ ἑμπορικοῦ ἰσολογισμοῦ». Καὶ ἐνεργητικὸν τοῦ ἑμπορικοῦ ἰσολογισμοῦ, κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἰδιωτικῆς Οἰκονομικῆς καὶ Λογιστικῆς, ἀποτελοῦν τὰ πᾶσης φύσεως περιουσιακὰ στοιχεία, οὐχὶ καὶ τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἀναγραφόμενα πολλακτικῶς εἰς τὸ σέλιος τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀποτελοῦν τοὺς καλουμένους ἀντιθέτους λογαριασμοὺς τοῦ λογαριασμοῦ «Μετοχικὸν Κεφάλαιον» καὶ σκοπὸν ἔχουν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀριθμητικὴν (λογιστικὴν) ἕξισωσιν τοῦ ἰσολογισμοῦ καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν εἰς τὰς ἀνώνυμων ἑταιρείας ἀπαραίτητον *λογιστικὴν ἀμετακίνησιν* τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου (ταῖς *du capital*).

Ἄλλ' ὁ δαιμόνιος Καθηγητὴς διὰ νὰ ἐπισημάνῃ τὴν ἀσφάλειάν τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτήσεως ὡς καὶ τὴν ἐκ ταύτης δυναμένην νὰ ἐπέλθῃ νοθεσίαν ἐν τῷ κεφαλαιῷ (σελ. 213) προσηύδα: «Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν μετοχῶν ἀπετέλεσε τὸ κέντρον περὶ ὃ ἐστράφη ἡ προσοχὴ ἀπειρώτων ἱδρυτῶν πολλῶν ἀνώνυμων ἑταιρειῶν. Πλειστάκις ἐν τῷ παρελθόντι εἰσφερόντο διαφόρα ἀντικείμενα τοιαύτης φύσεως, ἀποτιμώμενα εἰς ὑπερβολὴν, ὅπου οὕτως ἐξογκωθὲν τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον, συγχρόνως δὲ ἐκαλείτο τὸ κοινόν, ἵνα διὰ χρηματικῶν εἰσφορῶν ἀγοράσῃ μετόχας καὶ ἐνισχύσῃ τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον, ἀφοῦ δὲ οἱ ἱδρυταὶ ἔθετον εἰς χεῖρας τὰ χρήματα τοῦ κοινοῦ δὲν ἐπίσταζον ἀναιδῶς νὰ παρουσιάσωσι μετὰ τινα χρόνον τὴν ἑταιρείαν ἐν οἰκονομικῇ δυσχερείᾳ, διὰ πλεόν ἀπεκαλύπτετο ὀλίγον βραδέως ὅτι οἱ ἱδρυταὶ οὗτοι δὲν ἔχον εἰσφέρει εἰμὴ ποικίλους ἀριθμοὺς». Καὶ συνεχίζει: «Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν εἰσφορῶν πρὸς εἰς καταφέρεται ἡ ἀλλεμίτος ἀσέτασις τῶν ἑταιρειῶν ἀποτελεῖ καὶ σήμερον τὸ δυσχερέστερον σημεῖον τῆς νομοθετικῆς ρυθμίσεως τῶν ἀνώνυμων ἑταιρειῶν».

Πάνω ἄνω τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐκ τοῦ ἀρθ. 43 τοῦ Ν. 2190 προκύπτει ὅτι ὁ ἰσολογισμὸς δὲν νὰ εἶναι συντεταγμένος μετ' ἀπολύτου σαφηνείας εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐξαγγῆται ἐκ αὐτοῦ ἐκδότως καὶ ἀσφαλῶς ἡ αἰσθητικὴ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς ἑταιρείας. Καὶ ἐρωτᾶται, εἰναι ἀληθὴς ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ὅταν τὸ πραγματικὸν κεφάλαιον ἀξιοτάται τοῦ ὀνομαστικοῦ τοιαύτου, δια τὴν ἰδρύσει τῆς; Ἄρα θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἀρθ. 43 ἀντιπροσέεται πρὸς τὸ ἀρθ. 9, π ρ ὀ γ μ α ἁ τ ο π ο κ.

Τὰ ἀνωτέρω μὲν ὡς ἀγγαυὸν εἰς τὴν ἀκρίβειαν ὅτι ἴσους ἀπὸ ἀπόψεως νόμου ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς θεωρίας τὰ ἐξῶς τὰ διενεργούμενα πρὸ τῆς ἰδρύσεως οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀποτιμῶνται καὶ νὰ ἀποτελοῦν ἀντικείμενον εἰσφορᾶς εἰς εἶδος πλὴν τῆς ἐκτεθείσης περιπτώσεως, ἢλ. τῆς δημιουργίας περιουσιακοῦ στοιχείου.

·ραίτητον τήν ἀπό ἰδιωτικοοικονομικῆς κυρίως ἀπόψεως — ἔστω καί συνοπτικῶς¹ — ἐξέτασιν τῆς φύσεως, τῶν δικαιωμάτων καί τῶν κατηγοριῶν τῶν μετοχῶν, δι' ὧν, ὡς γνωστόν, συγκροτεῖται τὸ μετοχικόν (Ἰδρυτικόν) κεφάλαιον ταύτης.

Ἔντροπος σχηματισμοῦ τοῦ ἰδρυτικοῦ (μετοχικοῦ) κεφαλαίου εἰς τήν Ἀνώνυμον Ἐταιρείαν.

4. Τὸ ἰδρυτικόν (μετοχικόν) κεφάλαιον τῆς Ἀνώνυμου Ἐταιρείας διαιρεῖται εἰς ἴσα, κατ' ἀρχήν, μερίδια, τὰ ὁποῖα καλοῦνται μετοχαί² (actions).

Αἱ μετοχαί³ διακρίνονται : εἰς ἀνωμότους (ἢ εἰς τὸν κομιστήν), εἰς ὀνομαστικὰς καί εἰς διαταγῆν. Αἱ μετοχαί δυνατόν νά ἐμφανίζωνται εἴτε ὡς κοιναί, εἴτε ὡς προνομιούχοι.

1. Εὐρυτέρα ἀνάπτυξις ἀνήκει εἰς τὸ Ἐμπορικόν Δίκαιον.

2. Ὑπὸ τὸν ὄρον μετοχὴ νοεῖται : α) Τὸ ἐλάχιστον ὄριον τῆς ὑποδιαίρεσεως τοῦ ἔταιρικοῦ (μετοχικοῦ) κεφαλαίου. Δυνάμει τοῦ ἀπὸ 28/3/57 Β.Δ. ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία ἐκάστης μετοχῆς δέν δύναται νά ὀρισθῆ κατωτέρα τῶν 100 δρχ. β) Τὸ ἔγγραφον τὸ ἐκδιδόμενον εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐλάχιστης πρὸς τὴν Α.Ε. εἰσφορᾶς (δηλαδή τὸ ἀποδεικτικόν καταβολῆς τοῦ ἔταιρικοῦ κεφαλαίου). γ) Τὸ ἐκ τῆς ἔταιρικῆς συμβάσεως δικαίωμα τοῦ μετόχου ἐπὶ τοῦ ἔταιρικοῦ κεφαλαίου. Ἡ ο μ ι κ ῶ ς, ἐκ τῆς μετοχῆς πηγάζουν δύο βασικαὶ κατηγορίαι δικαιωμάτων : ἓνα ἐνοχικόν (ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου καί τῶν κερδῶν) καί ἓνα ἐμπράγματον, συνιστάμενον εἰς τὴν κυριότητα ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ τίτλου. Ἀπὸ ο ἱ κ ο ν ο μ ι κ ῆ ς ἀπόψεως ὁ μέτοχος ἔχει τὰ κάτωθι δικαιώματα : α) Συμμετέχει εἰς τὴν διανομὴν τῶν κερδῶν. Τὸ μέρος αὐτὸ δέν εἶναι τὸ σταθερόν, ἀλλὰ κυμαίνεται ἀναλόγως τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. β) Συμμετέχει εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις καί διὰ τῆς ψήφου του ἀναδεικνύει τὴν ἐκάστοτε διοίκησιν. Διὰ τοῦ καταστατικοῦ τῆς Α.Ε. ὀρίζεται ὁ ἀπαιτούμενος δι' ἐκάστην ψήφον ἀριθμὸς μετοχῶν, αἵτινες ὁμοῦ δέν δύναται νά ὑπερβαίνουν κατ' ὀνομαστικὴν ἀξίαν τὸ ποσόν τῶν δραχμῶν 10.000. (Β.Δ. 28/3/57). γ) Συμμετέχει κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου καί τῶν ἀποθεματικῶν, ἐν περιπτώσει διαλύσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. δ) Ἐχει δικαίωμα προτιμήσεως εἰς τὴν ἔγγραφὴν ἐπὶ ἐκδόσεως νέων μετοχῶν, ἐφ' ὅσον ἀποφασισθῆ αὐξήσις τοῦ κεφαλαίου.

Ἐκ παραλλήλου ὁμοῦ ὁ μέτοχος ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νά καταβάλλῃ τὴν ἀξίαν τῆς μετοχῆς, εἴτε ἐφ' ἅπαρ, εἴτε καί τμηματικῶς, τοῦτο δὲ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ καταστατικοῦ.

3. Εἰς τὰς Ἀνώνυμους Ἐταιρείας κυκλοφοροῦν καί οἱ ἰδρυτικοὶ τίτλοι ἢ τίτλοι προσόδου. Οἱ τελευταῖοι χορηγοῦνται, συνήθως, εἰς τοὺς ἰδρυτὰς διὰ τὰς ἀπ' αὐτῶν παρασχεθείσας ὑπηρεσίας, ἢ ἐπὶ πλέον τῶν χορηγηθεισῶν μετοχῶν εἰς τοὺς μετόχους τοὺς ἐξοφλήσαντας ταύτας εἰς εἶδος. Οἱ τίτλοι οὗτοι παρέχουν δικαίωμα συμμετοχῆς μόνον εἰς ὀρισμένην ἀναλογίαν ἐπὶ τῶν κερδῶν ὀριζομένην ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ, στεροῦνται δὲ ὀνομαστικῆς ἀξίας καί ὡς ἐκ τούτου δέν ἀποτελοῦν μῆμα τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου.

'Ανόνομοι' ή εις τόν κομιστήν μετοχαί εκδίδονται έφ' όσον ή άξία της μετοχής έχει όλοσχερώς καταβληθή. Αύται μεταβιβάζονται δι' άπλης παραδόσεως.

'Όνομαστικά' παραμένουν αί μετοχαί μέχρις όλοσχερούς έξοφλήσεώς των. Έξαιρετικώς, είναι δυνατόν νά παραμένωσιν όνομαστικά αί μετοχαί και μετά την πλήρη έξοφλησίν των, έφ' όσον ή Α.Ε. προσλαμβάνει οικογενειακόν χαρακτήρα, ή έφ' όσον ή Πολιτεία έπιθυμεί νά γνωρίζη εις χείρας ποιών εύρίσκονται αί μετοχαί, είτε διά λόγους φορολογικούς, είτε διά λόγους καθαρώς έθνικούς. Π.χ. αί μετοχαί της Τραπεζής της Ελλάδος παρέμενον εισέτι όνομαστικά, άν και είχαν όλοσχερώς έξοφληθή, και τουτό διά νά είναι

1. Παρ' ήμίν διά τοϋ Α.Ν. 1527/1950 κυρωθέντος διά τοϋ Ν. 1644/51 καθηγήθη τό άρθρ. 35 τοϋ Έμπορικού Νόμου ως και πάσα άλλη σχετική διάταξις και άπηγορεύθη ή εκδοσις μετοχών εις τόν κομιστήν. Διά τοϋ Ν.Δ. 3330/1955 καθηγήθη ό Ν. 1644/51, αί δέ όνομαστικοποιηθείσαι μετοχαί τών εταιρειών κατέστησαν αυτόδικαίως άνόνομοι, έκτός εάν δι' άποφάσεως της Γεν. Συνελεύσεως τών μετόχων ήθελεν άποφασισθή ή διατήρησις τών τίτλων όνομαστικών.

Ειδικώς διά τας Τραπεζιτικές, Ασφαλιστικές, Σιδηροδρομικές και Άεροπορικές Α.Ε., ως και τας ασκούσας έπιχείρησιν παραγωγής φωταερίου, παραγωγής και διανομής ήλεκτρικού ρεύματος, ύδρευσεως, τηλεπικοινωνιών, ραδιοφωνίας και κατασκευής παντός είδους πολεμικού όπλου και άποχευέσεως πόλεων όρίζεται ότι αί μετοχαί αύτών θά είναι όνομαστικά (Ν.Δ. 3330/1955 άρθρ. 3).

2. Η συμβατική μεταβίβασις τών όνομαστικών μετοχών από της Ισχύος τοϋ Ν.Δ. 3330/55 διενεργείται ως άκολουθως (άρθρ. 5):

α) Έν τή περιφερεία της τέως Διοικήσεως Πρωτεύουσής ένώπιον χρηματιστοϋ βεβαιούντος τό γνήσιον της ύπογραφής τοϋ όπισθογράφου πώλητοϋ, έπιкуруμένης της όπισθογραφήσεως όπό τοϋ προϊσταμένου Έκκαθαρίσεως τοϋ Χρηματιστηρίου Άθηνών διά της έπιθέσεως της σφραγίδος και τοϋ χρονολογικού σημάντρου τοϋ Γραφείου και συμπληρουμένης διά τοϋ όνοματεπωνύμου τοϋ άγοραστοϋ, καταχωρήσεως δέ έν ειδικώ βιβλίω

Έντός 10 ήμερών από της ως άνω χρονολογικής σημάσεως τό Γραφείον Έκκαθαρίσεως τοϋ Χρηματιστηρίου ύποχρεούται όπως άποστείλη εις τας έκδοτρίαις εταιρείαις κατάστασιν έμφαινούσαν τας γενομένας μεταβίβασεις μετά μνείας άπαραιτήτως τοϋ όνοματεπωνύμου, έπαγγέλματος, διευθύνσεως και έθνικότητος τοϋ πώλητοϋ και άγοραστοϋ, ως και τόν αριθμόν τών μετοχών και την χρονολογίαν της μεταβίβασεως. Βάσει τών καταστάσεων τούτων ή εταιρεία σημειεί έν τῷ βιβλίω μετόχων τας γενομένας μεταβίβασεις.

β) Έκτός της περιφερείας της τέως Διοικήσεως Πρωτεύουσής, ένώπιον συμβολαιογράφου, διά της συντάξεως συμβολαιογραφικού έγγραφου, εις ό άναγράφονται άπαντα τά άνωτέρω στοιχεία άγοραστοϋ και πώλητοϋ. Έναντι της εταιρείας θεωρείται ως μέτοχος ό έν τῷ βιβλίω όνομαστικών μετόχων έγγεγραμμένος ως τοιοϋτος.

γνωστών εις χείρας ποίων εύρισκοντο αι μετοχαί του έθνικου τούτου Ίδρύματος.

Εις διαταγήν. Αύται μεταβιβάζονται δι' άπλης όπισθογραφήσεως ή προαπαιτείται, πολλάκις, και ταυτόχρονος δήλωσις παρά τη Ύταιρεία. Τοιούτου είδους μετοχάς συναντώμεν εις πλείστας ξένας χώρας. Παρ' ήμιν δέν προβλέπεται ή έκδοσις μετοχών εις διαταγήν.

Κοιναι μετοχαί είναι εκείναι, αιτινες παρέχουν εις τούς μετόχους τά ως άνω προαναφερθέντα δικαιώματα.

Προνομιοῦχοι μετοχαί ή μετοχαί προτιμήσεως είναι εκείναι, εις άς αναγνωρίζονται ώρισμένα π λ ε ο ν ε κ τ ή μ α τ α και έπηυξημένα δικαιώματα έναντι τών κοινών μετοχών.

Ή έκδοσις προνομιούχων μετοχών γίνεται, συνήθως, παρ' έταιρειών ών ή έν γένει οικονομική κατάσταση δέν είναι άνθηρά¹. Μόνον δέ διά τοιούτων παραχωρήσεων δύνανται αι έν λόγω έπιχειρήσεις νά προσελκύσωσι νέα κεφάλαια. Ή παραχώρησις όμως προνομίων ύπέρ τών νεοεκδιδομένων μετοχών δύναται ν' άποβή άκρως επικίνδυνος διά τας κοινάς μετοχάς. Έπίσης ή έκδοσις προνομιούχων μετοχών άποτελεί σοβαρόν κώλυμα διά πάσαν μεταγενεστέραν αύξησιν του κεφαλαίου τής έταιρείας.

Πολλάκις, εις τήν αύτην έπιχείρησιν, παρατηρείται ή ταυτόχρονος ύπαρξις προνομιούχων μετοχών διαφόρων κατηγοριών. Τά δικαιώματα μιās έκάστης κατηγορίας καθορίζονται διά του καταστατικού.

Τά κυριώτερα δικαιώματα τά παραχωρούμενα εις τας προνομιούχους μετοχάς είναι²:

α) *Τό κατή προτεραιότητα μέρισμα* (dividende prioritaire). Έν προκειμένω, ή έπιχείρησις άφαιρεί κατά πρώτον έκ τών κερδών της τό αναγκαίουν ποσόν διά τήν χορήγησιν εις τούς προνομιούχους μετόχους του πρώτου μερίσματος³—καθοριζομένου διά του καταστατικού—μετά ταύτα δέ, και μόνον έφ' όσον άπομένουν περιθώρια κερδών, διανέμεται ίσόποσον μέρισμα εις τας κοινάς μετοχάς.

1. Αντιθέτως, εις άς περιπτώσεις ή έπιχειρήσις έμφανίζει ηύξημένην οικονομικήν ίσχύν και άποδοτικότητα και προτίθεται ν' αύξηση τό κεφάλαιόν της δι' έκδόσεως νέας σειράς μετοχών, αι μετοχαί αύται έκδίδονται εις τιμήν ύπέρ τό άρτιον.

2. Βλ. και *Gaston Défosse, La gestion financière des Entreprises*, Paris 1957, σελ. 220 έπ.

3. Έν τή έννοία του όρου «μέρισμα» (άρθρ. 14 παρ. 1 και άρθρ. 15 παρ. 1 Ν. 1640) περιλαμβάνονται και τά προμερίσματα, φορολογούνται δέ εόθως ως θεθώσι ταύτα εις τήν διάθεσιν τών μετόχων.

Τέλος, τὸ τυχόν ὑπόλοιπον παρέχεται εἰς τοὺς προνομιούχους καὶ κοινούς ὄμοιο, ἢ ἐξ Ἰσοῦ ἢ κατ' ἄλλην ἀναλογίαν, ἐφ' ὅσον ἔχει καθορισθῆ τοιαύτη διὰ τοῦ καταστατικοῦ.

β) *Τὸ κατὰ προτεραιότητα καὶ ἐπηρεξημένον μέρισμα* (dividende prioritaire et plus élevée). Πολλάκις τὸ καταστατικὸν δύναται νὰ καθορίσῃ ὅτι θὰ διανέμεται εἰς τοὺς προνομιούχους μετόχους μέρισμα πολλαπλάσιον τῶν κοινῶν.

γ) *Τὸ συσσωρευτικὸν μέρισμα* (dividende cumulatif). Δυνάμει ἐδικῆς ρήτρας τοῦ καταστατικοῦ δύναται νὰ χορηγηθῆ εἰς τοὺς προνομιούχους μέρισμα ἀναδρομικῶς καὶ δι' ἄς χρήσεις δὲν ἐχορηγήθη' τοιοῦτον, ἐλλείψει κερδῶν.

δ) *Ἡ προτεραιότης κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κεφαλαίου* ἢ τὴν ἐξόφλησιν τῆς μετοχῆς εἰς τιμὴν μεγαλυτέραν τῆς ὀνομαστικῆς.

ε) *Ἡ παροχὴ πολλαπλῶν ψήφων* εἰς τοὺς κατόχους τῶν τοιούτων μετοχῶν (à vote plural)†. Πολλάκις αἱ τοιούτου εἴδους μετοχαὶ οὐδενός ἑτέρου ἀπολαμβάνουσι προνομίου. Εἰς πλείστας, μάλιστα, περιπτώσεις τὸ μέρισμά των εἶναι ἐντελῶς περιωρισμένον καὶ συνίσταται εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ἑνὸς σταθεροῦ ποσοστοῦ, ἐν εἴδει τόκου.

Τὸ προνόμιον πολλαπλῶν ψήφων δύναται ν' ἀφορᾷ εἴτε μίαν ὀρισμένην κατηγορίαν συνελεύσεως, εἴτε περισσοτέρων εἰδῶν συνελεύσεως. Χάρῃ εἰς τὰς μετοχὰς πολλαπλῶν ψήφων ἐξασφαλίζεται

1. Αἱ καθυστερούμεναι δόσεις τοῦ μέρισματος, κατὰ κανόνα, καταβάλλονται ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τῆς παλαιότερας. Δηλαδή, ἐάν δὲν ἐχορηγήθησαν μέρισματα διὰ τὰ ἔτη, ἀπὸ 1948—1951, θ' ἀρχίσῃ ἡ καταβολὴ διὰ τὸ ἔτος 1948 κ.ο.κ. Ἐρωτᾶται ὁμοῦ, βάσει ποίας μερισματἀποδείξεως (coupons) ἐξοφλοῦνται τὰ καθυστερούμενα;

Ἐάν μὲν αἱ μερισματἀποδείξεις εἶναι ἀπλῶς ἠριθμημένοι καὶ δὲν φέρουν ἡμερομηνίαν, τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐκόλον, καθ' ὅσον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀναγγέλλει τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐξοφλητέας μερισματἀποδείξεως τοῦ ἀντιστοιχοῦντος μέρισματος. Ἐάν ὁμοῦ τὰ coupons εἶναι χρονολογημένα, ἢ πληρωμὴ τῶν μερισμάτων εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς λογιστικὰς δυσχερείας. Εὐκολώτερον, νομίζομεν, εἶναι νὰ πληρώνωνται ὅλαι αἱ καθυστερημένοι δόσεις μὲ τὴν παροῦσαν μερισματἀπόδειξιν καὶ ν' ἀχρηστεύωνται αἱ προηγούμεναι τοιαῦται.

2. Συνήθως ὅταν ἰδρύεται ἀνώνυμος εἰσαίρεσις διὰ συνεργασίας προσώπων διαφόρου κεφαλαιακῆς συμμετοχῆς, καὶ ἐφ' ὅσον συμφωνεῖται ἡ ἐξασφάλισις ἰσοτιμίας εἰς τὴν διοίκησιν, τότε εἶναι δυνατόν εἰς μὲν τοὺς καταβέτοντας ὀλιγώτερα κεφάλαια νὰ χορηγηθοῦν προνομιούχοι μετοχαὶ πολλαπλῶν ψήφων (à vote plural), εἰς δὲ τοὺς συνεισφέροντας ἠδξημένα κεφάλαια νὰ χορηγηθοῦν προνομιούχοι μετοχαὶ μέρισματος ἢ προτεραιότητος κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ κεφαλαίου.

κατά τρόπον σταθερόν ἢ πλειοψηφία τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἐλέγχονται πολλάκις περισσότεραι ἐπιχειρήσεις διὰ λίαν περιορισμένων¹ κεφαλαίων.

Οἱ πολέμιοι τῶν μετοχῶν πολλαπλῶν ψήφων διατείνονται διὰ τὸ προνόμιον τοῦτο ἀφαιρεῖ *de facto* τὰ κυριαρχικά δικαιώματα καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς γενικῆς συνελεύσεως καὶ οὕτω εὐρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ὄλον πνεῦμα τοῦ νόμου περὶ Ἀνωνύμων Ἐταιρειῶν.

5. Γενικῶς, ἡ ὕπαρξις ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως προνομιοῦχων μετοχῶν συνεπάγεται διὰ τὴν ἐπιχείρησιν σοβαρά μειονεκτήματα, λόγῳ τῶν προστριβῶν αἰτίνας ἐμφανίζονται μεταξὺ τῶν δύο διαφόρων κατηγοριῶν μετόχων. Οὕτω, ἐάν τὸ προνόμιον ἀφορᾷ τὸ μέρος καὶ δὲν εἶναι συσσωρευτικόν, οἱ προνομιοῦχοι ἔχουν κάθε συμφέρον νὰ ἐπιμείνουν νὰ μεταφερθοῦν τὰ κέρδη εἰς τὴν νέαν χρῆσιν, ἵνα οὕτω διασφαλίσουν μελλοντικόν ἠόξημένον μέρος. Ἀντιθέτως, ἐάν τὰ κέρδη τῆς χρήσεως ἐπιτρέπουν τὴν ἐξυπηρέτησιν μόνον τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ὀφειλομένου εἰς τοὺς προνομιοῦχους, οἱ κοινοὶ μέτοχοι εἶναι διατεθειμένοι νὰ ψηφίσουν τὴν μεταφορὰν τῶν κερδῶν εἰς νέαν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι διὰ τὰ κέρδη τῶν δύο χρήσεων θὰ ἐπαρκέσουν διὰ τὴν χορήγησιν μέρους εἰς ὅλας τὰς κατηγορίας τῶν μετοχῶν.

Πρὸ τῆς καταστάσεως ταύτης εὐρισκόμενος ὁ Ἕλλην νομοθέτης ἠθέλησε νὰ θέσῃ περιορισμόν² εἰς τὸ μέγεθος τοῦ παραχωρουμένου προνομίου. »

1. Βλ. ἀνωτέρω « Holdings ».

2. Οὕτω, κατὰ τὸν Ν. 2190/1920 (ἀρθρ. 3), τὰ προνόμια περιορίζονται ὡς ἑξῆς: α) Εἰς τὴν λήψιν μέρους πρὸ τῶν κοινῶν μετοχῶν. Τὸ μέρος ὅμως τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι μείζον τοῦ κατὰ τὸ ἀρθρον 45 τοῦ νόμου πρώτου μέρους 4%, ἢ τοῦ ὀριζομένου ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ. Ὑπάρχει, ἐπίσης, καὶ προνόμιον καταβολῆς μέρους διὰ καθυστερημένης χρήσεως, καθ' ἃς δὲν διανεμήθησαν κέρδη. (βλ. καὶ Ν. 5294/1932). β) Εἰς τὴν εἰσπραξίν τοῦ καταβληθέντος κεφαλαίου κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν πρὸ τῶν κοινῶν μετοχῶν. Προνόμιον πολλαπλῶν ψήφων δὲν προκύπτει ἐκ τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας, καθ' ὅσον αὕτη καθορίζει περιοριστικῶς, ὡς ἀνωτέρω, τὴν ἔκτασιν τῶν δυναμένων νὰ χορηγηθῶσιν εἰς τὰς μετοχὰς προσθέτων δικαιωμάτων. Ἐσχάτως ὅμως ἐπροτάθη ὅπως ἐπιτραπῇ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἔκδοσις προνομιοῦχων μετοχῶν πολλαπλῶν ψήφων, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν ἀλλοδαπῶν μετόχων ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἐταιρειῶν. Εἰς Γερμανίαν μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον ἐγένετο εὐρυτάτη χρῆσις προνομιοῦχων μετοχῶν πολλαπλῶν ψήφων, ἵνα ἀπομακρυνθῶσιν οἱ ἀλλοδαποὶ ἐκ τῶν γερμανικῶν ἀνωνύμων ἐταιρειῶν.

Β'. ΤΟ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ * ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

* Έννοια.

6. Τό αποθεματικόν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, συνιστᾷ αὐτογενές ἴδιον κεφάλαιον τῆς ἐπιχειρήσεως, δημιουργούμενον ἐξ ἀποταμιεύσεως κερδῶν¹—καὶ μόνον²—ταύτης.

Τὰ ἐν λόγῳ κέρδη εἶναι, συνθηθέστατα, τὰ προερχόμενα ἐκ θετικῆς, κατ' ἀρχήν, δράσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ἅτινα μὴ διανεμόμενα (ὀλικῶς ἢ μερικῶς) συσσωρεύονται καὶ διατηροῦνται εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς.

* Κυριώτερα ἔργα ἐκ τῆς ἡμεδαπῆς καὶ ξένης, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, βιβλιογραφίας εἶναι: *N. Φωτειᾶ*, Τὰ ἀποθεματικά τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς Συντελεστάς Δράσεως, Ἀθήναι 1943. *A. Νέζου*, Ἀποθεματικά, Ἀθήναι 1933. *I. Σπανδοπούλου*, Τὰ Ἀποθεματικά, Ἀθήναι 1940. *Amiaud*, Traité théorique et pratique des comptes de réserves dans les sociétés par actions, Paris 1920. *Butarlou*, L'inventaire et le bilan, Paris 1950. *De Minico*, Le riserve nelle imprese, Napoli 1927. *Dicksee*, Depreciation Reserves and Reserves funds, 1926. *Grillo*, Le riserve nell'economia d'azienda e nel diritto tributario, Milano 1950. *Hoffmann*, Wirtschaftslehre, Leipzig 1932. *Marsano*, Le riserve occulte nelle società per azioni in Riv. it. Rag. 1941. *Palumbo*, Le riserve nell'azienda di produzione, Palermo 1936. *A. Ricci*, La dinamica delle riserve nell'Economia aziendale, Milano 1952. *Kocchi*, I fondi di riserva a gli «utili» tassati, in Riv. it. Rag. 1950.

1. Ἡ τυχόν νέα εἰσφορά κεφαλαίου δὲν συνιστᾷ ἀποθεματικόν κεφάλαιον ἀλλὰ αὐξήσει τοῦ ἰδρυτικοῦ. Ἐπίσης ἡ τυχόν ἐκ νομισματικῆς ἀναπροσαρμογῆς αὐξήσις τοῦ ἰδρυτικοῦ κεφαλαίου εἶναι ἀπλῆ ἀριθμητικὴ διόρθωσις τούτου καὶ οὐδ' ἄλλως συνιστᾷ ἀποθεματικόν.

2. * Ὅρα συναφῶς καὶ ὄρισμόν τοῦ Γαλλικοῦ Λογιστικοῦ Σχεδίου τοῦ 1947, καθ' ὃ: « les réserves sont constituées par tous les bénéfices conservés à la disposition de l'entreprise et ne faisant pas partie du capital. Il s'ensuit que l'on peut comprendre dans les réserves les primes d'émission d'actions ». Ἐπίσης ὁ *Quessiot* εἰς τὸ ἔργον του Administration financière, éd. 1933, σελ. 15, ὀρίζει τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἀποθεματικῶν ὡς: « Les comptes de réserves sont des comptes créditeurs exprimant le montant de bénéfices nets retenus pour un temps dans l'actif en accroissement du fonds social ». Ὁμοίως ὁ *M. Pauwels*, εἰς τὸ Analyse de l'exploitation, 3 éd., σελ. 248, ὑποστηρίζει, ὅτι τὰ ἀποθεματικά ἀποτελοῦν « retenue d'une partie des revenus de l'entreprise ». Καὶ οἱ Ἀγγλοσάξωνες ὑποστηρίζουν ὅτι τὰ καθ'αυτὸ ἀποθεματικά σχηματίζονται ἐκ κερδῶν, χρησιμοποιοῦν δὲ τὴν ἐξῆς ὀρολογία: α) τὰ Surplus reserves, ἦτοι τὰ ἐκ κερδῶν συγκροτούμενα (κρίσις ἀποθεματικά), β) τὰ liabilities reserves, ἦτοι τὰ ἐμφανίζοντα αὐξήσεις τῶν παθητικῶν στοιχείων εἴτε παρούσας, εἴτε κατὰ προϋπολογισμόν ταιαύτας, καὶ τέλος γ) τὰ Valuation reserves, ἦτοι τὰ δεικνύοντα παρούσας ἢ προβλεπομένας μειώσεις τῆς ἀξίας ἐνός ἐνεργητικοῦ στοιχείου. Αἱ δύο τελευταῖαι κατηγορίαι δὲν ἀποτελοῦν ἀποθεματικά ἐν τῇ κυριολεξίᾳ τοῦ ὄρου.

7. 'Υποστηρίζεται', ότι τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον δύναται νὰ δημιουργηθῆται καὶ δι' ἐπιγενομένης εἰσφορᾶς νέου κεφαλαίου, ὅπερ λογιστικῶς διαχωρίζεται τοῦ ἰδρυτικοῦ τοιοῦτου. Τὸ ἀποθεματικὸν τοῦτο χαρακτηρίζεται ὡς «ἀποθεματικὸν κεφαλαίου» ἀντιδισσελλόμενον πρὸς τὸ «ἀποθεματικὸν κερδῶν». Ὡς χαρακτηριστικὴ δὲ περίπτωσις ἀναφέρεται ἡ ἐπὶ αὐξήσεως τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν προκύπτουσα, ἐνίστε, διαφορὰ ἐκ τῆς ὑπὲρ τὸ ἄρτιον ἐκδόσεως τῶν μετοχῶν (ἄρθ. 14 § 3 Ν. 2190).

Φρονοῦμεν, ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξύ τοῦ κατὰ τὴν ἔκδοσιν (πώλησιν) τῶν νέων μετοχῶν πραγματικῶς εἰσπραχθέντος ἀντιτίμου καὶ τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τούτων συνιστᾷ διὰ τὴν Α. Ε. πραγματοποιηθὲν καὶ ἀναγκαστικῶς ἀμέσως ἀποθεματοποιηθὲν κέρδος ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν νέων μετοχῶν τῆς.

Τὸ μέγεθος τοῦ κέρδους τούτου εἶναι τοσοῦτον, ὥστε τοῦλάχιστον νὰ διατηρηθῆται ἀνέπαφος ἡ ἀκεραιότης τοῦ—πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν νέων μετοχῶν—ἀναλογοῦντος εἰς ἕκαστον παλαιὸν μέτοχον ἐπὶ τῶν προϋπαρχόντων ἀποθεματικῶν μεριδίου. Ἔτι ὁμως σαφέστερον καθίσταται τοῦτο, ὡσάκις ἡ διαφορὰ τῆς ὑπὲρ τὸ ἄρτιον ἐκδόσεως τῶν μετοχῶν ἐμφανίζεται οὐχὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς αὐξήσεως τοῦ μετοχικοῦ (ἰδρυτικοῦ) κεφαλαίου, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀρχικὸν σχηματισμὸν τούτου. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν καταφαίνεται σαφῶς ὅτι ἡ προκύπτουσα τυχόν διαφορὰ δὲν εἶναι ἄλλο τι παρά κέρδος πραγματοποιηθὲν ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως (τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας εἰς βᾶρος τῶν καλυπτόντων τὸ κεφάλαιον ταύτης), οὐχὶ βεβαίως ἐκ τῆς θετικῆς αὐτῆς δράσεως (ὀργανικὸν κέρδος)—καθ' ὅσον αὕτη δὲν ἤρχισεν ἀκόμη λειτουργοῦσα—ἀλλὰ ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς συγκυρίας (συμπτωματικὸν κέρδος). Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει καὶ ἐνταῦθα τὸ συγκροτούμενον ἀποθεματικὸν πηγὴν προελεύσεως ἔχει τὰ κέρδη, ἅτινα ἡ ἐπιχείρησις πραγματοποιεῖ διὰ τῆς ἐκδόσεως μετοχῶν εἰς τὴν ὑπὲρ τὸ ἄρτιον².

Ἰσοῦ διατὶ νομιζομεν ὅτι μοναδικὴ πηγὴ δημιουργίας ἀποθεματικῶν τυγχάνουν τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως.

Τέλος, ὡς πρὸς τὴν διατυπωμένην ἄποψιν ὅτι οἱ, κατὰ τὴν

1. Ν. Φωτειᾶς, Συντελεσταὶ δράσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, σελ. 130.

2. Καὶ τὸ Γαλλικὸν Λογιστικὸν Σχέδιον (1947) θεωρεῖ τὴν διαφορὰν ταύτην ὡς κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως. Οὕτω τονίζον ὅτι τὰ ἀποθεματικὰ σχηματίζονται μόνον ἐκ κερδῶν, χαρακτηριστικῶς συμπληρῶνει τὸν ὄρισμὸν τῶν ὡς ἑξῆς: «... Il s'ensuit que l'on peut comprendre dans les réserves les primes d'émission d'actions».

περίπτωσιν τῶν εἰσφορῶν εἰς εἶδος, χορηγούμεναι ἰδρυτικοὶ τίτλοι, καὶ δὴ τὸ δι' αὐτῶν εἰσκομιζόμενον κεφάλαιον συνιστᾷ ἀποθεματικόν, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι τοῦτο (λογιστικῶς) ἐμφανιζόμενον προσωρινῶς εἰς *λογαριασμοὺς τάξεως* εἶναι *ξένον* κεφάλαιον—ἐφ' ὅσον ἄλλωστε εἰς τοὺς κατόχους τῶν ἰδρυτικῶν τίτλων δὲν χορηγοῦνται μετοχαί—καὶ οὐχὶ *ἴδιον* τοιοῦτον, ἄρα δὲ οὔτε καὶ ἀποθεματικόν.

8. Ἡ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀναπτυχθεῖσα ἰδιωτικοοικονομικὴ ἀποψις τοῦ ὄρου « ἀποθεματικά » οὐδόλως θὰ πρέπει νὰ συγχέηται μετὰς ὑπὸ τῆς φορολογικῆς ἡμῶν νομοθεσίας (Κ.Φ.Κ.Π.) ἢ τῆς ἀναλογιστικῆς ἐπιστήμης διατυπωμέναις προσθέτουσ ἐπὶ τοῦ ὄρου « ἀποθεματικόν » ἐννοίας¹.

Κυρία ἀποστολὴ καὶ τρόπος ἐπενδύσεως τῶν ἀποθεματικῶν.

9. Ἡ σημασία τῶν ἀποθεματικῶν κατέστη πρόδηλος ἀφ' ἧς ἐπεξετάθη ὁ θεσμὸς τῆς ἀνωνύμου ἐταιρείας, εἰς ἣν, ὡς γνωστόν, τὸ μετοχικόν καὶ μόνον κεφάλαιον ταύτης συνιστᾷ τὴν ἐγγύησιν τῶν δανειστῶν τῆς.

Ὡς ἐκ τούτου, εἰς τὰς ἀτομικὰς ἐπιχειρήσεις ἢ καὶ τινὰς κατηγορίας προσωπικῶν ἐταιρειῶν, ἐνθα ὁ ἐπιχειρηματίας εὐθύνεται ἀπέναντι τῶν τρίτων δι' ὀλοκλήρου τῆς ἀτομικῆς του παρουσίας, ἢ

1. Τὰ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας φορολογικῆς νομοθεσίας καλούμενα « ἀποθεματικά » ἀφίστανται οὐσιωδῶς τῆς ἀπὸ ἰδιωτικοοικονομικῆς ἀπόψεως ἐκτεθείσης ἐννοίας τούτων. Οὕτω, τὸ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς § 2 ἐδαφ. ζ' τοῦ άρθρου 19 τοῦ Νόμου 1640 (Κ.Φ.Κ.Π.) ἀναγνωριζόμενον ἀποθεματικόν « δι' ὀφισταμένην καὶ μὴπω πραγματοποιηθεῖσαν ὑποτίμησιν στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ » δὲν ἀποτελεῖ ἀποθεματικόν ἀλλὰ « *πρόβλεγμα* », ἢτοι μελλοντικὴν καὶ προβλεπομένην ζημίαν. Βλ. καὶ *N. Τόσην* καὶ *Δ. Γεωργιλήν*, Ἡ φορολογία τῶν καθαρῶν κερδῶν τῶν Ἐμπορικῶν καὶ Βιομηχανικῶν Ἐπιχειρήσεων, Ἀθήναι 1951.

Ἐπίσης, τὰ καλούμενα « μαθηματικά ἀποθεματικά » (τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων ζωῆς), ἀποτελοῦντα στοιχεῖα τοῦ κυρίως παθητικοῦ (ξένου κεφαλαίου), καὶ δὴ μαθηματικῶς ἐξηκριβωμένα πρὸς τοὺς ἠσφαλισμένους χρέη, δὲν συνιστοῦν ἀποθεματικά ἐν τῇ κυριολεξίᾳ τοῦ ὄρου, καθ' ὅσον δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἴδιου αὐτογενοῦς κεφαλαίου, ἀλλὰ περὶ ὀποχρεώσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ προκειμένου περὶ τῶν ἀποθεματικῶν « διὰ μὴ λήξαντας κινδύνους », « διὰ μὴ δεδουλευμένα ἀσφάλιστρα », ὡς καὶ τὰ « ἀποθεματικά τῶν ἐκκερμῶν ζημιῶν », ἅτινα καὶ φορολογικῶς ἐξομοιοῦνται πρὸς τὰ « ἀποθεματικά δι' ὀφισταμένην καὶ μὴ πραγματοποιηθεῖσαν ὑποτίμησιν στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ ». Βλ. συναφῶς *I. Χρυσολέγγον* ἐνθ' ἄν., σελ. 220, *N. Τόσην*, Ἡ φορολογία τοῦ εἰσοδήματος, τ. II, Ἀθήναι 1957, σελ. 280 ἐπ.

συγκρότησις τῶν ἀποθεματικῶν—καὶ δὴ τῶν φανερῶν—εἶναι ἄνευ ἰδιαιτέρας σημασίας.

10. Ἡ Τὰ ἀποθεματικά ἀποβλέπουν κυρίως :

α) Εἰς τὴν ἐξασφάλισιν καὶ κατοχύρωσιν τῆς σταθερότητος καὶ ἀκραιώτητος τοῦ ἱδρυτικοῦ κεφαλαίου, ἰδίᾳ ἔναντι περιπτώσεων ζημιῶν ἐξαιρετικῆς φύσεως.

β) Εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος καὶ τῆς πιστοληπτικῆς ἰκανότητος τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν ἀποτροπὴν ἀπὸ τὸν ξένον δανεισμόν, ὅστις συνεπάγεται τόκους, προμηθείας καὶ λοιπὰς ἐπιβαρύνσεις.

11. Ὁ τρόπος ἐπενδύσεως τῶν ἐν γένει ἀποθεματικῶν τυγχάνει προαιρετικὸς καὶ οὐδεμία—κατὰ κανόνα—ὕφισταται δέσμευσις ἐκ μέρους τῆς νομοθεσίας, ἐξαιρέσει εἰδῶν τινῶν ἐπιχειρήσεων.

Οὕτω, παρ' ἡμῖν, τὸ ἄρθρ. 17 τοῦ νόμου 1023 ρυθμίζει τὸν τρόπον ἐπενδύσεως τοῦ τακτικοῦ ἀποθεματικοῦ τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων.

Γενικῶς ὅμως καὶ ὁσάκις αἱ ἐπιχειρήσεις εἶναι ἐλεύθεραι ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐπενδύσεως τῶν ἀποθεματικῶν τῶν κεφαλαίων, ὀφείλουσιν νὰ τοποθετοῦν ταῦτα κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζωσι :

α) Ἀσφάλειαν ἐπενδύσεως¹.

β) Εὐκόλον ρευστοποίησιν.

γ) Ἡύξημένον βαθμὸν ἀποδοτικότητος.

Περιουσιακὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συγκεντρώνουν, σχετικῶς, τὰς ὡς ἄνω ἰδιότητας, ὑπὸ ὁμαλᾶς συνθήκας οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ κρατικὰ χρεώγραφα. Ἀντιθέτως, ἡ ἐπένδυσις τῶν ἀποθεματικῶν εἰς ἀκίνητα παρουσιάζει μὲν μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, μειονεκτεῖ ὅμως διότι ταῦτα δὲν συγκεντρώνουν ἀνάλογον ἀποδοτικότητα καὶ εὐκολίαν ρευστοποιήσεως.

Διακρίσεις τῶν ἀποθεματικῶν.

12. Τὰ ἀποθεματικά, ἀναλόγως τῆς ἀπόψεως ἐξ ἧς ἐρευνῶνται, διακρίνονται ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἑξῆς κριτηρίων :

1. Αὕτη θεωρεῖται ἀπὸ δύο ἀπόψεων, καὶ δὴ: α) ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐπανακτήσεως τοῦ ὀνομαστικῶς ἰσοπέσου τοῦ δανείου (κεφάλαιον + τόκοι), ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς διατηρήσεως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦτου. Τὰ ἀνωτέρω θὰ διησφαλίζοντο, ἐάν εἰσῆγето ὁ θεσμὸς δανεισμοῦ ἐπὶ τιμαριθμικῇ ρήτηρῳ.

Τῆς ἐμφανίσεως ἢ μὴ τούτων εἰς τὸν ἰσολογισμόν, εἰς φανερά καὶ ἀφανῆ.

Τοῦ χρόνου τῆς συγκροτήσεώς των, εἰς τακτικά καὶ ἔκτακτα.

Τοῦ αἰτίου τὸ ὅποιον προεκάλεσε τὸν σχηματισμόν των, εἰς προαιρετικὴ καὶ εἰς ἀναγκαστικὴ (ἢ ἐκ νομικῆς ἐπιταγῆς).

Τοῦ ἀντικειμένου εἰς οὗ τὴν κάλυψιν ἀποβλέπουν, εἰς ζημιῶν καὶ ἐξόδων.

Τῆς ὑποστάσεώς των, εἰς γνήσια καὶ καταχρηστικά.

Φανερά - Ἄφανῆ ἀποθεματικά.

13. α) Φανερά ἀποθεματικά καλοῦνται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται εἰς ἰδιαίτερον λογαριασμόν τοῦ συνολικοῦ παθητικοῦ, ἐν τῷ ἰσολογισμῷ.

β) Ἄφανῆ καλοῦνται τὰ ἀποθεματικά ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἢ ο ὅ δ ὅ λ ὡ ς ἐμφανίζονται εἰς τὸν ἰσολογισμόν τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ ὕ φ ἰ σ τ α ν τ α ἰ μ ἔ ν εἰς τοῦτον, ἀλλὰ κεκαλυμμένα ὑπὸ διάφορον— τοῦ ἀποθεματικοῦ—τίτλων.

Τὰ ἀφανῆ¹ ἀποθεματικά σχηματίζονται κατὰ τοὺς ἑξῆς τρόπους:

Διὰ τῆς ὑποτιμήσεως στοιχείου ἢ στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ.

Δι' ὀλικῆς παραλείψεως ἀναγραφῆς ἐν τῷ ἰσολογισμῷ στοιχείου ἢ στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ. Ὁ τρόπος οὗτος ἀποτελεῖ ἐπέκτασιν τοῦ προηγουμένου καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν κεκρυμμένων² ἀποθεματικῶν.

Διὰ τῆς ὑπερεκτιμήσεως στοιχείου ἢ στοιχείων τοῦ παθητικοῦ, ὡς ἐπὶ παραδειγματι, ἢ τεχνητῶς ὑψηλῆ ἀποτίμησις χρέους εἰς ξένον νόμισμα.

Διὰ τῆς ἐμφανίσεως ψευδῶν στοιχείων ἐν τῷ παθητικῷ.

---

1. Λόγοι δημιουργίας τῶν ἀφανῶν ἀποθεματικῶν συνήθως εἶναι ἡ ὑπερβολικὴ πρόνοια καὶ συντηρητικότης τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἡ κατοχύρωσις τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων τῶν συνεταίρων τῆς ἐπιχειρήσεως, αἱ πλάναι περὶ τὴν λογιστικὴν ὀρολογία (χαρακτηρισμός, φέρ' εἰπεῖν, τῶν ἀποθεματικῶν ὡς ἀποσβέσεων) κ.ο.κ.

2. Ταῦτα χαρακτηρίζονται ὡς παράνομα, καθ' ὅσον ἡ δημιουργία των δι' ἀποσιωπήσεως ὀλοκλήρου κατηγορίας περιουσιακῶν στοιχείων κατὰ κανόνα ἐνέχει δόλον. Τὰ τοιαῦτα ἀποθεματικά δημιουργοῦνται ἐν παρὰ μ ο ν α ἰ ς π τ ω χ ε ὕ σ ε ω ς τῆς ἐπιχειρήσεως, ὁπότε, ὡς ἂν αὕτη κινεῖται ἐκ δόλου, ἐφρόντισεν ἡ β' ἀποκρύψῃ τὰ περιουσιακά τῆς στοιχεῖα καὶ αὕτω νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ὀλοσχερῆ ἱκανοποίησιν τῶν δανειστῶν τῆς.

Τὰ *άφανη* άποθεματικά δύνανται πάλιν νά διακριθώσιν :

αα) Είς *έξακριβώσιμα*, ήτοι εκείνα ὧν ή μὲν *ύπαρξις* διαπιστοῦται δι' άπλης *έξετάσεως* τοῦ *ισολογισμοῦ*, τό δέ άγνωστον μέγεθος τούτων *έπιδιώκεται* νά *έξακριβωθῆ*.

ββ) Είς *μη έξακριβώσιμα*, ὧν οὔτε ή *ύπαρξις* διαπιστοῦται έκ τοῦ *ισολογισμοῦ*, άλλ' οὔτε καί τό μέγεθος δύναται νά καθορισθῆ.

Περίπτωσιν *έξακριβώσιμου* άφανοῦς άποθεματικοῦ *έχομεν* δασάκις εἰς τόν *ισολογισμόν* *έπιχειρήσεως* τινος *έμφανίζεται*, λόγου χάριν, ὁ *λογαριασμός* « *Ακίνητα* » μέ 1 δρχ., *συνεπεία* *διενεργηθεισών* κατὰ τό *παρελθόν* *ύψηλόν* *άποσβέσεων*. *Έν* *προκειμένῳ* *εύκόλως* δύναται νά *διαπιστωθῆ* ὅτι ὑπό τό *στοιχείον* τοῦτο τοῦ *ένεργητικοῦ* *κρύπτεται* *άποθεματικόν*, *άγνωστου* *μεγέθους*.

Περίπτωσιν δέ *μη έξακριβώσιμου* άφανοῦς άποθεματικοῦ *έχομεν* δασάκις *έπιχειρήσις* τις *άναγράφει* εἰς τόν *ισολογισμόν* τῆς *άξίαν* *έμπορευμάτων* *έκ* *δραχμῶν* 4.500.000, *ένῳ* *εἰς* τήν *πραγματικότητα* ταῦτα *άποτιμώνται* εἰς δρχ. 5.500.000. *Ένταῦθα* *δημιουργεῖται* *άφανές* *μη έξακριβώσιμον* *άποθεματικόν* *έκ* *δρχ.* 1.000.000, τό *άποῖον* οὔδεις δύναται νά *άναγνωρίσῃ* διὰ *μόνης* τῆς *άναγνώσεως* τοῦ *ισολογισμοῦ* καί *πολύ* *περισσότερον* νά *καθορίσῃ* τό μέγεθος αὐτοῦ. Τό μέγεθος τοῦ *άποθεματικοῦ* τούτου *έξευρίσκειται* *μόνον* δι' *έξωτερικῆς* *άπογραφῆς* καί *άποτιμήσεως* τῶν *στοιχείων* τοῦ *ένεργητικοῦ*. Τοιαῦτα *μη έξακριβώσιμα* *άφανη* *άποθεματικά* *δημιουργεῖ* καί ὁ *ήμέτερος* *νομοθέτης*, *δοτις*, *άν* καί *κατ' άρχήν* εἶναι *κεκηρυγμένος* κατὰ τῶν *άφανῶν* *άποθεματικῶν*, *έν* τούτοις, *έν* *άρθρῳ* 43 § 2 τοῦ Ν. 2190/1920, *καθορίζων* τόν *τρόπον* *άποτιμήσεως* τῶν *περιουσιακῶν* *στοιχείων* τῆς *Άνωλύμου* *Έταιρείας*, *εἰς* τήν *συνολικῶς* *μικροτέραν* *τιμήν* *μετοξύ* *τρέχουσῆς* καί *τιμῆς* *κτήσεως*, *προκαλεῖ* οὕτω τήν *γένεσιν* *τοιούτων* *άποθεματικῶν*, καί *δή* *εἰς* *ās* *περιπτώσεις* *ή* *τρέχουσα* *τιμή* *εἴδους* *τινός* *εἶναι* *μεγαλυτέρα* τῆς *τιμῆς* *κτήσεως*.

Τακτικό - Έκτακτα άποθεματικά.

14. *Τακτικά* *άποθεματικά* εἶναι *έκεινα* τό *άποῖα* *δημιουργοῦνται* διὰ *περιοδικῶν* *κρατήσεων*, *ένῳ* *έκτακτα* *άποθεματικά* *εἶναι* *έκεινα* τό *άποῖα* *σχηματίζονται* δι' *έφ' άπαξ* *ή* *έν πάσῃ* *περιπτώσει* *μη* *περιοδικῆς* *κρατήσεως*, *πρός* *άντιμετώπισιν* *ώρισμένου* *έξόδου* *ή* *ώρισμένης* *ζημίας*.

1. *Ἡδῆ* *δέ* *κατά* τόν *Κ.Φ.Σ.* οὐχί *ή «συνολικῶς»* *άλλά* *ή «μεμονωμένως»* *καί* *κατ' εἴδους* *έμπορευμάτος* (*cost or market, whichever is lower*). Τοῦτ' αὐτό *πράττει* καί ὁ *Γάλλος* *νομοθέτης* *διὰ* τοῦ *διατάγματος* τῆς 9.12.48 *άρθρ.* 10.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσίαν (Ν. 2190/1920 άρθρον 44), υφίσταται μία και μοναδική κατηγορία τακτικού αποθεματικού. Το άρθρον τουτο καθορίζει δι: «έτησίως αφαιρείται τό $\frac{1}{10}$ τουλάχιστον εκ των καθαρών κερδών της επιχειρήσεως (μορφής Άν. έταιρείας), πρὸς σχηματισμόν τακτικού αποθεματικού. Ἡ πρὸς σχηματισμόν αποθεματικού ἀφαίρεσις παύει οὔσα ὑποχρεωτικὴ ἄμα ὡς τοῦτο φθάσῃ τουλάχιστον τό $\frac{1}{2}$ τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου».

Τὸ τακτικόν αποθεματικόν χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς πρὸς ἐξίσωσιν τοῦ τυχόν χρεωστικοῦ ὑπολοίπου τοῦ λογαριασμοῦ κερδῶν καὶ ζημιῶν. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω διατάξεως τοῦ νόμου προκύπτει δι τὸ τακτικόν αποθεματικόν σχηματίζεται *ἐκ τῶν καθαρῶν κερδῶν*, καὶ διὰ κράτησεως τοῦ $\frac{1}{10}$ εκ τούτων καὶ δι τὸν ὅταν τὸ αποθεματικόν φθάσῃ τό $\frac{1}{2}$ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου¹ παύει ἡ κράτησις ἵνα εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ καθίσταται προαιρετικὴ διὰ τὸν ἐπιχειρηματίαν². Πάντως τὰ εἰς τὸ τακτικόν αποθεματικόν περιληφθέντα ἐπὶ πλέον τοῦ $\frac{1}{2}$ ποσὰ δεσμεύονται καὶ *δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῶσι δι' ἄλλην αἰτίαν, εἰ μὴ μόνον δι' ὅν σκοπὸν χρησιμοποιοῦνται τὰ τακτικὰ αποθεματικά*³, ἤτοι πρὸς ἀντιμετώπισιν γενικῶν ζημιῶν ἐμφανιζομένων εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει δι τὸ τακτικόν αποθεματικόν χρησιμεύει πρὸς *κάλυψιν γενικῆς ζημίας ἐμφανιζομένης εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως*. Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῇ δι τὸ τακτικόν αποθεματικόν δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρήσεως,

1. Εἰς τὰς ἀσφαλιστικὰς ἐπιχειρήσεις, δυνάμει τοῦ άρθρου 17 τοῦ ν. 1023 τὸ τακτικόν αποθεματικόν φθάσει ὑποχρεωτικῶς τὸ ἰσὸ ποσόν τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου.

Εἰς τὴν Γαλίαν, τῶσον εἰς τὰς ἀνωνόμους ἑταιρείας (Ν. 24/7/1867 ἄρθρ. 36) ὅσον καὶ εἰς τὰς ἑταιρείας περιωρισμένης εὐθύνῃς (Ν. 7/3/1925 ἄρθρ. 25), ἡ κράτησις διὰ τὴν συγκρότησιν τακτικοῦ αποθεματικοῦ εἶναι ὑποχρεωτικὴ μέχρι τοῦ ποσοῦ τοῦ $\frac{1}{10}$ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου. Ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τῶν Ν.Δ. 1511 τῆς 7.9.26, 1830 τῆς 6.11.26, τοῦ Β.Δ. τῆς 12.3.36 ἀντικατασταθέντος διὰ τοῦ Β.Δ. τῆς 17.7.37 καὶ τούτου τροποποιηθέντος διὰ τῶν ν. 141 καὶ 636 τῆς 7.4.38 καθορίζονται δι τὸ «νόμιμον» (τακτικόν) αποθεματικόν, εἰς τὰς τραπεζικὰς ἐπιχειρήσεις καταθέσεων, συγκροτεῖται διὰ κράτησεως οὐχὶ κατωτέρας τῶν 10% τῶν ἑτησίων κερδῶν καὶ μέχρις ὅτου τὸ ἐν λόγῳ αποθεματικόν ἀνέλθῃ εἰς τὰ 40% τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου.

2. Δὲν ἀναγνωρίζεται φορολογικῶς κράτησις εκ τῶν κερδῶν πρὸς σχηματισμόν τακτικοῦ αποθεματικοῦ πέραν τοῦ $\frac{1}{2}$ τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου. Βλ. σχετικῶς ὑπ' ἀριθ. 130/1958 ἀπόφασιν Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

3. Τὴν ἀποψιν ταύτην ὑποστηρίζει καὶ ὁ Ν. Φωτιάς, Συντελεσταὶ δράσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, σελ. 145.

άλλά μόνον εις τό τέλος ταύτης, καί δή, πρὸς ἐξίσωσιν τοῦ τυχόν χρεωστικοῦ ὑπολοίπου τοῦ λογαριασμοῦ κερδῶν καί ζημιῶν.

15. Ἐκτακτα ἀποθεματικά εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σχηματίζονται πρὸς ἀντιμετώπισιν οὐδὲν σκοποῦ (εἴτε ἐξόδου, εἴτε ζημίας). Τὰ ἐκτακτα ἀποθεματικά δὲν χαρακτηρίζει τό στοιχείον τῆς περιοδικότητος τῶν κρατήσεων ἐκ τῶν κερδῶν, ὡς τοῦτο συμβαίνει προκειμένου περὶ τοῦ τακτικοῦ ἀποθεματικοῦ. Ἐπίσης τό μέγεθος τούτων δὲν καθορίζεται ἐξ οἰασθῆποτε διατάξεως τοῦ νόμου.

Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν τὰς κάτωθι συνήθεις λογιστικῆς κατηγορίας ἐκτάκτων ἀποθεματικῶν:

- α) Τό ἀποθεματικόν πρὸς ἐνίσχυσιν ἢ διατήρησιν σταθεροῦ ἐπιπέδου μερισμάτων.
- β) Τό ἀποθεματικόν πρὸς ἐξαγοράν ἰδρυτικῶν τίτλων.
- γ) Τό ἀποθεματικόν πρὸς ἀπόσβεσιν δανείων.
- δ) Τό ἀποθεματικόν πρὸς ἀνανέωσιν τῶν ἐγκαταστάσεων¹.
- ε) Τό ἀποθεματικόν πρὸς ἀντιμετώπισιν ὑποτιμήσεως ἐμπορευμάτων, χρεωγράφων κ.ο.κ.

Τὰ ἐκτακτα ἀποθεματικά σχηματίζονται, συνήθως, ἐκ τῶν καθαρῶν κερδῶν τῆς χρήσεως. Δὲν ἀποκλείεται ὁμως τό καταστατικόν τῆς ἀνώνυμου ἐταιρείας νά ὀρίξη καί ἑτέρας πηγὰς προελεύσεως τῶν τοιούτων ἀποθεματικῶν. Οὕτω, πᾶσα πρόσοδος τῆς ἐταιρείας ἐκ παραγραφῆς τῶν μερισμάτων, τοκομεριδίων καί λοιπῶν δικαιωμάτων τῶν μετ' αὐτῆς συναλλασσομένων δυνατὸν νά χρησιμοποιηθῆται πρὸς δημιουργίαν ἀπ' εὐθείας ἐκτάκτου ἀποθεματικοῦ. Ἄλλὰ καί ὁ νομοθέτης διὰ τοῦ ἀρθρ. 14 ἐδ. 3 τοῦ ν. 2190/1920, ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἀρθρ. 3 τοῦ ν. 5076, δημιουργεῖ *ἐμμέσως* ἐκτακτον ἀποθεματικόν ἐκ τῆς ὑπὲρ τό ἄρτιον ἐκδόσεως μετοχῶν, καθορίζων ὅτι: « ἡ ὑπὲρ τό ἄρτιον προκύπτουσα διαφορά δὲν δύναται νά διατεθῆ πρὸς πληρωμὴν μερισμάτων ἢ ποσοστῶν ».

1. Παρ' ἡμῖν, δυνάμει τοῦ Ν. 3213/55 (ἀρθρ. 1), δικαιούνται νά ἐκπίπτουν ποσοστὸν μέχρι 40% ἐπὶ τῶν καθαρῶν αὐτῶν κερδῶν, διὰ τὸν σχηματισμὸν « ἐιδικοῦ ἀποθεματικοῦ » πρὸς ἐπέκτασιν ἢ βελτίωσιν τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν αἰ βιομηχανίαι αἰ ἐγκατεστημέναι ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Νομοῦ Ἀττικῆς. Τό μέτρον τοῦτο ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀποσυμφόρησιν τοῦ Κέντρου καί τὴν προστασίαν τῆς ἐπαρχιακῆς βιομηχανίας, ἣτις γενικώτερον προβλέπεται διὰ τοῦ Ν. Δ. 2176/52. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπαρχιακῶν βιομηχανιῶν ὑπάγονται καί αἱ βιομηχανίαι περιοχῶν Αἰγίνης, Κυθήρων, Τροιζηνίας, Ὑδρας, Λαυρίου καί Σπετσῶν.

Ἐνταῦθα παρατηρητέον ὅτι διὰ τὸ ἐν λόγῳ ἔκτακτον ἀποθεματικὸν ὀφίστανται, κατ' ἐξαιρέσειν, περιορισμοὶ τινες χρησιμοποίησεως του.

Προαιρετικὰ - ἀναγκαστικά (ἢ ἐκ νομικῆς ἐπιταγῆς) ἀποθεματικά.

16. *Προαιρετικὰ ἢ ἐκούσια* ἀποθεματικά εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐλευθέρως συνιστῶνται ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως, εἴτε κατόπιν διατάξεως τοῦ καταστατικοῦ (*téserves statutaires*), εἴτε κατόπιν ἀποφάσεως τῆς γενικῆς συνελεύσεως.

Ἡ ἐπιχείρησις δύναται ἐλευθέρως νὰ μεταβάλη τὸν προορισμὸν τῶν προαιρετικῶν ἀποθεματικῶν. Ἡ διάφορος χρησιμοποίησις τῶν οὕτω πῶς σχηματισθέντων ἀποθεματικῶν οὐδόλως θίγει τοὺς δανειστάς τῆς ἐταιρείας, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐσωτερικῆς ὑποθέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως.

17. *Ἀναγκαστικά* ἀποθεματικά εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σχηματίζονται κατόπιν ἐπιταγῆς τοῦ νομοθέτου¹.

Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης (Ν. 2190/1920) ἐπιβάλλει τὴν δημιουργίαν τῶν κάτωθι ἀποθεματικῶν :

α) Τοῦ τακτικοῦ ἀποθεματικοῦ, ἥτοι τοῦ δυνάμει τοῦ ἀρθροῦ 44 τοῦ ν. 2190 συνιστωμένου. Περὶ τούτου ἐγένετο ἡδὴ λόγος ἀνωτέρω.

β) Τοῦ ἀποθεματικοῦ ἐκ τῆς ὑπὲρ τὸ ἄρτιον ἐκδόσεως μετοχῶν. Τοῦτο σχηματίζεται δυνάμει τοῦ ἀρθροῦ 14 ἐδ. 3 τοῦ Ν. 2190 ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἀρθροῦ 3 τοῦ Ν. 5076.

γ) Τοῦ ἀποθεματικοῦ τοῦ προκύπτοντος ἐκ τῆς ἀποτιμῆσεως τῶν ἐμπορευμάτων τῆς ἀνωνύμου ἐταιρείας εἰς τὴν μικροτέραν τιμὴν μεταξὺ τρεχούσης καὶ τιμῆς κτήσεως (ἀρθρ. 43 ἔ 2 τοῦ Ν. 2190 καὶ Κ. Φ. Σ.) καὶ ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν ἀποτίμησιν ἡ τρέχουσα τιμὴ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς τιμῆς κτήσεως. Τὸ οὕτω πῶς σχηματιζόμενον ἀποθεματικὸν δὲν εἶναι φανερόν, καθ' ὅσον δὲν παρατίθεται ἐμφανῶς εἰς τὸν ἰσολογισμόν, ἀλλὰ ἀφανές καὶ μὴ ἐξακριβώσιμον, διότι

1. Κατὰ χώρας κατεβλήθη προσπάθεια ρυθμίσεως τῶν ἀποθεματικῶν τῶν ἐπιχειρήσεων. Οὕτω ἐν Γαλλίᾳ διὰ τῆς ὀπουργικῆς ἐγκυκλίου τῆς 11.7.1818, ἐν Βελγίῳ διὰ παρομοίας τῆς 18.5.1873, ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς κώδικος τοῦ 1882, ἐν Γερμανίᾳ διὰ τοῦ νόμου τῆς 18.7.1884. Σχεδὸν εἰς ἀπάσας τὰς χώρας προβλέπεται ἐκ τοῦ νόμου ἡ συγκρότησις ἐνὸς ἀποθεματικοῦ. Μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ συγκρότησις τῶν ἀποθεματικῶν ἐπαφίεται ἐλευθέρως εἰς τοὺς διαχειριστάς τῆς ἀνωνύμου ἐταιρείας. Βλ. συναφῶς, *Amiaud*, Traité théorique et pratique des comptes de réserves dans les sociétés par actions, Paris 1920, σελ. 107. *De Gregorio*, I bilanci delle società anonime nella loro disciplina giuridica, Milano, 1938, σελ. 439, καὶ *De Gobbis*, Il bilancio delle società anonime, 1931, σελ. 95 ἔπου.

εύρίσκεται διάχυτον μεταξύ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν περιουσιακῶν στοιχείων.

Ἀποθεματικά Ζημιῶν - Ἐξόδων.

18. Τά πρῶτα συγκροτοῦνται πρὸς ἀντιμετώπισιν ζημιῶν, ἐνῶ τὰ δεύτερα συνιστῶνται πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐξόδων. Παράδειγμα ἀποθεματικοῦ ζημιῶν εἶναι τὸ ἀποθεματικὸν ἐπισηφῶν ἀπαιτήσεων ἢ τὸ ἀποθεματικὸν πρὸς ἀντιμετώπισιν μελλοντικῆς ὑποτιμήσεως ἐμπορευμάτων, χρεωγράφων κ.ο.κ., ἐνῶ ἀποθεματικοῦ ἐξόδων εἶναι τὸ «ἀποθεματικὸν ποικίλων ἐξόδων ἐγκαταστάσεως ἢ ἐπεκτάσεως». Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ὡς ἄνω κατηγορίας ἀποθεματικῶν εἶναι ὅτι τὰ μὲν ἀποθεματικά ζημιῶν χρησιμοποιούμενα καλύπτουν δημιουργηθέν κενὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξαφανίζονται, τὰ δὲ ἐξόδων χρησιμοποιούμενα μετατρέπονται ἀπλῶς εἰς ἕτερα περιουσιακὰ στοιχεῖα. Οὕτω τὸ ἀποθεματικὸν ποικίλων ἐξόδων ἐπεκτάσεως χρησιμοποιούμενον μετατρέπεται εἰς μηχανήματα, ἐγκαταστάσεις κ.ο.κ.

Γνήσια ἢ ἀληθῆ - Καταχρηστικὸ ἢ ψευδῆ ἀποθεματικά.

19. Γνήσια ἢ ἀληθῆ εἶναι τὰ ἀποθεματικά ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σχηματίζονται διὰ παρακρατήσεως ἐκ τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐφ' ὅσον ὁμως ἐμφανίζεται ἐν τῷ ἰσολογισμῷ λογαριασμὸς μὲ τίτλον ἀποθεματικοῦ, δημιουργηθεὶς οὐχὶ ἐκ τῶν καθαρῶν κερδῶν ἢ διὰ δανεισμοῦ, τότε ὁμιλοῦμεν περὶ ψευδῶν ἢ καταχρηστικῶν ἀποθεματικῶν².

Ἡ αὐτοχρηματοδότησις τῶν ἐπιχειρήσεων (Autofinancement, Selbstfinanzierung).

20. Ἡ χρηματοδότησις τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ κεφαλαίων σχηματιζομένων ἐκ τῶν κερδῶν ταύτης καλεῖται *αὐτοχρηματοδότησις*³.

1. Ἡ ἡμετέρα φορολογικὴ νομοθεσία χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον «ἀπόσβεσις ἐπισηφῶν ἀπαιτήσεων». Φρονούμεν ὅτι ὁ ὄρος «ἀπόσβεσις» εἶναι ἀτυχῆς, καθὼς ὅσον πρόκειται περὶ ἀποθεματικοῦ.

2. Τὰ μαθηματικά ἀποθεματικά τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων ἀνήκουν εἰς τὴν ὡς ἄνω κατηγορίαν.

3. Περὶ τῆς χρηματοδοτήσεως βλ. καὶ *Granger Maxime, L'autofinancement des Entreprises, Paris 1943*. Βάσει στατιστικῶν στοιχείων ληφθέντων ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Études et Conjoncture» N° spécial (quelques aspects fondamentaux de l'Économie mondiale) 1951, σελ. 212, προκύπτει ἡ κάτωθι σχέση κατ' ἀλληλοδιάδοχα χρονικά διαστήματα μεταξύ ἰδιωτικῆς ἀποτα-

Ἡ σχέσηις δὲ μεταξὺ τῶν πάσης φύσεως συγκεκροτημένων ἐν αὐτῇ ἀποθεματικῶν καὶ τοῦ ἱδρυτικοῦ ταύτης κεφαλαίου ἀποτελεῖ τὸν βαθμὸν αὐτοχρηματοδότησεως τῆς ἐπιχειρήσεως.

21. Ἀνωτέρω ἐτονίσαμεν τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκ τῆς συγκροτήσεως τῶν ἀποθεματικῶν κεφαλαίων διὰ παρακρατήσεως ἐκ τῶν κερδῶν τῆς. Ὑπάρχουν ὁμῶς καὶ μειονεκτήματα ἐκ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας, φύσεως τόσον ἰδιωτικῆς ὥσον καὶ κοινωνικῆς¹.

Οὕτω ἀπὸ μὲν τῆς ἰδιωτικοοικονομικῆς ἀπόψεως, ἐφ' ὅσον ἡ αὐτοχρηματοδότησις διενεργεῖται εἰς μεγάλην ἔκτασιν² εἶναι ἀντίθετος πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν καὶ ἀποστολὴν τῆς ἀνωνύμου ἐταιρείας, τῆς ὁποίας σκοπὸς κατ' ἀρχὴν εἶναι ἡ διανομὴ κερδῶν³.

μιούσεως καὶ ἀποταμιεύσεως τῶν ἐπιχειρήσεων (αὐτοχρηματοδοτήσεις) εἰς διαφόρους χώρας. Οὕτω:

	1946	1947	1948	1949
Καναδῶς				
Ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις	43	30	35	33
Ἀποταμ. ἐπιχειρήσεων	57	70	63	67
Η.Π.Α.				
Ἰδιωτ. ἀποταμίευσις	42	15	30	23
Ἀποτ. ἐπιχειρήσεων	58	85	70	77
Ἀγγλίᾳ				
Ἰδιωτ. ἀποταμίευσις	46	27	25	23
Ἀποτ. ἐπιχειρήσεων	54	73	75	77

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων καταφαίνεται ἡ σημασία ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως τῆς ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀσκουμένης ἀποταμιεύσεως, ὑπὸ τὴν μορφήν ἀποθεματικῶν. Τυχάνει ἐδνόητον ὅτι ἡ τάσις τῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς ἀποταμίευσιν ἐνισχύεται κατὰ κύριον λόγον ἐκ τῆς φορολογικῆς μεταχειρίσεως τῶν μὴ διανεμομένων καὶ συνιστώντων ἀποθεματικὰ κερδῶν.

1. Περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων τῆς αὐτοχρηματοδότησεως, βλ. καὶ *Mandé*, *op. cit.*, σελ. 491 ἐπ.

2. Στατιστικὰ στοιχεῖα τῆς *Association Nationale des sociétés par actions* (A.N.S.A.) ἐν Γαλλίᾳ ἀπέδειξεν ὅτι ἐπὶ 260 ἐταιρειῶν (ἔτος 1939) τὰ ἀποθεματικὰ τῶν ἐν λόγῳ ἐταιρειῶν ἀνῆλθον εἰς τὰ 61,7% τοῦ ὀνομαστικοῦ τῶν κεφαλαίου. Βλ. σχετικῶς *G. Defosse*, *La gestion financière des entreprises*, 1948, σελ. 86.

3. Καὶ ναὶ μὲν ἡ γενικὴ συνέλευσις εἶναι ἐκείνη ἣτις ἀποφασίζει, ἐν τούτοις ὁμῶς δὲν θὰ πρέπει νὰ λησμονηθῆται ὅτι αἱ ἀποφάσεις ταύτης λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν καὶ ὅτι ἡ μειοψηφία ὑποτάσσεται εἰς τὴν γνώμην ταύτης. Πολλάκις μάλιστα ἡ πλειοψηφία διὰ τῆς μὴ διανομῆς μερισμάτων δημιουργεῖ τεχνητῶς χαμηλὰς τιμὰς ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ καὶ ἐξαναγκάζει τοὺς μετόχους τῆς μειοψηφίας ὅπως ἀποξενωθῶσι τῶν μετοχῶν των, ἃς αὐτὴ περισυλλέγει καταλλήλως. Δηλαδή τὸ μέτρον τῆς συστηματικῆς μὴ διανομῆς μερισμάτων δύναται ν' ἀποτελέσῃ μέσον καταπίεσεως τῶν κατόχων μικροῦ ὀρίθμου μετοχῶν.

Ἐναντιθέτως δὲ διὰ τῆς αὐτοχρηματοδοτήσεως ἀντικαθίσταται ἡ παρούσα διανομή κερδῶν διὰ τῆς μελλοντικῆς τοιοῦτης, ἥτις ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της παρουσιάζει τὸ στοιχεῖον τῆς ἀβεβαιότητος.

Ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι διὰ τῆς δημιουργίας τῶν ἀποθεματικῶν αὐξάνει ἡ τρέχουσα τιμὴ τῶν μετοχῶν καὶ κατὰ συνέπειαν δύναται ὁ μέτοχος νὰ πωλήσῃ τὴν μετοχὴν του καὶ νὰ καρπωθῆ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τρεχούσης καὶ ὀνομαστικῆς, ὁπότε ἐμμέσως εἰσπράττει τὰ καθυστερούμενα μερίσματα. Ἄλλὰ καὶ ὁ τρόπος οὗτος ἐκφεύγει τοῦ κανονικοῦ, καθ' ὅσον ἐξαναγκάζει τὸν μέτοχον ν' ἀποξενωθῆ τῶν μετοχῶν του, ἵνα ἀποκτήσῃ μέρημα. Πέραν τούτου καὶ ἀπὸ κοινωνικοοικονομικῆς ἀπόψεως ἡ ὑπερμετρος αὐτοχρηματοδότησις παρουσιάζει μειονεκτήματα. Οὕτω διὰ τῆς αὐτοχρηματοδοτήσεως δημιουργεῖται ὑποχρεωτικὴ παραγωγικὴ ἐπένδυσις τῆς συγκροτοῦσης τὰ ἀποθεματικά ἐπιχειρήσεως, ἀποστέρησις δὲ τῶν μετόχων ἀπὸ τοῦ δικαιώματος, εἴτε τῆς εἰς καταναλωτικὰ ἀγαθὰ ἐπενδύσεως, εἴτε τῆς ἐλευθέρας μετακινήσεως καὶ τοποθετήσεως τῶν κερδῶν τῶν εἰς ἑτέρους παραγωγικοὺς κλάδους, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα θὰ ἐχρειάζετο ἴσως περισσότερο τὸ κοινωνικὸν σύνολον. Ἐπίσης ἡ συγκρότησις τεραστίων ἀποθεματικῶν ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων κλάδου τινὸς καὶ ἡ παραγωγικὴ τούτων ἐπένδυσις δύναται, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ὑπερτροφίαν τοῦ κλάδου τούτου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μερικωτέραν ἢ καὶ γενικωτέραν κρίσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ παράσχῃ τὴν εὐχέρειαν ἐμφανίσεως μεγάλων οἰκονομικῶν συγκροτημάτων μὲ τεραστίαν ἰσχύον, ἅτινα, πολλάκις, ἀποβαίνουν πιεστικά, τόσο διὰ τὸ καταναλωτικὸν κοινὸν ὅσον καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος.

Συνοψίζοντες καταλήγομεν ὅτι τ' ἀποθεματικά δέον νὰ ἔχουν ὡς κύριον σκοπὸν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραιότητος τοῦ κεφαλαίου, χάριν τῶν συμφερόντων τῶν πιστωτῶν, πέραν δὲ ὡρισμένου σημείου ταῦτα δὲν εἶναι ἄμοιρα δυσμενῶν συνεπειῶν, οἰκονομικῶν, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶν χαρακτήρος.

§ 3.—Τὸ ξένον ἢ πιστωτικὸν κεφάλαιον καὶ αἱ διακρίσεις αὐτοῦ.

Α'. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΙΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ, ἢ ΠΙΣΤΙΣ

Ἐννοία τῆς πίστεως.

1. Εἶναι γνωστὰ αἱ δυσχέρειαι ἅς συνεπάγεται τόσο ἡ φυσικὴ ὅσον καὶ ἡ χρηματικὴ Οἰκονομία, καθ' ὅσον ἀμφότεραι θεμελιούνται ἐπὶ τῆς ταυτοχρόνου ἐκπληρώσεως τῶν ἀμοιβαίων ὑπο-

χρεώσεων τών συναλλασσομένων. Τοῦτο, ὡς εἶκος, ἀποτελεῖ οὐσιώδες κώλυμα διὰ τὴν ἐλευθέραν διεξαγωγήν, διεύρυνσιν καὶ ἐπέκτασιν τών συναλλαγών.

Ἐναντιθέτως, διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς πίστεως ἡ παροχὴ μὲν διενεργεῖται, ἡ ἀντιπαροχὴ δὲ ἀναβάλλεται διὰ τὸ μέλλον. Ὁ παρέχων τὴν πίστωσιν (πιστοδότης), ἂν καὶ φαινομενικῶς ἀποξενοῦται ὠρισμένων περιουσιακῶν στοιχείων, ἐν τούτοις ἀποκτᾷ ἀπαίτησιν ἀντιστοίχου οἰκονομικῆς ἀξίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ περιουσιακὴ αὐτοῦ κατάστασις οὐδὲν ὀδῶς μεταβάλλεται. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει διὰ τὸν ὀφειλέτην (πιστολήπτην), ὅστις ναὶ μὲν ἀποκτᾷ τὴν κυριότητα ὠρισμένων περιουσιακῶν στοιχείων, ἐν τούτοις ὅμως ἀναλαμβάνει ἀντίστοιχον ὑποχρέωσιν ἐπιστροφῆς κεφαλαίου ἴσης οἰκονομικῆς ἀξίας.

Οὕτω, διαπιστοῦται ὅτι τὰς πιστωτικὰς συναλλαγὰς χαρακτηρίζουν :

α) Ἐνός μὲν *ἐτεροχρεωτισμός*.

β) Ἐτέρου δὲ *οἰκονομικῆ ἰσοδυναμίας* καὶ οὐχὶ ἀριθμητικῆ ἰσότητος παροχῆς καὶ ἀντιπαροχῆς.

Ἡ *ἰσοδυναμία* τών πιστωτικῶν συναλλαγῶν ἔγκειται εἰς τὴν παρεμβολὴν τοῦ προσθέτου χρηματικοῦ ἀνταλλάγματος (*τοῦ τόκου*), ὅστις ἐπιφέρει τὴν οἰκονομικὴν ἐξίσωσιν μεταξὺ τοῦ διδομένου καὶ τοῦ λαμβανομένου.

Βάσις ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ πιστωτικὴ συναλλαγή.

2. Βασικὴ προϋπόθεσις τῆς λειτουργίας τῆς πίστεως εἶναι ἡ *ἐμπιστοσύνη* τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ πιστοδότης ὅτι, μεθ' ὠρισμένον συμπεφωνημένον χρονικὸν διάστημα, θὰ *δυννηθῇ* καὶ θὰ *θελήσῃ* ὁ πιστολήπτης νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ δανεισθὲν ποσὸν μετὰ τών τόκων.

Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐμπιστοσύνη θεμελιούται καὶ ἀναπτύσσεται εἰς τὸν δανειστήν, τόσον διὰ τῆς ἐρεύνης τῆς ἠθικῆς καὶ ὀλικῆς ὑποστάσεως τοῦ ὀφειλέτου ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἐν γένει νομισματικῶν,

1. Εἰδικώτερον, διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν πράξεώς τινος ὡς πιστωτικῆς συναλλαγῆς ἀπαιτοῦνται: α) Ἡ *μελλοντικὴ* καὶ οὐχὶ *ἄμεσος* τοῦ πιστολήπτου ἀντιπαροχὴ. β) Ἡ περὶ τῆς μελλοντικῆς ταύτης ἀντιπαροχῆς *ἐμπιστοσύνη* τοῦ πιστοδότη. γ) Ἡ παροχὴ οὐχὶ *συγκεκριμένων* οἰκονομικῶν ἀγαθῶν ἐπὶ ἀντιπαροχῇ αὐτῶν τούτων τῶν ἰδίων—ὁπότε πρόκειται περὶ ὀμάλῃς παρακαταθήκης—ἀλλὰ *ἀφηρημένης* ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ἐκδηλουμένης ὀφ' οἰανδήποτε μορφήν καὶ ἀπορροεούσης ἐξ οἰανδήποτε πηγῆς. δ) Ἡ κατὰ *πλήρη κερώτητα* παραχώρησις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως, καὶ ε) Ἡ ἐπὶ *συμπεφωνημένη ἀποζημίωσι* (τόκῳ) μεταβίβασις τῆς ἀγοραστικῆς ταύτης δυνάμεως.

οικονομικῶν κλπ. συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς. Ἐτι ὁμως περαιτέρω καὶ ἡ αὐστηρότης τῆς ἐκάστοτε ἰσχυροῦσης νομοθεσίας¹, μέσῳ τῆς ὁποίας διασφαλίζεται ἡ λυσιτελεστέρα εἰσπραξις τῶν χρεῶν, ἀποτελεῖ ἕτερον ἐποικοδομητικὸν τοῦ θεσμοῦ τῆς πίστεως στοιχεῖον.

Ἡ προληπτικὴ ὁμως ἔρευνα τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς καταστάσεως τοῦ πιστολήπτου, περιλαμβανομένη εἰδικώτερον μεταξὺ τῶν θεμάτων τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἐπιχειρήσεων, διενεργεῖται, ὡς γνωστόν, μέσῳ τῶν *ἐμπορικῶν πληροφοριῶν*.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς—ἥτις ἐπάγεται τὴν ἀπροσωποποίησιν τῶν ἐπιχειρήσεων, τὴν ἀριθμητικὴν αὐξήσιν τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ τὴν τοπικὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν συναλλασσομένων—ἐπέβαλε τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐμπορικῶν πληροφοριῶν.

3. *Αἱ μέθοδοι συγκεντρώσεως* τῶν πληροφοριῶν ὑπέστησαν πλείστας παραλλαγὰς. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι:

α) *Ἡ αὐτομία*. Αὕτη στηρίζεται εἰς τὴν προσωπικὴν ἐκ μέρους τοῦ δανειστοῦ ἐξακριβωσιν τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ φερεγγυότητος τοῦ πιστολήπτου. Τὸ σύστημα τοῦτο δὲν εἶναι πάντοτε ἐφικτόν, ἰδίᾳ ὁσάκις ὁ πιστολήπτης εἶναι ἐγκατεστημένος μακρὰν τοῦ πιστοδότου.

β) *Αἱ τραπεζικαὶ πληροφορίες*. Ἡ μέθοδος αὕτη τὸ πρῶτον ἐφηρμόσθη ἐν Ἀγγλίᾳ, διὰ τῆς ἰδρύσεως παρ' ἐκάστην τραπεζὴν ἰδιαίτερας ὑπηρεσίας συλλεγοῦσης πληροφορίας.

Αἱ ἐν λόγῳ πληροφορίες ἐχρησιμοποιοῦντο τὸ μὲν ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν τραπεζῶν, τὸ δὲ παρείχοντο ἐπ' ἀμοιβῆ, συνήθως, εἰς τοὺς πελάτας αὐτῶν.

Ἄλλὰ καὶ τὸ σύστημα τοῦτο καθίσταται ἐνίοτε ἀνεπορκές, λόγῳ εἰδικῶν ἀπαγορευτικῶν διατάξεων τῶν κανονισμῶν τῶν τραπεζῶν περὶ παροχῆς πληροφοριῶν ἢ παροχῆς τούτων μέχρις ὀρισμένου σημείου, ὥστε νὰ μὴ θιγῆται τὸ *τραπεζικὸν ἀπόρρητον*.

γ) *Ὄργανωμένα γραφεῖα πληροφοριῶν*. Πρὸς ἀντιμέτωπισιν τῶν προαναφερθέντων μειονεκτημάτων, ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ κατέφυγεν εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν ἐπιχειρήσεων, ὧν περιεχόμενον δράσεως εἶναι ἡ συγκέντρωσις καὶ ἡ ἐπὶ κέρδει παροχὴ τῶν πληροφοριῶν.

Πρὸς ταχυτέραν παροχὴν τῶν πληροφοριῶν ἐπενοήθησαν δύο συστήματα:

α) Τὸ *ἀγγλικόν*.

β) Τὸ *γερμανικόν*.

1. Χρεωστάσιον, νομοθεσία γραμματίων καὶ ἐπιταγῶν, αὐστηρότης ἢ μὴ τοῦ πτωχευτικοῦ δικαίου κλπ. κλπ.

Κατά τὸ πρῶτον συντάσσεται ὀγκῶδες μητρῶν ἐμπορικῆς φερεγγυότητος, καλούμενον *Reference Book*, εἰς τὸ ὁποῖον κατατάσσονται οἱ ἐπιχειρηματῆαι κατὰ κατηγορίας ἀξιοπιστίας. Τοῦτο ἐκδίδεται συνήθως κατὰ τρίμηνον, παρουσιάζει ὅμως τὸ μειονέκτημα τῆς εὐρείας δημοσιότητος, ἔσδομένου ὅτι δὲν περιορίζεται μόνον μεταξὺ τῶν συνδρομητῶν, ἀλλὰ παρέχεται καὶ εἰς ἕτερα πρόσωπα.

Κατὰ τὸ δεύτερον, παρέχονται πληροφορίες κατόπιν αἰτήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου συνδρομητοῦ. Ἐν προκειμένῳ αἱ συλλεγόμεναι πληροφορίες ταξινομοῦνται καθ' ὄλην, ἢ ἀλφαβητικῶς, ἢ κατὰ κλάδους ἐπιχειρήσεων, ἢ βάσει τοπικῶν κριτηρίων κ.α.κ. Αἱ παρεχόμεναι διὰ τοῦ συστήματος τούτου πληροφορίες ἀφοροῦν τὴν ἰδρυσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὴν πορείαν καὶ τὰς οἰκονομικὰς τῆς δυσχερείας, τὰς ζημίας, τὸν κύκλον ἐργασιῶν τῆς, τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐπιχειρηματίου κ.ο.κ.

Εἶδη πιστωτικῶν συναλλαγῶν καὶ πιστωτικὰ μέσα.

4. Αἱ πιστωτικαὶ συναλλαγαὶ διακρίνονται :

Εἰς *δανειακὰς*, ὅταν μεταβιβάζεται ἐπὶ ἐπιστροφῇ χρηματικὸν ποσόν, μὲ χαρακτηριστικὴν μορφήν τῆς τοιαύτης πιστωτικῆς συναλλαγῆς τὸ (χρηματικόν) δάνειον, καὶ εἰς *ἐμπορευματικὰς*, ὅταν περιεχόμενον τῆς πιστωτικῆς συναλλαγῆς δὲν εἶναι αὐτούσιον χρῆμα, ἢ ὑποκατάστατα τούτου, ἀλλὰ διάφορα ἀγαθὰ (π.χ. ἡ ἀγοραπωλησία ἐμπορευμάτων ἐπὶ πιστώσει)

5. Ὡς πιστωτικὰ μέσα νοοῦνται τὰ ὑποκατάστατα τοῦ αὐτοῦσιου χρήματος, ἐν τῇ λειτουργίᾳ τούτου ὡς μέσου πληρωμῆς. Τὰ μέσα ταῦτα κατέστησαν σήμερον ἀπαραίτητα, κυρίως λόγῳ τῆς τεραστίας ἀναπτύξεως τῶν συναλλαγῶν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Τὰ πιστωτικὰ μέσα προκύπτουν :

α) Ἐξ ὑποκαταστάσεως τοῦ αὐτοῦσιου μεταλλικοῦ χρήματος. Ἐντεῦθεν προέκυψαν τὰ τραπεζογραμμάτια, αἱ ἐπιταγαί, οἱ συμψηφισμοί, οἱ γῦροι.

β) Ἐξ ἀμιγῶν ἢ μικτῶν πιστωτικῶν συναλλαγῶν, ὡς εἶναι ἐπὶ παραδείγματι αἱ συναλλαγματικαί, γραμμάτια, ἐνεχυρόγραφα κλπ.

γ) Ἐξ ἐμπραγμάτων ἢ ἐνοχικῶν σχέσεων, ὡς αἱ φορτωτικαί, αἱ μερισματαποδείξεις, τὰ τοκομερίδια κλπ.

Β'. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ἔννοια πιστωτικοῦ (ξένου) κεφαλαίου.

6. Τὰ πιστωτικὸν κεφάλαιον τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι τὸ ἐκ δανεισμοῦ συγκροτούμενον, ὅπερ ὀλοκληρῶνει καὶ ὑποβοηθεῖ τὴν λει-

τουργίαν τοῦ ἰδίου κεφαλαίου αὐτῆς. Πᾶσα, σχεδόν, ἐπιχειρήσις χρησιμοποιοῖ ξένον κεφάλαιον. Ἐάν δὲ κατορθώσῃ νὰ προσπορίζηται τοῦτο ὑπὸ ἄλλοις ἐνόμοις, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προσαυξάνει τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ ἰδίου αὐτῆς κεφαλαίου.

Ἡ ἐκλογή τῶν πηγῶν δανεισμοῦ, τοῦ τρόπου καὶ χρόνου χρησιμοποίησεως τῶν ξένων κεφαλαίων, τῶν προσφερομένων ἐξασφαλίσεων, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἰσχύοντος, ἐκάστοτε, ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπιτοκίου.

Κατηγορίαι τοῦ ξένου κεφαλαίου.

7. Τὸ ξένον κεφάλαιον διακρίνεται εἰς διαφόρους κατηγορίας ἀναλόγως τῶν κάτωθι κριτηρίων, ἧτοι :

I.—Ἀναλόγως τοῦ παρεχομένου εἴδους :

α) Εἰς *χρηματικόν*, ὅταν παρέχεται εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ὑπὸ τὴν μορφήν χρήματος, π.χ. τὸ χρηματικόν δάνειον.

β) Εἰς *ἐμπορευματικόν*, ὅταν παρέχεται ὑπὸ μορφήν ἐμπορευμάτων, π.χ. ἀγορὰ ἐμπορευμάτων ἐπὶ πιστώσει.

γ) Εἰς *ἐγγυητικόν*, ὅταν συνίσταται εἰς παρασχεθείσας ἐγγυήσεις ἐκ μέρους ἄλλης οἰκονομικῆς μονάδος (κατὰ κανόνα τραπεζῆς), εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν ἐγγυητικῆς ἐπιστολῆς, εἴτε τριτεγγυήσεως συναλλαγματικῆς κ.ο.κ.

II.—Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ τῆς χρησιμοποίησεώς του :

α) Εἰς *παραγωγικόν*.

β) Εἰς *καταναλωτικόν*.

Οἰκονομικῶς τυγχάνει δεδικαιοποιημένος ὁ δανεισμός μόνον ἐφ' ὅσον τὸ ἐξ αὐτοῦ ποσόν ἤθελε χρησιμοποιηθῆ παραγωγικῶς. Αἱ παραγωγικαὶ πιστώσεις, λόγῳ τῆς συμβολῆς τῶν εἰς τὴν δημιουργίαν νέου κεφαλαίου, διευκολύνουν τὴν ἐπιστροφὴν τῶν δανεισθέντων καὶ ἐξασφαλίζουν, τρόπον τινά, τὸν τε δανειστὴν καὶ τὸν ὀφειλῆτην. Τὸ αὐτὸ ὁμῶς δὲν συμβαίνει καὶ ἐπὶ καταναλωτικῶν πιστώσεων, καθ' ὅσον αὐταὶ ἐπενδύονται εἰς ἀγαθὰ, ἅτινα σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου χρησιμοποιούμενα ἐξαφανίζονται.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λόγου ἐξηγεῖται καὶ ὁ ἀπορρέων κίνδυνος δι' ἀμφοτέρους τοὺς συμβαλλομένους κατὰ τὴν σύναψιν τῆς τοιαύτης—καταναλωτικοῦ χαρακτήρος—δανειακῆς σχέσεως.

III.—*Αναλόγως τῆς νομικῆς εξασφάλισως :*

α) Εἰς ἀκάλυπτον καὶ

β) Εἰς κεκαλυμμένον δι' ἔγγυθσεως ἢ δι' ἐμπραγμάτων ἀσφαλείας (ἐνεχόρου ἢ ὑποθήκης).

Εἰς τινὰς χώρας—Ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ—δύναται νὰ ὑποθηκευθῆ καὶ ὀλόκληρος ἡ ἐπιχείρησις, ὡς ἐνιαῖον σύνολον (fonds de commerce).

IV.—*Αναλόγως τῆς χρονικῆς διαρκείας χρησιμο-
ποιήσεως τοῦ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει :*

α) Εἰς τὸ ἄνευ τακτικῆς προθεσμίας ἢ ἀπρόθεσμον ἢ ὀψεως καὶ

β) Εἰς τὸ προθεσμιακόν.

Τὸ προθεσμιακόν πάλιν δύναται νὰ εἶναι :

βα) Εἴτε βραχυπρόθεσμον.

ββ) Εἴτε μεσοπρόθεσμον.

βγ) Εἴτε μακροπρόθεσμον.

Μεταξὺ βραχυπροθέσμου, μεσοπροθέσμου καὶ μακροπροθέσμου ξένου κεφαλαίου δὲν ὑφίσταται χρονικῶς σαφῆς διαχωριστικὴ γραμμὴ, καθ' ὅσον αὕτη ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἐκ τοῦ κλάδου τῆς Οἰκονομίας εἰς ἣν ἀνήκει ἡ ἀπασχολοῦσα τὸ ξένον κεφάλαιον ἐπιχειρήσις, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει νομισματικῆς καταστάσεως τῆς ἀγορᾶς. Οὕτω, εἰς τὴν γεωργίαν βραχυπρόθεσμον θεωρεῖται τὸ μέχρι 1 ἔτους λήξεως, ἐνῶ εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ βραχυπρόθεσμον ὑπὸ ὁμαλᾶς οἰκονομικᾶς συνθήκας εἶναι μέχρις 90 ἡμερῶν. Ἐπίσης ὁ βραχυπρόθεσμος δανεισμός συντέμνεται χρονικῶς εἰς περιόδους νομισματικῆς ἀσταθείας ἢ ἐξ οἴουδῆποτε λόγου κλονισμοῦ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ κοινοῦ εἰς τὰς πιστώτικὰς συναλλαγὰς.

Συνήθως βραχυπρόθεσμος δανεισμός χαρακτηρίζεται ὁ ἔχων διάρκειαν 3—9 μηνῶν, μεσοπρόθεσμος ὁ λήγων μεταξύ 1—2 ἐτῶν καὶ μακροπρόθεσμος ὁ ἐξοφλούμενος μετὰ πάροδον 2 ἐτῶν.

Ἡ διάκρισις αὕτη τοῦ ξένου κεφαλαίου σχέσιν ἔχει μὲ τὸν τ ρ ὀ π ο ν ἔ π ε ν δ ὐ σ ε ὡ ς τ ο υ.

Οὕτω, τὸ ἄνευ τακτικῆς προθεσμίας (ὀψεως) ἀφ' ἑνός καὶ τὸ βραχυπρόθεσμον καὶ μεσοπρόθεσμον ἀφ' ἑτέρου, ἐπενδύονται εἰς κυκλοφοριακὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα ἢ χρησιμοποιοῦνται προσκαίρως διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ληξιπροθέσμων ὀφειλῶν¹.

1. Παρεμφερῆς διάκρισις πρὸς τὴν ἀνωτέρω εἶναι καὶ ἡ τοῦ Macleod (The theory and practice of Banking, τόμ. 22, σελ. 302), ὅστις διακρίνει τὰς

Τὸ μακροπρόθεσμον κεφάλαιον χρησιμοποιεῖται, κατὰ κανόνα, δι' ἐπενδύσεις εἰς πάγια περιουσιακὰ στοιχεῖα (κτίρια, ἐγκαταστάσεις, μηχανικοὺς ἐξοπλισμοὺς κλπ.), διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας ἢ διὰ τὴν, κατὰ τρόπον μονιμώτερον πῶς, ἀντιμετώπισιν τῶν βραχυπρόθεσμων ὑποχρεώσεων. Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, τὸ μακροπρόθεσμον ξένον κεφάλαιον ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ ἴδιον κεφάλαιον, διότι παραμένει εἰς χεῖρας τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ ὡς ἐκ τούτου δύναται νὰ χρησιμοποιοῖται καθ' ὁσονδήποτε τρόπον.

Τρόποι συστάσεως τοῦ βραχυπρόθεσμου καὶ μακροπρόθεσμου ξένου κεφαλαίου.

1. *Τὸ βραχυπρόθεσμον ξένον κεφάλαιον εἰσρέει συνήθως εἰς τὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τοὺς ἑξῆς τρόπους :*

8. α) *ὑπὸ τὸν ἔμπορευματικῶν ἢ ἐμπορικῶν πιστώσεων.*

Αὗται παρέχονται ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ πρὸς τὸν ἀγοραστὴν καὶ εἶναι, κατὰ κανόνα, ἀκάλυπτοι.

Ἐν προκειμένῳ, διὰ νὰ ὑπάρξῃ δανεισμὸς (ποροχὴ πίστεως) τῆς κατηγορίας ταύτης, πρέπει ὁ χρόνος ἐξοφλήσεως νὰ ὑπερβαίνει τὸ ἀναγκαῖον χρονικὸν διάστημα, διὰ τὴν ποιοτικὴν ἢ ποσοτικὴν ἐπαλήθευσιν τοῦ ποραλαμβανομένου ἐμπορεύματος. Δηλαδή, ἐὰν ἀναβάλλεται ἡ ἐξόφλησις τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων ἐπὶ τινα χρόνον, μέχρις οὗ γίνεται ὁ ἔλεγχος τῶν παραδιδομένων ἐμπορευμάτων, δὲν ὑπάρχει βραχυπρόθεσμος πίστις.

Ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐμπορικῆς πιστωτικῆς συναλλαγῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων σταδίων παραγωγικῆς διαδικασίας ἢ διαθέσεως τῶν ἀγαθῶν (ἧτοι : παραγωγῆς πρώτων ὑλῶν πρὸς παραγωγὴν ἐτοιμῶν προϊόντων, τοῦ τελευταίου πρὸς χονδρέμπορον καὶ τούτου πρὸς λιανοπωλητὴν) ἔχει σκοπὸν τὴν ἔντασιν τοῦ ρυθμοῦ κυκλοφορίας τῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἐπιχείρησις, ἐπιτυχάνουσα δανεισμὸν τῆς κατηγορίας ταύτης, αὐξάνει τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν τῆς, χωρὶς πρὸς τοῦτο ν' ἀναγκασθῇ νὰ δεσμεύσῃ κεφάλαιον μεγαλύτερον.

Τὸ ὡς ἄνω πλεονέκτημα τῶν ἐμπορικῶν πιστώσεων δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἄμοιρον μειονεκτημάτων, διότι παροδικὴ κρίσις εἶναι δυνατόν νὰ παρεμποδίσῃ κατηγορίαν τινὰ ἀγοραστῶν ὅπως ἀντα-

---

πιστώσεις εἰς κυκλοφοριακὰς καὶ εἰς διευρύνσεως ἢ ἐπέκτασεως. Αἱ πρῶται ἐξασφαλίζονται, κατὰ κανόνα, διὰ προεξοφλήσεως ἐμπορικῶν γραμματίων, αἱ δευτέραι ἀποκτώνται δι' ἐκδόσεως ὁμολογιῶν ἢ συνάψεως μακροπρόθεσμου δανείου.

ποκριθούν έγκαιρώς εις τας ύποχρεώσεις των, γεγονός δπερ συνεπάγεται τήν άκίνητοποίησιν όλοκλήρου του παραγωγικού μηχανισμού.

9. β) *Υπό τύπον τραπεζικών πιστώσεων.*

Όσάκις τά βάρη του τραπεζικού δανεισμού είναι μικρότερα της έπιτυχανομένης έκπτώσεως συνεπεία διενεργείας συναλλαγής τοίς μετρητοίς, τότε αι έν λόγω πιστώσεις είναι οικονομικώτεροι των έμπορικών πιστώσεων. Είναι έπωφελέστερον, φέρ' είπειν, νά ύποβληθῆ τις εις πληρωμήν τραπεζικού τόκου 5% έτησίως, ίνα δανεισθῆ καί πραγματοποιήσῃ συναλλαγήν τοίς μετρητοίς, έξ ἧς θά έπιτύχῃ έκπτώσιν 1%, καθ' όσον εάν τό άγοραζόμενον έμπόρευμα ρευστοποιηται άπαξ του μηνός, τό έκ της έκπτώσεως συνολικόν κέρδος θ' άνέλθη εις $1\% \times 12 = 12\%$.

Αί τραπεζικαί πιστώσεις παρέχονται :

βα) *Διά τρεχονμένων λογαριασμών.*

Έν προκειμένω ή τράπεζα χορηγεῖ εις τόν πιστοῦχον της δάνειον ποσοῦ τινος, μέ τήν ευχέρειαν δπως οὔτος ανάλαβῃ τοῦτο, είτε έφ' άπαξ, είτε καί τμηματικώς. Διά του έγκρινομένου ποσοῦ δανείου πιστοῦται ό προσωπικός λογαριασμός του πελάτου. Έν συνεχεία ό πιστοῦχος κινεῖ τόν τρεχούμενον λογαριασμόν, έκδίδων έπιταγάς ή συναλλαγματικάς εις βάρος της τράπεζης. Ό πιστοῦχος παραλλήλως πρὸς τας ανάλήψεις δυνατόν νά διενεργῆ καί κατοθέσεις, δι' ὧν πιστοῦται ό λογαριασμός του. Ό τόκος, επί τρεχουμένου λογαριασμοῦ, ύπολογίζεται έκάστοτε επί του ύπολοίπου. Τό έπιτόκιον της χρεώσεως είναι, συνήθως, άνώτερον του έπιτοκίου της πιστώσεως.

Ός κατάθεσις του πελάτου θεωρεῖται, πλην των μετρητών, καί τό προϊόν των μεταβιβαζομένων εις τήν τράπεζαν συναλλαγματικών ή άλλων αξιών.

ββ) *Διά προεξοφλητικῆς πίστις.*

Έν προκειμένω ό έμπορος δέν ζητεῖ από τήν τράπεζαν νέα κεφάλαια, αλλά άπλῶς έπιδιώκει τήν ρευστοποίησιν δεσμευθέντων κεφαλαίων πρὸς πελάτας του¹. Δηλαδή ή πίστις προεξοφλήσεως

1. Υπάρχουν καί αι συναλλαγματικαί εὐκολίαις (de complaisance), αίτινες δέν περιέχουν πραγματικήν έμπορικήν συναλλαγήν, αλλά συνίστανται εις τήν μεταξύ δύο έμπόρων άνταλλαγην ύπογραφῶν πρὸς διευκόλυνσιν της χρηματοδοτήσεώς των. Τοῦτο ειδικώτερον καλεῖται « διασταυρούμενον τράβηγμα ».

εις την πραγματικότητα δέν είναι παρά μία μεταβίβασις εις την τράπεζαν, έναντι ώρισμένων θυσιών, του δικαιώματος εισπράξεως χορηγηθείσης ήδη υπό της έπιχειρήσεως προς τους πελάτας της πίστεως.

Ή τράπεζα πολλάκις έκτελει χρέη ένδιαμέσου, όσάκις αναγκάζεται ν' άναπροεξοφλή τά γραμμάτια ή τάς συναλλαγματικές ταύτας (δηλαδή, τό χαρτοφυλάκιόν της) εις την Έκδοτικήν Τράπεζαν.

Ένδέχεται όμως—και τοϋτο άποτελεί νέαν μορφήν πίστεως—ό έμπορος νά μή ζητή τόν βραχυπρόθεσμον δανεισμόν διά την χρηματοδότησιν των πωλήσεών του, άλλ' αντίθέτως νά έπιζητή από την τράπεζαν την χρηματοδότησιν των άγορών του. Έν άλλοις λόγοις, ή τράπεζα ύπόσχεται νά πληρώσῃ ή ν' άποδεχθῃ συναλλαγματικήν του προμηθευτού του έμπορου. Οϋτω ό προμηθευτής, κατά την άποστολήν των έμπορευμάτων, σύρει συναλλαγματικήν κατά τοϋ πελάτου του, ήν και προεξοφλεί άμέσως εις την τράπεζαν.

βγ) Δι' άνοίγματος άπλής πιστώσεως.

Διά νά τύχη πρόσωπόν τι τοιαύτης πιστώσεως, θά πρέπει ν' άποκτήσῃ την ιδιότητα του πιστοϋ χου της τραπεζής, δηλαδή, νά έγγραφῇ εις τους πιστωτικούς αϋτης καταλόγους.

βδ) Δι' άνοίγματος ένεγγύου άνεκκλήτου πιστώσεως (*crédit confirmé irrévocable*).

Ή κατηγορία αϋτη του βραχυπρόθεσμου δανεισμοϋ διευκολύνει την διεξαγωγήν του εισαγωγικοϋ έμπορίου.

Πρακτικώς, ή άνέκκλητος πίστισις άποβλέπει εις τό νά έξασφαλίση τόν άλλοδαπόν έξαγωγέα άπέναντι της άφερεγγυότητος ή της κακής πίστεως του ήμεδαποϋ άγοραστοϋ, ταυτοχρόνως δέ διευκολύνει τόν εισαγωγέα διά την πληρωμήν του άντιτίμου του παρ' αϋτοϋ άγορασθέντος έμπορεύματος¹.

1. Ο μηχανισμός της λειτουργίας του *crédit confirmé* έχει ως εξής: Ο Έλληνας, φέρ' ελπίειν, εισαγωγέας δίδει έντολήν εις την έλληνικήν τράπεζαν όπως άνοίξῃ ένεγγυον πίστισιν, διά την άξίαν των παρ' αϋτοϋ εισαγομένων έμπορευμάτων, όπερ του άλλοδαποϋ έξαγωγέως. Ή έλληνική τράπεζα ζητεί παρά του Έλληνοϋ την κατάθεσιν εις δραχμάς, είτε του άντιτίμου της συνολικής άξίας των έμπορευμάτων, είτε μέρος της άξίας (περιθώριον) και άκολούθως έντέλλεται την ζένην άνταποκρίτριαν τράπεζάν της, όπως βεβαιώσῃ τόν έξαγωγέα ότι εϋθός ως οϋτος παραδώσῃ τά φορτωτικά έγγραφα θά του καταβάλῃ την άξίαν της φορτωτικής. Ο άλλοδαπός έξαγωγέας, στηριζόμενος εις την έγγραφον βεβαίωσιν της τραπεζής της χώρας του, φορτώνει τά έμπορεύματα εις παραλαβήν του Έλληνοϋ εισαγωγέως, παρουσιάζει την φορτωτικήν εις την τράπεζάν του και

Ὁ πωλητής, πλὴν τῆς περιπτώσεως τῆς πτωχεύσεως τῆς ἀνοιγούσης τὴν πίστωσιν τραπεζῆς, πρᾶγμα σπάνιον, ἐξασφαλίζεται ἔναντι ὄλων τῶν ἄλλων κινδύνων.

II. Τὸ μακροπρόθεσμον ξένον κεφάλαιον εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ὑπὸ τὰς ἑξῆς μορφάς :

10. α) Ὑπὸ τὴν μορφήν ὁμολογιακοῦ δανείου.

Τὸ ὁμολογιακὸν δάνειον ἐπιτρέπει τὴν συγκέντρωσιν τῆς κοινω- νικῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τὴν ἀμεσον ἀπόκτησιν μεγάλων κεφα- λαίων, μακρᾶς κατὰ τὸ πλεῖστον λήξεως. Τοιαῦτα δάνεια, ὡς ἐκ τούτου, δύνανται νὰ συνάψουν μόνον αἱ ἀνώνυμοι ἐταιρεῖαι, οὐχὶ δὲ αἱ προσωπικαὶ τοιαῦται ἢ αἱ ἀτομικαὶ ἐπιχειρήσεις. Τὰ ἐν λόγῳ δάνεια ἔχουν ὡς πλεονέκτημα ὅτι δύνανται νὰ ἐξοφληθοῦν τμημα- τικῶς (τοκοχρεωλυτικῶς) καὶ κατὰ κανόνα συνάπτονται ἄνευ προσθέτων ἔγγυθσεων.

Τὴν ἐκδοσὶν καὶ κυκλοφορίαν τῶν ὁμολογιῶν εἰς τοιοῦτου εἴδους δάνεια, συνήθως, αἱ ἐπιχειρήσεις ἀναθέτουσιν εἰς εἰδικὸς τρα- πέζας, τὰς καλουμένας « κινήτης πίστεως », αἰτινες, ἔναντι ἀμοι- βῆς, ἐπιμελοῦνται τὰ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὸ ὁμολογιακὸν δάνειον.

Τὸ ὁμολογιακὸν δάνειον χρησιμεύει διὰ μακροχρονίους ἐπενδύ- σεις. Βεβαίως, θὰ ἠδύνατο ἢ ἐπιχειρήσεις ν' αὐξήσῃ τὸ κεφάλαιόν τῆς δι' ἐκδόσεως νέας σειρᾶς μετοχῶν, τοῦτο, ὁμῶς, δὲν εἶναι πάν- τοτε οἰκονομικῶς σκόπιμον, διότι πολλάκις εἶναι προτιμότερον ἢ

εἰσπράττει τὴν ἀξίαν τῶν ἐμπορευμάτων. Ἡ ξένη τράπεζα χρεώνει τὸν λογαριασμὸν τῆς ἑλληνικῆς τραπεζῆς διὰ τὴν γενομένην παρ' αὐτῆς πλη- ρωμὴν καὶ ἀποστέλλει εἰς αὐτὴν τὴν φορτωτικὴν. Ἡ ἑλληνικὴ τράπεζα λαμβάνουσα τὴν φορτωτικὴν εἰδοποιεῖ τὸν Ἕλληνα εἰσαγωγέα, ὅστις προ- σερχόμενος ἐξοφλεῖ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀφειλῆς του (ἀξία φορτωτικῆς πλέον προμηθείας καὶ ἐξοδα μεσολαβησασῶν Τραπεζῶν) καὶ γίνεται κύριος τῆς φορτωτικῆς, βάσει τῆς ὁποίας θὰ παραλάβῃ τὰ ἐμπορεύματα κατὰ τὴν ἀφίξιν των. Εἰς τὰς ἐνεγγύους πιστώσεις τίθενται πλεῖστοι ὄροι, ἐκ τούτων δὲ δύο, ταυλάχιστον, εἶναι βασικοί. Ἡτοι :

α) Ὅτι ἡ πίστωσις θὰ ἐκτελεσθῇ ἐντός ὀρισμένης προθεσμίας διὰ παραδόσεως ὑπὸ τοῦ ἐξαγωγέως τῶν φορτωτικῶν ἐγγράφων. Ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης ἡ πίστωσις εἶναι συνήθως ἀντικλήτος.

β) Ὁ ἐξαγωγέως θὰ παραδώσῃ ταυτοχρόνως μετὰ τῆς φορτωτικῆς καὶ ἕτερα ἔγγραφα, ὧν τὰ συνηθέστερα καὶ ἀπαραίτητα εἶναι: τὸ ἀσφαλι- στήριον τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ πιστοποιητικὸν προελεύσεως, ἢ ἀδεία ἐξα- γωγῆς τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ ζυγολόγιον κλπ.

Παράλειψις τηρήσεως τῶν ἀνωτέρω βασικῶν ἢ ἄλλων ἐπιπροσθέτων ὄρων δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀκύρωσιν τῆς ἀνοίγεισης πιστώσεως ἢ τὴν μὴ ἀναγνώρισιν τῆς πράξεως.

έπιχειρήσις ν' αναλαμβάνη σταθεράν έπιβάρυνσιν (τόκοι δανείου) έπί τινα χρόνον, παρά νά έγκαθιστῶ νέους μετόχους, οἵτινες άποκτοῦν δικαίωμα μονίμου συμμετοχῆς εἰς τά προβλεπόμενα ηύξημένα κέρδη της.

Ἄλλά ἡ έκδοσις όμολογιακῶν δανείων δέν διενεργεῖται μόνον διά τήν αντιμετώπισιν τῶν ὡς άνω άναγκῶν. Δύναται ν' άποβλέπη καί εἰς έτέρους σκοπούς, ὡς έπί παραδειγματι εἰς τήν μείωσιν τῶν φορολογητέων κερδῶν, λόγω συναφῶν έκ τόκων έπιβαρύνσεων¹. Ἐπίσης, εἶναι δυνατή ἡ έκδοσις όμολογιακοῦ δανείου έπί τῷ σκοπῷ μετατροπῆς χρέους βραχυπροθέσμου ἢ μεσοπροθέσμου εἰς μακροπρόθεσμον.

11. Αἱ όμολογίαι διακρίνονται εἰς κοινάς καί προνομιοῦχους.

Προνομιοῦχοι όμολογίαι συνήθως εἶναι :

— Αἱ μετατρέγιμοι (obligations convertibles).

— Αἱ παρέχουσαι, πλὴν τοῦ τόκου, δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τά κέρδη, βάσει συντελεστοῦ τινος, (obligations participantes).

Τό μετατρέψιμον τῶν όμολογιῶν εἰς μετοχάς άποτελεῖ προνόμιον, ὡπερ χρηγεῖται εἰς τοὺς όμολογιούχους κατά τήν έκδοσιν τοῦ δανείου. Ταυτοχρόνως, ὁμως, καθορίζονται, άφ' ενός μὲν ὁ χρόνος έντός τοῦ όποίου δέον νά διενεργηθῆ ἡ μετατροπή, άφ' έτέρου δέ καί ἡ τιμή εἰς ἣν θά γίνῃ αὕτη, δηλαδή εἰς τὸ ἄρτιον ἢ εἰς τιμήν ὑπό τὸ ἄρτιον. Καί εἰς μὲν τήν πρώτην περίπτωσιν άνταλλάσσεται ἡ όμολογία διά μετοχῆς ἴσης όνομαστικῆς αξίας, εἰς δέ τήν δευτέραν ὁ όμολογιόχος συμπληρώνει τήν διαφοράν.

Ἐπίσης τὸ τυχόν δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς τοῦ όμολογιούχου εἰς τά κέρδη ἢ άποθεματικά τῆς έπιχειρήσεως προσδίδει εἰς τὰς όμολογίας χαρακτηριστικά τινά τῶν μετοχῶν καί καθιστῶ ταύτας, τρόπον τινά, *οἰονεὶ μετοχάς*.

12. β) Ἐπὶ τὴν μορφήν ὑποθηκικοῦ δανείου.

Ἐνταῦθα, ὁ μακροπρόθεσμος δανεισμός εξασφαλίζεται διά τῆς ὀποθηκέυσεως έν γένει άκινήτων τῆς έπιχειρήσεως. Ἐπειδὴ ὁμως τά άκίνητα δέν διατηροῦν σταθεράν τήν αξίαν των, διά τοῦτο προβλέπεται ἡ έκ μέρους τοῦ ὀφειλέτου παραχώρησις περιθωρίου τινός ὑπὲρ τοῦ δανειστοῦ.

1. Βλ. κατωτέρω έκτενῶς « Τὸ πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως ».

Χρόνος και τρόποι επένδυσεως του ξένου κεφαλαίου.

13. Έξ ίσου δυσχερής τυγχάνει και ο καθορισμός του χρόνου χρησιμοποίησεως του ξένου κεφαλαίου εις την επιχείρησιν. Ο χρόνος ούτος βεβαίως ποικίλλει αναλόγως του είδους της προβλεπομένης επενδύσεως του ξένου κεφαλαίου εις περιουσιακά στοιχεία.

Ούτω, ή εις πάγια στοιχεία επένδυσις του ξένου κεφαλαίου απαιτεί όπως τοῦτο είναι μακροπρόθεσμον λόγω του βραδυτάτου ρυθμού της κυκλοφορίας του.

Αντιθέτως, ή εις κυκλοφορικά στοιχεία επένδυσις του ξένου κεφαλαίου επιτρέπει την βραχυπρόθεσμον χρησιμοποίησίν του, λόγω της έντατικωτέρας κυκλοφορίας του.

Εις τόν κατωτέρω πίνακα¹ έκτίθεται ο τρόπος επένδυσεως των κονδυλίων του Παθητικού εις αντίστοιχα στοιχεία του Ένεργητικού. Έκ τούτου καταφαίνεται ότι τα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα χρέη εξ όλοκλήρου καλύπτονται από τα διαθέσιμα και τα βραχυπρόθεσμως ρευστοποιούμενα.

Παθητικόν		Τρόποι επένδυσεως ξένου κεφαλαίου		Απόκλισις (εξαρτ) μετά το Ένεργητικό και Παθητικό
*Υποχρεώσεις βραχυπρόθεσμοι	130.000	1. Ταμείον		
		Έπιταγαί ή καταθέσεις δ-φως	60.000	
			-130.000	
		Εις μεταφοράν υπόλοιπον	-70.000	-70.000
*Υποχρεώσεις μακροπρόθεσμοι	80.000	2. Χρεώσται μέχρι 3 μηνών	90.000	
			20.000	+20.000
		3. Χρεώσται Πέραν 3 μηνών, εμπορεύματα και προϊόντα	190.000	
		-80.000	110.000	+110.000
Μετοχικόν κεφάλαιον	180.000	4. Πάγια περιουσία	90.000	
			200.000	
			-180.000	
		20.000	+20.000	

1. Βλ. Donzallaz, Méthode d'analyse des Entreprises, Lausanne, 1955, σελ. 86.

Ἐν τῇ θεωρίᾳ ἀπετέλεσεν ἀρχὴν, ὅτι αἱ ὑποχρεώσεις ἐπιχειρήσεως τινος δεῖν νὰ εἶναι ἀνάλογοι, τόσον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ ποσοῦ ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ χρόνου, πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτης¹. Δηλαδή νὰ ὑφίσταται χρονικὴ σύμπτωση τῶν λήξεων τοῦ ξένου κεφαλαίου καὶ τοῦ χρόνου ρευστοποιήσεως τῶν, εἰς ἃ ἔχει ἐπενδυθῆ τοῦτο, περιουσιακῶν στοιχείων.

Ὅπωςδήποτε ὁμως ἀποφασιστικὸν παράγοντα τοῦ «βαθμοῦ δανειακῆς ἐπιβαρύνσεως», εἴτε ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ποσοτικῆς, εἴτε ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ποιοτικῆς—ἢτοι σχέσεως μεταξὺ μακροπροθέσμων καὶ βραχυπροθέσμων—ἀποτελεῖ ἡ συσχέτισις, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ἐπιτυγχανομένου βαθμοῦ ἀποδοτικότητος (κέρδους), ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς συνολικῆς ἐκ τόκων ἐπιβαρύνσεως, ἣν συνεπάγεται διὰ τὴν ἐπιχειρήσιν ἢ χρησιμοποίησιν τοῦ ξένου κεφαλαίου.

Οἱ ἀκόλουθοι πίνακες² ἐπεξηγοῦν τ' ἀνωτέρω :

Πίναξ 1

Συνολικὸν κεφάλαιον 1.000.000		Τόκοι ξένου κεφαλαίου	Ἀποδοτικότης ἰδίου κεφαλαίου ὁπολογιζομένη ἐπὶ κέρδους			
Ἴδιον	Ξένον		70 000		40 000	
			Ποσὸν	τοῖς %	Ποσὸν	τοῖς %
1.000 000	—	—	70.000	7	40 000	4
900 000	100 000	5 500	64.500	7,2	34.500	3,8
800 000	200 000	11.000	59.000	7,4	29.000	3,6
700 000	300 000	16.500	53.500	7,6	23.500	3,4
600 000	400 000	22.000	48.000	8,0	18.000	3,0
500 000	500 000	27.500	42.500	8,5	12.500	2,5
400 000	600 000	33.000	37.000	9,3	7.000	1,7
300 000	700 000	38.500	31.500	10,5	1.500	0,5
200 000	800 000	44.000	26.000	13,0	—4.000	—2
100 000	900 000	49.500	20.500	20,5	—9.500	—9,5

Οὕτω θεωρεῖται ὅτι τὸ συνολικὸν κεφάλαιον (δηλαδή ἴδιον καὶ ξένον) ἐπιχειρήσεως τινος ἐξ 1.000.000 παραμένει σταθερὸν καὶ ὅτι οἱ τόκοι τοῦ ξένου κεφαλαίου εἶναι $5\frac{1}{2}\%$, ἡ δὲ ἀποδοτικότης τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι : α) 7% καὶ β) 4% . Ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε συνθέσεως τοῦ κεφαλαίου (σχέσεως ἰδίου καὶ ξένου) διάφορος τυγχάνει ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐπιβαρύνσεων τῆς ἐπιχειρήσεως διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ξένου κεφαλαίου, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ αὐξομειώσεις τοῦ βαθμοῦ ἀποδοτικότητος τοῦ ἰδίου κεφαλαίου αὐτῆς.

1. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, βλ. ἀναλυτικῶς κατωτέρω εἰς τὸ περὶ «ρευστότητας» τῶν ἐπιχειρήσεων.

2. *Vases*, op. cit., σελ. 69.

Εἰς τὸν ἐπόμενον πίνακα, ὑποθέτομεν ὅτι τὸ συνολικὸν κεφάλαιον εἶναι μεταβλητὸν καὶ ὅτι τὸ ἴδιον παραμένει σταθερὸν εἰς τὸ ποσὸν τοῦ 1.000.000. Ἐπίσης δὲ ὅτι ἡ ἀποδοτικότης τοῦ ἴδιου κεφαλαίου εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν 7%, ἀφ' ἑτέρου δὲ 4%. Τέλος δὲ, ὅτι αἱ ἐπιβαρύνσεις τοῦ ξένου κεφαλαίου ἀνέρχονται εἰς 5 1/2%.

Πίναξ 2

Συνολικὸν κεφάλαιον μεταβλητὸν		Τόκος ξένου κεφαλαίου	*Αποδοτικότης ἴδιου κεφαλαίου ὑπολογιζομένη ἐπὶ ἀποδόσεως συνολικοῦ κεφαλαίου			
ἴδιον	Ξένον		7%		4%	
			Σύνολον	τοῖς %	Σύνολον	τοῖς %
1.000.000	—	—	70.000	7	40.000	4
1.000.000	500.000	27.500	77.500	7,75	32.500	3,25
1.000.000	1.000.000	55.000	85.000	8,50	25.000	2,50
1.000.000	2.000.000	110.000	100.000	10	10.000	1
1.000.000	3.000.000	165.000	115.000	11,5	- 5.000	-0,5
1.000.000	4.000.000	220.000	130.000	13	-20.000	-2
1.000.000	5.000.000	275.000	145.000	14,5	-35.000	-3,5

Ἐπίσης ὀφείλομεν νὰ τονίσωμεν, ὅτι ἕκαστος τῶν ὡς ἄνω τρόπων δανεισμοῦ (βραχυπρόθεσμος—μακροπρόθεσμος) συνεπάγεται καὶ διάφορον ἐπιβάρυνσιν διὰ τὴν ἐπιχείρησιν. Ὄχι, δύο ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις κατέχουσαι στατικῶς τὸ αὐτὸ μέγεθος περιουσιακῶν στοιχείων καὶ πραγματοποιοῦσαι τὴν αὐτὴν δυναμικὴν κυκλοφορίαν, θὰ παρουσιάζουν διάφορον κόστος, ἐὰν ὁ τρόπος τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν, συνεπείᾳ τῆς διαφόρου διαρθρώσεως τῆς περιουσίας τῶν, δὲν εἶναι ὁ αὐτός.

Ἐκ τῆς ἀκολουθοῦσας παραστάσεως ἐπεξηγοῦνται τ' ἀνωτέρω:

Πίναξ 3

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ Α.				ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ Β.			
Διάρθρωσις περιουσίας	Τρόπος χρηματοδοτήσεως	Ἐπίτοκον	Τόκος	Διάρθρωσις περιουσίας	Τρόπος χρηματοδοτήσεως	Ἐπίτοκον	Τόκος
Παγία Περιουσία 70%	Μακροπρόθεσμος	10%	70	Παγία Περιουσία 10%	Μακροπρόθεσμος	10%	10
Κυκλοφ. περιουσία 30%	Βραχυπρόθεσμος Ἐπιβαρύνσεις κόστους	8%	24	Κυκλοφ. περιουσία 90%	Βραχυπρόθεσμος Ἐπιβαρύνσεις κόστους	8%	72
			94				82

§ 4.—Σχέσις μεταξύ ιδίου καὶ ξένου κεφαλαίου.

Ἡ σχέσηις αὕτη: $\frac{\text{Ἴδιον κεφάλαιον}}{\text{Ξένον κεφάλαιον}}$, προσδιορίζει τὸν βαθμὸν δα-
νεικῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς ἐπιχειρήσεως (ratio of net worth to total
debts).

Ἡ ἐξεύρεσις γενικοῦ κανόνος σταθερᾶς ἀναλογίας μεταξύ ιδίου
καὶ ξένου κεφαλαίου ἀποτελεῖ θέμα λίαν δυσχερές¹, καθ' ὅσον ἡ
σχέσις αὕτη εἶναι ἐπιδεκτικὴ σοβαρῶν ἀποκλίσεων ἀπὸ κλάδου εἰς
κλάδον καὶ ἀπὸ ἐπιχειρήσεως εἰς ἐπιχείρησιν.

Γενικώτερον, ἡ σχέσηις μεταξύ ιδίου καὶ ξένου κεφαλαίου ἐξαρ-
τᾶται:

- α) Ἐκ τοῦ κρατοῦντος πιστωτικοῦ συστήματος.
- β) Ἐκ τῆς κειμένης συναφοδῆς νομοθεσίας.
- γ) Ἐκ τῆς διαρκείας τῶν λαμβανομένων δανείων ὡς καὶ τῆς
ὀφισταμένης σχέσεως μεταξύ παγωμένων (συνήθως μακροπροθέ-
σμων) πιστώσεων (fixed debts—redimibilità) καὶ κυκλοφοριακῶν
(βραχυπροθέσμων) τοιοῦτων (current debts—esigibilità).
- δ) Ἐκ τῆς ταχύτητος ἀνανεώσεως τῶν ἀποθεμάτων (turnover).
- ε) Ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἀσφαλείας τῆς ἐπιχειρήσεως (safety ratio—
torporito di sicurezza) κ.ο.κ.

§ 5.—Τὸ πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως*.

1.—Γενικά.

1. Ὡς ἤδη ἐτονίσαμεν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς παρούσης ἐκδόσεως
ἡ ὅλη ἀνάπτυξις τῆς «Γενικῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων» γίνε-

1. Ἐκ στατιστικῶν παρατηρήσεων προκύπτει ὅτι κατὰ μέσον ὄρον ἡ
σχέσις μεταξύ ιδίου καὶ ξένου κεφαλαίου εἶναι 1:1. Τοῦτο ὁμῶς δὲν δύνα-
ται νὰ ληφθῇ ὡς βάσις, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ μέσου ὄρου ἐπιχειρήσεων
διαφόρου κλάδου παραγωγικῆς δράσεως. Βλ. καὶ *Gregory, Accounting
report in business*, σελ. 33. *Vicenzo Masi, Analisi di bilancio delle imprese*,
Bologna 1953, σελ. 49. Κατὰ *Donzallaz, op. cit.*, σελ. 84, ὁ δείκτης οὗτος
προκειμένου περὶ ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ἀνέρχεται εἰς 0,05, ἐνῶ ἐπὶ βαρεῖας
βιομηχανίας εἰς 6.

Τὴν σχέσηιν 1:1 θεωρεῖ ἀρμονικὴν—ἐμμέσως—καὶ ὁ Ἑλλην νομοθέ-
της, ὅστις προκειμένου περὶ ὑποχρεωτικῶς κοστολογουμένων βιομηχανικῶν
ἢ βιοτεχνικῶν προϊόντων δέχεται ἐπιβαρύνειν τοῦ κόστους τούτων μέ-
τόκους συνομολογουμένων ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως δανείων, μέχρι τοῦ
100000 τῶν ἰδίων αὐτῆς κεφαλαίων. Βλ. Ἄγ.ορ. διατάξιν 128/51 ἀρθ. 4.

* *Εἰδικὴ βιβλιογραφία Defossé G., La gestion financière des Entre-
prises, Paris 1957. Dewing A., The Financial Policy of Corporations, New*

ται μέ σαφή προσανατολισμόν πρὸς τε τὴν ἐμπορικὴν καὶ τὴν βιομηχανικὴν δραστηριότητα. Οὕτω, καὶ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς χρηματοδοτήσεως, ἡ ἔρευνα ἡμῶν κινεῖται ἐντὸς τοῦ εὐρυτέρου βιομηχανικοῦ πεδίου, ὅπερ ἀναγκαστικῶς περιλαμβάνει ὡς ὑποπερίπτωσιν καὶ τὴν ἐμπορικὴν δρᾶσιν.

Ἐρευνῶμεν ὅθεν ἐν τῇ οὐσίᾳ τὴν βιομηχανικὴν χρηματοδότησιν. Ἡτις, ὡς εἰκόσ, περικλείει καὶ τὴν ἐμπορικὴν τοιαύτην.

II.—Ἡ σημασία τοῦ προβλήματος.

2. Τὴν ἐπιχειρήσιν πλὴν τῶν προβλημάτων τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀπασχολοῦν καὶ τὰ προβλήματα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν προμήθειαν τῶν ἐν γένει ὀλῶν, τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων, ὡς καὶ τὴν συγκρότησιν τῶν ἀπαραιτήτων ἀποθεμάτων.

Ἡ ὄλη ὁμῶς προσπάθεια τῆς προμηθείας, παραγωγῆς καὶ διαθέσεως κυριαρχεῖται ἐκ τῆς βασικῆς φροντίδος, τῆς ὀρθῆς ἐξευρέσεως καὶ χρησιμοποίησεως τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς τοῦτο χρηματικῶν μέσων. Οὕτω, παραλλήλως πρὸς ἐν ἑκάστον τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων, ἀνακύπτει καὶ δεῖον μετ' αὐτῶν νὰ συνεξετάζεται καὶ τὸ πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως.

3. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, λόγῳ τῆς αὐξανομένης ἀνάγκης κεφαλαίων ἰδίᾳ εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις συνετελεῖται τῆς ραγδαίας τεχνικῆς ἀναπτύξεως, τὸ πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως καθίσταται πρωταρχικόν καὶ ἀποκτᾷ ὅλως ἰδιόζυσαν σημασίαν. Ὁ χρηματοοικονομικὸς λογισμὸς ἀποτελεῖ ἀπορᾶιτητον προϋπόθεσιν ἀσκήσεως ὀρθῆς ἐπιχειρηματικῆς πολιτικῆς. Ἐν καὶ δὲν ὀφίστανται πάγιοι κανόνες χρηματοδοτήσεως—ἐάν κρινῆ τις ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁμοειδῆ καὶ πολλάκις ταυτόχρονα σχέδια ἐπενδύσεως χρηματοδοτοῦνται ποικιλοτρόπως καὶ ἀναλόγως τῶν ἀντιλήψεων τῆς χρηματοδοτοῦσης ἐπιχειρήσεως—διότι διὰ τὴν χρηματοδότησιν τὸ ἐκάστοτε πιστωτικὸν κλίμα ἐπιδρᾷ ἀποφοσιτικῶς, ἐν

York 1953. *Jacoby/Saulnier*, Business Finance and Banking, New York 1947. *Gerstenberg Ch.*, Financial Organisation and Management of Business, New York 1951. *Gsell E.*, Rationalisierung in der Finanzierung, Zürich 1948. *Leitner F.*, Finanzierung der Unternehmungen, Berlin · Leipzig 1927. *Mellerowicz Konrad*, Betriebswirtschaftslehre der Industrie, Freiburg 1957. *Polak N.*, La circulation du capital dans l'Entreprise et la distribution du crédit, Paris 1935. *Tandory-Gsell*, Finanzierungen, Zürich 1948. *Vaes Urbain*, La technique du financement des Entreprises etc., Paris 1946. *Zentner Gustav*, Das Liquiditätsproblem in der industriellen Unternehmung, Berlin · Wien 1932. *Zunico Julio*, Il Finanziamento dell' Impresa Manifatturiera, Milano 1940.

τούτοις ἡ πολιτικὴ τῆς χρηματοδοτήσεως πρέπει ν' ἀσκήται κατόπιν σαφούς ἐποπτείας τῆς ἐκμεταλλεύσεως, προσεκτικῆς παρακολουθήσεως τῆς ἀγορᾶς χρήματος καὶ κεφαλαίου, ἀκριβοῦς ὑπολογισμοῦ τοῦ χρηματοοικονομικοῦ κόστους καὶ ὀρθολογικοῦ προγραμματισμοῦ καὶ διαχειρίσεως τῶν χρηματοοικονομικῶν μέσων.

Πράγματι, τὰ ἐν γένει χρηματοοικονομικά μέσα συνεπάγονται ἔξοδα καὶ ὡς ἐκ τούτου δεόν νὰ τύχουν ἐπιμελημένης διαχειρίσεως. Πρέπει νὰ προβολογισθοῦν καὶ νὰ κατανεμηθοῦν ὀρθολογικῶς, καθὼς ἐν εἰς ἕκαστον σκοπὸν ἀντιστοιχεῖ καὶ ἰδιαίτερον μέσον χρηματοδοτήσεως. Πρέπει νὰ ἀποκτηθοῦν εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς χρήματος καὶ κεφαλαίου. Πρέπει νὰ ἐλέγχωνται συνεχῶς πρὸς ἐξακριβωσιν τῆς ἐπιτυχανομένης ἀποδοτικότητος καὶ τοῦ βαθμοῦ ρευστότητος¹ τῶν μέσῳ τούτων πραγματοποιηθεισῶν ἐπενδύσεων.

Ἡ ὀρθὴ καὶ ἔγκαιρος ἀντιμετώπισις τῶν ἀνωτέρω θεμάτων ὀδηγεῖ γενικώτερον εἰς τὴν ἐπίτευξιν μείζονος οἰκονομικότητος—ὄχι μόνον διότι προκρίνεται ἐκάστοτε ἡ προσφορωτέρα καὶ εὐθηνότερα μορφή χρηματοδοτήσεως—ἀλλὰ καὶ διότι εὐρύτερον παρακολουθοῦνται καὶ ἐλέγχονται ἀπασαι αἱ ἐπενδύσεις.

4. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ὀδηγοῦν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ μέχρι σήμερον ἐμπειρικὴ ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων τῆς χρηματοδοτήσεως πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ παραχωροῦσα τὴν θέσιν τῆς εἰς ἐπιστημονικὸς μεθόδους ἐρεῦνης, ὡς τοῦτο ἄλλωστε ἔχει ἤδη πραγματοποιηθῆ, καὶ εἰς εὐρυτάτην μάλιστα ἔκτασιν, εἰς ἐτέρους τομεῖς τῆς ἐκμεταλλεύσεως, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν τομέα τῆς παραγωγῆς.

Διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ὁμῶς ἐρευναν τῶν θεμάτων τῆς χρηματοδοτήσεως ἀπαραίτητον εἶναι ὅπως ἐξετασθοῦν :

- α) Τὰ μέσα τῆς χρηματοδοτήσεως καὶ ἡ διάρθρωσις τούτων.
- β) Αἱ ἀρχαὶ τῆς χρηματοδοτήσεως.
- γ) Ἡ πολιτικὴ τῆς χρηματοδοτήσεως.

III.—*Μέσα χρηματοδοτήσεως—Μέγεθος χρηματοδοτήσεως.*

Μέσα χρηματοδοτήσεως.

5. Τὰ μέσα χρηματοδοτήσεως, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθησαν, ἀναλόγως τῆς πηγῆς προελεύσεώς τῶν διακρίνονται :

- α) Εἰς τὸ ἴδιον κεφάλαιον (ἴδια χρηματοδοτήσις).

1. Ἀναλυτικῶς περὶ τοῦ προβλήματος τῆς βιομηχανικῆς ρευστότητος βλ. *Μ. Γεωργιάδου*, Τὸ πρόβλημα τῆς ρευστότητος εἰς τὰς Τραπεζικὰς καὶ Βιομηχανικὰς Ἐπιχειρήσεις, Ἀθῆναι 1950.

β) Είς τό ξένον κεφάλαιον (ξένη χρηματοδότησις).

γ) Είς τά κεφαλαιοποιούμενα άδιανέμητα κέρδη (αύτοχρηματοδότησις).

— Κατά τινας¹, βάσει τοῦ άνωτέρω κριτηρίου τά μέσα χρηματοδοτήσεως προκύπτουν :

α) Ἐξ *εσωτερικῆς χρηματοδοτήσεως* (περιλαμβανοῦσης τό εἰς τάς άτομικάς ἐπιχειρήσεις κατατεθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου κεφάλαιον καί τήν αύτοχρηματοδότησιν) καί

β) Ἐξ *ἐξωτερικῆς χρηματοδοτήσεως* (περιλαμβανοῦσης τό εἰς τάς άνωνύμους ἑταιρείας σχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν μετόχων μετοχικόν κεφάλαιον καί τό σύνολον τῆς ξένης χρηματοδοτήσεως).

Ἐναλόγως τοῦ χρόνου παραμονῆς των εἰς τήν ἐκμετάλλευσιν τά χρηματικά μέσα διακρίνονται :

Εἰς τά *μακροπρόθεσμα*. Ταῦτα εἶναι :

— Τό ἴδιον κεφάλαιον.

— Τό μακροπρόθεσμον ξένον κεφάλαιον (όμολογιακά δάνεια, ὑποθηκικά κλπ.).

Εἰς τά *βραχυπρόθεσμα*. Ταῦτα εἶναι :

— Αἱ πιστώσεις τῶν προμηθευτῶν.

— Αἱ πιστώσεις τῆς άγορᾶς χρήματος.

Μακροπρόθεσμα.

6. Τό ἴδιον κεφάλαιον εἶναι μακροπρόθεσμον, καθόσον πορᾶ μένει μονίμως εἰς τήν ἐπιχείρησιν, χωρίς βεβαίως νά γεννᾶ ὑποχρεώσεις διατηρήσεως ὠρισμένου βαθμοῦ ρευστότητος. Φέρει πρῶτον τόν κίνδυνον ἐξ οἰασδήποτε ζημίας, δι' ἃ πρὸς κατοχύρωσίν του δημιουργεῖ τά πάσης φύσεως άποθεματικά. Εἰς τήν κατηγορίαν τοῦ ἴδιου κεφαλαίου περιλαμβάνεται καί τό φερόμενον εἰς νέον ὑπόλοιπον τῶν κερδῶν. Ἐξ άλλου τό ἴδιον κεφάλαιον, ὡς καί κατωτέρω θά τονισθῆ, τυγχάνει *ἀκριβότερον* τοῦ ξένου κεφαλαίου λόγω τῆς φορολογίας τῶν καθαρῶν προσόδων.

Τό μακροπρόθεσμον ξένον κεφάλαιον προέρχεται ἀπὸ τήν άγοράν κεφαλαίου καί χαρακτηρίζεται :

— Ἐκ τῆς β ρ α δ εῖ α ς ἀ π ο δ ε σ μ ε ὕ σ ε ω ς τοῦτου (συνήθως ἐπενδύεται εἰς πάγια).

— Ἐκ τοῦ ἀναπτυσσομένου μονιμωτέρου καί στενωτέρου συνδέσμου μεταξύ ὀφειλέτου καί πιστωτοῦ, διότι σὺ λαμβανόμεναι ἐκ τῆς « άγορᾶς κεφαλαίων » μακροπρόθεσμοι πιστώσεις δυσχερῶς μεταβιβάζονται καί άποτελοῦν, τρόπον τινά, συμμε

1. *Mellerowicz K.*, Betriebswirtschaftslehre der Industrie, Freiburg 1957, σελ. 53 ἐκ.

τοχήν εις τὸ κεφάλαιον ὑπὸ τύπον πιστώσεως. Αἱ πιστώσεις αὗται ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὴν χρηματοδότησιν τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν παγίων μακρᾶς ζωῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς βραχυπροθέσμους πιστώσεις τῆς «ἀγορᾶς χρήματος», αἵτινες προορίζονται νὰ καλύψουν τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐν γένει εὐρύθμου κυκλοφορίας¹.

Ἡ «ἀγορὰ κεφαλαίων» περιλαμβάνει: ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν χρηματιστηριακὴν ἀγορὰν, διὰ τὴν ἔκδοσιν καὶ κυκλοφορίαν τῶν πάσης φύσεως χρεωγράφων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐλευθέραν ἀγορὰν (Τράπεζαι - Ἰδιῶται), διὰ τὴν ἐνυπόθηκον πίστιν, διὰ τὰς συμμετοχὰς εἰς ἐπιχειρήσεις, διὰ βιομηχανικὰς μακροπροθέσμους πιστώσεις κ.ο.κ.².

Ἡ «ἀγορὰ κεφαλαίων» διακρίνεται εἰς ὀργανωμένην καὶ ἀνοργάνωτον. Εἰς μὲν τὴν ὀργανωμένην διενεργεῖται ἡ κυκλοφορία κεφαλαίων Τραπεζῶν καὶ χρηματιστηρίων³ μέσῳ συμβάσεων ἐπὶ

1. Βλ. *Hoffman*, *Wirtschaftslehre*, Leipzig, σελ. 420 ἐπ. *Gerstenberg*, *Financial Organisation and Management*, σελ. 168 ἐπ. *Couchman Ch.*, *The balancesheet*, σελ. 15 ἐπ. *Fischer*, *Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*, σελ. 221 ἐπ. *P. Andrews*, *Manufacturing Business*, σελ. 236 ἐπ.

2. Βλ. *W. Prion*, *Die Lehre vom Wirtschaftsbetrieb*, Berlin 1935, τ. II, σελ. 62 ἐπ., καὶ *Nellerowicz K.*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 54.

3. Βασικαὶ προϋποθέσεις, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι διαμόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν ὀργανωμένης χρηματιστηριακῆς ἀγορᾶς, εἶναι: α) Ἡ διατήρησις ἐν τῇ ἀγορᾷ σταθεροῦ ἐπιπέδου τιμῶν. β) Ἡ παροχὴ εἰς τοὺς δανειστὰς ἠδξημένου τόκου καὶ ἱκανοποιητικῆς ἐξασφαλίσεως προκειμένου περὶ ὁμολογιῶν, ὡς καὶ ἐλκυστικῶν μερισμάτων προκειμένου περὶ μετοχῶν εἰσαγομένων εἰς τὸ χρηματιστήριον. γ) Ἡ εὐρυτάτη διαφώτισις τῆς κοινῆς γνώμης ἐπὶ τῆς κοινωνικοοικονομικῆς σημασίας τῆς ἐγγραφῆς εἰς χρηματιστηριακοὺς τίτλους. δ) Ἡ εἰσαγωγή νέων μορφῶν ὁμολογιῶν (μετατρέψιμοι κλπ.) καὶ ἡ κατάρτισις λεπτομεροῦς βιομηχανικοῦ προγράμματος, ὅπερ θὰ ἐξυπηρετηθῇ διὰ τῶν χρηματιστηριακῶν τίτλων. ε) Ἡ διαρρύθμισις τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀνωνόμων ἐταιρειῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν συμφερόντων τῆς μειοψηφίας.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω δύνатаι νὰ λεχθῇ ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1955 παρατηρεῖται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀγορᾷ σχετικὴ σταθερότης ἐπὶ τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τιμῶν, γεγονός τὸ ὅποιον εἶχεν εὐρυτέρας εὐμενεῖς συνέπειας δι' ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκονομίαν. Ἐπίσης διὰ τῶν Ν.Δ. 3745 «περὶ ἐντόκων γραμματίων τοῦ Δημοσίου» καὶ 3746/57 «περὶ προνομισκῶν ὁμολογιῶν» παρεσχέθησαν λίαν ἱκανοποιητικὰ καὶ ἐλκυστικὰ κίνητρα ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόδοσιν καὶ ἀσφάλειαν τῶν τίτλων. Ἐκτενῶς περὶ τούτων βλ. *Στ. Πουλόπουλος*, Ἡ νέα οἰκονομικὴ πολιτικὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀθῆναι 1958, σελ. 402-412. Μεγάλως θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παρ' ἡμῖν χρηματιστηριακῆς ἀγορᾶς κεφαλαίου ἡ εἰσαγωγή τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐταιρειῶν ἐπενδύσεων ἢ ἐταιρειῶν χαρτοφυλακίου.

Ἐπίσης ἡ ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν Τραπεζῶν ὑποχρέωσις ὅπως διαθέτουν

χρεωγράφων και ύποθηκων, εις δε την *ἀνοργάνωτον*, ητις τελει έκτός των Τραπεζών και του χρηματιστηρίου, συντελοούνται αι συναλλαγαι μεταξύ ιδιωτών, είτε κατόπιν άγγελιών, είτε τη βοηθεία μεσολαβούντων προσώπων.

7. Ὑπέρ της χρησιμοποίησεως μακροπροθέσμου ξένου κεφαλαίου συνηγοροῦν : Ἐφ' ενός, ὅτι οἱ τόκοι αὐτοῦ, ὡς και διά κάθε ξένον κεφάλαιον, ἀποτελοῦν, φορολογικῶς, δαπάνην ἐκπεστέαν ἐκ των κερδών (πλεονέκτημα ἔναντι των μετοχών) και ἀφ' ἐτέρου ὅτι τίθεται εις την διάθεσιν της ἐπιχειρήσεως μακροπροθέσμως, χωρίς νά ἀπαιτῆ ἰδιαιτέραν μέριμναν διατηρήσεως ὠρισμένης ρευστότητος.

Οὕτω τό μακροπρόθεσμον ξένον κεφάλαιον ἀπό ἀπόψεως χρησιμοποίησεως του δύναται νά παραβληθῆ πρὸς τό ἴδιον κεφάλαιον.

Βραχυπρόθεσμα χρηματικά μέσα.

8. Αἱ πιστώσεις των προμηθευτών, ἂν και ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται ἄτοκοι, ἐν τούτοις ἐν τη πραγματικότητι περιλαμβάνουν τόκον, ὅστις περιέχεται ἐντός της τιμῆς αγοράς. Διά νά ἐξωθηται δέ ὁ ἀγοραστής πρὸς ἄμεσον πληρωμήν, ὁ προμηθευτής, συνήθως, χορηγεῖ εις αὐτόν σχετικὴν ἔκπτωσιν ἐπὶ καταβολῆ τοῖς μετρητοῖς.

Αἱ πιστώσεις της «ἀγορᾶς χρήματος» χαρακτηρίζονται : α) Ἐκ τοῦ *βραχυπρόθεσμον* της διάρκειας των. β) Ἐκ της χορηγήσεως των δι' ἐκτέλεσιν ὠρισμένου σκοποῦ (ἦτοι : ἀγορᾶς, κερδοσκοπίας, παραγωγῆς), μετὰ την πραγματοποίησιν τοῦ ὁποῖου δεῖν νά ἐπιστρέφονται, και γ) Ἐκ της *χαλαρᾶς σχέσεως* μεταξύ πιστωτοῦ και ὀφειλέτου. Ἐνταῦθα—ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μακροπρόθεσμον δανεισμόν, ἐνθα λόγῳ της μακρᾶς διάρκειας της σχέσεως ὁ πιστωτῆς ἐνδιαφέρεται διά την τύχην τοῦ ὀφειλέτου—ὁ δανειστής ἀρκεῖ-

---

τό 30% των ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1957 νεοσχηματιζομένων παρ' αὐταῖς πάσης φύσεως καταθέσεων εις βιομηχανικά δάνεια μέσης προθεσμίας (μέχρι 8 ἐτῶν) ἀσφαλῶς συνέβαλεν εις την δημιουργίαν παρ' ἡμῖν ὀργανωμένης Τραπεζικῆς Ἀγορᾶς κεφαλαίων.

Τέλος, ἡ διά τοῦ Ν.Δ. 2970/1954 ἱδρυσις ἰδιότυπου τραπεζικοῦ ἰδρύματος, τοῦ Ὀργανισμοῦ Χρηματοδοτήσεως Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως (Ο.Χ.Ο.Α.), ἐπιφορτισμένου με την χορήγησιν δανείων μέσης και μακρᾶς διάρκειας ἢ και τὴν συμμετοχὴν εις τὰ μετοχικόν κεφάλαιον ἐπιχειρήσεων δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου οἰουδήποτε κλάδου παραγωγῆς συμβάλλοντος εις την οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν της χώρας, ἀσφαλῶς θά ὀδηγήσῃ εις τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν της ὀργανωμένης Τραπεζικῆς Κεφαλαιαγορᾶς παρ' ἡμῖν.

ται μόνον εις τὴν ἀπόληψιν τοῦ τόκου, ἀδιαφορῶν, ἐν γένει, διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως.

9. Ἡ «ἀγορὰ χρήματος», ὡς καὶ ἡ ἀγορὰ κεφαλαίων, τυγχάνει ὀργανωμένη καὶ ἀνοργάνωτος. Ἡ μὲν ὀργανωμένη περιλαμβάνει ἀφ' ἑνός τὴν χρηματιστηριακὴν ἀγορὰν, ἐνθα κυρίως διενεργοῦνται αἱ πράξεις δανεισμοῦ ἐπὶ χρεωγράφων, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀγορὰν χρήματος τῶν Τραπεζῶν, ἐνθα γίνονται αἱ διαπραγματεύσεις ἐπὶ πάσης φύσεως πιστώσεων¹, ἡ δὲ ἀνοργάνωτος περιλαμβάνει τὰς ἐξω-τραπεζικῶς καὶ ἐξωχρηματιστηριακῶς ἀναπτυσσομένας πάσης φύσεως πιστωτικὰς σχέσεις μεταξὺ ἰδιωτῶν. Αἱ πιστώσεις τῆς κατηγορίας ταύτης, τόσο χρονικῶς ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τρόπου χορηγήσεώς των, τυγχάνουν τελείως διάφοροι τῶν προηγουμένων.

Μέγεθος χρηματοδοτήσεως.

10. Τὸ ἐκάστοτε μέγεθος χρηματοδοτήσεως εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐξαρτᾶται².

α) Ἐκ τοῦ τρόπου καὶ χρόνου τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῶν πρώτων ὀλῶν καὶ ἐν γένει ὀλικῶν.

β) Ἐκ τῆς διάρκειας καὶ τῆς μορφῆς τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας.

γ) Ἐκ τῶν συνθηκῶν διαθέσεως τοῦ προϊόντος.

δ) Ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀνταγωνισμοῦ.

11. Ὁ χρόνος δεσμεύσεως τῶν κεφαλαίων διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν πρώτων ὀλῶν καὶ ἐν γένει ὀλικῶν ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὰς ἐπι-

1. Ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῶν χορηγουμένων εἰς τὴν βιομηχανίαν πιστώσεων καὶ βάσει τῶν ἐκάστοτε ἀποφάσεων τῆς Νομισματικῆς Ἐπιτροπῆς, αἱ παρ' ἡμῖν βιομηχανίαι δύνανται νὰ χρηματοδοτηθοῦν βραχυπροσέσμως μέσῳ τῶν Τραπεζῶν ὡς ἀκολούθως: α) Διὰ προειροφλήσεως ἐμπορικῶν γραμματίων ἢ συναλλαγματικῶν, συνοδευομένων ὁμῶς ὑπὸ τιμολογίου χονδρικῆς πωλήσεως πρὸς τὸν ἀποδέκτην ἔμπορον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τεκμαίρεται ὅτι οἱ ἐν λόγῳ πιστωτικοὶ τίτλοι ἐξεδόθησαν συνετεία πραγματικῆς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς. β) Διὰ προκαταβολῶν ἐπὶ φορτωτικῶν καὶ ἀνοιγμάτων πιστώσεων ἐσωτερικοῦ. γ) Δι' ἀνοιγματος λογαριασμοῦ ἐπὶ προσωπικῆ ἢ ἐμπραγμάτῳ ἀσφαλείᾳ. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ βιομηχανικῶν δανείων διάρκειας 6 μηνῶν χορηγουμένων ὑπὸ ἰδίων εὐθύνῃν τῶν Τραπεζῶν. Διὰ διάρκειαν πέραν τῶν 6 καὶ μέχρι 18 μηνῶν ἀπαιτεῖται ἐιδικὴ ἔγκρισις τῆς ὑποεπιτροπῆς πιστώσεων. Πλεῖονα βλ. *Εἰδρ. Τσουτρελίη*, Ἡ Βιομηχανικὴ πίστις, Ἀθήναι 1957.

2. Βλ. καὶ *G. Fischer*, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 207 ἐπ. *N. Polak*, La circulation du capital dans l'Entreprise etc., Paris 1935, σελ. 141 ἐπ. *U. Vaes*, La technique du Financement des Entreprises etc., Paris 1946, σελ. 43 ἐπ.

χειρήσεις ύψηλου ποσοστού πρώτων ύλων. Ὁ ἐφοδιασμός οὗτος δυνατόν νά διενεργηται κανονικῶς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, δυνατόν ὁμῶς νά λαμβάνη χώραν ἐντός ὠρισμένης ἐποχῆς.

Καί εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἢ εἰς κεφάλαια ἀνάγκη δέν εἶναι τόσοσ ἀίσθητή, καθόσσον σὺν τῇ προόδῳ τῆς ρευστοποιήσεως τοῦ ἐτοίμου προϊόντος ἀνανεοῦνται καί τὰ εἰς πρώτας ὕλας ἀποθέματα. Τοῦτο ὁμῶς δέν συμβαίνει ὁσάκις αἱ πρώται ὕλαι εἶναι ἐποχικοῦ χαρακτήρος, ὁπότε αἱ ἐπιχειρήσεις εἶναι ὑποχρεωμένοι ὁπως προβαίνουν εἰς μαζικός προμηθείας τούτων καθ' ὠρισμένην ἐποχὴν τοῦ ἔτους. Αἱ προμήθειαι αὗται, ὡς εἶναι εὐνόητον, συνεπάγονται τὴν δέσμευσιν σημαντικῶν κεφαλαίων, ὅτινα κατὰ μέγα ποσοστόν ἐξευρίσκονται διὰ δανεισμοῦ. Τὰ ἐν λόγῳ κεφάλαια δέον νά εἶναι ἔτι μεγαλύτερα εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ φύσις τῆς συντελουμένης παραγωγῆς καθιστᾷ ἀπαραίτητον τὴν διατήρησιν μονίμων ἀποθεμάτων ὕλων εἰς μεγάλας ποσότητες, διὰ λόγους τεχνικούς, καί δὴ ὁσάκις προηγῆται τῆς ἐπεξεργασίας ὁ ἐξευγενισμός τούτων. Αἱ καπνοβιομηχανίαι, φέρ' εἰπεῖν, ἔχουν συμφέρον ὁπως ἀνεφοδιάζονται μὲ πρώτας ὕλας καθ' ὠρισμένην ἐποχὴν, ἀφ' ἐτέρου δὲ νά διατηρῶσι σημαντικά ἀποθέματα καπνῶν ἐπὶ 6 - 12 μῆνας καί πλέον, χάριν τῆς ζυμώσεως αὐτῶν. Τοῦτ' αὐτό συμβαίνει διὰ τὴν βιομηχανίαν ξύλου, ἔνθα διὰ λόγους ξηράνσεως ἀπαιτεῖται ὠρισμένης διάρκειας ἀποθήκευσις τῆς ξυλείας. Ἐν γένει ἡ ἐξόρτησις ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐφοδιασμοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἡμερησίας ἀνάγκης καταναλώσεως εἰς πρώτας καί βοηθητικός ὕλας, ὡς καί τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου διὰ τὸν ἐφοδιασμόν, ἤτοι τοῦ χρονικοῦ διαστήματος μεταξὺ ἐκδηλώσεως τῆς ἀνάγκης καί παραλαβῆς τῶν ὕλων.

Ἀμφότεροι οἱ ἀνωτέρω παράγοντες προσδιορίζουν τὸ μέγεθος τοῦ ἀναγκαίουστος *ἐλαχίστου* ἢ *αιδηροῦ ἀποθέματος* τῶν ἐν γένει ὕλων, ὁπερ πρέπει ἡ ἐπιχείρησις νά διατηρῆ διὰ τὴν ὁμαλήν καί ἄνευ διακοπῶν διεξαγωγὴν τῆς παραγωγῆς τῆς Ἡ δημιουργία ὁμῶς ἐλαχίστων ἀποθεμάτων ὕλων εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ τὰς περιπτώσεις ἐκείνας καθ' ἃς ἡ ἐπιχείρησις δύναται ἀπροσκόπτως καί κατὰ βούλησιν νά προμηθεύεται ταύτας.

Εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦτο δέν καθίσταται δυνατόν, καθόσσον, πλὴν τοῦ ἐποχικοῦ χαρακτήρος τῶν ἐν γένει ὕλων, δέν παρουσιάζονται πάντοτε εὐκαιρίαι ὁμαλοῦ ἐφοδιασμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων, δι' ὃ καί αὗται ἀναγκάζονται πολλάκις νά ἀποθηκεύουν ἱκανὸς ποσότητας ἀπαιτούσας δέσμευσιν μεγάλων κεφαλαίων.

12. Ἡ διάρκεια τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας ἐπιδρᾷ καὶ αὐτὴ ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῆς χρηματοδοτήσεως, ποικίλλει δὲ ἀναλόγως:¹

- Τῶν ἐφαρμοζομένων ἐκάστοτε τεχνικῶν μεθόδων.
- Τῶν ἐποχικῶν ἐπιδράσεων.

Αἱ ἐφαρμοζόμεναι ὁμῶς μέθοδοι τεχνικῆς εἶναι ἐντέλως διαφόρου ἐπιδράσεως, ἀναλόγως τοῦ ἂν πρόκειται περὶ:

- α) Ἐπιχειρήσεων ἐντάσεως πρώτων ὑλών (Stoffintensiv).
- β) Ἐπιχειρήσεων ἐντάσεως ἔργασίας (Arbeitsintensiv).
- γ) Ἐπιχειρήσεων ἐντάσεως κεφαλαίου (Kapitalintensiv).

Εἰς τὰς πρώτας ἡ τεχνικὴ προσπάθεια τείνει εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ χρόνου τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς πρώτης ὑλης ὡς καὶ εἰς τὴν ἀποφυγὴν σπατάλης κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ἢ κατεργασίαν ταύτης. Ὁ περιορισμὸς οὗτος τῆς διάρκειας τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας δύναται νὰ ἐπέλθῃ, μέχρις ὀρισμένου βεβαίως σημείου, πέραν τοῦ ὁποίου αὐτὴ αὐτὴ ἡ φύσις τῆς παραγωγῆς δὲν ἐπιτρέπει τὴν περαιτέρω χρονικὴν στίκυρσιν. Οὕτω ἐν τῇ βυρσοδεψίᾳ, διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν μέχρι τοῦδε χρησιμοποιουμένων δεφικῶν ὑλών διὰ τελειοποιημένων χημικῶν οὐσιῶν, ἐπετεύχθη σημαντικὸς χρονικὸς περιορισμὸς τῆς βιομηχανοποιήσεως τῶν δερμάτων. Τοῦτο ὁμῶς δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ ἐκμηδένισις τοῦ παραγωγικοῦ χρόνου.

Ὁ περιορισμὸς τῆς διάρκειας τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας ὁδηγεῖ εἰς ἐπιτάχυνσιν τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀνανεώσεως τῆς κυκλοφοροῦσης περιουσίας². Ἐφόσον δὲ συνεπείᾳ τῆς συντμήσεως τῆς διάρκειας τοῦ τεχνικοῦ-παραγωγικοῦ κυκλώματος βελτιοῦται ἡ ρευστότης³ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐλαττοῦται καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἀνάγκη τῆς χρηματοδοτήσεως.

Εἰς τὰς δευτέρας αἱ τεχνικαὶ βελτιώσεις ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῆς ἀνθρωπίνης ἔργασίας διὰ μηχανικῆς τοιαύτης ἢ εἰς τὴν ὀρθολογικωτέραν χρησιμοποίησιν τῶν ἐργατικῶν δυναμῶν.

Πρὸ τῆς ἀναγκαστικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἐργατικοῦ Δικαίου, ὁ ἐργοδότης ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ ἀπασχολῇ τὸν ἐργαζόμενον ἐν τῇ ἐπιχειρήσει, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς μειώσεως τοῦ χρόνου

1. Βλ. Μ. Γεωργιάδη, Τὸ πρόβλημα τῆς ρευστότητος εἰς τὰς τραπεζικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, Ἀθῆναι 1950, σελ. 61 ἐπ.

2. Περὶ τῆς διακρίσεως τῶν περιουσιακῶν στοιχείων βλ. κατωτέρω.

3. Ὁμοίως περὶ τῆς ἐννοίας καὶ τῶν κατηγοριῶν τῆς ρευστότητος ἀσχολούμεθα ἐν τοῖς περαιτέρω.

τοῦ παραγωγικοῦ κυκλώματος. Σήμερον ὁμοῦς τοιαύτη εὐχέρεια δὲν ὀφίσταται, καθόσον ὁ χρόνος τῆς κανονικῆς ἐργασίας καθορίζεται καὶ κατοχυροῦται ὑπὸ τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας.

Ἄλλ' ἐπίσης καὶ τὸ ἐκάστοτε ἐφαρμοζόμενον σύστημα ἀποζημιώσεως τῆς ἐργασίας ἐπηρεάζει οὐσιωδῶς τὸν χρόνον τοῦ παραγωγικοῦ κυκλώματος. Οὕτω τὸ σύστημα ἀμοιβῆς κατὰ χρόνον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σύστημα ἀμοιβῆς κατ' ἀπόδοσιν, ἐπιμηκύνει κατὰ κανόνα τὴν παραγωγικὴν διάρκειαν¹.

Τέλος, εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ὑψηλοῦ ποσοστοῦ ἐξόδων κεφαλαίου (π.χ. ἀποσβέσεων, τόκων, ἀσφαλίσεων κλπ.), ἡ ἐπίδρασις τῶν τεχνικῶν τελειοποιήσεων ἔχει μικροτέρας δυνατότητος συντμήσεως τοῦ παραγωγικοῦ κυκλώματος. Ἡ διάρκεια τούτου ἐξορτάται ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἰδιορρυθμίας ἣν παρουσιάζει ἡ ἐκάστοτε παραγωγικὴ διαδικασία. Οὕτω ἐπιχειρήσεις, φέρ' εἰπεῖν, αἰνοπαραγωγικαί, αἵτινες ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν ἐπί μακρὸν διαφύλαξιν τῶν προϊόντων των, ἐπιβαρύνουν τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν κόστος μὲ ἐξοδα: τόκων, φυλάκτρων, ἀσφαλίσεων κλπ., καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἀποθηκεύσεως. Τούτου ἕνεκα τὸ μὲν παραγωγικὸν τῶν κύκλωμα τυγχάνει χρονικῶς μακρὸν, αἱ δὲ ἀνάγκαι αὐτῶν εἰς κεφάλαια εἶναι ὀπωδῆποτε μεγαλύτεραι.

Ἐπίσης ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως ἐξόδων ἀποσβέσεων, αἵτινες κατὰ κανόνα τυγχάνουν καὶ ἐντάσεως παγίας περιουσίας, δεσμεύουν ἐπί μακρὸν τὰ χρηματικά αὐτῶν μέσα εἰς πάγια, ἅτινα βραδέως μετατρέπονται εἰς χρήμα.

Ὁ χρόνος ὁμοῦς τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, πλὴν τῆς ἐκ τῶν ἐφαρμοζομένων τεχνικῶν μεθόδων ἐπιδράσεως, ὀφίσταται πολλάκις καὶ τὴν ἐποχικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐμποδίζει ὀπωδῆποτε τὴν συνεχῆ παραγωγὴν (π.χ. ἡ οἰκοδομικὴ βιομηχανία κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας χαλαροῦται ἢ καὶ διακόπτεται). Κατὰ κανόνα ὁμοῦς ἡ ἐποχικὴ ἐπίδρασις εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν εἶναι ἔμμεσος. Οὕτω, βιομηχανίαι ἐπεξεργαζόμεναι γεωργικὰς πρώτας ὕλας εὐκόλως φθειρομένας εἶναι ὑποχρεωμέναι ὅπως συντονίσουν τὴν παραγωγικὴν τῶν δραστηριότητα μὲ τὴν ἐκάστοτε συγκομιδὴν (π.χ. κονσερβοποιία φρούτων, παραγωγὴς χυμῶν, κλπ.). Ἐπίσης, ἕτεραι ἐντείνουν τὴν παραγωγὴν των κατὰ τινὰ περίοδον τοῦ ἔτους, καθ' ἣν ὑπάρχει ἄφθονος προσφορὰ ἐργασίας καὶ κατὰ συνέπειαν εὐθηνὸν ἡμερομίσθιον (π.χ. εἰς τὴν Ἑλβετίαν κατὰ τὴν νεκρὰν περίοδον τοῦ τουρισμοῦ). Ἄλλαι πάλιν, τῶν ὁποίων τὰ προϊ-

1. Βλ. ἄν., σελ. 128 ἑπ.

όντα δὲν ἐπιδέχονται ἀποθεματοποίησιν, ὀφείλουν νὰ προσορμώζουσι, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον, τὴν παραγωγὴν τῶν πρὸς τὴν ἐποχικὴν ζήτησιν (π.χ. παγοποιεῖα κλπ.).

13. Ἐπίσης τὸ μέγεθος τῆς χρηματοδοτήσεως ἐπηρεάζεται καὶ ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς διαθέσεως τοῦ προϊόντος, καὶ δῆ:

α) Ἐκ τῆς ἐφαρμοζομένης ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως τιμολογικῆς πολιτικῆς.

β) Ἐκ τῆς φύσεως τοῦ παραγομένου προϊόντος.

γ) Ἐκ τῶν ἐποχικῶν ἐπιδράσεων.

Ἡ τιμολογικὴ πολιτικὴ βασίζεται ἐπὶ τοῦ ἐκάστοτε ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει προκύπτοντος κόστους, καὶ μάλιστα ὡς τοῦτο διαμορφοῦται κατὰ διάφορα κλιμάκια παραγωγικῆς ἀπασχολήσεως. Ὡς ἐκ τούτου ἀντιλαμβάνεται τις διὰ οὗτῃ διαφέρει: ἐπὶ αὐξανόμενου κόστους, ἐπὶ ἐλαττωμένου κόστους καὶ ἐπὶ σταθεροῦ κόστους¹.

Ἄλλα καὶ αἱ ἐφαρμοζόμεναι ἐκάστοτε μέθοδοι διαθέσεως τοῦ προϊόντος² ἢ οἱ καθιερούμενοι τρόποι πληρωμῆς (μετρητοῖς ἢ ἐπὶ πιστώσει)³ τῆς ἀξίας αὐτοῦ ἐπιταχύνουσι ἢ

1. Εὐνόητον τυγχάνει διὰ εἰς ἃς περιπτώσεις διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς προβλέπεται μείωσις τοῦ κόστους καὶ κατὰ συνέπειαν πτώσις τῶν τιμῶν, αἱ ἐν γένει ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι λίαν ἐπιφυλακτικαὶ ὡς πρὸς τὴν δημιουργίαν ἀποθεμάτων καὶ προβαίνουν εἰς ἀγορὰς μικρῶν μόνον ποσοτήτων, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ὑπαρχουσῶν ἀναγκῶν τῶν. Δηλαδή, ἀσπντες οἱ ἐνδιάμεσοι ἀποφεύγουσι νὰ δημιουργήσωσιν ἀποθέματα ἢ περιορίζονται μόνον εἰς τὴν συγκρότησιν τοιούτων μέχρι τοῦ μεγέθους ἐκείνου ὅπερ θὰ ἰδικαιολογεῖτο ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς. Ἀντιθέτως, ἐὰν πρόκειται περὶ ἀγαθοῦ παραγομένου μὲ προσθετικὸν κόστος καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ἀγαθὸν τοῦτο συμπύπτει νὰ εἶναι μικρᾶς ἐλαστικότητος ζήτησεως—δηλαδή αὐξήσεως τῆς τιμῆς αὐτοῦ ἐλάχιστα ἐπιδρῶ ἐπὶ τῆς καταναλώσεώς του—οἱ ἐν γένει ἐνδιάμεσοι (χονδρέμποροι· λιανοπωληταὶ) προβαίνουν εἰς ἀγορὰς πρὸς ἀποθεματοποίησιν ἐπὶ τῇ προόψει μελλοντικῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν.

2. Εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας (ἄμεσον) πώλησιν ἀπαιτοῦνται μεγαλύτερα κεφάλαια, διότι ἐν προκειμένῳ ἡ βιομηχανικὴ ἐπιχειρήσις χρηματοδοτεῖ τὸ σύνολον τῶν πωλήσεων, ὡς καὶ τὰ ἀπαιτούμενα ἀποθέματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἔμμεσον πώλησιν, ἐνθα τὸ χονδρικὸν καὶ λιανικὸν ἐμπόριον ἀναλαμβάνουσι τὰ ἐξοδα ὀργανώσεως τῶν πωλήσεων, ὡς καὶ μέρος τουλάχιστον τῶν παρεχομένων πιστώσεων. Καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς παραγωγῆς, διὰ τὴν ὁμαλὴν διεξαγωγὴν τῶν πωλήσεων καθίσταται ἀπαραίτητος ἡ διατήρησις ἐνὸς κατωτάτου ὀρίου χρεωστικῶν, «σιθροῦ, τρόπον τινά, ἀποθέματος».

3. Παράγοντα ἐπίσης προσδιοριστικὸν τοῦ μεγέθους τῆς χρηματοδοτήσεως ἀποτελεῖ καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ἀκουμένη ἐκάστοτε πιστωτικὴ πολιτικὴ. Κατὰ κανόνα ἡ βιομηχανικὴ ἐπιχειρήσις παρέχει πιστώσεις, αἰτίνας

ἐπιβραδύνουν τὸν ρυθμὸν τῆς καταναλώσεώς του ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ἡ τοιαύτη ἐπιτάχυνσις ἢ ἐπιβράδυνσις τοῦ ρυθμοῦ κυκλοφορίας συνεπάγεται τὴν βελτίωσιν ἢ μὴ τῶν συνθηκῶν χρηματοδοτήσεως.

Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ παραγομένου προϊόντος ἐξαρτᾶται ἡ ταχύτης διαθέσεώς του. Οὕτω ἡ ἀπορροφητικὴ ἱκανότης τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τοσοῦτον καθίσταται μικροτέρα ὅσον τὸ προϊόν ἐξειδικεύεται κατὰ ποιότητα, ποικιλίαν κλπ., διότι, ὡς τυγχάνει εὐνόητον, περιορίζεται ὁ κύκλος τῶν καταναλωτῶν. Ὁ βάμβαξ, φέρ' εἰπεῖν, ἢ ὁ ἀκατέργαστος σίδηρος διατίθενται εὐκολώτερον παρὰ τὸ βιομηχανοποιηθὲν νῆμα ἢ τὸ ἐπεξεργασμένον μετάλλευμα. Γενικῶς, ὅσον μεγαλυτέρα τυγχάνει ἡ πιθανότης μεταγενεστερᾶς χρησιμοποίησεως προϊόντος τινός τόσο ἀσθενέστερος εἶναι ὁ κίνδυνος τῆς μὴ ταχείας διαθέσεώς του.

Τέλος, αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἐποχικὴ ἐπίδρασις ἐπηρεάζει τὸν χρόνον διαθέσεως τοῦ προϊόντος, συνεπαγομένη ἄλλοτε μὲν ἐπιτάχυνσιν τοῦτου, ἄλλοτε δὲ ἀναστολὴν τῆς περαιτέρω κυκλοφορίας τοῦ προϊόντος, μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τῆς καταλλήλου ἐποχῆς.

Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ διαφορίζει τὸν χρόνον μεταξύ παραγωγῆς καὶ διαθέσεως τοῦ εἴδους καὶ δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως ἠύξημένων ἀποθεμάτων ἐτοιμῶν προϊόντων, ἅτινα φυσικὸν εἶναι ν' ἀπαιτῶσι τὴν δέσμευσιν μεγάλων κεφαλαίων.

Οὐσιώδη προϋπὸθεσιν εὐοδώσεως τῆς πολιτικῆς τῆς χρηματοδοτήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως ἀποτελεῖ ἡ ρυθμικὴ διαμόρφωσις τῆς διαδικασίας καταναλώσεως. Διότι εἰς τὴν ἐπιχείρησιν δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἐπιτυγχάνεται ὁμαλὸς ρυθμὸς ἐν τῇ παραγωγικῇ διαδικασίᾳ ἀλλ' ἐπιβάλλεται καὶ κανονικὸς ρυθμὸς ἐναλλαγῆς μεταξύ προϊόντος καὶ χρήματος.

Ὁ συνδυασμὸς ὅμως τοῦ ὁμαλοῦ ρυθμοῦ τῆς παραγωγῆς πρὸς τὸν κανονικὸν ρυθμὸν τῆς διαθέσεως τῶν προϊόντων προσκόπτει εἰς τὰς ἐποχικὰς ἐπιδράσεις¹.

προκειμένου περὶ ἐξαγωγῶν εἶναι συνήθως μακρᾶς διάρκειας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχει ἀνάγκην μεγάλων κεφαλαίων. Ἐπίσης ἡ αὐτὴ ἀνάγκη ἐμφανίζεται ὁσάκις προτίθεται νὰ χρηματοδοτηθῇ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν, πωλοῦσα ἐπὶ πιστώσει ἢ διὰ τοῦ γνωστοῦ συστήματος τῶν δόσεων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην συνήθως παρεμβάλλεται μίᾳ ἐταιρίᾳ χρηματοδοτήσεως (Τράπεζα προεξοφλοῦσα τὰς εἰς χεῖρας τῆς συναλλαγματικᾶς). Ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς πωλήσεως, δηλαδὴ ἐὰν αὕτη διενεργῆται κατὰ τρόπον ἀμεσῶν (ἀπ' εὐθείας) ἢ ἑμμεσῶν (τῇ παρεμβολῇ χονδρεμπόρων ἢ λιανοπωλητῶν) ἀπαιτοῦνται ἐκάστοτε καὶ διάφορα κεφάλαια.

1. Ἀναλόγως τῆς τοιαύτης ἐποχικῆς ἐπιδράσεως, τόσο ἐπὶ τῆς παρα-

14. Τέλος, τὸ μέγεθος τῆς ἀπαραιτήτου ἐκάστοτε χρηματοδοτήσεως ἐπηρεάζεται καὶ ἐκ τῆς φροντίδος τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς θέσεώς της ἐν τῇ ἀγορᾷ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συγχνάκις εἶναι ἀπαραίτητοι συνασπισμοὶ ἢ συμμετοχαὶ εἰς ἑτέρας ἐπιχειρήσεις¹. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ ἐπιχειρήσις εὐρίσκειται πρὸ ἀνάγκης μεγάλων κεφαλαίων.

IV.—Αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς χρηματοδοτήσεως.

15. Ἡ πολιτικὴ τῆς χρηματοδοτήσεως δεόν νὰ διενεργηθῆται βάσει ὀρθολογικῶν ἀρχῶν². Εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦτο συνοψίζεται εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκλογὴν μεταξὺ μακροπροθέσμου καὶ βραχυπροθέσμου, ἰσοτερικῆς καὶ ἰξωτερικῆς, ἰδίᾳς καὶ ξένης χρηματοδοτήσεως. Οὕτω :

α) Κατ' ἀρχὴν, πρέπει νὰ καθορισθῇ τὸ ἀναγκαῖον κεφάλαιον ὡς καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἀποδοτικότητός του. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρόκρισιν μεταξὺ βραχυπροθέσμου καὶ μακροπροθέσμου χρηματοδοτήσεως τονίζεται ὅτι τὸ θέμα τοῦτο δεόν νὰ ἰρευνᾶται βάσει τῆς

γωγικῆς διαδικασίας ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς διαθέσεως τοῦ προϊόντος, αἱ βιομηχανίαι ταξινομοῦνται :

α) Εἰς ἐπιχειρήσεις μὲ κανονικὴν διαδοχὴν παραγωγικῆς διαδικασίας καὶ κανονικὴν διαθέσιν τῶν προϊόντων, ἀνεξαρτήτως ἐποχικῶν συνθηκῶν, π.χ. ἀρτοποιεῖα, μεταλλουργεῖα κλπ.

β) Εἰς ἐπιχειρήσεις μὲ κανονικὴν διαδοχὴν παραγωγικῆς διαδικασίας, ὧν ὁμως ἡ διαθέσις ποικίλλει ἐποχικῶς, π.χ. ζυθοποιεῖα, βιομηχανία ἀεριόφωτος κλπ.

γ) Εἰς ἐπιχειρήσεις μὲ κανονικὴν διαδοχὴν παραγωγικῆς διαδικασίας, ἀλλὰ μὲ κατανάλωσιν εἰς καθωρισμένην ἐποχὴν τοῦ ἔτους, π.χ. πιλοποιεῖα φαθίνων, γοῦναι, τάπητες κλπ.

δ) Εἰς ἐπιχειρήσεις μὲ κανονικὴν διαδοχὴν παραγωγικῆς διαδικασίας, ὧν ἡ κατανάλωσις αὐξομειοῦται ἐπανειλημμένως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, π.χ. βιομηχανία ἐνδυμάτων, ζαχαροπλαστικῆς κλπ.

ε) Εἰς ἐπιχειρήσεις μὲ παραγωγὴν μόνον ἐντὸς ὠρισμένης ἐποχῆς τοῦ ἔτους, π.χ. βιομηχανία πάγου, ἀναψυκτικῶν, γεωργικῶν εἰδῶν κλπ.

στ) Εἰς ἐπιχειρήσεις μὲ παραγωγικὴν διαδοχὴν ἐντελῶς ἀκανόνιστον εἰς τὰ ἐπὶ μέρους στάδια τῆς διαδικασίας των, π.χ. βιομηχανία οἰκοδομῶν, ναυπηγικῆ κλπ.

¹ Ἐκάστη τῶν ὡς ἄνω κατηγοριῶν ἐμφανίζει διάφορον τρόπον χρηματοδοτήσεως βλ. *N. Polak*, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 137, 138, καὶ *G. Campion*, *Traité des Entreprises privées*, τ. 1, σελ. 350 ἔπ.

1. Εἴτε εἰς ὁμοειδεῖς, εἴτε εἰς παραγούσας πρώτας ὕλας ἢ περαιτέρω ἐπεξεργαζομένας ταύτας, εἴτε εἰς ἐμπορικὰς, μεταφορικὰς, ασφαλιστικὰς κ.ο.κ., εἴτε τέλος εἰς νεοϊδρυομένας πρὸς ἀσκήσιν ἐλέγχου ἢ συμμετοχῆν εἰς τὴν διοίκησιν των ἢ ἐξασφάλισιν ἑτέρων πλεονεκτημάτων.

2. Βλ. *Mellerowicz K.*, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 65 ἔπ. *U. Vaes*, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 59 ἔπ.

ἀρχῆς τῆς χρηματοοικονομικῆς ἀντιστοιχίας, καθ' ἣν διὰ λόγους ρευστότητας ἢ χρησιμοποίησις τῶν χρηματικῶν μέσων δέον ν' ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ εἶδος ἐνὸς ἐκάστου ἐκ τούτων¹.

β) Τὸ εἶδος τῆς χρηματοδοτήσεως πρέπει ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ἐπιχειρήσεως. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης περί ἐπαρκῶς καλύψεως τοῦ κινδύνου—γεγονός ὅπερ ἐξασφαλίζει τὸσον τὴν ἐπιχείρησιν ὡσον καὶ τὸν δανειστήν— ἐνδείκνυται ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν ἴδιαν χρηματοδότησιν προκειμένου περί ἐπισηφάων ἐπενδύσεων, ὡς εἶναι ἐπὶ παραδείγματι ἡ διεξογωγή πειραματικῶν ἐρευνῶν ἢ ἡ δοκιμαστικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιχειρήσεως κ.ο.κ. Ἡ χρησιμοποίησις ξένου κεφαλαίου εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας αὐξάνει τὴν κρίσιμον εὐαισθησίαν τῆς ἐπιχειρήσεως, καθόσον τόκοι καὶ χρεωλύσια—ἀποτελοῦντα σταθερὰ ἐξόδα—ἀποβαίνουν δυσβάστακτα βάρη ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας τῶν ἐρευνῶν ἢ κάμψεως τῆς ἀπασχολήσεως. Διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς σχέσεως μεταξύ ἴδιου καὶ ξένου κεφαλαίου ἀπὸ ἀπόψεως κινδύνου πρέπει νὰ ἐξετασθῇ καὶ ἡ διάρθρωσις τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως. Γενικῶς, ἡ διάρθρωσις τῆς χρηματοοικονομικῆς καταστάσεως θεωρεῖται καλῶς θεμελιωμένη, ὅταν τὸ πάγιον ἐνεργητικὸν καλύπτεται ἐξ ὀλοκλήρου δι' ἴδιων μέσων. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἐκλογὴν μεταξύ ἴδιας καὶ ξένης χρηματοδοτήσεως πρέπει νὰ ἐρευνηταὶ προσεκτικῶς ἡ διανοσμένη φάσις τῆς οἰκονομικῆς συγκυρίας, καθόσον αὕτη ἐπιδρᾷ ἀποφασιστικῶς τὸσον ἐπὶ τῆς δυνατότητος τοποθετήσεως μετοχῶν ἢ ὁμολογιῶν εἰς τὴν ἀγορὰν κεφαλαίου ὡσον καὶ ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ ἀπασχολουμένου ἴδιου κεφαλαίου.

Ὄτω, ἐν περιπτώσει μειωμένης ἀποδοτικότητος τοῦ ἴδιου κεφαλαίου καὶ ὕψηλοῦ τόκου τοῦ ξέου, θά προκριθῇ ἡ ἴδια χρηματοδότησις, ἐνῶ ἐπὶ ὕψηλης ἀποδοτικότητος τοῦ ἴδιου καὶ χαμηλοῦ τόκου τοῦ ξένου κεφαλαίου, προτιμητέα καθίσταται ἡ ξένη χρηματοδότησις.

γ) Διὰ τὴν διενέργειαν νέων ἐπενδύσεων ἀποφασιστικῶς ἐπιδρᾷ ἡ «ὀριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου».

Ὄτω ἡ ἀποδοτικότης τοῦ νέου στρώματος τοῦ ἐπενδυομένου κεφαλαίου αὐξάνει ἢ μειώνει τὸν μέσον ὄρον τῆς ἀποδοτικότητος, ἀναλόγως τοῦ ἀν ἡ ὀριακὴ ἀποδοτικότης εἶναι ὕψηλοτέρα ἢ χαμηλοτέρα τῆς μέχρι τοῦδε μέσης τοιαύτης.

¹ Ὅπως τὸ «ὀριακὸν κόστος» ἀποτελεῖ οὐσιῶδες κριτήριον εἰς τὸν

1. Βλ. καὶ *Déjossé G.*, *La gestion financière des Entreprises*, Paris 1948, σελίς 57.

2. Βλ. καὶ *Μ. Γεωργιάδη*, Ἡ πολιτικὴ τιμῶν εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπι-

το μέγεθος παραγωγής, ούτω και η δριακή αποδοτικότητα αποτελεί αποφασιστικόν παράγοντα εις τήν σφαιραν τής χρηματοδοτήσεως.

δ) Εις οιαδήποτε στιγμήν δέον νά είναι εξηραλισμένη ή δυνατότης πληρωμής έκ μέρους τής επιχειρήσεως χωρίς νά διακινδυνεύουν αι επενδύσεις αούτης. Ούτω, προκειμένου περί χρηματοδοτήσεως δι' επέκτασιν παγίων πρέπει νά καθορισθῆ τό πρόγραμμα τής χρηματοδοτήσεως (ποσοτικώς και χρονικώς) διά τήν εκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τών επενδύσεων και επί πλέον νά προκαθορισθῆ ή πρόσθετος ανάγκη δημιουργίας κεφαλαίου κινήσεως, καθ' όσον αύξανομένης τής παραγωγικής δυναμικότητας τής επιχειρήσεως αύξάνουν και αι ανάγκαι αούτης εις ρευστά μέσα. Εις τήν πράξιν δυστυχώς παραμελείται τό γεγονός τοῦτο, ή δέ προσοχή στρέφεται σχεδόν αποκλειστικώς πρὸς τήν χρηματοδότησιν τών εις πάγια επενδύσεων. Δέν αποδίδεται, ίσως, ή δέουσα σημασία εις τό γεγονός ότι διά τήν αύξησιν τής παραγωγής δέν άρκοῦν μόνον αι έγκαταστάσεις, άλλ' άπαιτοῦνται και ή ύξημέναι πρῶται ύλαι, έργατικάί χεῖρες, ώς και ή αύξησις τών πωλήσεων, αῖτινες όμως πάλιν διά νά πραγματοποιηθοῦν προϋποθέτουν τήν παροχήν περισσότερων πιστώσεων και ώς έκ τούτου αύξησιν τοῦ άριθμοῦ και τοῦ ποσοῦ τών χρεωστών. Πάντα τ' άνωτέρω οδηγοῦν εις τήν αύξησιν τών «αιδηρῶν άποθεμάτων» (πρώτων ύλών, ήμικατεργασμένων, έτοιμων, χρεωστών κλπ.), αῖτινα, ώς γνωστόν, αποτελοῦν άκίνητο ποιημένο ένεργητικόν, χρῆζον, ώς και πᾶν πάγιον, μακροπροθέσμου χρηματοδοτήσεως.

ε) Διά τήν εκλογήν μεταξύ ίδιας και ξένης χρηματοδοτήσεως εξετάζεται ή επιτυγχανομένη οικονομικότης μιᾶς εκάστης κατηγορίας έκ τούτων. Κατά κανόνα οικονομικώτερα εμφανίζεται ή περίπτωση τής ξένης χρηματοδοτήσεως, διότι, ένφ' ό εις τούς δανειστάς παρεχόμενος τόκος αποτελεί έξοδον φορολογικώς εκπεστέον έκ τών κερδών, τό εις τούς μετόχους χορηγούμενον μέροςμα παρέχεται έκ τών καθαρών κερδών, αῖτινα προηγουμένως έχουν ύποστη τήν φορολογικήν επιβάρυνσιν.

Βεβαίως ή αρχή αούτη εις τήν πράξιν δέν εμφανίζεται τόσον άπλη, δι' ό και πρέπει νά λαμβάνωνται ύπ' όψιν και έτεροι παράγοντες. Η άνωτέρω όμως αρχή τής οικονομικότητας πρέπει νά συνδυάζεται με τήν αρχήν τής άρίστης αποδοτικότητας τοῦ ίδίου κεφαλαίου,

---

χειρήσεις. Αθήναι 1947, σελ. 32 έπ. 'Επί τής έννοιας τοῦ δριακοῦ κόστους ασχολούμεθα κατωτέρω.

ήτις καί τελικῶς ὑποδεικνύει ἔάν καί κατά πόσον τυγχάνει συμφέρουσα ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ξένου κεφαλαίου.

16. Βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν γενικῶν ἀρχῶν θά ἔδει νά ρυθμιζῶνται τὰ θέματα τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων. Αἱ κλασσικαί ὁμως αὐταὶ ἀρχαὶ εἰς τὴν πρᾶξιν δέν ἐμφανίζουν ἀπεριόριστον δυνατότητα ἐφαρμογῆς. Ἰδίᾳ ὁσάκις ἐν τῇ ἀγορᾷ παρουσιάζεται στενότης ἐλευρέσεως κεφαλαίων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην πολλὰκις παρατηρεῖται προσωρινὴ ἀπομάκρυνσις ἐκ τῶν ὡς ἄνω κανόνων, ἥτις ὁμως δέν δύναται νά κρατήσῃ ἐπὶ μακρόν, καθόσον ἡ ἐπιχειρήσις θάπτον ἢ βράδιον θά εὔρεθῇ πρὸ ἀδιεξόδου, ἔάν, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ χρηματοδότησις τῆς ἐπεκτάσεως τῶν παγίων διενεργητοὶ συνεχῶς διὰ βραχυπροθέσμου (βάσει συναλλαγματικῶν) δανεισμοῦ.

Αἱ ὀρθολογικαὶ ἀρχαὶ χρηματοδοτήσεως, αἱ ὁποῖαι κατ' οὐσίαν ἐξασφαλίζουν τὴν ἀποδοτικότητα, ρευστότητα καὶ σταθερότητα, παρέχουν ἐπίσης τὴν δυνατότητα τῆς ἐπιλογῆς τοῦ μέσου τῆς χρηματοδοτήσεως. Πλήθος ὁμως παραγόντων ἐπιδρᾷ ἐκάστοτε κατὰ διάφορον βαθμόν. Οἱ παράγοντες οὗτοι συχνάκις ἀλληλοσυγκρούονται, εἰς τρόπον ὥστε νά καθισταταὶ λίαν δυσχερῆς ἡ ἐκλογή τοῦ μέσου τῆς χρηματοδοτήσεως.

Οὕτω τὸ ὕψος τοῦ ἀναγκαίου κεφαλαίου, ἡ ἀρχὴ τῆς καλύψεως τῶν κινδύνων, αἱ ἐξωθεν ἐπιδράσεις ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς διευθύνσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, αἱ νομοθετικαὶ καὶ εἰδικώτερον αἱ φρολογικαὶ σταθμίσεις, ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς χρηματοδοτήσεως καὶ καθιστοῦν προβληματικὴν τὴν σκόπιμον συγκρότησιν τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως.

V.—*Ἡ πολιτικὴ τῆς χρηματοδοτήσεως εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις.*

17. Πᾶσα ἐπιχειρήσις ἀντιμετωπίζει ἀφ' ἑνὸς μὲν προβλήματα ἐλευρέσεως μακροπροθέσμων κεφαλαίων προοριζομένων δι' ἐπενδύσεις εἰς πάγια καὶ ἀφ' ἑτέρου προβλήματα βραχυχρονίου προμηθείας χρηματικῶν μέσων διὰ τὴν κάλυψιν τῶν τρεχουσῶν αὐτῆς ἀναγκῶν.

Ἡ πρώτη περίπτωσις, ἀποτελοῦσα διαρκεστέραν χρησιμοποίησιν κεφαλαίων ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐπόμενον εἶναι νά δημιουργῇ, ἰδίᾳ ἐπὶ ξένης χρηματοδοτήσεως, παγίας ἐπιβαρόνσεις, αἵτινες τελικῶς ὁδηγοῦν εἰς ἀνελαστικότητα τοῦ κόστους, λόγω αὐξήσεως τῶν ἐν αὐτῷ περιλαμβανομένων σταθερῶν ἐξόδων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ περίπτωσις αὕτη εἶναι ἡ συχνότερον συναντωμένη ἐν γένει εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ δημιουργοῦσα τὰς περισσοτέρας χρημα-

τοικονομικός περιπλοκάς, λόγω των πολυαριθμών κινδύνων ουδ συνεπάγεται, νομίζομεν ότι μια όρθή πολιτική χρηματοδοτήσεως δέον, κατά κύριον λόγον, να στρέψη τήν προσοχήν της πρός τόν τομέα της χρηματοδοτήσεως των εν γένει επενδύσεων¹.

Ἐάν ἡ χρηματοδότησις των τρεχουσῶν ἀναγκῶν ὡς πρόβλημα ρευστότητος ἔχη ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τήν προμήθειαν καί όρθήν κατανομήν των ἀπαραιτήτων χρηματικῶν μέσων, ἡ χρηματοδότησις των επενδύσεων ὡς πρόβλημα μακρᾶς προοπτικῆς ἔχει ἐξέχουσαν βαρύτητα, καθ' ὅσον ἀπτεται οὐ μόνον τῆς ρευστότητος ἀλλά καί τῆς ἀποδοτικότητος, ὡς καί τῆς διασφαλίσεως ἀρμονικῆς συνθέσεως τῆς περιουσίας.

Περαιτέρω ἐξετάζεται τόσον τό πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως των επενδύσεων ὅσον καί τό πρόβλημα τῆς τρεχούσης χρηματοδοτήσεως.

Ἡ χρηματοδότησις των επενδύσεων.

18. Κατά τήν χρηματοδότησιν των επενδύσεων δέον ταυτοχρόνως νά συνεξετάζωνται, ὡς ἀρρήκτως συνδεδεμένα μεταξύ των, τά θέματα :

- α) Τοῦ όρθοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ ἀναγκαιοῦντος κεφαλαίου.
- β) Τῆς λελογισμένης χρησιμοποιήσεώς του ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει².

Εἰς τήν πράξιν παραγνωρίζεται συχνά τό διφυές τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος καί ἄλλοτε μὲν διδεται ἰδιαιτέρα σημασία εἰς τήν χρησιμοποίησιν τοῦ κεφαλαίου—τεχνική ἀποψις τοῦ προβλήματος—ἄλλοτε δέ εἰς τήν δυνατότητα ἐφοδιασμοῦ τοῦ κεφαλαίου—ἐμπορικῆ ἀποψις τοῦ προβλήματος. Μόνον ὁ διττός οὗτος προσανατολισμός δύναται νά ὀδηγήσῃ εἰς τήν όρθήν συγκρότησιν τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἄλλά θά πρέπει νά τονισθῇ ἀπό τοῦδε ότι οἰαδήποτε ἐπιμελής ἔρευνα των ἀνωτέρω θεμάτων ἀπλῶς δύναται νά περιορίσῃ καί οὐχί νά ἀποκλείσῃ τοὺς συμφυεῖς μέ τήν χρηματοδότησιν κινδύνους, καθόσον οὐδεὶς δύναται νά προβλέψῃ τό μέλλον. Ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς επενδύσεως θά ἐμειοῦτο σημαντικῶς ἐάν καθίστατο δυνατή ἡ ἐκτίμησις τῆς παλινδρομήσεως τῆς ἀπασχολήσεως. Ἐπίσης ἄς μὴ νομισθῇ ότι ὁ κίνδυνος των επενδύσεων ἐξαφανίζεται ὡσάκις διὰ τήν χρηματοδότησιν τούτων χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς ἴδιον κεφά

1. Βλ. σχετικῶς καί *P. Andrews, Manufacturing business, London 1955, σελ. 230 ἑπ.*

2. Βλ. καί *K. Mollerowicz, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 71 ἑπ.*

λαιον. Βεβαίως ἡ χρησιμοποίησις ἰδίου κεφαλαίου δίδει τὴν δυνατότητα ἀνειωτέρων κερδοσκοπικῶν συνδυασμῶν, ἀλλὰ δὲν θεραπεύει τὴν κατάστασιν, καθόσον ὁ κίνδυνος τῶν ἐπενδύσεων εἶναι κίνδυνος *οἰκονομικότητος*¹, ὅστις δὲν ἀποιτρέπεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐσφαλμένοι ἐπενδύσεις χρηματοδοτοῦνται ἔστω ὀλοσχερῶς ἐξ ἰδίου κεφαλαίου.

Κατὰ τὴν περαιτέρω ἔρευναν τοῦ προβλήματος τῆς χρηματοδότησεως τῶν ἐπενδύσεων ἐξετάζονται αἱ ἀρχαί, τόσον τοῦ ἐφοδιασμοῦ ὅσον καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ κεφαλαίου ἐν τῇ ἐπιχειρήσει.

Ὁ ἐφοδιασμός τοῦ κεφαλαίου.

19. Ἡ προμήθεια κεφαλαίου δὲν ἀποτελεῖ *πρόβλημα μερικῶν* καὶ κεχωρισμένον, ἀλλὰ *πρόβλημα συνολικόν* συνεξεταζόμενον μετὰ τοῦ κόστους τῶν νέων κλιμακίων παραγωγῆς, ὡς καὶ τοῦ κόστους τοῦ ἐπενδυομένου νέου κεφαλαίου. Εἶναι, κατὰ ταῦτα, ἀποφασιστικῆς σημασίας διὰ μίαν τοιαύτην ἐπένδυσιν τὸ προβλεπόμενον ὕψος τοῦ κέρδους, αἱ καλυπτόμεναι ὑπὸ τοῦ κόστους ἀποσβέσεις καὶ ἐν γένει τὰ προσδοκώμενα—ἐκ τῆς ἐπενδύσεως—διαθέσιμα χρηματικά μέσα ἐσωτερικῆς χρηματοδότησεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ μέχρι τοῦδε χρηματοοικονομικὴ διάρθρωσις τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως διὰ νέας ἐπενδύσεις.

Ὅτω διὰ τὸν ἐφοδιασμόν κεφαλαίου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐξετάζεται μεμονωμένως ἐκάστη περίπτωσις χρηματοδότησεως, ἀλλὰ δεόν νὰ ἐρευνᾶται ἡ συνολικὴ κατάστασις χρηματοδότησεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς αὕτη δισμορφοῦται ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε χρηματοδοτήσεων.

Δηλαδή, ἐάν μία νέα ἐγκατάστασις τυγχάνη οἰκονομικῶς συμφέρουσα δύναται νὰ κριθῇ κεχωρισμένως δι' ἐκάστην περίπτωσιν. Τὸ κατὰ πόσον ὁμως—ἐν ὄψει τοῦ ἀπαιτηθησομένου κεφαλαίου καὶ τῶν συνεπαγομένων κινδύνων—ἐπιτρέπεται αὕτη νὰ χρηματοδοτηθῇ, ἐξορτάται ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γενικωτέρων χρηματοοικονομικῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἐπιχειρήσεως.

20. Ὁ ἐφοδιασμός τοῦ ἀπαιτουμένου δι' ἐπενδύσεις κεφαλαίου δυνατόν νὰ γίνῃ: εἴτε δι' *ἐσωτερικῆς*, εἴτε δι' *ἐξωτερικῆς* χρηματοδότησεως.

1. Βλ. *E. Gault*, *Rentabilité et Économicité, εις Causes de déperditions dans l'Entreprise et l'Exploitation*, Neuchâtel 1947, σελ. 24.

Ἡ ἐσωτερικὴ χρηματοδότησις.

21. Ἡ ἐσωτερικὴ χρηματοδότησις δυνατόν νά εἶναι :

— Εἴτε αὐτοχρηματοδότησις¹.

— Εἴτε ἐτέρας φύσεως ἐνδοεπιχειρηματικὴ χρηματοδότησις.

Γενικῶς, καί λόγῳ τῶν παρουσιαζομένων βιομηχανικῶν κινδύνων συνεπείᾳ τῆς διακυμάνσεως τῆς ἀπασχολήσεως, προτιμᾶται ἡ αὐτοχρηματοδότησις ἀντὶ τῆς ξένης χρηματοδοτήσεως καί ἡ ἐσωτερικὴ ἀντὶ τῆς ἐξωτερικῆς τοιαύτης.

Πέραν τῆς γνησίας αὐτοχρηματοδοτήσεως ἐκ πραγματοποιηθέντων κερδῶν ὑπάρχουν καί ἕτεροι δυνατότητες χρηματοδοτήσεως ἐκ τῶν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν εἰσερχομένων καί προσωρινῶς ἀπελευθερουμένων μέσων, ἀρκεῖ ἡ ροὴ τῶν πληρωμῶν νά διευθύνεται κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε ἐκ τῶν εἰσπράξεων νά προκύπτῃ τὸ μέγιστον δυνατόν ὑπόλοιπον εἰς ἐλεύθερα διαθέσιμα μέσα. Ἐνταῦθα, γενικῶς, περιλαμβάνονται ὅσασαι αἱ δυνατότητες χρηματοδοτήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως δια μέσων ἐξοικονομουμένων ἐξ ἰδίων πηγῶν, χωρὶς ταῦτα νά ἀποτελοῦν κέρδη. Τὰ μέσα ταῦτα προκύπτουν :

— Εἴτε ἐξ ἐκποιήσεως περιουσιακῶν στοιχείων.

— Εἴτε ἐκ χρησιμοποίησεως τῶν ἐξ ἀποσβέσεων ποσῶν.

— Εἴτε ἐκ παρεχομένων ὑπὸ τοῦ κράτους φορολογικῶν διευκολύνσεων.

α) Ἡ ἐκποίησης περιουσιακῶν στοιχείων πρὸς ἐξεύρεσιν ρευστῶν μέσων δέον νά διενεργηθῇ μόνον ὡσάκις δὲν ὑπάρχουν ἕτεροι δυνατότητες², καί ἐφ' ὅσον τὰ μηχανήματα, τὰ συγκροτήματα ἐγκαταστάσεων, ἢ καί ὀλόκληρα τμήματα τῆς ἐκμεταλλεύσεως κατέστησαν ἄχρηστα διότι ἔπαυσαν νά ἐργάζονται οἰκονομικῶς. Αἱ ἐπιχειρήσεις ὁμῶς, εἴτε ἐκ λόγων παραδύσεως, εἴτε διότι δὲν εἶναι πάντοτε εἰς θέσιν νά διαπιστώσουν ἐγκαίρως τὴν ἀντιοικονομικὴν λειτουργίαν τῶν, δυσχερῶς ἀποχωρίζονται τούτων.

β) Ἡ ἐξ ἀποσβέσεων χρηματοδότησις.

Ἡ δυνατότης χρησιμοποίησεως τῶν ἐξ ἀποσβέσεων ποσῶν δι' ἐπενδύσεις ἀποτελεῖ οὐσιώδες μέσον τῆς πολιτικῆς τῆς προμηθείας κεφαλαίων³. Πλὴν τῆς περιπτώσεως τῆς μέσῳ τῶν ἀποσβέσεων γνησίας αὐτοχρηματοδοτήσεως—ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν, συνεπείᾳ ἐξαντλήσεως τοῦ ἐπιτρεπομένου ἀνωτάτου

1. Περὶ τῆς ἔννοιας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς αὐτοχρηματοδοτήσεως, βλ. σελ. 163 ἐπ.

2. Ἱδίᾳ συμμετοχαὶ εἰς ἐτέρας ἐπιχειρήσεις.

3. Βλ. καὶ P. Foussaint, L'amortissement Industriel, Paris 1963, σελ. 23.

δρίου κρατήσεων. Ἐν μηχανικόν συγκρότημα ἀπεσβέσθη ὀλοσχερῶς, παρά τὸ γεγονός ὅτι τοῦτο ἐξακολουθεῖ νὰ λειτουργῇ κανονικῶς— ὑπάρχουν καὶ τὰ κανονικά ποσὰ τῶν ἀποσβέσεων, ἅτινα ἀναμφισβητήτως ἀποτελοῦν πηγὰς ἐφοδιασμοῦ κεφαλαίου.

Διὰ τῶν ἐπενδύσεων μέσω τῆς ἐν λόγῳ χρηματοδοτήσεως δυνατόν νὰ ἐπιδιώκεται: *εἴτε ἡ διατήρησις τῆς ὑπαρχούσης δυναμικότητος, εἴτε ἡ ἐπέκτασις τῶν ἐγκαταστάσεων πρὸς αὔξησιν ταύτης.*

Διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ ὁμοίως ἡ χρηματοδότησις ἐκ τρεχουσῶν κανονικῶν ἀποσβέσεων εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀνανεώσεως τοῦ ἐξοπλισμοῦ πρὸς διατήρησιν τῆς ὑπαρχούσης δυναμικότητος, πρέπει νὰ συντρέχουν αἱ κάτωθι προϋποθέσεις:

— Νὰ εἰσπράττωνται πραγματικῶς τὰ ποσοστὰ τῶν ἀποσβέσεων τὰ ἐπιβαρύνοντα τὸ κόστος, τὸ δὲ προϊόν τούτων νὰ χρησιμοποιηθῆται ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως μόνον μέχρι τοῦ χρονικοῦ σημείου τῆς ἀνανεώσεως τῶν ἐγκαταστάσεων.

— Νὰ ὑπάρχη ἀντιστοιχία ἀφ' ἑνὸς μὲν *οἰκονομική*, μεταξύ τιμῆς κτήσεως καὶ τιμῆς ἀντικαταστάσεως τῶν παγίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ *χρονική*, μεταξύ διαρκείας χρησιμοποίησεως τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ διαρκείας τῶν ἀποσβέσεων.

Ἡ πείρα ἀπέδειξεν ὅτι ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐγκαταστάσεων διαρκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πέραν τοῦ χρονικοῦ ὅριου τῶν ἀποσβέσεων.

Ἡ ἔλλογος χρησιμοποίησις τῶν ἐτησίων ποσῶν ἀποσβέσεων ἀποτελεῖ θέμα συνυφασμένον μὲ τὴν χρηματοδότησιν τοῦ εἴδους τούτου. Ἀσφαλῆ τοποθέτησιν τῶν ἐκάστοτε εἰσπραττομένων ἀποσβέσεων, ὑπὸ ὁμαλὰς νομισματικὰς καὶ κοινωνικοπολιτικὰς συνθήκας, συνιστᾷ ἡ κατάθεσις τούτων εἰς Τράπεζαν ἢ ἡ ἐπένδυσις τῶν εἰς κρατικὰ χρεώγραφα. Ἐν καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη, ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω βεβαίως προϋποθέσεις, παρέχει ἠὺξημένον βαθμὸν ἀσφαλείας, ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ὀδηγεῖ εἰς ἠὺξημένον βαθμὸν ἀποδοτικότητος.

Περισσότερον συμφέρουσα ἀσφαλῶς τυγχάνει ἡ διὰ μικρὸν χρονικὸν διάστημα ἀποδοτικὴ τοποθέτησις τῶν ποσῶν τούτων ἐν τὸς τῆς ἐπιχειρήσεως. Τὸ διὰ τὰ τελευταῖα ἔτη—λόγῳ φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν καὶ ὑψηλῶν ἀποδόσεων—αἱ τραπεζικαὶ καταθέσεις καὶ αἱ ἐπενδύσεις εἰς χρεώγραφα ἀπετέλουν ἐπωφελεῖς τοποθετήσεις δὲν σημαίνει ὅτι δύναται ν' ἀνατραπῆ ἡ ἀνωτέρω ἀρχή, καθ' ὅσον ἡ ἀνάγκη ἐξασφαλίσεως διὰ τῶν ποσῶν τῶν ἀποσβέσεων τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ἐπιχείρησιν κεφαλαίου κινήσεως τυγχάνει ἐπιτακτικώτερα.

Τὸ θέμα τῆς σκοπίμου χρησιμοποίησεως τῶν ἀποσβέσεων δέον νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας ἐρεύνης, καθόσον ἐν μέρος τῶν ἐξ ἀποσβέσεων διαθεσίμων ποσῶν ἐπιβάλλεται νὰ παραμῆνῃ ὑπὸ μορφήν ρευστῶν, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ τὴν ἐπιχείρησιν ἀπὸ οἰονδήποτε ἐνδεχόμενον.

Ὅσάκις πρόκειται διὰ τῶν ἐξ ἀποσβέσεων ἀπελευθερουμένων ποσῶν νὰ χρηματοδοτηθοῦν αἱ ἐπεκτάσεις ἐγκαταστάσεων, τὸ πρόβλημα παρουσιάζει περισσότερον ἐνδιαφέρον, καθ' ὅσον ἐνταῦθα πρέπει προηγουμένως νὰ διενεργηθοῦν αἱ ἀναγκαῖαι ἀντικαταστάσεις δι' ἀνανεώσεως τοῦ ὑπάρχοντος ἐξοπλισμοῦ καί, ἐν συνεχείᾳ, αἱ ἐπεκτάσεις πρὸς αὔξησιν τῆς δυναμικότητος.

Ἐάν αἱ ἀποσβέσεις ἐπενδύωνται πάλιν ἀμέσως, τοῦτο, ὑπὸ ὀρισμένας προϋποθέσεις, ὀδηγεῖ εἰς μίαν περιορισμένην διεύρυνσιν τῆς δυναμικότητος ἀνευ τῆς ἐξωθεν εἰσοδῆς νέων μέσων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ ἐπιχείρησις δύναται νὰ φθάσῃ εἰς ἀνωτέραν δυναμικότητα ἐκείνης τὴν ὁποίαν τῆς ἐξασφαλίζει τὸ ἀρχικόν αὐτῆς κεφάλαιον, ἐάν τὰ τρέχοντα ποσὰ ἐξ ἀποσβέσεων χρησιμοποιοῦνται λελογισμένως δι' ἐπεκτάσεις, χωρὶς βεβαίως νὰ παραβλέπωνται αἱ ἀπαραίτητοι προμήθειαι δι' ἀνανεώσεις πρὸς διατήρησιν τῆς ὑφισταμένης δυναμικότητος.

γ) *Αἱ φορολογικαὶ διευκολύνσεις.*

Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν διαφόρων φορολογικῶν διευκολύνσεων, αἵτινες ὀδηγοῦν εἰς ἀναστολήν καὶ οὐχὶ εἰς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς φορολογίας τῶν κερδῶν. Πολλάκις τὸ κράτος, ἵνα ἐνθαρρύνῃ τὰς ἐπιχειρήσεις, φορολογικῶς δίδει τὴν δυνατότητα τῆς προσωρινῆς χρησιμοποίησεως τῶν κερδῶν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσίν των. Τοιοῦτοτρόπως, προσκαίρως σχηματίζονται ὑψηλὰ ἀποθεματικά καὶ σημαντικῶς ἀνακουφίζονται αἱ ἐπιχειρήσεις ἀπὸ ἀπόψεως ρευστότητος. Τοιαῦται δυνατότητες ἐσωτερικῆς χρηματοδοτήσεως παρεσχέθησαν μεταπολεμικῶς εἰς πλείστας χώρας διὰ τῆς θεσπίσεως εἰδικῶν φορολογικῶν διατάξεων.

22. Ὡς πόρισμα τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ *πολιτικὴ προμήθεια κεφαλαίων* τῆς ἐπιχειρήσεως πρέπει, κατ' ἀρχήν, νὰ βασισθῇ εἰς τὴν *ἐσωτερικὴν χρηματοδότησιν*, ἥτις ἐν τελικῇ ἀναλύσει ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς δημιουργίας ταμειακῶν πλεονασμάτων.

Εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν παγίων δι' ἰδίων δυνάμεων χρησιμοποιοῦνται ἅπασαι αἱ δυνατότητες διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ αὔξηθῇ τὸ κονδύλιον τῶν ἐλευθέρων διαθεσίμων μέσων. Αἱ δυνατότητες αὗται πηγάζουν τόσον ἀπὸ γνησίαν χρηματοδότη-

σιν ὄσον καὶ ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην ἐσωτερικὴν χρηματοδότησιν. Τὸ ὄριον τῆς τοιαύτης αὐτάρκους πολιτικῆς προμηθείας κεφαλαίου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὕψους τῶν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἀπομενοντῶν κερδῶν — ὅπερ, ὡς ἤδη ἐλέγχθη, οὐσιωδῶς ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς κειμένης φορολογικῆς νομοθεσίας — ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἀπελευθερουμένων μέσων.

*Ἡ ἐξωτερικὴ χρηματοδότησις.

23. Ἐν ἡ περιπτώσει ἡ ἐπιχείρησις ἀναγκάζεται νὰ καταφύγῃ εἰς ἐξωτερικὴν χρηματοδότησιν, ἡ πολιτικὴ τῆς αὐτοχρηματοδοτήσεως πρέπει νὰ τροποποιηθῇ.

Ἐν προκειμένῳ διὰ τὴν διεύρυνσιν τῆς πιστωτικῆς ἐπιφανείας τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπιδρῶν βασικῶς: ἀφ' ἑνός ὁ τρόπος τοῦ «ἐξωραϊσμοῦ» (ἐντέχνου ἐμφανίσεως) τοῦ ἰσολογισμοῦ τῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ τρόπος διαθέσεως τῶν κερδῶν τῆς πρὸς σχηματισμὸν ἀποθεματικῶν.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ ἰσολογισμοῦ μιᾶς ἐπιχειρήσεως προπαρασκευαζούσης τὴν ἔκδοσιν ὁμολογιακοῦ δανείου ἢ νέας σειρᾶς μετοχῶν πρέπει μέχρις ἑνός ὠρισμένου σημείου νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀποθεματικῶν τῆς.

Πλειστάκις μία ἐπιχείρησις διὰ λόγους φορολογικοὺς εὐχαρίστως θὰ ἦτο διατεθειμένη νὰ ἐμφανίσῃ ζημίαν, ἐν τούτοις διὰ λόγους ἐπιτυχίας τῆς ἐκδόσεως ἑνός ὁμολογιακοῦ, φέρ' εἰπεῖν, δανείου, εἶναι ὑποχρεωμένη ὅπως ἐμφανίσῃ ὕψηλὰ κέρδη¹ — ἔστω καὶ εἰκονικά — καὶ βάσει τούτων φορολογηθῇ. Βεβαίως τοῦτο ἀποτελεῖ πρόσθετον θυσίαν, ὅπως ἐπίσης θυσίαν εἰς βᾶρος τῆς χρηματοδοτήσεως ἀποτελεῖ καὶ ἡ κανονικὴ χορήγησις μερίσματος. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τοῦτο καθίσταται ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπιτυχήν προπαρασκευὴν μιᾶς μελλούσης ἐκδόσεως εἴτε δανείου, εἴτε νέας σειρᾶς μετοχῶν διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀρχικοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου.

1. Ὁ προσδιορισμὸς καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν κερδῶν συνιστᾷ πρόβλημα σημαντικὸν ἀλλὰ καὶ ἄκρως δυσχερές. Τὸ κέρδος δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὸν κανόνα διὰ τὴν σύγχρονον συναλλακτικὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς θέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν ἀγοράν. Ἀποτελεῖ ὡσαύτως προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς χρηματοδοτήσεως, εἴτε αὐτὴ διενεργεῖται κατὰ τρόπον ἐνδογενῆ (αὐτοχρηματοδοτήσις), εἴτε συντελεῖται μέσῳ τῆς ἀγορᾶς (ἐξωγενής). Ἐὰν χορηγοῦνται ὕψηλὰ μερίσματα δημιουργοῦνται εὐνοϊκαὶ προϋποθέσεις ἐκδόσεως ὁμολογιακῶν δανείων καὶ ἐν γένει βελτιοῦται ἡ πιστωτικὴ θέσις τῆς ἐπιχειρήσεως ἐναντι τῶν Τραπεζῶν.

Ἐπίσης ἡ ὀρθή τεχνική τῆς ἐκδόσεως προεξοφλεῖ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς τοποθετήσεως τῶν ἐν γένει τίτλων εἰς τὴν ἀγοράν.

Πάντως δεόν νὰ ἐρευνᾶται μετὰ προσοχῆς ὁ τρόπος τῆς διαρθρώσεως τῶν τίτλων (κοινῶν - προνομιοῦχων), ὡς καὶ ἡ τιμὴ ἐκδόσεως τούτων (ὑπέρ, ὑπὸ ἢ εἰς τὸ ἔρτιον).

Διὰ πάντα ταῦτα αἱ ἐπιχειρήσεις δεόν νὰ προσφεύγουν εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν Τραπεζῶν, αἵτινες εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν καλύτερον παντός ἄλλου τὰς ἐν γένει ἐπικρατούσας εἰς τὴν ἀγοράν συνθήκας.

24. Ἐνῶ ἡ ἐσωτερικὴ χρηματοδότησις δύναται, ὑπὸ τὰς ἐκτεθείσας προϋποθέσεις, νὰ διενεργητῆ ἀπεριορίστως, ἡ ἐξωτερικὴ, ἀντιθέτως, προσκρούει εἰς ὀρισμένα ὄρια ἐπιβαλλόμενα εἴτε ἔξωθεν εἴτε καὶ ἔσωθεν.

Ὅρια ἐπιβαλλόμενα ἔξωθεν εἶναι οὐ μόνον ἡ ἐξελίξις τῆς Οἰκονομίας — καὶ τῆς ἐκ ταύτης προσδοκωμένης διαθέσεως τῶν προϊόντων καὶ πορείας τῆς προόδου τῆς ἐπιχειρήσεως — ἀλλὰ καὶ ἡ διαμορφουμένη ἐκάστοτε ἐν τῇ ἀγορᾷ χρήματος καὶ κεφαλαίου γενικωτέρα ψυχολογία τῶν ἐν γένει κεφαλαιούχων. Διὰ τὴν ἐδραιωσιν εὐνοϊκοῦ πιστωτικοῦ κλίματος ἡ ψυχολογία αὕτη ἀποφασιστικῶς ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως παρεχομένων ἐν γένει ἀσφαλειῶν, ἐνῶ ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀναμενομένης μελλοντικῆς προσόδου δευτερευόντως μόνον ἐρευνᾶται.

Ὅρια ἐπιβαλλόμενα ἔσωθεν εἶναι καὶ αἱ ὕφιστάμεναι διὰ τὴν ὑπὸ χρηματοδότησιν ἐπιχειρήσιν εἰδικαί συνθήκαι ἀνταγωνισμοῦ εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν. Τοῦτο βεβαίως ἀφορᾷ τὰς ἐξαγωγικὰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες συναντοῦν ὀξύτατον ἀνταγωνισμόν ἐκ μέρους ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων τῆς ἀλλοδαπῆς, λόγῳ παροχῆς ὑπὸ τούτων εὐρυτάτων διευκολύνσεων πληρωμῆς εἰς τοὺς ἀγοραστὰς.

Τυχόν ξένη χρηματοδότησις πρὸς ἀντιμετώπισιν τοιοῦτου ἀνταγωνισμοῦ θὰ ἀπέβαινε λίαν ἐπικίνδυνος¹, ἴδια μάλιστα ἐάν αἱ συνθήκαι τῆς ἐσωτερικῆς χρηματαγορᾶς τυγχάνουν δυσμενέστεραι τῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τοιαύτης.

Πλὴν ὁμως τῶν ἔσωθεν ἐπιβαλλομένων ὀρίων ὑπάρχουν καὶ ὄρια ἐπιβαλλόμενα ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τῆς

1. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρὸς κατάκτησιν ἢ διατήρησιν τῆς ξένης ἀγορᾶς θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ υιοθετηθῇ πολιτικὴ πωλήσεως βάσει διαφορικοῦ κόστους ἢ ἔστω καὶ ἀσκήσις ἐμμέσων ντάμπινγκ. Τοιαύτη ὁμως πολιτικὴ ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῶν περιθωρίων τοῦ δασμολογίου τῆς εἰσαγωγῆς ξένης χώρας.

έπιχειρήσεως. Τά όρια ταύτα ύπαγορεύονται κυρίως έκ τών άρχών τής πολιτικής τής χρηματοδοτήσεως, ώς αύται άνωτέρω άνεφέρθησαν (Έντασις παγίων, συντελεστής δανεισμοϋ, Ιδιαίτεροι κίνδυνοι). Ούτω πρέπει ή παγία περιουσία νά χρηματοδοτηται κυρίως μέ ίδιον κεφάλαιον και νά ύπάρχη λελογισμένη σχέσηις μεταξύ ίδιου και ξένου κεφαλαίου¹. 'Η σχέσηις όμως αύτη φυσικά δέν δύναται νά καθορισθί έπακριβώς και δι' άλλας τάς περιπτώσεις, καθ' όσον ποι κίλλει κατά κλάδους έπιχειρήσεων.

Κανόνες Ισχύοντες γενικώς ή έστω και κατά κλάδους έπιχειρήσεων, βάσει τών όποιων νά προσδιορίζεται ή όριακή σχέσηις μεταξύ ίδιου και ξένου κεφαλαίου, δέν ύφίστανται², διότι έκάστη έπιχείρησις παρουσιάζει ίδιαν άτομικότητα και πρέπει νά κρίνεται ιδιαίτε- ρως όσον άφορά τήν διάρθρωσιν τής χρηματοδοτήσεώς τής, ήτις έν πολλοίς έξαρτάται έκ τών Ικανοτήτων και τής προσωπικότητος του έπιχειρηματίου. Πάντως θεωρητικώς τά όρια τής ξένης χρηματοδο- τήσεως κείνται εις τό σημείον εκείνο εις ό συνδυάζονται ή *ρευσιτό- τής*, ή *ασφάλεια* και ή *άποδοτικότητα*.

25. Ούτω, και έφόσον ειδικώτεροι λόγοι δέν άπαιτοϋν Ιδιαιτέ- ραν ρύθμισιν, κατά τόν προσδιορισμόν του ύψους τής ξένης χρημα- τοδοτήσεως Ισχύουν αι κάτωθι άρχαι³:

α) 'Η ξένη χρηματοδότησις δέον νά άποφασίζεταί και νά χρησι- μοποιηται μετά μεγάλης περισκέψεως.

β) Πρέπει νά διατηρηται παρά τής έπιχειρήσεως διαρκής Ικανό- τής πληρωμής, και δη πρός έξυπηρέτησιν του τόκου και χρεωλυσιού.

γ) Αι πωλήσεις δέον νά προγραμματίζωνται βάσει μειωμέ- νου και οόχι κανονικού κύκλου έργασιών, ώστε, έν περιπτώσει περιορισμοϋ τής καταναλώσεως και τής συνεπειά τούτου μειώ- σεως τής άπασχολήσεως, νά περιορίζωνται οι κίνδυνοι τόσοσ τής ρευσιτότητος (Ιδιαί επί βραχυπροθέσμου δανεισμοϋ) όσον και τής άποδοτικότητος (λόγω του έκ τών τόκων δημιουργουμένου σταθε- ρου κόστους).

Πρός έπιτυχή άντιμετώπισιν του προβλήματος και δια τόν καθο- ρισμόν του έλαχίστου κύκλου έργασιών ώς όριου δια τήν άνάληψιν πιστώσεως άπαιτείται ή λεπτομερής έρευνα τών συνθηκών τής άγο-

1. Βλ. άνωτέρω σελ. 179.

2. Βλ. *Mellerowicz K.*, ένθ' άνωτ., σελ. 81 έπ.

3. Βλ. *Defosse G.*, ένθ' άνωτ. σελ. 61 έπ., και *Schmaltz K.*, εις *Bilanz und Betriebsanalyse*, Stuttgart 1931, σελ. 209.

ρᾶς (Marketing Research) ¹, ὡς καὶ ἐντατικὴ παρακολούθησις τοῦ ρυθμοῦ (trend) τῆς συγκυρίας.

δ) Εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν ἐξασφαλίζεται ὕψηλόν ἐπίπεδον ἐλαχίστης καταναλώσεως (κύκλου ἐργασιῶν), ὁ βραχυπρόθεσμος δανεισμός δὲν συνεπάγεται κινδύνους, ἀλλὰ δύνανται, κατ' ἐξοίρεσιν τοῦ κανόνος, νὰ καλύψῃ καὶ ἀνάγκας χρηματοδοτήσεως παγίων ἐπενδύσεων.

ε) Δεδομένης ἐπεκτάσεως τῶν ἐπενδύσεων, ὁ προσδιορισμός τοῦ ἀναγκασιούτου κεφαλαίου δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις, διότι, ὡς ἤδη ἀνωτέρω ἐτονίσθη, ἡ ἀνάγκη χρηματικῶν μέσων ἐκμεταλλεύσεως ἐπιτείνεται καὶ ἐκ τοῦ λόγου αὐξήσεως τῶν ἡμερομισθίων, τῶν ἀποθεμάτων, ὡς καὶ τοῦ ὕφους τῶν πωλήσεων.

Ἡ χρηματοδότησις τῶν ἀνωτέρω δέον νὰ εἶναι ἐξηρατισμένη πρὸς εὐρύθμον λειτουργίαν τῆς τε παραγωγῆς καὶ τῆς διαθέσεως.

Παρουσιασθησομένη τυχόν διαφορά μεταξὺ ἀναμενομένης αὐξήσεως τῶν πωλήσεων καὶ ἀνάγκης κεφαλαίου πρὸς κάλυψιν τῶν ἀνωτέρω ἠύξημένων ἀπαιτήσεων δέον νὰ καλυφθῇ δι' ἰδίας χρηματοδοτήσεως.

στ) Ἀπαιτεῖται ὀρθολογικὴ ὀργάνωσις τῶν ἀποθεμάτων πρὸς περιορισμὸν τῶν πληρωμῶν. Πράγματι, διὰ τῆς λελογισμένης μειώσεως τῶν πάσης φύσεως ἀποθεμάτων ἀποφεύγεται ἡ ὑπέρμετρος δέσμευσις κεφαλαίου καὶ οὕτω ἀπελευθεροῦνται διαθέσιμα μέσα.

ζ) Τέλος πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι, πλὴν τῶν προβλημάτων ρευστότητος καὶ τῶν κινδύνων τῶν προκαλουμένων ἐκ τῆς ξένης χρηματοδοτήσεως, δημιουργοῦνται καὶ προβλήματα κοστολογήσεως, ἴτιο ἀκριβοῦς λογισμοῦ τῶν ἐξόδων χρηματοδοτήσεως, ὡς καὶ ἀναλύσεως τῶν ἐν γένει ἐπιβαρύνσεων ὅσον καὶ τῆς ἐπιτυγχανομένης ἀποδοτικότητος, εἰς τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἀπασχολήσεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν καταδεικνύεται ὅτι διὰ τὴν ἐπιτυχή ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς ξένης χρηματοδοτήσεως δὲν ἀρκεῖ ἀπλῆ ἀνάλυσις τῆς καταστάσεως τοῦ ἰσολογισμοῦ, ἀλλ' ἀπαιτεῖται κατάρτισις λεπτομεροῦς χρηματοοικονομικοῦ προϋπολογισμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου παρακολουθεῖται τὸ ὅλον ρεῦμα καὶ αἱ

1. Λεπτομερῶς περὶ τοῦ τρόπου διενεργείας τῆς ἐρεῦνης τῆς ἀγορᾶς βλ. κατωτέρω, ὡς καὶ *Μ. Γεωργιάδης*, Εἰσαγωγή εἰς τὰς Μεθόδους Ἐρεύνης τῆς Ἀγορᾶς (Marketing Research), Ἀθῆναι 1958.

προθεσμίας τῶν πληρωμῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς πωλήσεις καὶ τὴν διακόμην τῆς ἀπασχολήσεως.

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ κεφαλαίου.

26. Ἡ πολιτικὴ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ κεφαλαίου ἀποβλέπει εἰς τὴν ὀρθολογικὴν καὶ ἀποδοτικὴν τοποθέτησιν τοῦτου ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ ἐπένδυσις¹ οἰουδήποτε κεφαλαίου ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει γενικῶς ἐνδείκνυται ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς ἀναμενομένης ἐκ ταύτης ἀποδόσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν καλύπτονται αἱ πραγματικαὶ ἀποσβέσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπομένει καὶ ὑπόλοιπον.

Αἱ ἐπενδύσεις δυνατόν ν' ἀφοροῦν εἴτε τὴν ἀνανέωσιν ἢ ὀρθολογικώτεραν ὀργάνωσιν τῶν παγίων, πρὸς συνεχῆ διατήρησιν τῆς δυναμικότητος τῆς ἐπιχειρήσεως, εἴτε τὴν ἐπέκτασιν ταύτων πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ὑπαρχούσης παραγωγικῆς δυνατότητος.

Ἡ ἀνάγκη τῆς τακτικῆς ἀνανεώσεως—βοηθοῦντος καὶ τοῦ ἐκάστοτε ἰσχύοντος φορολογικοῦ συστήματος—πρέπει ν' ἀντιμετωπίζεται ἐκ τῶν πραγματικῶν ἀποσβέσεων.

27. Ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνοι, λόγῳ πλειστῶν ἀσταθμῆτων παραγόντων οἵτινες ἐμφιλοχωροῦν, εἶναι αἱ ἐπενδύσεις αἱ ἀποβλέπουσαι εἰς ἐπεκτάσεις, διότι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ προσθήκης νέας παραγωγικῆς ἱκανότητος, ἀγνώστου μελλοντικῆς χρησιμοποίησεως.

Ἐὰν δὲ αἱ νέαι ἐπεκτάσεις ὑποαπασχολοῦνται λόγῳ εἰδικῶν συνθηκῶν ἀγορᾶς καθίστανται ἀντιοικονομικαί, ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως πλεονεκτοῦν. Βασικόν κριτήριον διὰ τὴν πρόκρισιν μιᾶς νέας ἐπεκτάσεως ἀποτελεῖ ἡ ἐπιτυχανομένη ἐκάστοτε *οἰκονομικότης*, ἣτις ἐξαρτᾶται οὐ μόνον ἐκ τῶν τεχνικῶν πλεονεκτημάτων τῆς νέας ἐγκαταστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς δυνατότητος πλήρους ἀξιοποιήσεως ταύτης.

Διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἐκ τῶν νέων ἐπενδύσεων ἐπιτυχανομένης οἰκονομικότητος ἀπαιτεῖται ὁ μεθοδικὸς προσδιορισμὸς τῶν προβλεπομένων ἐξόδων, ὡς καὶ τῶν ἐκ ταύτων ἀναμενομένων ἐσόδων.

Τὸ πρόβλημα δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζεται βραχυχρονίως, ἀλλὰ μακροχρονίως καὶ ἐν συσχετίσει πρὸς τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν ἀνέλιξιν. Τοιοῦτοι μεθοδικοὶ ὑπολογισμοὶ εἶναι σπάνιοι ἐν τῇ πράξει².

1. Ὡς ἐπένδυσις νοεῖται ἐνταῦθα ἡ χρησιμοποίησις κεφαλαίου μὲ μακρὰν προοπτικὴν.

2. Ἡ πράξις συνήθως χρησιμοποιεῖ ὠρισμένους ἐμπειρικοὺς κανόνας. Οὕτω ἐπιτρέπεται ἡ νέα ἐπένδυσις ἐὰν ἡ ἀξία ταύτης εἶναι μικροτέρα τοῦ

28. Οι ύπολογισμοί της οικονομικότητας ακριβέστερον δύνανται να διενεργηθούν εφαρμοζομένου του έξης τύπου :

$$\frac{\text{Χρηματική αξία εσόδων}}{\text{Χρηματική αξία εξόδων} + \text{αξία κτήσεως}}$$

Έάν το κλάσμα διδῃ πηλίκον άνωτερον της μονάδος, ή επένδυσις τυγχάνει δικαιολογημένη λόγω ικανοποιητικής αποδόσεως. Βεβαίως ή αξιοπιστία των άνωτέρω ύπολογισμών εξαρτάται εκ της δυνατότητος εκτιμήσεως του κόστους (εξόδων) και των εσόδων. Προς επίτευξιν μείζονος άκριβείας ένδεικνυται ή δημιουργία περιθωρίων ασφαλείας.

Τό κύριον όμως όργανον της όρθης πολιτικής των επενδύσεων άποτελεϊ ή κατάλληλος χειρισμός του διά τας επενδύσεις ύπολογιζομένου τόκου. Ούτω είναι δυνατόν να ύπολογισθῆ τόκος ή βάσει του έν τῇ αγορά κρατούντος έπιτοκίου ή βάσει έτέρου οίουδήποτε έπιτοκίου. Πάντως τό λαμβανόμενον διά τους ύπολογισμούς έπιτόκιον δέον να είναι τόσοσιν μεγαλύτερον—και ταύτο άποτελεϊ ζήτημα εκτιμήσεως—όσον ή επένδυσις είναι βεβαρημένη με περισσότερους κινδύνους οικονομικότητας ή ή διάρκεια ταύτης προβλέπεται μακρά.

29. Ό άνωτέρω τύπος ύπολογισμοῦ παρουσιάζει άτελείας, άφ' ενός διότι τά προσδοκώμενα έσοδα ύπολογίζονται έν όφει των τεχνικών αποδόσεων της συγκεκριμένης έγκαταστάσεως και εις τά πλαίσια της άμέσου προοπτικής, παραγνωριζομένης της γενικωτέρας επίδράσεως ταύτης επί του έπιπέδου της αποδοτικότητας, άφ' έτέρου και διότι προϋποίθεται ότι έν τῇ αγορά ύπάρχει άπεριόριστος δυνατότης προμηθείας κεφαλαίου έπιτρέπουσα την εύχερη χρηματοδότησιν του προκαθορισθέντος άρίστου μεγέθους (optimum) επενδύσεων. Έπειδή όμως πολλάκις αι έπιχειρήσεις δυσχεραίνονται εις την εξεύρεσιν των άπαραιτήτων χρηματικών μέσων, αναγκάζονται να καταφεύγουν εις βραχυβίους, άτελείς ή μικροτέ-

20πλασίου του έξοικονομουμένου κόστους εκμεταλλεύσεως, Άλλοτε πάλιν συγκρίνεται ή αξία κτήσεως μιᾶς έγκαταστάσεως με τό έτησίως έξοικονομούμενον εκ ταύτης κόστος και αν τό πηλίκον των δύο τούτων αξιών είναι μικρότερον της ζωῆς της νέας έγκαταστάσεως έγκρίνεται ή αγορά ταύτης. Οί κανόνες όμως ούτοι τυγχάνουν άτελείς, διότι πλην των άλλων δέν λαμβάνουν όπ' όφιν την επίδρασιν του τόκου επί της αξίας της επενδύσεως.

ρας τῶν ἀπαραιτήτων ἐπενδύσεις, αἵτινες φυσικόν εἶναι νά δημιουργοῦν ὑψηλοτέρας τῶν κανονικῶν δαπάνας ἐκμεταλλεύσεως.

Ἡ συστηματικὴ ὁμῶς διερεύνησις τῆς χρησιμότητος μιᾶς ἐπενδύσεως δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐξελίξεως δαπανῶν καὶ ἐσόδων. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν ὡς ἄνω μεγεθῶν χρησιμεύει διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀναμενομένης ἀποδοτικότητος ἐκ τῆς τοποθετήσεως τοῦ κεφαλαίου. Τοῦτο ὁμῶς δὲν ἀποτελεῖ τὸν μόνον καὶ ἀποφασιστικὸν παράγοντα διὰ τὴν τελικὴν πρόκρισιν μιᾶς νέας ἐπενδύσεως, διότι πολλάκις εἶναι δυνατόν νά προτιμηθῇ ἐπένδυσις μὴ ἀμέσως ἀποδοτικὴ ἐκ μόνου τοῦ λόγου ὅτι διὰ ταύτης ἐξασφαλίζεται ἡ ὁμαλὴ λειτουργία τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἢ δημιουργοῦνται προϋποθέσεις ἐλσσοτικῆς μετατροπῆς τοῦ προγράμματος τῆς παραγωγῆς ἢ τι ἄλλο.

30. Γενικῶς ἐπεκράτησεν ἡ ἀποψις ὅτι ἡ ὅλη ἐργασία τῆς ὀρθολογικῆς ἐπενδύσεως τοῦ κεφαλαίου ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει δέον νά ἀκολουθῇ τὴν ἐξῆς πορείαν :

α) Ἐρευνα ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως τῶν ὑπὸ κρίσιν ἐπενδύσεων.

β) Προσδιορισμὸς οἰκονομικότητος τῶν προκριθησομένων ἐπενδύσεων, τόσον μεμονωμένως ὅσον καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἤδη ὑπαρχούσας.

γ) Κατάστρωσις σχεδίου προτεραιότητος διὰ τὴν σειρὰν ἐκτελέσεως τῶν ἐπενδύσεων.

Ἡ τρέχουσα χρηματοδότησις

31. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κεφάλαιον τὸ ὁποῖον προορίζεται διὰ παγίας ἐπενδύσεις, ἡ τρέχουσα χρηματοδότησις ἀποβλέπει εἰς τὴν συνεχῆ προμήθειαν τοῦ καθημερινῆς ἀνάγκης χρήματος, τόσον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν παλαιότερων βραχυπροθέσμων ὑποχρεώσεων ὅσον καὶ διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν εἰς « κεφάλαιον κινήσεως ».

Ἡ ἐπιχείρησις ἀντιμετωπίζει κατ' ἀρχὴν ἓν συνεχές ρεῦμα εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν. Καθ' ὅρισμένας ὁμῶς χρονικὰς περιόδους, τόσον εἰς τὸν τομέα τῶν πληρωμῶν ὅσον καὶ εἰς τὸν τομέα τῶν εἰσπράξεων, ἐμφανίζονται ἀίχμασι. Καὶ ἐάν μὲν τὰ ἐκ διαφόρων πηγῶν διαθέσιμα ὑπερκαλύπτουν τὸ σκέλος τῶν πληρωμῶν, πρέπει τὰ τυχόν περισσεύματα νά τοποθετοῦνται ἀποδοτικῶς, ἀντιθέτως δέ, ἐν περιπτώσει ἐλλειμμάτων, πρέπει νά ἐξευρίσκωνται τὰ ἐκάστοτε ἀπαραίτητα μέσα πληρωμῶν διὰ καταλλήλων πιστώσεων.

Ἐνδείκνυται νά τονισθῇ ὅτι, ἐνῶ τὰ ἔξοδα ἀποτελοῦν κοινῶν τὰ ὁποῖα ὁπωσδήποτε πρέπει νά καταβληθοῦν, καὶ μάλιστα ἀνά

σταθερά χρονικά διαστήματα (ὡς π.χ. φόροι, τόκοι κλπ.), τὰ ἔσοδα ἀπλῶς προϋπολογίζονται, ἢ δὲ ἐπίτευξις των τυγχάνει ἐν γένει ἄβεβαία.

Ἡ ἐκ μέρους τῆς ἐπιχειρήσεως κάλυψις ἀπάντων τῶν δημιουργουμένων ἐξόδων ἐξ ἰδίων διαθεσίμων ἀποτελεῖ σπανίαν περίπτωσιν. Κατὰ κανόνα πρὸς ἀντιμέτωπισιν τῶν ἀνωτέρω καταβολῶν αἱ ἐπιχειρήσεις χρησιμοποιοῦν ξένα μέσα¹ πληρωμῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι: αἱ πιστώσεις παρὰ προμηθευτῶν, αἱ προκαταβολαὶ πελατῶν, τὰ μὴ διατεθέντα μερίσματα, ἡ ἀναβολὴ καταβολῆς φόρων κ.ο.κ., ὡς κοί αἱ πάσης φύσεως τραπεζικαὶ πιστώσεις (προεξοφλητικαί, ἐναντι τρεχουμένων λογαριασμῶν, ἐξ ἀποδοχῶν κλπ.).

VI.—²Ὁ προγραμματισμὸς τῆς χρηματοδοτήσεως².

32. Ὁ προγραμματισμὸς τῆς χρηματοδοτήσεως ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον ὄργανον διὰ τὴν ἄσκησιν ὀρθῆς χρηματοοικονομικῆς πολιτικῆς. Οὗτος ὡς ἀντικείμενον ἔχει τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐκ τῆς δράσεως τῆς ἐπιχειρήσεως προβλεπομένων πληρωμῶν καὶ τῶν διὰ τὴν κάλυψιν ταύτων ἀναγκαιούτων μέσων.

Ὁ προγραμματισμὸς τῆς χρηματοδοτήσεως δυνατόν νὰ εἶναι τακτικὸς ἢ ἔκτακτος.

Ὁ πρῶτος ἐμφανίζει τὰς ἐκ τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως δημιουργουμένας ἀπαιτήσεις, περιλαμβανομένων καὶ τῶν τρεχουσῶν ἐπενδύσεων. Ὁ δεύτερος περιέχει τὰ ὑπὸ ἐξαιρετικῆς συνθήκας (Ἰδρυσιν-ἐπέκτασιν) ἀπαιτούμενα χρηματοοικονομικὰ μέσα.

1. Πολλάκις τὰ χρησιμοποιούμενα ξένα μέσα καλύπτουν σχεδὸν ὅλοσχερῶς τὰ ἀπαιτούμενα ἔσοδα. Εἰς τὸν κλάδον, φέρ' εἰπεῖν, τῆς ἀρτοποιίας ἡ δαπάνη τῆς πρώτης ὕλης, ἣτις ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον εἰς τὰ 75%, τῶν συνολικῶν δαπανῶν τῶν ἀσπαρτιζουσῶν τὸ κόστος τοῦ ἄρτου, χρηματοδοτεῖται ὑπὸ τῆς ἀλευροβιομηχανίας δι' εἰκοσαήμερων καὶ ἀνω πιστώσεων, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἐπίσης τὰ λοιπὰ ἔσοδα (ἐνοίκια, κίνησις, ὑδρεῦσις κ.ο.κ.), ἅτινα ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐργατοῦπαλληλικῶν δαπανῶν συνιστοῦν τὸ ἕτερον 25%, τοῦ κόστους τοῦ ἄρτου, καταβάλλονται τὰ μὲν πρῶτα εἰς τὸ τέλος ἐκάστου μηνός (30θήμερος πίστωση), τὰ δὲ ἄλλα εἰς τὸ τέλος τῆς ἐβδομάδος (θήμερος πίστωση). Δεδομένου δὲ ὅτι τὸ παραγωγικὸν καὶ συναλλαγματικὸν κύκλωμα τοῦ ἄρτου οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὸ 48ῶρον καὶ ὅτι αἱ παρεχόμεναι πιστώσεις ἀποτελοῦν μικρὸν μέρος τοῦ κύκλου ἐργασιῶν, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει εἶναι βραχυπροθέσμου διάρκειας (συνήθως εἰς τὰς ἐργατικὰς συνοικίας εἶναι ἐβδομαδιαία), σαφῶς καταφαίνεται ὅτι τὰ ἔσοδα τοῦ ἀνωτέρω κλάδου ὅλοσχερῶς, σχεδόν, καλύπτονται διὰ ξένων μέσων.

2. Βλ. *U. Vaes*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 72.

Ἀριθμητικὰς βάσεις τοῦ προγράμματος χρηματοδοτήσεως ἀποτελοῦν τὰ ἐπὶ *μέρους σχέδια*, μεταξύ τῶν ὁποίων προέχουσιν θέσιν καταλαμβάνει τὸ *σχέδιον κύκλου ἐργασιῶν*, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχεται καὶ τὸ σχέδιον δυναμικότητος τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Κατὰ σειράν ἀκολουθοῦν: τὸ *σχέδιον τῶν ἰπενδύσεων*, τὸ *σχέδιον προσωπικοῦ* κ.ο.κ.

Ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς λογιστικῆς, τῆς κοστολογήσεως, τῆς στατιστικῆς καὶ τοῦ βραχυπροθέσμου λογισμοῦ, ὁ εἰδικὸς λογισμὸς τῆς χρηματοδοτήσεως ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητον μέσον τοῦ ὀρθοῦ «ἐπιχειρηματικοῦ λογισμοῦ».

33. Διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ προγράμματος χρηματοδοτήσεως συγκεντροῦνται ἐπιμελῶς καὶ ἐλέγχονται ὑπὸ τῆς προϊσταμένης ἀρχῆς αἱ ἐκθέσεις τῶν ἐπὶ μέρους τμημάτων, εἰς ἃς βάσει ἐκτιμήσεων ἀναγράφονται αἱ χρηματοοικονομικαὶ ἀνάγκαι ἑνὸς ἐκάστου τούτων. Μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καταρτίζεται τὸ τελικὸν πρόγραμμα χρηματοδοτήσεως, τὸ ὁποῖον ὑποχρεωτικῶς διανέμεται εἰς τοὺς τομεῖς τῆς ἐπιχειρήσεως τοὺς ὁποίους ἀφορᾷ.

Τὸ σχέδιον τοῦτο παραμένει ἐλαστικόν, καθόσον δύναται νὰ μεταβληθῆ ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἀποκλίσεων. Πάντως εὐθύς ὡς παρατηρηθοῦν ἀποκλίσεις ἐνδείκνυται ἡ ἄμεσος ἀναπροσαρμογὴ τῆς διορθώσεως τοῦ προγράμματος χρηματοδοτήσεως.

Ἐν τῇ πράξει τὸ τακτικὸν πρόγραμμα χρηματοδοτήσεως, ὅπερ ἀποβλέπει εἰς τὴν ποσοτικὴν καὶ χρονικὴν ἐναρμόνισιν τῶν χρηματικῶν εἰσορῶν καὶ ἐκροῶν, διαχωρίζεται εἰς δύο μερικὰ σχέδια, ἦτοι τὸ σχέδιον τῶν πληρωμῶν καὶ τὸ σχέδιον τῶν εἰσπράξεων.

Τὸ σχέδιον πληρωμῶν — ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρόνον καὶ τὰ ποσά — εἶναι περισσότερον δεσμευμένον ἢ τὸ ἀντίστοιχον σχέδιον τῶν εἰσπράξεων. Αἱ πληρωμαὶ μισθῶν, ἡμερομισθίων, τόκων, φόρων κλπ. εἶναι ὠρισμένης προθεσμίας. Διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ σχεδίου χρηματοδοτήσεως λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν μόνον αἱ πληρωμαὶ — οὐχὶ δὲ τὰ ἔσοδα — ὡς καὶ αἱ εἰσπράξεις — οὐχὶ δὲ τὰ ἔσοδα.

Ἐνδεικτικῶς παραθέτομεν σχέδιον χρηματοδοτήσεως τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ὅπερ δύναται ν' ἀπεικονισθῆ ὡς ἀκολουθῶς¹.

1. Βλ. *Κ. Mellerowicz*, Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 25.

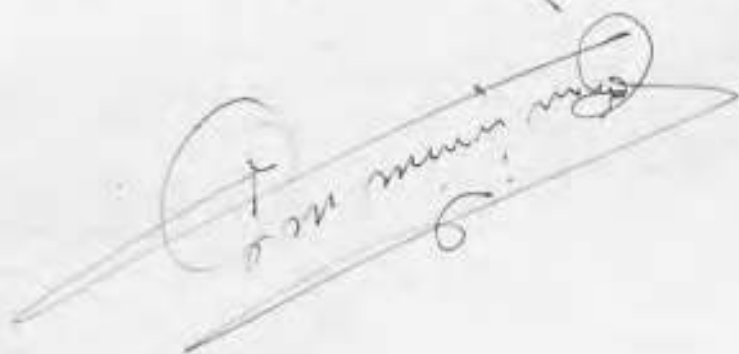
	Χρηματικά έκτρα					Χρηματικά εισοδα				
	Έξοδα		Διαφορά μεταξύ στήλης 3 και 2	Πληρωμα		Έσοδα			Εισπράξεις	
	Προϋπολογισμ. κδ	Μη πληρωμα		Μη έσοδα	Σύνολον 3+4	Προϋπολογισμ. στήλη 6	Μη εισπράξεις	Διαφορά μεταξύ στήλης 8 και 7	Μη έσοδα	Σύνολον 8+9
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1. Άγορα όλικων	16,750	—	16,750	—	16,750					
2. Μεταβολή άποθεμ. όλικων	1,875	1,875	—	—	—					
3. Μεταβολή όσολ. πιστωτων	—	—	—	500	500					
4. Ήμερομίσθια	10,490	—	10,490	—	10,490					
5. Μισθοί	6,870	—	6,870	—	6,870					
6. Κοινωνικά εισοφορ	310	—	310	—	310					
7. Φόροι	5,325	275	5,050	400	5,455					
8. Ασφάλεια	150	—	150	—	150					
9. Προμήθεια	750	—	750	75	825					
10. Τόκοι	500	—	500	—	500					
11. Άποσβέσεις	1,040	1,040	—	—	—					
12. Διάφοροι διαπάνια	5,000	700	4,300	—	4,300					
Σύνολον	49,060	3,890	45,170	960	46,150					
Τρέχουσα επενδύσεις	—	—	—	500	500					
Σύνολον πληρωμών					46,650					
13. Έσοδα εκ κυρίων προϊόντων						44,500	500	44,000	—	44,000
14. Έτερα έσοδα						500	—	500	—	500
15. Μεταβολή άποθ. προϊόντων						1,500	1,500	—	—	—
16. Μεταβολή όσολ. χρεωστων						—	200	-200	—	-200
Σύνολον						46,500	2,200	44,300	—	44,300
Κ α λ υ ψ ι ς										
Τακτικός Προϋπολογισμός					46,650					44,300
*Έκτακτος					12,000					2,000
					58,650					46,300
*Απαιτούμενα μέσα πληρωμής										12,350
										58,650

Τό σχέδιον των εισπράξεων στηρίζεται ίβια επί του προσδοκώμενου κύκλου εργασιών, ώς και επί των έκτάκτων έσόδων εκ τόκων, μερισμάτων, ένοικίων κλπ.

34. Από άπόψεως πολιτικής της χρηματοδοτήσεως ίβιαιτέρας σημασίας είναι ή επίτευξις χρονικής συμφωνίας μεταξύ πληρωμών και εισπράξεων. Διά τήν προετοιμασίαν δμως των άπαραιτητων μέσων πληρωμής άπαιτείται όπως διενεργηθή έπακριβής, δσον τό δυνατόν, χρονικός προκαθορισμός των τε εισπράξεων και των πληρωμών.

Όσον δμως ή χρονική διάρκεια του προϋπολογισμού έπιμηκύνεται τόσοσ δυσκολωτέρα καθίσταται ή άνωτέρω έκτίμησις. Διά

τοῦτο τὰ προγράμματα χρηματοδοτήσεως, τακτικόν καὶ ἔκτακτον, δεόν νά εἶναι βραχυπρόθεσμα¹. Καί τὸ ἔκτακτον πρόγραμμα, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐπενδύσεις καί τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι μακροπρόθεσμον, πρέπει νά κλιμακοῦται χρονικῶς, καί ἐν συνεχείᾳ νά ἐνσωματοῦται εἰς τὸ τακτικόν πρόγραμμα τῶν πληρωμῶν. Ἐπειδὴ καί τὰ ἀνοίγματα τοῦ ἐκτάκτου σχεδίου χρηματοδοτήσεως τελικῶς ἐπιπίπτουν εἰς τὸ τακτικόν πρόγραμμα, διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται ὁ συντονισμὸς τῶν δύο τούτων προγραμμάτων. Τὰ ἐπι μέρους κονδύλια, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὸ σκέλος εἰσπράξεων καί πληρωμῶν τοῦ προγράμματος χρηματοδοτήσεως, πρέπει νά ἐρευνῶνται, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ σκοποῦ ὅσον καί ἀπὸ ἀπόψεως διαρκείας τῆς χρησιμοποίησεώς των. Τέλος, δεόν νά ἐξετάζονται ἐν συναρτήσει πρὸς τὸν ἀναμενόμενον βαθμὸν ἀπασχολήσεως, ὅστις ἐπιδρᾷ τόσον ἐπὶ τῶν πληρωμῶν ὅσον καί ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων. Ἐπομένως ἰδιαιτέρα προσοχὴ δεόν νά δοθῇ ἐνταῦθα εἰς τὸν *λογισμὸν τῆς ρευστότητος*.

1. Ἡ περίοδος αὕτη συνήθως εἶναι μηνιαία, ἀλλὰ τὸ σχέδιον πρέπει νά καταρτίζεται δύο μῆνας προηγουμένως. Ἐπεκράτησε νά λαμβάνεται χρονικὸν διάστημα μηνός—παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν πράξιν δυνατὸν νά καταρτισθοῦν σχέδια βραχύτερα—διότι αἱ πλείστα τῶν πληρωμῶν (τόκοι, φόροι, μισθοί, ἐνοίκια κ.ο.κ.) διενεργοῦνται κατὰ μῆνα. Ἐκτὸς ὁμῶς τούτου, ὑπὲρ τοῦ μηνιαίου λογιζοῦ τῆς χρηματοδοτήσεως συνηγορεῖ καί τὸ γεγονὸς ὅτι πλείστα ὄσα ἀριθμητικὰ δεδομένα τῆς ἐπιχειρήσεως (κύκλος ἐργασιῶν, κόστος, ἀποδόσεις κλπ.) καταρτίζονται καί παρακολουθοῦνται βάσει μηνιαίων στοιχείων.

STATICS: FIRST, THE DEGREE

BY THE AUTHOR

IN PARTS, AND IN SEVERAL

VOLUMES

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΣΤΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

Το κείμενο της ερώσεως της περιουσίας και της δυναμικής της περιουσίας είναι ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας.

Η ερώτηση της περιουσίας και της δυναμικής της περιουσίας είναι ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας.

Η ερώτηση της περιουσίας και της δυναμικής της περιουσίας είναι ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας.

Η ερώτηση της περιουσίας και της δυναμικής της περιουσίας είναι ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας.

1. Η ερώτηση της περιουσίας και της δυναμικής της περιουσίας είναι ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα θέματα της οικονομικής έρευνας.

ΣΤΑΤΙΚΗ¹ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

Η ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

§ 1.— Έννοια τῆς περιουσίας.

1. *Περιουσία* καλεῖται τὸ σύνολον τῶν συγκεκριμένων ἀγαθῶν, εἰς τὰ ὅποια ἐπενδύεται τὸ κεφάλαιον τῆς ἐπιχειρήσεως.

Τὰ πρόβλημα τῆς ἐννοίας τῆς περιουσίας καὶ τοῦ διαχωρισμοῦ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου ἀπασχόλησε τὰ μέγιστα τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην καὶ ἤγαγεν εἰς τὴν διατύπωσιν πλείστων ἀπόψεων, ἰσχυρῶς διῤσταμένων.

Οὕτω, ἀρχικῶς ἡ ἔκτασις τῆς ἐννοίας τῆς περιουσίας ἦτο λίαν περιορισμένη. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διδαγμάτων τῆς Φιλελευθέρου Σχολῆς ἐθεωρήθησαν ὡς ἀγαθὰ μόνον τὰ ὕλικα τοιαῦτα, ἡ δὲ περιουσία περιελάμβανε μόνον σύνολον ὕλικῶν ἀγαθῶν. Ἀργότερον, σὺν τῇ βαθμιαίᾳ ἐξελίξει τῆς Οἰκονομίας, ἡ ἔννοια τῆς περιουσίας διευρυνθεῖσα περιέλαβε τὸ σύνολον τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ὕλικῶν τε καὶ ἀόλων, τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς τὴν διάθεσιν οἰκονομικῆς τινος μονάδος.

Τὴν ἀποψιν ταύτην υἱοθέτησε καὶ ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων, ὀδηγούμενη ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι, ἐφ' ὅσον ὡς βάσις τῆς περιουσίας θεωροῦνται τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ—δι' ὧν ἡ ποριστικὴ οἰκονομικὴ μονὰς ἐπιδιώκει τὴν ἐπίτευξιν χρηματικοῦ πλεονάσματος—ἐκ τούτων δὲ τὰ αὐτὰ, ἰδιαιτέρως, συμβάλλουν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς προσόδου, εὐνόητον εἶναι, ὅτι καὶ ταῦτα δὲν δόξανται ν' ἀποκλεισθῶσι τῆς ἐννοίας τῆς περιουσίας.

1. Ἀναλυτικῶς βλ. *Nasi, La statica patrimoniale*, V.I.I., Padova.

Κατά ταύτα ἡ ἔννοια τῆς *περιουσίας*, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων, *συμπλέπει* μὲ τὸ *ἐνεργητικὸν* τῆς ἐπιχειρήσεως, περιλαμβάνει δὲ τὸ σύνολον τῶν ὀλικῶν καὶ ἀδολῶν ἀγαθῶν, ἅτινα εὐρίσκονται ἐν δεδομένῃ στιγμῇ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς.

2. Ἡ *περιουσία* τῆς ἐπιχειρήσεως ἐνέχει ἐν ἑαυτῇ τὸ στοιχεῖον τῆς συνεχοῦς *μεταβολῆς* καὶ μάλιστα τῆς *διηγεκοῦς κινήσεως* καὶ *διαρκοῦς μεταμορφώσεως*.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Οἰκονομικῆς τῶν ἐπιχειρήσεων δὲν συγκεντροῦται μόνον εἰς τὴν *στατικὴν* σύνθεσιν τῆς *περιουσίας*, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν συνεχῶν μεταβολῶν αὐτῆς¹.

§ 2.—Διάκρισις μεταξὺ *περιουσίας* καὶ *κεφαλαίου*.

Ὡς καὶ ἀλλαγῶν ἐτονίσθη², *κεφάλαιον* εἶναι ἡ ἀφηρημένη ἀγοραστικὴ δύναμις, ἣν διαθέτει ἡ ἐπιχειρήσις, *περιουσία*³ δὲ ἡ ἐκάστοτε εἰς συγκεκριμένα ἀγαθὰ ἐκδήλωσις τῆς ἀφηρημένης ταύτης ἀγοραστικῆς δυνάμεως. Τοῦτου ἕνεκα, τὴν μὲν *περιουσίαν* χαρακτηρίζουν ἴδιαι αἱ *ποιοτικαὶ* μεταμορφώσεις, τὸ δὲ *κεφάλαιον* ἴδιαι αἱ *ποσοτικαὶ* αὐξομειώσεις.

Πάντως, ὡς γίνεται δεκτὸν εἰς τὴν *λογιστικὴν* (καὶ δὴ εἰς τὴν *διγραφικὴν* μέθοδον), τὸ μέγεθος τῆς *περιουσίας* (ἐνεργητικοῦ) ἐξισοῦται πάντοτε καὶ διαρκῶς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ *κεφαλαίου* (συνολικοῦ παθητικοῦ ἢ συνολικοῦ κεφαλαίου)

1. Ὅρα κατωτέρω ἀνάλυσιν τῶν προβλημάτων τῆς κυκλοφορίας τῆς *περιουσίας*.

2. Ἐνθ' ὄνωτ., σελ. 97.

3. Οἱ Γάλλοι προκειμένου ν' ἀποδώσουν τὸν ὄρον «περιουσία» χρησιμοποιοῦν, πλὴν τῆς λέξεως «*patrimoine*», καὶ τὰς λέξεις «*capitaux*» (*fixes-circulants - disponibles*). Οἱ Ἴταλοὶ πάλιν ἀποδίδουν τὸν ὄρον «περιουσία» διὰ τῶν λέξεων *patrimonio, sostanza*, χρησιμοποιοῦν ὁμοῦ παραλλήλως καὶ τὰς λέξεις *capitali (fissi - circolanti - disponibili)*. Τέλος οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ἀμερικανοί, ἐνῶ συνήθως ἀποδίδουν τὸν ὄρον τῆς *περιουσίας* διὰ τῆς λέξεως «*assets*», ἐν τούτοις πολλάκις χρησιμοποιοῦν καὶ τὴν λέξιν *capital (working capital κλπ.)*. Παρ' ἡμῖν ὁ ἀείμνητος καθηγητὴς Σ. Συρμόπουλος ἐχρησιμοποίησε τὸν ὄρον «κεφάλαια» (ὕποναν τὴν *περιουσίαν* ἢ τὰ ἐνεργητικὰ στοιχεῖα) καὶ «κεφάλαιον» (ὕποναν τὸ ἴδιον τῆς ἐπιχειρήσεως κεφάλαιον). Ταυτοχρόνως ὁμοῦ διὰ τοῦ ὄρου *capital (capital - propre, capitali - crediti, ἢ capitale proprio, capitale di credito)* ἔννοουν καὶ τὸ ἴδιον καὶ τὸ ξένον κεφάλαιον τῆς ἐπιχειρήσεως. Οὕτω ὁ ὄρος *capital (ἢ capitale)* καταλήγει νὰ ἔχη διεθῶς, σχεδόν, διπλὴν ἔννοιαν.

Ἡ τοιαύτη ὁμῶς λογιστικὴ ἐξίσωσις εἶναι πολλακίς—καὶ δὴ ἐκόντων ἢ ἀκόντων τῶν διοικούντων τὰς ἐπιχειρήσεις—τεχνητή, ὡς θὰ ἐξηγηθῇ ἀμέσως κατωτέρω.

Ἐκ τῆς τοιαύτης ὁμῶς τεχνητῆς λογιστικῆς ἐξίσωσεως προκύπτουν καὶ αἱ περιπτώσεις τῆς οὕτω καλουμένης ὑπερκεφαλαιώσεως καὶ ὑποκεφαλαιώσεως.

§ 3.—Περιπτώσεις τεχνητῆς λογιστικῆς ἐμφανίσεως τοῦ μεγέθους τῆς περιουσίας καὶ τοῦ ἰδίου κεφαλαίου.

1. Κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἰσολογισμῶν τῶν ἐταιρικῶν, ἰδίᾳ, ἐπιχειρήσεων δὲν εἶναι σπάνιον νὰ εὕρισκώμεθα πρὸ μιᾶς τεχνητῆς (λογιστικῆς) ὑπὲρ ἢ ὑπὸ ἐκτιμήσεως ἢ (λογιστικῆς) μεγεθύνσεως ἢ σμικρύνσεως τῶν τε ἐνεργητικῶν καὶ τῶν παθητικῶν¹ στοιχείων.

2. Καὶ ἐὰν μὲν εὕρισκώμεθα πρὸ ἑνὸς ἰσολογισμοῦ ἐμφανίζοντος τεχνητῶς μεγέθυνσιν τῶν ἐνεργητικῶν ἢ σμικρύνσιν τῶν παθητικῶν ἢ καὶ συνδυασμὸν ἀμφοτέρων—ὁπότε τὸ ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ἀναγραφόμενον ἴδιον κεφάλαιον² ἐμφανίζεται μεγαλύτερον τοῦ πραγματικοῦ—τότε ὁμιλοῦμεν περὶ λογιστικῆς *μεγεθύνσεως* τοῦ ἰδίου κεφαλαίου. Ἐὰν δὲ ἀντιθέτως εὕρισκώμεθα πρὸ ἑνὸς ἰσολογισμοῦ δεικνύοντος τεχνητῶς σμικρύνσιν τῶν ἐνεργητικῶν ἢ μεγέθυνσιν τῶν παθητικῶν ἢ συνδυασμὸν ἀμφοτέρων—ὁπότε τὸ ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ἴδιον κεφάλαιον ἐμφανίζεται μικρότερον τοῦ πραγματικοῦ—τότε ὁμιλοῦμεν περὶ λογιστικῆς *σμικρύνσεως* τοῦ ἰδίου κεφαλαίου.

Εἰδικώτερον :

3. Α) Ἡ λογιστικὴ *μεγέθυνσις* τοῦ ἰδίου κεφαλαίου (overcapitalisation—Surcapitalisation—sopracapitalizzazione) δύναται νὰ ὀφείληται εἴτε εἰς πρόθεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως—ὁπότε ὁμιλοῦμεν περὶ *ἐκνοίας* λογιστικῆς μεγεθύνσεως τοῦ ἰδίου κεφαλαίου—εἴτε καὶ εἰς λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς βουλήσεώς της—ὁπότε ἔχομεν τὴν *ἀκούσιαν* λογιστικὴν μεγέθυνσιν τοῦ ἰδίου κεφαλαίου³.

1. Τῶν κυρίως ἢ πραγματικῶς παθητικῶν στοιχείων, δηλαδή τῶν πρὸς τρίτους ὑποχρεώσεων.

2. Ἦτοι ἢ ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ἐμφανιζομένη καθαρὰ περιουσία=ἐταιρικὸν κεφάλαιον+ἀποθεματικά.

3. Βλ. καὶ Hoffmann, Wirtschaftslehre d. Kaufmännischen Unternehmung, Leipzig 1932. G. Fischer, op. cit., σελ. 93-94.

Έκουσίαν λογιστικήν μεγέθυνσιν τοῦ ἰδίου κεφαλαίου θά ἔχωμεν :

— Ὅσάκις ἡ ἐπιχείρησις προβαίνει εἰς ὑπερεκτίμησιν τῶν στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς (*Sorgvalutazione di attività*).

— Ὅσάκις διενεργεῖ ἀποσβέσεις μικροτέρας τῶν πραγματικῶν, ὁπότε πάλιν τελικῶς καταλήγομεν εἰς ὑπερεκτίμησιν τοῦ ἐνεργητικοῦ.

— Ὅσάκις ἐμφανίζει ὑποχρεώσεις μικροτέρας τῶν πραγματικῶν.

— Τέλος δέ, ὁσάκις αὐξάνει τὸ ὀνομαστικόν τῆς κεφάλαιον δι' ἐκδόσεως νέων μετοχῶν, αἵτινες παραχωροῦνται ἐναντι ὑπερεκτιμωμένων εἰσφορῶν εἰς εἶδος. Ἐνταῦθα εἰδικώτερον πρόκειται περὶ τῆς λεγομένης ἀραιώσεως ἢ κυριολεκτικώτερον ὑδατιώσεως (*watering*)¹ τοῦ ἰδίου κεφαλαίου (*Kapitalverwässerung*—*annacquamento del capitale*)².

Λόγοι ἄγοντες εἰς τὴν *ἐκούσιαν* μεγέθυνσιν τοῦ ἰδίου κεφαλαίου εἶναι οἱ ἑξῆς :

α) Ἡ τόνωσις τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ κοινοῦ πρὸς αὐξήσιν τῆς πιστοληπτικῆς ἱκανότητος τῆς ἐπιχειρήσεως.

β) Ἡ σκόπιμος μείωσις τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀποδοτικότητος τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς ἀποτροπὴν κερδοσκοπικῶν παιγνίων εἰς βάρος ταύτης.

γ) Ἡ ἐκ μέρους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου προσπάθεια ἀνανεώσεως τῆς θητείας του.

Ἀκούσιαν λογιστικήν μεγέθυνσιν τοῦ ἰδίου κεφαλαίου θά ἔχωμεν, ὅταν τὰ αἴτια ταύτης εἶναι ἀνεξάρτητα τῆς βουλήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος (τῆς ἀγορᾶς) μειώνουν τὴν λειτουργικὴν ἀξίαν τῶν ἐνεργητικῶν, λόγῳ περιορισμοῦ τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἐπὶ παραδείγματι, ἐάν ἔχω μεταλλεῖον τι τοῦ ὁποῦ τὰ κοιτάσματα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξαντλοῦνται, ἢ μίαν ἐπιχείρησιν τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα δὲν ζητοῦνται λόγῳ ἀλλαγῆς τοῦ συρμοῦ, ἐπόμενον εἶναι ὅτι καὶ ἡ λειτουργικὴ ἀξία τοῦ ἐνεργητικοῦ των συνεχῶς θά μειοῦται λόγῳ περιορισμοῦ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀπασχολήσεώς των.

Ἐάν ὁμως αἱ ἐν λόγω ἐπιχειρήσεις συνεχίζουσιν νὰ ἐμφανίζουσιν τὰ ἐνεργητικά των στοιχεῖα εἰς τὴν αὐτὴν ὡς καὶ πρότερον ἀξίαν—

1. Τὸ μέτρον τοῦτο τῆς *watering*, ἐφαρμοζόμενον κυρίως ἐν Ἀμερικῇ, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐκεῖ ἰσχυροῦσης νομοθεσίας, ἣτις ἀφήνει ἀπόλυτον ἐλευθερίαν κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς περιουσίας τῆς ἐπιχειρήσεως.

2. Βλ. καὶ *Vicenzo Maggi, Analisi di bilancio delle imprese*, Bologna 1953, σελ. 34.

παρά την πράγματι έπελθούσαν ύποτίμησιν των—καί δέν προβαίνουν εις άντίστοιχον μείωσιν τοῦ έμφανιζομένου ίδιου κεφαλαίου των, τότε εύρισκόμεθα πρό *έκουσίας* μεγεθύνσεως τοῦ κεφαλαίου, διότι οί λόγοι οί προκαλέσαντες τό φαινόμενον τοῦτο εἶναι έξωτερικοί καί έντελώς άσχετοι πρός τήν βούλησιν τῶν έπιχειρήσεων.

4. Β) *Λογιστική σμίκρυνσις* τοῦ ίδιου κεφαλαίου (Undercapitalisation, Sotto capitalizzazione) εἶναι ή περίπτωσης εκείνη καθ' ήν τό έν τῷ Ισολογισμῷ ίδιον κεφάλαιον έμφανίζεται μικρότερον τοῦ πράγματι άπασχολουμένου τοιούτου.

Καί αὕτη δύναται νά εἶναι είτε *έκουσία*, είτε *άκουσία*.

Έκουσίαν λογιστικήν σμίκρυνσιν τοῦ ίδιου κεφαλαίου θά έχωμεν εις τάς άντιθέτους περιπτώσεις τῆς έκουσίας λογιστικῆς μεγεθύνσεως τοῦ ίδιου κεφαλαίου, ήτοι :

α) *Όσάκις* ή έπιχείρησις ύποτιμᾶ κατά τήν άπογραφήν τά ένεργητικά της στοιχεῖα.

β) *Όσάκις* διενεργεῖ άποσβέσεις εις ποσοστόν μεγαλύτερον τοῦ πραγματικοῦ.

γ) *Όσάκις* έμφανίζει ύποχρεώσεις μεγαλύτερας τῶν ύφισταμένων.

δ) *Όσάκις* αύξάνει τό κεφάλαιόν της δι' έκδόσεως νέων μετοχῶν αἰτίνας παραχωροῦνται έναντι ύποεκτιμωμένων εισφορῶν εις είδος.

Άκουσίαν σμίκρυνσιν τοῦ ίδιου κεφαλαίου επίσης έχομεν :

α) Εἴτε *δασάκις* αύξάνει ή λειτουργική άξία τῆς έπιχειρήσεως, λόγω έντάσεως τοῦ βαθμοῦ άπασχολήσεως ταύτης—συνεπεία είτε τῆς καλῆς οργανώσεως καί εύδοκίμου δράσεως, είτε εύμενοῦς έπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος ή τῆς αγοράς—τῆς οὕτω έπερχομένης αύξήσεως τῶν ένεργητικῶν μή άναγραφομένης έν τῷ Ισολογισμῷ.

β) Εἴτε *δασάκις* έκ τοῦ νόμου όρίζεται άποτίμησις ένεργητικῶν στοιχείων—ίδια τῶν έμπορευμάτων—εις τήν χαμηλοτέραν τιμήν μεταξύ κτήσεως καί τρεχούσης καί έφ' ὅσον ή τρέχουσα εἶναι μεγαλύτερα τῆς τιμῆς κτήσεως.

§ 4.— Διακρίσεις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων.

Τά περιουσιακά στοιχεῖα, αναλόγως τῆς άπόψεως άφ' ἧς έξετάζονται, διακρίνονται εις τάς έξῆς κατηγορίας, βάσει τῶν κάτωθι κριτηρίων :

I.— *Αναλόγως της Ικανότητος τούτων (άμέσως ή έμμέσως),
δπως άποφέρουν πορισμόν :*

α) Είς άμέσως ποριστικά.

β) Είς έμμέσως ποριστικά.

Καί άμέσως μέν ποριστικά είναι εκείνα άτινα άποφέρουν πρόσδοον καί συμμετέχουν ένεργώς εις την ποριστικήν διαδικασίαν της έπιχειρήσεως (π.χ. έμπορεύματα έτοιμα πρὸς πώλησιν), έμμέσως δέ ποριστικά είναι εκείνα τά όποια συμβάλλουν έμμέσως εις την ποριστικήν διαδικασίαν της έπιχειρήσεως. Ό χαρακτηρισμός περιουσιακού τινος στοιχείου ως άμέσως ή έμμέσως ποριστικού έξαρτάται καί εκ τοῦ είδους της έπιχειρήσεως. Ούτω, εις μέν την τραπεζικήν ή άσφαλιστικήν έπιχείρησιν τά έπιπλα άποτελοῦν έμμέσως ποριστικήν περιουσίαν, άντιθέτως δμως εις ξενοδοχειακήν έπιχείρησιν ταῦτα συνιστοῦν άμεσον ποριστικήν περιουσίαν.

II.— *Αναλόγως της ύποστάσεώς των :*

α) Είς ὄλικά (ένσώματα), ήτοι τά έχοντα ὄλικήν ύπόστασιν, καί

β) Είς ἄϋλα (ή άσώματα), ήτοι τά έχοντα ἄϋλον ύπόστασιν, ως π.χ. τὸ σήμα της έπιχειρήσεως, τά διπλώματα εύρεσιτεχνίας, ή έπωνυμία κλπ.

Ίδιαιτέρας μελέτης, ως εκ της φύσεώς των, χρήζουν τά ἄϋλα περιουσιακά στοιχεία, άτινα καί διακρίνομεν βάσει τῶν κάτωθι κριτηρίων :

— *Της Ικανότητός των ν' άποτελοῦν αντικείμενον συναλλαγῆς, είτε αὐτοτελοῦς είτε έξηρητημένης μεθ' ὄλης της έπιχειρήσεως.*

Κατά κανόνα τά ἄϋλα δέν δύνανται ν' άποτελέσουν αντικείμενον αὐτοτελοῦς συναλλαγῆς, καθ' ὅσον ταῦτα προκόπτουν μάλλον εκ της συνολικής δράσεως της έπιχειρήσεως. Σπανίως δμως είναι δυνατή ή συναλλαγή τούτων, ως μεμονωμένων στοιχείων ένεργητικού (δπως επί έπωνυμίας, διπλωμάτων εύρεσιτεχνίας, σημάτων κλπ.), αλλά καί τότε δμως μέ κίνδυνον κλονισμού της ὄλης ύποστάσεως της έπιχειρήσεως.

— *Της δυνατότητος άποτιμησεώς των, είτε αὐτοτελοῦς είτε έξηρητημένης, ὁμοίως, μεθ' ὄλης της έπιχειρήσεως.*

Έφ' ὅσον τά ἄϋλα περιουσιακά στοιχεία, κατά κανόνα, δύνανται ν' άποτιμηθοῦν μόνον έν συνδυασμῷ μετὰ της έπιχειρήσεως, έπειτα διι ὁ καθορισμός της άξίας τούτων είναι συνάρτησις της άξίας της ὄλης έπιχειρήσεως.

— Της εξαρτήσεως των εκ της προσόδου.

Ένταυθα διακρίνομεν αφ' ενός μὲν τὰ ανεξάρτητα εκ της προσόδου άυλα περιουσιακά στοιχεία, αφ' ετέρου δὲ τὰ εξαρτώμενα εκ της δλης προσόδου τοιαύτα.

Είς τὰ πρώτα περιλαμβάνονται τὰ εν γένει δικαιώματα, άτινα μεταβιβάζονται αότοτελως. Τά δικαιώματα ταύτα είναι ανεξάρτητα της προσόδου της έπιχειρήσεως (π.χ. λήξασαι ή μη άπαιτήσεις της έπιχειρήσεως συμπεριλαμβανομένων και των τόκων των).

Είς τὰ δεύτερα υπάγονται άπαντα τὰ άυλα περιουσιακά στοιχεία, ών ή αξία εξαρτάται εκ της προσόδου της έπιχειρήσεως.

Χαρακτηριστική περίπτωσης άόλου περιουσιακού στοιχείου της κατηγορίας ταύτης είναι ή « αξία υπερπροσόδου της έπιχειρήσεως »¹, γνωστή διεθνώς υπό τον όρον « Goodwill » ή *Fonds de commerce*,

1. Βλ. αναλυτικώς περί ταύτης, Μ. Γεωργιάδη, 'Η αξία υπερπροσόδου της Έπιχειρήσεως, Αθήναι 1946'.

2. Ειδικώτερον ή άγγλική οικονομική φιλολογία θεωρεί ως Goodwill την εκ παραδόσεως καλήν σχέσηιν μιās έπιχειρήσεως προς τούς πελάτας της. 'Η άμερικανική αντίληψις στηρίζεται επί της συνολικής προσόδου της έπιχειρήσεως. "Ετι δὲ ειδικώτερον τό Goodwill κατά τούς Άμερικανούς είναι αξία εξαρτωμένη εκ της συνολικής προσόδου, αλλά προσδιορίζεται διά της κεφαλαιοποιήσεως του τμήματος εκείνου της προσόδου όπερ ή έπιχείρησις αποδίδει επί πλέον μιās όμοειδούς τοιαύτης και όπερ συνήθως καλοῦν υπερπρόσοδον ή υπερκέρδος. Είναι άλλοις λόγους τό Goodwill ή επί άνατοκισμῶ παραύσα αξία της ύποτιθεμένης ή πιθανής μελλοντικής υπερπροσόδου.

Διά νά κατανοηθῆ πληρέστερον ή άνωτέρω αντίληψις παραθέτομεν διαφόρους όρισμούς της έννοίας του Goodwill υπό των έπιφανεστέρων εκπροσώπων της άγγλοσαξωνικής ιδιωτικοοικονομικής έπιστήμης. Ούτω ό Hatfield, *Accounting*, New York, 1927, σελ. 112, χαρακτηρίζει τό Goodwill « ως τυπικόν είδος των άόλων ένεργητικων στοιχείων της έπιχειρήσεως, αντιπροσωπεύει δὲ τοῦτο—κατ' αὐτόν—μόνον την αξίαν των έπιχειρηματικων σχέσεων, ήτοι μόνον την αξίαν της πιθανότητας, ότι οι παρόντες πελάται θά εξακαλουθήσουν ν' αγοράζουν από μιαν έπιχείρησιν παρά τας ένεργείας των άνταγωνιστών ». 'Ο Canning, *The economics of accountancy*, New York, σελ. 42, καθορίζει τό Goodwill « ως τό σύνολον των μη έμφανιζόμενων εν τῶ ένεργητικῶ στοιχείων άτινα δημιουργοῦν κέρδη, ως και των διαφορών των προερχομένων εκ της έμφανίσεως όρισμένων όλικων στοιχείων του ένεργητικού εις κατωτέραν αξίαν ».

Νομίζομεν όμως, ότι ό άνωτέρω όρισμός θά ήδύνατο νά δοθῆ και θά ήτο μάλλον έπιτυχής εις ήν περίπτωσηιν προετιθέμεθα νά καθορίσωμεν την έννοιαν των λαμβανόντων άποθεματικων και ούχι την του Goodwill. Διότι τό Goodwill αποτελεί μὲν πηγήν λαμβανόντων άποθεματικων, πάν λαμβάνον όμως άποθεματικων δέν δύναται νά λεχθῆ ότι αποτελεί και Goodwill. 'Ο Kester εις τό *Accounting Theory and Practice*, New York 1918, φρονεί

έν τῇ πράξει δὲ ὡς «*φήμη καὶ πελατεία τῆς ἐπιχειρήσεως*».

ὅτι τὸ Goodwill περιλαμβάνει οἰονδήποτε πλεονέκτημα συνδεδεμένον μὲ τὸ ὄνομα, προσωπικότητα, φήμην, δικαίωμα μισθώσεως κλπ. τῆς ἐπιχειρήσεως.

Τέλος ὁ *Loake* εἰς τὸ *Financial Handbook*, P. Montgomery, New York, σελ. 543, συμπεριλαμβάνει εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ Goodwill τὸ καλὸν ὄνομα, τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις, τὴν συνήθειαν ἀγορᾶς ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ὡς καὶ τὸν τόπον ταύτης.

Πρὸς τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν τοῦ Goodwill ἀντίληψιν, ἰδιαιτέρως δὲ πρὸς τὴν ἀγγλικὴν, πλησιάζει ἡ γαλλικὴ τοιαύτη, χρησιμοποιουσα ἀντιστοίχως τὸν ὄρον *fonds de commerce*.

Οὕτω οἱ *Thaller - Percerou* εἰς τὸ *Traité élémentaire etc.*, Paris 1931, τ. I, σελ. 67, φρονοῦν ὅτι τὸ *fonds de commerce* περιλαμβάνει ὡς κυριώτερον στοιχεῖον τὴν πελατείαν.

Οἱ *Lyon - Caen et Renault* εἰς *Traité de Droit Commercial* 3, 245, τονίζουν ὅτι ἀπὸ τὰ κύρια στοιχεῖα τοῦ *fonds de commerce* εἶναι ὡσαύτως ἡ πελατεία. Καὶ ὅτι ἀνευ τοῦ *achalandage* δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ πρᾶξις πωλήσεως ἐνὸς *f.d.c.*

Ὁ *Gaston Cendrier*, εἰς *Fonds de Commerce*, 1935, σελ. 9, καθορίζει ὡς στοιχεῖον τοῦ *f.d.c.* τὴν πελατείαν, δικαίωμα μισθώσεως, ὄνομα, δίπλωμα εὐρεσιτεχνίας, *stock* ἐμπορευμάτων. Εἰς τὰ τελευταῖα μάλιστα ἀποδίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν.

Ἄλλὰ καὶ αὕτῃ ἡ γαλλικὴ νομολογία (Ἀπόφ. 2 Μαρτίου 1904 Ἐμπορικῶ Ἐπιμελητηρίου Παρισίων) περιγράφει τὸ *f.d.c.* ὡς δυνάμενον νὰ περιλάβῃ τὰ μὲν ἢ τὰ δὲ τῶν κάτωθι στοιχείων: πελατείαν, ὄνομα, δικαίωμα μισθώσεως, παραγγελίας πρὸς παραλαβὴν ἢ ἐκτέλεσιν, διαφόρους συμφωνίας, σήματα ἢ προνόμια, διπλώματα ἢ ἀδείας, σχέδια ἢ πρότυπα τέχνης, πιστώσεις, χρέη, ἀκίνητα, ὀλικὰς ἀξίας, ἐμπορεύματα κλπ. τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς κατευθύνσεις τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς καὶ γαλλικῆς ἐπιστήμης, τεινούσας πρὸς διεύρυνσιν τῆς ἔννομιας τοῦ Goodwill, ἡ Γερμανικὴ ἐπιστήμη, χρησιμοποιουσα καὶ αὕτη τὸν ὄρον Goodwill, κατατείνει μᾶλλον πρὸς στενωτέραν ἔννοιαν τούτου. Ἄλλὰ μὲ τὴν αὕτην περίπου ἔννοιαν, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν χρησιμοποιοῦνται καὶ οἱ ὄροι *Unternehmenswert*, *Firmenwert* ἢ *Geschäftswert*.

Κατὰ τὴν γερμανικὴν ἀντίληψιν τὸ Goodwill δὲν εἶναι οὔτε ἡ πελατεία, οὔτε ἡ ὑπερπρόσθετος (*Übergendite*), βλ. *Grossman*, *Neue Forschungsergebnisse zur theoretischen und praktischen Handhabung des Goodwill*, *Zeitschrift für Betriebswirtschaft*, 1933, σελ. 450, ἀλλὰ μία ἀύλος ἀξία ἐξαρτημένη ἀπὸ πρόσθετον πρόσθετον, ἥτις δημιουργεῖται ἐξ ἐργασίας καὶ ὀργανώσεως.

Ὁ ὄρος πρόσθετος πρόσθετος ἐξ ἐργασίας καὶ ὀργανώσεως δὲν συμπίπτει μὲ τὸν ὄρον ἡμῶν «*ὑπερπρόσθετος*», καθ' ὅσον εἰς τὴν ἡμετέραν ἔννοιαν τῆς ὑπερπρόσθετου περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἐκ τῆς συγκυρίας (*Conjunction*) μεταβολαὶ ταύτης.

Ῥητέον ἐνταῦθα ὅτι, ἐάν εἰς τὸ Goodwill προστεθῇ ἡ ἀξία ἢ προερχομένη ἐκ προσόδου, συνεπεία συγκυριακῶν μεταβολῶν, ὡς καὶ ἡ ἀξία ἢ προκύπτουσα ἀνεξαρτήτως τῆς προσόδου, λαμβάνεται τὸ σύνολον τῶν ἀύλων ἀξιῶν, ὑπερ εἰδικώτερον ὁποδηλοῖ ὁ γερμανικὸς ὄρος *Geschäftswert*.

III.—'Αναλόγως τοῦ—κατ' εἶδος ἐπιχειρήσεως—
λειτουργικοῦ προορισμοῦ των¹.

- α) Εἰς πάγια.
- β) Εἰς κυκλοφοροῦντα.
- γ) Εἰς διαθέσιμα.

Πάγια (ἢ ἀκίνητοποιηθέντα), συνήθως, θεωροῦνται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα βραδύτατα κυκλοφοροῦν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐντός μακροῦ χρόνου ρευστοποιοῦνται. Τὰ περιουσιακὰ ταῦτα στοιχεῖα, ὡς ἐκ τοῦ λειτουργικοῦ προορισμοῦ των, παραμένουν διαρκέστερον ἐν τῇ ἐπιχειρήσει. Ταῦτα, τόσον διὰ τῆς παρόδου τριῦ χρόνου ὅσον καὶ διὰ τῆς λειτουργίας των, ὑφίστανται φθοράν². Τὰ πάγια καθιστοῦν τὴν λειτουργίαν τῆς παραγωγῆς ἀποδοτικωτέραν, ἐξ οὗ καὶ ἡ σημασία των διὰ τὴν σύγχρονον οἰκονομίαν. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν παγίων εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἤρχισε τὸν 18^{ον} καὶ 19^{ον} αἰῶνα μὲ τὴν μηχανοποίησιν τῆς παραγωγῆς, ἐντείνεται δὲ ἔτι περισσότερο σήμερον μὲ τὴν αὐτοματοποίησιν ταύτης.

Τὰ ἐν γένει πάγια δύνανται περαιτέρω νὰ διακριθοῦν :

- αα) Εἰς ἔλικα (κτίρια, μηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις κλπ.) καὶ ἄλλα (ἄδεια ἐκμεταλλεύσεως, διπλώματα εὐρεσιτεχνίας κλπ.).
- οβ) Εἰς φύσεως τεχνικοπαραγωγικῆς (μηχανήματα, μέσα μεταφορᾶς κλπ.) καὶ φύσεως χρηματοοικονομικῆς (συμμετοχαὶ εἰς ἄλλας ἐπιχειρήσεις).
- ογ) Εἰς ἀναγκαῖα (ἀπαραίτητα) καὶ μὴ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν.

Ἡ τελευταία διάκρισις εἶναι σημαντικὴ διὰ τὸν λογισμόν τοῦ κόστους, διότι, συμφώνως πρὸς τὰς βεσικὰς ἀρχὰς κοστολογήσεως, διὰ τὸν ὑπολογισμόν τῶν κοστολογητέων τόκων καὶ κινδύνων δεόν νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν μόνον ἡ ἀναγκαιόυσα εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν παγία περιουσία.

1. Οἱ *Dickinson*, *Accounting*, *Finney*, *Principles of accounting*, *Gregory*, *Accounting reports*, *Gilman*, *Principles of accounting*, *Guthmann*, *The analysis of financial statements*, *Bell*, *Accounting principles*, βάσει τοῦ κριτηρίου τοῦ προορισμοῦ των καὶ τῆς ἐν γένει λειτουργίας των ἐν τῇ ἐπιχειρήσει, διακρίνουν τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα (assets) εἰς fixed, working, current and deferred. Ἐἰς ὃν *Paton*, *Accounting*, διακρίνει ταῦτα μόνον εἰς fixed καὶ current.

2. Ἡ ἀξία τῆς φθορᾶς ταύτης, ὑπολογιζομένη καταλλήλως, ἐνωματοῦται εἰς τὸ κόστος τῶν παραγομένων προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν καὶ συνιστᾷ μέρος τοῦτου. Συνεπῶς εἰς τὴν τιμὴν πωλήσεως τῶν προϊόντων περιλαμβάνεται καὶ τμῆμα τι τῆς ἀξίας τῶν παγίων στοιχείων.

Κυκλοφορούντα, κατά κανόνα, λογίζονται τὰ περιουσιακά εκείνα στοιχεία τὰ ὁποῖα λειτουργικῶς προορίζονται διὰ συνεχεῖς μετασχηματισμούς, τεχνικούς ἢ συναλλακτικούς. Π.χ. αἱ πρῶται ὕλαι, τὰ προϊόντα κ.ο.κ.

Σημειωθήτω ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων, ἀναλόγως τοῦ συγκεκριμένου ἐκάστοτε *προορισμοῦ των* ἢ τοῦ *τρόπου χρησιμοποίησώς των*, ὅτε μὲν ἀποτελοῦν πάγια, ὅτε δὲ κυκλοφοροῦντα. Ἐπί παραδείγματι, τὰ ἐπιπλα εἰς τὴν ξενοδοχειακὴν ἐπιχείρησιν ἀποτελοῦν πάγια περιουσιακά στοιχεία, ἐνῶ ἀντιθέτως τὰ αὐτὰ εἶδη εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐπιπλῶν ἀποτελοῦν κυκλοφοροῦντα περιουσιακά στοιχεία. Ἐπίσης τὰ ἀκίνητα, ἂν καὶ κατὰ φύσιν πάγια στοιχεία, ἐν τούτοις διὰ τὴν οἰκοδομικὴν ἐπιχείρησιν ταῦτα συνιστοῦν, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, κυκλοφοριακά στοιχεία τῆς περιουσίας των, λόγῳ τοῦ ταχυτάτου ρυθμοῦ τῆς μετατροπῆς των (διὰ τῆς πωλῆσεως) εἰς χρῆμα.

Συνοψίζοντες τ' ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι ἂν καὶ ἡ κρατοῦσα γνώμη θέχεται, ὅτι ἡ διάκρισις μεταξὺ κυκλοφοροῦσης καὶ παγίας περιουσίας στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ταχύτητος τῆς κυκλοφορίας (περιστροφῆς) τῆς, ἐν τούτοις τὸ κριτήριον τοῦτο δὲν τυγχάνει ἀπολύτως ἀσφαλές, διότι εἶναι δυνατόν κυκλοφοροῦντα κατ' ἀρχὴν περιουσιακά στοιχεία, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ἀποθέματα οἴνων ἢ δερμάτων ὑπὸ ἐπεξεργασίαν κ.ο.κ., νὰ ἔχωσι διάρκειαν κυκλοφορίας (ἢ ἐπενδύσεως) μακράν.

Ὡς ἐκ τούτου, συμμεριζόμεθα μᾶλλον τὴν ἀποψιν ὅτι ἡ βασικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ὡς ἀνω δύο κατηγοριῶν θὰ ἠδύνατο νὰ συνοψισθῆ εἰς τὸ ὅτι: ἡ μὲν κυκλοφοροῦσα περιουσία εἶναι ἐκείνη εἰς ἣν ἡ μεταμόρφωσις ἐκ τινος καταστάσεως εἰς ἑτέραν ἀρχίζει *ἀμέσως καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς*, ἡ δὲ παγία εἰσέρχεται εἰς τὴν κυκλοφορίαν *ἐμμέσως καὶ τμηματικῶς*, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἐκάστοτε ἀποσβέσεων¹.

Ἐξ ἄλλου ἐν τῇ ἐπιχειρήσει παρατηρεῖται, πολλάκις, ὅτι φύσει κυκλοφοροῦντα περιουσιακά τινα στοιχεία (ὡς π.χ. ἐμπορεύματα, πρῶται ὕλαι κ.λ.π.) λειτουργικῶς ἀποτελοῦν ἀκίνητοποιημένον (πάγιον) ἐνεργητικόν, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι διατηροῦνται ὑποχρεωτικῶς ἐν εἴδει ἀποθέματος, ὅπερ, τελικῶς, δὲν κατέρχεται κάτω ὀρισμένου ὄριου. Ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ *ἐλάχιστον ἢ σιδηροῦν ἀπόθεμα* (stock outil stock critique—minimum stock basis—Biserne Bestand) πρῶτων ὀλῶν, ἡμικατεργασμένων ἢ ἐτοιμῶν προϊόντων

1. Βλ. καὶ *Polak*, La circulation du capital dans l'entreprise κλπ., Paris 1935, σελ. 46.

των επιχειρήσεων ή τὰ ἐλάχιστα ρευστά διαθέσιμα των Τραπεζών¹ κ.ο.κ.

Ἐν τῇ πράξει καί πρὸς εὐχερεστέραν διάκρισιν ἐπεκράτησε νὰ θεωρῆται πάγιον μὲν περιουσιακὸν στοιχεῖον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ χρονικὸν διάστημα μείζον τοῦ ἔτους ἵνα κατὰ λειτουργικὸν προορισμὸν μετατραπῆ εἰς χρῆμα, κυκλοφοροῦν δὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατὰ λειτουργικὸν προορισμὸν ρευστοποιεῖται, μίαν ἢ καὶ περισσοτέρας φορὰς ἐντὸς τοῦ ἔτους.

Τέλος, διαθέσιμα ἀποτελοῦν πάντα τὰ χρηματικὰ μέσα πληρωμῆς (χρῆμα, καταθέσεις ὄψεως, κ.ο.κ.)².

Παράγοντες ἐπιδρῶντες ἐπὶ τοῦ ποσοστοῦ συμμετοχῆς των παγίων καὶ κυκλοφορούντων περιουσιακῶν στοιχείων ἐν τῇ συνθέσει τῆς περιουσίας.

α) Τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἡ φύσις τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας ἐπηρεάζουν καί, τελικῶς, καθορίζουν τὸ ἐκάστοτε ποσοστὸν συμμετοχῆς των παγίων ἢ των κυκλοφορούντων στοιχείων εἰς τὴν ὅλην διάρθρωσιν τῆς περιουσίας.

Εἰς τὰς ἐμπορικὰς, φέρ' εἰπεῖν, ἐπιχειρήσεις ἢ συμμετοχὴ των παγίων εἰς τὴν συνολικὴν διάρθρωσιν τῆς περιουσίας εἶναι μικρά. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰς βιομηχανίας, εἰς ἅς συνήθως ὕστερόν τὰ πάγια, τὸ ποσοστὸν τούτων ποικίλλει³ ἀπὸ βιομηχανίας εἰς βιομηχανίαν.

1. Καὶ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον (ἀπόφαισις 707/1951) φρονεῖ ὅτι καὶ τὰ χρεώγραφα τῆς ἐπιχειρήσεως ἀποτελοῦν πάγιον καὶ οὐχὶ κυκλοφοριακὸν στοιχεῖον τοῦ ἐνεργητικοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ ἀπόκτησις των ἐγένετο ἐπὶ σκοπῷ τοποθετήσεως τοῦ κεφαλαίου ἢ πρὸς πραγματοποιήσιν κέρδους ἐκ τῆς τυχόν ἀνατιμήσεώς των. Συνεπῶς ἡ πραγματοποιηθεῖσα ἢ ἐν τῇ ἀπογραφῇ περιληφθεῖσα αὐτόματος ὑπερτίμησις τούτων ὑπόκειται εἰς τὴν φορολογίαν τοῦ ἀρθρ. 4^ο Κ.Φ.Κ.Π.

2. Ἀπὸ στενῆς λογιστικῆς καὶ νομικῆς ἀπόψεως προτείνονται καὶ αἱ κάτωθι διακρίσεις των περιουσιακῶν στοιχείων, καὶ δὴ ἀναλόγως τῆς χρονικῆς των ἔμφρασιως: α) εἰς ὑφιστάμενα ἢ ὑπάρχοντα, β) εἰς μελλοντικά, ἅτινα πάλιν ὑποδιαιροῦνται εἰς: μελλοντικά ἀσφαλῶς πραγματοποιήσεως (ἦτοι τόκοι εἰσπρακτέοι μὴπω ληξάντων δανείων, ἐνοίκια ἐπομένης χρήσεως κ.ο.κ.) καὶ εἰς μελλοντικά πιθανῶς πραγματοποιήσεως (ἦτοι, ἀπαιτήσεις κατὰ τριτεγγυητοῦ, ἀγορὰ ἀγαθοῦ ὑπὸ ἀρρεσιν, προσδοκώμενα κέρδη ἐξ ὑπερτιμήσεως ἐμπορευμάτων μὴ ἐκπονηθέντων εἰσέτι κ.ο.κ.)

³ Ἀναλόγως τοῦ νομικοῦ των χαρακτῆρος: α) Εἰς ἴδια καὶ ἕνα, β) Εἰς ἐλεύθερα καὶ δεσμευμένα. Ἡ διάκρισις αὕτη ἀναφέρεται, κυρίως, εἰς τὰ ἴδια περιουσιακὰ στοιχεῖα. Ἐπὶ των πρώτων ἢ ἐπιχειρήσις διατηρεῖ πλήρη κυριότητα, κατοχὴν καὶ ἐλευθέραν διάθεσιν, ἐνῶ ἐπὶ των δευτέρων διατηρεῖ μὲν κυριότητα, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐλευθέραν διάθεσιν. Π.χ. δεσμευμένα ἐμπορεύματα, ἀνεχυρασθέντα πρὸς ἐξασφάλισιν δανείου, δεσμευθεῖσαι καταθέσεις κλπ.

3. Ὁ Schmalz παρατηρεῖ ὅτι ἐν Γερμανίᾳ ἡ σύνθεσις τῆς περιουσίας

Οδτω ὁ Bliss¹ ἀναφέρει, δι εἰς τὰς βιομηχανίας τὰ ποσοστὰ τῶν παγίων κυμαίνονται ἀπὸ 13,6% μέχρι 78,4%.

*Ἐξ ἄλλου ὁ Chevalier² παρατηρεῖ, δι εἰς τὰς κεραμευτικὰς τὸ ποσοστὸν τῶν παγίων ἀνέρχεται εἰς 30%, εἰς τὰς ὑφαντουργικὰς εἰς 40%, εἰς τὰς μηχανολογικὰς εἰς 57%, καὶ εἰς τὰς μεταλλουργικὰς εἰς 60%.

*Ἀντιθέτως, αἱ χημικαί, αἱ νηματουργαί, αἱ βυρσοδεψαί κλπ. ἔχουν μικρὸν ποσοστὸν παγίων.

β) *Ἡ ταχύτης περιστροφῆς τῆς κυκλοφοροῦσης περιουσίας ἀσκεῖ ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μεγέθους ταύτης. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν δὲ δι τὸ συνολικὸς κύκλος ἐργασιῶν³ παραμένει ἀμετάβλητος, κάθε ἀξίησις τῆς ταχύτητος ἐπιτρέπει τὴν μείωσιν τῆς κυκλοφοροῦσης περιουσίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν παγίαν.

Διὰ τοῦ κάτωθι⁴ πίνακος ἐπεξηγοῦνται τὰ ἀνωτέρω.

Κύκλος ἐργασιῶν εἰς ἑκατομ.	Παγία περιουσία εἰς ἑκατομ.	Διάρκεια περιστροφῆς κυκλοφοροῦσης περιουσίας	Ἀναγκαῖα κυκλοφοροῦσα περιουσία ⁵ εἰς ἑκατομ.	Συνολικὴ περιουσία εἰς ἑκατομ.	Ποσοστὸν εἰς % περιουσίας	
					Παγίας	Κυκλοφοροῦσης
1.200	400	6 μῆνες	600	1000	40	60
1.200	400	4 »	400	800	50	50
1.200	400	3 »	300	700	57	43
1.200	400	2 »	200	600	67	33
1.200	400	1 μὴν	100	500	80	20

κατὰ κλάδους βιομηχανιῶν ἔχει περίπου ὡς κάτωθι:

Μεταλλευτικαὶ πάγια 64,3%, κυκλοφοροῦντα 35,7%

Χημικαὶ » 41,7% » 58,3%

Κλωστοῦφαντουργικαὶ » 38,5% » 61,5%

Εἰδῶν διατροφῆς » 31,1% » 64,9%

*Ἐξ ἄλλου εἰς τὰς ἐμπορικὰς παρατηρεῖται συνήθως ἡ ἐξῆς σύνθεσις περιουσίας: πάγια 45%, κυκλοφοροῦντα 95,5%.

Σχετικὸς συντελεστὰς περὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν παγίων καὶ κυκλοφοροῦντων κατὰ τὴν συνολικὴν σύνθεσιν τῆς περιουσίας⁶ εἰς κατηγορίας τινὰς ἐπιχειρήσεων, βλ. καὶ *R. Mané*, *op. cit.*, σελ. 221.

1. *Bliss*, *Financial and operating ratios in management*, New York, The Ronald Press, 1923, σελ. 165.

2. *Chevalier*, *Organisation des Entreprises*, σελ. 111.

3. Περὶ κύκλου ἐργασιῶν (= τζίρου) δὲρ λεπτομερῶς κατωτέρω.

4. Βλ. *Pauwels*, *Analyse de l'Exploitation*, σελ. 289.

5. *Ἡ, ὡς εἰθίσται ἐν τῇ πράξει νὰ λέγεται, «κεφάλαιον κινήσεως» (*fonds de roulement*).

Ἐάν, ἐξ ἄλλου, ἀξάνη ποσοτικῶς ἡ κυκλοφοροῦσα περιουσία καὶ ταύτοχρόνως ἐντείνεται ὁ ρυθμὸς τῆς περιστροφῆς τῆς, παρατηρεῖται ἀντίστοιχος αὐξήσις τοῦ κύκλου ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς καὶ εἰς ποσοτὸν μείωσις τῆς συμμετοχῆς τῆς παγίας περιουσίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν κυκλοφοροῦσαν. Π.χ.¹.

Κύκλος ἐργασιῶν	Παγία περιουσία εἰς χιλ.	Διάρκεια περιστροφῆς κυκλοφοροῦσης	Κυκλοφοροῦσα περιουσία εἰς χιλ.	Συνολικὴ περιουσία εἰς χιλ.	Ποσοτὸν εἰς % περιουσίας	
					Παγίας	Κυκλοφοροῦσης
1.200.000	400	6 μῆνες	600	1000	40	60
1.527.272	400	5 1/4 »	700	1100	36,4	63,6
1.920.000	400	5 »	800	1200	33,3	66,7
2.400.000	400	4 1/2 »	900	1300	30,8	69,2
3.000.000	400	4 »	1000	1400	28,6	71,4

γ) Ἡ διανομὴν φάσις τοῦ οικονομικοῦ κύκλου².

Οὕτω, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑφέσεως (*dépression*) εὐρισκόμεθα πρὸ μείωσεως τῆς συνολικῆς περιουσίας, ἥτοι τῆς τε κυκλοφοροῦσης καὶ τῆς παγίας, τῆς τελευταίας καλυπτοῦσης τὸ μεγαλύτερον ποσοτὸν τῆς συνολικῆς περιουσίας. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνανήψεως (*reprise*) αὐξάνει τὸ ποσοτὸν τῆς κυκλοφοροῦσης περιουσίας ἐν σχέσει πρὸς τὸ ποσοτὸν τῆς παγίας τοιαύτης.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐντάσεως (*tension*) ἀποκορυφῶνται ἡ ἔναντι τοῦ ποσοστοῦ τῆς παγίας περιουσίας ὑπεροχὴ τοῦ ποσοστοῦ τῆς κυκλοφοροῦσης τοιαύτης. Τέλος, κατὰ τὴν φάσιν τῆς κρίσεως (*crise*), ἐν τῇ συνθέσει τῆς συνολικῆς περιουσίας παρουσιάζεται ἀπότομος ἐλάττωσις τοῦ ποσοστοῦ τῆς κυκλοφοροῦσης περιουσίας ἔναντι τοῦ ποσοστοῦ τῆς παγίας τοιαύτης.

✧ Βαθμὸς παγιοποιήσεως τῆς περιουσίας.

Ἡ σχέσις μεταξὺ παγίας περιουσίας καὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἐνεργητικοῦ μᾶς δίδει τὸν βαθμὸν παγιοποιήσεως τῆς περιουσίας.

$$\frac{\text{Παγία περιουσία}}{\text{σύνολον ἐνεργητικοῦ}}$$

ὅπως ἐπίσης ἡ σχέσις μεταξὺ :

$$\frac{\text{Κυκλοφοροῦσης περιουσίας}}{\text{σύνολον ἐνεργητικοῦ}}$$

μᾶς παρέχει τὸν δείκτην τοῦ κυκλοφοριακοῦ ἐνεργητικοῦ.

1, 2. Βλ. *Fauwels*, op. cit., σελ. 240—242.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω τύπων δύνανται νὰ προκύψουν τρεῖς περιπτώσεις :

- α) Τὸ Πάγιον < Κυκλοφοριακοῦ,
- β) Τὸ $\Pi = K$,
- γ) Τὸ $\Pi > K$.

Ἐκ τῆς διαφόρου περιουσιακῆς διαρθρώσεως ἐξάγονται χρήσιμα πορίσματα, ἀφορῶντα :

- Τὴν διάφορον σύνθεσιν καὶ ἐλαστικότητα τοῦ κόστους,
- Τὸν διάφορον τρόπον χρηματοδοτήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως,
- Τὴν διάφορον ἄσκησιν τιμολογικῆς πολιτικῆς¹,
- Τὴν διάφορον ὀργάνωσιν καὶ ἐγκατάστασιν τῆς ἐπιχειρήσεως.

α) Οὕτω, αἱ ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως παγίας περιουσίας παρουσιάζουν μεγάλην ἀναλογίαν σταθερῶν ἐξόδων καὶ ὡς ἐκ τούτου καθίστανται εὐπαθέστεραι καὶ ἀνελαστικώτεραι εἰς περιόδους οικονομικῶν κρίσεων. Ἐπίσης εἰς ταύτας ἡ μείωσις τῆς παραγωγῆς δὲν συνεπάγεται καὶ ἀνάλογον μείωσιν τοῦ κόστους, καθ' ὅσον τὰ σταθερά ἐξοδά των δὲν μειοῦνται ἀναλόγως.

β) Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον χρηματοδοτήσεως, ὡς καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐτονίσθη, αἱ μὲν ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως παγίας περιουσίας (ἦτοι τοῦ τύπου $\Pi > K$) ἔχουν ἀνάγκην μακροπροθέσμου ξένου κεφαλαίου, ἐνῶ αἱ ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως κυκλοφορούσης περιουσίας (ἦτοι τοῦ τύπου $\Pi < K$) δανείζονται συνήθως βραχυπροθέσμως².

γ) Ἐπὶ τῆς ἀσκουμένης ἐκάστοτε τιμολογικῆς πολιτικῆς παρατηρήτεον ὅτι ἡ διάφορος σύνθεσις τῆς περιουσίας ἀσκεῖ ἐκάστοτε καὶ διάφορον ἐπίδρασιν. Οὕτω αἱ ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως παγίας περιουσίας—καὶ ὡς ἐκ τούτου σταθερῶν ἐξόδων—ἐπιδιώκουν τὴν οὐδεσίαν τῆς παραγωγῆς των, ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιμερίσωσι τὰ σταθερά των ἐξοδα ἐπὶ μεγαλυτέρου ὄγκου παραγωγῆς καὶ ἐπιτόχως μείωσιν τοῦ κόστους των. Ἄρα ἡ ἐπιδιώξις τοῦ μείζονος κέρδους των ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐντάσεως τοῦ ὄγκου τῆς παραγωγῆς των. Ἀντιθέτως, αἱ ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως κυκλοφορούσης περιουσίας, αἵτινες διακρίνονται διὰ τὴν συμμετοχὴν τῶν μετοβλητῶν ἐξόδων των εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κόστους, ἐπιδιώκουν τὴν

1. *Μ. Γεωργιάδου*, Ἡ πολιτικὴ τιμῶν εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, Ἀθῆναι, 1947.

2. Ὁ διάφορος τρόπος δανεισμοῦ, ὡς προελέχθη, ἐπιβαρύνει καὶ τὸ κόστος παραγωγῆς κατὰ διάφορον τρόπον.

αύξησην τοῦ κέρδους τῶν, εἴτε διὰ τῆς μειώσεως τῆς παραγωγῆς, εἴτε διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν. Τὸ τελευταῖον, βεβαίως, ἐξετάζεται πάντοτε ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐλαστικότητα ζήτησεως τοῦ προϊόντος.

δ) Τέλος, ἡ διάφορος σύνθεσις τῆς περιουσίας ἀσκεῖ ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν ἀρχῶν ὀργανώσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς καὶ τοῦ τόπου τῆς ἐγκαταστάσεως ταύτης. Ἐπιχειρήσεις, φέρ' εἰπεῖν, ἐντάσεως παγίας περιουσίας δυσχερῶς, ἂν μὴ καὶ οὐδόπως, δύναται νὰ μετακινηθῇ, ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἀκίνητοποιήσεως μεγάλου μέρους τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς, ἐνῶ ἡ μετακίνησις τῶν ἐπιχειρήσεων ἐντάσεως κυκλοφορούσης περιουσίας εἶναι εὐχερεστέρα καὶ δύναται νὰ πραγματοποιηθῆται εὐκολώτερον ὅσάκις μεταβάλλονται αἱ ὀρθολογικαὶ προϋποθέσεις τῆς ἀρχικῆς ἐγκαταστάσεώς τῶν, χωρὶς τοῦτο νὰ συνεπάγεται οἰονδήποτε κλονισμόν τῆς ἀσφαλείας τῶν.

ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

§ 1.— Ἡ κυκλοφορία τῆς περιουσίας καὶ ὁ ὄγκος αὐτῆς.

1. Ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἡ περιουσία τῆς ἐπιχειρήσεως ὑφίσταται συνεχεῖς μεταβολὰς καὶ μεταμορφώσεις. Οὕτω, π.χ. αἱ πρῶται ὕλαι εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ὑπὸ ὠρισμένην μορφήν καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑφίστάμεναι ἐπεξεργασίαν ἢ κατεργασίαν μετασχηματίζονται εἰς ἔτοιμα προϊόντα. Τὸ κύκλωμα τοῦτο τοῦ μετασχηματισμοῦ παρατηρεῖται οὐ μόνον εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις (πρῶτη ὕλη—ἔτοιμον προϊόν), ἀλλ' ἐμφανίζεται γενικώτερον καὶ εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ δὴ ἀπὸ τῶν ἐμπορικῶν καὶ τραπεζικῶν μέχρι καὶ τῶν παρεχουσῶν πάσης φύσεως ὑπηρεσίας. Εἰδικώτερον, τὸ κύκλωμα τοῦ μετασχηματισμοῦ εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις ἐκδηλοῦται διὰ τῆς προμηθείας τῶν ἐμπορευμάτων, ἧτις σημαίνει, κατὰ κανόνα¹, μετατροπὴν τῶν διαθέσιμων εἰς κυκλοφοροῦντα, καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς πωλήσεως τούτων (καὶ ἔπαν εἰσπράξεως τοῦ καταβληθέντος κόστους), ἧτις συνιστᾷ, συνήθως², μετατροπὴν τῶν κυκλοφορούντων εἰς διαθέσιμα.

Εἰς τὰς τραπεζικὰς ἐπιχειρήσεις τὸ κύκλωμα τοῦ μετασχηματισμοῦ ἄρχει διὰ τῆς—ἐπὶ μικρῷ ἐπιτοκίῳ—προσκτήσεως τῶν διαθέσιμων τῆς κοινωνικῆς ἀποταμιεύσεως, τερματίζεται δὲ διὰ τῆς—ἐπὶ μείζονι ἐπιτοκίῳ—διοχετεύσεως τούτων εἰς τὴν ἀγοράν.

1. Ἀναλυτικῶς βλ. *Masi*, La dinamica patrimoniale, Padova.

2. Ἦτοι ἐν περιπτώσει ἀγορᾶς τοῖς μετρητοῖς.

3. Ἐν περιπτώσει πωλήσεως τοῖς μετρητοῖς.

Αι τοιαῦται μεταβολαὶ καὶ μεταμορφώσεις τῆς περιουσίας ἔκ-
τινος καταστάσεως εἰς ἑτέραν εἶναι ἐκείναι αἰτίνας προσδίδουν
ζωῆν εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν. Ὅπως εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὄργανισμόν
παρατηρεῖται μία συνεχῆς ἐναλλαγὴ τῶν βιολογικῶν κυττάρων,
ἐναλλαγὴ εἰς ἣν ὀφείλεται αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, οὕτω καὶ
εἰς τὴν ποριστικὴν οἰκονομικὴν μονάδα ἐμφανίζεται ἡ αὐτὴ συνεχῆς
ἐναλλαγὴ τῆς περιουσίας τῆς.

2. Τὸ ὡς ἄνω κύκλωμα μετασχηματισμοῦ ἀφορᾷ τὴν συνολικὴν
περιουσίαν τῆς ἐπιχειρήσεως. Εἶναι ἐν τούτοις καταφανές ὅτι καὶ
τὰ ἐπὶ μέρους περιουσιακὰ στοιχεῖα (πρῶται ὕλαι, ἐμπορεύματα,
μηχανήματα κ.ο.κ.) ἔχουν ἴδιον κύκλωμα μεταμορφώσεως διαφό-
ρου ταχύτητος κυκλοφορίας.

Πρὶν ἢ ὅμως ἀναπτύξωμεν τὰ περὶ ταχύτητος κυκλοφορίας τῶν
περιουσιακῶν στοιχείων, κρίνομεν σκόπιμον νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ
τοῦ ὄγκου τῆς κυκλοφορίας.

Ὁ ὄγκος τῆς πραγματοποιουμένης κυκλοφορίας δύναται νὰ
ὀπολογισθῆ, εἴτε ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ κόστους αὐτῆς, εἴτε ἐπὶ τῆ βάσει
τῆς τρεχούσης ἐν τῇ ἀγορᾷ τιμῆς τῶν κυκλοφορούντων εἰδῶν.

Ἐρωτᾶται ὅμως, ποῖαν ἐκ τῶν δύο τιμῶν θὰ πρέπει νὰ χρησι-
μοποιήσωμεν προκειμένου νὰ ἐξεύρωμεν τὸν ὄγκον κυκλοφορίας;
Τινὲς ὑποστηρίζουν, ὅτι θὰ πρέπει ὁ ὄγκος κυκλοφορίας νὰ προσμε-
τρηθῆται βάσει τοῦ κόστους τῆς. Ἄτεροι πάλιν προτεί-
νουν τὸν ὀπολογισμόν τοῦ ὄγκου κυκλοφορίας βάσει τῆς
τιμῆς πωλήσεως (τρεχούσης τιμῆς).

Ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ἀπόψεων παρατηροῦμεν ὅτι ἡ δευτέρα ὁδηγεῖ
εἰς τὴν εὐχερεστέραν καὶ ἀκριβεστέραν ἐξεύρεσιν τοῦ ὄγκου κυκλο-
φορίας, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι, πολλάκις, συσκοτίζει τὴν πραγματι-
κότητα, ἰδίᾳ ὁσάκις ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐμφανίζονται ἀπότομοι ἀνοδοὶ
τῶν τιμῶν τῶν ἐτοιμῶν προϊόντων.

§ 2.—Συνολικὴ καὶ μερική ταχύτης κυκλοφορίας ἢ περιστροφῆς (*vitesse de rotation*) τῆς περιουσίας.

1. Ἐάν συγκρίνωμεν τὸν καθαρὸν ὄγκον τῆς κυκλοφορίας ἢ
τὸν συνολικὸν καθαρὸν κύκλον ἐργασιῶν (*net sales*) πρὸς τὸ,
εἰς κυκλοφοροῦντα περιουσιακὰ στοιχεῖα, ἐπενδεδυμένον κεφάλαιον
(ἢ «κεφάλαιον κινήσεως» ὡς συνήθως λέγεται) ἐξάγομεν τὸν δεί-
κτην τῆς γενικῆς κυκλοφοριακῆς ταχύτητος τῆς ἐπιχειρήσεως¹. Ἦτοι:

1. Βάσει τῆς γενομένης κατὰ τὸ ἔτος 1958 ὑπὸ τῆς Στατιστικῆς Ὑπη-

$$\text{Γενική κυκλοφοριακή ταχύτης} = \frac{\text{Συνολικός καθαρός κύκλος εργασιών}}{\text{Κεφάλαιον κινήσιως}}$$

Πλήν όμως τοῦ ὡς ἄνω γενικοῦ δείκτου τῆς κυκλοφοριακῆς ταχύτητος, εἶναι δυνατόν ν' ἀναζητήσωμεν καί μερικωτέρους δείκτας, εἴτε κατὰ κλάδους ἐπιχειρήσεων, εἴτε κατὰ μεμονωμένα περιουσιακά στοιχεῖα.

2. Διά νά ἐξεύρωμεν τήν *διάρκειαν* κυκλοφορίας μεμονωμένου τινός περιουσιακοῦ στοιχείου συγκρίνομεν τόν μέσον ὄρον τῶν (ὑπολοίπων ἢ) ἀποθεμάτων κατὰ τήν ἀρχήν καί τό τέλος τῆς χρήσεως πρὸς τόν καθάρων κύκλον εργασιῶν τόν πραγματοποιηθέντα ἐκ τοῦ εἴδους τούτου. Ἦτοι :

$$\text{Διάρκεια} = \frac{\text{Μέσος ὄρος ἀποθεμάτων εἴδους τινός (κατ' ἀξίαν)}}{\text{κύκλος εργασιῶν ἐξ εἴδους τινός}}$$

ρεσίας Ἑλλάδος βιομηχανικῆς ἐρεῦνης ἐπὶ 870 βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ μέση κυκλοφοριακή ταχύτης τῶν κεφαλαίων τῶν κάτωθι κατηγοριῶν βιομηχανιῶν ἔχει ὡς ἀκολούθως :

ΒΑΣΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ	ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗ ΤΑΧΥΤΗΣ	
	ὁλικὸν κεφαλαίου	κυκλοφοροῦντος κεφαλαίου
1. Βιομηχανία Τροφίμων	2,5	4,0
2. » Ποτῶν	1,0	1,6
3. » Καπνοῦ	1,0	1,2
4. Κλωστοῦφαντουργικαί	0,8	1,1
5. Βιομηχανία Εἰδῶν Ἐνδυμασίας	1,8	3,0
6. » Ξύλου - Φελλοῦ	1,1	1,6
7. Ἐπιπλαποιία	1,4	2,3
8. Βιομηχανία Χάρτου	0,9	1,4
9. Ἐκτυπώσεις	0,8	1,4
10. Δέρματος	0,9	1,2
11. Ἐλαστικοῦ	1,4	1,7
12. Χημικαί	0,8	1,3
13. Βιομηχανία Πετρελαίου Ἐνθρακος	0,8	1,3
14. » μὴ Μεταλλ. Ὀρυκτῶν	0,9	2,4
15. Βασικαί Μεταλλουργ. Βιομηχανίαί	1,2	2,2
16. Κατασκευὴ Μεταλλουργ. Προϊόντων	0,9	1,4
17. Βιομηχανία Κατασκευῆς Μηχανῶν	0,9	1,4
18. » » Μεταφορ. Μέσων	0,6	0,8
19. Διάφοροι Βιομηχανίαί	0,5	1,2
	<u>1,05</u>	<u>1,63</u>

καί ἄρα ταχύτης = $\frac{\text{μέσος ὄρος-ἀποθεμάτων εἰδους τιτῆς (κατ'ἀξίαν)}}{\text{Κρίσιος ἐργασιῶν εἰδους τιτῆς}}$
~~μέσος ὄρος-ἀποθεμάτων εἰδους τιτῆς (κατ'ἀξίαν)~~
~~μέσος ὄρος-ἀποθεμάτων εἰδους τιτῆς~~

Παράδειγμα ἐξευρέσεως τῆς μέσης διαρκείας κυκλοφορίας τῶν ἀποθεμάτων¹.

Λογαριασμός « Ἐμπορεύματα »

Ἄρχικόν (στόκ) ἀπόθεμα ²	2000	Πωληθέντα ἔμπορεύματα	7000
Ἄξια εἰσαχθέντων ἐμπίτων	5000	Τελικόν (στόκ) ἀπόθεμα ³	500
Κέρδος	500		
	7500		7500

Ὁ μέσος ὄρος τῶν ἀποθεμάτων ἐξευρίσκεται διὰ συγκρίσεων τῶν κατὰ τὸ ἀνοίγμα καί κλείσιμον τοῦ λογαριασμοῦ ὑπολοίπων. Ἦτοι :

$$\frac{2000+500}{2} = 1.250$$

Τὸ σύνολον τοῦ καθαροῦ κύκλου ἐργασιῶν εἶναι : 7000—500=6500.

Ἄρα ἡ εἰς ἡμέρας διάοικεια κυκλοφορίας τοῦ εἴδους θά εἶναι :

$$\frac{1250 \cdot 365}{6500} = 70 \text{ περίπου ἡμέραι.}$$

Ἡ δὲ ταχύτης κυκλοφορίας ἔσται : $\frac{6500}{1250} = 5,2$ δηλαδή, τὸ μέσον ἀπόθεμα ἐκκυκλοφόρησε 5,2 φορές ἐντός τοῦ ἔτους.

Δίον νά παρατηρηθῆ ὅτι ὁ μέσος ὄρος τῶν ἀποθεμάτων μεταξὺ τοῦ ἀνοίγματος καί τοῦ κλείσιματος τῆς χρήσεως λαμβάνεται ἐφ' ὅσον τὰ ἀποθέματα δέν παρουσιάζουν μεγάλας ποσοτικές μεταβολάς.

Εἰς περίπτωσιν ὁμοῦ σοβαρῶν μεταβολῶν τούτων θά πρέπει νά ἐξάγεται ὁ μέσος ὄρος κατὰ μῆνα ἢ ἀκόμη καί κατὰ μικρότερα χρονικά διαστήματα.

Εἰς περιπτώσεις σοβαρῶν διακυμάνσεων τῶν τιμῶν καθίσταται ἀσφαλεστέρα ἡ ἐξεύρεσις τῆς διαρκείας τοῦ ἀποθέματος διὰ τῆς συγκρίσεως τοῦ μέσου ὄρου τῶν ἀποθεμάτων εἰς ποσότητας³ πρὸς τὰς πωληθείσας ποσότητας τοῦ ἐν λόγῳ εἴδους. Ἐπίσης ὀφείλομεν

1. Βλ. *M. Pawels*, *op. cit.*, σελ. 138 ἐπ.

2. Ἡ ἀρχικὴ ἀπογραφή.

3. Ἡ τελικὴ ἀπογραφή.

νά τονίσωμεν ὅτι εἰς ἐπιχειρήσεις τινάς, ἐποχικῶς ἰδίᾳ χαρακτηρισ, διὰ τῆς ὡς ἄνω ἐρεύνης ἐπιζητεῖται κυρίως ἡ διαγραφὴ τῆς τάσεως καὶ οὐχί ἡ ἐξεύρεσις τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου κυκλοφορίας, διότι, ὡς τυγχάνει εὐνόητον, ἡ σύγκρισις τῶν ἀποθεμάτων μεταξὺ ἀνοίγματος καὶ κλεισίματος καθίσταται ἄνευ σημασίας, ἐὰν τὸ ἓν ἐκ τῶν ὡς ἄνω σημείων συμπέσῃ εἰς περίοδον δυσμενοῦς ἢ εὐμενοῦς ἐποχικῆς ἐπιδράσεως.

3. Ἡ διάρκεια τῆς ἐν τῇ ἐπιχειρήσει παραμονῆς ἐμπορεύματός τινος δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εὐχερέστερον εἰς τὸ χονδρεμπόριον, ἔνθα τὰ ἐμπορεύματα εἰσάγονται καὶ ἐξάγονται εἰς μεγάλας ποσότητας. Ἐπίσης καὶ εἰς τὸ λιανεμπόριον δύναται νὰ μετρηθῇ ἡ διάρκεια παραμονῆς ἐμπορεύματός τινος, ἐφ' ὅσον αἱ πωλήσεις ἐξατομικεῦνται, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς ἀδαμαντοπωλεῖον ἢ εἰς ἐπιπλοποιεῖον κ.ο.κ.

Γενικῶς παρατηροῦμεν ὅτι, ὅταν ἡ ἐπιχείρησις ἀσχολῆται μὲ μεγάλην ποικιλίαν εἰδῶν (εἶδη νεωτερισμοῦ κλπ.), ἐπιβάλλεται ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ ἐνιαίου δείκτου τῆς μέσης διάρκειας καὶ ὁ προσδιορισμὸς ἰδιαίτερου δείκτου δι' ἐκάστην ὁμάδα ἀγαθῶν¹.

Ὁ τοιοῦτος καθορισμὸς ἰδιαίτερων δεικτῶν κυκλοφορίας ἐκάστου εἶδους τυγχάνει πολὺτιμος διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις, διότι διαφωτίζει ταύτας, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως ἀνεφοδιασμοῦ καὶ συνθέσεως τῶν ἀποθεμάτων τῶν ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως κοστολογήσεως καὶ τιμολογικῆς πολιτικῆς.

Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς διάρκειας τῆς παραμονῆς ἐμπορεύματός τινος ἀποτελεῖ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀσφαλές μέσον ἀσκήσεως ἐνσυνειδήτου τιμολογικῆς πολιτικῆς. Εἶναι γνωστὸν ἄλλωστε, ὅτι ἡ παράτασις παραμονῆς εἶδους τινός ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως συνεπάγεται καὶ τὴν ἐπιπρόσθετον ἐπιβάρυνσιν τοῦ κόστους τούτου μὲ διάφορα ἐξοδα (ἀσφάλιστρα, τόκους, ἀποθήκευτρα κ.ο.κ.). Ἐκ τοῦ ὡς ἄνω λόγου κινουμένη ἡ ἐπιχείρησις, ἐνίοτε, ὀδηγεῖται εἰς τὴν ἐπὶ ζημίᾳ ἐκποίησιν εἶδους τινός βραδείας κυκλοφορίας, ἐφ' ὅσον τὸ ἐκ τῆς ρευστοποιήσεως τούτου ποσὸν ἀναμένεται νὰ ἐπενδυθῇ εἰς εἶδη ταχυτέρας καταναλώσεως.

Οὕτω, ἐμπορεύματα ἀζήτητα ἀξίας 100.000 δραχ. πωλούμενα μὲ

1. Ὁ J. Schr. Handelsbetriebslehre, εἰς *Faustels*, σελ. 140, ἀναφέρει περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ ἐνιαία μέση διάρκεια ὑπελογισθῆ εἰς 25 ἡμέρας, κατόπιν ὁμῶς κατανομῆς τῶν ἀποθεμάτων εἰς κατηγορίας προέκυψεν ὅτι τὰ διάφορα εἶδη ἐκυκλοφόρουσαν μὲ τοὺς ἀκολουθοῦντας ἰδιαίτερούς δείκτας: 3, 4, 13, 18, 69, 74, 117 καὶ 135 ἡμέρας.

κέρδος 20% αποφέρουν Έσοδον 120.000, πωλούμενα δέ με ζημίαν 25% αποδίδουν Έσοδον 75.000 δρχ. και διαφοράν αποτελεσμάτων :

$$\text{Διαφυγόν κέρδος } 20.000 + \text{ζημία } 25.000 = 45.000.$$

Έάν όμως υποθέσωμεν ότι τό εκ της ρευστοποιήσεως ποσόν των 75.000 δρχ. επενδυθή εις έμπορεύματα με συντελεστήν κέρδους 30% και ταχύτητα περιστροφής 2,5 θά έχωμεν :

$$75.000 \times 30\% = 22.500 \times 2,5 = 56.250.$$

Έκαστον είδος επιχειρήσεως έχει και ίδιον ταχύτητα κυκλοφορίας των αποθεμάτων του¹.

Τό Ηαιναrd (Bureau of Business Research), όπως και τό Έμπορικόν Έπιμελητήριο των Έν. Πολιτειών, δίδει ένδεικτικώς τούς κάτωθι δείκτας ταχύτητας κυκλοφορίας διά τά έξής είδη :

Έποικιακά	9,3	
Είδη αυτοκινήτων	4,5	
Grands magasins με κύκλον εργασιών άνωτερον του 1 εκ. \$	3,6	
Grands magasins με κύκλον εργασιών κατώτερον του 1 εκ. \$	2,3	
Έποδήματα	1,9	
Κοσμήματα	0,9	κ.ο.κ.

4. Πλήν των έμπορευσίμων, δυνάμεθα κατά τόν αυτόν τρόπον να έξαγάγωμεν δείκτην μέσης διάρκειας αλλά και κυκλοφοριακής ταχύτητας των παρεχομένων προς τούς πελάτας πιστώσεων.

1. Ένδιαφέρουσα είναι ή έρευνα της διάρκειας κυκλοφορίας των κάτωθι ειδών, ή διενεργηθείσα εις τας Η.Π.Α. και άναφερομένη εις τό λιανικόν έμπόριον (Βλ. Orga, Μάιος 1936). Έν προκειμένω καθορίζονται στατιστικώς τά ποσοστά εκ των αποθεμάτων, άτινα κυκλοφορούν έντός ώρισμένου χρόνου.

Είδη λιανικού έμπορίου	Κυκλοφορούν έντός 6 μηνών τά	Κυκλοφορούν άπό 6-12 μηνών τά	Κυκλοφορούν πέραν των 12 μηνών τά
Μεταξωτά	45,8%	23,5%	30,7%
Μάλλινα	38,1%	22,0%	39,9%
Dentelles	23,7%	18,8%	63,5%
Έμπρέλλαι	16,8%	1,9%	81,2%
Γάντια	44,6%	14,7%	40,7%
Παιγνίδια	56,1%	5,6%	38,3%
Γυναικεία φορέματα	83,6%	8,6%	7,8%

Λογαριασμός « Χρεώσται »

— Άπαιτήσεις εις τήν ἀρχήν τῆς χρήσεως	500	— Εισπραχθεῖσαι ἀπαιτήσεις	4.500
— Νέαι ἀπαιτήσεις μας (ἐκ πωλήσεών μας)	5.000	— Ἐπισημασθεῖσαι ἀπαιτήσεις	300
	<u>5.500</u>	— Ἀσφαλεῖς ἀπαιτήσεις εις τὸ τέλος τῆς χρήσεως	700
			<u>5.500</u>

Ὁ μέσος ὄρος τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου ὑπολοίπου ἔσεται :

$$\frac{500 + 700}{2} = 600$$

Ἐάν ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἀπαιτήσεων ἀφαιρέσωμεν τὸ κατὰ τὸ κλείσιμον τοῦ λογαριασμοῦ ὑπόλοιπον τούτου, ἦτοι :

$$5.500 - 700 = 4.800$$

τοῦτο δὲ διαιρέσωμεν διὰ τοῦ μέσου ὄρου τῶν ὑπολοίπων, ἔχομεν τὸν δείκτην τῆς κυκλοφοριακῆς ταχύτητος τῶν παρεχομένων πιστώσεων.

$$\text{Ἦτοι : ταχύτης} = \frac{4.800}{600} = 8$$

$$\text{καὶ ἄρα διάρκεια} = \frac{600 \times 365}{4.800} = 45 \text{ ἡμέραι.}$$

Ἡ σημασία τοῦ δείκτη τούτου εἶναι πρόδηλος, καθ' ὅσον ἐπιτρέπει τὸν ἔλεγχον τῆς ἀσκουμένης ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως πιστοδοτικῆς πολιτικῆς, δηλαδή, τὴν ἐπιλογὴν τῆς πελατείας, τὸν καθορισμὸν τῶν ποσῶν καὶ τοῦ χρόνου τῶν πιστώσεων κ.ο.κ.

Ὡς μέσα ἐπιταχύνσεως τῆς ταχύτητος ρευστοποιήσεως τῶν χορηγηθεισῶν πιστώσεων προτείνονται :

α) Ἡ προεξόφλησις τῶν γραμματίων.

β) Ἡ παραχώρησις ἐκπτώσεων εἰς τοὺς καταβάλλοντας πρὸ τῆς λήξεως ἢ ἀγοράζοντας τοῖς μετρητοῖς κ.ο.κ.

Τὰ ὡς ἄνω μέσα ἐπιταχύνσεως, ὡς εἶναι φυσικόν, συνεπάγονται διὰ τὴν ἐπιχείρησιν προσθέτους ἐπιβαρύνσεις.

5. Τέλος καὶ ἡ ταχύτης κυκλοφορίας τῶν διαθεσίμων τῆς ἐπιχειρήσεως ἐξευρίσκειται διὰ τῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ μέσου ὄρου τῶν ὑπολοίπων τῶν λογαριασμῶν Ταμείου, Καταθέσεων, Ταμειυτη

ρίου και τοῦ συνόλου τῶν πληρωμῶν, ἐντὸς χρονικοῦ τίνος διαστήματος.

Ἡ διάρκεια κυκλοφορίας τῶν ἀποθεμάτων, ἀπαιτήσεων κλπ. ἐξευρίσκειται καὶ εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἐν τούτοις ἐπὶ βιομηχανίας, ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐπὶ τῆς διάρκειας τῆς κυκλοφορίας ἀσκοῦν:

α) Ἡ αἰσθητὴ συμμετοχὴ τῆς παγίας περιουσίας εἰς τὴν δλην περιουσιακὴν διάρθρωσιν.

β) Ἡ ποικιλία τῶν ἀποθεμάτων.

6. Ὁ δείκτης τῆς ταχύτητος κυκλοφορίας, συσχετιζόμενος πρὸς τὸ ποσοστὸν τῶν ἀποτελεσμάτων, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀποδοτικότητος¹ τῆς ἐπιχειρήσεως δι' ἑτέρου τρόπου. Ἦτοι:

$$\frac{\text{Κέρδος}}{\text{Κύκλος ἐργασιῶν}} = \frac{100.000}{1.000.000} = 10\% \text{ « Ποσοστὸν ἀποτελέσματος ».}$$

$$\frac{\text{Κύκλος ἐργασιῶν}}{\text{Ἐπενδεδυμένον εἰς κυκλοφοριακὰ κεφάλαιον}} = \frac{10.000.000}{5.000.000} = 2$$

« Δείκτης ταχύτητος κυκλοφορίας »

« Ποσοστὸν ἀποτελεσμάτων » × « Δείκτην ταχύτητος » = Ἀποδοτικότης, ἦτοι: $10\% \times 2 = 20\%$.

Ὁ Bliss², παραθέτων τοὺς κάτωθι ἀριθμοὺς, ἀποδεικνύει ὅτι εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος οἱ συντελεσταὶ κερδῶν εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογοι τῆς ταχύτητος κυκλοφορίας. Οὕτως:

Εἰς βιομηχανίας	Συντελεστὴς κέρδους	Ταχύτης κυκλοφορίας ἐντὸς ἔτους
Μολύβδου	25 %	0,42
Πετρελαίου	19 %	0,43
Ζαχάρεως	15,7 %	0,65
Αὐτοκινήτων	7,1 %	0,96
Δερμάτων	4 %	0,60
Χαρτοποιίας	3,9 %	0,45
Κρέατος	1,3 %	2,36

7. Ἡ ταχύτης κυκλοφορίας εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις εἶναι μεγαλύτερα παρά εἰς τὰς βιομηχανικὰς, καὶ τοῦτο, διότι εἰς

1. Περὶ τῆς ἐνοίας τῆς ἀποδοτικότητος βλ. κατωτέρω.

2. Εἰς *Pauwels*, op. cit., σελ. 133.

τός τελευταίας ὁ ρυθμός κυκλοφορίας τῆς εἰς ὑψηλόν, κατὰ κανόνα, ποσοστὸν συμμετεχοῦσης παγίας περιουσίας εἶναι βροδύτατος.

Ἡ ἀξομείωσις τῆς ταχύτητος κυκλοφορίας εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ὀφείλεται εἰς τὰ ἑξῆς κύρια αἷτια :

— Εἰς τὰς οικονομικὰς διακυμάνσεις.

— Εἰς τὴν ἀκολουθουμένην ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως πολιτικὴν παραγωγῆς καὶ πωλήσεων.

— Εἰς τὴν ἐνδεχομένην ἐπέκτασιν τῶν ἐγκαταστάσεων.

α) Ἡ ἐπίδρασις τοῦ οικονομικοῦ κύκλου.

Εἰς περίοδον οικονομικῆς ἀνθῆσεως αἱ ἐν γένει ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως παγίας περιουσίας αὐξάνουσι ὑπερμέτρως τὸν κύκλον ἐργασιῶν τῶν, ἀνευ αἰσθητῆς αὐξήσεως τῶν κυκλοφορούντων περιουσιακῶν στοιχείων. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει εἰς περίοδον κρίσεως¹.

β) Ἡ πολιτικὴ παραγωγῆς καὶ πωλήσεων.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἀνώτατος κύκλος ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι συνάρτησις τῆς ἐντάσεως τοῦ τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ ταύτης καὶ δὲν δύναται ν' ἀνέλθῃ πέραν ὀρισμένου ὀρίου. Ἐπίσης ἡ αὐξήσις τῆς ταχύτητος κυκλοφορίας στενῶς συνδέεται μετὰ τῶν σταθερῶν καὶ μεταβλητῶν ἐξόδων τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἄρα ὁ κύκλος ἐργασιῶν δύναται διὰ τῆς καταλλήλου πολιτικῆς πωλήσεων νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου, ἐνθα ἡ μείωσις τῶν σταθερῶν ἐξόδων συνεπεῖα ἠδξημένης παραγωγῆς συμψηφίζεται μετὰ τὴν αὐξήσιν τῶν μεταβλητῶν τοιοῦτων.

Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου τὸ κέρδος τὸ ἐπιτυγχανόμενον συνεπεῖα τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς κυκλοφορίας καλύπτεται ἀπὸ τὴν ζημίαν τὴν προκαλουμένην συνεπεῖα τῶν ἐπαχθῶν ὄρων παραγωγῆς.

γ) Ἡ ἐπέκτασις τῶν ἐγκαταστάσεων.

Αἱ ἐπεκτάσεις τῶν ἐγκαταστάσεων συνεπάγονται τὴν μείωσιν τῆς κυκλοφοροῦσης περιουσίας καὶ τὴν αὐξήσιν τῆς παγίας. Ἡ αὐξήσις αὕτη τῆς παγίας περιουσίας κατ' ἀρχὰς μὲν περιορίζει τὴν ταχύτητα τῆς κυκλοφορίας, ἐν συνεχείᾳ ὁμως, διὰ τῆς ἐντάσεως τῆς παραγωγῆς, ἐπέρχεται αὐξήσις ταύτης.

Τὴν ἐντασιν χρησιμοποίησεως τῶν ἐγκαταστάσεων μετροῦμεν δι' εἰδικῶν δεικτῶν ταχύτητος κυκλοφορίας τοῦ παγίου ἐνεργητικοῦ.

1. Ὁ W. Prion, εἰς τὸ ἔργον του Die Lehre von Wirtschaftsbetriebs, II. Band, σελ. 101, λέγει ὅτι ἡ βαρεῖα γερμανικὴ βιομηχανία κατὰ τὴν περίοδον τῆς οικονομικῆς ἐντάσεως (1928—1929) παρουσίασε ταχύτητα κυκλοφορίας 0,82, ἐνῶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς κρίσεως (1930—1931) 0,47.

Οὔτοι ἐξευρίσκονται διὰ τῆς συγκρίσεως τοῦ συνολικοῦ κύκλου ἐργασιῶν πρὸς τὸ ποσὸν τῆς παγίας περιουσίας =

$$= \frac{\text{Κύκλος ἐργασιῶν}}{\text{παγία περιουσία}}$$

Ἐάν ἡ σχέσηις αὕτη εἶναι, φέρ' εἰπεῖν, 7:1, τοῦτο ὑποδηλοῖ ὅτι πώλησις ἀγαθοῦ ἀντὶ 7 δραχμ. ἐπετεύχθη μὲ ἀκίνητοποιηθέντα μέσα 1 δραχμῆς. Συγκρίνοντες τὴν σχέσηιν ταύτην πρὸς προγενεστέρως κτηθείσαν, φέρ' εἰπεῖν, 5:1, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ρυθμὸς τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐγκαταστάσεων ἐνετάθη.

Ἡ σχέσηις μεταξύ κύκλου ἐργασιῶν καὶ παγίας περιουσίας χρησιμεύει οὐ μόνον διὰ συγκρίσεις μεταξύ ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων (ὁριζοντία σύγκρισις), ἀλλὰ καὶ διὰ συγκρίσεις ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιχειρήσει καὶ κατὰ διάφορα χρονικά σημεῖα (κάθετος σύγκρισις).

§ 3.—Αἱ δύο ἀπόψεις τῆς κυκλοφορίας (ἐξοδα - ἔσοδα).

Γενικά.

1. Ἡ κυκλοφορία τῆς περιουσίας, ὡς ἤδη ἐλέχθη, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ εἰς συνεχῆς μετασχηματισμὸς αὐτῆς. Κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ μετασχηματισμοῦ τούτου, ἡ χρησιμοποίησις, θυσία καὶ ἀνάλωσις δοθέντων περιουσιακῶν στοιχείων ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐπιτεύξεως, ἀποδόσεως καὶ παραγωγῆς ἐτέρων τοιούτων.

Αἱ πάσης φύσεως θυσίαι προσλαμβάνουν ἰδιαιτέραν χαρακτῆρα, ἀναλόγως τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν. Οὕτω, π.χ., ἡ ἀφορώσα τὰ πάγια περιουσιακὰ στοιχεῖα ἀνάλωσις εἶναι ἢ ἀπόβρσεις, αἱ ἀναλώσεις πρῶτων καὶ βοηθητικῶν ὀλῶν συνιστοῦν τὰ ἐξοδα ἕλης καί, τέλος, αἱ χρησιμοποιήσεις ἐργασίας καὶ ὑπηρεσιῶν πάσης φύσεως συνιστοῦν τὰ ἐξοδα ἐργασίας.¹

2. Ἐξ ἄλλου αἱ ἀντίστοιχοι πρὸς τὰς θυσίας ἀποδόσεις, ἧτοι τὰ ἀντιστοίχως παραγόμενα προϊόντα (καὶ αἱ παρεχόμεναι ὑπηρεσίαι), συνιστοῦν τὰ ἐν γένει ἔσοδα.²

1. Ἐφ' ὧν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν ἀναλώσεων θὰ ἐπανέλθωμεν κατωτέρω, εἰς τὰ περὶ «κόστους καὶ κοστολογήσεως».

2. Τονίζεται ἀπὸ τοῦδε ὅτι ἀπὸ ἰδιωτικοοικονομικῆς ἀπόψεως τὸ μὲν ἐξοδὸν δὲν εἶναι πάντοτε πληρωμὴ, τὸ δὲ ἔσοδον δὲν εἶναι πάντοτε εἰσπραξις. Δηλαδή, δύναται νὰ ὑπάρχη ἐξοδὸν ἀνευ πληρωμῆς (ὑπολογιστικά ἐξοδα, π.χ. τὸ τεκμαρτὸν ἐνοίκιον, αἱ ἀποσβέσεις κλπ.), ὅπως ἐπίσης δύναται νὰ ὑπάρχη ἔσοδον ἀνευ εἰσπράξεως (ὑπολογιστικά ἔσοδα, π.χ. παραχθέντα καὶ μὴπω πωληθέντα προϊόντα ἢ ὑπηρεσίαι).

Ἄλλοις λόγοις, ἡ ὄλη κυκλοφορία τῆς περιουσίας ἐρευνᾶται ἀπὸ δύο ἀντιθέτων ἀπόψεων. Γίνεται δὲ συμβατικῶς δεκτὸν ὅτι ἡ μὲν ἀποφικ τῶν ἐξόδων, ὡς ἀναλώσεων καὶ θυσιῶν, ἀποτελεῖ τὸ ἀρνητικὸν σκέλος τῆς κυκλοφορίας, ἡ δὲ ἀποφικ τῶν ἐσόδων, ὡς ἀποδόσεων καὶ ἐπιτεύξεων, συνιστᾷ τὸ θετικὸν σκέλος ταύτης.

Ἐννοια καὶ κατηγορίαι τῶν ἐξόδων.

3. Ὑπὸ τὸν ὄρον *ἔξοδον* (*Spese, frais, expense, Aufwand*) νοεῖται οὐχὶ πᾶσα ἀνάλωσις ἀξιών καὶ δικαιομάτων, ἀλλὰ μόνον ἡ ὁμαλοῦ καὶ κανονικοῦ μεγέθους ἡθελημένη τοιαύτη, ἐναντι—κατὰ κανόνα—ἀντιπαροχῆς καὶ ἀνταλλάγματος.

4. Τὰ ἔξοδα ἐν γένει διακρίνονται :

1.—*Ἀναλόγως τῆς ἀμέσου ἢ μὴ κοστολογικῆς συσχετίσεώς των πρὸς ὠρισμένον ἀντικείμενον*¹

(βοηθητικὴν ὑπηρεσίαν, τμημα παραγωγῆς, προϊόν, ἢ τέλος ὀλόκληρον λειτουργίαν) :

α) Εἰς *ἄμεσα* ἢ καὶ *εἰδικά* (*frais directs, direct expenses, spese dirette*).

β) Εἰς *ἐμμεσα* ἢ καὶ *γενικά* (*frais indirects, indirect ἢ general ἢ overhead expenses, spese indirette*).

Ἄμεσα ἔξοδα εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατευθύνονται ἀπ' εὐθείας πρὸς ὠρισμένα (κοστολογητέα) ἀντικείμενα (δηλαδή, τμήματα ἢ θέσεις κόστους, ἢ προϊόντα, ἢ ὁμάδας προϊόντων² κτλ.). Παράδειγμα ἀμέσων ἐξόδων εἶναι τὰ ἄμεσα ἡμερομίσθια, ἡ ἀξία τῶν πρώτων ὕλων³ κλπ.

Ἐμμεσα δὲ ἔξοδα εἶναι ἐκεῖνα ἅτινα δὲν κατευθύνονται ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας πρὸς ὠρισμένα κοστολογητέα ἀντικείμενα, ἀλλὰ ἀναφέρονται εἰς πλείονα τοιαῦτα⁴.

1. Εἰδικώτερον πρὸς ὠρισμένον κοστολογητέον ἀντικείμενον.

2. Περί θέσεων, φορέων κλπ. κόστους, ὅρα κατωτέρω περὶ κόστους καὶ κοστολογήσεως.

3. Αἱ πρῶται ὄλαι εἶναι ἄμεσα ἔξοδα, καθ' ὅσον συνιστοῦν ἀντικείμενα ἢ ὕλας κτηθείσας ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ προωρισμένας νὰ ἐνσωματωθοῦν ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ παραγόμενα προϊόντα. Ὅρα συναφῶς καὶ ὀρισμὸν πρώτων ὕλων τοῦ Γαλλικοῦ Λογιστικοῦ Σχεδίου.

4. Φορολογικῶς ὡς γενικά ἔξοδα νοοῦνται ἐκεῖνα ἅτινα ἀναφέρονται εἰς τὴν κίνησιν καὶ λειτουργίαν τῆς ἐπιχειρήσεως (Συμβ. Ἐπικρ. 408, 409/1941). Τὸ Ἐλεγκτ. Συνέδρ. (1484/1942, 1110/1944) χαρακτηρίζει ὡς γενικά

Διασαφηνίζεται ότι είναι δυνατόν άμεσα, ως προς ώρισμένον άντικείμενον κοστολογήσεως, έξοδα νά είναι έμμεσα ως προς έτερα τοιαύτα. Έπί παραδείγματι, έξοδα άμεσα ως προς ώρισμένον τμήμα (βοηθητικήν ύπηρεσίαν ή παραγωγικόν έργαστήριον) δυνατόν νά είναι έμμεσα ως προς τούς φορείς (προϊόντα). Έπίσης, συνήθως, τά άμεσα—δι' ώρισμένον βοηθητικόν τμήμα—έξοδα δυνατόν νά είναι έμμεσα ως προς τά παραγωγικά τμήματα. Έπί παραδείγματι, τά έξοδα τοῦ τμήματος έπισκευών είναι άμεσα μέν ως προς τοῦτο, έμμεσα δέ ως προς τά διάφορα παραγωγικά έργαστήρια.

II.—*Αναλόγως τῶν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει βασικῶν λειτουργιῶν τὰς ὁποίας ἐξυπηρετοῦν*¹:

α) Εἰς έξοδα *ἀγορῶν* ή γενικώτερον *ἐφοδιασμοῦ*. Ἦτοι ἐκεῖνα ἄτινα προκαλοῦνται κατά τήν ἀπόκτησιν, ἰδίῳ, τῶν πρώτων ὀλῶν.

β) Εἰς έξοδα τῆς *παραγωγικῆς* λειτουργίας καί ἐν γένει *μετασχηματισμοῦ*. Ἦτοι ἐκεῖνα ἄτινα διενεργοῦνται χάριν τῶν παραγωγικῶν μετασχηματισμῶν.

γ) Εἰς έξοδα τῆς *ἐμπορικῆς* λειτουργίας. Ἦτοι τά προκαλούμενα κατά τήν ἐμπορικὴν διαστηριότητα καί ἰδίῳ κατά τήν διάθεσιν τῶν ἐμπορευμάτων καί προϊόντων².

έξοδα: « πᾶσαν δαπάνην παραγωγικὴν τοῦ κέρδους ἐξυπηρετοῦσαν τὰ οἰκονομικά συμφέροντα τῆς ἐπιχειρήσεως ».

1. Ὅρα συναφῶς τὰς ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ λογιστικοῦ σχεδίου προτεινομένης διακρίσεως.

2. Τὸ συνολικόν κόστος διαθέσεως δύναται ν' ἀναλυθῆ εἰς τρεῖς βασικὰς κατηγορίας ἐξόδων. Ἦτοι:

α) Εἰς *έξοδα διαρκῆ*, ἀποβλέποντα εἰς τήν ὀργάνωσιν τῆς ἐμπορικῆς λειτουργίας τῶν ἐπιχειρήσεων.

β) Εἰς *έξοδα ἀποβλέποντα εἰς τήν μελλοντικὴν διεύρυσιν* τῆς καταναλώσεως καί τήν σταθεροποίησιν τῶν προτιμήσεων τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ.

γ) Εἰς *έξοδα ἀποσκοποῦντα εἰς τὴν ἀσφάλειαν ἢ αὐτοαφάλειαν* τῆς ἐπιχειρήσεως ἔναντι τῶν πάσης φύσεως κινδύνων τῆς ἐμπορικῆς λειτουργίας.

Ἡ πρώτη κατηγορία τῶν ἐξόδων, ἦτοι τά διαρκῆ έξοδα ἐμπορικῆς ὀργανώσεως, εἶναι ἐκείνη ἣτις ὑπερέχει εἰς ποσοστὸν κατά τήν διαμόρφωσιν τοῦ συνολικοῦ ἐμπορικοῦ κόστους. Εἰς τήν κατηγορίαν ταύτην εἰδικώτερον περιλαμβάνονται:

αα) Τά έξοδα προσωπικοῦ.

αβ) Τά έξοδα χρήματος.

αγ) Τά έξοδα λόγῳ φορολογικῶν καί λοιπῶν ἐπιβαρύνσεων.

Ἡ δευτέρα κατηγορία τῶν ἐξόδων, ἦτοι τά έξοδα τά ἀποβλέποντα εἰς τήν μελλοντικὴν διεύρυσιν τῆς ἀγορᾶς, περιλαμβάνει εἰδικώτερον:

αα) Τά έξοδα δημοσιότητος (ἦτοι διαφημίσεως, διαφωτίσεως, προπα-

β) Είς έξοδα *χρηματοοικονομικά*. "Ἦτοι τὰ έξοδα τὰ σχετιζόμενα μέ τήν έξεύρεσιν καί χρησιμοποίησιν τῶν ἀναγκαιοῦντων εἰς τήν ἐπιχειρήσιν κεφαλαίων.

ε) Είς έξοδα *διοικητικά*. "Ἦτοι ἐκεῖνα ἅτινα ἀνάγονται εἰς τήν διοίκησιν τῆς ἐπιχειρήσεως¹.

στ) Είς έξοδα τῶν *συμπληρωματικῶν* λειτουργιῶν. "Ἦτοι έξοδα προκαλούμενα ἐπ' εὐκαιρίᾳ συμπληρωματικῶν καί δευτερευουσῶν δραστηριοτήτων.

Τά διάφορα εἶδη ἐξόδων, ἀγορῶν, παραγωγικά, ἐμπορικά, χρηματοοικονομικά, διοικητικά κλπ. δύναται νά εἶναι εἴτε *ἀμειοσά* ἢ *εἰδικά* (*spese speciali*), εἴτε *ἐμμεσά* ἢ *γενικά* (*spese generali*)².

γάνδας).

αβ) Τά έξοδα ἐμπορικῶν ἐκθέσεων.

Τέλος, εἰς τήν τρίτην κατηγορίαν ἐξόδων, ἦτοι τὰ έξοδα ἀσφαλίσεως καί ἀύτασφαλίσεως, περιλαμβάνονται εἰδικώτερον αἱ πάσης φύσεως ἀσφάλειαι ἐναντί διαφόρων κινδόνων ἀναγομένων εἰς τήν ἐμπορικὴν λειτουργίαν.

Λεπτομερῶς περὶ τῆς ἀναλύσεως τοῦ κόστους διαθέσεως βλ. *Μ. Γεωργιάδου*, Τὸ κόστος διαθέσεως, Ἀθήναι 1957.

1. Τὸ κόστος *διοικήσεως* ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του ἐμφανίζει πάντοτε χαρακτῆρα *ἐμμέσων* κόστους, προστιθεμένου κατόπιν μερισμοῦ εἰς τὸ παραγωγικὸν ἢ ἐμπορικὸν ἢ χρηματοοικονομικὸν κόστος.

2. Ἐν τῇ βιομηχανικῇ λογιστικῇ ἰδιαιτέρως ἐρευνῶνται αἱ κάτωθι τρεῖς κατηγορίαι *ἐμμέσων ἢ γενικῶν* ἐξόδων :

Γενικά ἐμπορικά έξοδα (Γ.Ε.Ε.) :

Εἰς ταῦτα ἐνδεικτικῶς περιλαμβάνονται :

— Τὰ ἐνοίκια, οἱ φόροι, αἱ ἀσφάλειαι τοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος.

— Οἱ μισθοὶ ὑπαλλήλων τοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος, ὡς καὶ τὰ ἐν γένει έξοδα καὶ ὀδοπορικά τῶν *placiers*.

— Τὰ έξοδα συντηρήσεως καὶ ἀποσβέσεως τοῦ ὕλικου τοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος.

— Τὰ έξοδα συντηρήσεως καὶ ἀποσβέσεως τῶν μεταφορικῶν μέσων τῶν προωρισμένων διὰ τὸς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς κ.τ.τ.

Γενικά βιομηχανικά έξοδα (Γ.Β.Ε.) :

Ὅμοίως ἐνδεικτικῶς ἐνταῦθα περιλαμβάνονται :

— Τὰ ἐνοίκια, οἱ φόροι, αἱ ἀσφάλειαι τοῦ ἐργοστασίου.

— Οἱ μισθοὶ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ἐργοστασίου.

— Τὰ έξοδα συντηρήσεως καὶ ἀποσβέσεις τῶν μηχανημάτων καὶ ἐγκαταστάσεων τοῦ ἐργοστασίου.

— Τὰ έξοδα συντηρήσεως καὶ ἀποσβέσεως τῶν μεταφορικῶν μέσων τοῦ ἐργοστασίου κ.τ.τ.

Γενικά διοικητικά έξοδα (Γ.Δ.Ε.) :

Ἐνδεικτικῶς πάλιν ἀναφέρονται : Οἱ μισθοὶ τῆς γενικῆς διοικήσεως καὶ τοῦ προσωπικοῦ γραμματείας, μελετῶν, γενικοῦ λογιστηρίου κ.τ.τ.

Τὰ γενικά έξοδα ύφίστανται τόσον ένα *συσσωρευτικόν* ή *άθροιστικόν* (overhead accumulation) όσον και ένα *μεριστικόν* ή *άναλυτικόν* (overhead distribution) χειρισμόν. Ίδιαιτέρας σημασίας είναι ή άναλυτική διαδικασία τών γενικών βιομηχανικών έξόδων.

Ή τοιαύτη διαδικασία άφορά Ιδιαιτάτα τήν τεχνικήν τής Βιομηχανικής Λογιστικής. Έν τούτοις συνιστά συγχρόνως τήν ούσίαν τών μεθόδων κοστολογήσεως, δι' ό και θίγομεν ένταόθα τό θέμα περιοριζόμενοι εις τήν καθορώς ιδιωτικοοικονομικήν άποψίν του.

Ό άναλυτικός¹ χειρισμός τών γενικών βιομηχανικών έξόδων περιλαμβάνει άφ' ενός μέν τόν καταμερισμόν τών Γ.Β.Ε., ήτοι τήν διαίρεσίν των κατά *τμήματα*, ή *θέσεις*, ή *κέντρα* κόστους, άφ' έτέρου δέ τόν καταλογισμόν εις τούς φορείς ή τά καθ' έκαστον άντικείμενα κοστολογήσεως.

Εις τήν περίπτωσην του καταμερισμού συντάσσεται τό λεγόμενον *φύλλον μερισμού* (feuille de répartition).

Έξ άλλου ό καταλογισμός τών Γ.Β.Ε. εις τούς φορείς άποτελεί τήν μεταφοράν, τρόπον τινά, τών έξόδων από τās θέσεις ή τμήματα κόστους πρós τούς φορείς ή άντικείμενα κόστους και διενεργείται είτε *άμέσως* (δηλαδή, άπ' εύθείας έκ τινος τμήματος εις τόν φορέα), είτε *έμμέσως* (δηλαδή, έξ ενός τμήματος πρós πολλούς φορείς) βάσει του φύλλου καταλογισμού (feuille d'imputation).

Τά γενικά βιομηχανικά έξοδα δέον νά καταλογίζωνται όρθολογικώς² βάσει συντελεστών έξευρισκομένων πρό ή μετά τήν επέλευσιν τών έξόδων. Ό καταλογισμός τών γενικών έξόδων εις τά άντικείμενα κοστολογήσεως γίνεται βάσει διαφόρων μεθόδων, ών παραθέτομεν άναλυτικόν πίνακα εις τās σελίδας 248 και 249.

1. Έπί του άναλυτικού χειρισμού τών έξόδων διαθέσεως βλ. *Μ. Γεωργιάδη*, Κόστος διαθέσεως, Αθήναι 1957, σελ. 41-70.

2. Έρωτάται όμως, ποίον μέγεθος παραγωγής θά πρέπει νά ληφθῆ όπ' όφιν κατά τόν όρθολογικόν έπιμερισμόν τών γενικών έξόδων; Τό έπιτυγχανόμενον έκάστοτε πραγματικόν ή τό άνωτάτον (θεωρητικόν) μέγεθος; Έχομεν τήν γνώμην ότι δέν δυνάμεθα νά έπιβαρύνωμεν τήν έκάστοτε πραγματοποιημένην παραγωγήν μέ τό σύναλον τών αναλωθέντων γενικών έξόδων, ειμή μόνον έφ' όσον ή έπιχείρησις έπιτυγχάνει τήν άνωτάτην αύτης παραγωγικήν άπασχόλησιν. Εις πᾶσαν άλλην περίπτωσην θά πρέπει νά έπιβαρύνεται αύτη δι' ενός ποσοστού αναλόγου πρós τήν πραγματοποιηθείσαν παραγωγήν. Ούτω, έπιχείρησις μέ πλείονα μηχανικά συγκροτήματα, έξ ών μέρος μόνον τελεί έν λειτουργία, ή και μέ έν μηχανήμα όποσπασχολούμενον λόγω έλλείψεως παραγγελιών, δέν θά ήδύνατο — έφ' όσον άπέβλεπεν εις τόν άκριβή προσδιορισμόν του κόστους — νά έπιβαρύνη τήν έπιτυγχανομένην παραγωγήν τής μέ έξοδα άντιστοιχοῦντα εις τό έν άργία

III.— *Αναλόγως της άναγωγής των ή μη εις ώρισμένην κοστολογικήν περίοδον :*

- α) Εις *άναλωθέντα* και
β) Εις *μήπω άναλωθέντα*.

Κοστολογήσιμα είναι μόνον τά άναλωθέντα έξοδα, έστω και έάν ταύτα (όφείλωνται, ήτοι) δέν κατέληξαν εισέτι εις πληρωμήν.

τελοών τμήμα των μηχανικών έγκαταστάσεων της. Και διά να εμειθα σαφέ-στροι: Έάν συγκρότημα μηχανημάτων αξίας 20.000.000 έχη:

Σταθερά έξοδα		
α) Αποσβέσις		Δρχ. 2.000.000
β) Τόκους επενδευμένου κεφαλαίου		• 1.200.000
γ) Έτερα σταθερά έξοδα		• 800.000
	*Ητοι σύνολον	• 4.000.000

και

Μεταβλητά έξοδα		
α) Κινητήριου δυνάμεως καθ' ώραν		Δρχ. 4.200
β) Έργατικών		• 5.000
γ) Διάφορα		• 1.000
		10.200

και έκ των 8100, φέρ' ειπείν, ώρων θεωρητικής έτησίας έργασίας άπασχολήθη μόνον 2700 ώρας, έν τοιαύτη περιπτώσει, έάν ήκολουθείτο ή μέθοδος της έπιβαρόνσεως της πραγματοποιηθείσης παραγωγής (έστω μέ 8 τεμάχια καθ' ώραν) μέ άλόκληρον τό ποσόν των έξόδων, τό συνολικόν κόστος θά άνήρχετο εις:

Σταθερά έξοδα	Δρχ. 4.000.000
Μεταβλητά έξοδα (10.200 × 2.700)	• 27.540.000
	31.540.000

και τό κατά μονάδα κόστος εις: $\frac{31.540.000}{2.700 \times 8} = 1460$

Ένώ έάν προβώμεν εις όρθολογικόν έπιμερισμόν των γενικών έξόδων έπιβαρόνοντες την πραγματοποιηθείσαν παραγωγήν μόνον μέ τό άνάλογον ποσοστόν τούτων, τότε τό συνολικόν κόστος θά άνήρχετο εις:

Σταθερά έξοδα :	$4.000.000 \times \frac{2.700}{8100} = 1.333.330$
Μεταβλητά έξοδα :	$10.200 \times 2.700 = 27.540.000$
	28.873.330

και τό κατά μονάδα κόστος εις: $\frac{28.873.330}{2.700 \times 8} = 1336$

*Ητοι άναλυτικότερον :

		Δαπάναι μή παραγωγικά	Δαπάναι παραγωγικά	Σύνολον
I. Σταθερά έξοδα	*Όροι έργασίας	$\frac{4.000.000}{8100} \times 2700 =$	—	1.333.330
	*Όροι άθροειάς	$\frac{4.000.000}{8100} \times 5400 =$	2.666.670	—
			27.540.000	= 27.540.000
II. Μεταβλητά έξοδα		10.200 × 2.700	2.666.670	28.873.330
			28.873.330	31.540.000

Διά τοϋ ώς άνω τρόπου έπιτυγχάνεται μεγαλυτέρα άκρίβεια κατά τόν

*Εξ άλλου τυχόν προπληρωθέντα έξοδα δέν πρέπει νά θεωρῶνται αναλωθέντα καί συνεπῶς οὔτε καί κοστολογήσιμα, ἐφ' ὅσον δέν ἀνάγονται εἰς τήν ὑπό κρίσιν κοστολογικὴν περίοδον. Π.χ. προπληρωμὴ ἐνοικίου, ἢ φωτισμοῦ, ἢ ὑδρεύσεως κ.ο.κ.

IV.—*Ἀναλόγως τοῦ ἐάν προορίζονται ἢ μὴ νά καταλήξωσιν εἰς πληρωμὴν :*

α) Εἰς καταβληθέντα ἢ καταβλητέα καί

β) Εἰς ἔμπολοιστικά (Irais suppletives—kalkulatorische Aufwände), ἅτινα παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δέν προορίζονται νά καταβληθοῦν, ἐν τούτοις ἐπιβαρύνουν τὸ κόστος τοῦ δοθέντος ἀντικειμένου. Π.χ. αἱ ἀποσβέσεις, τὸ τεκμαρτόν ἐνοίκιον τοῦ ἰδιοκατοικουμένου ἀκινήτου τῆς ἐπιχειρήσεως, ὁ τόκος τοῦ ἰδίου κεφαλαίου κ.ο.κ.¹.

V.—*Ἀναλόγως τοῦ ὁμαλοῦ ἢ μὴ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀναλώσεων καί θυσιῶν :*

α) Εἰς τὰ ἑπλωῶς (ἢ κανονικά ἢ ὁμαλά) έξοδα.

β) Εἰς τὰ (οὔτω καλούμενα) ἀνώμαλα ἢ οὐδέτερα έξοδα (Neutrale Aufwände), ἑξομοιούμενα πρὸς τὰς ζημίας.

Ἐπάρχουν περιπτώσεις καθ' ἃς έξοδόν τι, λόγω τῆς ἀνωμάλου

προσδιορισμὸν τοῦ κόστους κυρίως εἰς περιόδους μειώσεως τῆς παραγωγῆς λόγω τεχνικῆς ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας, ὅποτε ὁ ἐπιχειρηματίας ἔχει ἀνάγκην νά γνωρίζῃ μετὰ τῆς μεγαλύτερας δυνατῆς ἀκρίβειας τὸ κόστος τῶν προϊόντων, εἰς τρόπον ὥστε νά ἡμπορῇ νά ρυθμίξῃ καί τὸ σημεῖον μέχρι τοῦ ὁποίου δύναται νά ὑποχωρήσῃ κατὰ τὸν ἀνταγωνισμόν. Ἀντιθέτως, κατὰ τὴν συνήθη μέθοδον, ὡσάκις μειοῦται ἡ παραγωγή, τὸ κόστος αὐξάνει, διότι τὰ συνολικά έξοδα καταμερίζονται εἰς μικρότερον ἀριθμὸν προϊόντων.

Ἐπίσης ὁ ὡς ἄνω ὀρθολογικὸς τρόπος καταδεικνύει ἐκάστοτε πόσον στοιχίζει ἡ ἀργία. Τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ σπουδαῖον κριτήριον καί ὁδηγὸν διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς σκοπιμότητος ἢ μὴ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς παραγωγῆς. Τέλος, ἡ μέθοδος αὕτη ἐπιτρέπει τὴν σύγκρισιν τοῦ κόστους τῆς μηχανικῆς ἐργασίας, κατὰ διαφόρους περιόδους, κατὰ προϊόντα καί κατὰ στάδια παραγωγικῆς διαδικασίας.

Ἐπὶ τοῦ τρόπου κατανομῆς τῶν γενικῶν ἐξόδων βλ. καί *L. de Minico, D. Amadeo, Saggi di Economia delle aziende, Milano 1942, σελ. 16.*

1. Φορολογικῶς ἐκπίπτουν ἐκ τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων τὰ δεδουλευμένα έξοδα ἀνεξαρτήτως ἐάν κατεβλήθησαν, ἐφ' ὅσον εἶναι ὀριστικά καί ἑκκαθαρισμένα. Βλ. καί ἀπόφ. Ἐλεγκτ. Συν. 313/1945.

αυτόθ διαμορφώσεως από απόψεως έκτάσεως, δέν δύναται νά ένσωματωθῆ εἰς τό κόστος τοῦ προϊόντος, παρά μόνον μέχρι τοῦ μεγέθους ἐκείνου καθ' ὃ τοῦτο θεωρεῖται κανονικόν καί ὁμαλόν. Π.χ. μία ἀπομείωσις (φύρα) πέραν τῆς συνήθους καί ὁμαλῆς ἐν τῷ κλάδῳ, ἢ ἐξοδα πειραματισμῶν, ἐρευνῶν ἢ δοκιμῶν πέραν ἐνός κανονικοῦ ποσοῦ, ἢ πρόσθετοι τόκοι λόγῳ ὑπερῆμερίας γραμματίων κλπ.¹, δέν δύνανται ν' ἀποτελέσουν ἐξοδα κοστολογήσιμα (δηλονότι στοιχεῖα τοῦ κόστους), καθ' ὅσον ταῦτα πραγματοποιοῦνται καθ' ὑπέρβασιν τοῦ ὁμαλοῦ².

VI.—'Αναλόγως τῆς ἐπιδράσεως τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἐξόδων.

Προκειμένου νά προβῶμεν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐξόδων ἀναλόγως τῆς ἐπιδράσεως τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως κρίνομεν σκόπιμον νά ἀναπτύξωμεν κατ' ἀρχὴν τὴν ἔννοιαν καί τὰς διακρίσεις τούτου.

1. Καί τὸ Ἐλεγκτικόν Συνέδριον διὰ τῆς ἀποφάσεώς του 587/1949 ἀποφαίνεται ὅτι διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ καθαροῦ κέρδους ἐκπίπτουνται τὰ ἐξοδα τὰ ἀσφαλίζοντα τὴν λειτουργίαν τῆς ἐπιχειρήσεως. Εἰς ταῦτα δέν περιλαμβάνονται αἱ συνεπεῖα καταδίκης καταβληθεῖσαι χρηματικά ποινά, τὰ δικαστικά ἐξοδα κλπ.

2. Τὸ πρόβλημα τοῦ κοστολογησίου ἢ μὴ τῶν ἐξόδων ἐμφανίζεται συχνότατα ἐν τῇ πράξει, καί δὴ εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ κράτους διενεργουμένας κοστολογήσεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καθιερώσεως διατιμῆσεως ἢ τῆς ἀσκήσεως ἐλέγχου διὰ τὴν τυχόν ὑπαρξίν ὑπερβολικοῦ κέρδους εἰς τὰς ὑπὸ τῶν πωλητῶν πραγματοποιουμένας ἐκάστοτε τιμὰς.

Τὸ Συμβούλιον Κόστους τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου, ἐφαρμόζον τὸ ἀρθρ. 30 τῆς Ἀγορανομικῆς διατάξεως 128/51, δυνάμει τοῦ ὁποῦ καθορίζεται ὅτι: «...κατὰ τὴν κοστολόγησιν ἀναγνωρίζονται τὰ ἀπαραίτητα ἐξοδα...», παγίως ἀποφαίνεται ὅτι δέν ἀναγνωρίζονται ὡς στοιχεῖα τοῦ κόστους: α) Οἱ τόκοι ὑπερῆμερίας γραμματίων καί ἐν γένει δανείων. β) Αἱ ἀπομειώσεις (φύραι) πέραν τῶν τεχνικῶς παραβεβεγμένων ὀρίων. γ) Αἱ πρόσθετοι φορολογικαὶ ἐπιβαρύνσεις λόγῳ μὴ ἐμπροθέσου δηλώσεως φόρων παραγωγῆς. δ) Τὰ ἐξοδα πειραματισμῶν, ἐρευνῶν, δοκιμῶν, πέραν τοῦ ἐν τῷ κλάδῳ συνήθους ποσοστοῦ. ε) Αἱ ἀποδόσεις τῶν πρώτων ὀλῶν αἱ κατώτεροι τῶν ἀναγνωριζομένων ὑπὸ τῆς ἐπισήμου ἀρχῆς. στ) Τὰ δικαστικά ἐξοδα διὰ παραβάσεις νομίμων διατάξεων. η) Τὰ ἐξοδα διὰ φιλανθρωπικοῦς καί κοινωνικῆς φύσεως σκοποῦς. θ) Ὁ φόρος ἐπιτηδεύματος ἢ ἕτεροι φόροι εἰσοδήματος.

Βαθμός 'Απασχολήσεως

1. 'Ανωτέρω (σελ. 64 επ.) καθώρισamen τήν έννοιαν τής τεχνικοοικονομικής Ικανότητος ή δυναμικότητος (capacité, Kapazität) επιχειρήσεως τινος. 'Η δυναμικότης αυτή έξαρτάται έκάστοτε έκ τοῦ ὑπό τής επιχειρήσεως διατιθεμένου μηχανικοῦ έξοπλισμοῦ καί εργατικοῦ δυναμικοῦ.

Τήν ανωτάτην ταύτην ή θεωρητικήν Ικανότητα, αἱ επιχειρήσεις δέν δύνανται νά ἐπιτύχουν, τόσοσν διά λόγους τεχνικούς, ὡς ή ανάγκη διακοπής ἔνεκα βλαβῶν ή συντηρήσεως τῶν μηχανῶν, ή ή επιβράδυναις τοῦ ρυθμοῦ πρὸς ἀποφυγήν εργατικῶν ἀτυχημάτων, κ.ο.κ., ὅσον καί διά λόγους οικονομικούς, ὡς ή ἐπαχθεστέρα διαμόρφωσις τοῦ κόστους ἐπί έντατικῆς χρησιμοποίησεως τοῦ μηχανικοῦ έξοπλισμοῦ, συνεπιεία δυσαναλόγων ἐπιβαρύνσεων τής παραγωγῆς, διά προσθέτου εργατικῆς ἀποζημιώσεως λόγω ὑπερωριῶν, δι' ἠύξημένων ἀποσβέσεων ή έξόδων συντηρήσεως λόγω ὑπερβολικῶν μηχανικῶν φθορῶν, ή διά μεγαλυτέρου ποσοστοῦ κακοτέχνων προϊόντων λόγω τής έντάσεως τοῦ ρυθμοῦ ἐργασίας.

Πέραν ὁμως τῶν ανωτέρω αἰτίων, φύσεως ένδοεπιχειρηματικῆς, καί λόγοι έξωεπιχειρηματικοί—ὡς αἱ ἐπικρατοῦσαι έκάστοτε εἰς τήν ἀγοράν συνθηκαί—ἀποτρέπουν συνήθως τήν χρησιμοποίησιν τής πλήρους δυναμικότητος.

Οὕτω, έκ τῶν πραγμάτων προκύπτει ὅτι ή χρησιμοποιουμένη έκάστοτε δυναμικότης ή βαθμός ἀπασχολήσεως τής επιχειρήσεως (degré d'activité—Beschäftigungsgrad) ἀποτελεῖ μόνον ἕν τμήμα τής ανωτάτης ή θεωρητικῆς δυναμικότητος. "Ἦτοι:

$$\text{Βαθμός ἀπασχολήσεως} = \frac{\text{Πραγματοποιουμένη έκάστοτε δραστηριότης}}{\text{Θεωρητικῶς δυναμένη νά ἐπιτευχθῆ τοιαύτη.}}$$

2. 'Ο βαθμός ἀπασχολήσεως διακρίνεται ἀφ' ἑνός μὲν εἰς τεχνικόν, ἀφ' ἑτέρου δέ εἰς συναλλακτικόν.

'Ο τεχνικός μετρεῖται εἴτε εἰς μονάδας παραγωγῆς, ἐφ' ὅσον πρόκειται περί προϊόντος τυποποιημένου (π.χ. σιγαρέττα, πάγος, ἄλευρα κ.τ.τ.), εἴτε εἰς μονάδας ἐπεξεργασθείσης πρώτης ὕλης, καταβληθείσης ἐργασίας, ἀναλωθέντων καυσίμων κ.ο.κ., ἐφ' ὅσον πρόκειται περί παραγωγῆς μὴ ὁμοιομόρφου, καί δὴ προκειμένου περί ἀγαθῶν παραγομένων εἰς μεγάλην ποικιλίαν (π.χ. φαρμακευτικά εἶδη, εἶδη ζαχαροπλαστικῆς κ.ο.κ.).

'Ο συναλλακτικὸς βαθμός ἀπασχολήσεως έξευρίσκεται διά τής συγκρίσεως τοῦ ἐπιτυχανομένου έκάστοτε κύκλου ἐργασιῶν πρὸς

τόν προβλεπόμενον ἢ κανονικὸν ἢ συνήθη τοιοῦτον. Ἐπὶ παραδειγματι, ἐάν αἱ μηνιαῖαι εἰσπράξεις Τραπεζῆς τινός, ὑπὸ σταθερὸν τιμᾶριθμον, εἶναι 20 ἑκατομμ. Ἐναντι τῶν συνήθων 40 ἑκατομμυρίων, λέγομεν ὅτι ὁ βαθμὸς ἀπασχολήσεως τῆς ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεως κατήλθεν εἰς τὰ 50 %.

Ἡ τυχὸν ὑπὸ διάφορα ἐπίπεδα τιμῶν σύγκρισις τοῦ κύκλου ἐργασιῶν δὲν ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς κριτήριον ἐξευρέσεως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀπασχολήσεως. Οὕτω, ξενοδοχειακὴ ἐπιχειρήσις, διαθέτουσα 200 κλῖνας μὲ ἡμερησίαν τιμὴν κλίνης δραχ. 50, δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ ἀνώτατον ὄριον ἡμερησίων εἰσπράξεων 10.000 δραχμῶν. Ἐάν αὐξήσῃ τὴν τιμὴν τῆς κλίνης εἰς δραχ. 100 ἡμερησίως καὶ μειωθῇ ἡ ἀπασχολήσις τῆς εἰς 150 μόνον κλῖνας, αἱ μὲν εἰσπράξεις τῆς θὰ ἐμφανίσουν αὐξῆσιν κατὰ 5.000 δραχ., ἡ συναλλακτικὴ τῆς ὁμῶς δραστηριότης εἰς τὴν πραγματικότητα θὰ ἔχη μειωθῆ κατὰ 25 % (ἦτοι ἀπὸ 200 εἰς 150 κλῖνας). Τοῦτου ἕνεκα ἀσφαλέστερος τρόπος ἐξευρέσεως τοῦ συναλλακτικοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς συγκρίσεως τῆς ἐκάστοτε διατιθεμένης ποσότητος ἀγαθῶν ἢ τῆς συγκρίσεως τῶν παρεχομένων ὑπηρεσιῶν πρὸς τὴν ἐκάστοτε θεωρητικὴν ἱκανότητα τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἐτεραι κατηγορίαι τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως εἶναι :

Ἄνωτατος (maximum) ἢ θεωρητικὸς, ὁσάκις ἡ ἐπιχειρήσις κατεξαντλῇ ὀλόκληρον τὴν παραγωγικὴν ἢ συναλλακτικὴν τῆς ἱκανότητα, δηλαδὴ ἐπιτυχάνῃ συντελεστὴν 100 %.

Ἄνωτικὸς (activité normale), ὁστις ἀποτελεῖ ποσοστὸν τῆς ἀνωτάτης ἀπασχολήσεως, εἶναι δὲ ὁ συνήθως ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως πραγματοποιούμενος.

Ἄριστος (optimal), ὁστις εἶναι ἐκεῖνος καθ' ὃν ἡ ἐπιχειρήσις πραγματοποιεῖ τὸ εὐνοϊκώτερον αὐτῆς κόστος. Εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον ἐπιτυγχάνεται ὁ οικονομικώτερος συνδυασμὸς τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Εἰς τὴν ἐξέυρεσιν τοῦ ὡς ἄνω ἀρίστου βαθμοῦ ἀπασχολήσεως τείνουσιν, ὡς εὐνόητον, αἱ προσπάθειαι τῆς ἐπιχειρήσεως.

3. Οὕτω, βάσει τοῦ ἀνωτέρω κριτηρίου τὰ ἔξοδα διακρίνονται :

- Εἰς σταθερά (fixes, ἢ fissi, fixed) καὶ
- Εἰς μεταβλητά (variables, mobili).

Σταθερὰ ἔξοδα¹ εἶναι ἐκεῖνα ὧν τὸ μέγεθος παραμένει κατὰ κανόνα σταθερὸν—εἰς τὰς διαδοχικὰς κοστολογικὰς περιόδους—

1. Ὁ Lang, εἰς τὸ Cost Accountant Handbook, ἔκδ. Ronald, N. York 1945, σελ. 99, λέγει ὅτι «σταθερὰ ἔξοδα εἶναι ὅλα ἐκεῖνα ἅτινα εἶναι

ασχέτως της μεταβολής της παραγωγικής ή συναλλακτικής δραστηριότητας της επιχείρησης. Τα σταθερά έξοδα, έχοντα κατ'έξοχην χρονικόν¹ χαρακτήρα, συμπίπτουν συνήθως με τα γενικά έξοδα διοικήσεως (Γ.Ε.Δ.).

Τονίζομεν όμως ότι τα κατά κανόνα σταθερά έξοδα, πέραν ωρισμένου σημείου αύξησεως του βαθμού άπασχολήσεως, ύφίστανται την επίδρασιν τούτου. Ούτω, π.χ. εάν η παραγωγική δραστηριότητα αύξηθῆ ὑπερμέτρως, τότε θά απαιτηθῆ επέκτασις τῶν ἐγκαταστάσεων καί ὡς ἐκ τούτου ἀξίησις τῶν ἐνοικίων, πρόσληψις νέων ὑπολλήλων καί κατὰ συνέπειαν ἀξίησις μισθῶν κ.τ.τ. Ὡς ἐκ τούτου τὰ έξοδα ταῦτα θά ἔδει νά ἀποκαλοῦνται ὀρθότερον ἡμισταθερά (frais semi-fixes, semi-fixed).

Μεταβλητὰ έξοδα εἶναι, ἀντιθέτως, ἐκεῖνα ἅτινα μεταβάλλονται, κατὰ κανόνα, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως τῆς ἐπιχείρησης².

συνάρτησις τοῦ χρόνου καί ἅτινα πραγματοποιοῦνται, ἔστω καί ἐάν ἡ ἀπασχόλησις εἶναι ἰση πρὸς τὸ μηδέν».

1. Οἱ Γερμανοὶ (ἴδια ὁ M. R. Lehmann) διακρίνουν έξοδα σταθερά :

α) Ἀπὸ ἀπόψεως χρονικῆς (fixe Kosten). Ταῦτα εἶναι ἀσχετα πρὸς τὴν ἀπασχόλησιν. Π.χ. αἱ ἀποσβέσεις τῶν κτιρίων.

β) Ἀπὸ ἀπόψεως μονάδος παραγωγῆς (konstante Kosten) κατὰ κανόνα τὰ ἡμερομίσθια.

γ) Ἀπὸ ἀπόψεως ἀρισμένης παραγγελίας (feste Kosten). Ὅρα καί I, Χρυσόκρη. Τεχνικὴ Κωστολογήσεως, Ἀθήναι 1958.

2. Τὰ μεταβλητὰ έξοδα εἶναι περισσότερον ἐξατομικευμένα καί προσδιορισίμα προκειμένου περὶ κόστους παραγωγῆς παρά περὶ κόστους διαθέσεως. Οὔτω, τὸ κόστος τῆς πρώτης ὕλης τῆς ἐνσωματωμένης εἰς ἐκάστην μονάδα προϊόντος ἀποτελεῖ έξοδον ἀναλογικόν καλῶς καθωρισμένον, ἐνῶ τὰ ἀναλογικὰ έξοδα τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὸ κόστος διαθέσεως ἀποδεικνύονται in concreto οὐχὶ ἀναλόγως ἀλλὰ δυσαναλόγως μεταβαλλόμενα.

Νεώτεροι ἐρευνῶναι—βλ. *Fabrizi C.*, εἰς *Struttura e costi della distribuzione*, Milano 1955. *Lezioni per analisti di mercato raccolte dal dott. Luigi Pieraccioni*, σελ. 370 ἐπ.—ὠδήγησαν εἰς τὴν περαιτέρω διάκρισιν τῶν τοιούτων μεταβλητῶν ἐξόδων ἐν σχέσει πρὸς τὴν αἰτίαν τοῦ μεταβλητοῦ τούτων.

Οὔτω, ὑπάρχουν έξοδα μεταβλητὰ τὰ ὁποῖα μεταβάλλονται λόγῳ μεταβολῆς τῶν ποσοτήτων καί ἕτερα ἅτινα μεταβάλλονται λόγῳ ἀλλαγῆς τῆς ἀξίας τούτων.

Ἐπί παραδείγματι, τὰ έξοδα μεταφορᾶς (χιλιομετρικὸς τόννος) ἢ οἱ δασμοὶ οἱ ἐπιβαλλόμενοι ἐπὶ τῆς φυσικῆς ποσότητος (βάρους ἢ τεμαχίου κλπ.) ἢ ἡ ἀμοιβὴ ἐργασίας ἢ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν πωλουμένων τεμαχίων κ.ο.κ., εἶναι έξοδα μεταβλητὰ οὐδεμίαν ἔχοντα σχέσιν μετὰ τὴν τιμὴν τῶν ἐμπορευμάτων, ἐνῶ αἱ προμήθειαι, αἱ μεσιτεῖαι, ὁ Φ.Κ.Ε., οἱ δασμοὶ ad valorem, τὰ τραπεζικὰ έξοδα κ.ο.κ. εἶναι έξοδα μεταβλητὰ, τὰ

Όσοις χρησιμοποιούνται συντελεστές κατά τμήμα και επιθυμούν να προσδιορίσουν εύκολα το κατά μονάδα κόστος. Ή έχει ένα ή άνω από τμήματα διαφορετικών ως εκχωρημένων στοιχείων είναι διλυότερον εξακριβώσιμα.

Όσοις οι συντελεστές κατά τμήμα δεν είναι άκριβτοι. Δηλαδή προσκείμενου περί τμημάτων με άνωμασμένους κόστους.

Όσοις είναι άναγκαίοι οι συντελεστές κατά κέντρο κόστους και επιθυμούν να έχουν εύκολον καθορισμόν του κόστους κατά μονάδα. Ή έχει ένα ή άνω από τμήματα διαφορετικά ως εκχωρημένον στοιχεία είναι διλυότερον εξακριβώσιμα.

Όσοις επιθυμούν ν' απαλείψωμεν από το κατά μονάδα κόστος ή από την αξίαν της άπογραφής σταθερού επιβαρόνουσ άπορρώσας διαβρώλλωσαν παραγωγικών λειτουργιών. Ή έχει ένα επιθυμούν να εξακριβώσωμεν την κατά μονάδα έκτιστην των Γ.Β.Ε., έντός περιόδου έτών τινων (παραδοτά ετών), έντός του οικονομικού κύκλου. Ή έχει ένα άλλων να συστασώμεν την έκτιστην των γενικών έξόδων με την έφαρμωγήν μεθόδου standard cost.

Έναός συνυπόζεται τα πλεονεκτήματα των ως άνω μεθόδων κατοίνουσ συντελεστών με τα άντιτοίχα των άνωθεν άνωτελεστών κέντρου κόστους.

Όρισιός συντελεστής κόστους τμήματος

Συντελεστής κέντρου κόστους

Όρισιός συντελεστής κέντρου κόστους

Κανονικός συντελεστής

Συντελεστής κατά νομισματικόν μονάδα standard άμέσων ήμερομισθίων

Συντελεστής κατά standard άρας άμέσων έργασίας

Συντελεστής κατά standard άρας λειτουργίας μηχανών

Συντελεστής καθ' όσον προτύπου (standard) παραγωγικής έργασίας

$$\frac{\text{Κόστος άμέσων ήμερομισθίων, τμήματος + Γ.Β.Ε. τμήματος}}{\text{όροι ή μονάδες παραγωγής τμήματος ή αξία παραγωγής τμήματος}}$$

$$\frac{\text{Άμεσα ως προς το κέντρον κόστους Γ.Β.Ε. + έμμεσα και δι' έπιμερισθέντα ως προς το κέντρον κόστους Γ.Β.Ε.}}{\text{όροι, ή μονάδες, ή αξία παραγωγής του κέντρου κόστους}}$$

$$\frac{\text{Άμεσα ήμερομισθία του κέντρου κόστους + άμεσα και έμμεσα Γ.Β.Ε. του κέντρου κόστους}}{\text{όροι, ή μονάδες, ή αξία παραγωγής κέντρου κόστους}}$$

$$\frac{\text{Προβολογούμενα Γ.Β.Ε. βάσει κανονικής άποσχολήσεως κανονική παραγωγή εις άρας, άλλων, ή μον. παραγωγής}}$$

$$\frac{\text{Κανονικά Γ.Β.Ε.}}{\text{αξία standard άμέσων ήμερομισθίων}}$$

$$\frac{\text{Κανονικά Γ.Β.Ε.}}{\text{όροι άμέσων έργασίας}}$$

$$\frac{\text{Κανονικά Γ.Β.Ε.}}{\text{standard άρας λειτουργίας μηχανών}}$$

$$\frac{\text{Πρότυπα (standard) άμεσα ήμερομισθία + άμεσα και έμμεσα κατά τμήμα Γ.Β.Ε. κανονικού μεγέθους}}{\text{πρότυποι (standard) παραγωγικοί όροι}}$$

Όρισιός συντελεστού κόστους κατά μήνα

Συντελεστού δι' έκα στον κέντρον κόστους

Όρισιός συντελεστού κέντρου κόστους

Κανονικών συντελεστών

Ειδικότερον:

α) Βάσει προτύπων (standard) άμέσων ήμερομισθίων.

β) Βάσει προτύπων (standard) άρών άμέσων έργασίας.

γ) Βάσει προτύπων (standard) άρών λειτουργίας μηχανών.

15. Πρότυπων (standard) παραγωγικών άρών.

1. Βλ. Production Handbook, New York 1947, σελ. 1944 έτ.
 2. Άρχικόν κόστος (Prime cost) σημαίνει έννοια το άόροισμα κόστους πρώτων άλών + κόστους άμέσου έργασίας.
 3. Ήιστορικός.
 4. Λογιστικός.

Ταῦτα ὑποδιαιροῦνται :

- *Εἰς ἀναλογικά* (frais proportionnels).
- *Εἰς αὐξοντα* (frais progressifs).
- *Εἰς φθίνοντα* (frais dégressifs).
- *Εἰς παλίνδρομα* (frais régressifs).

1) *Ἀναλογικά* εἶναι ἐκεῖνα ὧν τὸ συνολικόν μέγεθος μεταβάλλεται εὐθέως, ἀναλόγως πρὸς τὸν βαθμὸν ἀπασχολήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Τοιαῦτα ἔξοδα εἶναι συνήθως τὰ τῶν πρώτων ὀλῶν, ἡμερομισθίων, κινητηρίου δυνάμεως, ὕδρευσεως κλπ. Π.χ. διὰ τὴν παραγωγὴν 136 ὄκ. ἄρτου ἀπαιτοῦνται 100 ὄκ. ἀλεύρου, διὰ τὴν παραγωγὴν 272 ὄκ. ἄρτου θὰ ἀπαιτηθοῦν 200 ὄκ. ἀλεύρου κ.ο.κ.

Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι ἀπολύτως ἀναλογικά ἔξοδα δὲν ὀφίστανται, εἴτε ἐκ λόγων καθαρῶς τεχνικῶν, εἴτε καὶ ἐκ λόγων οἰκονομικῶν. Οὕτω, ἐπὶ μεγαλυτέρων ποσοτήτων πρώτων ὀλῶν ὀφισταμένων ἐπεξεργασίαν ἐμφανίζονται, ἀναλογικῶς, ὀλιγώτεροι ἀπομειώσεις (φύραι).

2) *Αὐξοντα* ἢ *προοδευτικά* εἶναι ἐκεῖνα τῶν ὁποίων τὸ συνολικόν μέγεθος αὐξάνει μὲ συντελεστὴν μείζονα τοῦ τῆς αὐξήσεως τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως. Π.χ. αἱ ἀποσβέσεις καὶ ἐν γένει φθοραὶ καθίστανται συνήθως αὐξουσαι σὺν τῇ ἐντάσει τῆς παραγωγῆς. Ἐπίσης ἡ ὑπερέντασις τοῦ ρυθμοῦ τῆς παραγωγῆς συνεπάγεται τὴν αὐξησιν τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἐλαττωματικῶν ἢ ἀκαταλλήλων προϊόντων κλπ.

3) *Φθίνοντα ἔξοδα* εἶναι ἐκεῖνα τῶν ὁποίων τὸ συνολικόν μέγεθος αὐξάνει μὲν σὺν τῇ προόδῳ τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ ὁ συντελεστὴς αὐξήσεως τούτων εἶναι μικρότερος τοῦ συντελεστοῦ αὐξήσεως τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως. Ἐπὶ παραδείγματι, εἰς ἄρτοποιεῖον τὰ ἔξοδα θερμάνσεως τοῦ κλιβάνου βαίνουν φθίνοντα μετὰ τὴν ἀρχικὴν θέρμανσιν τούτου, καθ' ὅσον ἡ διατήρησις ἐν συνεχείᾳ σταθεροῦ ἐπιπέδου θερμοκρασίας ἀπαιτεῖ μέρος μόνον τῶν ἀρχικῶν καυσιμῶν.

4) *Παλίνδρομα ἔξοδα* εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, αὐξανομένου τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀπασχολήσεως, αὐξομειοῦνται κατὰ ρυθμὸν ἐναλλασσόμενον. Π.χ. διὰ τὴν παραγωγὴν 100 μονάδων προϊόντος Α ἀπαιτοῦνται :

$$\begin{array}{r} 10 \text{ ἐργάται} \times 50 \text{ δραχ. ἡμερομισθίων} = 500 \\ 1 \text{ ἐπόπτης ἐργασίας} \times 60 \quad \quad \quad = 60 \\ \hline \text{Δραχ.} \quad \quad \quad 560 \end{array}$$

ὁποῖα σχετίζονται πρὸς τὴν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς ἢ τὴν τιμὴν τῆς πωλήσεως. Πλείονα βλ. εἰς μελέτην μας *Τὸ Κόστος Διαθέσεως*, Ἀθήναι 1957, σελ. 29.

Δηλαδή, επιβάρυνσις τῆς ἐπιχειρήσεως δι' ἐργατικά κατὰ μονάδα παραγωγῆς

$$\frac{560}{100} = 5,60$$

Ἐάν διὰ τὴν παραγωγὴν 150 μονάδων ἀπαιτοῦνται :

$$15 \text{ ἐργάται} \times 50 = 750$$

$$2 \text{ ἐπόπται} \times 60 = \frac{120}{870}$$

ἡ ἐπιβάρυνσις δι' ἐργατικά κατὰ μονάδα παραγωγῆς θὰ εἶναι :

$$\frac{870}{150} = 5,80$$

Καὶ ἐάν διὰ παραγωγὴν 180 μονάδων ἀπαιτοῦνται :

$$18 \text{ ἐργάται} \times 50 \text{ δρχ. ἡμερομισθίων} = 900$$

$$2 \text{ ἐπόπται} \times 60 \text{ » } = \frac{120}{1.020}$$

ἡ ἐπιβάρυνσις δι' ἐργατικά κατὰ μονάδα παραγωγῆς ἔσεται :

$$\frac{1.020}{180} = 5,66.$$

Ἄρα, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐπιχείρησις ἐπιβαρύνεται μὲ ἐργατικά κατὰ μονάδα :

Ἐπὶ παραγωγῆς 100 μονάδων Δρχ. 5,60

» » 150 » » 5,80

» » 180 » » 5,66

Δηλαδή, τὰ ἔξοδα ἡμερομισθίων ἐν προκειμένῳ καθίστανται *παλινδρομα*, ἀναλόγως τοῦ ἐκάστοτε βαθμοῦ ἀπασχολήσεως.

4. Διὰ τοῦ κατωτέρω¹ πίνακος καταδεικνύεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς σχέσεως μεταξὺ σταθερῶν καὶ μεταβλητῶν ἐξόδων. Πρὸς τοῦτο θεωροῦμεν ὡς βέβαιον ὅτι τὰ ἔξοδα τῶν πρώτων ὑλῶν εἶναι ἀνάλογα, ὅτι ἡ ἀνωτάτη ἀπασχολήσις τῆς ἐπιχειρήσεως δύναται νὰ φθάσῃ τὰς 5.000 μονάδας ἑτησίως, ὅτι ἡ τιμὴ πωλήσεως τῶν 270 εἶναι σταθερά, ὅτι τὰ ἀναλογικά κατὰ μονάδα ἔξοδα εἶναι 168 καὶ ὅτι τὰ σταθερά εἶναι 240.000. Βάσει τῶν ἀνωτέρω τὰ συνολικά καὶ κατὰ μονάδα ἔξοδα, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ποσοστά κερδῶν διαμορφοῦνται διαφοροτρόπως.

1. Pauwels, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 115.

Παρούσα		Συνολικά έξοδα			Άποτέλεσμα		Έξοδα κατά μονάδα			
Ποσότης	Τύπη κλήσεων	Έσοδα (απόδοσή) (απόδοσή)	Σταθμά	Μεταβλητά		Κέρδη ή Ζημία	Ποσοτόν επί τοις %	Σταθμά	Μεταβλητά	Σύνολον
				Αναλυτικά	Προσθετικά					
0	0	0 %	240 000	0	240 000	—	—	—	—	—
500	135 000	10 %	240 000	84 000	324 000	—	—	480	168	648
1000	270 000	20 %	240 000	168 000	408 000	—	—	240	168	408
1500	405 000	30 %	240 000	252 000	492 000	—	—	160	168	328
2000	540 000	40 %	240 000	336 000	576 000	—	—	120	168	288
2500	675 000	50 %	240 000	420 000	660 000	+	2,2 %	96	168	264
3000	810 000	60 %	240 000	504 000	744 000	+	8,1 %	80	168	248
3500	945 000	70 %	240 000	588 000	828 000	+	12,4 %	68,6	168	236,6
4000	1.080 000	80 %	240 000	672 000	912 000	+	15,5 %	60	168	228
4500	1.215 000	90 %	240 000	756 000	996 000	+	18 %	53,3	168	221,3
5000	1.350 000	100 %	240 000	840 000	1.080 000	+	20,1 %	48	168	216
5500	1.485 000	110 %	240 000	924 000	1.234 000	+	16,9 %	43,6	180,7	214,3
6000	1.620 000	120 %	240 000	1.008 000	1.388 000	+	14,3 %	48	191,3	231,3

Ἔννοια καὶ κατηγορίαι τῶν ἔσοδων.

5. Ὑπὸ τὸν ὄρον *ἔσοδον* (produit - Ertrag - *τίσανθ*) νοεῖται, πᾶσα ἀπόκτησις ἀξιών καὶ δικαιωμάτων, ἐν γένει ἠθελημένη καὶ—κατὰ κανόνα—ἐναντι παροχῆς καὶ ἀνταλλάγματος.

Ἐν τῇ πράξει συγχέονται τὰ ἔσοδα μὲ τὰς πάσης φύσεως (χρηματικός) εἰσπράξεις τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ ἀποφικ αὐτῆ στενῶς ἐρμηνεύει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔσοδου, καὶ δὴ μόνον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς χρηματικῆς πραγματοποιήσεως του. Ἐν τούτοις ὁμως δὲν θὰ πρέπει νὰ λημονῆται—ὡς ἄλλωστε καὶ ἀνωτέρω ἐτονίσθη—ὅτι ἔσοδον, ὑπὸ τὴν τεχνικὴν τοῦ ὄρου ἔννοιαν, ἐν τῇ Οἰκονομικῇ τῶν Ἐπιχειρήσεων, ἀποτελοῦν τὰ πάσης φύσεως παραγόμενα προϊόντα καὶ αἱ παρεχόμεναι ὑπηρεσίαι.

Τούτου ἕνεκα νομιζομεν ὅτι εἶναι σκόπιμον νὰ διακρίνωμεν τὸν ὄρον *ἔσοδα* (οἰκονομικὰ ἔσοδα) ἀπὸ τὸν ὄρον *εἰσπράξεις* (χρηματικὰ ἔσοδα). Πράγματι, ἐν τῇ παραγωγικῇ διαδικασίᾳ ἀναλίσκονται οἱ συντελεσταὶ παραγωγῆς (πάσης φύσεως ἔξοδα) καὶ ἀποκτιῶνται ἀντίστοιχα προϊόντα καὶ ὑπηρεσίαι. Τὰ ἐν λόγῳ προϊόντα καὶ ὑπηρεσίαι συνιστοῦν τὸ *οἰκονομικὸν ἔσοδον*, ὅπερ ἐν συνεχείᾳ ρευστοποιούμενον μετατρέπεται εἰς *χρηματικὸν ἔσοδον*.

Ἡ πρώτη φάσις τοῦ ἔσοδου ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τοῦ χρηματικοῦ ἔσοδου, ὅπερ δὲν θὰ ἠδύνατο κανονικῶς ν' ἀποκτηθῆ ἄνευ ταύτης.

Τὸ οἰκονομικὸν ἔσοδον ἐπιτυγχάνεται εὐθύς ὡς συντελεσθῆ ἡ συνάρθρωσις τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης τὸ οἰκονομικὸν ἔσοδον παριστᾷ τὴν ὕλικὴν ἔκφρασιν τοῦ κόστους.

Ἡ μορφή αὐτῆ τοῦ ἔσοδου, παριστώσα τὸν μετασχηματισμὸν τῶν ὕλων καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας εἰς ἀγαθὰ καὶ χρησιμότητας, ἀνταποκρίνεται μὲν πρὸς τὸ *παραγωγικὸν κύκλωμα* τῆς ἐπιχειρήσεως, οὐχὶ ὁμως καὶ πρὸς τὸ *ποριστικὸν κύκλωμα*, ἐφ' ὅσον δὲν συμπληροῦται διὰ τῆς πωλήσεως καὶ τῆς μετατροπῆς τοῦ κόστους εἰς εἰσπράξεις, ἤτοι εἰς ἔσοδον χρηματικόν.

Οὕτω ἡ ἔννοια τοῦ χρηματικοῦ ἔσοδου, δεσπόζουσα κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ φαινομένου τοῦ ἔσοδου, παραπλοῦσθ καὶ παρασύρει τὴν πράξιν εἰς τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν σύγχυσιν.

Τὸ χρηματικὸν ἔσοδον παριστᾷ διὰ τὴν ἐπιχειρήσιν τὴν εἰς αὐτὴν χρηματικὴν εἰσροήν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ κόστος ἐπιστρέφει εἰς ταύτην ὑπὸ τὴν ρευστὴν μορφήν του, ἀφοῦ προηγουμένως διήνησε πλήρως τὸν κύκλον τῶν ἐπενδύσεων. Οὕτω, τὸ χρηματικὸν ἔσοδον

τό προκύπτον εκ των πωλήσεων είναι ή περιληπτική μορφή της επιχειρηματικής ανταλλαγής και εξαρτάται εκ δύο παραγόντων : από την πραγματοποίησιν τοῦ οικονομικοῦ ἐσόδου—ὅπερ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας—καί ἀπό τὴν ἐνεργὸν ζήτησιν τῶν προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν εκ μέρους τῆς καταναλώσεως.

6. Αἱ διακρίσεις τῶν ἐσόδων αἱ συνηθέστερον ἀπαντῶμεναι εἶναι :

I.—*Ἀναλόγως τῆς ὀργανικῆς συναρτήσεώς των πρὸς τὴν φύσιν τῆς δραστηριότητος τῆς ἐπιχειρήσεως :*

Εἰς ὀργανικά, εἴαν τὰ ἔσοδα ἀπορρέουν εκ τῆς ὀργανικῆς δραστηριότητος τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ εἰς ἀνόργανα, ἐφ' ὅσον προκύπτουν εκ πηγῶν ἐκτάκτων καὶ ἀνεξαρτήτων πρὸς τοὺς καθαυτὸ σκοποὺς ταύτης. Ἐπὶ παραδείγματι, ποσὸν εἰσπραχθέν εκ τῆς ἐκποίησεως ἀκινήτου ἢ τῆς πωλήσεως πεπαιωμένων μηχανημάτων ἀποτελεῖ ἀνόργανον ἔσοδον, ἐνῶ ποσὸν εἰσπραχθέν εκ τῆς πωλήσεως ἀγαθῶν, ἢ εκ τῆς παροχῆς ὑπηρεσιῶν κ. ο. κ., συνιστᾷ ὀργανικὸν ἔσοδον¹.

II.—*Ἀναλόγως τῆς ἀναγωγῆς των ἢ μὴ εἰς ὠρισμένην χρονικὴν περίοδον (καθορισμοῦ ἐσόδων) :*

α) Εἰς ἔσοδα κτηθέντα.

β) Εἰς ἔσοδα μήπω κτηθέντα.

Κτηθέντα ἔσοδα εἶναι τόσον τὰ εἰσπραχθέντα ὅσον καὶ τὰ εἰσπραχθησόμενα. Ἐξ ἄλλου τυχόν προεἰσπραχθέντα ἔσοδα (φέρ' εἰπεῖν ἐνοίκια, τόκοι κ. ο. κ.) δὲν θεωροῦνται ὡς ἀποκτηθέντα καὶ ἄρα δὲν ἀνάγονται εἰς τὴν ὑπὸ κρίσιν περίοδον.

III.—*Ἀναλόγως τοῦ ἐὰν προσορίζωνται ἢ μὴ τὰ καταληξῶσιν εἰς εἰσπραξιν :*

α) Εἰς ἔσοδα εἰσπρακτέα.

β) Εἰς ἔσοδα ὑπολογιστικά.

Εἰς τὴν τελευταίαν κατηγορίαν περιλαμβάνονται αἱ ἐσωτερικαὶ παροχαὶ ἀπὸ παραγωγικῆς τινος φάσεως εἰς ἑτέραν τοιαύτην ἢ

1. Διαστέλλεται ἡ ἔννοια τοῦ ὀργανικοῦ οικονομικοῦ ἐσόδου εκ τῆς ἔννοιαις τοῦ κύκλου ἐργασιῶν (chiffre d'affaires). Ὡς κύκλος ἐργασιῶν νοεῖται τὸ ἔσοδον τὸ προκύπτον μόνον εκ τῆς πωλήσεως ἀγαθῶν ἢ τῆς παροχῆς ὑπηρεσιῶν (ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐπιχειρήσεως παροχῆς ὑπηρεσιῶν). Περὶ τῆς φορολογίας τοῦ κύκλου ἐργασιῶν παρ' ἡμῖν βλ. Ν. Τόση, Ἡ φορολογία τοῦ κύκλου ἐργασιῶν, Ἀθῆναι 1952.

ἀπό δοθέντα κλάδον ἐκμεταλλεύσεως εἰς ἕτερον τοιοῦτον. Ἐπι παραδείγματι, εἰς μίαν γεωργοκτηνοτροφικὴν ἐπιχείρησιν, ἡ ἀξία τῆς κόπρου τῆς κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως, τῆς χρησιμοποιουμένης ὡς λίπασμα διὰ τὴν γεωργικὴν καλλιέργειαν, ἀποτελεῖ ἔσοδον μὲν ὑπολογιστικόν διὰ τὴν κτηνοτροφικὴν ἐκμετάλλευσιν, ἔσοδον δὲ ὑπολογιστικόν διὰ τὴν γεωργικὴν τοιαύτην.

IV.—*Ἀναλόγως τοῦ ὀμαλοῦ ἢ μὴ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἀποκτωμένου ἔσοδου :*

- α) Εἰς ἔσοδα ὀμαλὰ ἢ κανονικά.
- β) Εἰς ἔσοδα ἀνώμαλα ἢ οὐδέτερα.

Τὰ πρῶτα πραγματοποιοῦνται, συνήθως, ὑπὸ ὀμαλῶς (κανονικῶς) συνθήκας λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ παρουσιάζουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συχνότητα καὶ ρυθμικότητα ἐν τῇ ἐπαναλήψει των¹, ἐνῶ τὰ δεῦτερα εἶναι μᾶλλον ἀπρόβλεπτα καὶ δημιουργοῦνται, εἴτε συνεπεῖς εὐμενοῦς ἐπιδράσεως τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου, εἴτε ἐξ ἄλλων αἰτίων ἅτινα εὐμενῶς ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐπι παραδείγματι, ἡ ἀπότομος καὶ πέραν τοῦ συνήθους ἄνοδος τῆς θερμοκρασίας—γεγονός ἀπρόβλεπτον καὶ ἀστάθμητον διὰ τὴν ζυθοποίησιν—δημιουργεῖ πρόσθετόν τινα κατανάλωσιν ζύθου.

Πολλάκις, τὸ εὐμενὲς ἔκτακτον περιστατικόν, τὸ δημιουργήσαν ἔσοδα ἄνω τοῦ ὀμαλοῦ ἢ κανονικοῦ ἐπιπέδου, εἶναι δυνατὸν συχνὰ νὰ ἐπανεμφανίζηται καὶ οὕτω πῶς νὰ δημιουργῇ μονιμωτέραν κατάστασιν ὑπὲρ τῆς εὐνοουμένης ἐπιχειρήσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ οὕτω πῶς ἀρχικῶς ἐμφανισθὲν ὡς ἀνώμαλον (ἢ οὐδέτερον, ἢ συγκυριακόν) ἔσοδον μετατρέπεται εἰς ὀμαλὸν ἢ κανονικόν. Ἐπι παραδείγματι, ἡ διατήρησις ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐπὶ μακρὸν τῆς ἀπαγορεύσεως εἰσαγωγῆς προϊόντος τινὸς διὰ λόγους, φέρ' εἰπεῖν, συναλλαγματούς, μετατρέπει τὸ ἀρχικῶς ἐμφανισθὲν ὡς ἀνώμαλον ἔσοδον τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν ἀσχολουμένων εἰς ἀντίστοιχα προϊόντα εἰς ὀμαλὸν τοιοῦτον.

---

1. Ἐσοδὸν τι παρουσιάζον κανονικότητα, περιοδικότητα καὶ ἀπορρέον ἐξ ὀρισμένης πηγῆς, φέρεται συνήθως φοροτεχνικῶς ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν πρόσσοδος.

§ 4.—Τὸ νεκρὸν (ἢ ἀδρανὲς ἢ οὐδέτερον) σημεῖον* κυκλοφορίας (*point mort, point critique, break even point, il punto morto delle aziende, punto d'indifferenza, Kritischer Punkt*).

Γενικά.

1. *Νεκρὸν σημεῖον* τῆς κυκλοφορίας εἶναι τὸ ποσὸν ἐκεῖνο τῶν συναλλαγῶν (κύκλου ἐργασιῶν) διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιχειρήσις καλύπτει ἐπακριβῶς τόσον τὰ σταθερὰ ὅσον καὶ τὰ μεταβλητὰ αὐτῆς ἐξοδα καὶ δὲν ἀποκαμίζει οὔτε κέρδη, ἀλλ' οὔτε καὶ ζημίας. Ἡ, ἐν ἄλλοις λόγοις, ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιχειρήσις ἀρχίζει νὰ ἐπιτυγχάνῃ κέρδη. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος (σελ. 252) διαφαίνεται ὅτι τὸ νεκρὸν σημεῖον κυκλοφορίας τῆς ἐπιχειρήσεως εὐρίσκεται μεταξὺ 2000·2500 πωλουμένων μονάδων προϊόντων.

2. Τὸ νεκρὸν σημεῖον δυνάμεθα νὰ τὸ προσδιορίσωμεν διὰ τῆς κάτωθι ἐξισώσεως¹:

*Ἐάν ὀρίσωμεν C = τὰ σταθερὰ γενικά ἐξοδα ἐν συνόλῳ, μ = τὰ μεταβλητὰ κατὰ μονάδα προϊόντος, τ = τὴν τιμὴν πωλήσεως τῆς μονάδος προϊόντος καὶ χ = τὸ ποσὸν ἢ τὸν ὄριθμὸν τῶν μονάδων προϊόντος, θὰ ἔχωμεν:

$$C + \mu \cdot \chi = \tau \cdot \chi \quad (\text{ὕποθετομένου ὅτι } \tau > \mu)$$

$$\text{ἢ καὶ } \chi = \frac{C}{\tau - \mu}$$

Παράδειγμα: $C = 240.000$, $\mu = 168$, $\tau = 270$.

$$\text{ὁθεν, } \chi = \frac{240.000}{270 - 168} = 2353 \text{ μονάδες προϊόντος.}$$

*Ἐπίσης θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξευρεθῇ καὶ δι' ἑτέρου τύπου κατὰ τὸ σχῆμα:

$$\begin{aligned} & \text{*Ἀντίτιμον μονάδων συνιστωσῶν τὸ νεκρὸν σημεῖον} = \\ & = \frac{\text{Σταθερὰ Γεν. ἐξοδα} \times \text{ἀντίτιμον πωλήσεων}}{\text{Καθαρὸν κέρδος} + \text{Σταθερὰ Γενικά ἐξοδα}} \end{aligned}$$

* Βλ. καὶ *C. Muttetot, Le point mort des Entreprises, Rev. « Experta » N° 58-59-62/1929. M. Pauwels, Analyse de l'Exploitation, Bruxelles 1944. F. Scheppler et Vebre, Étude sur le point mort, Revue « Experta » 42/1928. V. Masl, Anallsi di Bilancio delle Imprese, Bologna 1953, σελ. 201 ἐπ. De Louvet, Analyse et discussion de Bilans, 350. Greco, Il punto morto delle aziende. P. Donzallaz, Méthode d'analyse des Entreprises, Lausanne 1955, σελ. 141 ἐπ. G. Champion, Traité des Entreprises privées, Paris 1945, σελ. 301 ἐπ. Μ. Τσιμόζον, Τὸ οὐδέτερον ἢ ἀδρανὲς σημεῖον τῆς κυκλοφορίας, Ἀθῆναι 1932. 1. M. Pauwels, op. cit., σελ. 115 ἐπ.*

Παράδειγμα :

Ἐάν τὸ ἀντίτιμον τῶν πωλήσεων ἐπιχειρήσεως Α εἶναι 1.350.000, τὰ σταθερὰ ἔξοδα ἐν συνόλῳ εἶναι 240.000, τὰ μεταβλητὰ ἐν συνόλῳ 840.000, τὸ δὲ καθαρὸν κέρδος αὐτῆς 270.000, τὸ ἀντίτιμον τῶν μονάδων τοῦ νεκροῦ σημείου κυκλοφορίας ἔσεται :

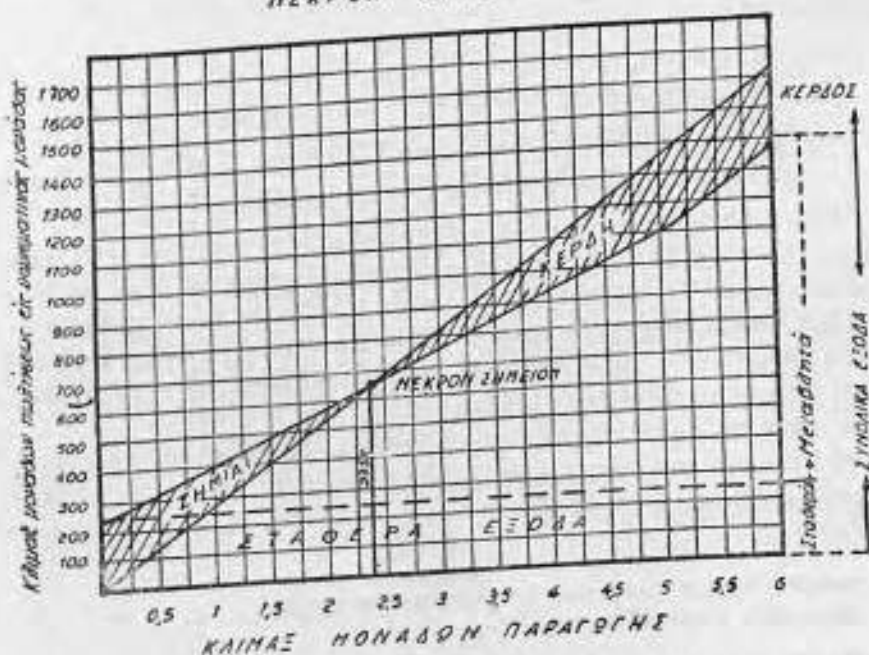
$$\frac{240.000 \times 1.350.000}{270.000 + 240.000} = 635.300 \text{ περίπου.}$$

Εἰς τοῦτο δέ, κατὰ τὸν ἀνωτέρω πίνακα, ἀντιστοιχεῖ ὡς νεκρὸν σημεῖον ὁ ἀριθμὸς μονάδων 2 000 — 2 500.

Διὰ παρεμβολῆς δὲ προσδιορίζεται ἐπακριβῶς τὸ νεκρὸν σημεῖον εἰς 2 352 μονάδας.

Εἰς τὸ ἀκόλουθον διάγραμμα προσδιορίζεται διὰ γραφικῆς χαράξεως τὸ νεκρὸν σημεῖον κυκλοφορίας τῆς ἐπιχειρήσεως.

ΝΕΚΡΟΝ ΣΗΜΕΙΟΝ

3. Κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τὸ νεκρὸν σημεῖον ἀποτελεῖ τὸ ὄριον εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἐπιχείρησις δὲν ἔχει οὔτε κέρδη, ἀλλ' οὔτε καὶ ζημίας. Ὅταν αἱ πωλήσεις πίπτουν κάτω τοῦ καθορισθέντος νεκροῦ σημείου, ἐμφανίζεται ζημία, ἥτις ὀλονέν αὐξάνει μὲ τὴν μείωσιν τοῦ κύκλου ἐργασιῶν. Ὅταν, ἀντιθέτως, αἱ πωλήσεις

υπερβαίνουν τὸ νεκρὸν σημεῖον, τότε ἡ ἐπιχείρησις παρουσιάζει κέρδη συνεχῶς ἀξαναόμενα μέχρι τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀρίστης ἀπασχολήσεως. Τὰ κέρδη ταῦτα, (συνήθως,) μειοῦνται ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τῆς τελικῆς ἐκμηδενισεῶς τῶν, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιχείρησις διέρχεται τὸ σημεῖον τῆς ἀρίστης ἀπασχολήσεως καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν ὑπεραπασχόλησιν (δηλαδή, τὸ *maximum*).

Τὸ σημεῖον τῆς ἐκμηδενισεῶς τῶν κερδῶν λόγω ὑπεραπασχολήσεως ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον *νέον νεκρὸν σημεῖον*.

Ἡ σημασία τοῦ *δευτέρου τοῦτου νεκροῦ σημείου* εἶναι προφανῆς, διότι ὑποδεικνύει εἰς τὴν ἐπιχείρησιν διττὸν ἐν δὲν μεταβάλη τὴν *στατικήν* τῆς συγκρότησιν, δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὴν ν' αὐξήσῃ τὴν ἀπασχόλησιν τῆς πέραν ὠρισμένου ὁρίου.

4. Τίθεται ἤδη τὸ ἐρώτημα: Ἐάν βάσει τοῦ ὡς ἄνω πίνακος (σελ. 252) ἡ ἐπιχείρησις ἐπιθυμῇ νὰ πραγματοποιήσῃ κέρδος 18%, ἦτοι δρχ. 219.000, ποῖον ἀντίτιμον πωλήσεων ὀφείλει αὐτὴ νὰ ἐξασφαλίσῃ;

$$\begin{aligned} \text{Ἀντίτιμον πωλήσεων} &= \text{Σύνολον σταθερῶν ἐξόδων} + \text{σύνολον} \\ &\quad \text{μεταβλητῶν ἐξόδων} + \text{ἐπιθυμητὸν κέρδος} \\ &= 240.000 + 756.000 + 219.000 = 1.215.000 \\ \text{ἦτοι: } &4.500 \text{ μονάδας μὲ τιμὴν μονάδος } 270. \end{aligned}$$

Ἐάν ἡ ἐπιχείρησις ἀρκῆται νὰ ἐπιτύχῃ ἐξυπηρέτησιν τοῦ κεφαλαίου τῆς πρὸς 10%, ἦτοι νὰ πραγματοποιήσῃ κέρδη ἐπὶ τοῦ ἐπένδυθέντος κεφαλαίου, τῶν 996.000, μόνον 99.600, ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει ἔχει περιθώριον κέρδους: $219.000 - 99.600 = 119.400$. Τὸ κέρδος τοῦτο δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς ἄσκησιν ἀναλόγου τιμολογικῆς πολιτικῆς ὡς ἔξῃς:

- α) Εἴτε διὰ τὴν παροχὴν ἐκπτώσεων πρὸς διάδοσιν τοῦ προϊόντος.
- β) Εἴτε διὰ τὴν ἐφαρμογὴν διαφορικῶν τιμῶν πωλήσεως εἰς ὠρισμένης ἀγοράς, ἢ πρὸς ὠρισμένους πελάτας, ἢ καθ' ὠρισμένης ἐποχάς.

Τὸ νεκρὸν σημεῖον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις παροχῆς ὑπηρεσιῶν (Τραπεζας κλπ.)¹.

5. Καὶ ἐνταῦθα, τὸ νεκρὸν σημεῖον στηρίζεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐξόδων εἰς σταθερὰ καὶ ἀναλογικά.

Εἰς μίαν Τράπεζαν, φέρ' εἰπεῖν, τὸ νεκρὸν σημεῖον ἐπιτρέπει νὰ προσδιορισθῶμεν, τόσοσὺν τὴν συνολικὴν ἀποδοτικότητά ὅσον καὶ τὴν

1. Βλ. *Doncellar*, op. cit., σελ. 143.

κατά τμήματα ή ύπηρεσίας τοιαύτην. Τοιουτοτρόπως, βάσει τοῦ ἀνωτέρω στοιχείου δύναται νά ἐπιδιωχθῆ ἡ ἀνάπτυξις τῶν πλέον ἀποδοτικῶν κλάδων αὐτῆς ὡς καί ἡ περιστολή ἢ καί κατάργησις τῶν ὀλιγώτερον ἀποδοτικῶν τοιούτων.

Ἐνταῦθα τὸ νεκρὸν σημεῖον ὑπολογίζεται εἰς *χρονικὰς μονάδας*, καθορίζεται δὲ ἡ ἀκριβὴς χρονολογία καθ' ἣν τὰ σταθερὰ μόνον ἔξοδα καλύπτονται διὰ τοῦ ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς πραγματοποιουμένου κύκλου ἐργασιῶν καὶ ἀρχονται πλέον τὰ κέρδη ταύτης.

6. Ὑποθέσωμεν διτὸ λογαριασμὸς Κερδῶν καὶ Ζημιῶν Τραπεζῆς τινὸς ἐμφανίζει:

Κ. Ζ.	
Ἐξοδα σταθερὰ	70
Κέρδη πρὸς ἐξίσωσιν	39
	109
Τόκοι (πιστωτ. 81 — χρεωστ. 46)	35
Προμήθειαι (πιστ. 57 — χρεωστ. 22)	35
Ἔτερα (πιστωτικοί — χρεωστικοί)	39
	109

Τὸ νεκρὸν σημεῖον θὰ εὑρεθῆ δι' ἀπλῆς μεθόδου τῶν τριῶν, κατὰ τὸ κάτωθι σχῆμα:

Διὰ νά καλυφθοῦν *σταθερὰ ἔξοδα* 70 καὶ κέρδος 39 ἀπαιτοῦνται 360 ἡμέραι. Διὰ νά καλυφθοῦν μόνον *σταθερὰ ἔξοδα* 70 πόσαι ἡμέραι ἀπαιτοῦνται:

$$X = \frac{360 \times 70}{109} = 231 \text{ περίπου ἡμέραι.}$$

Ἦτοι, ἐάν ἡ χρῆσις ἀρχεται τὴν 1^{ην} Ἰανουαρίου, μόνον τὴν 21^{ην} Αὐγούστου ἢ Τράπεζα θὰ εἶναι εἰς θέσιν νά καλύψῃ τὰ σταθερὰ ἔξοδά της. Ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας ταύτης ἀρχίζει ἡ περίοδος τῶν κερδῶν.

Ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ νεκροῦ σημείου.

7. Γενικῶς, τὸ νεκρὸν σημεῖον μετατίθεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεταβολῆς τῶν τιμῶν πωλήσεως τῶν ἀγαθῶν ἢ παρεχομένων ὑπηρεσιῶν. Ὄταν αἱ τιμαὶ πωλήσεως πίπτουν, τὸ νεκρὸν σημεῖον μετακινεῖται ἐπὶ τῆς κλίμακος τῶν πωλήσεων πρὸς τὰ ἄνω. Εἰς περίοδον μάλιστα συνεχοῦς ὑποτιμῆσεως καθίσταται λίαν δυσχερὴς ὁ προσδιορισμὸς τοῦ νεκροῦ σημείου, λόγῳ τῆς συνεχοῦς μετακινήσεως τούτου πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς ἀυξήσεως τῶν τιμῶν.

1. Μόνον σταθερὰ, διότι τὰ λοιπὰ ἀναλογικὰ ἔξοδα ἔχουν ἀφαιρεθῆ ἐκ τῶν κονδυλίων τῶν ἐσόδων, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν ἀνωτέρω λογισμὸν Κ. Ζ.

*Παράδειγμα*¹: Εἰς τὸν προηγούμενον πίνακα ἐπιτηρίχθημεν εἰς τιμὴν πωλήσεως 270 κατὰ μονάδα καὶ εἰς ἀντίστοιχα μεταβλητὰ ἔξοδα 168. Ἐάν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς χρήσεως ἡ τιμὴ πωλήσεως μειωθῆ εἰς 230 καὶ τὰ μεταβλητὰ ἔξοδα εἰς 154, τότε τὸ νεκρὸν σημεῖον θὰ εἶναι:

$$240.000 + 154x = 230x$$

δηλαδή, 3160 μονάδες περίπου.

Ἐάν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν παραγγελίας 2000 μονάδων ἐκ τῆς ὡς ἄνω ποσότητος ἡ τιμὴ μειωθῆ εἰς 200 καὶ τὰ μεταβλητὰ ἔξοδα εἶναι τὴν στιγμὴν ταύτην 145, ἡ προοπτικὴ τῶν πωλήσεων χειροτερεύει ἔτι περισσότερον. Καὶ ἤδη ἐρωτᾶται: ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας δυνατόμεθα ν' ἀποδεχθῶμεν νέας παραγγελίας διὰ 1.000, φέρ' εἰπεῖν, νέας μονάδας τοῦ αὐτοῦ προϊόντος;

Διὰ τὴν πρώτην παραγγελίαν θὰ εἰσπραχθῶσι $2000 \times 230 = 460.000$

Τὰ ἔξοδα παραγωγῆς ταύτης θὰ εἶναι:

	Σταθερὰ ἔξοδα	240 000	
	Μεταβλητὰ »	<u>308.000</u>	548.000
Ἐπομένως θὰ προκύψῃ ζημία	548.000	- 460.000 =	<u>88.000</u>

Ἐάν ἀποδεχθῶμεν καὶ τὴν δευτέραν παραγγελίαν ἡ κατάστασις τῆς ἐπιχειρήσεως θὰ ἐμφανίζεται ὡς ἀκολούθως:

Εἰσπράξεις 460.000 + 200.000 = 660.000.

Ἐξοδα παραγωγῆς:

Σταθερὰ	240.000	
Μεταβλητὰ (1 ^{ης} μερίδος παραγγελίας)	308.000	
Μεταβλητὰ (2 ^{ης} μερίδος παραγγελίας)	<u>145.000</u>	= 693.000

Ἐπομένως ἡ συνολικὴ ζημία περιορίσθη εἰς 33.000 (693.000 - 660.000).

Κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἄνω συνάγομεν ὅτι ἡ γενικὴ κατάσταση τῆς ἐπιχειρήσεως ἐβελτιώθη, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὰ προϊόντα ταύτης ἐπωλήθησαν εἰς τιμὴν κατωτέραν τοῦ κόστους².

β. Τὸ νέον νεκρὸν σημεῖον ἐμφανίζεται ὡς ἀκολούθως:

Μετὰ τὴν 1^{ην} ληφθεῖσαν παραγγελίαν ἡ ζημία ἀνέρχεται εἰς 88.000. Ἐάν τὴν ζημίαν ταύτην τὴν θεωρήσωμεν ὡς μέρος τῶν πρὸς κάλυψιν σταθερῶν ἐξόδων, ἡ ἐξίσωσίς μας θὰ εἶναι:

$$88.000 + 145x = 200x$$

$$x = 1.600.$$

1. Βλ. *Rawwels*, op. cit., σελ. 117.

2. Ὅπερ, διὰ παραγωγὴν 3.000 μονάδων, ἀνέρχεται εἰς $145 + 80 = 225$.

Ἄρα τὸ νέον νεκρὸν σημεῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς ἀντίτιμον

$$1\ 600 + 2\ 000 = 3\ 600 \text{ μονάδων προϊόντος.}$$

Ὡς ἐκ τούτου κάθε νέα παραγγελία θὰ εἶναι συμφέρουσα καὶ θὰ πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ, ἐφ' ὅσον ἡ τιμὴ πωλήσεως τοῦ προϊόντος εἶναι μεγαλύτερα τῶν μεταβλητῶν ἐξόδων, διότι διὰ κάθε πωλουμένης μονάδος ἱπανακτῆται καὶ μέρος τῶν σταθερῶν ἐξόδων.

9. Εἰς τὸν προεκτεθέντα πίνακα (σελ. 252) ἐμφανίζεται διὰ τὸ μεγαλύτερον περιθώριον κερδῶν πραγματοποιεῖται μὲ βαθμὸν ἀπασχολήσεως maximum (100%).

Εἶναι ὁμῶς γεγονός διὰ τὸ maximum τῆς ἀποδοτικότητος δὲν εὑρίσκεται πάντοτε εἰς τὸ maximum τῆς ἀπασχολήσεως—ἔστω καὶ ἂν τὰ σταθερὰ ἐξοδα παραμένουν ὁμετάβλητα, ἐκ δὲ τῶν μεταβλητῶν οὐδὲν ἐμφανίζει προοδευτικὴν αὔξησιν—διότι, ὡς εἶναι φυσικόν, εἰς τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ οικονομικοῦ κύκλου ἀντιστοιχοῦν καὶ διάφοροι τιμαί.

Εἰς περίοδον οικονομικῆς ἐντάσεως παρατηρεῖται συνήθως ἀνοδος τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως, αὔξεις τῶν μεταβλητῶν ἐξόδων, ὡς καὶ τῶν τιμῶν πωλήσεως. Ἡ ἀνοδος τῶν τιμῶν πωλήσεως δύναται νὰ συμψηφίσῃ τὰ ἐπιπρόσθετα προοδευτικὰ ἐξοδα τὰ δημιουργούμενα, εἴτε συνεπείρ ἐντάσεως τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως καὶ πέραν τοῦ 100%, εἴτε λόγῳ αὔξεσεως τῶν ἐπιβαρύνσεων, ἃς συνεπάγεται ἡ ἐπένδυσις νέου κεφαλαίου εἰς ἐγκαταστάσεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἠϋξημένης ζητήσεως.

Ὡς ἐκ τούτου τὰ περιθώρια κερδῶν συνεχῶς μειοῦνται μέχρι σημείου πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν νέων ἐπενδύσεων.

Κάθε ἐπέκτασις τῶν ἐγκαταστάσεων συνεπάγεται μετακίνησιν τοῦ νεκροῦ σημείου, ὡς καὶ προσωρινὴν περιστολὴν τῶν κερδῶν.

Ὅσον τὰ σταθερὰ ἐξοδα εἶναι μεγαλύτερὰ τῶν μεταβλητῶν, ἐπὶ τοσοῦτον καθίσταται ἀναγκαία ἡ ἀνάπτυξις τῶν πωλήσεων. Συνεπῶς αἱ ἐπιχειρήσεις ἐντάσεως παγίας περιουσίας παρουσιάζουν μικρὰν ἐλασικότητα εἰς περιόδους χαλαρώσεως τοῦ ρυθμοῦ τῆς παραγωγῆς τῶν.

10. Ἄν καὶ ἡ ἔντασις τῆς παραγωγῆς ἐπιδρᾷ, συνήθως, εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ κόστους, ἐν τούτοις, ἡ αὔξησις τῶν πωλήσεων δὲν συνεπάγεται ἀναγκαίως καὶ τὴν πτώσιν τῶν κατὰ μονάδα προϊόντος ἐξόδων πωλήσεως.

Εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις τὰ ἐξοδα πωλήσεως μειοῦνται ὁμαλῶς ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιχειρήσις μετατρέπεται ἀπὸ χονδρικοῦ εἰς λιανι-

κόν εμπόριον. Ἄλλοτε πάλιν αὐξάνουν ἀρχικῶς ἵνα ἐν συνεχείᾳ μειωθοῦν.

Ἡ αὐξησις τῶν πωλήσεων προαπαιτεῖ εὐρείας διαφημίσεις καὶ ἐν γένει δημοσιότητα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς διεισδύσεως εἰς τὴν ἀγοράν.

Ἡ δυσμενὴς διαμόρφωσις τῶν ἐξόδων πωλήσεως ἐνίοτε ἐξουδετερώνει τὴν εὐνοϊκὴν ἐπὶ τοῦ κόστους ἐπίδρασιν τῆς μειώσεως τῶν ἐξόδων παραγωγῆς.

11. Ἡ ἔντασις τοῦ ρυθμοῦ καὶ ἡ αὐξησις τοῦ ὄγκου τῶν πωλήσεων ἐπιτυγχάνεται κατὰ κανόνα εἴτε διὰ τῆς γενικῆς *μειώσεως* τῆς τιμῆς ὄλων τῶν πωλήσεων, εἴτε διὰ τοῦ *διαφορισμοῦ* τῶν τιμῶν πωλήσεως.

Οὕτω, ἐάν ἐπιχειρήσις τις, ἐργαζομένη μὲ βαθμὸν ἀπασχολήσεως 80% καὶ ἔχουσα παραγωγὴν 4.000 μονάδων προϊόντος, καλύπτῃ οὐ μόνον τὰ ἐξοδὰ τῆς (σταθερὰ καὶ μεταβλητὰ), ἀλλὰ ἐπιτυγχάνει καὶ ἀξιόλογον κέρδος, δύναται διὰ τῆς προωθήσεως τῆς παραγωγῆς τῆς ἐτι περαιτέρω—ὥστε νὰ κατεξαντλή τὴν παραγωγικὴν τῆς ἱκανότητα (δηλ. σὺν 20%)—νὰ βελτιώσῃ τὴν συνολικὴν ἀποδοτικότητά τῆς, ἀρκεῖ βεβαίως τὸ ἔσοδον τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνει ἐκ τῶν πωλουμένων προσθέτων μονάδων παραγωγῆς—εἰς τιμὰς κάτω τοῦ κόστους—νὰ καλύπτῃ τοῦλάχιστον τὰ μεταβλητὰ τῆς ἔξοδα. $\lambda > \beta$

Δηλαδή, ἀντὶ ἡ ἐπιχειρήσις νὰ καταμερίζῃ τὰ σταθερὰ τῆς ἔξοδα ὁμοιομερῶς ἐφ' ὅλης τῆς παραγωγῆς τῆς, θὰ ἠδύνατο νὰ διαφοροποιῇ τὴν κατανομὴν διὰ τῆς ἐπιρρίψεως τούτων εἰς ποσοστὸν παραγωγικῆς ἀπασχολήσεως μέχρι 80%, νὰ ἐπιβαρύνῃ δὲ τὸν ἄνω τοῦ 80% βαθμὸν ἀπασχολήσεως διὰ τῶν μεταβλητῶν ἐξόδων, ἐπιτυγχανομένου οὕτω *διαφορικῶς* κόστους¹.

Συνεπῶς ἐάν ἡ ἐπιχειρήσις κατορθώσῃ νὰ διαθέσῃ εἰς τὴν ἀγοράν 500 μονάδας προϊόντος εἰς τιμὴν 240 καὶ 500 εἰς τιμὴν 220, τὸ κέρδος ἐπὶ τῶν πωλήσεων τῆς θὰ εἶναι :

$$500(240 - 168) + 500(220 - 168) = 60.000$$

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ διαφορισμὸς τῶν τιμῶν πωλήσεως ἐνδείκνυται, ὁσάκις ἡ ἐπιχειρήσις δὲν δύναται ν' αὐξήσῃ τὰς πωλήσεις τῆς εἰς συνήθεις ἀγορὰς τοποθετήσεως τῶν προϊόντων τῆς, δι' ὅ καὶ καταφεύγει εἰς τὴν μέθοδον τῆς μειώσεως τῶν τιμῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως διεισδύσῃ εἰς νέας ἀγορὰς² ἢ διευρύνῃ τὴν τοποθέτησιν τῶν προϊόντων τῆς εἰς τὰς ἤδη ὀφισταμένας.

1. Βλ. κατωτέρω, εἰς κεφάλαιον περὶ κόστους.

2. « Dumping κατακτήσεως νέων ἀγορῶν ». Ὅρα *Ι. Τουρνίκη*, Ἐξωτερικὴ Ἐμπορικὴ Πολιτικὴ, ἐνθ' ἄνωτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

Α'.—ΑΙ ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ

(*Amortissement, Ammortamento, Depreciation, Abschreibung*)

§ 1.—Έννοια και σκοπός τῶν ἀποσβέσεων.

1. Ὡς ἤδη ἐλέχθη ἐν τοῖς προηγουμένοις, τὰ πάγια ἐνεργητικά στοιχεῖα, εἴτε πρόκειται περὶ ὑλικῶν (ὡς αἱ ἐγκαταστάσεις, τὰ μηχανήματα κλπ.)¹, εἴτε πρόκειται περὶ ἀύλων (ὡς τὰ σήματα, προνόμια, διπλώματα εὐρεσιτεχνίας, ἀξία ὑπερπροσόδου τῆς ἐπιχειρήσεως)², ὑπόκεινται ἐν γένει διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου εἰς

1. Ἐκτός τοῦ ἐδάφους ὡς οἰκοδομησίμων γηπέδων καὶ οὐχὶ ὡς γηπέδων ἐκμεταλλεύσεως π.χ. ὄρυχείων, ἐφ' ὧν χωρεῖ ἀπόσβεσις, καλουμένη εἰδικώτερον ὑπὸ τῶν ἀγγλοαμερικανῶν *depletion*. (Ἀποφάσεις Ἐλεγκτ. Συν. 44/1956, 151/1953, 1426/1942).

2. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀποσβέσεως τῶν ἀύλων περιουσιακῶν στοιχείων καὶ δὴ τῆς «ἀξίας ὑπερπροσόδου τῆς ἐπιχειρήσεως» (*Goodwill*) δὲν παρατηρεῖται ὁμοφωνία μεταξὺ τῶν συγγραφέων. Μερὶς τούτων καὶ δὴ ἐκ τῶν γνωστοτέρων οἱ: *Couchmann*, *The balance sheet*, σελ. 138, *Finney*, *Principles of accounting*, τ. II, κεφ. 41, σελ. 12, *Kester*, *Accounting theory and Practice*, 2^α, ἐκδ. τ. II, σελ. 363, *Montgomery*, *Auditing theory and Practice*, 3^η ἐκδ. τ. I, σελ. 195, *Villard*, *De la fraude dans les bilans*, Paris 1932, σελ. 63, ἀντιτίθεται κατὰ πάσης ἀποσβέσεως ταύτης. Ἐτέρα δέ, ἥς κυριώτερος ἐκπρόσωπος ὁ *Hatfield*, *Accounting*, New York 1927, σελ. 123, ἀποφέρει τὴν ἀπόβεισιν τῆς «ἀξίας ὑπερπροσόδου τῆς ἐπιχειρήσεως». Παρατηρεῖται τὴν ἀπόβεισιν τῶν ὁπαδῶν τῆς ἀπόψεως ταύτης διαφωνία ὡς πρὸς τὸ ὅμως καὶ μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τῆς ἀπόψεως ταύτης (δηλαδὴ ὑπὸ ποίας προϋποθέσεως) δεόν νὰ λαμβάνη χώραν αὐτή, πότε (δηλαδὴ ὑπὸ ποίας προϋποθέσεως) δεόν νὰ λαμβάνη χώραν αὐτή. Εἰδικώτερον σημειοῦμεν ὅτι ἐνίοτε ἐξ αὐτῶν υἱοθετοῦν τὴν ἀπόβεισιν τῆς ἀποσβέσεως τῶν ἀποσβέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐτεροὶ δὲ ἀποφαίνονται ὅτι αὐτὴ δεόν νὰ διενεργηθῆ καὶ εἰς περιόδους μικροτέρας ἀποδοτικότητος τῆς ἐπιχειρήσεως.

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν (τῶν μεγάλων κερδῶν) ἐρωτᾶται: Τί θὰ ἀποσβεσθῆ; Προϋπόθεσις τῆς ἀποσβέσεως εἶναι ἡ μείωσις τῆς ἀξίας παγίου τινός στοιχείου διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου. Ἄλλὰ τί ἐμειώθη ἐν

μείωσιν τῆς ἀξίας των. Ἡ μείωσις αὕτη τῆς ἀξίας τῶν *παγίων ἐνεργητικῶν* στοιχείων συνιστᾷ τὴν—ἀπὸ ἀπόψεως Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων—ἀπόσβεσιν.

2. Λόγοι προκαλοῦντες τὴν τοιοῦτην μείωσιν τῆς ἀξίας τῶν παγίων στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ εἶναι:

α) Φυσικοὶ (physical depreciation), καὶ δῆ:

αα) *Λειτουργίας καὶ χρήσεως* (*amortissement d'usage*)¹.

αβ) *Ἀπλῆς παρόδου τοῦ χρόνου*². Ὡς ἐπὶ ποραδειγματι, ἡ παλαιώσις μηχανῶν τελευσῶν ἐν ἀργίᾳ, ἢ τὸ γῆρας μὴ χρησιμοποιου-

προκειμένῳ; Ἡ συνολικὴ Α.Υ.Ε. ἀσφαλῶς ὄχι, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα ἀποδίδει μείζονας κορπούς! Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὑπάρχουν οἱ ὀποστηρίζοντες ὅτι ἐνδείκνυται ἀπόσβεσις τῆς Α.Υ.Ε., ὅταν τὰ κέρδη εἶναι μικρότερα τῶν κανονικῶν, ὁπότε φυσικῶς ἐπέρχεται καὶ ἐλάττωσις τῆς ἀξίας ταύτης. Βλ. *Charpentier*, *Organisation industrielle*, σελ. 156, καὶ *Grossmann*, εἰς *Zeitschrift für Betriebswirtschaft*, 1933, σελ. 463. Τὴν ἀποψιν ταύτην ἐδέχθη καὶ τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας τῆς Γαλλίας διὰ δύο ἀποφάσεών του, τῆς 3 8-1928 καὶ 28 12-1929, ὡς καὶ τὸ Reichsfinanzhof, ὅπερ ἐπέτρεψε τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ ἀγορασθέντος Goodwill μόνον ἐφ' ὅσον ἀποδεικνύεται μείωσις τῆς ἀξίας τούτου.

Ὁ *Couchmann*, εἰς *The Balance Sheet, New York, Depreciation of Goodwill*, σελ. 133, λέγει εὐφραδῶς ἐν προκειμένῳ «... ὅταν δύναιται τις νὰ προβῇ εἰς ἀπόσβεσιν δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη, καὶ ὅταν ὑπάρχη ἀνάγκη δὲν δύναιται!». Καθ' ἡμᾶς, ἐφ' ὅσον ἡ Α.Υ.Ε. δὲν ἐκτήθη δι' ἀγορᾶς, ἀλλ' ἐδημιουργήθη διὰ τῆς μακρᾶς καὶ εὐδοκίμου δράσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, δὲν τίθεται ζήτημα ἀποσβέσεως ταύτης. Ἀντιθέτως ἐνδείκνυται ἡ ἀπόσβεσις τῆς ἐφ' ὅσον αὕτη ἠγοράσθη. Κατὰ τὴν ἀποψιν τοῦ Γαλλικοῦ Λογιστικοῦ σχεδίου τοῦ 1947, διὰ τὴν μὴ ἀποσβέσιμον Α.Υ.Ε. (ἢτοι διὰ τὴν μὴ ἀγορασθεῖσαν, ἀλλὰ δημιουργηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως) χωρεῖ ἡ δημιουργία «προβλέψεως δι' ὑποτίμησιν» (*provision pour dépréciation*).

Φορολογικῶς ἡ ἀξία ὑπερπροσόδου Ἐπιχειρήσεως (Goodwill) περιλαμβάνεται εἰς τὰ ἔξοδα πρώτης ἐγκαταστάσεως ὑποκειμένη εἰς ἀπόσβεσιν. Βλ. σχετικῶς Ἐγκ. Ὑπ. Οἰκ. 129/1955, Η' 1272/1938 καὶ ὑπ' ἀριθ. 409, 517—519—541—542/1936 ἀποφ. Συμβ. Ἐπικρατείας, Ὁμοίως 1257—1263/1937 ἀποφ. Ἐλεγκτ. Συνεδρίου.

1. Ἐξ ὧν προκαλεῖται κανονικὴ φθορὰ ἐφ' ὅσον τὰ ἀποσβέσιμα στοιχεία χρησιμοποιοῦνται κανονικῶς καὶ ἐξαιρετικὴ φθορὰ ἐφ' ὅσον ταῦτα χρησιμοποιοῦνται ἐντατικῶς.

2. Τὴν μείωσιν τῆς ἀξίας λόγῳ ἀπλῆς παρόδου τοῦ χρόνου ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Ἕλληνας νομοθέτης, ὅστις ἐν ἀρθρῷ 9 τῆς ἀγορανομικῆς διατάξεως 128/1951 «περὶ κοστολογήσεως βιομηχανικῶν κλπ. προϊόντων» ὀρίζει ὅτι «... ἐπὶ τῶν μερικῶς ἢ ὀλικῶς ἀδρανουσῶν ἐγκαταστάσεων δύναιται ν' ἀναγνωρισθῇ μέρος μόνον τῶν νομίμως καθοριζομένων ποσοστῶν ἀποσβέσεων καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀδράνεια ὀφείλεται εἰς λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς βελήσεως τοῦ βιομηχάνου».

μένου εμφύχου ύποστατικού ἐν τῇ Ἀγροτικῇ Οἰκονομίᾳ. Εἰς τὴν περίπτωσηὶν ταύτην οἱ Ἀγγλοσάξωνες ὀμιλοῦν περὶ « wear and tear ».

β) *Μὴ φυσικοὶ ἢ οἰκονομικοὶ* (non physical depreciation), καὶ δὴ:

βα) *Κοινωνικοοικονομικοὶ*, ὡς ἡ ἐν γένει τεχνολογικὴ ἀπορχαίωσις τῶν παγίων (obsolescence), λόγῳ νέων ἐφευρέσεων ἢ τελειοποιήσεων κυρίως ἐπὶ τῶν μηχανῶν.

ββ) *Ἰδιωτικοοικονομικοὶ* (inadequacy), ὡς ἡ οἰκονομικὴ ἀκαταλληλότης τῶν παγίων λόγῳ μεταβολῆς τῶν διαστάσεων τῶν ἐπιχειρήσεων ἢ τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεων τούτων ἢ ἡ μερικὴ ἀνανέωσις τῶν παγίων, ἐξ ἧς διασπᾶται ἡ μέχρι τοῦδε παραγωγικὴ ἄρμονία καὶ καθίσταται ἀσύμφορος ἡ λειτουργία τῶν τυχόν μὴ ἀνανεωθέντων.

Τὸ πλῆθος τῶν ἀνωτέρω προσδιοριστικῶν οἰτιῶν τῆς μειώσεως τῆς ἀξίας τῶν παγίων στοιχείων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς *διαρκείας* τῶν ἀποσβέσεων. Οὕτω δὲ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ζωῆς ἐνός παγίου περιουσιακοῦ στοιχείου δὲν δύναται νὰ ἐξευρεθῇ ἐπακριβῶς¹, καθ' ἕσον ἐξαρ-

1. Ὑπὸ καθεστῶς παρεμβατικῆς τοῦ κράτους πολιτικῆς ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὁ ἐφαρμοζόμενος ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν φορολογικῶν νόμων συντελεστῆς ἀποσβέσεων ἀποτελεῖ μέσον ἐνθαρρύνσεως ἢ ἀποθαρρύνσεως κλάδου τινὸς δραστηριότητος τῆς Οἰκονομίας. Οὕτω, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ὀψηλῶν συντελεστῶν ἀποσβέσεων εἰς ὀρισμένης κατηγορίας ἐπιχειρήσεων παρέχεται ἡ εὐχέρεια μειώσεως τῆς φορολογητέας ὅλης τούτων καί, κατὰ συνέπειαν, δημιουργίας προσθέτου οἰκονομικῆς ἰσχύος. Ὑπὸ τὸ ὡς ἄνω συννεῦμα καὶ ὁ ἑλλην νομοθέτης καθορίζει ἐκάστοτε τὰ ἀνώτατα ὄρια συντελεστῶν ἀποσβέσεων κατὰ κλάδους ἐπιχειρήσεων.

¹Ο *Léo Chardonnet*, *Technique Comptable approfondie*, Paris 1949, σελ. 12, παρατηρεῖ ὅτι ἡ διάρκεια τῶν ἀποσβέσεων θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Διὰ τὰ ἔξοδα ἐγκαταστάσεως	ἡ ἀπόσβεσις νὰ διενεργηθῇ τὸ ταχύτερον ἐνός	21-30 ἐτῶν	ἢτοι κατὰ ποσοστὸν	2-5 %/α
Διὰ τὰς οἰκοδομὰς	• 10	• • • •	•	10 %/α
Διὰ τὰ ἔργα τέχνης	• 6-10	• • • •	•	10-15 %/α
Διὰ τὰ ὀλικά ἐργαστασίου	• 3	• • • •	•	33,33 %/α
Διὰ τὰ ἐργαλεῖα	• 6-7	• • • •	•	10-15 %/α
Διὰ τὰ ὀλικά γραφεῖου	• 3-5	• • • •	•	20-33,33 %/α
Διὰ τὰ μεταφορικά μέσα	• 6-7	• • • •	•	15 %/α
Διὰ τὸ ἐμφύχον ὑποστατικόν	• 6-10	• • • •	•	10-15 %/α
Διὰ τὰ βιβλία				
Διὰ τὰ βιβλία (διπλώματα εὐρεσιτεχνίας, σήματα κλπ.) ἀναλόγως τῆς διάρκειας παραχωρήσεως.				

Τὰ ὡς ἄνω ποσοστὰ τῶν ἀποσβέσεων τῶν παγίων στοιχείων ἀναφέρονται εἰς ὑπόθεσιν κανονικῆς ἐργασίας (μὲ μίαν βάρδιαν), ἀντιστοιχοῦσαν δηλονότι εἰς 2000-2500 ὥρας ἑτησίως ἐργασίας.

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ ἑλλην νομοθέτης, ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν συντελεστῶν ἀποσβέσεως, οὐδόλως ποιεῖται διάκρισιν τούτων, ἀναλόγως τῶν καθ' ἡμέραν ὥρων λειτουργίας τῶν ἀποσβεσίμων στοιχείων, ἰδιαιτάτα δὲ τῶν μηχανημάτων. Ἀλλαχοῦ—φρονούμεν δὲ ὀρθότατα—καθορίζονται τρεῖς διάφοροι συντελεσταί, ἀναλόγως τῆς

τάται εκ διαφόρων προσδιοριστικών παραγόντων, εν πολλοίς ασταθμήτων (φθοραί άπρόβλεπτοι κλπ.). Τούτου έννεκα έν γένει¹ μόνον κατα προσέγγισιν δυνάμεθα νά προσδιορίσωμεν τήν διάρκειαν λειτουργίας παγίου τινός στοιχείου έντός της όποιας θά έδει νά συντελεσθή ή άπόσβεσις.

3. Ό σκοπός των άποσβέσεων είναι κυρίως (διδωτικοοικονομικός). Η έπιχείρησις όφείλει διά της ένσωματώσεως της άποσβέσεως εις τό κόστος νά επανακτήσῃ τό άναλωθέν κεφάλαιον. Πράγματι, διά της διαθέσεως των προϊόντων της ή έπιχείρησις επαναφέρει έντός του κυκλοφορούντος ένεργητικού της τά άπαραίτητα

θώρου, 16ώρου, 24ώρου, άπασχολήσεως των μηχανών. Έπιστημονικώς, ή ώφέλιμος ζωή τούτων μετρεΐται εις ώρας λειτουργίας. Τό κενόν τούτο, δικαιολογούμενον ίσως κατά τό παρελθόν, είναι ήδη τελείως άδικαιολόγητον εις τήν σύγχρονον όλοέν βιομηχανοποιημένην ένθικήν μας αικονομίαν. Σημειούμεν επίσης ότι έν Άμερικη εκδίδονται κατ' έτος ειδικοί κρατικοί πίνακες συντελεστών άποσβέσεων διατεταγμένοι κατά βιομηχανίαν. Όρα ειδικώς *Ratna, Accountant's Handbook*, καί *Th. Lang, Cost Accountant's Handbook*, New York, 1947.

Τό ύπουργείον των Οικονομικών των Η.Π.Α. (Δελτίον « F » Ιανουαρίου 1942) ύπολογίζει τόν μέσον όρον ζωής χρήσεως καί τό ποσοστόν των άποσβέσεων των διαφόρων περιουσιακών στοιχείων των κατά κλάδους έπιχειρήσεων. Ένδεικτικώς παραθέτομεν στοιχεία τινά άναφερόμενα εις τάς διαφόρους κατηγορίας έπιχειρήσεων.

α) Εις τάς γεωργικάς, ή μέν ζωή των κτιρίων ύπολογίζεται εις 50 έτη, των δέ μηχανικών έγκαταστάσεων καί του έν γένει τεχνικού έξοπλισμού εις 15 έτη κατά μέσον όρον.

β) Εις τάς βιομηχανικάς ύπάρχει πλήρης διαφορισμός ποσοστών. Ούτω 1) Εις τήν ζυθοποιίαν, ή μέν ζωή των κτιρίων είναι 50 έτη, των μηχανικών έγκαταστάσεων καί του τεχνικού έξοπλισμού 20 έτη, των βαρελιών 10 έτη, των κιβωτίων καί φιαλών 4 έτη. 2) Εις τάς χημικάς βιομηχανίας αι έγκαταστάσεις καί ο έξοπλισμός πρός παραγωγήν όξέων άποσβέννυνται έντός 15 έτών, άλκαλικών παραγώγων έντός 22 έτών, βαφών άνίλινης έντός 20 έτών, φαρμακευτικών έντός 20 έτών, σάπωνος έντός 20 έτών. 3) Εις τάς γαλακτομικάς ή ζωή του τεχνικού έξοπλισμού κυμαίνεται μεταξύ 14—20 έτών. 4) Εις τάς ύαλουργίας ή ζωή χρήσεως του έξοπλισμού των κυμαίνεται μεταξύ 17—20 έτών. 5) Εις τάς ξυλουργικάς, μεταξύ 10—20 κ.ο.κ.

γ) Εις τάς Παρωχής Ύαυρησιών, καί δη τά ξενοδοχεία, ή ζωή των επίπλων, έξαρτημάτων καί του έν γένει έξοπλισμού των ύπολογίζεται περίπου εις 12 έτη. Λεπτομερεστάτην άνάλυσιν έφ' όλων των κατηγοριών έπιχειρήσεων βλ. έν τω ώς άνω μνημονευθέντι δελτίω.

1. Έξαιρετικώς ύμως εις τάς περιπτώσεις χρονικού περιορισμού της χρήσεως των παγίων συνεπεία συμβάσεως, ώς είναι, επί παραδείγματι, ώρισμένης προθεσμίας έγκαταστάσεις καί οικοδομήσεις επί άλλοτρίων έδαφών, πρόνόμια παραχωρηθέντα δι' ώρισμένον χρονικόν διάστημα, ή διάρκεια των άποσβέσεων είναι α priori έπακριβώς καθωρισμένη.

διά τήν ανανέωσιν τοῦ ἀναλωθέντος κεφαλαίου τῆς μέσᾳ. Τοῦτο συνιστᾷ τήν ἀρχήν τῆς διατηρήσεως τοῦ κεφαλαίου, ἣτις ἔχει ὡς προϋπόθεσιν τήν σταθερότητα τοῦ νομισματός. Ἀντιθέτως, ἐφ' ὅσον εὐρισκόμεθα εἰς περιόδους νομισματικῆς ὑποτιμήσεως—ἃς σημειωθῆ δέ διτι ἡ τοιαύτη τάσις ὑποτιμήσεως ἀπετέλεσε σύνθητες καί συνεχῆς φαινόμενον τῆς συγχρόνου οικονομίας—τότε προκύπτει ἡ ἀνάγκη ἐφαρμογῆς τῶν ἀποσβέσεων οὐχί πλέον ἐπὶ τῆς ἀξίας κτήσεως τῶν παγίων στοιχείων, ἀλλά ἐπὶ μιᾶς ἀναπροσηρμοσμένης ἐν γένει ἀξίας ἢ, ὡς ὑπό τινων ὑποστηρίζεται, ἐπὶ τῆς ἀξίας ἀντικαταστάσεως τούτων¹.

Οὕτω οικονομικῶς ἡ ἀπόσβεσις δέν εἶναι μόνον διαπίστωσις ἀλλά εἶναι ἀκόμη καί ἐπανόρθωσις τῆς ἀναλώσεως τῆν ὅποιαν ὑφίστανται τὰ πάγια στοιχεία.

4. Ἐν τῇ λογιστικῇ περιορίζονται συνήθως εἰς μόνην τήν διαπίστωσιν τῆς ὑπαξιώσεως τῶν παγίων στοιχείων καί ἀπό τῆς ἀπόψεως ταύτης προκύπτει ὁ δεῦτερος κατ' ἐξοχήν, λογιστικῆς φύσεως, σκοπός τῶν ἀποσβέσεων².

Ὁ λογιστικὸς σκοπός τῶν ἀποσβέσεων συνίσταται εἰς τὸν ὀρθόν καί ἀκριβῆ ὑπολογισμόν τοῦ μεγέθους τούτων, διά τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνονται:

α) Ἡ ἐπακριβῆς ἀπεικόνισις τοῦ μεγέθους τῆς περιουσίας—καί δὴ τῆς παγίας τοιαύτης—εἰς τοὺς ἰσολογισμοὺς τῶν ἐπιχειρήσεων.

1. Βλ. συναφῶς *L. Chardonnet*, *Technique Comptable approfondie*, Paris 1946, σελ. 86 ἐπ. Ἡ φορολογικὴ ἡμῶν νομοθεσία, μὴ παρέχουσα τὴν τοιαύτην εὐχέρειαν, οὐσιαστικῶς πλήττει τὸ κεφάλαιον, καθ' ὅσον τὰ ἐκπιπόμενα εἰς τοιαύτας περιόδους ἔξοδα ἀποσβέσεων τυγχάνουν πολὺ κατώτερα τῆς πραγματικῆς ἀξίας φθορᾶς τῶν παγίων στοιχείων. Μερικὴν ἐξαίρεσιν τοῦ ὡς ἀνω κανόνος—περὶ ὑπολογισμοῦ τῆς ἀξίας τῶν ἀποσβεστέων στοιχείων βάσει τῆς τιμῆς κτήσεως—ἀπετέλεσεν ὁ Ν. 357/43, καθ' ὃν προκειμένου περὶ ἐπιχειρήσεων αἰτίνας ὑπέστησαν ζημίας ἐκ βομβαρδισμού ἢ ἄλλου πολεμικοῦ γεγονότος ἐπελθόντος ἀπὸ 1441 καί ἐφεξῆς (ἄρθρ. 3 ν. 357/43) ἐφαρμοστέα τυγχάνει ὡς πρὸς τὸν ὑπολογισμόν τῶν κατὰ τὸν Κ.Φ.Κ.Π. ἐκπτώσεων ζημιῶν ἢ διάταξις τῆς § 2, ἐβ. 1 τοῦ ἀρθρ. 3 τοῦ ν. 357, ἣτοι ὡς ζημία θεωρεῖται ἡ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ζημιογόνου γεγονότος πραγματικὴ ἀξία τοῦ καταστραφέντος περιουσιακοῦ στοιχείου καὶ οὐχί ἡ ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας (τ. Β'), ὅπερ ὁμοῦς δέχεται τὴν τιμὴν ἀντικαταστάσεως μερικῶς, ὑπολογίζον ταύτην κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ζημιογόνου γεγονότος καὶ οὐχί κατὰ τὸν χρόνον τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἀντικαταστάσεως.

2. Βλ. *Γ. Χρυσοκέρη*, Αἱ ἀποσβέσεις τῆς παγίας περιουσίας καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς λογιστικῆς τῶν ἐμφανίσεως, Ἀθήναι 1958, σελ. 7.

β) Ἡ ἐμφάνισις ὀρθῶν ἀποτελεσμάτων εἰς τοὺς ἀντιστοίχους λογαριασμοὺς κερδοζημιῶν τῶν ἐπιχειρήσεων.

γ) Ἡ ἐξασφάλισις ἀντικειμενικοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ, κατὰ φορεῖς, κόστους τῶν ἐπιχειρήσεων.

§ 2.—Κατηγορίαι ἀποσβέσεων.

1. Κατ' ἀρχὴν ὀφείλομεν νὰ ἀποχωρίσωμεν τὴν ἀπόσβεσιν περιουσίας (ἐνεργητικοῦ) ἀπὸ τὴν ἀπόσβεσιν κεφαλαίου (ἰδίου ἢ ξένου). Ἡ ἀπόσβεσις κεφαλαίου (*amortissement financier*) δύναται νὰ εἶναι ἀπόσβεσις εἴτε ξένου κεφαλαίου (π.χ. δανείου δι' ὁμολογιῶν), εἴτε ἰδίου κεφαλαίου (π.χ. ἀπόσβεσις μετοχικοῦ κεφαλαίου ἀνωνύμων ἐταιρειῶν¹). Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τῶν ἐνεργητικῶν καὶ μόνον στοιχείων καὶ εἰδικώτερον τῶν (ἐνσωμάτων ἢ ἀσωμάτων) παγίων τοιοῦτων.

Ἡ ἀπόσβεσις τῆς παγίας περιουσίας—εἰς ἣν ὡς ἀνωτέρω περιοριζόμεθα—ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν ἐξῆς κατηγορίαν ἀναλόγως τῆς ἀπόψεως ἀφ' ἧς ἐρευνᾶται. Φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐν τῇ Οἰκονομικῇ τῶν Ἐπιχειρήσεων ἐνδιαφερόμεθα πρωτίστως διὰ τὴν Ἰδιωτικοοικονομικὴν ἄποψιν, καθ' ἣν ἡ ἀπόσβεσις εἶναι ἐν γένει τὸ ἰδανικὸν τμήμα τῆς ἀξίας τῶν παγίων περιουσιακῶν στοιχείων τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν παραγωγὴν ἐνσωματοῦται εἰς τὸ κόστος τῶν προϊόντων. Καίτοι δὲ ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ σπουδαιότερα διὰ τὴν οἰκονομικὴν τῶν ἐπιχειρήσεων ἄποψις εἶναι ἡ κοστολογικὴ τοιαύτη, ἐν ταῦτοις δὲν δυνάμεθα νὰ ἀγνοήσωμεν καὶ τὰς εἰδικωτέρας λογιστικὰς καὶ φορολογικὰς ἀπόψεις αἵτινες διαρκῶς εἴτε συμπλέκονται εἴτε παραλληλίζονται πρὸς τὴν κοστολογικὴν τοιαύτην.

2. Ὅθεν διακρίνομεν τὰς ἀποσβέσεις τῆς παγίας περιουσίας εἰς :

α) *Λογιστικὰς.*

β) *Φορολογικὰς.*

γ) *Κοστολογικὰς.*

*Λογιστικῶς*² ἀπόσβεσις εἶναι ἡ διὰ *λογιστικῆς ἐγγραφῆς ἀνα-*

1. Ἡ «ἀπόσβεσις κεφαλαίου» εἶναι ἀπόσβεσις χρέους καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐντάσσεται εἰς τὴν νομικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου.

2. Ὁ *I. Χρυσοκέρης*, ἐνθ' ἀν., σ. 5, ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι ὁ ἀνωτέρω ὁρισμὸς δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὸς, δοθέντος: α) Ὅτι διεθνῶς ἀνεγνωρίσθη (Γ' Διεθνὲς Συνέδριον Λογιστικῆς) ὅτι ἡ ἀπόσβεσις ἀφορᾷ τὰ πάγια καὶ μόνον ἐνεργητικά β) Ὅτι ἡ ἀπόσβεσις ἀφορᾷ μόνον συντελεσμένα γεγονότα (ἐνῶ ἐπὶ ἐπισηφῶν ἀπαιτήσεων ὀφίσταται ἀπλῶς πρόβλεψις πιθανῶν γεγονότων). γ) Ὅτι ἡ διεθνὴς ἐπιστημονικὴ λογιστικὴ ὁρολογία ἐπὶ ἐπισηφῶν

γνώσεις της βεβαίας και έπελθούσης ήδη έλαττώσεως της άξιας ένεργητικοϋ (κτησεως ή αναπροβέτου ύπολοίπου). Κατά τας άπόψεις τοϋ Ύπουργείου τών Οικονομικών (Έγκ. 129/Π/17200/19.8.1955), « άπόβσεις είναι ή διά λογιστικών έγγραφών διατύπωσις της μειώσεως της άξιας ένεργητικοϋ τινος στοιχείου, ήτις έπέρχεται λόγω της έκ τοϋ χρόνου και της χρήσεως φθοράς »¹.

Τά κυριώτερα θέματα τών λογιστικών άποβσεων είναι²:

- α) Τά συστήματα τοϋ μαθηματικοϋ ύπολογισμοϋ των.
- β) Ή έπακριβής άπογραφή τών παγίων στοιχείων ή όποία συνιστά βασικήν προϋπόθεσιν διά τόν ύπολογισμόν τών άποβσεων.
- γ) Τό σχέδιον λογαριασμών της παγίας περιουσίας άφ' ένόσ και τό αντίστοιχον τών λογαριασμών άποβσεων άφ' έτέρου (και έφαρμογή άρχης έξειδικεύσεως τών άποβσεων).
- δ) Ό καθορισμός τών κλειδών έπιμερισμοϋ τών άποβσεων εις τας θέσεις και τούς φορείς κόστους (είδικώς έν τή βιομηχανική λογιστική).
- ε) Ή όρθή έφαρμογή τών έκάστοτε νομοθετουμένων αναπροσαρμογών.

λων άπαιτήσεων δημιουργεί λογαριασμούς προβλέψεων (provisions pour dépréciations de créances douteuses ή reserve for bad debts accounts). Εις ταϋτα προσθέτομεν και ήμεις τήν παρατήρησιν ότι ό άνωτέρω όρισμός τοϋ Ύπ. Οικονομικών αντιφάσκει καθ' έαυτόν, διότι άφ' ένόσ μόν ομιλεί περί μειώσεως της άξιας ένεργητικοϋ τινος (άρα ολουδήποτε) στοιχείου, άφ' έτέρου δέ προσθέται ότι ή μείωσις της άξιας έπέρχεται λόγω της έκ τοϋ χρόνου και της χρήσεως φθοράς και έρωτάται: ή μείωσις της άξιας τών άπαιτήσεων (λόγω άφερεγγυότητος) έπέρχεται έκ τοϋ χρόνου ή έκ της λόγω χρήσεως φθοράς (;) (1)

1. Κατά τόν *Στρ. Κ. Παπαϊωάννου*, Σύστημα Λογιστικής, τ. Ι, σ. 198, « άπόβσεις λογαριασμοϋ είναι ή τμηματική έλάττωσις τοϋ ύπολοίπου τούτου ». Κατά τό Γαλλικόν Λογιστικόν σχέδιον τοϋ 1942, « άπόβσεις είναι ή λογιστική διαπίστωσις της έκ της άρχικής άξιας (άξιας κόστους) τών παγίων ένεργητικών στοιχείων έπελθούσης μειώσεως, άτινα με τήν πάροδον τοϋ χρόνου αναγκαστικώς ύποτιμώνται ». Κατά τόν *Μ. Τσιμόρα*, εις Κόστος - Κοστολόγησις, Αθήναι 1949, σ. 43-45, άπόβσεις είναι « ή συνεχής μείωσις της άξιας τών παγίων περιουσιακών στοιχείων και ή ένσωμάτωσις αούτης εις τό κόστος ». Ό *Α. Νίζος*, έν Γεν. Αρχαι Λογιστικής περιλαμβάνει εις τήν έννοιαν τοϋ όρου « άπόβσεις » οϋ μόνον τήν λογιστικήν, αλλά και τήν νομικήν άποψιν (άπαιτήσεων - ύποχρεώσεων και μετοχικοϋ κεφαλαίου Α.Ε.).

2. Βλ. *Ι. Χρυσόκηρη*, ένθ' άνωτέρω.

Φορολογικῶς ἡ ἀπόσβεσις εἶναι ἀπλή παραλλαγή τῶν λογιστικῶν ἀποσβέσεων. Καί δὴ φορολογικὴ ἀπόσβεσις εἶναι μέγεθος μείζον ἢ ἔλασσον τῶν λογιστικῶν ἀποσβέσεων, ὅπως δὴποτε ὁμως ἀναγνωρίζομενον ὑπὸ τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας ὡς ἐκπεστέον ἐκ τῶν ἀκαθάριστων ἐσόδων τῆς ἐπιχειρήσεως.

Αἱ φορολογικαὶ ἀποσβέσεις εἶναι μείζονες τῶν λογιστικῶν, ὅταν ἐνῶ ἡ ἐπιχειρήσις δύναται νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ ἐκάστοτε προβλεπόμενα ἀνώτατα ὄρια συντελεστῶν ἀποσβέσεων ἐφαρμόζει ἐλάσσονα τοιαῦτα¹. Ἀντιθέτως ὅταν ἡ ἐπιχειρήσις δι' οἰουσδήποτε λόγους ἐπιχειρηματικῆς πολιτικῆς ἐφαρμόζῃ μείζονας συντελεστὸς ἀποσβέσεων, τότε οἱ λογιστικαὶ ἀποσβέσεις εἶναι ἀνώτεροι τῶν φορολογικῶν τοιούτων. Φυσικὰ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ ἐπὶ πλέον τῆς κειμένης φορολογικῆς νομοθεσίας λογιστικαὶ ἀποσβέσεις δὲν ἐκπίπτουνται² προκειμένου νὰ καθορισθοῦν τὰ φορολογικὰ ἀποτελέσματα³.

Οἱ ἐπὶ φορολογικῶν ἀποσβέσεων ἐπικρατοῦντες βασικοὶ⁴ φοροτεχνικοὶ κανόνες εἶναι:

α) Προϋπόθεσις διενεργείας φορολογικῆς ἀποσβέσεως εἶναι ἡ κυριότης τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπὶ τοῦ ἀποσβεστέου στοιχείου⁵.

1. Ἐφ' ὅσον ὁμως ἐπιχειρήσις κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἰσολογισμοῦ ἐνήργησεν ἀποσβέσεις κατωτέρας τῶν ἀνωτάτων νομίμων ὀρίων ἢ ἀκόμη παρέλειψε παντελῶς τὴν διενέργειαν ἀποσβέσεων, δὲν δύναται ἐκ τῶν ὑπέρωρων νὰ ἀξιοῖ τὴν ἀναγνώρισιν τοιούτων πρὸς συμψηφισμὸν ἐξακριβωθέντων φορολογητέων κερδῶν ἴσων πρὸς τὰς μὴ διενεργηθείσας ἀποσβέσεις (Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον 2372/1940).

2. Βλ. σχετικῶς Ἐγκυκλίους Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν ὑπ' ἀριθ. 174/1946, 126/1947, 134/1948, 176/1949, 175/1951, 211/1952, 129/1955.

3. Ὡς γνωστὸν δὲ τὰ φορολογητέα ἀποτελέσματα σχεδὸν οὐδέποτε συμπίπτουν ἀπολύτως μὲ τὰ λογιστικὰ τοιαῦτα.

4. Εἰδικότερον δεῖα τὰ εἰδικὰ συγγράμματα τῶν Ν. Τότση καὶ Δ. Γεωργιλή.

5. Οὕτω εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν εἰσεφέρετο ὑπὸ ἐταίρου εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν ἢ χρῆσιν μᾶς οἰκοδομῆς οὔτε ὁ ἐταῖρος ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἐπιχειρήσις, ὡς στερουμένη κυριότητος ἐπὶ ταύτης, ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ἀπόσβεσιν τῆς ἀξίας φθορᾶς τῆς. Τὸ τοιοῦτον ἐδημιούργει τὸ ἀτοπον ὅτι ἐφορολογεῖτο μὲν ὁ ἐταῖρος διὰ τὸ ἐκ ταύτης ἀποκομιζόμενον εἰσόδημα, δὲν εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκπέσῃ ἐκ τούτου τὴν ἀξίαν φθορῶν τῆς (ἀπόσβεσιν). Τοιοῦτοτρόπως ἐμμέσως ἐφορολογεῖτο τὸ κεφάλαιον καὶ οὐχὶ τὸ εἰσόδημα, ὡς ἐπιβάλλει ὁ νόμος. Τὸ κενὸν τοῦτο ἐθεράπευσεν ἡ ὑπ' ἀριθ. Θ. 6377/1958 διαταγὴ τοῦ Ὑπ. Οἰκονομικῶν, δι' ἧς παρεσχέθη, ὀρθῶς, τὸ δικαίωμα εἰς τὸν εἰσενεγκόντα τὴν χρῆσιν κύριον τῆς οἰκοδομῆς, ὅπως διὰ τῆς ὑποβαλλομένης κατ' ἔτος δηλώσεως εἰσοδήματος ἐνεργήσῃ τὴν διὰ τῶν πινάκων συντελεστῶν ἀποσβέσεων προβλεπόμενην ἀπόσβεσιν.

β) Βάσις ύπολογισμού τών άποσβέσεων είναι, κατά κανόνα, ή τιμή κτήσεως ή ή άναπροσαρμογή του άποσβεστέου στοιχείου, ήτις συνιστά και τó άνώτατον όριον συναλικής άποσβέσεως.

γ) Οι καθοριζόμενοι ύπό του νόμου συντελεσται άποσβέσεων είναι τά άνώτατα έτήσια όρια τούτων.

δ) Ός χρονικόν σημεϊον ένάρξεως τών φορολογικών άποσβέσεων θεωρείται άλλοτε μέν τó σημεϊον ένάρξεως τής χρησιμοποιήσεως τών άποσβεστέων στοιχείων, άλλοτε δέ ή στιγμή τής εισόδου εις τήν έπιχείρησιν, άσχείως τής χρησιμοποιήσεώς του.

Κοστολογικώς. Έν τή έπιστήμη παγίως έπεκράτησεν ή άποψις ότι ή πραγματική άπόσβεις θεωρείται ως κανονικόν έξοδον και, ως τοιοϋτον, συστατικόν στοιχείον του κόστους. Καθ' όν τρόπον ή άξια τών έν γένει όλών και τής άνθρωπίνης έργασίας άποτελοϋν άναντιρρήτως στοιχεία του κόστους, ως έκφράζοντα τó μέν τήν ύλικήν συμβολήν εις τήν παραγωγικήν διαδικασίαν, τó δέ τήν συμβολήν του έμφύχου παράγοντος εις τήν παραγωγήν, οϋτω και ή άπόσβεις, ως άξια φθοράς τών παγίων, συνιστά τήν κατ' έκτίμησιν άξίαν τών παρεχομένων ύπηρεσιών έκ μέρους τών άψύχων άκίνητοποιημένων στοιχείων, εις τήν διαδικασίαν τής παραγωγής. "Άπασαι αι άνωτέρω κατηγορίαι έξόδων άποτελοϋν αναλώσεις άξιών, άνευ τών όποιων δέν θά ήδύνατο νά συντελεσθί ή παραγωγή.

Η άπόσβεις, ως τυπική μορφή τής κυκλοφορίας τής περιουσίας, άποτελεϊ βραδύν αλλά συνεχή μετασχηματισμόν τής παγίας περιουσίας, άρχικώς μέν εις κυκλοφορούσαν—διά του ύπολογισμού τής άξιας φθοράς τών έγκαταστάσεων εις τó έτήσιον κόστος τών προϊόντων—έν συνεχεία δέ εις διαθέσιμον περιουσίαν διά τής πωλήσεως του προϊόντος και τής εισπράξεως του τιμήματος, έντός του όποιου περιλαμβάνεται και τμήμα τής άξιας φθοράς τών παγίων¹.

Τό άν έπωλήθη τó προϊόν ή παραμένη εις τήν έπιχείρησιν έν είδει άποθέματος ούδεμίαν έχει σημασίαν διά τόν χαρακτηρισμόν του κονδυλίου τών άποσβέσεων, διότι ή φθορά τών παγίων έπηλθε διά τής παραγωγικής διαδικασίας, ή δέ άξια ταύτης ήδη έχει ένσωματωθί εις τó κόστος του παραχθέντος προϊόντος. Οιοσδήποτε έξετρος χειρισμός του κονδυλίου τών άποσβέσεων θά ήτο ξένος προς

1. Τó πρόβλημα τών άποσβέσεων, ως εδνόητον, έμφανίζεται ύπό τήν δευτέραν του μορφήν εις τās έπιχειρήσεις ή τās έν γένει οικονομικάς μονάδας έντάσεως παγίας περιουσίας (Anlageintensiv).

τὸν ὀρθολογικὸν λογισμόν τοῦ κόστους καὶ ἀντίθετος πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ παγίως κρατοῦντα¹.

Αἱ κοστολογικαὶ ἀποσβέσεις εἶναι τελείως διάφοροι τῶν φορολογικῶν ἀποσβέσεων. Οὕτω ἐνῶ ἡ κοστολογικὴ (ἀγορανομικὴ) ἀπόσβεσις ἀποτελεῖ προσθετικὸν στοιχεῖον τοῦ κόστους, ἡ φορολογικὴ (λογιστικὴ) ἀπόσβεσις συνιστᾷ ἀφαιρετικὸν στοιχεῖον τῶν κερδῶν πρὸς περιορισμὸν τῆς φορολογητέας ὕλης. Ἀπόδειξιν τοῦτου ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις αἵτινες δὲν πραγματοποιοῦν κέρδος δὲν προβαίνουν εἰς φορολογικὰς (λογιστικὰς) ἀποσβέσεις, ἐνῶ οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὸ κόστος αὐτῶν δὲν ἐπεβαρύνθη μὲ τὴν ἀξίαν φθορᾶς τοῦ παγίου ἐνεργητικοῦ (ἀγορανομικὴ ἀπόσβεσις) κατὰ τὴν διανυθεῖσαν μὴ κερδοφόρον χρῆσιν.

Ἐὰν ὑποστηριχθῇ ἡ ἀποψις ὅτι αἱ φορολογικαὶ ἀποσβέσεις δεσμεύουν καὶ ἀγορανομικῶς (δηλαδὴ ἀποτελοῦν στοιχεῖον κόστους) ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ νομοθέτης, ὁσάκις ἀναπροσαρμόζει εἴτε τοὺς συντελεστὰς τῶν ἀποσβέσεων εἴτε τὴν ἀξίαν τοῦ παγίου ἐνεργητικοῦ, ἐμμέσως ἐξωθεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τῶν τιμῶν καὶ τορπιλλίζει τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος. Τοῦτο εἶναι βεβαίως ἀπαράδεκτον, διότι σαφῆς πρόθεσις τοῦ νομοθέτου ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ φορολογικὴ καὶ μόνον ἀνακούφισις τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς φορολογητέας ὕλης, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ διατάραξις τοῦ σταθεροῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Ἐπίσης τοῦτο καταδεικνύεται κατὰ μείζονα λόγον καὶ ἐκ τῶν ἠύξημένων ποσοστῶν ἀποσβέσεων τῆς Ἐπαρχιακῆς Βιομηχανίας, τὴν ὁποίαν ὁ νομοθέτης ἠθέλησε νὰ περιβάλλῃ μὲ μεγαλύτεραν φορολογικὴν ἀπαλλαγὴν. Ἀλλοίμονον εἴαν αἱ ἐπαρχιακαὶ ἐπιχειρήσεις προσέθετον εἰς τὸ κόστος τῶν διπλάσιον ποσὸν ἀποσβέσεως ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ βαρῦνον τὰς ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις τοῦ κέντρου. Ἡ ἀποτυχία τῶν θὰ ἦτο ἐξηρησαλισμένη λόγῳ ἐλλείψεως ἀνταγωνιστικό-

1. Παρὰ ταῦτα τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 132/44 καὶ 503/1956 ἀποφάσεών του καὶ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 35/1956 καὶ 39/1956 ὁμοίως, ἀποφαίνονται ὅτι αἱ ἀποσβέσεις δὲν ἀποτελοῦν στοιχεῖον τοῦ κόστους τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀναγνωρίζουν ἐπιβάρυνσιν τῶν μενόντων κατὰ τὴν ἀπογραφὴν προϊόντων μὲ τὸ ἀνάλογον ποσοστὸν τῶν ἀποσβέσεων.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου βλ. σχετικὸν ἄρθρον μας εἰς «Φορολογικὴν Ἐπιθεώρησιν» Σέβριος 1956, ὡς καὶ σχετικὰ ἄρθρα εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιθεώρησιν τῶν: *Π. Πούγγουρα*, Μάιος 1956, *Γ. Δήμου*, Ἰούνιος 1956, καὶ *Π. Γραϊκοῦ*, Αὐγούστος 1956. Ἀντιθέτως τὸ Ἔν. Οἰκ/κῶν (Π. 21440/54) βέχεται τὴν ἀποψιν ὅτι αἱ βιομηχανικαὶ ἀποσβέσεις ἀποτελοῦν στοιχεῖον κόστους κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῶν μενόντων εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως.

τητος. *Αρα σαφώς και έκ τών πραγμάτων προκύπτει ότι οι διά τών έκάστοτε διαταγμάτων καθοριζόμενοι συντελεσταί άποσβέσεων δέν δεσμεύουν κοστολογικώς, αλλά άπλως διαγράφουν τά έκάστοτε περιθώρια άπαλλαγής έκ τής φορολογίας τών κερδών.

*Άλλωστε φορολογικώς, κατά τήν άπογραφήν, αι βιομηχανικαί έπιχειρήσεις δέν άποτιμοϋν τά μένοντα προϊόντα των, περιλαμβανομένου και του ποσού τών άποσβέσεων, αλλά άπλως αφαιρούν έκ τών κερδών των τās άποσβέσεις, χωρίς νά έπιβαρύνουν τό κόστος τών προϊόντων των μέ τό αντίστοιχον ποσόν τούτων, ως πράττουν προκειμένου περί τών λοιπών στοιχείων του κόστους.

Εις τās προηγμένας χώρας' έχουν όρισθή συντελεσταί άποσβέσεων κοστολογικοί, οι όποιοι νά άνταποκρίνονται πρὸς τήν *πραγματικήν*

1. Εις ταύτας, και ιδίως έν Γερμανία, γίνεται σαφής διάκρισις μεταξύ κοστολογικῶν και λογιστικῶν άποσβέσεων (kalkulatorische und buchhalterische Abschreibungen).

*Ενδιαφέρουσα είναι αι λογιστικαί έγγραφαί τών κοστολογικῶν άποσβέσεων έν συνδιασμῷ πρὸς τās λογιστικās τιαύτας.

*Ο *I. Χριστιάνης, ένθ' άν.,* παραθέτει τό κάτωθι υπόδειγμα έγγραφῶν :

Λογιστικαί άποσβέσεις	Εις πάγια	125.000	125.000
Κέρδη και Ζημιαί	Εις λογιστικās άποσβέσεις	125.000	125.000
Παραγωγή	Εις κοστολογικās άποσβέσεις	108.000	108.000
Κοστολογικαί άποσβέσεις	Εις Κέρδη και Ζημιαί	108.000	108.000

*Όθεν ὁ λογαριασμός Κέρδη και Ζημιαί έμφανίζεται ως κάτωθι :

		Κέρδη και Ζημιαί	
Εις λογιστικās άποσβέσεις	125.000	*Από κοστολογικās άποσβέσεις	108.000

*Η δέ καρτέλλα παρακολουθήσεως έκάστου παγίου στοιχείου δύναται νά περιλάβη τρία είδη άποσβέσεων μέ τρία αντίστοιχα αναπόσβεστα υπόλοιπα, ήτοι :

Καρτέλλα διά τριῶν ειδῶν άποσβέσεως :

Χρέωσις	Πιστωσις	Φορολογ. άπόσβεσεις	*Αναπόβ. υπόλοιπον	Λογιστική άπόσβεσεις	*Αναπόβ. υπόλοιπον	Κοστολογ. άπόσβεσεις	*Αναπόβ. υπόλοιπον

φθοράν του παγίου ενεργητικού και ούχι την διά λόγους παροχής φορολογικών απαλλαγών καθοριζομένην εκάστοτε διά διαταγμάτων του Υπουργείου Οικονομικών σμίκρυναι της πιθανής ζωής των παγίων.

Τό κόστος, αγορανομικώς, δεόν να θεμελιούται βάσει της δικαίας εκάστοτε τιμής, της καλυπτούσης, δηλονότι, τας άπαραιτήτους διά την παραγωγήν θυσίας.

Ούτω αγορανομικώς, ανεξαρτήτως εάν ή επιχείρησις διενήργησεν ή όχι φορολογικός άποσβέσις, διότι, ως έλέχθη, αύται εξαρτώνται εκ της πορείας των κερδών της χρήσεως, θά έδει να υπολογίζεται εις τό κόστος της ή κοστολογική άπόσβέσις, ως άπαραίτητος θυσία διά την έπίτευξιν της παραγωγής.

Β'.—ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ*

Γενικά επί της έννοίας του κόστους.

1. Τό πρόβλημα του κόστους, ως πλέγματος πάσης φύσεως έξόδων, άποτελεί έν εκ των συνθετωτέρων προβλημάτων της κυκλοφορίας.

* *Ειδική βιβλιογραφία.*—Έκ της ελληνικής βιβλιογραφίας συνιστώμεν τας άξιολόγους επί του κόστους έρεύνas των καθηγητών Μ. Τσιμόρα, Κόστος, Κοστολόγησις, Βιομηχανική Λογιστική, Αθήναι 1949, και Δ. Παπαδημητρίου, Τό πρότυπον κόστος (Standard cost), Αθήναι 1959, ως και Γ. Χρυσούκη, Βιομηχανική Λογιστική, Αθήναι 1956, και Εισαγωγή εις την τεχνικήν της Κοστολόγησεως, Αθήναι 1957. Βλ. έπίσης και Ανδριόλα Β., Τό κόστος των βιομηχανικών προϊόντων, Αθήναι 1940.

Έκ της έξνης πλουσίας βιβλιογραφίας ιδιαίτέρως συνιστώμεν τά έξης έργα: Bourguin M., Traité de Comptabilité industrielle (etc.), Paris 1947. Blocker, Cost Accounting, 2^α έκδ. 1948. Chardonnat L., Traité théorique et pratique de comptabilité industrielle (etc.), Paris 1948. Cannon A., Basic standard costs, N. York 1932. Danty - Lafrance J., Le prix de revient conforme au plan comptable général de 1947, Foucher, Paris 1948. Harrison H., Standard cost, N. York 1930. Devine Carl Thomas, Cost accounting and analysis, New York 1950. D'Appolito T., I costi di produzione nelle aziende industriali, Milano 1946. D'Appolito T., I metodi « standard » di determinazione dei costi di prodotto. In « Amministrazione ed organizzazione aziendale », Milano V. I. σελ. 155 - 184. Kearsley H. E., Standard Costs, London 1933. Lawrence W., Cost accounting, 3^η έκδ., N. York 1948. Lang Theod., Cost accountant's Handbook, New York 1947. Martin J., Les notions fondamentales de la Comptabilité analytique d'exploitation, Paris 1948. Marrani P., I costi nel industria, Padova 1935. Mellerowicz K., Kosten und Kostenrechnung, Berlin - Leipzig 1933. Paris Gustave, Le prix de revient dans l'industrie, 2^α έκδ. Neuchâtel et Paris 1946. Schmalenbach E., Der Kostenrahmen, Leipzig 1926. Schmidt F., Kalkulation und Preis Politik, Berlin - Wien 1930. Thorens R., Prix de revient et décompte d'exploitation, Neuchâtel 1954.

θὲν ἀντικείμενον (εἰδικώτερον δὲ ἀντικείμενον κοστολογήσεως, ἦτοι : προϊόν, λειτουργίαν, ὑπηρεσίαν κλπ.).

2. Ἡ ἀνωτέρω ἔννοια τοῦ κόστους εἶναι ἡ *ἰδιωτικοοικονομική*. Πλὴν ὁμως τῆς ἰδιωτικοοικονομικῆς ἀπόψεως ὑπάρχει καὶ ἡ *κοινωνικοοικονομική* ἀποψις.

Ἡ ἐλάττωσις τοῦ κόστους παραγωγῆς ἢ παροχῆς ὑπηρεσιῶν ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως ἀποτελεῖ, ἐν γένει, ζήτημα χρησιμοποίησεως βελτιωμένων μεθόδων τεχνικῆς ἢ ἐξοικονομήσεως συντελεστῶν παραγωγῆς. Ἐφ' ὅσον ὁμως ἡ ἔρευνα ἐξέρχεται τῶν στενῶν ὁρίων τῆς οἰκονομικῆς μονάδος προσλαμβάνει εὐρύτερον χαρακτήρα καὶ ἀποτελεῖ πρόβλημα γενικῆς, καὶ δὴ κοινωνικοοικονομικῆς, φύσεως. Διότι ἡ ἐλάττωσις τοῦ κόστους, ὡς οἰκονομικὴ πρᾶξις, ἐμφανίζει αὐτῇ αὐτῇ ἴδιον κόστος, συνιστάμενον εἰς τὰ ἐξοδα μετακινήσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Πράγματι, ἡ προσπάθεια ἐπιτεύξεως μεγαλυτέρας ἀποδόσεως τῆς ἐργασίας τῶν μηχανῶν ἢ τῶν ἄλλων ἐγκαταστάσεων συχνάκις προϋποθέτει τὴν ἀνανέωσιν τούτων, γεγονός ὃπερ συνεπάγεται τὴν ἐπένδυσιν νέων κεφαλαίων. Δηλαδή, τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ ἀφαίρεσιν ποσοστοῦ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ ἑτέρας χρησιμοποίησεως, ἐπὶ πλέον δὲ νέον προσανατολισμὸν καὶ μορφωτικὴν κατεύθυνσιν τῶν ἐργατῶν, οἵτινες συνήθως ἀποσπῶνται ἀπὸ ἑτέρας παραγωγικῆς ἀσχολίας.

Ὅθεν, τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τοῦ κόστους εἶναι ζήτημα σχηματισμοῦ νέας ἀποταμιεύσεως καὶ κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων καὶ ἄρα, ἐνῶ τὸ κόστος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς *Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων* θεωρεῖται ὡς πρόβλημα τῆς παραγωγῆς, ἀπὸ *κοινωνικοοικονομικῆς* πλευρᾶς ἀποτελεῖ πρόβλημα τῆς *διανομῆς*. Πράγματι, ἡ ἐκ μέρους τῶν ἐπιχειρήσεων προσπάθεια ἐλαττώσεως τοῦ κόστους ἀποτελεῖ πρόβλημα τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκλογὴν τοῦ τρόπου ὅστις θὰ ὤδῃ γει ἀποτελεσματικώτερον εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγομένης ποσότητος τοῦ προϊόντος. Ἐν τῇ οὐσίᾳ ὁμως ἡ ἐλάττωσις τοῦ κόστους εἶναι πρόβλημα *διανομῆς*, διότι δυϊοθετηθεὶς τρόπος αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς οὐδέποτε θὰ κατάρθωνε νὰ εἶναι διαρκῶς ἐφαρμόσιμος, ἐάν τὰ ἐκ τούτου πλεονεκτήματα δὲν κατενέμοντο—κατὰ ἓνα οἰονδήποτε τρόπον—μεταξὺ ἄλλων τῶν συμβαλλόντων εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιχειρήσεως παραγωγικῶν συντελεστῶν (ἐργασίας—κεφαλαίου—φύσεως).

κοστολογικὴν τοιαύτην. Οὕτω εἶναι δυνατόν ἡ ἀνάλωσις ἀξίας ἄλλως ν' ἀποτιμᾶται ἐν τῇ λογιστικῇ καὶ ἄλλως ἐν τῇ κοστολογίᾳ.

§ 2.—Βασικοί διακρίσεις του κόστους.

Το κόστος διακρίνεται βάσει των κάτωθι κριτηρίων :

α) Ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν συστατικῶν τοῦ στοιχείου :
Ἐἰς κόστος κατ' εἶδος (Kosten arten, par nature).

β) Ἀναλόγως τῆς ὀργανωτικῆς συνενώσεως ὁμοειδῶν κατὰ λειτουργίαν ἢ ἀντικείμενον ἔργων : Ἐἰς κόστος κατὰ θέσεις (Kostenstellen, par sections).

γ) Ἀναλόγως τῶν κοστολογουμένων ἀντικειμένων (προϊόντα ἢ ὑπηρεσίαι) : Ἐἰς φορεῖς κόστους (Kostenträger, cost bearers, par porteurs).

δ) Ἀναλόγως τῆς μεθόδου κοστολογήσεως : Ἐἰς κόστος διὰ διαιρέσεως (Divisionskalkulation, par division) καὶ κόστος διὰ προσυψηφίσεως (Zuschlagskalkulation, par majoration).

ε) Ἀναλόγως τῆς ἐπιδράσεως τοῦ βοθμοῦ τῆς ἀπασχολήσεως τὸ συνολικὸν κόστος διακρίνεται :

εα) Ἐἰς πραγματικὸν (reel), ὁσάκις ἀναφέρεται εἰς τὴν πραγματικὴν ἀπασχόλησιν.

εβ) Ἐἰς κανονικὸν (normal), ὁσάκις ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀμαλὴν ἀπασχόλησιν.

εγ) Ἐἰς ἄριστον (optimal), ὁσάκις ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀρίστην ἀπασχόλησιν.

Συναφῶς γίνεται λόγος καὶ περὶ διαφορικῶν (Differentialkosten) καὶ ὀριακῶν (Grenzkosten) κόστους¹.

στ) Ἀναλόγως τοῦ χρόνου προσδιορισμοῦ του : Ἐἰς ἱστορικῶν ἢ ἀπολογιστικῶν (historical cost, reel, nachkalkulierte Selbstkosten) καὶ εἰς κατὰ προκαθορισμὸν ἢ προϋπολογιστικῶν (predetermined cost), ὅπερ πάλιν ἀναλόγως τοῦ συστήματος προσδιορισμοῦ του κατατάσσεται εἰς κόστος κατὰ προεκτίμησιν (estimated cost, prix de revient estimatif, vorkalkulierte Selbstkosten) καὶ εἰς κόστος πρότυπον (standard cost).

Α'.— ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΤ' ΕΙΔΟΣ

Τὰ συνιστώσα τὸ κόστος στοιχεῖα βασικῶς ταξινομοῦνται εἰς τὰς κατωτέρω² ομάδας³ :

1. Περί τούτων βλ. κατωτέρω.

2. Βλ. Mellerowicz K., Allgemeine Betriebswirtschaftslehre, σ. 52.

3. Τὰ σύγχρονα λογιστικὰ σχέδια διακρίνουν τὸ κατ' εἶδος κόστος ὡς ἑξῆς :

Όμας Ι — Έξοδα κεφαλαίου.

Ἡ ὁμάς αὕτη εἰδικώτερον περιλαμβάνει :

1) *Τοὺς τόκους ἰδίου καὶ ξένου κεφαλαίου.*

Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ δὲν ὑπάρχει σύμπτωσης ἀπόψεως ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ κόστους μὲ τοὺς τόκους τοῦ χρησιμοποιουμένου κεφαλαίου. Οὕτω ὑποστηρίζεται :

α) Ὅτι οἱ τόκοι δὲν δύνανται νὰ κοστολογουθῶνται, ἀλλ' ὅτι ἀπ' εὐθείας πρέπει νὰ φέρονται εἰς μείωσιν τῶν ἀποτελεσμάτων¹.

Γαλλικὸν Λογιστ. Σχέδιον Ταξὶς 6—δαπάναι κατ' εἶδος	Γερμανικὸν Λογ. Σχέδιον Ταξίεις 3, 4	Ἑλβετικὸν Λογ. Σχέδιον Ταξίεις 3, 4
65. Ἄγροαί.	3. Πρώτοι βοηθητικοὶ ὄλοι.	3. Δαπάναι ἐκμεταλ. ἐπιχειρήσεων μὲ ἰδικὰ καὶ ξένα κεφάλαια.
61. Ἐξοδα προσωπικῶν.	4. Δαπάναι κατ' εἶδος.	4. Ἐκμ. ἀκινήτων, ἐπιχειρήσεων
62. Φόροι καὶ τέλη.	40. Παραγωγικὰ ἡμερομίσθια.	40. Δαπάναι προσωπικοῦ.
63. Ἐξοδα ἐπὶ ἀγαθῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων.	41. Βοηθητικὰ ἡμερομίσθια.	41. Τόκοι κεφαλαίου. Ἐμεταλλεύσεως.
64. Ἐξοδα μεταφορῶν καὶ μετακινήσεως.	42. Μισθία.	42. Συντήρησις, ἐπισκευαὶ καὶ ἀντικατ. ἐγκαταστάσεων.
65. Ἐξοδα ἐξωτερ. παροχῶν	43. Κοινωνικὰ εἶδη.	43. Ἀποβέσεις.
66. Ἐξοδα γεν. διαχειρίσεως	44. Βοηθητ. καὶ ἐκμτ. ὄλοι.	44. Ἀσφάλιστρα, φόροι.
67. Ἐξοδα χρηματοοικονομικά	45. Ἡλεκτρ. ρεύμα, ὕδωρ, φατοέρια.	45. Ρεύμα, ὕδωρ, φατοέρια.
68. Ποσοδοτήσεις τῆς χρήσεως εἰς λογαριασμοὺς ἀποβέσεων καὶ προβλέψεων.	46. Δαπάναι ἀποβέσεως καὶ συντηρήσεως.	46. Ἐξοδα γραφείου καὶ διοικήσεως.
	47. Φόροι καὶ ἀσφάλιστρα.	47. Διαφημίσεις, δημοσιεύσεις
	48. Διάφορα δαπάναι.	48. Διάφορα δαπάναι ἐκμεταλλεύσεως.
	49. Εἰδικὰ ἔξοδα ἐκ παραγωγῶν.	

Εἰς τὰ εἰσέδημα λογιστικῶν σχέδια τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν συνήθως λειτουργοῦν οἱ λογαριασμοὶ :

- Ἰλικά (= Πρώτοι ὄλοι), Direct Materials (1) |
- Ἰμισα ἐργατικά (παραγωγικὰ ἐργατικά), Direct labor (2) |
- Γ.Β.Ε. (Γενικά Βιομηχανικά Ἐξοδα), Factory overhead (3) |
- Ἐξοδα πωλήσεως, Selling expenses (4) |
- Ἐξοδα διοικήσεως, Administration expenses (5) |

- Οἱ ὀκὸ στοιχεῖα (1 + 2) λογαριασμοὶ συνιστοῦν τὸ ἀρχικὸν κόστος (Prime cost).
- Οἱ ὀκὸ στοιχεῖα (2 + 3) λογαριασμοὶ συνιστοῦν τὸ κόστος μεταφορῶν (Συντελεία cost).
- Οἱ ὀκὸ στοιχεῖα (1 + 2 + 3) λογαριασμοὶ συνιστοῦν τὸ κόστος παραγωγῆς (Production cost).
- Οἱ ὀκὸ στοιχεῖα (1 + 2 + 3 + 4 + 5) λογαριασμοὶ συνιστοῦν τὸ κόστος τοῦ περιγίνεσθαι καὶ πωλεῖν, ἴσθι τὸ πλήρες κόστος (Cost to make and sell).

Βλ. σχετικῶς εἰς *Ι. Χρυσονέστην*, Εἰσαγωγή εἰς Γεχνικὴν Κοστολογίαν, Ἀθήναι 1957, σελ. 9.

1. Τὴν ἀποφιν ταύτην ἀκολουθεῖ παρ' ἡμῖν καὶ ἡ φορολογικὴ νομοθεσία (Ὑπ. Οἰκ. Π. 21440/1954). Ἐπίσης φορολογικῶς δὲν ἀναγνωρίζεται παρ' ἡμῖν ὡς ἀφαιρετικὸν στοιχεῖον τῶν ἐσόδων ὁ τόκος τοῦ ἰδίου κεφαλαίου, ὅπως δὲν ἀναγνωρίζεται ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας τοῦ ἐπιχειρηματίου (Ἐγκ. Ὑπ. Οἰκ. 129/55 καὶ Ἀποφ. Ἐλεγκτ. Συν. 372/1927).

β) "Οτι μόνον οι καταβαλλόμενοι εις τρίτους τόκοι δύνανται να ενσωματωθούν εις τὸ κόστος.

γ) "Οτι ἅπαντες οἱ τόκοι (ἰδίου καὶ ξένου κεφαλαίου) πρέπει νὰ ἐπιβαρύνουν τὸ κόστος.

Οἱ ὁπαδοὶ τῆς πρώτης¹ ἀπόψεως ἰσχυρίζονται ὅτι ἐν περιπτώσει ἐπιβραδύνσεως πωλήσεως τῶν ἐμπορευμάτων θὰ ἐδημιουργεῖτο μία προϊούσα ἐπιβάρυνσις τοῦ κόστους λόγω προσθήκης τῶν καὶ ὅτι δὲν θὰ ἦτο ὀρθόν τὰ ἀποθέματα τῶν ἐτοιμῶν προϊόντων νὰ περιλαμβάνουν βάρη ἀναγόμενα εἰς προγενεστέρως χρήσεις. Ἐπίσης ὑποστηρίζουν ὅτι ἐπειδὴ τὰ ἔξοδα ἐκ τῶν ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ τρόπου χρηματοδοτήσεως καὶ τῆς πιστωτικῆς ἐπιφανείας ἐκάστης ἐπιχειρήσεως εὐλογον εἶναι ὅτι ταῦτα ποικίλλουν μετὰ τὰς ἐπιχειρήσεων, γεγονός ὃπερ ἀποτρέπει τὰς συγκρίσεις κόστους μεταξὺ τούτων.

Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν δευτέραν ἀποψιν ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ κόστος δέον νὰ περιλαμβάνῃ πραγματικὰ καὶ οὐχὶ ὑποθετικὰ στοιχεῖα, τυχόν δὲ ἐνσωμάτωσις εἰς τὸ κόστος τῶν ὑπολογιστικῶν καὶ οὐχὶ μόνον τῶν πράγματι καταβληθέντων τῶν ὀφειλῶν θὰ ὠδήγει εἰς μίαν συνεχῆ προσαύξησιν τῆς ἀξίας τῶν ἀποθεμάτων τῶν ἐτοιμῶν προϊόντων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν συνεχῆ νοθείαν τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ τόκος τοῦ ἰδίου κεφαλαίου, κατὰ τοὺς ἀνωτέρω, ἀποτελεῖ μίαν μορφήν κέρδους, ἐξαρτᾶται δὲ ἐκ τῶν συνολικῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἐκ τῶν προτέρων.

Τέλος, οἱ ὁπαδοὶ τῆς τρίτης ἀπόψεως, ὑποστηρίζοντες ὅτι τὸ πραγματικὸν κόστος προϊόντος τινὸς δέον νὰ περιλαμβάνῃ ἅπαντα τὰ ἀποροίτητα στοιχεῖα ἅτινα συνέβαλον εἰς τὴν πραγματοποίησιν τούτου, ἀποδέχονται ὅτι πάντες οἱ τόκοι ἰδίου² καὶ ξένου κεφαλαίου δέον νὰ προστίθενται εἰς τὸ κόστος.

1. *Berny R.*, *La comptabilité industrielle. Prix de revient, Organisation*, 3e édition, Bruxelles σελ. 120. *Paris G.*, *Le prix de revient dans l'industrie*, 2^a έκδ., Neuchâtel et Paris 1946, σελ. 16.

2. Τὸ μέγεθος τοῦ ἰδίου κεφαλαίου (κατὰ τὸ Γαλλικὸν Λογιστικὸν Σύστημα) περιλαμβάνει τὸ μετοχικὸν κεφάλαιον, τὰ ἀποθεματικά καὶ διαφορὰς ἐκδόσεως μετοχῶν, εἰς τιμὴν ὑπὲρ τὸ ἄριστον, τὸ κατὰ τὸ τέλος τῆς χρήσεως πιστωτικὸν ὑπόλοιπον εἰς νέον τοῦ λογαριασμοῦ Κερδῶν καὶ Ζημιῶν. Ὁ *Paris G.*, *Ἐνθ' ἄν.*, σελ. 17, ὑποστηρίζει ὅτι διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ μεγέθους τοῦ ἰδίου κεφαλαίου δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τὰ φανερά ἀλλὰ καὶ τὰ ἀφανῆ ἀποθεματικά. Κατὰ τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν (Ἄγορα-νόμικη Διάταξις 128/1951 ἀρθρ. 4) καὶ ὅσον ἀφορᾷ μόνον τοὺς τόκους τοῦ ξένου κεφαλαίου προκειμένου περὶ βιοτεχνικῶν καὶ βιομηχανικῶν κοστολο-

Ἡ ἀποφικ αὐτῆ, ἣτις εἶναι ἡ ἐπικρατεστέρα ἐν τῇ ἐπιστῆμῃ¹, ἀποτελεῖ συνέπειαν τῆς αὐτοτελείας τῆς ἐπιχειρήσεως ἔναντι τοῦ ἐπιχειρηματίου - κεφαλαιούχου. Διότι, ὅπως οἱ τρίτοι χρηματοδοτοῦνται δικαιούνται τόκου διὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν προσφερθὲν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει κεφάλαιον, αὐτῶ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ διὰ τὸν ἐπιχειρηματίαν - κεφαλαιούχον.

Ὁ τόκος, ὡς ἀμοιβὴ τοῦ συντελεστοῦ «κεφάλαιον», δεόν νά ἐνσωματοῦται εἰς τὸ κόστος ὅπως καὶ αἱ ἀμοιβαὶ τῶν λοιπῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἵνα ἀφ' ἐνός μὲν τοῦτο ἐπακριβῶς προσδιορίζεται, ἀφ' ἐτέρου δὲ καθορίζονται αἱ ἐπιβαρύνσεις ἐξ ἐνός ἐκάστου τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν, εἰς τρόπον ὥστε τελικῶς νά ἐκλέγεται ἡ ὀρθολογικωτέρα μέθοδος παραγωγικῆς διαδικασίας. Πράγματι, τὸσον τὸ ποσοτικὸν μέγεθος ὅσον καὶ ἡ χρονικὴ διάρκεια τοῦ ἀπασχολουμένου ἐν τῇ παραγωγῇ κεφαλαίου προσδιορίζονται ἐκ τοῦ ἐκάστοτε ὕψους τοῦ τόκου. Πέραν ὁμῶς τούτου ἡ αὐξήσις τῆς ἀμοιβῆς ἐνός συντελεστοῦ παραγωγῆς ὑπεράνω ὀρισμένου ὕψους ὀδηγεῖ εἰς τὴν ὑποκατάστασιν² τοῦ συντελεστοῦ

γῆσεων «... ἀναγνωρίζονται εἰς τὸ κόστος τόκοι διὰ δάνεια συνομολογουμένα καὶ μέχρι τοῦ ἰσοπέσου τοῦ καταβεβλημένου ἴδιου κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως». Ἐν προκειμένῳ, ὡς ἴδια κεφάλαια θά πρέπει νά νοοῦνται: Ἐπὶ μὲν ἐπιχειρήσεως *μορφή ἀνωτόμου ἱεραρχίας*: α) Τὸ καταβεβλημένον μετοχικὸν κεφάλαιον. β) Τὸ τυχόν πιστωτικὸν ὑπόλοιπον τοῦ λογαριασμοῦ «Διαφορὰ ἐξ ἀναπροσαρμογῆς». γ) Τὸ τακτικὸν ἀποθεματικόν. Ἐπὶ *ἀμοιῶν* δὲ ἐπιχειρήσεων ἢ *προσοπικῶν ἱεραρχιῶν*, ὁ λογαριασμὸς «κεφάλαιον» ἢ «ἐταιρικὸν κεφάλαιον» καταβεβλημένον, ὡς ταῦτα ἐξάγονται ἐκ τοῦ ἰσολογισμοῦ τῆς ληξάνσης χρήσεως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι προκειμένου περὶ ἐπισημῶν (κρατικῶν) κοστολογήσεων δὲν ὑπολογίζεται ὁ συνολικὸς τόκος τοῦ ξένου κεφαλαίου, ἀλλὰ μόνον ὁ τόκος ὁ ἀντιστοιχῶν πρὸς μέγεθος ξένου κεφαλαίου ἴσου πρὸς τὸ ἴδιον. Πρόθεσις τοῦ νομοθέτου διὰ τῆς ὡς ἀνω διατάξεως ὠφελῆεν ἢ παρότρυνσις τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ὅπως χρησιμοποιῶσι περισσότερα ἴδια κεφάλαια κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς τῶν.

1. Ἡ γνώμη αὕτη ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν *Lehmann, Mellerowicz, Schmidt, Martin*, τοῦ Γαλλ. Λογιστικοῦ Σχεδίου (1947) καὶ τῆς National Association of Accountants (N.A.C.A.) καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ *Μ. Τσιμάρου*. Ἐπίσης προκειμένου περὶ γεωργικοῦ κόστους εἰς τὰς Η.Π.Α. καὶ τὸν Καναδῶν ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐντόκου κόστους. Ὁμοίως, τὸ ὄπουργεῖον Γεωργίας τῆς Γαλλίας (Διεύθυνσις τιμῶν) συνηπολογίζει εἰς τὸ κόστος τῶν γεωργικῶν προϊόντων τόκον 4% ἔτησιως ἐπὶ τῶν ἀπασχολουμένων ἐν τῇ παραγωγῇ κεφαλαίων. Τοῦτ' αὐτὸ δέχεται καὶ ἡ *Union des Paysans Suisses*, Σχετικῶς βλ. *Μ. Μειμάρουλου*, Τὸ πρόβλημα τοῦ κόστους ἐν τῇ γεωργικῇ ἐκμεταλλεύσει, Ἀθήναι 1954.

2. Περὶ ὑποκατάστασεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς βλ. *R. G. D. Allen*, *Mathematical analysis for economists*, 1938, σελ. 340 καὶ ἐφεξῆς. Ἐπί-

τούτου, δι' ἑτέρου. Οὕτω, αὐξανομένης ὑπερμέτρως τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ κεφαλαίου χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ παραγωγῇ μηχανήματα—ἦτοι μεγαλύτερα συμμετοχῇ κεφαλαίου,— ὅπως καὶ ἀντιθέτως, κ.ο.κ.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἔχομεν τὴν γνώμην δι' ὀρθοτέρα τυγχάνει ἡ τρίτη ἄποψις, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν δι' τὸ κόστος δὲν δύναται νὰ ἐπιβαρύνηται μὲ πάντας τοὺς τόκους ξένου ἢ ἰδίου κεφαλαίου, ἀλλὰ μόνον μὲ τοὺς τόκους τοῦ *αναγκαίου* εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν κεφαλαίου (*Betriebsnotwendiges Kapital*), ἦτοι τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπενδυθέντος εἰς στοιχεῖα τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου καὶ μόνον ὑπολογίζεται τὸς βάσει ὠρισμένου ἐπιτοκίου, ἀνεξαρτήτως τρόπου ἢ χρόνου χρηματοδοτήσεως καὶ συναφῶν πρὸς ταύτην ἐπιβαρύνσεων τῆς ἐπιχειρήσεως¹. Κατὰ συνέπειαν διὰ τὸν λογισμὸν τοῦ τόκου τοῦ ἐπιβαρύνοντος τὸ κόστος δεόν νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἅτινα διατίθενται εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ἐν γένει ἔργων καὶ οὐχὶ τὸ σκέλος τοῦ παθητικοῦ².

Τὸ ὡς ἄνω διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀναγκαῖον κεφάλαιον ἀποτελεῖται :

- α) Ἐκ τῆς ἀξίας τῶν ἀκίνητοποιήσεων³ τῆς ἐκμεταλλεύσεως.
- β) Ἐκ τῆς ἀξίας τῶν ἀποθεμάτων πρώτων καὶ βοηθητικῶν ὀλῶν.
- γ) Ἐκ τῆς ἀξίας τῶν ὑπὸ κατεργασίαν προϊόντων.
- δ) Ἐκ τῆς ἀξίας τῶν ἀποθεμάτων τῶν ἡμιτελῶν προϊόντων.
- ε) Ἐκ τῆς ἀξίας τῶν ἀποθεμάτων τῶν ἐτοιμῶν προϊόντων.

2) Τὰς ἀποσβέσεις καὶ ἐξόδα συντηρήσεως.

Ἄνωτέρω ἀνεπτύξαμεν ἤδη τὰ περὶ ἀποσβέσεων. Τὸ κατὰ

σης *Lerner* καὶ *Kahn*, Notes on the elasticity of substitution, Review of Economics Studies 1933, καὶ παρ' ἡμῖν *Π. Χριστοδουλοπούλου*, Θεωρητικὴ Πολιτικὴ Οἰκονομία, σελ. 207 ἑπ.

1. Δηλαδή δὲν ἐνδιαφέρει τὸ ποσὸν τῶν τόκων τὸ ὁποῖον ἐπλήρωσεν ἡ ἐπιχείρησις διὰ τὴν ἐξέυρεσιν τοῦ κεφαλαίου τῆς, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν ἐπενδυθέν κεφάλαιον βάσει ἐπιτοκίου, συνήθως μακροπροθέσμων τοποθετήσεων.

2. Ὡς ἐκ τούτου, νομιζόμεν, δι' τὸ Γαλλικὸν Λογιστικὸν Σχέδιον (1947) ὑπολογίζει τὸς ἐπὶ τοῦ ξένου καὶ ἰδίου κεφαλαίου τοῦ ἀπεικονιζομένου εἰς τὸ Παθητικόν, διότι μόνον τὸ Ἐνεργητικὸν ἀποτελεῖ ἀσφαλῆ βάσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ Ἐνεργητικοῦ δεόν νὰ διενεργηθῇ βάσει τῆς πραγματικῆς ἀξίας αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τῆς λογιστικῆς τοιαύτης, ὡς προέτεινον οἱ ἐμπνευσταὶ τοῦ σχεδίου τοῦ 1942.

3. Τοῦτο ἐξευρίσκειται δι' ἀφαιρέσεως τῶν ἀποσβέσεων.

κοστολογικήν περίοδον πσόν τούτων είναι εκ τών άναμφισβητήτων στοιχείων τοῦ κόστους.

Ἐπίσης τά ἔξοδα συντηρήσεως πρός διατήρησιν τοῦ παραγωγικοῦ ἔξοπλισμοῦ ἀποτελοῦν στοιχεῖον τοῦ κόστους παραγωγῆς.

Ὁφείλομεν ὅμως νά διακρίνωμεν τά ἔξοδα συντηρήσεως ἀπό τās προσθήκας τās ἀποβλεπούσας εἰς τήν ἐπέκτασιν ἢ βελτίωσιν τών ὑπαρχουσῶν ἐγκαταστάσεων. Αἱ τελευταῖαι, ὡς ἐπαυξάνουσαι τήν ἀξίαν τοῦ ἐνεργητικοῦ, δέν ἐπιβαρύνουν ἐν τῷ συνόλῳ των τό κόστος, ἀλλά μόνον καθ' ὃ ποσοστὸν αὐτοὶ ὑφίστανται μείωσιν τῆς ἀξίας των, εἴτε λόγῳ λειτουργίας, εἴτε διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου.

3) Τὰ ἀσφάλιστα τῶν μὴ ἀσφαλισίμων κινδύνων.

Οἱ κίνδυνοι τῶν ἐπιχειρήσεων ἄλλοι μὲν μαθηματικῶς σταθμίζονται καὶ καλύπτονται, εἴτε διὰ τῆς ἀσφαλίσεως, εἴτε δι' αὐτασφαλίσεως—ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ προϋποθέσεις τῆς ὁμαδικῆς ἢ συλλογικῆς ἀσφαλίσεως—ἄλλοι δέ, ὡς μαθηματικῶς ἀστάθμητοι, δέν ἀναλαμβάνονται ὑπὸ τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων¹, ἀλλὰ ἀντιμετωπίζονται ποικιλοτρόπως ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἐπιχειρήσεων.

Θεωρητικῶς, ὡς ἤδη ἐλέχθη, θά ἡδυνάμεθα καὶ διὰ τοὺς ἐν λόγῳ κινδύνους νά προβῶμεν εἰς αὐτασφάλισιν ἐπιβαρύνοντες ἀντιστοιχῶς τό κόστος παραγωγῆς. Τό τοιοῦτον ὅμως θά ὠδήγει εἰς αὐθαίρεσίαν, καθ' ὅσον ἡ τοιαύτη ἐπιβάρυνσις, μὴ δυναμένη μαθηματικῶς νά ὑπολογισθῇ, θά ἀπέβαινε τελειῶς ἀνεξέλεγκτος.

Τούτου ἕνεκα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατεῖ ἀμφισβήτησις ἐάν τό πσόν τό ἀντιστοιχοῦν εἰς τοὺς μὴ ἀσφαλισίμους κινδύνους δύναται

---

1. Ὁφείλομεν νά παρατηρήσωμεν ὅτι αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἐπεκτείνουσαι ὁλονέν τόν ἀριθμὸν τῶν ἀσφαλιζομένων ὑπ' αὐτῶν ἀντικειμένων, συνεχῶς μεταφέρουν τοὺς κινδύνους ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν *assurable risks* εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *unassurable risks*. Οὕτω, ἡ ἐφαρμοσθεῖσα ἤδη *assurance-credit* (ἀσφάλισις ἐμπορικῶν πιστώσεων) ἐξασφαλίζει τὴν εἰσπραξίν τῶν παρεχομένων πιστώσεων ἐκ κινδύνων οἵτινες μέχρι τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὡς ἀνω ἀσφαλίσεως ἔθεωροῦντο ἀστάθμητοι. Ἐπίσης εἰς τās Ἠνωμένους Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς διὰ τοῦ *Agricultural Adjustment Act* τοῦ 1938 προβλέπεται σύστημα ἀσφαλίσεως τῆς καλλιέργειας τοῦ σίτου κατὰ τῶν ἡλαττωμένων ἀποδόσεων, ἦτοι, ἐφ' ὅσον ἡ ἀπόδοσις τῆς σιτοκαλλιέργειας τοῦ ἠσφαλισμένου μειωθῇ κάτω τῶν $\frac{1}{4}$, τοῦ μέσου ὄρου τῶν τελευταίων 9 ἐτῶν, τότε οὗτος ἀποζημιοῦται διὰ τὴν κάτω τοῦ ποσοῦ τούτου διαφοράν. Βλ. *M. Μειμάρογλου*, *op. cit.*, ὅστις παραπέμπει εἰς *Dimmock* καὶ *R. B. Heflebover*, *Economics with applications to agriculture*, New York καὶ London 1940, σελ. 435.

ν' αποτελέση στοιχείον του κόστους, ή αντιθέτως περιλαμβάνεται εις τό πραγματοποιούμενον έκάστατε υπό της επιχειρήσεως αποτέλεσμα (κέρδος).

4) Τὸ τεκμαρτὸν ἐνοίκιον.

Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἰδιοκατοικουμένου ἀκινήτου τό ἀντίστοιχον ἐνοίκιον (τεκμαρτὸν) δέον νά ἐπιβαρύνῃ τό κόστος¹.

Ὅμας II. — Ἐξοδα ἐργασίας².

Ἡ ὁμάς αὕτη εἰδικώτερον περιλαμβάνει :

1) Τὰ ἡμερομίσθια καί τās συναφεῖς ἐπιβαρύνσεις καί ἀσφαλιστικὰς εἰσφορὰς.

Ἐνταῦθα περιλαμβάνονται τὰ πάσης φύσεως ἄμεσα καί ἔμμεσα,

1. Τοῦτο ὑπολογίζεται βάσει τῶν παρεμφερῶν ἐνοικίων τῶν καταβαλλομένων ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ. Πάντως εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἤθελεν ὑπολογισθῆ τό τεκμαρτὸν ἐνοίκιον ὡς στοιχείον του κόστους συγκεκριμένης κοστολογήσεως, τὰ ποσά τῶσων τῶν ἀντιστοιχῶν ἀποσβέσεων ὅσον καί του τόκου του ἐπενδυθέντος κεφαλαίου δέν θά ἠδύνατο πλέον νά ἐπιβαρύνωσι τό κόστος, καθ' ὅσον ταῦτα ἤδη περιέχονται εἰς τό ποσόν του τεκμαρτοῦ ἐνοικίου. Τό τεκμαρτὸν ἐνοίκιον ἀναγνωρίζεται—ὀρθῶς—ὡς στοιχείον του κόστους κατὰ τὴν ἐπίσημον κοστολόγησιν του ἄρτου πρὸς καθορισμὸν τῆς διατιμῆσεώς του. Ἀντιθέτως, ἡ ἀγὰρ, διάταξις 128.51 δέν προβλέπει τό τεκμαρτὸν ἐνοίκιον ὡς στοιχείον του κόστους, προκειμένου περὶ βιομηχανικῶν κλπ. κοστολογήσεων. Ἐν τῇ γεωργίᾳ καί ἐφ' ὅσον δέν ὑφίστανται παρεμφερεῖς καλλιέργειαι, ἡ ἐφ' ὅσον ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ δέν συναντιᾶται ποιοτικῶς τό αὐτό εἶδος, ὡς τεκμαρτὸν ἐνοίκιον συνήθως ὑπολογίζεται ἐν ποσοστὸν ἐπὶ τοῖς % τῆς ἀξίας του ἀγροκτήματος. Ὁ *M. Μειώσεως*, ἐνθ. ἀνωτ., ἀναφέρει ὅτι τό Ὑπουργεῖον Γεωργίας του Καναδά (*Dep. of Agriculture, Cost of producing farm crops*, σελ. 5) ὑπολογίζει ποσοστὸν 7% τῆς ἀξίας τῶν γαιῶν ἐτησίως ὡς τεκμαρτὸν ἐνοίκιον. Ἐπίσης τό πανεπιστήμιον του Illinois (*Cost of producing Field crops 1913—1922* σελ. 42) ὑπολογίζει τοῦτο εἰς 5%.

Φορολογικῶς, παρ' ἡμῖν διὰ του ἄρθρ. 35 § 1 ἐδ. α' Ν.Δ. 3323/55 ὀρίζεται ὅτι ἐπιτρέπεται ἔκπτωσης ἐκ τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων τῆς ἐπιχειρήσεως διὰ τό τεκμαρτὸν ἐνοίκιον τῶν χρησιμοποιουμένων υπό ταύτης ἰδιοκτητικῶν ἀκινήτων, ἐφ' ὅσον τοῦτο συμπεριελήφθη εἰς τό ἐξ οἰκοδομῶν εἰσόδημα (Ὑπ. Οἰκ. Ἐγκ. 129/1955) Δέν ἀναγνωρίζεται ὁμοίως ἔκπτωσης ἐκ τῶν κερδῶν διὰ τό τεκμαρτὸν ἐνοίκιον ἰδιοχρησιμοποιουμένου βιομηχανοστασίου (ἄρθρ. 18 § 4 του Ν.Δ. 3323/55). Βλ. καί *N. Τόση*, Ἡ φορολογία του εἰσοδήματος, Ἀθήναι 1957, σελ. 179.

2. Τό κόστος ἐργασίας τυχάνει διάφορον ἀπὸ βιομηχανίας εἰς βιομηχανίαν. Τοῦτο εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον μεγαλύτερον, ὅσον παρατείνεται χρονικῶς ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας ἡ ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν διαμόρφωσιν του

ώς πρὸς ὠρισμένον κοστολογητέον ἀντικείμενον, ἡμερομίσθια μετὰ

κόστους ὑπερέχουσιν θέσιν ἔναντι τῶν ἐξόδων ὅλης κατέχουν τὰ ἐξοδα ἔργασίας. Οὕτω ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀρχικῆς παραγωγῆς, ἐνθα δὲν ὀφίσταται περίπτωσις ἀποκτήσεως πρώτων ὀλῶν, τὸ κόστος ἔργασίας παρουσιάζει συνήθως ὑπεροχὴν. Ὅσον αὐξάνει ἡ ἀξία τῆς πρώτης ὀλης, ἐπὶ τοσοῦτον καθίσταται τοῦτο ἀναλογικῶς μικρότερον, π.χ. ἐπεξεργασία ἀδαμάντων καὶ ἐν γένει πολυτίμων λίθων.

Συνήθως, ἡ ἔρευνα ἢ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἐκάστου εἴδους κόστους ἀναφέρεται εἰς τὴν τελικὴν φάσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ προϊόντος. Ἐν ταῦτοις ὁμῶς ἀπὸ κοινωνικοοικονομικῆς ἀπόψεως καὶ προκειμένου νὰ προσδιορίσωμεν τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ συνολικὸν κόστος ἐνὸς εἴδους ἐξόδου (φέρ' εἰπεῖν τῆς ἔργασίας), θὰ εἶδει νὰ ἀνατρέξωμεν καὶ εἰς προγενεστέρας προετοιμασίας τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, προκειμένου νὰ ἐξεύρωμεν τὸ κόστος ἔργασίας κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἄρτου, δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀρκεσθῶμεν μόνον εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ κόστους τῆς τελικῆς φάσεως παραγωγῆς του, ἀλλὰ νὰ ἀναζητήσωμεν καὶ τὸ κόστος ἔργασίας τοῦ ἀλεύρου, ἔτι δὲ περαιτέρω, καὶ τὸ κόστος ἔργασίας διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ μύλου κ.ο.κ. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον καθίσταται δυσχερὲς, ἀν μὴ καὶ ἀδύνατον, δι' ὃ συνήθως ἐρευνᾶται κατὰ προσέγγισιν. Οὕτω, μὲ σχετικὴν πάντοτε προσέγγισιν, αἱ ἔρευναι εἰς τὸς Κάτω Χώρας τὸ ἔτος 1929 κατέδειξαν ὅτι ἡ συμμετοχὴ τοῦ κόστους ἡμερομισθίων εἰς ἕν ἕκαστον τῶν κατωτέρω εἰδῶν εἶναι:

Βούτυρον	46 %	Ἐκδόσεις	67,3 %
Ἄρτος	47,9 %	ὑποκάμισα, ρουχισμὸς	61,4 %
Ζάχαρις	62,6 %	ὑποδήματα	42,3 %
Γεωργικὰ προϊόντα	62,9 %	Σιγαρέττα	55,1 %

Τὸ συνολικὸν δὲ μερίδιον τοῦ κόστους τῶν ἡμερομισθίων, ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ κόστους παραγωγῆς ἀνέρχεται εἰς τὸς Κάτω Χώρας εἰς 48,8 %. Βλ. *N. Huber, Statistiques d'Entreprises*, σελ. 137 ἑπ.

Παρ' ἡμῖν, βάσει τῆς γενομένης ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας κατὰ τὸ ἔτος 1958 βιομηχανικῆς ἐρεύνης διὰ τὴν ἐξακριβωσιν τῆς καταστάσεως ἐν τῇ βιομηχανίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1957 προέκυψαν τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα ἐπὶ τῆς ποσοστιαίας ἀναλογίας τῶν ἐπὶ μέρους συντελεστῶν τοῦ κόστους παραγωγῆς. (Βλ. Δελτίον Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων: Ἡ Ἑλληνικὴ Βιομηχανία κατὰ τὸ 1958).

**Ποσοστιαία ἀναλογία συντελεστῶν κόστους εἰς τὴν βιομηχανίαν
κατὰ τὸ ἔτος 1957 (52 κλάδων)**

1. Πρώται ὀλαί	47,8 %
2. Ἔργασις (μισθοί—ἡμερομίσθια)	18,4 %
3. Γενικὰ ἐπιχειρηματικὰ ἐξοδα	7,2 %
4. Καύσιμα καὶ ηλεκτρικὴ ἐνέργεια	6,7 %
5. Ἀποσβέσεις	5,0 %
6. Τόκοι	4,0 %
7. Εἰσφορὰ ἐργοδότην εἰς Ἀσφαλιστικὰ Ταμεία	2,9 %
8. Ἀνταλλακτικὰ	2,1 %
9. Ὑλικὰ συσκευασίας	1,4 %
10. Πληρωμαὶ δι' ἐργασίαν τρίτων (φασόν)	0,8 %
11. Ἐνοίκια	0,4 %
12. Κέρδη	3,3 %
	<u>100,0 %</u>

των νομίμων κρατήσεων των βαρυνουσών την επιχείρησιν (διά τὰ διάφορα ασφαλιστικά ταμεία, τὰ δώρα, τὰς ἀδείας κ.ο.κ.)¹. Τὰ ἐν γένει ἡμερομίσθια ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητον στοιχείον τοῦ κόστους.

2) *Τοὺς μισθοὺς καὶ τὰς συναφεῖς ἐπιβαρύνσεις καὶ ασφαλιστικὰς εἰσφορὰς.*

Ὅμοιως ἀναμφισβήτητον στοιχείον τοῦ κόστους ἀποτελοῦν οἱ πάσης φύσεως μισθοί, μετὰ τῶν σχετικῶν νομίμων κρατήσεων ὡς καὶ τῶν συναφῶν ἐπιβαρύνσεων (δώρα, ἀδείαι κλπ.).

*Ποσοστιαία ἀναλογία συντελεστῶν κόστους παραγωγῆς
εἰς τοὺς 18 κλάδους τῆς βιομηχανίας*

1) Γάλακτος. 2) Διατηρημένων λαχανικῶν. 3) Καθαρισμοῦ καὶ ἀποξηράσεως σταφίδας. 4) Ἀλικμάτων καὶ διατηρημένων ἰχθυῶν. 5) Ἀλευροβιομηχανίας. 6) Ἀερολιώσεως καὶ σιλικόσεως ὄφους. 7) Ἀρτοποιίας καὶ μπισκότων. 8) Σοκολατοποιίας καὶ ζαχαρωδῶν προϊόντων. 9) Ζυμωτικῶν. 10) Λιπῶν βιομηχανικῶν τροφίμων. 11) Οἰνοπνευματοποιίας—Οἰνοποιίας. 12) Ζυθοποιίας καὶ ἀριστούχων ποτῶν. 13) Ἐπεξεργασίας φάλλων καπνοῦ. 14) Ρητινωδῶν προϊόντων. 15) Σπορευματοποιίας καὶ ἀθρογνώσεως καὶ 16) Σαπωνοποιίας.

1. Πρόδοι ὄλων	74,8 %
2. Ἐργατικά (μισθοί—ἡμερομίσθια)	6,9 %
3. Γενικά ἐπιχειρηματικά ἐξοδα	2,2 %
4. Ἀσφαλίσεις	2,1 %
5. Εἰσφορὰ ἐργατοῦ εἰς Ἀσφαλιστικά Ταμεία	2,1 %
6. Καύσιμα καὶ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια	1,9 %
7. Ὑλικά συσκευασίας	1,6 %
8. Τόκοι	0,7 %
9. Ἀνταλλακτικά	0,2 %
10. Ἐνοίκια	0,0 %
11. Πληρωμαὶ δι' ἐργασιῶν τρίτων (φαρῶν)	2,6 %
12. Κέρδη	100,0 %

1. Προπολεμικῶς, παρ' ἡμῖν, τὸ ἡμερομίσθιον ἐπιβαρύνετο δι' ἐργοδοτικῆς εἰσφορᾶς μόνον ὑπὲρ τοῦ Ι.Κ.Α., εἰς ἐλάχιστας δὲ περιπτώσεις καὶ δι' εἰσφορᾶς ὑπὲρ ἐπικουρικῶν ὀργανισμῶν—ὅπως π.χ. τὸ Ταμεῖον Μετάλλου. Μεταπολεμικῶς—1958—ὁ ἐργοδότης ἐπιβαρύνεται μὲ τὰς ἐξῆς εἰσφορὰς ἐπὶ τῶν ἀποδοχῶν τῶν μισθωτῶν ἢ καὶ μὲ ἄλλας παροχάς:

- A'. α) 12% εἰσφορὰ ὑπὲρ τοῦ Ι.Κ.Α.
 β) 2% εἰσφορὰ ὑπὲρ τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἀνεργίας.
 γ) 2% ἢ 1% εἰσφορὰ στρατεύσεως (κ.μ.ο. 1%).
 δ) 3% κ.μ.ο. εἰσφορὰ ἐπικουρικῆς ἀσφαλίσεως.
- B'. α) Δώρα Χριστουγέννων—Πάσχα ἡμερομίσθια 40 ἢ 1% μηνιαῖος μισθοῦ.
 β) Ἄδειαι.
 γ) Ἐπιβαρύνσεις ἐκ τῶν ἀρθρῶν 657—658 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ἥτις, βάσει τῶν δεδομένων νοσηρότητος τοῦ Ι.Κ.Α., ἀνέρχεται εἰς 3% κ.μ.ο. ἐπὶ τῶν ἀποδοχῶν.

3) Τὸν μισθὸν διὰ τὴν ἐκτελεστικὴν ἢ διοικητικὴν ἐργασίαν τοῦ ἐπιχειρηματίου.

Τόσον ἐν τῇ Οἰκονομικῇ τῶν Ἐπιχειρήσεων ὅσον καὶ ἐν τῇ πράξει ἐπεκράτησε νὰ θεωρηθῆται ὡς στοιχεῖον τοῦ κόστους ὁ μισθὸς διὰ τὴν προσωπικῶς πορευομένην τεχνικὴν ἢ διοικητικὴν ἐργασίαν τοῦ ἐπιχειρηματίου¹ (Unternehmerlohn).

Ὅμας III. — Ἐξοδα ὕλης.

1) Ἐξοδα πρώτων ὑλῶν, βοηθητικῶν ὑλῶν καὶ καυσίμων.

Ταῦτα ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητα στοιχεῖα τοῦ κόστους, συνιστοῦν δὲ τὰς πάσης φύσεως ὑλικὰς ἀναλώσεις ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς παραγωγῆς. Εἰς τὴν ἀξίαν τῶν πρώτων ὑλῶν περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἐν γένει εἰδικὰ αὐτῶν ἐξοδα, τὰ ἀναλισκόμενα μέχρι τῆς χρησιμοποίησός των, ἴτοι: δασμοί, μεταφορικά, ἀσφάλιστρα, ἀποθηκευτὰ γενικῶν ἀποθηκῶν, κ.τ.τ.

Ἐάν κατὰ τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν πραγματοποιοῦνται ὑποπροϊόντα ἢ ὑπολείμματα πρώτων ἢ βοηθητικῶν ὑλῶν, ἅτινα ὁμῶς ὑφίστανται ἐν τῇ ἐπιχειρήσει περαιτέρω ἐπεξεργασίαν ἢ κατεργασίαν, ἡ ἀξία τούτων ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ κόστους ὕλης.

Ἡ ἀξία τῶν ἐν λόγῳ ὑποπροϊόντων ἢ ὑπολειμμάτων ἀποτιμᾶται συνήθως:

α) Εἴτε βάσει τοῦ κόστους παραγωγῆς των.

β) Εἴτε βάσει τῆς τρεχούσης ἐν τῇ ἀγορᾷ τιμῆς των μειωμένης κατὰ τὰ εἰδικὰ ἐξοδα πωλήσεως².

γ) Εἴτε, τέλος, βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσοτιμίας.

Ἡ βάσει τοῦ κόστους παραγωγῆς ἀποτίμησις περιπλέκει καὶ καθιστᾷ ὀλιγώτερον ἀκριβῆ τὴν κατὰ κλάδους ἢ λειτουργίας κοστολόγησιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐπὶ παραδείγματι, ἐάν εἰς γεωργο-κτηνοτροφικὴν ἐπιχείρησιν ὑπολογισθῇ εἰς τὸ κόστος ἡ παραγομένη καὶ περαιτέρω χρησιμοποιουμένη διὰ τὴν κτηνοτροφίαν κριθή, ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει, ὡσάκισ τὸ κόστος ταύτης εἶναι ἀνώτερον τῆς τρεχούσης τιμῆς, ὁ κλάδος τῆς γεωργίας θὰ ἐμφανίζῃ ὑπολογιστικὸν ἔσοδον μεγαλύτερον εἰς βᾶρος τοῦ κλάδου τῆς κτηνοτροφίας. Τὸ ἀντίθετον θὰ συμβῇ ὡσάκισ τὸ κόστος τῆς κριθῆς εἶναι κατώτερον τῆς τρεχούσης τιμῆς.

1. Ἐπὶ τοῦ θέματος ἡσχολήθημεν ἐν τοῖς προηγουμένοις. Βλ. σ. 109 ἐπ.

2. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἡ κρατοῦσα προκειμένου περὶ τῶν κρατικῶν κοστολογήσεων.

Ἡ βάσει τῆς τρεχοῦσης τιμῆς—καὶ ἐφ' ὅσον σχηματίζεται τοιαύτη ἐν τῇ ἀγορᾷ—ἀποτίμησις τῶν ὑποπροϊόντων καὶ ὑπολειμμάτων παρέχει ἀσφαλέστερον μέτρον τῆς ἀποδοτικότητος ἐκάστου κλάδου λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως. Τέλος, δύναται νὰ ἐφορμοσθῇ καὶ ἡ μέθοδος τῆς *ισοτιμίας* ἐφ' ὅσον δὲν διαμορφοῦται ἐν τῇ ἀγορᾷ τρέχουσα τιμὴ.

Ὅμας IV.—Ἐξοδα ἐξ ὑπηρεσιῶν τρίτων.

1) Ἐξοδα λόγῳ παρεχομένων ὑπηρεσιῶν, ὑπὸ κρατικῶν καὶ ἐν γένει δημοσίων ἀρχῶν.

Ἐνταῦθα ὑπάγονται :

α) *Οἱ φόροι* καὶ αἱ ἐν γένει ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου *εἰσφοραί*, ἐφ' ὅσον ρητῶς ἐν τῷ νόμῳ ἀναφέρεται ὅτι ἐπιπίπτουν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς (π.χ. φόρος βύνης κλπ.) καὶ δὲν ἐπιβαρύνουν τὰ κέρδη ἢ τὸ κεφάλαιον². β) *Οἱ δασμοί*, οἵτινες ἀνομφισβητήτως ἀποτελοῦν στοιχεῖον τοῦ κόστους. γ) *Τὰ ἐν γένει τέλη* (δικαστικά κλπ.), ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἀναφέρονται εἰς παραβάσεις νομίμων διατάξεων.

2) Ἐξοδα μεταφορῶν καὶ ἐπικοινωνίας.

Εἰδικώτερον περιλαμβάνονται ἐνταῦθα :

α) *Τὰ ἐν γένει κόμιστρα* τῶν ὀλικῶν ἀγαθῶν.
β) *Οἱ ναῦλοι* καὶ τὰ ἐξοδα κινήσεως τοῦ μετακινουμένου προσωπικοῦ.
γ) *Τὰ τηλεγραφικὰ, ταχυδρομικὰ, τηλεφωνικὰ κ.ο.κ.*

3) Ἐξοδα ἐκ παρεχομένων πάσης φύσεως ὑπηρεσιῶν (προσώπων ἢ πραγμάτων).

Τοιαῦτα ἐξοδα ἐνδεικτικῶς εἶναι :

α) *Τοῦ φατισμοῦ.*
β) *Τῆς ὑδρεύσεως.*
γ) *Τῆς κινητήριου δυνάμεως.*
δ) *Ἐνδεχομένως τὰ ψευδικά.*

1. Κατὰ τὴν ὡς ἀνω ἀρχὴν καὶ προκειμένου περὶ κτηνοτροφικῶν ἐπιχειρήσεων ἡ τιμὴ ὑποπροϊόντος τινός καθορίζεται εἴτε βάσει τῆς «θρεπτικῆς ἀξίας», ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ προϊόντος διατροφῆς, ἢ τῆς «λιπαντικῆς ἀξίας», ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ λιπάσματος, ἢ τέλος τῆς τιμῆς παρομοίας χρησιμότητος προϊόντων, τῶν ὁποίων εἶναι γνωστὴ ἡ θρεπτικὴ ἢ λιπαντικὴ ἀξία. Ἡ ἀξία αὕτη καθορίζεται βάσει πινάκων ὅπως εἶναι οἱ τοῦ Kellner διὰ τὰς ζωοτροφὰς καὶ οἱ τῶν Voelcker-Hall διὰ τὴν κόπρον. Πλεῖονα βλ. *Μ. Μεϊμάρογλου*, ἐνθ' ἄνωτ.

2. Ὡς ἐκ τούτου ὁ φόρος ἐπιτηδεύματος ἢ ἕτερος φόρος εἰσοδήματος δὲν ὑπολογίζονται εἰς τὸ κόστος.

ε) Τῆς ἀσφαλίσεως (βόσει ἐπισημῶν συμβολαίων μετ' ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων) ἢ ἀδασφαλίσεως, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ κινδόνων σταθμητῶν.

στ) Τὰ ἐνοίκια.

ζ) Αἱ προμήθειαι, μειοῦται, ἐκπτώσεις¹.

Β'—ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΤΑ ΘΕΣΙΣ

Ἡ θέσις εἶναι συνέπεια τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, σ υ ν ι σ τ ῆ δὲ ὀργανωτικῆν συνένωσιν ὁμοειδῶν ἐργῶν. Συνεπῶς δύναται ν' ἀποτελῆ θέσις μία λειτουργικῆ ἐνότης ἐργασίας ἢ ἓν ἐπίπεδον εὐθύνης καὶ ἐλέγχου ἐντὸς τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τέλος δὲ καὶ μία ἀπλῶς τοπικῆ μονάς ἐργασίας.

1. Τὸ κατὰ πόσον αἱ χορηγοῦμεναι ἐκπτώσεις συνιστοῦν ἢ μὴ στοιχεῖον τοῦ κόστους ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς εἰδικῆς ἀπαστολῆς τὴν ὁποίαν αὐταὶ ἐκπληροῦν ἐκάστοτε. Πρωτίστως δεόν νά τονισθῆ ἡ διαφορὰ μεταξὺ «allowances ἢ bonifications», εἰς ἃς περιλαμβάνονται αἱ λόγω ἀγορῶν ἢ πωλήσεων ἐξωτιμολογικαὶ ἢ ἐξωτιμολογικαὶ ἐκπτώσεις, καὶ «discounts ἢ escomptes - kassacsonto», εἰς ἃς περιλαμβάνονται αἱ πάσης φύσεως ταμειακαὶ ἐκπτώσεις ἢ ταμειακὰ προεξαφλήματα, λόγω, ἐν γένει, ταχυτέρου διακανονισμοῦ.

Αἱ ἐπὶ ἀγορῶν ἢ πωλήσεων ἐκπτώσεις ὑποδιακρίνονται ὡς ἑξῆς:

α) *Ποσῆσις*. Αὕτη εἶναι ἐκπτώσις τιμολογικῆ χορηγουμένη ἄναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς πωλήσεως.

β) *Ποσῆσις*. Αὕτη εἶναι συνήθως ἐξωτιμολογικῆ ἐκπτώσις χορηγουμένη λόγω διαφορῶν περὶ τὴν ποιότητα.

γ) *Ἱστοῦσις*. Αὕτη εἶναι πάντοτε ἐξωτιμολογικῆ ἐκπτώσις ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν μετὰ τοῦ αὐτοῦ προσώπου καὶ δι' ὠρισμένην περίοδον γενόμενων συναλλαγῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκπτώσεων, αἱ μὲν ταμειακαὶ συνιστοῦν (χρηματοοικονομικόν) κόστος, αἱ δὲ ἐπὶ ἀγορῶν καὶ πωλήσεων τοιαῦται κατ' ἀρχὴν συνιστοῦν ἀφαιρετικὰ στοιχεῖα τῶν ἐσόδων (μειώσεις πωλήσεων), πλὴν συγκεκριμένων τινῶν περιπτώσεων καθ' ἃς ἐξομοιοῦνται πρὸς τὰ μέσα διαφημίσεως. Ἐνταῦθα ἐφ' ὅσον τὸ μέγεθος καὶ ἡ διάρκεια τούτων ἀνταποκρίνονται πρὸς λογικά ὄρια διαφημίσεων θά ἤδύναντο νά χαρακτηρισθοῦν ὡς ἐμπορικόν κόστος, ὡς ἀκριβῶς καὶ αἱ διαφημίσεις. Φορολογικῶς ἐφ' ὅσον αἱ ἐκπτώσεις εἶναι ἐξωτιμολογικαὶ δὲν ἀναγνωρίζονται ὡς στοιχεῖον ἐκπεστέον ἐκ τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων. (Ἰπ. Οἶκον. Α. 159/1954). Ἀντιθέτως τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας δέχεται ὅτι ἡ ἐκπτώσις δεόν νά ἐκπίπτει ἐκ τῶν ἐσόδων ἀνεξαρτήτως χρόνου καὶ τρόπου παροχῆς τῆς ἀρκεί νά μὴν ὑπάρχη καταστρατήγησις τοῦ νόμου πρὸς ἀποφυγὴν φορολογίας (Ἰπ. 560, 861/1957). Βλ. σχετικῶς ὁπ' ἀριθ. 779/1956 καὶ 5402/1952 ἀποφάσεις ἐκδικαστικῶν ἐπιτροπῶν ἐνστάσεων Ἐφ. Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς. Πλείονα βλ. εἰς σχετικόν ἄρθρον μας εἰς περιοδικόν «Σπουδαί», Αἱ ἐκπτώσεις ἀποτελοῦν στοιχεῖον κόστους: τεῦχος Α' 1951—52.

Ἡ δημιουργία τῶν θέσεων κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰς ἑξῆς ἀπόψεις :

α) Φυσιολογικῶς ὁ σχηματισμὸς τῶν θέσεων παρακολουθεῖ τὴν πορείαν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν θέσιν « ἐφοδιασμὸς » (*προμήθειαι*) καὶ προωθεῖται πρὸς τὰς θέσεις « παραγωγή », « διοικήσεις », « διαθέσεις », προβλέπει ἰδιαιτέρως γενικὰς θέσεις ὡς καὶ δυνατότητα ὑποδιακρίσεως τῶν προρρηθῆσάντων θέσεων.

β) Ἡ δημιουργία τῶν θέσεων εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς οἰκονομικότητος τῶν διαφόρων λειτουργικῶν ἐπιπέδων τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἐνταῦθα προεξάρχει ὁ καθορισμὸς τῆς εὐθύνης, ἐν γένει δὲ κυριαρχοῦν προσωπικά κριτήρια.

γ) Τὸ ἀποφασιστικὸν ὅμως κριτήριον τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν θέσεων εἶναι ἡ ἐξασφάλις τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ κόστους ἐκάστης θέσεως. Ἐνταῦθα αἱ θέσεις ἀποτελοῦν μέσον καθοδηγήσεως τῶν ἐμμέσων ἐξόδων πρὸς τοὺς φορεῖς κόστους.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ βάσει τῆς γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς βιβλιογραφίας αἱ θέσεις κόστους δύνανται νὰ ταξινομηθῶσιν ὡς ἑξῆς¹ :

1. Ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν παρεχομένων ὑπηρεσιῶν :

Εἰς θέσεις : Ἐφοδιασμῶ - Παραγωγῆς - Διοικήσεως - Διαθέσεως. Τὸ εἰς μίαν ἐκάστην ἐκ τούτων ἀντιστοιχοῦν κόστος καλεῖται :

- Κόστος διοικήσεως (*Verwaltung Kosten*).
- Κόστος ἐφοδιασμοῦ (*Beschaffung Kosten*).
- Κόστος παραγωγῆς (*Herstellung Kosten*).
- Κόστος διαθέσεως (*Vertrieb Kosten*)².

2. Ἀναλόγως τῆς ἐπιδράσεως τῶν θέσεων κόστους κατὰ τὴν κατανομὴν τῶν ἐμμέσων ἐξόδων :

- Εἰς θέσεις βοηθητικάς.
- Εἰς θέσεις προσωρινάς.
- Εἰς θέσεις ὀριστικάς.

Ἐπισημαίνεται ὅτι αἱ θέσεις εἶναι ἐκεῖναι ὧν τὰ ἐξόδα βαρύνουν ἀπ' εὐθείας τὸ κόστος τῶν ἔργων (*προϊόντων*).

Ἐπισημαίνεται γενικὰ ἐξόδα, κοινὰ εἰς περισσοτέρας ὀριστικάς θέσεις (ἀποσβέσεις, τόκοι, θέρμανσις), ἀντὶ νὰ κατανεμηθοῦν ἀπ' εὐθείας

1. Βλ. καὶ *Mellerowicz K.*, *Betriebswirtschaftslehre der Industrie*, Freiburg 1957, σελ. 174 ἐπ., *R. Thorens*, *Prix de revient et décompte d'Exploitation*, Neuchâtel 1954, σελ. 86 ἐπ. *I. Χρυσούκη*, Εἰσαγωγή εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς κοστολογήσεως, Ἀθήναι 1957, σελ. 67 ἐπ.

2. Ἀναλυτικῶς περὶ τοῦ κόστους διαθέσεως βλ. εἰδικὴν μελέτην μας : Τὸ Κόστος Διαθέσεως, Ἀθήναι 1958.

εις τας δριστικας θέσεις συναθροίζονται εις μιαν προσωρινήν θέσιν, έξ ης έν συνεχεία κατανέμονται εις τας δριστικάς τοιαύτας.

Τέλος, αι βοηθητικαί θέσεις έχουν τó χαρακτηριστικόν δι δέν συμβάλλουν εις τήν παραγωγήν προϊόντων προοριζομένων νά πωληθώσιν εις τρίτους, αλλά εις τήν παραγωγήν έργων χρησιμοποιοιμένων έντός αύτης τής έκμεταλλεύσεως και καλουμένων έν δο εκμεταλλευτικῶν παροχῶν (prestations internes), ως π.χ. ηλεκτρική ένέργεια, άτμός, έπισκευαί κλπ.

Ἡ έφηρμοσμένη άποψις τής διακρίσεως τῶν θέσεων εις τας έκμεταλλεύσεις έμφανίζεται εις τά νομοθετημένα λογιστικά σχέδια. Έκ τούτων παραθέτομεν ένδεικτικῶς τó Γαλλικόν τοῦ 1947, δπερ άκολουθεί τήν κατωτέρω έν ύποσημειώσει ταξιόμησιν¹.

Γ'.—ΚΟΣΤΟΙ ΚΑΤΑ ΦΟΡΕΙΣ

Φορεῖς κόστους εἶναι, έν γενεί, τά προϊόντα ή αι παρεχόμενα ύπηρεσίαι χάριν τῶν ὁποίων δημιουργοῦνται τά έξοδα.

Οἱ φορεῖς κόστους διακρίνονται κυρίως εις :

α) Προϊόντα ή ύπηρεσίαι δημιουργουμένας πρός ἰδιόχρησιν τής έπιχειρήσεως και προϊόντα ή ύπηρεσίαι προοριζομένας πρός πώλησιν.

β) Προϊόντα και ύπηρεσίαι τής κυρίως έκμεταλλεύσεως ή βοηθητικῆς τινος έκμεταλλεύσεως.

γ) Προϊόντα παραγωγῆς κατά μεμονωμένας παραγγελίας και προϊόντα συνεχούς μαζικῆς παραγωγῆς.

Ἐκαστος φορεῦς κόστους εἶναι συγχρόνως και φορεῦς έσόδου, πραγματικοῦ μὲν έφ' ὅσον πωλεῖται, ύπολογιστικοῦ δὲ έφ' ὅσον ἰδιοκαταναλίσκεται.

Ἐνδεικτικῶς και πάλιν άναφέρομεν τó Γερμανικόν Λογιστικόν Σχέδιον, δπερ διακρίνει τοὺς έξῆς φορεῖς κόστους : ήμιτεχνηματα—έτοιμα προϊόντα—ἰδιοκατασκευασθέντα πάγια ή τμήματα τούτων κ.ο.κ.

Δ'.—ΚΟΣΤΟΙ ΚΑΤΑ ΜΕΘΟΔΟΝ ΚΟΣΤΟΛΟΓΗΣΕΩΣ

Ἐναλόγως τής άκολουθουμένης μεθόδου κοστολογήσεως τó κατά μονάδα κόστος προσδιορίζεται, εἴτε διὰ διαιρέσεως

1. α) Κόσται θέσις	(έφοδιασμοῦ - παραγωγῆς - διαθέσεως - έξω-επιχειρηματικῶν δραστηριοτήτων).
β) Βοηθητικαί θέσις	(άτμοῦ - συντηρήσεως - ηλεκτρικῆς ένέργειας - έξόδων οἰκοδομῶν).
γ) Σημπληρωματικαί θέσις	(χρηματοοικονομικοῦ - διοικήσεως).

(Divisionskalkulation, prix de revient par division), είτε δια προσαυξήσεως (Zuschlagskalkulation, prix de revient par majoration).

Το κόστος δια διαιρέσεως εξευρίσκεται εάν τό συνολικόν κόστος επιχειρήσεως ώρισμένης χρονικής περιόδου διαιρέσωμεν δια τοθ αριθμού των παραχθεισών μονάδων έντός της περιόδου ταύτης.

Διά την εφαρμογήν της έν λόγω μεθόδου απαιτείται να ύφισταται άμεσα και αναλογική σχέσις μεταξύ δημιουργηθέντων έξόδων και όγκου παραχθεισών μονάδων έντός ώρισμένης περιόδου χρόνου. Τούτου ένεκα ή μέθοδος αύτη εφαρμόζεται μόνον όσάκις παράγεται έν τη επιχειρήσει έν όμοειδές προϊόν, όπερ πωλείται κατά τρόπον όμοιόμορφον, και όσάκις δέν ύφιστανται προϊόντα ήμιτελη (όπό κατεργασίαν) κατά τό τέλος της χρήσεως. Έπίσης δια την εφαρμογήν της άνωτέρω μεθόδου πρέπει τά κατά την άρχήν και τό τέλος της χρήσεως άποθέματα πρώτων ύλων και έτοιμών προϊόντων να παραμένουν άμετάβλητα.

Τό κόστος δια προσαυξήσεως — όπερ εφαρμόζεται εις τό πλείστον των επιχειρήσεων αΐτινες παράγουν ποικίλα προϊόντα — προσδιορίζεται εάν τά μέν άμεσα έξοδα συγκεντρωθούν ά π' εύθεία εις τοις διαφόρους φορείς κόστους, τό δέ έμμεσα έξοδα επιβαρύνουν τό συνολικόν άμεσον κόστος των προϊόντων, είτε βάσει ένός ώρισμένου συντελεστού προσαυξήσεως, είτε βάσει ένός ώρισμένου ποσοθ.

Παράδειγμα :

Έστω ότι τό άμεσον κόστος εργατικών άνέρχεται εις Δρχ. 500.—
και τό άμεσον κόστος πρώτων και βοηθητικών ύλων εις » 800.—
Τό συνολικόν άμεσον κόστος θα είναι 1300.—

Τούτο προσαυξάνεται δια γενικά παραγωγικά έξοδα βάσει ένός συντελεστού, φέρ' είπειν 50%_α, πρός σχηματισμόν τοθ συνολικοθ παραγωγικοθ κόστους. *Ητοι: 650.—
Συνολικόν παραγωγικόν κόστος 1950.—

Τούτο πάλιν προσυξάνεται:
Με συντελεστήν, φέρ' είπειν 5%_β, δια γενικά έξοδα Διοικήσεως. *Ητοι » 97.50
Με συντελεστήν, φέρ' είπειν, 10%_γ, δια γενικά έξοδα Διαθέσεως. *Ητοι » 195.—
Συνολικόν κόστος παραγωγής 2242.50

Έάν έντός της υπό κοστολόγησιν περιόδου παρήχθησαν 1000 τεμάχια, τό κατά τεμάχιον κόστος άνέρχεται εις Δρχ. 2,242

*Η μέθοδος αύτη κοστολογήσεως εύρέως εφαρμόζεται και επί παραγωγής βάσει ειδικών παραγγελιών'.

1. Βλ. *Rapin et Poly*, Comptabilité Analytique d'Exploitation.

Ε.—ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΟΝ ΑΠΑΙΧΟΛΗΣΕΩΣ

Ἐνωτέρω ἠρευνήθη ἡ ἔννοια τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως ὡς καὶ ἡ ἀντίστοιχος πρὸς τοῦτον συμπεριφορὰ τῶν καθ' ἕκαστον ἐξόδων.

Ἐνταῦθα ἀναλύεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ κόστους. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης διακρίνομεν :

α) Τὸ *πραγματικὸν κόστος*, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἐκάστοτε πραγματικὴν ἀπασχόλησιν τῆς ἐπιχειρήσεως.

β) Τὸ *κανονικὸν κόστος*, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν ὁμαλὸν βαθμὸν ἀπασχολήσεως. Τὸ κανονικὸν κόστος μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰς συνεχεῖς διακυμάνσεις τοῦ κόστους καὶ συγχρόνως χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν προϋπολογισμὸν αὐτοῦ. Ὁ προσδιορισμὸς βεβαίως τοῦ ὁμαλοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως δὲν εἶναι εὐχερὴς. Αἱ δυσχερεῖαι προέρχονται ἀπὸ παράγοντας τῶσαν οἰκονομικῆς ἔσων καὶ τεχνολογικῆς φύσεως.

γ) Τὸ *ἄριστον κόστος*, ὅπερ ἐμφανίζεται εἰς τὴν ζώνην τῆς ἀρίστης ἀπασχολήσεως. Τὸ ἄριστον κόστος εἶναι τὸ εὐνοϊκώτερον ἢ ἐλάχιστον κόστος. Ἐπειδὴ ὁ ἄριστος βαθμὸς ἀπασχολήσεως διαμορφοῦται ἀσυμμέτρως εἰς τὰ καθ' ἕκαστον τμήματα ἢ θέσεις κόστους, διὰ τοῦτο τὸ συνολικὸν ἄριστον κόστος δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ὁ ἄρμονικὸς συνδυασμὸς τῶν κατὰ θέσεις « ἀρίστων ».

ΣΤ.—ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΟΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ

Ἀναλόγως τοῦ χρόνου προσδιορισμοῦ του τὸ κόστος διακρίνεται :

α) Εἰς *ἱστορικὸν* (actual or historical cost) καὶ

β) Εἰς *κατὰ προκαθορισμὸν* (predetermined cost).

Τὸ *ἱστορικὸν κόστος*—ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν συνηθέστερον τρόπον ὑπολογισμοῦ, τοῦλάχιστον παρ' ἡμῖν—ὑπολογίζεται ἐκ τῶν ὑστέρων. Εἶναι κόστος ἀπολογιστικὸν (Nachkalkulation).

Τὸ *κατὰ προκαθορισμὸν κόστος* ὑπολογίζεται ἐκ τῶν προτέρων. Εἶναι κόστος προϋπολογιστικὸν (Vorkalkulation).

Τὸ *κατὰ προκαθορισμὸν κόστος* ὑποδιακρίνεται :

βα) Εἰς κόστος *κατὰ προεκτίμησιν* (estimated cost).

ββ) Εἰς κόστος *πρότυπον* (standard cost).

Τὸ μὲν κατὰ προεκτίμησιν κόστος συνιστᾷ μέσον τινὰ ὄρον τῶν ἐκ τοῦ παρελθόντος παρατηρήσεων, τὸ δὲ πρότυπον κόστος—ὡς θὰ ἀναπτύξωμεν ἀναλυτικῶς κατωτέρω—ἀποτελεῖ τὸ πόρισμα ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν ἀναφερομένων τῶσαν εἰς τὴν ποσότητα ἔσων καὶ εἰς τὰς τιμὰς τῶν ἐν γένει ὀλῶν, ἐργατικῶν καὶ γενικῶν ἐξόδων, ἅτινα ἐνσωματοῦνται εἰς ὠρισμένον ἀντικείμενον κοστολογήσεως.

Τόσον τὸ ἱστορικὸν ὅσον καὶ τὸ κατὰ προκαθορισμὸν (κατὰ προεκτίμησιν ἢ πρότυπον) δυνατὸν πάλιν νὰ ἐμφανίζωνται εἴτε ὡς κόστος ἐξατομικευμένου ἀντικειμένου κοστολογήσεως ἢ συγκεκριμένης παραγγελίας (job order cost), εἴτε ὡς κόστος συνεχοῦς κατὰ μάζας παραγωγῆς (process cost).

Ἡ σύγχρονος ἐξέλιξις ἐμφανίζει ἰδιαίτεραν τάσιν¹ καθιερώσεως τοῦ συστήματος τοῦ προτύπου κόστους².

Ἡ τεχνικὴ τοῦ προτύπου κόστους, ἀναπτυχθεῖσα τὸ πρῶτον εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, συνίσταται εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν τῆς παραγωγῆς εἰς τρόπον ὥστε νὰ προκαθορίζωνται μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν :

α) Αἱ ποσότητες πρώτων καὶ βοηθητικῶν ὑλῶν, αἵτινες ἀπαιτοῦνται δι' ἐκάστην ποιότητα, εἶδος, μέγεθος, ποικιλίαν, τοῦ προϊόντος.

β) Αἱ ἀποδόσεις τῶν πρώτων ὑλῶν, αἵτινες δεόν νὰ ἐπιτευχθοῦν κατὰ τὴν τεχνικὴν διαδικασίαν. Τοῦτο βεβαίως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς πρώτης ὕλης, τῆς ποιότητος αὐτῆς, τοῦ τόπου προελεύσεώς της, ὡς καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐπεξεργασίας της κλπ.

γ) Τὰ ποσοστά τῶν ἀναποφεύκτων ἀπωλειῶν, φυρῶν κ.ο.κ.

δ) Ὁ ἀπαιτούμενος ἀριθμὸς ὥρῶν ἐργασίας διὰ κάθε στάδιον ἢ τμήμα ἐπεξεργασίας.

ε) Ἡ χρονικὴ ἀπασχόλησις ἐκάστου μηχανήματος κ.ο.κ.

Ὁ καθορισμὸς τῶν ὡς ἄνω «standards» διενεργεῖται ἐν ὄψει τῶν συγκεκριμένων συνθηκῶν λειτουργίας ἐκάστης ἐπιχειρήσεως. Μετὰ ταῦτα ἐμφανίζεται τὸ πρόβλημα τῆς ἀποτιμήσεως τῶν εἰς τὸ

1. Ἐν Ἀμερικῇ, κατὰ τὸ Ν. Α. C. A. Bulletin, vol. 21, ἐπὶ 325 βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων αἱ 163 ἐφαρμόζουσι συστήματα τοῦ προτύπου κόστους ἢ συστήματα παρεμφερῆ πρὸς τοῦτο.

2. *Εἰδικὴν βιβλιογραφίαν ἐπὶ τοῦ «Standard Cost»* βλ. : *Cammán A.*, Basic Standard Cost, New York 1932. *Harrison H.*, Standard Cost, New York 1930. *Henrici S.*, Standard Cost for Manufacturing, New York 1947. *Käffer K.*, Standard Kostenrechnung, Zürich 1955. *Kearsey*, Standard Cost, London 1933. *D'Ippolito T.*, I metodi «Standard» di determinazione dei costi di prodotto. In «Amministrazione ed organizzazione aziendale», Milano τόμ. 1., σελ. 155-184. *Lang Th.*, Cost Accountant's Handbook, New York 1956. *Martin A.*, Standards et Budget d'Exploitation, Paris 1953. Δ. Παπαδημητρίου, Τὸ πρότυπον κόστος (Standard Cost), Ἀθήναι 1959, ἐνθα οὗτος προβαίνει εἰς εὐρυτάτην ἀνάλυσιν τῆς ἐννοίας καὶ τῆς λογιστικῆς ἀπεικονίσεως τούτου.

κόστος συμμετεχόντων στοιχείων. Ἡ τοιαύτη ἀποτίμησις παρουσιάζει πλείστας δυσχερείας, καθ' ὅσον, ὡς γνωστόν, αἱ τιμαὶ ὑφίστανται διακυμάνσεις. Συνήθως δὲ καὶ πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλύτερας ἀκρίβειας λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ μέσαι στατιστικαὶ τιμαί, ἐν συνδυασμῷ πάντοτε καὶ πρὸς τὴν προβλεπομένην ἐξέλιξιν τῶν τοῦ γενικοῦ ὅσον καὶ τῶν εἰδικῶν τιμαρίθμων. Αἱ ἐκάστοτε παρουσιαζόμεναι ἀποκλίσεις (βλ. πίνακα κατωτέρω) ἐκ τοῦ λόγου τούτου—ἀναπόφευκτοὶ ἀλλῶστε—ἐρευνῶνται καὶ αἰτιολογοῦνται καταλλήλως, ἀποτελοῦν δὲ τὴν βάσιν νέας ἀναπροσαρμογῆς, ὡς καὶ νέας προγνώσεως.

Πρὸς τοῦτο συντάσσονται *εἰδικαὶ ἐκθέσεις κόστους* (cost reports), εἰς τὰς ὁποίας γίνεται σύγκρισις τοῦ *ἱστορικοῦ* πρὸς τὸ *standard cost* καὶ ἐρευνῶνται τὰ αἷτια τῶν ἀποκλίσεων τοῦ πραγματικοῦ ἀπὸ τοῦ προτύπου κόστους. Ἡ νεωτέρα τάσις εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἐκθέσεις εἶναι νὰ δίδεται μεγαλύτερα σημοσία εἰς τὰ τεχνικὰ καὶ ποσοτικὰ κοστολογικὰ στοιχεῖα παρὰ εἰς τὰ εἰς νομισματικὰς μονάδας μεγέθη. Δηλαδή γίνεται ἀνάλυσις τοῦ κόστους κατὰ ποσότητα καὶ εἶδος ἐκάστου κοστολογικοῦ στοιχείου καὶ ἀποφεύγεται ἡ εἰς νομισματικὰς μονάδας ἔκφρασις τούτων.

1. Εἰδικώτερον αἱ ἐν λόγῳ ἐκθέσεις κόστους διακρίνονται:

α) *Εἰς ἐκθέσεις κόστους πρώτων ὀλῶν*. Αὗται ἐμφανίζουν τυχόν διαφορὰς εἰς τὰς τιμὰς πρώτων ὀλῶν ὀφειλομένης: εἰς τυχόν διαφορὰς εἰς τὴν τιμὴν ἀγορᾶς, εἰς τυχόν ἀκατάλληλον πολιτικὴν ἀγορῶν (λόγῳ ἀσφάλματος εἰς τὰς ἀγοραζόμενας ποσότητας, ἢ ποιότητος ἢ τύπον τούτων), εἰς τυχόν ἀλλαγὴν τῆς πολιτικῆς ἀγορῶν κ.ο.κ. *Εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν πρώτων ὀλῶν*, καὶ δη: εἰς τυχόν μεταβολὴν τύπου προϊόντος, μηχανήματος ἢ ἐργαλείων, εἰς τυχόν μεταβολὰς εἰς τὰς μεθόδους ἐργασίας, εἰς τυχόν σπατάλην πρώτων ὀλῶν κατὰ τὴν κατεργασίαν τούτων ἢ ἀπωλείας κατὰ τὴν ἐναποθήκευσιν κ.ο.κ.

β) *Εἰς ἐκθέσεις κόστους ἐργασίας*. Αὗται ἀποκαλύπτουν διαφορὰς εἰς τὰ καταβαλλόμενα ἡμερομίσθια, ὀφειλομένης: εἰς τυχόν μεταβολὴν τῶν ἡμερομισθίων ἢ τοῦ συστήματος ἀποζημιώσεως τῶν ἐργαζομένων κ.τ.τ. *Εἰς τὸν χρόνον ἢ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας*, ὀφειλομένης: εἰς τὸν τρόπον ἐπιλογῆς τῶν ἐργατῶν, εἰς τὴν ποσότητα τῆς ἀπασχολουμένης ἐργασίας. *Εἰς τὰς συνθήκας παραγωγῆς τῆς ἐργασίας*, εἰς τὴν ἐπιλογὴν τοῦ προσωπικοῦ ὡς καὶ τοῦ ἐν γένει μηχανικοῦ καὶ ἐργαλειακοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως κ.ο.κ.

γ) *Εἰς ἐκθέσεις κόστους ἐξόδων κατασκευῆς*. Αὗται ὁμοίως ἀποκαλύπτουν διαφορὰς προκυπούσας: εἰς τὴν *χρησιμοποίησιν ἀκατάλληλων ποσότητος ἑλικῶν ἢ ἐργαλείων*, ἢ τὴν μὴ ἐπίτευξιν προσφόρων ἀγορῶν, ἢ τὴν σπατάλην ὀλικῶν, ἢ τὴν διατήρησιν ὑπεραριθμῶν ἐργατῶν, ἢ τὴν ἐμφάνισιν ἐκτάκτων καθυστερήσεων λόγῳ μηχανικῶν βλαβῶν, ἢ λόγῳ ἀκαταλλήλου τεχνικῆς καθοδηγήσεως τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ, ἢ τῆς χρησιμοποίησεως μηχανημάτων ὑπερβαλλούσης παραγωγικῆς ἱκανότητος κ.ο.κ.

‘Αποκλίσεις εμφανιζόμενα μεταξύ πραγματοποιηθέντων και προϋπολογισθέντων εξόδων ‘.

1. ‘Αποκλίσεις εμφανιζόμενη εις τὸ ἔξοδα πρώτων ὑλῶν :

1	2	3	4	5	6	7	8			
							9	10	11	
Τύπος πρώτης ὄλης	Πρότυπον (Standard) κόστους μονάδος πρώτης ὄλης	Πραγματοποιηθέν κόστος μονάδος πρώτης ὄλης	Πρότυπος ποσότης πρώτης ὄλης παραγόμενης ἐκ τῶν πρώτων ὑλῶν	Πράγματι ἀναλωθέντες ποσότης πρώτης ὄλης διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν προϊόντων	Πρότυπος (Standard) ἐπιπλέον ποσότης πρώτης ὄλης	‘Αναλωθέντες ποσότης πρώτων ὄλων ἐπιπλέον παραγόμενων τιμῶν (Standard)	‘Αναλωθέντες ποσότης πρώτων ὄλων ἐπιπλέον παραγόμενων τιμῶν	Συνολικὴ (6)-(7)	Εἰς τὴν χρεώσιμον ὁλόγη (6)-(7)	Εἰς τὴν τιμῶν (7)-(8)
N ^ο 1	1.00	0.85	500	520	500	520	442	+ 58	- 20	+ 78*
N ^ο 2	7.00	7.70	200	205	1400	1435	1578.50	- 178.50	- 35	- 143.50
N ^ο 3	2.00	2.20	1080	1080	2160	2160	2376	- 216	0	- 216
					4060	4115	4396.50	386.50	- 55	- 281.50

2. ‘Απόκλις εμφανιζόμενη εις τὰ ἡμερομίσθια.

1	2	3	4	5	6	7	8			
							9	10	11	
‘Εργασία	Πρότυπον (Standard) ὡρομίσθιον	‘Ακαλογησικὸν (παραγόμενὸν) ὡρομίσθιον	Πρότυπος (Standard) ὡρα εἰς ἐργασίας περιλαμβανόμεναι εἰς τὸ προϊόν	‘Απολογιστικὸν (παραγόμενὸν) ὡρομίσθιον	Πρότυπος (Standard) ὡρα εἰς ὡρομίσθιον	‘Απολογιστικὸν (παραγόμενὸν) ὡρομίσθιον	Συνολικὴ (6)-(8)	Εἰς χρέον (6)-(7)	Εἰς τιμῶν (7)-(8)	
1	0.50	0.50	500	525	250	262.50	262.50	- 12.50	0	
2	0.60	0.65	1500	1540	900	924	1001	- 101	- 24	
3	0.75	0.80	240	230	180	172.50	184	- 4	+ 7.50	
4	0.95	0.90	560	560	532	532	504	+ 28	0	
					1862	1891	1951.50	- 85.50	- 29	- 60.50

* - = ‘Αρνητικὴ ἀπόκλις, + = Θετικὴ ἀπόκλις.
 I. B. L. Production Handbook, New York 1947, σελ. 1475.

Σημασία της γνώσεως του κόστους και σκοποί της κοστολογήσεως.

Ἡ γνώσις τοῦ κόστους ἐπιτρέπει :

I.—Τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ἀκριβοῦς, ὅσον τὸ δυνατὸν, ἀποτελέσματος τῆς ἐπιχειρήσεως.

Εἶναι γεγονός δι, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐξεύρωμεν τὸ ἀκριβές ἀποτέλεσμα (κέρδος ἢ ζημίαν) τῆς ἐπιχειρήσεως, ὀφείλομεν προηγουμένως νὰ προσδιορίσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβέστερον τὸ κόστος τοῦ πωληθέντος προϊόντος ἢ τῆς προσφερθείσης ὑπηρεσίας.

Θὰ πρέπει ὁμως νὰ τονίσωμεν δι ἡ ἀκριβῆς γνώσις τοῦ κόστους εἶναι θέμα λίαν δυσχερές², ἂν μὴ ἀδύνατον. Τοῦτου ἕνεκα μόνον κατὰ προσέγγισιν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸ κόστος. Πάντως ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβεστερά γνώσις τοῦ κόστους ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν αἰτίων τῶν καθ' ἕκαστον ἀποτελεσμάτων (κερδῶν ἢ ζημιῶν κατὰ διαφόρους κλάδους ἐκμεταλλεύσεως) καὶ συνιστᾷ μέσον προσανατολισμοῦ τῆς διοικήσεως πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἐνδεικνυόμενας βελτιώσεις καὶ τελειοποιήσεις τῶν μεθόδων δράσεως τῆς ἐπιχειρήσεως.

1. Βλ. καὶ *A. Ceccharelli*, *Economia Aziendale*, Firenze 1946, σελ. 164. *L. de Minico - D. Amadio*, *op. cit.*, σελ. 7. *Campiron*, *op. cit.*, σελ. 217. *T. d'Ippolito*, *I costi di produzione nelle aziende industriali*, Milano 1946, σελ. 13 ἐπ. *M. Τσιμάρων*, Σημασία, σκοπὸς καὶ προβλήματα κοστολογήσεως, Ἀθῆναι 1958.

2. Τὰ αἷτια τῶν δυσχερειῶν τοῦ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τοῦ κόστους εἶναι : α) Αἱ ὀφιστάμεναι ἀμφισβητήσεις ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῶν στοιχείων ἐκείνων ἅτινα τελικῶς θὰ περιληφθῶν εἰς τὸ κόστος. β) Αἱ ὑπάρχουσαι διαφωνίαι ὡς πρὸς τὸ ἐὰν τὸ κόστος δεῖν νὰ προσδιορισθῆ κατὰ κλιμάκια παραγωγῆς (διαφορικὸν κόστος—*Differential Kosten*), ἢ ὡς μέσον κόστος. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐμφανίζει ἰδιαιτέραν σημασίαν κατὰ τὴν ὁπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ἀσκήσιν τῆς τιμολογικῆς τῆς πολιτικῆς (περὶ ἧς κατωτέρω). γ) Αἱ ἐπικρατοῦσαι ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὸν συνυπολογισμὸν τῶν ἐξόδων ἀργίας τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὸ κόστος τῆς ἐκάστοτε πραγματοποιουμένης παραγωγῆς (ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου ἡσχολήθημεν ἀνωτέρω. Βλ. σ. 241). δ) Αἱ ὀφιστάμεναι διάφοροι ἀπόψεις ὡς πρὸς τὸν ἀκριβῆ μερισμὸν τῶν γενικῶν ἐξόδων κατὰ τμήματα καὶ φορεῖς κόστους. ε) Ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ πολλῶν ἐκ τῶν ἐξόδων, καὶ δὴ τῶν ὑπολογιστικῶν τοιοῦτων. Τὰ ἐν λόγῳ ἐξόδα κατὰ κανόνα ὑπολογίζονται κατὰ προσέγγισιν. Αἱ ἀποβέσεις, φέρ' εἰπεῖν, ὑπολογίζονται κατὰ προσέγγισιν, καθ' ὅσον δὲν καθίσταται δυνατός ὁ ἀκριβῆς προσδιορισμὸς τῆς ἀξίας φθορᾶς τὴν ὁποίαν ὀφίσταται ἐκάστοτε πάγιόν τι περιουσιακὸν στοιχείον. ς) Ἡ ἀσθαίρετον ἐν πολλοῖς τῆς ἐκλογῆς τῶν καταλλήλων μεθόδων ἀποτιμήσεως τῶν στοιχείων τοῦ κόστους.

505
Ἰαννῖος 1966

Ἰαννῖος 1966
505

II.— Τὴν ἐφαρμογὴν καταλλήλου πολιτικῆς τιμῶν δασάκεις¹
αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως².

Ἐν προκειμένῳ τίθεται τὸ πρόβλημα : Ἡ ἄσκησις ὀρθῆς πολιτικῆς τιμῶν δεόν νά στηρίζεται ἐπὶ τοῦ μέσου ἢ τοῦ διαφορικοῦ κόστους ;

Πρὶν ἢ ὁμῶς ἀναπτύξωμεν τὰς κρατούσας ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου γνώμας—ἐπὶ τῶν ὁποίων ἄλλωστε ὀφίσταται μεγάλη διάστασις—κρίνομεν σκόπιμον νά ἐκθέσωμεν τὰ δύο ταῦτα συστήματα λογισμοῦ τοῦ κόστους, ἴτοι : α) τὸ σύστημα λογισμοῦ τοῦ μέσου κόστους καὶ β) τὸ σύστημα λογισμοῦ τοῦ κατὰ κλιμάκια παραγωγῆς (ἢ διαφορικοῦ) κόστους.

α) Σύστημα λογισμοῦ τοῦ μέσου κόστους :

Παραγομένη ποσότης	Συνολικὸν κόστος	Μέσον κόστος
1000 τεμ.	10.000	10
2000 »	25.000	12,5
3000 »	39.000	13

β) Σύστημα λογισμοῦ τοῦ κατὰ κλιμάκια παραγωγῆς (ἢ διαφορικοῦ) κόστους.

1. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην καθ' ἣν ἡ ἐπιχείρησις μὲ βάσιν τὸ ἐν αὐτῇ διαμορφούμενον κόστος δύναται ν' ἀσκήσῃ τὴν ἐκάστοτε ἐνδεικνυομένην πολιτικὴν τιμὴν ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως διεισδύσῃ εἰς τὴν ἀγοράν. Εἶναι ὁμῶς γνωστὸν ὅτι πλειστάκις, καὶ δὴ ἐπὶ καταστάσεως μονοπωλίου, ἢ ἐπὶ καθεστῶτος κρατικῶν διατιμήσεων, ἢ ἐπὶ καθιερώσεως ἐκ μέρους τοῦ κράτους τιμῶν ἀσφαλείας κ.ο.κ., ἡ ἐπιχείρησις στερεῖται τοῦ ὡς ἄνω μέσου πρὸς ἄσκησιν τῆς καταλλήλου πολιτικῆς τιμῶν. Τονίζεται ἐπίσης ὅτι ἡ ἐπιχείρησις, ὅπου ὀφίστανται αἱ πρὸς τοῦτο προϋποθέσεις ἐκ μέρους τῆς ἐξακριβώσεως τοῦ κόστους τῆς, δύναται ἀπλῶς νά καθιερωθῇ ἐπιπέδῳ πρὸς τὸ ἐν ἀγορᾷ ἐπιπέδῳ, ὅπου ὀφίστανται αἱ πρὸς τοῦτο προϋποθέσεις, καθ' ὅσον αὗται διαμορφοῦνται μόνον ἐν τῇ ἀγορᾷ διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ ζήτησεως. Κατὰ συνέπειαν, ἐνταῦθα, τὸ πρόβλημα συνίσταται εἰς τὸ πῶς ἡ ἐπιχείρησις διὰ τῆς γνώσεως τοῦ κόστους τῆς θά δύναται νά προσδιορίσῃ ὀρθολογικώτερον τὰς τιμὰς προσφορᾶς τῶν εἰδῶν τῆς, εἰς τρόπον ὥστε αἱ τελευταῖαι, ἐπιδρῶσαι εὐμενῶς ἐπὶ τοῦ ἐκάστοτε βαθμοῦ ἀπασχολήσεως τῶν, νά ὁδηγοῦν εἰς τὴν συμπύεσιν τοῦ κόστους αὐτῆς, καὶ μέσω ταύτης εἰς τὴν ἐπὶ τὰ βελτιῶ ἀναθεώρησιν τῶν τιμῶν προσφορᾶς, πρὸς περαιτέρω ἔντασιν τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως τῆς.

2. Πλείονα βλ. *F. Schmidt*, *Kalkulation und Preispolitik*, Berlin · Wien 1930. *M. Γεωργιάδου*, Ἡ Πολιτικὴ τιμῶν εἰς τὰς Βιομηχανικὰς Ἐπιχειρήσεις, Ἀθῆναι 1947.

Ὡς διαφορικὸν κόστος νοεῖται τὸ ἀφορῶν περιοριστικῶς πρόσθετον τι κλιμάκιον παραγωγῆς, δηλαδή :

Σύνολον προσθέτων ἐξόδων νέου κλιμακίου παραγωγῆς

Πρόσθετοι μονάδες παραγωγῆς

Οὕτω :

Κλιμάκια παραγομένων ποσοτήτων	*Ανακεφαλαίωσις παραγομένων ποσοτήτων	*Ανακεφαλαιολογικὸν κόστους	Μέσον κόστος τεμαχ.	Διαφορά κόστους κλιμακίου	Διαφορικὸν κόστος (πρόσθ. μονάδων παραγωγῆς)
1000 τεμ.	1000 τεμ.	10.000	10		
1000 +	2000 +	25.000	12,5	25000—10000=15000	15
1000 +	3000 +	39.000	13	39000—25000=14000	14 (*)

Πολιτικὴ τιμῶν στηριζομένη ἐπὶ τοῦ πρώτου συστήματος δὲν καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἐξακριβωσιν τοῦ κόστους τοῦ ἐκάστοτε προσθέτου κλιμακίου παραγωγῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου στερεῖ τὴν διοίκησιν τῆς ἐπιχειρήσεως πληροφοριῶν σχετικῶν μὲ τὴν εξέλιξιν τοῦ κόστους κατὰ βαθμίδας παραγωγικῆς ἐντάσεως. Ἀντιθέτως, πολιτικὴ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ συστήματος διαφορικοῦ κόστους ὁδηγεῖ εἰς ἀσφαλεστέραν πολιτικὴν τιμῶν, καθ' ὅσον παρακολουθοῦνται αἱ ἐκάστοτε διαθέσεις καὶ ἀντιδράσεις τῆς καταναλώσεως, ἐκ τῆς καθιερώσεως τιμῶν προσφορᾶς βασιζομένων ἐπὶ τοῦ εἰς τὰ πρόσθετα κλιμάκια παραγωγῆς διαμορφουμένου κόστους.

Τὸ σύστημα τοῦ μέσου κόστους, ὡς ἀπλοῦν καὶ ἐμπειρικόν, οὐδὲν τὸ ἰδιαιτέρον ἐμφανίζει κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν του. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει ἐπὶ τοῦ συστήματος τοῦ διαφορικοῦ κόστους².

Πρὸς τοῦτο ἂς ὑποθέσωμεν διὰ ἐπιχειρήσεις ἐπιδιώκουσα αὐξῆσιν τοῦ κύκλου ἐργασιῶν τῆς προβαίνει εἰς ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς τῆς, τὸ δὲ κόστος ταύτης, ἐπὶ ἀρίστης μὲν ἀπασχολήσεως εἶναι 10 κατὰ μονάδα, ἐπὶ ὑπερβάσεως δὲ τοῦ ὡς ἄνω σημείου τὸ διαφορικὸν αὐτῆς κόστος ἀνέρχεται εἰς 15.

Ἐρωτᾶται : Ἡ ἐπιχειρήσις θὰ πρέπει νὰ στηρίξη τὴν τιμὴν προσφορᾶς τῶν εἰδῶν τῆς εἰς τὸ ἐπὶ ἀρίστης ἀπασχολήσεως δια-

1. Τὸ κόστος τὸ πραγματοποιούμενον κατὰ τὸ ἐκάστοτε τελευταῖον κλιμάκιον παραγωγῆς καλεῖται ὄρικόν (Grenzkosten). Δηλαδή : ἐὰν 1000 τεμ. κοστίζουν 1000 δρχ. καὶ 1500 κοστίζουν 2000 δρχ., ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ὄρικόν κόστος τῶν 500 τεμαχίων εἶναι 1000. Τὸ ὄρικόν μετατρέπεται εἰς διαφορικὸν (Differentialkosten) ἐφ' ὅσον προστίθενται περαιτέρω νέα κλιμάκια παραγωγῆς.

2. Κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις (Mellerowicz, Schmidt) ἡ πολιτικὴ τιμῶν τῆς ἐπιχειρήσεως δεῖν νὰ στηρίζεται εἰς τὸ διαφορικὸν κόστος.

μορφούμενον κόστος (τῶν 10) ἢ εἰς τὸ καθ' ὑπέρβασιν τοῦ ὡς ἄνω ἀρίστου βαθμοῦ καὶ ἐν ταυτῷ διαφορικοῦ (τῶν 15)¹: 'Επί πλέον δέ, ποῖαι αἱ ὑπὸ ἑκατέραν τιμὴν προσφοράς συνέπειαι τῆς διαθέσεως τῶν προϊόντων τῆς.

α) 'Επὶ αὐξανόμενον κόστους ὁ Schmalenbach ὑποστηρίζει δι' ὁλόκληρος ἢ παραγομένη ποσότης θὰ ἔδει ν' ἀποτιμᾶται βάσει τοῦ ὀρικοῦ κόστους. Οὕτω:

	'Επί παραγωγῆς	Τὸ συνολικόν κόστος εἶναι	Τὸ κατά μονάδα μέσον κόστος εἶναι
'Αρίστη ἀπασχόλησις	200 τεμ.	800	4
'Υπεραπασχόλησις	250 τεμ.	1075	4,30
'Επὶ ὑπερβάσεως ἐκ τῆς ἀρίστης ἀπασχολήσεως	50 τεμ.	275	(ὀρικόν) 5,50

'Ο Schmalenbach ἐν προκειμένῳ ἀποφαίνεται δι' ὁλόκληρος ἢ παραγομένη ποσότης θὰ ἔδει νὰ πωληθῇ εἰς τὴν τιμὴν τῶν 5,50 κατὰ τεμάχιον. Οὗτος ἰσχυρίζεται δι', ἐάν ὁλόκληρος ἢ παραγωγή ἤθελε πωληθῇ βάσει τοῦ μέσου κόστους (τῶν 4,30), τὰ ἐπὶ ὑπερβάσει τῆς ἀρίστης ἀπασχολήσεως 50 τεμάχια—ἅτινα πράγματι ἐστοίχισαν 5,50—θὰ περιήρχοντο εἰς καταναλωτὰς οἵτινες θὰ προσέφερον διὰ τὴν ὡς ἄνω παραχθεῖσαν ποσότητα τιμὴν μικροτέραν τοῦ ἀναλωθέντος κόστους. 'Ἡ πρῆξις αὕτη—ἐξεταζομένη ἀπὸ εὐρυτέρας κοινωνικοοικονομικῆς ἀπόψεως—θὰ συνεπήγετο σπατάλην ὕλης καὶ ἐργασίας εἰς βάρος τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομίας. 'Ενῶ ἀντιθέτως, ἐάν ὁλόκληρος ἢ παραχθεῖσα ποσότης προσεφέρετο εἰς τὴν τιμὴν τῶν 5,50 (ἧτοι τοῦ ὀρικοῦ κόστους), ἐνδεχομένως θὰ ἐπήρχετο ἐλάττωσις τῆς ζητήσεως καὶ αὐτομάτως ἢ ἐπιχειρήσις ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑπεραπασχολήσεως θὰ περιήρχετο πάλιν εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἀρίστης ἀπασχολήσεως (δηλαδή τοῦ εὐνοϊκωτέρου κόστους).

Σημειωτέον ὅμως δι' ὅτι ὁ τρόπος οὗτος συνεπάγεται κινδύνους διὰ τὴν ἐπιχείρησιν, καθ' ὅσον ἡ πελατεία ταύτης δύναται νὰ μετατοπισθῇ καὶ ἐξοικειωθῇ πρὸς εὐθηνότερους προμηθευτὰς ἢ νὰ ἐθισθῇ πρὸς ὑποκατάστατα προϊόντα, ὁπότε ἡ πώσις τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως δυνατόν νὰ εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ φθάσῃ καὶ κάτω τοῦ ἀρίστου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν αὐξάνειν τοῦ κόστους.

β) 'Επὶ ἐλλειπόμενον κόστους ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀποκλείει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐπὶ αὐξανόμενον κόστους ἀρχῶν, καθ' ὅσον τοιοῦτο

1. 'Υπὸ τὴν προϋπόθεσιν βεβαίως δι' ἡ ἐπιχείρησις δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τὴν τιμὴν τῶν 15.

θά ὠδήγει εἰς παράδοξα ἀποτελέσματα¹. Πρὸς κατάδειξιν δὲ τούτων παραθέτομεν τὸ ἀκόλουθον ποράδειγμα ἐπιχειρήσεως ἐντάσεως σταθερῶν ἐξόδων (ἔστω 2400) καὶ λίαν χαμηλῶν μεταβλητῶν τοιοῦτων (ἔστω 100 κατὰ 100.000 τεμάχια):

	Ποσότης παραγωγῆς	Συνολικὸν κόστος	Μέσον κόστος κατὰ χιλιάδα τεμαχίων
	τεμ. 100.000	2.500	25
	• 200.000	2.600	13
Τὸ 2 ^{ον} κλιμάκιον τῶν 100.000 στοιχίζει		100	ἄρα ἔχει κόστος ὀρικόν 1 δρχ.

Στηριζόμενός τις εἰς τὰς αὐτάς—ὡς ἐπὶ αὐξανόμενου κόστους—ἀρχάς θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξη ὅτι ὁλόκληρος ἡ παραχθείσα ποσότης θὰ ὤφειλε νὰ προσφερθῆ πρὸς δρχ. 1, ὅσον τὸ ὀρικόν μας κόστος. Τοῦτο ὁμῶς τυγχάνει ἀπαράδεκτον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἐπεβάρυνε μὲ σταθερὰ ἔξοδα μόνον τὸ πρῶτον κλιμάκιον τῶν 100.000 τεμ. Καὶ ἐρωτᾶται: διατί τὰ σταθερὰ ἔξοδα θὰ πρέπει νὰ ἐπιπέσουν μόνον ἐπὶ τοῦ πρώτου κλιμακίου;

Φρονοῦμεν ὅτι ἐπὶ μείωσεως τοῦ κόστους λόγω αὐξήσεως τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως θὰ ἔδει νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ κατανομή τῶν σταθερῶν ἐξόδων ἐπὶ μεγαλυτέρας ποσότητος παραγωγῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προσφέρει τις εἰς τὴν κατανάλωσιν τὸ σύνολον τῆς παραγωγῆς του, εἰς τιμὴν καλύπτουσαν τὸ μέσον αὐτοῦ κόστος. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲν δύναται ν' ἀπορροφηθῆ ὑπὸ τῆς καταναλώσεως ἢ συνολικῆ παραγωγῆς, θὰ παρέμενε τμήμα αὐτῆς ἀζήτητον. Συνέπεια τοῦτου θὰ ἦτο ἡ αὐξήσις τοῦ μέσου κόστους (λόγω ἀκριβῶς τῆς κατανομῆς τῶν σταθερῶν ἐξόδων ἐπὶ

1. Θὰ ἦτο δυνατόν ἐν τούτοις καὶ εἰς περίπτωσιν ἐλαττωμένου κόστους ν' ἀσκηθῆ τιμολογικὴ πολιτικὴ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ὀριστικοῦ κόστους ὑπὸ τὰς ἐξῆς προϋποθέσεις:

α) Ἐάν ἡ κατὸ κλιμάκια μείωσις τοῦ κόστους δὲν παρουσίαζε τοιαύτας διαφορὰς ὡς ἀνωτέρω, ἀλλ' ἔβαινε κατὰ τρόπον ὁμαλόν, π.χ. 25, 23, 20 κ.ο.κ.

β) Ἐάν ἡ ἐπιχείρησις, μέχρι τοῦδε ὑποαπασχολουμένη, κατορθώσῃ διὰ τῆς τοιαύτης τιμολογήσεως νὰ ἐντείνῃ τὴν ζήτησιν τῶν προϊόντων τῆς καὶ οὕτω νὰ ἐπιτύχῃ πλήρη ἀξιοποίησιν τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητός της. Διὰ τοῦ τρόπου τοῦτου ἐπιτυγχάνεται, συνήθως, τόσον μείωσις τοῦ κόστους τῶν προσθέτων τεμαχίων ὅσον καὶ τοῦ μέσου κόστους τῆς συνολικῆς παραγωγῆς της.

μικροτέρας ποσότητας παραγωγής) και έν συνεχεία νέα μειώσεις της παραγωγικής έντάσεως λόγω της τοιαύτης αύξησεως του κατά μονάδα κόστους. Τοιουτοτρόπως έπέρχεται αυτόμάτως ή έξισορρόπησης μεταξύ της προσφερομένης ποσότητας και της έκάστοτε υπό της καταναλώσεως ζητουμένης τοιαύτης.

Υπάρχουν οί ύποστηρίζοντες ότι μόνον ή πρόσθετος ποσότης παραγωγής δέον νά πωληται βάσει του όρικού κόστους. "Αν και θεωρητικώς ή τοιαύτη έκδοχή, εις τό πλαίσιον της τιμορρυθμιστικής πολιτικής της στηριζομένης επί του διαφορικού κόστους, είναι και ή όρθότερα—ώς περισσότερον άσφαλής—έν τή πράξει οδηγεί εις διάθεσιν του αύτου προϊόντος έν τή αγορά με διαδοχικώς διαφόρους τιμάς, χωρίς τοβτο νά δικαιολογηται έκ της μεταβολής των τιμών των συντελεστών της παραγωγής.

Έν τούτοις, έφ' όσον ή πρόσθετος παραγωγή προσφέρεται εις τιμήν καλύπτουσαν τό αύξον όρικόν κόστος (λόγω ύπερβάσεως του βαθμού της άριστης άπασχολήσεως), ή δέ ζήτησις του προϊόντος δέν δύναται ν' άπορροφήση την πρόσθετον ταύτην παραγωγήν, τότε ή ζημία της έπιχειρήσεως θά περιορίζεται εις την άπώλειαν της πελατείας της Ικανοποιουμένης έκ της προσθέτου ταύτης παραγωγής, της καθ' ύπέρβασιν της άριστης άπασχολήσεως δημιουργηθείσης.

III.—*Τήν άσκησιν έλέγχου επί της οικονομικής σκοπιμότητας των χρησιμοποιουμένων μεθόδων και μέσων.*

Διά του κόστους επίσης εξακριβούται ό βαθμός της οικονομικότητας (δηλαδή, της έντατικωτέρας έφαρμογής της οικονομικής άρχής) έκάστης ένεργείας έν τή έπιχειρήσει. Ούτω, συγκρίνοντες τό κόστος τό έπιτυχανόμενον κατόπιν έφαρμογής νέας τινός μεθόδου παραγωγικής διαδικασίας και του προϋπάρχοντος τοιούτου συμπεραίνομεν άν και κατά πόσον ή πρόκρισις της μεθόδου τυχάνη οικονομικώς σκόπιμος.

Ό κατωτέρω πίναξ έμφανίζει την σύγκρισιν του κόστους του έπιτυχανομένου διά διαφόρων μεθόδων παραγωγής του αύτου τελικού προϊόντος (έν προκειμένω ύποδημάτων) και έξ αύτου προκύπτει ότι ή χειροποίητος παραγωγή πλεονεκτεί της μηχανικής επί όγνου παραγωγής 100 μονάδων.

Μηχανική παραγωγή				Χειροποίητος παραγωγή			
Έπί μηνιαίας παραγωγής	90 ζευγών	100 ζευγών	150 ζευγών	Έπί μηνιαίας παραγωγής	50 ζευγών	100 ζευγών	150 ζευγών
Ήμερομίσθια	5000	10000	15000	Ήμερομίσθια	8000	13000	25000
Πρώτοι ύλαι	10000	20000	30000	Πρώτοι ύλαι	10000	20000	30000
Δαπάναι διάφοροι, ήτοι : άποσβέσεις, τόκοι, άσφάλιστρα	4500	6000	7500	Δαπάναι διάφοροι, ήτοι : άποσβέσεις, τόκοι, άσφάλιστρα	2000	2500	3000
Συνολικόν κόστος	19500	36000	52500	Συνολικόν κόστος	20000	35500	58000
Κόστος κατά μονάδα	390	360	350	Κόστος κατά μονάδα	400	355	387

IV.—Τήν αναζητήσιν τοῦ μεγέθους τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται ὁ εὐνοϊκότερος συνδυασμὸς τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων.

Γνωστὸν τυγχάνει διὰ τὰ παραγωγικὰ ἔξοδα ἀγαθοῦ τινος ποικίλλουν ἀπὸ ἐπιχειρήσεως εἰς ἐπιχείρησιν. Λόγοι οἱ ὅποιοι δὴηγούν εἰς τὴν τοιαύτην διαφοροποίησιν τοῦ κόστους εἶναι :

α) Ἡ ποικίλουσα γονιμότης τοῦ ἔδάφους, ἴδιαν προκειμένου περὶ γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων.

β) Ἡ διάφορος ὀργάνωσις τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας τῶν ἐπιχειρήσεων.

γ) Ἡ διάφορος διαμόρφωσις τῶν τιμῶν τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ ἐξόδων μεταφορᾶς ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Ἀνεξαρτήτως ὁμῶς τῶν ὡς ἄνω γενικῶν αἰτίων τῆς διαφοροποιήσεως τοῦ κόστους ἀπὸ ἐπιχειρήσεως εἰς ἐπιχείρησιν, ἐνίοτε παρατηρεῖται διαφοροποίησις τοῦ κόστους καὶ ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἐπιχειρήσεως, ὀφειλομένη εἰς τὸν ἑκάστοτε ὄγκον τῆς παραγωγῆς.

Πράγματι παρατηροῦμεν διὰ ἕκαστον ἐπὶ μέρος παραγωγικῶν ἔξοδον (ἡμερομίσθια, καύσιμα, πρώτοι ὕλαι, ἀποσβέσεις κλπ.) δια-

μορφοῦται κατὰ διάφορον τρόπον, ὁσᾶκις αὐξομειοῦται ἡ παραγωγικὴ δραστηριότης.

Οὕτω, τὸ κόστος ἑτοιμοῦ τινὸς προϊόντος δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς ἐκάστην βαθμίδα παραγωγικῆς κλίμακος.

Ἔργον ὡς ἐκ τούτου τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι νὰ ἐξευρίσκη τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς παραγωγικῆς ἢ συναλλακτικῆς ἀπασχολήσεως τῆς εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνει αὕτη τὸ εὐνοϊκώτερον (μικρότερον) κόστος.

Τὸ σημεῖον τοῦτο καλεῖται: «*ἄριστον σημεῖον ἀπασχολήσεως*» (optimale Beschäftigungsgrad).

Διὰ τοῦ κατωτέρω πίνακος καταδεικνύονται αἱ ἐπιδράσεις τοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἐπὶ μέρους ἐξόδων ὅσον καὶ τοῦ συνολικοῦ κόστους:

Ἐπί ποσότητος παραγωγῆς	Ἡμερησίως		Πρώτοι ὄροι		Ἀπασβέσεις		Κινητ. δόσεις		Συνολικὸν κατὰ μονάδα κόστος
	Συνολικόν	Κατὰ μονάδα	Συνολικόν	Κατὰ μονάδα	Συνολικόν	Κατὰ μονάδα	Συνολικόν	Κατὰ μονάδα	
200	20.000	100	50.000	250	10.000	50	12.000	60	460
300	39.000	130	69.000	230	16.500	55	15.000	50	465
400	44.000	110	80.000	200	18.000	45	24.000	60	415
500	60.000	120	120.000	220	20.000	40	35.000	70	450

Ἐκ τοῦ ὡς ἄνω πίνακος προκύπτει ὅτι τὸ εὐνοϊκώτερον σημεῖον ἐκάστου ἐπὶ μέρους ἐξοδου διαμορφοῦται ἐπὶ διαφόρου μεγέθους παραγωγῆς (βαθμοῦ ἀπασχολήσεως) καὶ ὅτι τὸ συνολικῶς εὐνοϊκώτερον διὰ τὴν ἐπιχείρησιν κόστος (ἦτοι τῶν δρχ. 415) ἐπιτυγχάνεται ἐπὶ παραγωγῆς 400 μονάδων.

Διὰ νὰ γίνῃ ἔτι σαφεστέρα ἡ ἐπίδρασις ἣν ὑφίσταται τὸσόν τὸ συνολικόν ὅσον καὶ τὸ κατὰ μονάδα κόστος προϊόντος τινὸς ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀπασχολήσεως, παραθέτομεν καὶ ἕτερον πίνακα, εἰς ὃν γίνονται παρατηρήσεις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ δοθέντος (στατικῶς) μεγέθους παραγωγικῆς ἰκανότητος τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ ἐπεκτάσεως (δυναμικῶς) τῶν παραγωγικῶν ἐγκαταστάσεων τῆς.

Ἐνταῦθα προϋποτίθεται ὅτι: α) Τὰ ἀναλογικὰ ἐξοδα εἶναι 10. β) Τὰ σταθερὰ ἐξοδα ἀνέρχονται εἰς 100. γ) Ἡ μεγίστη τεχνικὴ ἀπόδοσις τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεως εἶναι 10 τεμάχια.

	Ἀρχικὴ παραγωγικὴ ικανότης						Ἐπέκτασις παραγωγικῆς ικανότητος					
	1	2	4	6	8	10	11	12	14	16	18	20
α Παραχθεὶς ἀριθ. τεμαχίων												
β Ἀναλογικὰ ἐξοδα	10	20	40	60	80	100	110	120	140	160	180	200
γ Σταθερὰ ἐξοδα	100	100	100	100	100	100	200	200	200	200	200	200
δ Συνολικόν κόστος	110	120	140	160	180	200	310	320	340	360	380	400
ε Μέσον κόστος κατὰ τεμάχ	110	60	35	26,6	22,5	20	28,2	26,9	24,3	22,5	21,1	20
ζ Ὀρικόν κόστος	110	10	10	10	10	10	110	10	10	10	10	10

Ἡ σειρά (α) ὑποδηλοῖ τὸν ἐκάστοτε παραγόμενον ἀριθμὸν τεμαχίων, ἐφ' ὧν κατανέμεται τὸ κόστος.

Ἡ σειρά (β) δεικνύει τὸ ἀναλογικόν κατὰ τεμάχιον κόστος.

Ἡ σειρά (γ) ἐμφανίζει τὰ σταθερὰ ἐξοδα τῆς ἐπιχειρήσεως, ἢ παραγωγικὴ ἰκανότης τῆς ὁποίας ἐξαντλεῖται ἐπὶ παραγωγῆς 10 τεμαχίων.

Εἰς τὴν σειράν (δ) συγκεντροῦνται τὰ συνολικόν κόστος.

Εἰς τὴν σειράν (ε) εἰκονίζεται τὸ μέσον κατὰ τεμάχιον κόστος.

Ἐνῶ μέχρι στιγμῆς ἐγένετο ἀπλή τις παρακολούθησις τοῦ κόστους, ἐπεκτεινομένου ἐπὶ διαφόρων βαθμῶν ἀπασχολήσεως, διὰ τῆς σειράς (ζ) ἐξευρίσκειται τὸ κριτήριον ὑπολογισμοῦ τοῦ κόστους, βάσει τῆς διαφόρου ἐκάστοτε παραγωγικῆς ἐντάσεως.

Αὕτη ἐμφανίζει τὸ ὀρικόν κόστος, προϋποτιθεμένου ὅτι αἱ σταθεραὶ δαπάναι ἐπιβαρύνουν τὴν παραγωγὴν τοῦ πρώτου τεμαχίου.

Ἐπίσης ἐκ τῆς σειράς (ε) ἐξάγεται ὅτι τὸ μέσον κατὰ τεμάχιον κόστος ἐπὶ παραγωγῆς 10 τεμαχίων κατέρχεται ἀπὸ 110 εἰς 20, εἴτα δὲ αὐξανομένης τῆς παραγωγικῆς ἐντάσεως παρατηρεῖται μία ὀψωτικὴ τάσις τοῦ παραγωγικοῦ τιμήματος—λόγω ἐπεκτάσεως τῶν ἐγκαταστάσεων—ἣτις παύει νὰ ὑφίσταται προωθουμένης τῆς παραγωγῆς μέχρι 20 τεμαχίων.

Ἐπομένως διὰ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος εὐκόλως δύναται ἀφ' ἐνός μὲν νὰ διαγνώσῃ τις τὸ σημεῖον ἔνθα ἡ παραγωγή ἐπιτυχάνεται ὑπὸ τὸ εὐνοϊκώτερον αὐτῆς κόστος, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξακριβώσῃ

έάν ή προώθησις αὐτῆς πέραν τῶν 10 ἢ 20 τεμαχίων ἐν ὄψει τῶν δημιουργουμένων ἐκάστοτε σταθερῶν δαπανῶν εἶναι ἐπωφελῆς διὰ τὴν ἐπιχείρησιν.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω παρατηρήσεών μας καταφαίνεται σαφῶς ἡ σημασία ὑπολογισμοῦ τοῦ κόστους βάσει τοῦ ἐκάστοτε βαθμοῦ τῆς ἀπασχολήσεως.

Ἐξάγεται δὲ ἐξ αὐτῶν τὸ συμπέρασμα ὅτι :

α) Οἰαδήποτε πραγματοποιουμένη παραγωγή πέραν τοῦ 1 τεμαχίου εἶναι ἐπωφελῆς διὰ τὴν λειτουργοῦσαν ἐπιχείρησιν, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιτυχανομένη διὰ τῆς ἀγορᾶς τιμὴ καλύπτει τὰ ἀναλογικὰ αὐτῆς ἐξοδα.

β) Τότε μόνον ἐνδείκνυται ἡ ἐπέκτασις τῆς παραγωγῆς ἀπὸ 10 εἰς 20 τεμάχια κατόπιν τεχνικῆς διευρύνσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐφ' ὅσον ἡ κατάστασις τῆς ἀγορᾶς¹ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ παρέχεται ἡ βεβαιότης τῆς ἀπασχολήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως μὲ ἐντάσιν 20 τεμαχίων.

Ὅρθή πολιτικὴ τιμῶν καὶ ἐπενδύσεων² καθίσταται δυνατὴ μόνον βάσει τοῦ ἀνωτέρω ὑπολογισμοῦ, δι' οὗ εὐρίσκεται, ἀλλὰ καὶ ἐλέγχεται, τὸ κόστος ἐκάστου τεμαχίου ἐπὶ ἐναλλασσομένων βαθμῶν παραγωγικῆς δραστηριότητος.

Ἄλλ' ἐκτός τῆς καθαρῶς ἐπιχειρηματικῆς πλευρᾶς, περὶ τῆς ἥδη ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ἡ ἄγνοια τοῦ σημείου τῆς εὐνοϊκωτέρας ἀπασχολήσεως, ἐφ' ὅσον ἐπεκτείνεται εἰς ὀλόκληρον κατηγορίαν ἐπιχειρήσεων, τοῦ αὐτοῦ ἢ καὶ διαφόρου κλάδου, εἶναι καὶ κοινωνικῶς ἄκρως ἐπικίνδυνος, καθ' ὅσον ὁδηγεῖ εἰς ἀντιοικονομικὴν παραγωγήν, λόγῳ ἀσκόπων θυσιῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀξέτησιν τῶν τιμῶν καὶ τὸν ἐκ τοῦ λόγου τούτου περιορισμὸν τῶν ὑπὸ τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ ἱκανοποιουμένων ἀναγκῶν.

1. Ἡ κατάσταση αὐτὴ διαγιγνώσκεται διὰ τῆς ἀναλύσεως τῆς ἀγορᾶς (Marktanalyse).

2. Ὅρα καὶ σχετικῶν ἀρθρῶν ἡμῶν εἰς «Ὀικονομικὰ Χρονικά», τ. 1, Ἀθῆναι 1945, ἀριθ. 9—10.

Γ.—Η ΡΕΥΣΤΟΤΗΣ*

Όρισμός και Έννοια τής ρευστότητας.

Ρευστότης (liquidité, liquidity, Liquidität) γενικώς καλεῖται ἡ ἱκανότης οικονομικῆς τινος μονάδος ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς, τόσον χρονικῶς ὥσον καὶ ποσοτικῶς.

Ἐξετάζοντες τὴν συναλλακτικὴν πλευρὰν ἐκάστης ἐπιχειρήσεως καὶ ὑπὸ ὁμαλῆς νομισματικῆς συνθήκας διαπιστοῦμεν κυκλικὴν τινα διαδρομὴν τῶν ἀξιῶν αὐτῆς, μὲ ἀφετηρίαν καὶ τέρμα τὸ χρῆμα.

Ἡ κανονικὴ διαδρομὴ τοῦ κύκλου τούτου ἢ, ἀκριβέστερον, ἡ πρόνοια τῆς διασφαλίσσεως ταύτης ἄνευ διαταραχῶν καὶ διακοπῶν μᾶς ἐμφανίζει τὸ ὅλον πρόβλημα τῆς ρευστότητος ὑπὸ τὴν εὐρείαν τοῦ ὄρου ἔννοιαν.

Ἐν τῇ στενῇ ὁμῶς αὐτῆς ἔννοιᾳ, ἡ ρευστότης εἶναι ἡ ἀντι-παραβολὴ τῶν ὑποχρεώσεων ἐπιχειρήσεως τινος πρὸς τὰ ἀντιστοιχῶς κατεχόμενα μέσα πληρωμῆς, εἴτε στατικῶς, εἴτε δυναμικῶς.

Κέντρον συνεπῶς τῆς τοιαύτης στενωτέρας ἔννοιας τῆς ρευστότητος εἶναι ἡ σκέψις κατὰ πόσον ἡ ἐπιχειρήσις εἶναι ἢ ἔσεται εἰς θέσιν νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς δοθείσας ὑποχρεώσεις πληρωμῆς, ἐν δοθέντι χρόνῳ.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ προβλήματος τῆς ρευστότητος θὰ εἶδει νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι αἱ σύγχρονοι ἐπιχειρήσεις διαθέτουν κατὰ κανόνα τόσον ἴδια ὥσον καὶ ξένα κεφάλαια.

Τὰ ξένα κεφάλαια συνιστοῦν ὑποχρεώσεις τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς τρίτους, αἵτινες καθίστανται ληκταὶ κατὰ διαφόρους χρονικὰς στιγμὰς. Τὰς ὑποχρεώσεις ταύτας καλεῖται ἡ ἐπιχείρησις νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς εὐρισκομένων περιουσιακῶν στοιχείων. Τὰ περιουσιακὰ, συνεπῶς, στοιχεῖα δεόν νὰ συγκροτῆ

* *Εἰδικὴ βιβλιογραφία* : Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς : *Χαριτάκη Γ.*, Ρευστὰ διαθέσιμα τραπεζῶν καὶ νομοθεσία, Ἀθῆναι 1930. *Παρασκευασοπούλου Ι.*, Ἐννοια καὶ πολιτικὴ τῆς ρευστότητος τῶν τραπεζῶν, εἰς Ἐπιθεώρησιν Κοινωνικῆς καὶ Δημ. Οἰκονομίας, τεύχ. Β', Ἀθῆναι 1939. *Κυρκιλιτση Ἀνδρ.*, Ἡ Νομοθετικὴ ρύθμισις τῶν τραπεζῶν ἐν Εὐρώπῃ, Ἀθῆναι 1935. *Γαλιάνη Θ.*, Ρευστότης τραπεζῶν καταθέσεων, Ἀθῆναι 1949. *Γεωργιάδου Μ.*, Τὸ πρόβλημα τῆς ρευστότητος εἰς τὰς τραπεζικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, Ἀθῆναι 1950. Ἐκ τῆς ξένης : *Somary F.*, Bankpolitik (2α ἔκδοσις), Tübingen 1930. *Stucken Rudolf*, Liquidität der Banken, Berlin 1940. *Zentner Gustav*, Das Liquiditätsproblem in der industriellen Unternehmung, Berlin - Wien 1932. *Lehmann*, εἰς Allgemeine Betriebswirtschaftslehre, Leipzig 1928. *Euston*, εἰς History and Principles of Banks and Banking, Leaf, Banking, 1925. *Thomas*, Banking and Exchange, 1930. *Minty*, English Banking Methods, 1926.

θῶσι βάσει ὀρισμένης δυνατότητας ρευστοποιήσεως, εἰς τρόπον ὥστε νά εἶναι ἰκανά νά ἀνταποκριθῶσι, χρονικῶς, εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ « ρευστότης » ἀποτελεῖ φαινόμενον δημιουργηθέν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς συγχρόνου πιστωτικῆς οἰκονομίας.

Κατὰ τὴν περίοδον τὴν ὅσον τῆς φυσικῆς ὅσον καὶ τῆς χρηματικῆς οἰκονομίας, τὸ πρόβλημα τοῦτο ἦτο ἄγνωστον, καθ' ὅσον οὐδεὶς δανεισμός ὑπῆρχεν, ἔλλειπει τοῦ θεσμοῦ τῆς πίστεως.

Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἐνέχει οὐσιαστικὴν σημασίαν, διότι ἐξ αὐτῆς συνάγεται ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ρευστότητας θά καθίσταται ὄλον ἐν θεμελιωδέστερον, ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἀναπτύξεως τῆς πιστωτικῆς οἰκονομίας.

Ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου αἱ πιστωτικαὶ συναλλαγαὶ χαρακτηρίζονται ἐκ δύο στοιχείων, ἦτοι τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ χρόνου, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ ρευστότης ἐξαρτᾶται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν παραγόντων τούτων. Ἐκ τοῦτου συνάγεται τὸ ἄτοπον τῶν ἰσχυρισμῶν πλείστων συγγραφέων, οἵτινες ὡς ρευστότητα ἐννοοῦν, ἀποκλειστικῶς, τὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν ὀφειλῶν τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς τὰ ἐν δεδομένη στιγμή ὑπάρχοντα μέσα αὐτῆς. Διότι ἡ παραγνώρισις τοῦ χρονικοῦ παράγοντος ὀδηγεῖ εἰς μονόπλευρον καὶ ἀτελεῖ καθορισμόν τῆς ἐννοίας ταύτης.

Ἐπίσης ἡ ἐξάρτησις τῆς ρευστότητας ἐκ τοῦ ἀπολύτου μεγέθους τῶν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ἀπασχολουμένων κεφαλαίων εἶναι ἐξ ἴσου ἄστοχος. Τοῦτο ἄλλωστε καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπαρξις ρευστότητας εἰς ἐπιχειρήσιν μὲ μικρὰ κεφάλαια (ἅπαξ ἡ ὑπαρξις ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ληξιπροθέσμους ὑποχρεώσεις τῆς), αὕτη ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἐπιχειρήσιν ἐνῶ, ἀντιθέτως, εἶναι δυνατὴ ἡ ἔλλειψις ρευστότητας εἰς ἐπιχειρήσεις χρησιμοποιοῦσας κεφάλαια πολλαπλάσια¹.

Ὁρθότερα, καθ' ἡμᾶς, ἀντίληψις περὶ ρευστότητας ἀπομένει ἡ ἐξομοιοῦσα ταύτην πρὸς οἶνονί πλοῦτον, συνιστάμενον εἰς τὴν καταχὴν *χρονοκεφαλαίου* (*χρονοποσῶν*).

Πράγματι, ἡ ρευστότης ἐπιχειρήσεως τινος συνιστᾷ μίαν σχέσιν², προσλαμβάνουσαν, μαθηματικῶς, τὴν μορφήν κλάσματος, εἰς

1. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀποθεματικῶν ἐπενδεδυμένων εἰς ἀξίας δυσκόλως ρευστοποιησίμους.

2. Ἡ ἀριθμοδείκτης (Ratios, Betriebskoeffizient, coefficient, quotas) ἀναγόμενον εἰς τὴν συναλλακτικὴν σφαιρᾶν.

Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ δὲν ὑπάρχει ὁμοφωνία ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀριθμοδείκτου τῆς ρευστότητας. Πολλάκις, ἡ ὡς ἀνω μνημονευθεῖσα σχέση δυνατὸν νά ἐμφανίζεται καὶ ἀντεστραμμένη, χωρὶς νά ἐπέρχεται οὐσιαστικὴ μεταβολὴ ταύτης, ἀλλ' ἀπλῆ μεταβολὴ τῆς ἀριθμητικῆς αὐτῆς ἐκφρά-

ὁ ἀριθμητὴς μὲν τίθεται τ' ἀναγκαιοῦντα μέσα πληρωμῆς, καὶ μάλιστα ὡς χρονοποσά, παρονομαστὴς δὲ κατεχόμενα μέσα πληρωμῆς, καὶ δὴ πάλιν ὡς χρονοποσά :

Ὡς ἀναγκαιοῦν μὲν χρονοποσὸν νοεῖται τὸ γινόμενον τῶν ἐπὶ μέρους ὑποχρεώσεων ἐπὶ τὸν χρόνον λήξεως αὐτῶν. Ὡς κατεχόμενον δὲ θεωρεῖται τὸ γινόμενον τῶν ἐπὶ μέρους ποσῶν τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐπὶ τὸν χρόνον τῆς πιθανολογουμένης ρευστοποιήσεως τῶν.

Ὁ πιθανολογούμενος χρόνος ρευστοποιήσεως τῶν στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐξαρτᾶται, βεβαίως, ἐκ τοῦ εἴδους ἑνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἐπίσης δεόν νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ φυσιολογικὴ διάρκεια ρευστοποιήσεως, ὡς ἀπορρέει αὕτη ἐκ τῶν συναλλαγῶν. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, ἀντιλαμβάνεται τις ὅποιαν ἐπίδρασιν ἀσκοῦν ἐπὶ τῆς ρευστοποιήσεως τῶν περιουσιακῶν στοιχείων, αἰσεως. Ὁ ὁρθὸς ἢ ἀντεστραμμένος τύπος υἱοθετεῖται ἐκάστοτε ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν συγγραφέων, ἀνευ ἐπιγνώσεως—ἴσως—τῆς ἀντιστροφῆς, ἀρκεῖ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀριθμοδείκτου νὰ εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην τῶν, ὅσον τὸ δυνατόν πλέον νοητὸν. Οὕτω, ἡ ρευσιότης ἀπαντᾶται ἄλλοτε ὡς σχέσις :

$$\frac{\text{Ἀναγκαιοῦντα μέσα}}{\text{Κατεχόμενα μέσα}}$$

καὶ ἄλλοτε (Lehmann) :

$$\frac{\text{Κατεχόμενα μέσα}}{\text{Ἀναγκαιοῦντα μέσα}}$$

Βεβαίως εἰς ἐκάστην τῶν περιπτώσεων διάφορος τυγχάνει ἡ ἔννοια τοῦ ἀριθμοδείκτου. Περί τοῦ τοιοῦτου χειρισμοῦ τῶν ἀριθμοδεικτῶν βλ. εἰς *M. Fawcett*, op. cit., σελ. 65, *J. Bliss*, *Financial and Operating Ratios in Management*, N. York 1923, *G. Campion*, op. cit., σελ. 78.

1. Ὁ *Lehmann*, *Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*, Leipzig 1928, σελ. 178 ἐπ., εἰσήγαγε διὰ τὴν προσμέτρσιν τῆς χρονικῆς ταύτης χρησιμοποίησεως τῶν κεφαλαίων (Nutzungsdauer) τὴν ἰδιορρυθμὸν μονάδα τοῦ h.m.j. (ἑκατὸν μάρκα, ἔτος), εἶδος τι τοκαριθμοῦ—εἰλημμένου ἐπὶ ἑκατὸν νομισματικῶν μονάδων—παριστάντος τὴν ἔννοιαν τοῦ « χρόνο· κεφαλαίου » ἢ « χρονοποσοῦ ». Διὰ νὰ καταστή ἔτι σαφεστέρα ἡ ἔννοια αὕτη, ἄς θεωρήσωμεν τράπεζαν τινα, πραγματοποιούσαν ἐργασίας ἐνεργητικᾶς (παροχὴν πιστώσεων) καὶ παθητικᾶς (συγκέντρωσιν καταθέσεων) ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐπιτοκίῳ. Ἡ ἐν λόγῳ τράπεζα θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκομίσῃ κέρδη ἢ νὰ ὑποστῇ ζημίας ἀναλόγως τοῦ ὄγκου τῶν χρεωστικῶν ἢ πιστωτικῶν αὐτῆς τοκαριθμῶν, δηλαδή ἀναλόγως τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐπὶ μέρους χρονικῶν κινήσεων τῶν διαφόρων μεγεθῶν κεφαλαίου. Ἐάν ἦδη θεωρήσωμεν τὰς συναλλαγὰς αὐτῆς ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν ὡς ἀτόκως γενομένας, τὸ ἀποτέλεσμα παριστᾷ μίαν διαφορὰν, οὐχὶ βεβαίως εἰς χρηματικὸν κέρδος, ἀλλὰ (εἰς h. m. j.) εἰς μονάδας τοῦτέστι « χρονοποσῶν ».

$$p = \frac{\text{Ἀναγκαιοῦντα μέσα πληρωμῆς (ὡς χρονοποσά)}}{\text{Κατεχόμενα μέσα πληρωμῆς (ὡς χρονοποσά)}}$$

2. Πολλοίς, ὁμῶς, διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς τοιαύτης δυνατότητος ρε-

έν γένει συνθηκαι τής αγοράς. Έκ τούτου προκύπτει διτι ή ρευστότης δέν συνιστᾷ ἀποκλειστικῶς πρόβλημα κυκλοφορίας, ἀλλά, τρόπον τινά, εὐρίσκεται εἰς τό ὄροσημον μεταξύ προβλημάτων κυκλοφορίας ὡς καί προβλημάτων ἀναγομένων εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους.

Ἐάν ἐκκινήσωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν διτι ὁ συντελεστὴς (ἀριθμοδείκτης) $\rho=1$ δέον ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν περίπτωσιν ὅπου τὰ διαθέσιμα ἢ κατεχόμενα (κατὰ χρόνον καί ποσόν) καλύπτουν, ἐπικριβῶς, τ' ἀναγκαιοῦντα ἢ ὀφειλόμενα (κατὰ χρόνον ἐπίσης καί ποσόν), ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τό $\rho > 1$ θά σημαίη διτι ἡ ἐπιχειρήσις στερεῖται ρευστότητος καί τό $\rho < 1$ διτι ἡ ἐπιχειρήσις ἔχει ὑπερπαρκῆ ρευστότητα.

Οὕτω, ἐάν ἐπιχειρήσις τις ὀφείλῃ 1.000.000 μετὰ 6 μῆνας, ἔχη δὲ ἀντιστοιχῶς ἔμπορεύματα ἴσης ἀξίας ρευστοποιούμενα κανονικῶς ἐντὸς τριμήνου, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἀριθμοδείκτης ρευστότητός της δεικνύει 0,5 (δηλ. ἠϋξημένην ρευστότητα ἐφ' ὅσον εἶναι $\rho < 1$), καί τοῦτο, διότι ἐντὸς τοῦ ἑξαμήνου δύναται νὰ προβῆ δις εἰς τὴν ρευστοποίησιν τῶν ἔμπορευμάτων της. Ἦτοι

$$\frac{1.000.000 \times 1}{1.000.000 \times 2} = 0,5.$$

Ἀντιθέτως, ἐάν ἐπιχειρήσις ὀφείλῃ μετὰ τρίμηνον 1.000.000, ἔχη δὲ περιουσιακά στοιχεῖα ρευστοποιούμενα κανονικῶς μετὰ πάροδον ἑξαμήνου, ἡ προκύπτουσα σχέση (ἀριθμοδείκτης) ἔσεται :

$$\frac{1.000.000}{1.000.000 \times 0,5} = 2,$$

ἦτοι ἡ ἐπιχειρήσις θά στερῆται ρευστότητος.

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καί εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἐπιχειρήσις ἠθέλεν ἐπιτύχει ἀναβολὴν ἐξοφλήσεως τῶν χρεῶν της (ἀνανέωσιν συναλλαγματικῶν, παράτασιν προθεσμίας ἐξοφλήσεως χρεῶν κλπ.). Δηλαδή, ἐάν τό ὡς ἄνω τρίμηνον χρέος παραταθῆ ἐπὶ ἓν εἰσέτι τρίμηνον, ἡ ρευστότης τής ἐπιχειρήσεως θά βελτιωθῆ, διότι θά συμπέσῃ ἡ ρευστοποίησις τοῦ ἐνεργητικοῦ μέ τὴν λήξιν τοῦ χρέους.

στοποίησεως τής περιουσίας χρησιμοποιεῖται ἡ ἔκφρασις «ρευστότης περιουσίας». Ἡ τοιαύτη ἔκφρασις νομίζομεν διτι τυγχάνει ἀνεπιτυχῆς, διότι ἡ ρευστότης—ἐν τῇ οικονομικῇ αὐτῆς ἔννοια—ὡς ἐτονίσθη καί ἄνωτέρω, προϋποθέτει σύγκρισιν ὀποχρεώσεων πρὸς τὰ ἐκάστοτε μέσα πληρωμῆς.

Ὁ ἀριθμοδεικτὴς ρευστότητος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔσεται :

$$\frac{1.000.000 \times 1}{1.000.000 \times 1} = 1.$$

Δηλ. ἡ ἐπιχείρησις κέκτηται ἀκριβῶς τὴν ἀπαιτούμενην ἐν δεδομένη στιγμῇ ρευστότητα.

Ἐν γένει πρόδηλον εἶναι, ὅτι ἡ ρευστότης ἐπιχειρήσεως τινος ἀύξάνει διττῶς :

α) Διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν κατεχομένων μέσων ἢ διὰ τῆς ἐπιταχύνσεως τοῦ συναλλακτικοῦ κυκλώματος¹ (ρυθμοῦ ρευστοποιήσεως) τῶν ἐν γένει περιουσιακῶν στοιχείων, καὶ

β) Διὰ τῆς ποσοτικῆς μειώσεως τοῦ ξένου κεφαλαίου (ὀφειλῶν) ἢ ἐπιβραδύνσεως τῶν λήξεων τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς.

Κατηγορίαι ρευστότητος.

Ἡ ρευστότης δύναται νὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ δύο, ἀλληλοσυμπληρουμένων, ἀπόψεων :

α) *Τῆς χρηματο-συναλλακτικῆς ἀπόψεως* τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ

β) *Τῆς παραγωγικο-τεχνικῆς ἀπόψεως* τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Ὡς ἐκ τούτου αὕτη διακρίνεται :

α) *Εἰς τὴν χρηματο-συναλλακτικὴν καὶ τὴν παραγωγικο-τεχνικὴν.*

Ἡ χρηματο-συναλλακτικὴ ρευστότης ἀφορᾷ τὰς δυνατότητας τῆς ἐπιχειρήσεως ὅπως ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἐκάστοτε ληξιπρόθεσμους ὀφειλάς τῆς (ξένον κεφάλαιον). Ἀντιθέτως, ἡ παραγωγικο-τεχνικὴ ρευστότης συνίσταται εἰς τὴν ἐξασφάλισιν δυνατότητος συνεχοῦς καὶ ἀπροσκόπτου διαδρομῆς τοῦ παραγωγικοῦ κυκλώματος τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Βεβαίως, ἀμφότεραι αἱ ὡς ἄνω κατηγορίαι συνιστῶσι τὴν συνολικὴν ἔννοιαν τῆς ρευστότητος τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐν τούτοις ὁμως, ἀναλόγως τοῦ κλάδου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ ἐπιχείρησις (τραπεζικὴ ἢ ἐμποροβιομηχανικὴ), κατὰ διάφορον μέτρον ἐπιδρᾷ ἐκάστη τῶν ὡς ἄνω δύο κατηγοριῶν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς συνολικῆς ρευστότητος.

Αἱ ὡς ἄνω κατηγορίαι ρευστότητος, ἀντιστοιχοῦσι εἰς διαφόρους λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐπηρεάζονται ἀπὸ ἐντελῶς διαφόρους παράγοντας.

1. Ὅπερ φυσικὰ ὀφίσταται ἐν μέρει τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐκάστοτε παραγωγικοῦ κυκλώματος.

Οὕτω, ἡ ἄλλειψις χρηματο- συναλλακτικῆς ρευστότητος δύναται νά εἶναι ἀποτέλεσμα ἀστόχου χρηματοδοτήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ βελτίωσις τοῦ συντελεστοῦ τῆς τοιαύτης ρευστότητος δύναται νά ἐπιτευχθῆ, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς αὐξήσεως¹ τοῦ ἰδίου κεφαλαίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς παρατάσεως² τῆς διάρκειας δεσμεύσεως τοῦ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ξένου κεφαλαίου.

Ἐντελῶς διάφοροι εἶναι αἱ μέθοδοι θεραπείας, ἐν περιπτώσει ἄλλειψεως παραγωγικο-τεχνικῆς ρευστότητος. Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀκριβοῦς μεγέθους αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὀρθοῦ ὀπολογισμοῦ τοῦ χρόνου δεσμεύσεως τοῦ κεφαλαίου ἐν τῇ παραγωγικῇ διαδικασίᾳ.

β) *Εἰς στατικὴν καὶ δυναμικὴν.*

Καὶ ἡ μὲν στατικὴ ἢ «ἐξωτερικὴ» ρευστότης προκύπτει ἐκ τῆς διακρίσεως καὶ κατατάξεως τῶν στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ ἀνευ οὐδεμιᾶς περαιτέρω συστηματικῆς ἐρεύνης τοῦ πραγματικοῦ χρόνου ρευστοποιήσεως ἢ λήξεως αὐτῶν, ἡ δὲ δυναμικὴ ἢ «ἐσωτερικὴ» ρευστότης ἐξευρίσκεται ἐκ τῶν ἐξωλογιστικῶν δεδομένων τῆς ἐπιχειρήσεως, δι' ὧν καθορίζεται ἐπακριβῶς ἡ κυκλοφοριακὴ ταχύτης ἐκάστου περιουσιακοῦ στοιχείου, ὡς καὶ ὁ χρόνος λήξεως τῶν ὑποχρεώσεων.

Οὕτω ἐπὶ τοῦ κάτωθι ἰσολογισμοῦ :

Ἐμπορεύματα	2.000.000	Ἐποχρεώσεις δμηνου λήξεως	3.000.000	
Χρεῶσαι	5.000.000		» 3μήνου »	3.000.000
Γραμμάτια Εἰσπρακτέα	3.000.000		» 0—3μήνου »	2.000.000
Διαθέσιμα	2.000.000			8.000.000
	12.000.000			

Ὁ μὲν συντελεστὴς τῆς στατικῆς³ ρευστότητος, ὅστις ἀφορᾷ

1. Αὕτη λαμβάνει χώραν κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν : α) τὴν κάλυψιν τραπεζικῆς πιστώσεως δι' αὐξήσεως τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου, β) τὴν μετατροπὴν ὀμολογιακοῦ δανείου εἰς μετοχικὸν κεφάλαιον, γ) τὴν εἰσδοχὴν τοῦ δανειστοῦ ὀμορρόθμου ἑταιρείας ὡς ἑτερορρόθμου ἑταίρου κ.ο.κ.

2. Οὕτω ὑποχρεώσεις ἐκ συναλλαγματικῶν προσλαμβάνουν τὴν μορφήν ἐνυποθήκου ἢ ὀμολογιακοῦ δανείου. Ἐπίσης δι' ἀνανεώσεως (novation) συναλλαγματικῶν καὶ ἐν γένει παρατάσεως τοῦ χρόνου ἐξοφλήσεως τῶν ὀφειλῶν μας.

3. Αὕτη ἀντλεῖ τὰ δεδομένα τῆς ἐκ τοῦ ἰσολογισμοῦ μόνον κατ' ὄγκον καὶ οὐχὶ κατὰ κίνησιν.

Ἡ ὡς ἄνω κυκλοφοριακὴ ρευστότης σχετίζεται μὲ τὸν ὑψίστης σημασίας ἀριθμοδείκτην τοῦ Working¹ capital ratio.

Τέλος, ἡ γενικὴ ρευστότης, ἥτις προκύπτει ἐκ τῆς συνολικῆς συγκρίσεως τοῦ ὄλου παθητικοῦ πρὸς ὀλόκληρον τὸ σκέλος τοῦ ἐνεργητικοῦ.

Ἰδιόζουσα σημασία τοῦ προβλήματος τῆς ρευστότητος εἰς τὰς τραπεζάς.

Εἰς τὰς τραπεζικὰς ἐπιχειρήσεις τὸ πρόβλημα τῆς ρευστότητος ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν ὀξυτέραν του μορφήν λόγῳ τοῦ ὅτι :

1) Ἡ προθεσμία λήξεως τῶν ὑποχρεώσεων πληρωμῶν των δὲν δύναται, κατὰ κανόνα, νὰ ὑπολογισθῇ ἐκ τῶν προτέρων.

2) Ὁ ὄγκος τῶν καθ' ἡμέραν ὑποχρεώσεων τυγχάνει ἀγνώστος, αἱ δὲ ληξιπρόθεσμοι ὀφειλαὶ δὲν δύνανται—ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον—νὰ τύχωσιν ἀναστολῆς. Πέραν ὅμως τῶν ὡς ἄνω παρατηρήσεων, ἰδιωτικοοικονομικοῦ χαρακτήρος, τὸ πρόβλημα τῆς τραπεζικῆς ρευστότητος προσλαμβάνει καὶ εὐσιώδη κοινωνικοοικονομικὴν σημασίαν, ὀφειλομένην εἰς τὸ γεγονός τῆς εὐρυτάτης συμπράξεως τῶν πιστωτικῶν ἰδρυμάτων εἰς τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν ζωὴν². Οὕτω ἔλλειψις ρευστότητος τῶν τραπεζῶν ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἄμεσον παύσιν τῶν πληρωμῶν των, τὸν κλονισμόν ἱκανοῦ ἀριθμοῦ οἰκονομικῶν μονάδων καὶ τὴν ἀπωτέραν ἐκ τοῦ λόγου τούτου δυσμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἐν γένει οἰκονομικῶν διακυμάνσεων.

Εἰς τὴν τραπεζικὴν πράξιν, τὸ ἀναγκαιοῦν ἐκάστοτε διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ὑποχρεώσεων ποσὸν ἐξευρίσκεται ἐκ τῆς πείρας, βάσει παρατηρήσεων ἐπὶ περισσοτέρων χρονικῶν περιόδων.

Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς ἀνωτέρω ἐτονίσθη, ὁ βαθμὸς τῆς τραπεζικῆς ρευστότητος ἐνδιαφέρει καὶ τὸ κοινωνικὸν σύνολον, ὅπερ ἐμπιστεύεται εἰς τὰ πιστωτικὰ ἰδρύματα τὴν διαχείρισιν τῶν κεφαλαίων του, νομοθεσίαι πλείστων χωρῶν περιλαμβάνουν εἰδικὰς διατάξεις, κατοχυροῦσας τὸ ἐλάχιστον ὄριον τῆς ρευστότητος τῶν τραπεζῶν.

Πλὴν ὅμως τῶν ἀνωτέρω, καὶ μαθηματικῶς, διὰ τοῦ νόμου τῶν πιθανοτήτων, θὰ ἦτο δυνατόν, ἐν δεδομένη στιγμῇ, νὰ προσδιορισθοῦν τὰ ὄρια τοῦ ἀπαιτουμένου ποσοστοῦ διαθεσίμων, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν βεβαίως ὅτι θὰ ἔθεωρεῖτο ἐκ τῶν προτέρων ὡς δεδομένον ὅτι εἶναι ἐξ ἴσου πιθαναὶ τόσον αἱ καταθέσεις ὅσον καὶ αἱ

1. Βλ. G. Campion, op. cit., τ. II, σελ. 87.

2. Καθ' ὅσον ὁ διάφορος τρόπος τῶν τοποθετήσεων ἐκ μέρους τῆς τραπεζῆς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦτο πάλιν ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν καταθέσεων τῶν τραπεζῶν.

ἀναλήψεις, ὅτι δὲν ὀφίστανται μονομερεῖς ἐποχικαὶ ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν ἀναλήψεων ἢ καταθέσεων καί, τέλος, ὅτι οὐδὲν ἕτερον ἐξωοικονομικόν γεγονός θά ἦσκει ἐπιδρασιν ἐπ' αὐτῶν.

Ὀικοθεν νοεῖται ὅτι μία τοιαύτη ἔρευνα θά προϋπέθετε τὸ ἐφικτόν τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν καταθέσεων καὶ ἀναλήψεων κατὰ ποσά, εἶδος καὶ συχνότητα κινήσεως. Τούτων τεθέντων παρατηροῦμεν ὅτι ὅσον αὐξάνει τὸ μετὰ τῆς τραπέζης συναλλασσόμενον κοινόν (ἀριθμὸς προσώπων) ἐπὶ τοσοῦτον καθίσταται ἀπίθανον, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ ὑπάρξη περίπτωσις μονοπλεύρου ἑμφανίσεως, εἴτε καταθετῶν, εἴτε ἀναληπτῶν, ἐντὸς ὀρισμένης χρονικῆς περιόδου (φέρ' εἰπεῖν ἡμέρας), ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν βεβαίως, ὡς ἤδη ἐτονίσασμεν, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ ἐξελλίσσεται ὁμαλῶς καὶ ὅτι οὐδὲν φαινόμενον κοινωνικόν ἢ οἰκονομικόν θά ἠδύνατο νὰ κλονίσῃ ἀποτόμως τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κοινοῦ.

Δυσχέρειαι περὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ βαθμοῦ ρευστότητος ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ ἰσολογισμοῦ.

Πλὴν τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθεισῶν οὐσιαστικῶν δυσχερειῶν, αἵτινες ἀφοροῦν τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ρευστότητος, ὑπάρχουν καὶ « τυπικαὶ » δυσχέρειαι, αἵτινες καθιστοῦν προβληματικὴν τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ἀκριβοῦς συντελεστοῦ τῆς ρευστότητος. Οὕτω, πλὴν τῶν ἄλλων, τὰ ἐκ τοῦ ἰσολογισμοῦ προκύπτοντα στοιχεῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς συντάξεως καὶ οὐχὶ τῆς δημο-

1. Διὰ τοῦ κατωτέρω πίνακος, βλ. *Marcel Boll, La chance etc., Paris 1936, σελ. 59, 62, 63*, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ πιθανότητες ἰσοκατανομῆς μεταξὺ καταθέσεων (κατ' ἀριθμὸν περιπτώσεων καὶ ποσῶν) μειοῦνται ἐφ' ὅσον αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς καταθέσεων καὶ ἀναλήψεων. Οὕτω :

Ἀριθμὸς περιπτώσεων	Πιθανότητες ἰσοκατανομῆς μεταξὺ καταθετῶν καὶ ἀναλήψεων	Ἀπόλυτος τιμὴ τῆς διαμέσου ἀποκλίσεως (écart median)	Σχετικὴ τιμὴ τῆς διαμέσου ἀποκλίσεως (écart median)
10	24,610 %	0,567	5,67 %
20	17,619 %	1,008	5,04 %
100	7,959 %	2,872	2,87 %
1.000	2,523 %	10,165	1,02 %
10.000	0,798 %	33,225	0,33 %
100.000	0,252 %	106,145	0,11 %

Οὕτω ἐάν—α priori—θεωρήσωμεν ὡς δεδομένον ὅτι εἶναι ἐξ ἴσου πιθανὰ, τόσοι αἱ ἀναλήψεις ὅσον καὶ αἱ καταθέσεις, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι αὐξανόμενου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετὰ τῆς Τραπεζῆς συναλλασσομένων καθίσταται μικρότερον τὸ ἀναγκαιοῦν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ὑποχρεώσεών τῆς ποσῶν διαθεσίμων.

σιεύσεως τούτου. Εύνόητον όμως είναι ότι ή κατάσταση δύναται νά τροποποιηθῆ, τελείως, κατά τό μεσοδιάστημα.

Ἐπίσης τυγχάνει γνωστόν ότι οἱ λογαριασμοί τοῦ ἰσολογισμοῦ περιέχουν στοιχεῖα τῶν ὁποίων ὁ βαθμός ρευστοποιήσεως εἶναι τελείως διάφορος. Οὕτω εἰς τόν λογισμόν « Χρεώγραφα » περιλαμβάνονται τίτλοι οἵτινες εἶναι ἀμέσου ρευστοποιήσεως, ἕτεροι δέ δυσχεροῦς ἢ καί δυσχερεστάτης ρευστοποιήσεως. Τοῦτ' αὐτό ἰσχύει καί διὰ τοὺς χρεώστας κ.ο.κ.

Ἐξ ἑτέρου καί ἀπό τῆς πλευρᾶς τοῦ παθητικοῦ ἐμφανίζεται ἡ ἴδια ἀνεπάρκεια στοιχείων εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς λήξεις καί τήν ἀνάλυσιν τῶν βραχυπροθέσμων ὀφειλῶν.

Τέλος, ὑπάρχουν αἱ λεγόμεναι « ἐσωτερικαί δαπάναι » τῆς ἐπιχειρήσεως (πληρωμή ἐργατικῶν κλπ.), αἵτινες ἐπηρεάζουν σημαντικῶς τόν βαθμόν ρευστότητος ταύτης καί ἐν τούτοις οὐδαμοῦ ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ἐμφανίζονται ἢ προβλέπονται.

ΑΠΟΤΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

ΑΠΟΤΙΜΗΣΙΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΩΣ*

§ 1.—Γενικά περί αποτιμήσεως¹ (*Bewertung - Valuation*).

1. Εις τὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων ὀλίγα προβλήματα ἐνέχουν τοιαύτην σπουδαιότητα ὅσῃν τὸ τῆς ἀποτιμήσεως τῶν διαφορῶν στοιχείων τῆς περιουσίας, καὶ δὴ μεμονωμένως ἢ συνολικῶς.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀποτιμήσεως ἀνακύπτει, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τακτικά χρονικά διαστήματα (σύνταξις ἰσολογισμοῦ), ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις (π.χ. πώλησις τῆς ἐπιχειρήσεως ὡς αὐτοτελοῦς ἐν ἐνεργείᾳ οἰκονομικῆς μονάδος, εἰσόδος καὶ ἔξοδος

* *Εἰδικὴ βιβλιογραφία.*—*M. Τοιμάρα*, Ἀποτιμητικὴ, ἐν Λογιστικῇ, τ. II, Ἀθῆναι 1946. *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ ἀναγωγή τῶν ἰσολογισμῶν εἰς νέας δραχμάς (1944), Ἀθῆναι 1945. *N. Τότση*, Ἡ φορολογία τοῦ Εἰσοδήματος, τ. II, Ἀθῆναι 1957. *Alfieri Vit.*, Osservazioni intorno alle stime, Rivista Italiana di Ragioneria, Σίβριος 1925. *Finney*, Principles of accounting, Intermediate, N. York 1946. *Kester*, Advanced Accounting, N. York 1933. *Cunning*, The economics of accountancy, 1929. *Dumarchey*, La comptabilité moderne, Paris 1925. *Chardonnet Léo*, Traité théorique et pratique de technique comptable approfondie, Paris 1949. *Schmalenbach E.*, Dynamische Bilanz, Leipzig 1926. *Zappa*, Le valutazioni di bilancio. *W. Paton*, Accountant's Handbook, N. York 1943.

1. Εἰς τὴν Ἰταλικὴν οἰκονομικὴν φιλοσοφίαν χρησιμοποιοῦνται οἱ ὅροι «*stima*» ὡς ἄκρις πρόκειται περὶ ὀπκειμενικῆς ἀποτιμήσεως καὶ «*valutazione*» ὡς ἄκρις πρόκειται περὶ ἀντικειμενικῆς τοιαύτης (ἢ τοῦ ὡς ἄκρις προκύπτει ἐκ συναλλαγῆς). Οὕτω, ἡ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν συντελουμένη ἐκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων καλεῖται *stima*, ἐνῶ ἡ ἐπιτυγχανομένη κατὰ τὴν πώλησιν τιμὴ περιουσιακοῦ τινος στοιχείου καλεῖται *valutazione*.

Ἐπίσης Γερμανοὶ τινες συγγραφεῖς (βλ. *M. R. Lehmann*, σελ. 19, *Industrie Kalkulation*) χρησιμοποιοῦν ἀντὶ τοῦ ὅρου *Bewertung* τὸν ὅρον *Bepreisung*.

συνεταίρου, διάλυσις ἐπιχειρήσεως, ἐνωμάτως μεμονωμένης ἐπιχειρήσεως εἰς τινὰ ἐπιχειρηματικὸν συνασπισμὸν κ.τ.τ.),

2. Ὁ τρόπος τῆς ἀποτιμήσεως, γενικῶς, ἐπηρεάζεται καὶ ποικίλλει :

- Ἀναλόγως τοῦ εἶδους τῶν περιουσιακῶν στοιχείων.
- Ἀναλόγως τοῦ εἶδους καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἐπιχειρήσεως.
- Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν αὕτη ἀποβλέπει.

α) Ἀναλόγως τοῦ εἶδους τῶν περιουσιακῶν στοιχείων παρατηρητέον ὅτι διάφορος τυγχάνει ἡ ἀποτίμησις προκειμένου περὶ ὕλικῶν περιουσιακῶν στοιχείων καὶ διάφορος προκειμένου περὶ ὀθλῶν. Ἄλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὕλικῶν διακριτέον, ἐάν τυγχάνωσι πάγια ἢ κυκλοφοριακά, ἢ ἐάν τὸ δεδομένον ἀντικείμενον ἀνήκῃ εἰς κατηγορίαν περιουσιακῶν στοιχείων ὧν ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἀξίας δύναται νὰ γίνῃ μεμονωμένως ἢ κατὰ συγκροτήματα, π.χ. ἐγκαταστάσεις μηχανημάτων, συλλογαὶ γραμματοσήμων κ.ο.κ.

β) Ἀναλόγως τοῦ εἶδους καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἐπιχειρήσεως παρατηρητέον ὅτι ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὸ εἶδος, εἰς τινὰς κατηγορίας ἐπιχειρήσεων ἀπαιτοῦνται καὶ πρόσθετοι εἰδικοί (συνήθως τεχνικοί) γνώσεις διὰ τὴν ἀποτίμησιν τῶν περιουσιακῶν τῶν στοιχείων. Οὕτω εἰς ἐπιχειρήσιν ναυτικῶν μεταφορῶν, διὰ τὴν ἀποτίμησιν ἐνὸς πλοίου ἀπαιτοῦνται, πλὴν τῶν οἰκονομικῶν, καὶ εἰδικαὶ τεχνικαὶ γνώσεις. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει εἰς μίαν ἀγροτικὴν ἐπιχείρησιν κ.ο.κ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μορφήν—ἴδια δὲ προκειμένου περὶ ἀνωκόμων ἐταιρειῶν—ἐξεταστέον ἐάν καθορίζεται νόμῳ καὶ ὑποχρεωτικῶς ὁ τρόπος τῆς ἀποτιμήσεως τῶν πάσης φύσεως περιουσιακῶν στοιχείων ἢ ἀφίεται εἰς τὴν ἐπιχείρησιν πλήρης ἐλευθερία διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐνδεικνυομένης ἐκάστοτε μεθόδου ἀποτιμήσεως.

γ) Τέλος, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ τῶν ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ ἀποτίμησις δυνατόν αὐτὸς ἐκάστοτε νὰ ποικίλλῃ. Οὕτω ἐάν ἡ ἀποτίμησις διενεργηθῇ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς διαλύσεως, συγχωνεύσεως, μεταβιβάσεως, μετατροπῆς ἢ ἐξευρέσεως τῆς πιστοληπτικῆς ἰκανότητος τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ ἀποχωρήσεως συνεταίρου ἢ εἰσόδου νέου, αὕτη ὑποχρεωτικῶς προσανατολίζεται πρὸς τὴν τρέχουσαν τιμὴν τῶν ἐπὶ μέρους περιουσιακῶν στοιχείων. Ἀντιθέτως, ἐάν ἡ ἀποτίμησις διενεργηθῇ πρὸς ἐξοκρίβωσιν, εἴτε τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως, εἴτε τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιχειρήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας τῆς, τότε αὕτη προσανατολίζεται πρὸς ἕτερα κριτήρια, ὡς λόγου χάριν, τὴν μέλλουσαν ἀπόδοσιν τῶν ἢ τὴν τιμὴν ἀναπαραγωγῆς τῶν κ.ο.κ.

§ 2.—Μέθοδοι άποτιμήσεως.

Κατ' άρχήν τονίζεται ότι ο άκριβής προσδιορισμός της άξιας στοιχείου τινός συντελείται μόνον έφ' όσον τοϋτο έμφανισθί εν τή άγορά και επέλθη έξισορρόπησις έφ' ώρισμένου επίπεδου τιμής μεταξύ προσφοράς και ζήτησεως. Τούτου μη δυναμένου να πραγματοποιηται πάντοτε διά διψόρους λόγους (π. χ. άποθέματα, πάγια) άπασαι αι κατατώρω έκτεθησόμεναι μέθοδοι έχουν δόσιν τινά αυθαιρεσίας¹ και κατ' άκολουθίαν μόνον κατά προσέγγισιν δύνανται να προσδιορίσουν την άξίαν του άποτιμωμένου στοιχείου.

Βασικώς διακρίνομεν :

Τάς εφαρμολζόμενας μεθόδους προκειμένου περί άποτιμήσεως ύλικών περιουσιακών στοιχείων, και τας μεθόδους τας χρησιμοποιούμενας προκειμένου περί ύπολογισμού της άξιας των άύλων στοιχείων, τό σύνολον των όποιων φέρεται υπό την όνομασίαν «άξία ύπερπροσόδου της έπιχειρήσεως—Goodwill».

1.—ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΩΣ ΥΛΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

*Η μέθοδος της τιμής κτήσεως (prix de revient, cost value, stima sui costi).

1. Κατά την μέθοδον ταύτην λαμβάνεται ως βάσις ή άρχική τιμή του ύλικού περιουσιακού στοιχείου (π.χ. του έμπορεύματος), ήτις προσυξάνεται με τά διάφορα έξοδα τά πραγματοποιούμενα κατά την κτήσιν τούτου, ως μεταφορικά, ασφάλιστρα, άποθήκευτρα κλπ. Έάν διά της έν λόγω μεθόδου πρόκειται να άποτιμήσωμεν πάγια περιουσιακά στοιχεία, τότε την άρχικήν αυτών τιμήν προσυξάνομεν με τά έν γένει έξοδα τοποθετήσεως τούτων, και λοιπά συμπαραμαρτούντα έξοδα, τούς φόρους κ.ο.κ. Η μέθοδος της τιμής κτήσεως φέρεται υπό τας έξής κυριωτέρας παραλλαγάς².

α) Ως μέθοδος της σειράς έξαγγίξεως (First-in, first-out method ή FIFO, par épuisement des stocks). Κατ' αυτήν τό πρώτον εισαχθέν θεωρείται ότι έξήχθη και πρώτον.

1. Διά να τονίσουν δε την δόσιν αυθαιρεσίας των μεθόδων άποτιμήσεως οι Ίταλοι χαρακτηριστικώς άποκαλούν τας τοιοούτου είδους άποτιμήσεις pseudotime. Βλ. F. della Penna, I Fondamenti della ragioneria, έκδ. 1949, σελ. 135.

2. Βλ. αναλυτικώς περί τούτων εις Production Handbook, σελ. 1428 έπ., και Μ. Τσιμάρα έν Άρχαί Γεν. Λογιστικής, τ. II, ένθα διεξοδικώς αναπτύσσονται από λογιστικο-ιδιωτικοοικονομικής πλευράς αι έν γένει μέθοδοι άποτιμήσεως.

β) *Ως μέθοδος της μέσης τιμής* (Average method). Κατ' αὐτὴν ἐξευρίσκειται εἰς μέσος ὄρος, καὶ δὴ:

βα) ἀπλοῦς μέσος ὄρος (simple average).

ββ) σταθμικὸς μέσος ὄρος (weighted average, moyenne ponderée).

γ) *Ως μέθοδος της τελευταίας τιμῆς ἀγορᾶς* (Last-in, first-out ή replacement cost method ή LIFO). Κατ' αὐτὴν ὡς τιμὴ κτήσεως ὀλοκλήρου τοῦ ἀποθέματος λογίζεται ἡ ἐκάστοτε πραγματοποιουμένη τιμὴ τῆς τελευταίας ἀγορᾶς. Ἡ ἐν λόγῳ παραλλαγὴ τῆς τιμῆς κτήσεως πλησιάζει πρὸς τὴν μέθοδον τῆς τιμῆς ἀντικαταστάσεως.

δ) *Ως μέθοδος τοῦ βασικοῦ ἢ οἰδηροῦ ἀποθέματος* (Normal or base stock method). Κατ' αὐτὴν θεωρεῖται διὰ τὸ ἐλάχιστον ἢ οἰδηρὸν ἀπόθεμα τῆς ἐπιχειρήσεως—ὅπερ ναὶ μὲν ἀπαρτίζεται ἐκ κυκλοφοριακῶν στοιχείων (ἤτοι πρώτων ἢ βοηθητικῶν ὑλών, ἢ ἐμπορευμάτων), ἐν τούτοις, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, λόγῳ τοῦ λειτουργικοῦ προορισμοῦ, τοῦ ἐξομοιοῦται πρὸς τὸ πάγιον ἐνεργητικόν—θὰ πρέπει ν' ἀποτιμᾶται, ἐν ὄψει τῆς μακροχρονίου χρήσεώς του, εἰς κανονικὰς τιμὰς. Αἱ ἄνω τοῦ ἐν λόγῳ ἀποθέματος ποσότητες ἐλευθέρως δύνανται ν' ἀποτιμῶνται βάσει οἰασθῆποτε ἐκ τῶν παραλλαγῶν τῆς μεθόδου τῆς τιμῆς κτήσεως.

ε) *Ως μέθοδος μέσου ποσοστοῦ μικτοῦ κέρδους*. Κατ' αὐτὴν αἱ πωλήσεις, μειούμεναι κατὰ τὸ μέσον ποσοστὸν μικτοῦ κέρδους, δίδουν τὸ κόστος τῶν πωληθέντων, τοῦτο δὲ ἀφαιρούμενον ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῆς ἀρχικῆς ἀπογραφῆς καὶ τῶν ἀγορῶν τῆς χρήσεως δίδει τὴν τελικὴν ἀπογραφὴν.

2. Ἡ μέθοδος τῆς τιμῆς κτήσεως δύναται νὰ ἐφαρμόζεται μόνον ἐφ' ὅσον διανύομεν περίοδον σχετικῆς νομισματικῆς σταθερότητος. Τοῦτο δὲ διότι ἐπὶ μεταβολῶν τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος ἡ τιμὴ κτήσεως ἀφίσταται τῆς πραγματικότητος¹ καὶ χρήζει ἀναπροσαρμογῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, ὡς μέτρου μετρήσεως τῶν ἀξιών.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἐν λόγῳ μέθοδος παρουσιάζει μειονεκτήματα, καθ' ὅσον ἀγνοεῖ τὴν ἐκάστοτε πραγματικότητα², ἤτοι τὰς διαμορφουμένας ἐν τῇ ἀγορᾷ τιμὰς.

1. Πλὴν ἴσως τῆς LIFO, ἣτις ἐν μέρει πλησιάζει πρὸς ταύτην.

2. Οὕτω, ἐάν ἡγόρασα ἐμπόρευμά τι πρὸς 10 κατ' ὄκων καὶ τὸ ἐπώλησα πρὸς 15, καὶ σήμερον ἐν τῇ ἀγορᾷ τὸ ἐν λόγῳ ἐμπόρευμα τιμᾶται πρὸς 17, ἡ μέθοδος τῆς τιμῆς κτήσεως θὰ ἐμφανίσῃ κέρδος 15-10=5, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ ἐπιχείρησις καταβάλλουσα δραχ. 17 διὰ τὴν ἐπαναπόκτησιν τοῦ εἶδους ἐπραγματοποίησε ζημίαν δραχ. 2 κατ' ὄκων.

Ἡ μέθοδος τῆς τιμῆς ἀντικαταστάσεως (replacement cost basis, prix de remplacement, Marktzeitwert, stima sui prezzi di mercato o correnti).

3. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς «ἀρχῆς τῆς τιμῆς ἀντικαταστάσεως», ὡς βάσεως ὑπολογισμοῦ κατὰ τὴν ἀποτίμησιν τῶν στοιχείων τῆς περιουσίας (καὶ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιχειρήσεως), δὲν ἀποτελεῖ τι τὸ νέον. Ἦδη, μετὰ τὸν Α' παγκόσμιον πόλεμον καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν εἰς πλείστας χώρας ἐπελθουσῶν νομισματικῶν μεταβολῶν, πλείστοι ἐκ τῶν θεμελιωτῶν τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων, ὡς οἱ καθηγηταὶ Schmidt¹ καὶ Clark, ἀπέδειξαν ὅτι ὁ οἰκονομικὸς λογισμὸς, ὁ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς μεθόδου «τῆς τιμῆς κτήσεως» (χρῆμα - πρᾶγμα - χρῆμα), ὁδηγεῖ, εἰς περιόδους μεταβολῶν τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ εἰς ἀντιοικονομικὰς ἐνεργείας τοῦ ἐπιχειρηματίου.

Οἱ αὐτοὶ συγγραφεῖς ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἀνάγκη τοῦ ταιούτου ὑπολογισμοῦ δὲν ἐμφανίζεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς περιόδους συνεχοῦς τιμοριθμικῆς ἀνυψώσεως λόγῳ νομισματικοῦ πληθωρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν σταθεροῦ τιμαριθμοῦ, καὶ δὴ, ὡσάκις μεμονωμένον ἀγαθὸν ὑποστῇ τιμολογικὴν μεταβολὴν (ὑποτίμησιν - ἀνατίμησιν).

4. Ἡ βαθεῖα πλάνη τῆς «τιμῆς κτήσεως» ἐγκεῖται εἰς τὸ ὅτι διαβλέπει μεμονωμένας κερδοσκοπικὰς πράξεις, τελείως αὐτοτελεῖς, καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐπιχειρήσιν ὡς οἰκονομικὴν μονάδα μὲ διάρκειαν καὶ ἀλληλουχίαν ἐνεργειῶν, ὁργανικῶς ἐξηρητημένην ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνεφοδιάζεται τὰ ἀγαθὰ εἰς νέας τιμὰς.

Ἡ μέθοδος τῆς «τιμῆς κτήσεως», ὡς γνωστὸν, ὁδηγεῖται εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς συγκρίνουσα εἰς ἐκάστην συναλλαγὴν τὴν πραγματοποιουμένην τιμὴν πώλησεως πρὸς τὸ ἀπαιτηθὲν κόστος κτήσεως ἢ παραγωγῆς ἀγαθοῦ τινος. Ἐάν ὁμως, κατὰ τὴν στιγμήν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἐσόδου (πώλησις ἀγαθοῦ), ἐπῆλθε μεταβολή, καὶ δὴ ὑπερτίμησις, εἰς τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς, οἱ ὑπολογισμοὶ τῆς θεωρίας ταύτης κατ' αὐδὲν ἐπηρεάζονται, ἀντιθέτως μάλιστα, ὑποστηρίζεται ὅτι ὑπάρχει κέρδος, ὅπερ δημοσιονομικῶς μὲν γεννᾷ φορολογικὴν ὑποχρέωσιν², ἰδιωτικοοικονομι-

1. Schmidt, Die organische Tageswertbilanz, Leipzig 1929.

2. Ἀπὸ φορολογικῆς ὁμως πλευρᾶς, θὰ ἦτο ἴσως δυνατόν νά μετριάσθῃ τὸ μειονέκτημα τοῦτο εἰάν ἐνεφανίζετο ἡ διαφορά μεταξὺ τῆς τρεχοῦ-

κώς δὲ παρέχει εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τὴν εὐχέρειαν τῆς συγκροτήσεως ἀποθεματικῶν καὶ διανομῆς μερισμάτων.

5. Ἀντιθέτως, ἡ μέθοδος « τῆς τιμῆς ἀντικαταστάσεως » θεωρεῖ ὡς κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως τὸ προκύπτον χρηματικὸν πλεόνασμα, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἀπαιτηθεσομένης διὰ τὸν ἐπανεφοδισμὸν τοῦ ἀγαθοῦ, κατὰ τὴν στιγμήν τῆς πωλήσεώς του, θυοίας.

Λογιστικῶς, αἱ ὡς ἀνω ἀρχαὶ θὰ ἠδύοναντο ν' ἀπεικονισθῶσιν ὡς κάτωθι :

Ἐστὼ ἐπιχείρησις Α, διαθέτουσα, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς χρήσεως, 10.000 ὀκ. προϊόντος Β πρὸς ἄρχ. 200 κατ' ὀκῶν. Ὁ ἀρχικὸς ἰσολογισμὸς τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἔσεται :

Ἐνεργητικόν	Α		Παθητικόν
Ἐμπορεύματα 10000 × 200	2.000.000	Κεφάλαιον	2.000.000
	<u>2.000.000</u>		<u>2.000.000</u>

Ἡ ὡς ἀνω ἐπιχείρησις διενεργεῖ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρήσεως διαφόρους πράξεις καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως διαθέτει : 5000 ὀκ. προϊόντος καὶ 2.000.000 δραχμῶν. Κατὰ ταῦτα, ὁ ὑπολογι-

σῆς τιμῆς καὶ τῆς τιμῆς κτήσεως εἰς ἰδιαίτερον λογαριασμὸν παθητικοῦ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν π.χ. « Πρόβλεψις δι' ἀνανέωσιν ἀρχικῶν ἀποθεμάτων ». Ἡ διαφορὰ αὕτη θὰ ἐκπίπτει δι' ὄρισμένον χρονικὸν διάστημα ἐκ τοῦ φορολογητέου κέρδους, καὶ μόνον μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ ἀνανέωσιν τῶν ἀναλωθέντων ἀποθεμάτων (ἐντὸς ὄρισμένου πάντοτε χρονικοῦ διαστήματος), καὶ ἐφ' ὅσον ἤθελεν ἀπομείνει πιστωτικὸν ὑπόλοιπον, τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο θὰ ἀποτελῇ πραγματικὸν κέρδος καὶ θὰ ὑπόκειται εἰς τὴν φορολογίαν τῶν καθαρῶν προσόδων. Οἶκοθεν νοεῖται ὅτι ἐν περιπτώσει μεταβιβάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ λήξεως τῶν ἐργασιῶν ταύτης, καθ' οἷονδήποτε τρόπον, αἱ ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἰσολογισμοῦ προβλέψεις « δι' ἀνανέωσιν τοῦ ἀρχικοῦ ἀποθέματος » θὰ μεταφέρονται εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ θ' ἀποτελοῦν μέρος τοῦ φορολογητέου κέρδους.

Ἰδιόρρυθμον τεχνικὴν λύσιν, ἀλλὰ καὶ πλησιάζουσαν τὴν ἀνωτέρω ἀπὸ φορολογικῆς πλευρᾶς, υἱοθέτησε καὶ ὁ Γάλλος νομοθέτης, κατ' ἀρχάς μὲν διὰ τοῦ ἀπὸ 31.1.1941 Ν. Διατάγματος, ἀργότερον δὲ διὰ τῶν Διαταγμάτων τῆς 9.12.1948 καὶ τῆς 17.3.1949. Τὰ Διατάγματα ταῦτα ἐπιτρέπουσιν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ν' ἀφαιροῦν ἐκ τῶν κερδῶν ἕν ποσὸν ὡς « προικοδοτήσιν » δι' ἀνεφοδισμὸν. Τὸ ἀνώτατον ὄριον τῆς « προικοδοτήσεως », ὑπολογιζόμενον βάσει τῆς δξίας τῶν ἀποθεμάτων κατὰ τὸ κλείσιμον καὶ ἀνοίγμα τῆς κεκλεισμένης λογιστικῆς χρήσεως κατὰ τὸ ἔτος 1948, ποικίλλει, ἀναλόγως τοῦ ἐάν πρόκειται περὶ ἐπιχειρήσεως κατασκευῆς ἢ περὶ ἐπιχειρήσεως μετασχηματισμοῦ (βιομηχανικῆς) ἢ ἐμπορικῆς.

σμός της, βάσει της αρχής της «τιμής κτήσεως», δεικνύει :

Ένεργητικόν	Α		Ποθητικόν
Έμπορεύματα	1.000.000	Κεφάλαιον Κέρδος	2.000.000
5000 × 200			1.000.000
Ταμείον	2.000.000		3.000.000
	<u>3.000.000</u>		<u>3.000.000</u>

Έάν όμως, κατά τόν χρόνον της συντάξεως τοῦ ἰσολογισμοῦ, ἡ τιμή τοῦ προϊόντος Β ἦτο εἰς τήν ἀγοράν δρχ. 300, τότε ὁ ὑπολογισμός πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ἀποτελεσμάτων, κατὰ τήν μέθοδον τῆς τιμῆς ἀντικαταστάσεως, ἔχει ὡς ἀκολούθως :

Τιμή ἀντικαταστάσεως πωληθέντων	Έσοδα ἐκ πωλήσεων
Έκπίπτουνται τ' ἀναγκαιοῦντα ποσά διὰ τήν ἀντικατάστασιν τῶν πωληθέντων, δηλ. 5.000 ὀκ. πρὸς 300 δρχ. (ἴση εἶναι ἡ τρέχουσα τιμή κατὰ τήν ἡμέραν συντάξεως τοῦ ἰσολογισμοῦ)	Έκ. 5000 = 2.000.000
$5000 \times 300 = 1.500.000$	<u>— 1.500.000</u>
Κέρδος	<u>500.000</u>

Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι, ἐνῶ ἡ μέθοδος τῆς τιμῆς κτήσεως ὑπολογίζει ὅτι ἡ ἐπιχείρησις ἐπραγματοποίησε κέρδος 1.000.000, ἡ μέθοδος τῆς τιμῆς ἀντικαταστάσεως προσδιορίζει κέρδος μόνον 500.000. Ἀντιλαμβάνεται τις ὅθεν ὅτι ἐάν ἡ ὡς ἄνω ἐπιχείρησις, στηριζομένη εἰς τήν πρώτην μέθοδον, προβῆ εἰς τήν διανομὴν τῶν δ ἡ θ ε ν πραγματοποιηθέντων κερδῶν (δηλ. τοῦ 1.000.000), θά ὀδηγηθῆ εἰς τήν ἀνάλωσιν τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς κεφαλαίου καὶ δὲν θά δυνηθῆ νὰ συνεχίσῃ λειτουργοῦσα μὲ τήν αὐτὴν παραγωγικὴν ἱκανότητα. Έάν μάλιστα ἐπαναληφθῆ τὸ κύκλωμα τοῦτο περισσοτέρας φορᾶς καὶ ἐπὶ συνεχοῦς ἀνατιμήσεως τοῦ εἴδους, ἡ ἐπιχείρησις θ' ἀντιμετωπίσῃ ἀσφαλῶς τὴν πλήρη αὐτῆς ἐκμηδένισιν, διότι ἀντὶ κερδῶν θά διανέμῃ τὸ κεφάλαιόν της !!

1. Ὁ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς τιμῆς ἀντικαταστάσεως λογισμὸς δὲν ἀφορᾷ μόνον αὐτὸ τοῦτο τὸ στενῶς ἐννοούμενον ἐπιχειρηματικὸν συμφέρον, ἀλλ' εἶναι κατ' ἐξοχὴν κοινωνικῶς χαρακτῆρος, διότι ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ παράσχῃ τὴν εὐχέρειαν εἰς ἐκάστην μεμονωμένην ἐπιχείρησιν, ὅπως διατηρῆ ἀκεραίαν τὴν ἀγοραστικὴν αὐτῆς ἱκανότητα καί, διὰ τοῦ τρόπου τοῦτου, πραγματοποιῆ τὸν

6. Παραλλαγήν της μεθόδου της τιμής αντικαταστάσεως αποτελεῖ ἡ μέθοδος της τιμῆς ἀναπαραγωγῆς (Reproduktionskostenwert). Αὕτη ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐπὶ ἀποτιμήσεως βιομηχανικῶν προϊόντων. Καὶ ἐνῶ ἡ μέθοδος της « τιμῆς ἀντικαταστάσεως » στηρίζεται εἰς τὰς ἐν τῇ ἀγορᾷ τιμὰς τῶν ἐτοιμῶν προϊόντων (ἀγαθῶν καταναλώσεως) ἡ μέθοδος « της τιμῆς ἀναπαραγωγῆς » στηρίζεται εἰς τὰς ἐν τῇ ἀγορᾷ τιμὰς τῶν συντελεστικῶν παραγωγῆς (ἀγαθῶν κόστους).

7. Ἡ μέθοδος της τιμῆς ἀντικαταστάσεως πλεονεκτεῖ, καθ' ὅσον διὰ της ἐφαρμογῆς της διαφυλάσσεται ἀκέραιον τὸ κεφάλαιον της ἐπιχειρήσεως, ἰδίᾳ εἰς περιόδους νομισματικῆς ὑποτιμήσεως, καὶ ἐπιτυγχάνεται ἀκριβέστερος ὁ προσδιορισμὸς τῶν κερδῶν αὐτῆς.

Ἐκ ἄλλου, ἡ ὡς ἄνω μέθοδος μειονεκτεῖ, καθ' ὅσον δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἀγορὰ κανονικῶς ἀνεφοδιαζομένη¹, εἰς ἣν αἱ τιμαὶ ὁμαλῶς ἐξισορροποῦνται, ἢ τοῦλάχιστον ἐφ' ὅσον αὗται καθορίζονται ὑπὸ τοῦ κράτους διὰ διατιμήσεων. Ἐπίσης μειονεκτεῖ, καθ' ὅσον τὰ μέσῳ ταύτης καθοριζόμενα ἀποτελέσματα δὲν διαχωρίζονται εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ γνώσις, ἐὰν ἡ προέλευσις τῶν ὀφείλεται εἰς ὀργανικὰ ἢ ἀνόργανα (ἐξωεπιχειρηματικῆς φύσεως) αἰτία. Τέλος δέ, διότι παρέχει τὴν δυνατότητα εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ὅπως (ἰδίᾳ ἐπὶ μονοπωλίου) ἐπεμβαίη² ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ καταλλήλως ρυθμίῃ τὴν τρέχουσαν τιμὴν εἰδους τινός (εἴτε ὑποτιμητικῶς, εἴτε ἀνατιμητικῶς), προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ ἐκάστοτε τὴν ἐπιδιωκομένην, μέσῳ τοῦ (σολογισμοῦ της, ἐμφάνισιν τῶν κυκλοφοριακῶν περιουσιακῶν της στοιχείων.

αὐτὸν τοῦλάχιστον βαθμὸν παραγωγικῆς ἢ συναλλακτικῆς ἀσποχολήσεως. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου διασφαλίζονται ἱκανὰ ἀποθέματα ἀγαθῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ κατοχυροῦται σταθερὸν ἐπίπεδον τιμῶν, πρὸς ὄφελος τοῦ καταναλωτικοῦ κοινού. Εὐστόχως λοιπὸν παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς Schmidt, ὅτι ὁ ἔθνικὸς πλοῦτος μιᾶς χώρας δὲν συνίσταται, οὔτε μετρεῖται εἰς χρῆμα, ἀλλὰ εἰς πραγματικὰ ἀγαθὰ. Κατ' ἀντιστοιχίαν, εἰς περιόδους μεταβολῶν τοῦ γενικοῦ ἢ τοῦ εἰδικοῦ τιμαριθμοῦ, ἢ περιουσιακῆ θέσις τῶν ἐπιχειρήσεων, ὡς κυττάων της κοινωνικῆς οἰκονομίας, δὲν δύναται νὰ μετρηθῆ παρὰ μόνον εἰς συγκεκριμένας ὀξείας.

1, 2. Διότι προκειμένου περὶ ἐπιχειρήσεως ἀσχολουμένης μὲ ἐποχικὰ εἶδη (γεωργικὰ - κτηνοτροφικὰ), τὸ συναλλακτικὸν αὐτῆς κύκλωμα πρᾶγμα - πρᾶγμα δὲν εἶναι συνεχές, ἀλλὰ διακόπτεται χρονικῶς, καθ' ὅσον τὸ πωλούμενον εἶδος ἀντικαθίσταται, κανονικῶς, μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν της νέας συγκομιδῆς. Κατὰ τὴν μεταξύ τῶν δύο συγκομιδῶν περίοδον, ἡ

Ἡ μέθοδος τῆς κεφαλαιοποιήσεως τοῦ ἀναμενομένου κέρδους (Ertragswert, valeur de rendement).

8. Ἐνταῦθα ἡ ἀποτίμησις περιουσιακοῦ τινος στοιχείου διενεργεῖται διὰ τῆς κεφαλαιοποιήσεως τῆς ἐκ τούτου προσδοκωμένης εἰρησίας προσόδου, βάσει τοῦ μέσου ἐπιτοκίου τῆς ἀγορᾶς. Ἡ μέθοδος αὕτη στηρίζεται εἰς ὑποκειμενικά ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κριτήρια, καθ' ὅσον ἡ ἀναμενομένη πρόσοδος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προβλεπομένης χρησιμοποίησεως τοῦ στοιχείου ἐκ μέρους τοῦ ἀποτιμῶντος τοῦτο. Ἐπὶ παραδείγματι, ἐπὶ ἀγορᾶς ὀκινήτου, ἡ τιμὴ τούτου, βάσει τῆς ὡς ἄνω μεθόδου, θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς προσδοκωμένης ἐξ αὐτοῦ προσόδου. Ἀλλὰ ἡ πρόσοδος αὕτη ποικίλλει ἀναλόγως τῆς προβλεπομένης χρησιμοποίησεώς του. Ἄρα εἶναι θέμα καθαρῶς ὑποκειμενικόν.

Ἐπίσης, προκειμένου περὶ ἀγορᾶς ὀλοκλήρου ἐπιχειρήσεως ἐφαρμόζεται συνήθως ἡ ὡς ἄνω μέθοδος, ἡ δὲ τιμὴ τῆς καθορίζεται βάσει τοῦ ἀναμενομένου ἐκ ταύτης κέρδους.

Ἡ μέθοδος τῆς χαμηλοτέρας τιμῆς μεταξὺ κήσεως καὶ τρεχούσης (Cost or Market whichever is lower).

9. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην, κέρδη δημιουργούμενα ἐξ ἀνατιμήσεως τῶν εἰδῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἔχουν πραγματοποιηθῇ, ἀντιθέτως δὲ ζημίαι δυνάμεναι νὰ προκύψουν ἐξ ἐπελθούσης ὑποτιμήσεως λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν καὶ μειοῦσι τὰ κέρδη. Οὕτω ἡ ἐπιχείρησις ἐφαρμόζουσα τὴν μέθοδον ταύτην ὀδηγεῖται εἰς τὴν διανομὴν ἀπολύτως ἐξησφαλισμένων καὶ οὐχὶ μὴπω πραγματοποιηθέντων κερδῶν¹.

βαθμιαία ἐξάντησις τῶν τυχόν μὴ ἐπαρκῶν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀγορᾶς ἀποθεμάτων ὀδηγεῖ εἰς ἀνατίμησιν τούτων. Ἡ ἀνατίμησις αὕτη, κατὰ κανόνα, εἶναι φύσεως παροδικῆς, ἐφ' ὅσον ἡ νέα ἐσοδεία προβλέπεται ἱκανοποιητικὴ. Πολλάκις ὁμως, ἡ ἐν λόγῳ ἀνατίμησις, δυνατόν νὰ μὴ ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν φυσιολογικὴν ἐξάντησιν τῶν ἀποθεμάτων τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ νὰ προέρχεται, κατὰ σημαντικόν μέρος, καὶ ἐκ τῆς ἀποκρόψεως τῶν εἰδῶν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἡ ἠῶξημένη αὕτη τιμὴ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς βᾶσις διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς τιμῆς ἀντικαταστάσεως.

1. Ὡς κατωτέρω ἐκτίθεται, τὴν μέθοδον ταύτην ἀκολουθοῦν παρ' ἡμῖν τόσον ὁ Ν. 2190/1920 (ἄρθρ. 43 § 2) περὶ ἀνωνύμων ἐταιρειῶν ὡς καὶ ὁ Κώδιξ φορολογικῶν Στοιχείων (ἄρθρ. 22).

II.—ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΥΛΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
ΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

1. Ός γνωστόν, τὰ περιουσιακά στοιχεία διακρίνονται εἰς ἑλικά, ὧν ἡ ἀποτίμησις τυγχάνει σχετικῶς εὐχερεστέρα, καὶ εἰς ἄελα, ἅτινα δυσκόλως ἀποτιμῶνται.

Ἡ ἀποτίμησις τῆς «ἀξίας ὑπερπροσόδου τῆς ἐπιχειρήσεως» (ΑΥΕ) ἀποτελεῖ τυπικὸν παράδειγμα ἀποτιμήσεως ἄλλων περιουσιακῶν στοιχείων¹.

2. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀποτίμησις τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς ἐπιχειρήσεως, συμπεριλαμβανούσα καὶ τὴν ἀποτίμησιν τῆς Α.Υ.Ε., φυσικὸν εἶναι νὰ συναντᾷ ἀναλόγους δυσχερείας².

Ἡ Α.Υ.Ε. δὲν παριστᾷ εἰμὴ μόνον τμῆμα τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ός πρὸς τὴν ἀποτίμησιν τῆς Α.Υ.Ε. δυνάμεθα ν' ἀκολουθήσωμεν δύο κατευθύνσεις³:

Κατὰ τὴν πρώτην, ἣτις ἀποκαλεῖται καὶ ἄμεσος⁴ μέθοδος, προηγείται ὁ καθορισμὸς τῆς Α.Υ.Ε. καὶ ἔπεται ὁ προσδιορισμὸς τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς ἐπιχειρήσεως. Κατ' αὐτὴν ἐπιζητεῖται ὁ ἄμεσος καθορισμὸς τῆς Α.Υ.Ε. ὡς ἄλλου στοιχείου, στηριζομένου εἰς πρόσθετόν τι κέρδος τῆς ἀποτιμωμένης ἐπιχειρήσεως ἔναντι ἑτέρας ὁμοειδοῦς.

---

1. Εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν μεθόδων ἀποτιμήσεως τῆς Α.Υ.Ε. χρησιμοποιοῦμεν πρὸ παντός τὴν Ἀγγλοσαξωνικὴν καὶ τὴν Γαλλικὴν βιβλιογραφίαν. Βλ. *Bertrand Fain*, *Les fonds de Commerce*, Paris 1939. Ἐπίσης *Abdel Kerim*, *La clientèle commerciale où les éléments incorporels du fonds de Commerce*, Lausanne 1932. *Theodoro D' Ippolito*, *La valutazione delle aziende in avviamento*, Milano 1946. *Minico - Amodeo*, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 77. *Alfieri F.*, *La valutazione dell' avviamento*, in *Rivista italiana di ragioneria*, Roma 1923. Εὐρυτέραν ἀνάλυσιν ἐπὶ τῶν μεθόδων ἀποτιμήσεως τῆς Α.Υ.Ε. βλ. εἰς τὴν ἡμετέραν μελέτην «*Ἡ ἀξία ὑπερπροσόδου τῆς Ἐπιχειρήσεως*», Ἀθήναι 1946.

2. Ὁ Ἰταλικὸς Ἀστικὸς Κώδιξ, ἀρθρ. 2427, καθορίζει τὸν τρόπον ἀποτιμήσεως τῆς «ἀξίας ὑπερπροσόδου» μόνον ἐν περιπτώσει ἀγορᾶς. Οὕτω διαγράφει ὅτι: «L' avviamento può essere iscritto nell' attivo del bilancio soltanto quando è stata pagata una somma a tale titolo nell' acquisto dell' azienda alla quale si riferisce, e per un importo non superiore al prezzo pagato.

Il valore di avviamento deve essere ammortizzato nei successivi esercizi, secondo il prudente apprezzamento degli amministratori e dei sindaci.

3. Βλ. καὶ *T. D' Ippolito*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 14 ἔπομ.

4. Τὴν μέθοδον ταύτην ἀκολουθεῖ καὶ ὁ *Müller*. Ὡσαύτως ἐν Ἀμερικῇ γίνεται χρῆσις τῆς ἀνωτέρω μεθόδου.

Διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ προσθέτου τούτου κέρδους ἐξευρίσκομεν τὴν μέσσην ἀξίαν τῶν ὕλικῶν στοιχείων καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ μέσου ἀπασχολουμένου κεφαλαίου. Ὑπολογίζομεν τὸν τόκον ὅστις ἀντιπροσωπεύει τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν τοῦ τοιοῦτου κεφαλαίου, τὸν ὁποῖον ἀφαιροῦμεν ἀπὸ τὸ μέλλον¹ ἐτήσιον συνολικὸν κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐὰν ὑπάρχη ὑπερκέρδος, *superbenefice*, *surplus*, ἢ κεφαλαιοποιήσις (προεξόφλησις) τούτου ἀντιπροσωπεύει τὴν Α.Υ.Ε.

Κατὰ τὴν δευτέραν *ἔμμεσον μέθοδον* καθορίζομεν τὴν συνολικὴν ἀξίαν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀφαιροῦμεν δὲ ἐκ ταύτης τὸ ποσὸν ὕπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀξίαν τῶν ὕλικῶν στοιχείων.

Ἄς λάβωμεν τὴν ἰσότητα :

Συνολικὴ ἀξία ἐπιχειρήσεως = Ἀξία Ὑλικῶν Στοιχείων + Α.Υ.Ε.

ἢ ἀντιστοιχῶς διὰ συμβόλων :

$$\begin{aligned} \Sigma \text{Α.Ε.} &= \text{Α.Υ.}\Sigma + \text{Α.Υ.Ε. καὶ} \\ \text{Α.Υ.Ε.} &= \Sigma \text{Α.Ε.} - \text{Α.Υ.}\Sigma. \end{aligned}$$

Εἰδικώτερον, κατὰ τὴν ἀποψιν ταύτην, ὑπολογίζεται διὰ πραγματοποιημοσύνης ἡ ἀξία τῶν ὕλικῶν στοιχείων καὶ συγκρίνεται πρὸς τὴν συνολικὴν ἀξίαν τῆς ἐπιχειρήσεως, λαμβανομένην διὰ τῆς κεφαλαιοποιήσεως τῶν κερδῶν τῆς. Ἡ διαφορὰ τῆς ἀξίας κεφαλαιοποιήσεως καὶ τῆς ἀξίας τῶν ὕλικῶν στοιχείων ἀποτελεῖ τὴν Α.Υ.Ε.

ΑΙ ΚΑΤ' ἸΔΙΑΝ ἈΜΕΙΣΟΙ ΚΑΙ ἘΜΜΕΙΣΟΙ ΜΕΘΟΔΟΙ

α) *Ἀμεισοὶ μέθοδοι.*

1) *Μέθοδος τοῦ Manfred Berliner.*

Ἡ οὐσία τῆς μεθόδου ταύτης συνοψίζεται εἰς τὰ κάτωθι : Ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ μέσου κέρδους ὁ τόκος τῶν ἀπασχολουμένων κεφαλαίων ὡς καὶ ποσὸν ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας τοῦ ἐπιχειρηματίου. Πολλαπλασιάζεται τὸ ὑπόλοιπον ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν ἅτινα θὰ ἐχρειάζετο ὁ ἀγοραστὴς διὰ νὰ καταστήσῃ ἐξ ἴσου προσοδοφόρον τὴν ἐπιχείρησιν.

Τὸ εὐρεθὲν οὕτω γινόμενον εἶναι ἡ Α.Υ.Ε.

2) *Μέθοδος τοῦ Retail.*

Κατ' αὐτόν, κεφαλαιοποιεῖται τὸ καθαρὸν κέρδος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπισήμου προεξοφλητικοῦ ἐπιτοκίου τῆς Κεντρικῆς Τραπεζῆς. Τὸ εὐρεθὲν

1. Ὁ καθορισμὸς τῆς μελλούσης προσόδου ἐν γένει στηρίζεται εἰς τὴν πείραν τοῦ παρελθόντος. Πάντως δὲν εἶναι ἀνεπίτευκτος. Εἰδικώτερον δρᾷ ἐν τοῖς κατωτέρω.

ποσόν μερίζεται ἐξ ἡμισείας μεταξύ ἀγοραστοῦ καὶ πωλητοῦ. Ἐάν, ἐπὶ παραδείγματι, ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ διάρκεια εἶναι 9 ἔτη, τὸ ἐπιτόκιον προεξοφλήσεως 0,05, τὸ δὲ «καθαρόν κέρδος»—ὡς ταιοῦτον δὲ ἔννοσι ὁ Rétail τὸ μέσον κέρδος μείον τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας τοῦ ἐπιχειρηματίου—30.000, τότε ἡ Α.Υ.Ε. θὰ εἶναι τὸ ἡμισυ τῆς ἀρχικῆς ἀξίας ράντας ὄρου 30.000 ὄρχ., διαρκείας 9 ἐτῶν καὶ ἐπιτοκίου 5%, ἦτοι :

$$Α.Υ.Ε. = \frac{30.000}{2} \alpha \frac{(0,05)}{9} = \frac{30.000 \cdot 7,108}{2} = 106.620$$

Ἐάν ἡ διάρκεια τῆς ἐπιχειρήσεως ἦτο ἀπροσδιόριστος, τότε ἡ

$$Α.Υ.Ε. = \frac{1}{2} 30.000 \alpha \frac{(0,05)}{\infty} = \frac{1}{2} \cdot \frac{30.000}{0,05} = 300.000$$

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ὁ Rétail φρονεῖ ὅτι εἰς τὸ κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ τόκος τοῦ κεφαλαίου.

β) Μέθοδος τοῦ Leake.

Αἱ παρατηρήσεις τοῦ Leake συνοψίζονται εἰς τὰ κάτωθι :

α) Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καθιστᾷ πρόσκαιρον τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ ἀπόλαυσιν τῶν ὑπερκέρδων, καθ' ὅσον οὗτος τείνει νὰ ὑποβιβάσῃ τὸ ἀναμενόμενον κέρδος μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τοῦ κανονικοῦ τόκου τῶν ἀπασχολουμένων κεφαλαίων.

β) Ἡ παρούσα ἀξία τῶν ἐκ τῆς ἡμέρας ὑπολογισμοῦ ἀπομεμακρυσμένων ὄρων μιᾶς ράντας—ὡς ἄλλωστε εἶναι γνωστὸν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τῆς ἐπ' ἀνατοκισμῷ προεξοφλήσεως—βαίνει ὀλονέν ἐλαττωμένη, καὶ δὴ ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἐπιτόκιον.

Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι σπουδαιότατη καὶ δικαιολογεῖ τὸν περιορισμὸν τῶν περιόδων, ἐφ' ὧν δεόν νὰ στηρίζωνται οἱ ὑπολογισμοί.

γ) Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἡ ἐκχωρηθεῖσα πελατεία εἶναι προσωρισμένη νὰ ἐξαφανισθῇ ταχέως. Τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι ὁ νέος κάτοχος δὲν θὰ ἔχῃ πελατείαν, ἀλλ' ὅτι ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς παλαιούς πελάτας θὰ ἀντικαταστήσουν νέοι, προσελκυσόμενοι ἐκ τῶν προσωπικῶν ἱκανοτήτων τοῦ νέου κατόχου, καὶ ὅτι θὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαραίτητος μία συνεχῆς προσπάθεια πρὸς διατήρησιν τῆς παλαιᾶς πελατείας. Ἰσοῦ διατὶ ὁ Leake προτείνει νὰ θεωρηθοῦν τὰ ἐξ ἀρχικῆς πελατείας προερχόμενα κέρδη ὡς ἐλαττούμενα μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

Ἡ ἐλάττωσις αὕτη τῆς παλαιᾶς πελατείας ἐνισχύει ἀκόμη περισσότερο τὴν γνώμην τοῦ Leake, ὅτι θὰ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν περιορισμένος ἀριθμὸς ὄρων διὰ τὴν ἐπ' ἀνατοκισμῷ προεξοφλήσιν.

Μαθηματικῶς ἡ μέθοδος τοῦ Leake—ἐὼν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας ἀριθμητικὸν παράδειγμα—συνοψίζεται εἰς τοὺς κάτωθι τύπους (1) καὶ (2) :

Ἔστω συνολικόν κέρδος	45 000	
— Ἀμοιβὴ ἐργασίας ἐπιχειρηματίου	15 000	
— Τόκος κεφαλαίου	23 000	38 000

Ἐπεκέρδος

7.000

Ἐάν ληφθῆ περίοδος 10 ἐτῶν καὶ ἐπιτόκιον 10%, ἡ Α.Υ.Ε. θὰ εἶναι :

$$Α.Υ.Ε. = 7.000 \alpha \frac{(0,10)}{10} = 43.000 \quad (1)$$

Ἐάν δὲ τὰ ὑπερκέρδη θεωρηθοῦν μειούμενα κατὰ λόγον 500 δρχ. ἑτησίως καὶ ληφθῆ περίοδος 5 ἐτῶν :

$$Α.Υ.Ε. = \left(7.000 - \frac{500}{0,10} - 500 \cdot 5 \right) \alpha \frac{(0,10)}{5} + \frac{500 \cdot 5}{0,10} = 23.000 \quad (2)$$

Ἡ μέθοδος αὕτη θεωρεῖται ἡ τελειοτέρα τῶν ἀναφερθειῶν προηγουμένως διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους :

1) Διότι λαμβάνεται ὀπ' ὄψιν ὁ τόκος τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου.
2) Διότι λαμβάνεται ὀπ' ὄψιν ἡ ἀμοιβή τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τοῦ ἐπιχειρηματιοῦ.

3) Διότι ὁ ἀγοραστής δὲν πληρώνει εἰμὴ τὴν παρούσαν ἀξίαν τῶν ὑπερκερδῶν (ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τρέχοντος ἐπιτοκίου).

4) Διότι δύναται νὰ γίνῃ χρησιμοποίησις ἄλλου ἐπιτοκίου διὰ τόκον τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου καὶ ἄλλου διὰ τὴν κεφαλαιοποίησιν τῶν ὑπερκερδῶν.

5) Διότι διὰ τῆς ἐλευθέρως μεταβολῆς τοῦ ἐπιτοκίου κεφαλαιοποιήσεως τῶν ὑπερκερδῶν δύναται τις νὰ λαμβάνῃ ὀπ' ὄψιν καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κινδύνου, τοῦ ἀντιστοιχοῦντος ἐκάστοτε πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως.

6) Διότι ἐπιτρέπει νὰ λαμβάνῃ τις ὀπ' ὄψιν τὸν βαθμὸν σταθερότητας τῆς πελατείας (πραιοξόφλησις διηνεκοῦς ἢ προσκαίρου ράντας, σταθερᾶς ἢ μεταβλητῆς).

β) Ἑμμεσοὶ μέθοδοι.

Κυριωτέρα ἐκ τῶν μεθόδων τούτων εἶναι ἡ τοῦ καθηγητοῦ *Schmalenbach*.

Ἡ μέθοδος αὕτη συνίσταται εἰς τὸν λογισμόν τῆς ἀξίας ἀντικαταστάσεως τῶν ὕλικῶν στοιχείων τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν κεφαλαιοποίησιν τοῦ μέσου κέρδους τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ὡς μέσον κέρδος θεωρεῖται τὸ εἰς τὸ μέλλον πιθανῶς ἐπιτευχθεῖσόμενον. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο τούτων ποσῶν ἐξευρίσκειται ἡ Α.Υ.Ε.

Ὁ καθηγητῆς *Schmalenbach* θεωρεῖ τὸ μέλλον κέρδος ὡς δρον ράντας σταθερᾶς διηνεκοῦς.

*Ἐστω ἡ ἀξία ἀντικαταστάσεως τῶν ἐνσωμάτων

8.000.000—

Τὸ δὲ προβλεπόμενον κέρδος

1.000.000—

Ἡ ἀρχικὴ ἀξία πρὸς 10% τῆς διηνεκοῦς ράντας ὄρου 1.000.000

$$\text{Ἔσεται } \frac{A}{i} = \frac{1.000.000}{0,10} = 10.000.000$$

ὄπου Α = ἐτήσιος ὄρος ἢ ἐτήσια κέρδη

i = ἐπιτόκιον.

Ἡ ἀρχικὴ αὕτη ἀξία ὑπερβαίνει κατὰ 2.000.000 τὴν ἀξίαν τῆς ἀντι-

καταστάσεως τῶν ἑνωμάτων. Ἡ διαφορά αὕτη, κατὰ τὸν Schmalenbach, εἶναι καρπὸς τῆς καλῆς ὀργανώσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Δεδομένου ὅμως ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς θὰ εἴτεινε νὰ μειώσῃ τὸ αὐτῶ προερχόμενον ὑπερ-κέρδος, ὁ ἀνωτέρω ὑποστηρίζει ὅτι θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται τὸ ἡμισυ τῆς ἐξευρεθείσης διαφορᾶς (ἴητοι 1.000.000) διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς Α.Υ.Ε.

Ὅστω ἡ συνολικὴ ἀξία τῆς ἐπιχειρήσεως θὰ ἰσοῦται μὲ τὴν ἀξίαν ἀντικαταστάσεως τοῦ ἑνωμάτου ἐνεργητικοῦ σὺν τῇ Α.Υ.Ε., ἴητοι θὰ ἰσοῦται:

$$\mu\epsilon\ 8.000.000 + 1.000.000 = 9.000.000.$$

*Ἡ θὰ προκόπη ὡς μέσος ἀριθμητικὸς ὄρος τῆς ἀξίας ἀντικαταστάσεως τοῦ ἑνωμάτου ἐνεργητικοῦ καὶ τῆς ἀρχικῆς ἀξίας τῆς ὡς ἄνω διηνεκοῦς ράντας, διὰ δύο, ἴητοι:

$$\frac{8.000.000 + 10.000.000}{2} = 9.000.000$$

Ἐνταῦθα παρατηρητέον ὅτι ἡ ἀξία ἀντικαταστάσεως τῶν ἑνωμάτων δυνατὸν νὰ διαφέρῃ τῆς ἀντιστοίχου λογιστικῆς ἀξίας των (ἴητοι τῆς λογιστικῶς ἀπεικονιζομένης).

Ἐπομένως, ἐάν μία ἐπιχείρησις ἐμφανίζῃ εἰς τὸν ἰσολογισμὸν τῆς τὰ ἑνώματα στοιχεῖα εἰς λογιστικὴν ἀξίαν ἐλάσσονα τῆς ἀντικαταστάσεως, θὰ προβαίῃ βεβαίως εἰς ἀποσβέσεις, ἐπὶ τοῦ λογιστικοῦ τούτου μεγέθους, ἄρα εἰς μικροτέρας ἀποσβέσεις, καὶ θὰ ἐμφανίζῃ κέρδος μείζον τοῦ πραγματικοῦ.

Συνεπῶς, πρέπει, κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ μέσου κέρδους, νὰ ἐλαττώσωμεν τοῦτο κατὰ τὸ ἀντίστοιχον ποσὸν τῶν ἐπὶ ἑλαττον ἐτησίων ἀποσβέσεων.

Ὅστω: ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀξία τῶν στοιχείων κατὰ τὰς λογιστικὰς ἐγγραφὰς καὶ ἡ «τιμὴ ἀντικαταστάσεως» τούτων ἔχουν ὡς κάτωθι:

*Ἀξία ἐν τοῖς βιβλίοις	Τιμὴ ἀντικαταστάσεως
Γῆπεδα	300.000
Οἰκοδομαί	600.000
Μηχανήματα	500.000
Ἐμπορεύματα	3.500.000
*Ἔτερα στοιχεῖα	400.000
	<hr/>
	5.300.000
	<hr/>
	8.000.000

Ἐάν δεχθῶμεν ὅτι τὸ μέσον ποσοστὸν ἀποσβέσεως τῶν μὲν οἰκοδομῶν εἶναι 3%, τῶν δὲ ἐργαλείων 10%, ὀφείλομεν νὰ προβλέψωμεν καὶ τὰς ἑξῆς συμπληρωματικὰς ἀποσβέσεις:

Οἰκοδομαί	3%	ἐπὶ	1.000.000	=	30.000
Μηχανήματα	10%	ἐπὶ	1.500.000	=	150.000
					<hr/>
					180.000

Τὸ δὲ πρὸς κεφαλαιοποίησιν κέρδος θ' ἀνέρχεται εἰς:

$$1.000.000 - 180.000 = 820.000$$

Και η δξία της επιχειρήσεως θά είναι :

$$\frac{8.200.000 + 8.000.000}{2} = 8.100.000$$

ή και άλλως :

$$820.000 \alpha \frac{(0,10)}{\infty - 1} = \frac{820.000}{0,10} = 8.200.000$$

$$\frac{8.200.000 - 8.000.000}{2} = 100.000$$

$$100.000 + 8.000.000 = 8.100.000$$

‘Η όφ’ ήμών προτεινόμενη μέθοδος άποτιμήσεως.

‘Επειδή κοινόν, ίσως, μειονέκτημα των ως άνω μεθόδων είναι ο αυθαίρετος τρόπος καθορισμού της διορκείας της ράντας της προεξοφλούσης τόσον τά κέρδη όσον και τάς άποσβέσεις, ήμεις φρονούμεν ότι θά ήτο άπαραίτητον νά όμιλήσωμεν περί μέσης ζωής’

1. ‘Η όλλανδική ‘Επιθεώρησης «De Elektrieker» (‘Ιούλιος 1949) έδημοσίευσε λίαν ενδιαφέρουσαν έρευναν επί της θνησιμότητας των επιχειρήσεων του λιανικού έμπορίου εις τάς Η.Π.Α. και τάς Κάτω Χώρας.

Εις Η.Π.Α. τά 83% των νέων παντοπωλείων των ίδρυθέντων μεταξύ 1918 και 1929 διελύθησαν μετά πάροδον όλίγων μηνών. ‘Από του 1932 έως τό 1940 εις τάς Κάτω Χώρας, τά 40% των παντοπωλείων επίσης έκλεισαν. Εις τό Βέλγιον ή μέση θνησιμότης των επιχειρήσεων διατροφής είναι 10%. Εις την τελευταίαν μάάλιστα χώραν αί στατιστικά άπέδειξαν ότι τά πρώτα έτη της ίδρύσεως είναι και τά πλέον επικίνδυνα. ‘Υποστηρίζουν δέ ότι επί τριών επιχειρήσεων συήθως κλείει ή μία κατά τό 1ον έτος λειτουργίας της.

‘Επίσης αί στατιστικά τονίζουν τά αίτια τά όποια οδηγούν εις την διάλυσιν μιας επιχειρήσεως λιανικού έμπορίου, ως και τό ποσοστόν επιδράσεως έκάστου έξ αυτών. Ταύτα διακρίνονται εις *ίσοωτερικά* και *έξωτερικά*.

I. Τά *ίσοωτερικά* αίτια άνέρχονται εις 79%

*‘Ηται :	α) ‘Η έλλειψις κεφαλαίου	έπιδρά	κατά 31,2%
	β) ‘Η άνικανότης	•	• 31,4%
	γ) ‘Η έλλειψις πείρας	•	• 4,9%
	δ) Αί όπερβολικά χορηγήσεις πιστώσεων	έπιδρα	κατά 2,1%
	ε) ‘Ο θόλος	•	• 1,7%
	στ) ‘Η άμέλεια	•	• 0,9%
	ζ) Οί προσωπικοί παραλογισμοί	έπιδρα	• 0,5%
	η) ‘Η κερδοσκοπία	έπιδρά	• 0,5%

II. Τά *έξωτερικά* αίτια άνέρχονται εις 21%

*‘Ηται :	α) ‘Η άνωτέρα βία	έπιδρα	κατά 15,6%
	β) ‘Ο άνταγωνισμός	•	• 3,9%
	γ) Αί πτωχεύσεις χρεωστών	έπιδρα	• 1,5%

‘Εν ‘Ιταλία προκειμένου περί άνωνόμων έταιρειών παρατηρείται ότι ή πιθανή ζωή τούτων κατά την στιγμήν της ίδρύσεως των όπολογίζεται εις 7

των επιχειρήσεων και να υποδείξωμεν τὸν τρόπον τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀνωτέρω μέσης ζωῆς, ἐφ' ἧς και μόνον θά ἔδει νά στηριχθῆ ἵσος ὁ χρόνος τῆς κεφαλαιοποιήσεως τῶν κερδῶν ὅσον, ἀντιστοίχως, και ὁ χρόνος τῆς ἀποσβέσεως, ἴσως τῆς Α.Υ.Ε.

Βεβαίως ἡ μέθοδός μας προαπαιτεῖ τὰς κατωτέρω ἐπεξηγήσεις :

1) Ὡς μέσην ζωὴν, κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν ἀναλογιστῶν, θά θεωρήσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, τὸν ὁποῖον θά ζήσῃσι πᾶσαι αἱ (l_x) ἐπιχειρήσεις, αἱ ἔχουσαι τὴν αὐτὴν ἡλικίαν με τὴν ἐρευνημένην, κατανεμῶμενον ἐξ ἴσου εἰς τὰς (l_x) ἐπιχειρήσεις.

Ὁ μαθηματικὸς τύπος ὁ δίδων τὴν μέσην ζωὴν εἶναι :

$$\frac{1}{2} + \frac{l_{x+1} + l_{x+2} + \dots + l_w}{l_x}$$

2) Ἐφ' ὅσον εἰσάγομεν τὴν ἔννοιαν τῆς μέσης ζωῆς τῶν ἐπιχειρήσεων, θά πρέπει νά καθορίσωμεν τὰ χρονικά σημεῖα τῆς ἐνάρξεως και τοῦ τέρματος τῆς ζωῆς τούτων, κατὰ τὰ κρατοῦντα και ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων (γεννήσεως· θανάτου).

Και ὡς ἐναρξίς μὲν δεόν νά θεωρηθῆ ἡ ἴδρυσις πάσης νέας ἐπιχειρήσεως, ὡς θάνατος δὲ ἡ διάλυσις πάσης τοιαύτης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἰδρύσεως καθορίζεται και ἡ ἡλικία τῆς ἐπιχειρήσεως.

Οὕτω θά δυνάμεθα θέτοντες ὑπὸ παρατήρησιν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἐπιχειρήσεων ἑνός και τοῦ αὐτοῦ κλάδου

περίπου ἔτη βλ. *Giulio Capodaglio*, Storia di un investimento di capitale, Milano 1939, σελ. 59 ἔπ.

Ἐπίσης βλ. και Δελτίον (1947-1952) τῆς «Camera di Commercio, Industria e Agricoltura di Roma (Ufficio Statistica)». Εἰς Andamento dei protesti cambiari e dei fallimenti in provincia di Roma e nelle regioni d'Italia. Εἰς τοῦτο ἐμφαίνονται αἱ κατ' ἔτος και κατὰ περιοχάς πτωχεύσεις ἐπιχειρήσεων, τῶσον τῶν ἀτομικῶν ὅσον και τῶν ἐταιρικῶν. Οὕτω, γνωστοῦ ὄντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατὰ περιοχὴν και κατὰ κατηγορίαν ἐπιχειρήσεων, δυνάμεθα νά ἐξεύρωμεν τὴν θνησιμότητα τούτων. Τὸ ὡς ἄνω Δελτίον ἐμφανίζει τὰς κάτωθι πτωχεύσεις καθ' ἑλλην τὴν Ἰταλίαν μεταξὺ 1947-1952 :

	*Ατομικαί	*Ἐταιρεῖαι
1947	313	72
1948	668	136
1949	1051	195
1950	1507	276
1951	2624	101

Και παρ' ἡμῖν βάσει στοιχείων παρεχομένων ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους πρωτοδικείων ἤρχισε νά καταρτίζεται στατιστικὴ πτωχεύσεων ἐπιχειρήσεων, τῶσον κατὰ περιοχάς ὅσον και κατ' εἶδος και νομικὴν μορφήν.

νά προβῶμεν εἰς τὴν κατασκευὴν πινάκων διδόντων τὰ $I_x, I_{x+1}, \dots, I_n$ τῶν ἐπιχειρήσεων.

3) Μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν πινάκων τῶν διδόντων τὸν κατὰ ἡλικίαν ἀριθμὸν ζωῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι εὐχερὴς ἡ εὕρεσις τῆς μέσης ζωῆς δοθείσης ἐπιχειρήσεως, με' ὠρισμένην ἡλικίαν, βάσει τοῦ προαναφερθέντος τύπου τῆς μέσης ζωῆς.

§ 3.—Κανόνες ἀποτιμήσεως.

Ἡ ἀποτίμησις διενεργεῖται βάσει διαφόρων κανόνων, οἵτινες πηγάζουν :

- α) Ἐκ τῆς θεωρίας
- β) Ἐκ τῆς πράξεως.

Κατὰ ταῦτα διακρίνομεν τὴν θεωρητικὴν ἢ ἐπιστημονικὴν καὶ τὴν ἐφηρμοσμένην ἀποτιμητικὴν.

Ἡ θεωρητικὴ ἀποτιμητικὴ στηρίζεται εἰς διαφόρους, ἴδια ἐπὶ τοῦ ἰσολογισμοῦ, ἐξενεχθείσας, θεωρίας, τῶν ὁποίων αἱ πηγαὶ ἀνευρίσκονται εἰς τὰ ἐπίπεδα τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς Λογιστικῆς. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐφηρμοσμένη ἀποτιμητικὴ ἐδράζεται ἐπὶ τῆς κειμένης ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ οἰκονομικῆς, ἐν γένει, νομοθεσίας, καὶ δὴ :

- α) Τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου
- β) Τοῦ Ἀγορανομικοῦ Δικαίου
- γ) Τοῦ Φορολογικοῦ Δικαίου.

Οἴκοθεν προκύπτει διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀποτιμητικὴν διαρκῶς διανοίγει ὁδοὺς καὶ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς κειμένης νομοθεσίας.

Ι.—Ἡ ΑΠΟΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΝ Τῆ ΘΕΩΡΙΑ

Αὕτη ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἰσολογισμοῦ ἐξενεχθεισῶν θεωριῶν, δι' ὅ καὶ κρίνομεν σκόπιμον ὅπως ἀναπτύξωμεν ἐνταῦθα τὰς κυριώτερας ἐκ τούτων :

α) Θεωρία τοῦ στατικοῦ ἰσολογισμοῦ (Nicklisch).

Κατ' αὐτὴν, ὁ ἰσολογισμὸς ἀποτελεῖ μίαν, καθ' ὠρισμένην στιγμὴν, εἰκόνα τῆς περιουσίας καὶ ἀντιστοίχως τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ ἀποτίμησις τῶν στοιχείων τοῦ στατικοῦ ἰσολογισμοῦ γίνεται εἰς τὴν *μὴν κτήσεως* τούτων. Ὁ στατικὸς ἰσολογισμὸς (statische Bilanz) ἀποβλέπει ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν προσδιορισμὸν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν σύγκρισιν τῶν μεταβολῶν τῶν στοιχείων τοῦ

ισολογισμού ύπολογιζομένων βάσει της ονομαστικής αξίας τούτων. Είς κλείστας φορολογικές νομοθεσίας συναντώμεν τήν υιοθέτησιν τών άρχών τοῦ στατικού Ισολογισμού.

509

β) Θεωρία τοῦ δυναμικοῦ Ισολογισμού (Schmalenbach) ¹.

Κατ' αὐτήν ὁ Ισολογισμός κύριον σκοπόν ἔχει τήν ἐξεύρεσιν τοῦ ἀποτελέσματος τῆς χρήσεως καί δευτερευόντως τοῦ μεγέθους τῆς περιουσίας.

Κατά τήν θεωρίαν τοῦ *δυναμικοῦ Ισολογισμού* (dynamische Bilanz) τά περιουσιακά στοιχεῖα δέον ν' ἀποτιμῶνται ὡς σύνολον (ὄλότης) καί οὐχί μεμονωμένως. Εἶναι ἄλλωστε γνωστόν ὅτι ἡ ἀξία τοῦ συνόλου δέν συμπίπτει μέ τό ἄθροισμα τῆς ἀξίας τών ἐπί μέρους στοιχείων, εἴτε διότι ὑπεισέρχεται ἡ ἀξία τών ὀθλων (goodwill), εἴτε διότι πλείστα ἀγαθά τυγχάνουν σύνθετα (π. χ. συγκρότημα μηχανμάτων), ἡ δέ ἀξία τούτων, ὡς συνόλου τελούστος ἐν λειτουργίᾳ, εἶναι τελείως διάφορος τῆς ἀξίας τών ἐπί μέρους στοιχείων τών ἀπαρτιζόντων τό σύνολον. Οὕτω, κατά τόν Schmalenbach, βασικῶς διά τοῦ Ισολογισμού ἀποβλέπομεν εἰς τήν ἐξεύρεσιν τών ἀποτελεσμάτων, ἐξ ὧν καί μόνον προαδιορίζεται ἡ συνολική ἀξία τῆς περιουσίας.

505

γ) Θεωρία τοῦ ὄργανικοῦ Ισολογισμού (Fr. Schmidt) ².

Κατά τήν θεωρίαν ταύτην ὑποστηρίζεται ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιχειρησις δρᾷ ἐν τῇ ἀγορᾷ καί εὐρίσκειται εἰς ὄργανικόν σύνδεσμον μετ' αὐτῆς, ἡ ἀποτίμησις τών περιουσιακῶν στοιχείων δέον νά ἐνεργῆται βάσει τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ *τιμῆς ἐπατακῆσεως* ἢ *τιμῆς ἀντικαταστάσεως* τῆς ἰσχυούσης κατά τήν ἡμέραν τῆς συντάξεως τοῦ Ισολογισμού.

Διά τοῦ ὄργανικοῦ Ισολογισμού (organische Bilanz) τό ἐκάστοτε ἀποτέλεσμα διαχωρίζεται εἰς ἐκεῖνο τό ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τήν μεταβολήν τῆς ἀξίας τών περιουσιακῶν στοιχείων (λόγῳ ὑποτιμῆσεως τοῦ νομίσματος, ἢ μεταβολῆς τών τιμῶν τοῦ συγκεκριμένου εἴδους, ἔστω καί ἐπί σταθερῶ τιμαριθμῷ) καί τών μεταβολῶν τῆς ἀξίας τών περιουσιακῶν στοιχείων τών προερχομένων ἐκ τῆς συναλλακτικῆς δράσεως (πωλήσεως) τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ ὄργανική περί Ισολογισμόῦ θεωρία ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν ἐπικαιρότητα εἰς περιόδους ὑποτιμῆσεως τοῦ νομίσματος.

1. Εἰς *E. Schmalenbach*, Dynamische Bilanz, 10η ἐκδ., Bremen 1948.

2. Εἰς *F. Schmidt*, Die organische Tageswerthbilanz, Leipzig 1939.

δ) Θεωρία τοῦ ὀνομαστικοῦ ἰσολογισμοῦ (W. Rieger).

Κατ' αὐτὴν ὁ ἰσολογισμὸς σκοπὸν ἔχει νὰ προσδιορίσῃ τὴν εἰς χρηματικὰ μονάδας ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν τῆς περιουσίας τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὁ ὀνομαστικὸς ἰσολογισμὸς (Nominale Bilanz) θεωρεῖ ὅτι τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα δὲν ἔχουν ἄλλην, πλὴν τῆς ἐν τῷ ἰσολογισμῷ, ἀξίαν, ἐκπεφρασμένην εἰς χρήμα, καὶ ὅτι ὁ κίνδυνος διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἄρχεται ἀπὸ τῆς μετατροπῆς τοῦ χρήματος εἰς πάσης φύσεως περιουσιακὰ στοιχεῖα. Πιρὰ ταῦτα, διὰ τῆς ἀνωτέρω θεωρίας ὑποστηρίζεται ὅτι μόνον κατὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐξευρίσκεται τὸ προκῶψαν ἀποέλεσμα διὰ τῆς συγκρίσεως μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς εἰσφορᾶς χρήματος καὶ τοῦ τελικῶς ἀποκομιθέντος τοιοῦτου καὶ ὅτι ὁ ἐκάστοτε συντασσόμενος, βάσει τῆς τιμῆς κτήσεως, ἰσολογισμὸς ἀποτελεῖ μίαν ἐνδιάμεσον κατάστασιν τῆς μὴ πωληξάσης ἐπιχειρηματικῆς ζωῆς. Ἡ αὐτὴ θεωρία ὑποστηρίζει ὅτι ἐν περιπτώσει νομισματικῆς ὑποτιμήσεως δέον νὰ συντάσσεται νέος ἰσολογισμὸς, ὅστις καὶ ν' ἀποτελῇ τὴν βάσιν τῶν περαιτέρω ὑπολογισμῶν.

II. — Ἡ ΑΠΟΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΝ Τῇ ΠΡΑΞΕΙ

Ἀποτιμήσεις βάσει τῶν κανόνων τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου.

Ἐνδεικτικῶς παραθέτομεν τινὰς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου προβλεπομένων διατάξεων ἐπὶ τῆς ἀποτιμήσεως.

α) Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 43 § 2 τοῦ Ν. 2190/1920 προβλεπομένη ἀποτίμησις, καθ' ἣν:

αα) «Τὰ χρεώγραφα καὶ τὰ ἐμπορεύματα δὲν δύνανται ν' ἀναγράφωνται εἰς τιμὴν μεγαλυτέραν τῆς τιμῆς τῆς ἀποκτήσεως ἢ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, πλὴν ἐάν ἡ τιμὴ αὕτη εἶναι ἀνωτέρα τῆς τρεχούσης κατὰ τὸ κλείσιμον τοῦ ἰσολογισμοῦ τιμῆς πάντων¹ τῶν χρεωγράφων καὶ τῶν ἐμπορευμάτων, ὑπολογιζομένων συνολικῶς, ὁπότε ταῦτα δὲν δύνανται ν' ἀναγράφωνται εἰς τιμὴν μεγαλυτέραν τῆς ἐν λόγῳ τρεχούσης συνολικῆς τιμῆς.

αβ) Ὁμολογίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, ἑλληνικῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, α

1. Ὁ Κῶδιξ φορολογικῶν στοιχείων (ἀρθρ. 22 § 1) ὀρίζει ὅτι τὰ ἐμπορεύσιμα στοιχεῖα κατὰ τὴν ἀπογραφὴν ἀποτιμῶνται ἕκαστον διακεκριμένως, μὲ τὴν τιμὴν κτήσεως ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι μικροτέρα τῆς τρεχούσης ἢ μὲ τὴν τρέχουσαν τιμὴν ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι μικροτέρα τῆς τιμῆς κτήσεως.

ως και ὁμολογίαι ἑλληνικῶν ἀνωνύμων ἐταιρειῶν, ἠσφαλισμένοι ἐμπραγμάτως, δὲν δύνανται ν' ἀναγράφονται εἰς τιμὴν μεγαλυτέραν τῆς τιμῆς ἀποκτήσεως τῶν.

αγ) Τὰ ἀκίνητα, τὰ οἰκοδομήματα, τὰ μηχανήματα, τὰ πλοῖα καὶ λοιπὰ ἀντικείμενα, τὰ μὴ προοριζόμενα διὰ μεταπώλησιν, ἀλλὰ παγίως διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐταιρικῆς ἐπιχειρήσεως, δὲν δύνανται ν' ἀναγράφονται εἰς τιμὴν ἀνωτέραν τῆς ἀποκτήσεως ἢ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, ἠΰξημένην διὰ τῶν δαπανῶν βελτιώσεων καὶ μειωμένην διὰ τῶν κατὰ τὸ παρὸν ἄρθρον ἀποσβέσεων. . . »

β) *Ἡ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 9 τοῦ Ν. 2190/1920 ὁριζομένη ἀποτίμησις.*

Κατ' αὐτὴν ἡ ἀποτίμησις εἰσφορῶν εἰς εἶδος κατὰ τὴν σύστασιν ἀνωνύμου Ἐταιρείας ἢ κατὰ τὴν αἰδησιν τοῦ κεφαλαίου ταύτης ἐποφίεται τελικῶς εἰς τὴν γνωμοδότησιν εἰδικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἀποτίμησις βάσει τῶν κανόνων τοῦ Ἀγορανομικοῦ Δικαίου.

Μετὰ τὴν διὰ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ Α.Ν. 782/1948 ἀντικατάστασιν τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ Ν. Δ/τος 136/1946 « περὶ ἀγορανομικοῦ κώδικος » τὰ ἀντικείμενα, αἱ παροχαὶ καὶ τὰ εἶδη βιοτικῶν ἀναγκῶν κατατάσσονται εἰς δύο βασικὰς κατηγορίας: ¹

α) Εἰς ἀντικείμενα, παροχὰς καὶ εἶδη *οὐσιώδη* διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Λαοῦ καὶ

β) Εἰς ἀντικείμενα παροχὰς καὶ εἶδη *ἐπουσιώδη* διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Λαοῦ.

Ἐπὶ τῶν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *ἐπουσιωδῶν* περιλαμβανομένων ἐν γένει εἰδῶν (εἶδη πολυτελείας) οὐδεὶς κανὼν ἀποτιμῆσεως ἰσχύει βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀγορανομικοῦ Δικαίου, ἀλλὰ αἱ τιμαὶ ταύτων διαμορφοῦνται ἐλευθέρως εἰς τὴν ἀγορὰν ἀναλόγως τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως.

Τὰ *οὐσιώδη* ἀντικείμενα, αἱ παροχαὶ καὶ τὰ εἶδη—βάσει ἐκδιδόμενων ἀγορανομικῶν διατάξεων—κατατάσσονται πάλιν εἰς δύο κατηγορίας:

αα) Εἰς ἀντικείμενα, παροχὰς καὶ εἶδη *ἐν ἐπαρκείᾳ* εὐρισκόμενα ἐν τῇ ἀγορᾷ.

αβ) Εἰς ἀντικείμενα, παροχὰς καὶ εἶδη *ἐν ἀνεπαρκείᾳ* εὐρισκόμενα ἐν τῇ ἀγορᾷ ².

1. Ἡ κατάταξις εἰδους τινὸς εἰς μίαν τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν διενεργεῖται δι' ἀγορανομικῆς διατάξεως.

2. Ἐχόμεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ διάκρισις τῶν εἰδῶν εἰς *οὐσιώδη ἐν ἐπαρκείᾳ* καὶ *ἐν ἀνεπαρκείᾳ* τυχάνει ἀνεπιτυχῆς καὶ ἐνδείκνυται ἡ κατάργησις τῆς,

ται αύστηρότεροι κανόνες αποτιμήσεως, είτε διά της υπαγωγής των ειδών τούτων εις δελτίον ανωτάτων τιμών (διατίμησις), είτε διά του καθορισμού ανωτάτου ποσοστού κέρδους, είτε διά της υπαγωγής των ειδών τούτων εις την *υποχρεωτικήν κοστολόγησιν*. Οι κανόνες αποτιμήσεως των στοιχείων του κόστους εις περίπτωσιν υποχρεωτικής κοστολόγησεως περιλαμβάνονται εις την υπ' αριθ. 128/51 'Αγορανομικήν Διάταξιν.

Βασικήν κοινοτομίαν, την οποίαν εισήγαγεν ο Α.Ν. 782 (άρθρ. 3) και έν συνεχεία ή βάσει τούτου έκδοθείσα υπ' αριθ. 128/51 'Αγορ. Διατάξεις, είναι ή αναγνώρισις, υπό ώρισμένας προϋποθέσεις, της τιμής αντικαταστάσεως ώς άρχής αποτιμήσεως των στοιχείων του κόστους, προκειμένου περί ούσιωδών έν έπαρκεία ειδών κατά την δίωξιν δι' υπερβολικόν κέρδος, ώς και επί ειδών υποκειμένων εις κοστολόγησιν βάσει της υπ' αριθ. 128/51 αγορανομικής διατάξεως¹. 'Ερμηνεία επί του τρόπου έφαρμογής της άρχής τιμής αντικαταστάσεως έδόθη διά της από 3/5/1949 'Εγκυκλίου του 'Υπουργείου 'Εμπορίου (τέως 'Εφοδιασμού), βάσει της οποίας :

α) 'Η αντικατάστασις δέν πρέπει νά περιορίζηται μόνον εις την τιμολογικήν άξίαν του αγαθοϋ, αλλά δέν ν' αναγνωρίζηται και εις άς περιπτώσεις μεταβάλλονται οι επί μέρους συντελεσταί του

ρανομικής έπιτροπής, προκαλουμένης υποχρεωτικώς υπό του Εισαγγελέως πρό της εισαγωγής της υποθέσεως εις τό δικαστήριον. Τό δικαστήριον, κατά τό άρθρ. 30 § 1 του Κώδικος, διά τόν σχηματισμόν κρίσεως λαμβάνει υπ' όψιν : «Τό τμήμα της άγοράς, τάς ειδικάς δαπάνας, τάς άποσβέσεις των έπαγγελματικών έγκαταστάσεων, τούς τόκους του κεφαλαίου, την άμοιβήν της προσωπικής εργασίας του έπιχειρηματίου έν συνδυασμῶ πρός τάς περιστάσεις και την έν γένει κατάστασιν της άγοράς κλπ.». Κατά τό αιδό άρθρον δύναται νά ληθῆι υπ' όψιν και ή τιμή αντικαταστάσεως. Τό άρθρον τούτο τροποποιηθέν υπό του Α.Ν. 782/48 (άρθρ. 3) κατέστησεν *υποχρεωτικήν* και ούχι *δηρητικήν* την υπό του δικαστηρίου λήψιν υπ' όψιν της τιμής αντικαταστάσεως.

1. 'Εγενήθη τό ζήτημα εάν ή τιμή αντικαταστάσεως δύναται νά εφαρμοσθῆ και εις τά ούσιώδη έν άνεπαρκεία είδη, εις ά ο έλεγχος του κράτους επί των τιμών έξικνεΐται εις τόν καθορισμόν ανωτάτου ποσοστού έμπορικού, βιομηχανικού και βιοτεχνικού κέρδους. Μέχρι τούδε τά ποσοστά ταύτα των κερδών (άγορανομική διάταξις 36/1954) ύπελογίζοντο επί της τιμής κτήσεως του είδους, διά της υπ' αριθ. όμως 53/1959 'Αγορ. Διατάξεως άναγνωρίσθη ή έφαρμογή της τιμής αντικαταστάσεως και εις τά είδη της ως άνω κατηγορίας.

'Επί του θέματος τούτου τό Νομικόν Συμβούλιον του Κράτους, διά της υπ' αριθ. 438/59 γνωμοδοτήσεώς του, άπεφάνθη ότι βάσει της κειμένης αγορανομικής νομοθεσίας ή τιμή αντικαταστάσεως εφαρμόζεται εις άς περιπτώσεις δέν έχει καθορισθῆ ανωτάτη τιμή ή ανώτατον ποσοστόν κέρδους.

κόστους, ήτοι: δασμοί, μεταφορικά, άποσβέσεις, ήμερομισθία, ή άκόμη και ή σχέσης του συναλλάγματος προς τό έθνικόν νόμισμα¹.

β) 'Επί βιομηχανικών ή βιοτεχνικών έπιχειρήσεων ως τιμή άντικαταστάσεως λογίζεται ή καλουμένη τιμή άναπαραγωγής (Reproduktionskostenwert), ή όποια, έπεκτεινομένη επί των πρώτων ύλδων, καυσίμων, ήμερομισθίων κλπ., περιλαμβάνει, ένίοτε, συμφηφισμόν ύπερτιμήσεων ως προς ώρισμένα παραγωγικά έξοδα, ύποτιμήσεων δέ ως προς έτερα. 'Η προκόπτουσα, τελικώς, τιμή άναπαραγωγής συνιστά την άναγνωριστέαν τιμήν άντικαταστάσεως.

'Επί του σημείου τούτου έχομεν νά παρατηρήσωμεν ότι ή έξακρίβωσις των τοιούτων μεταβολών είναι ζήτημα πραγματικών και δέον νά στηρίζεται, κατά τό δυνατόν, επί έπισήμων άντικειμενικών δεδομένων (χρηματιστηριακάί τιμαί, διατιμήσεις, συλλογικάί συμβάσεις κτλ.) και νά μη παραγνωρίζη τας έκάστοτε ύφισταμένας πραγματικάς συνθήκας της άγοράς.

9. Ειδικώτερον θά πρέπει νά παρακολουθηται: α) εάν ύφισταται διά την έπιχείρησιν ή δυνατότης έφοδισμοῦ και β) νά λαμβάνεται ύπ' όψιν ό πραγματικός χρόνος ρευστοποιήσεως του έσόδου (διά του όποιου έξασφαλίζεται ό ισόποσος άνεφοδισμός).

α) *Δυνατότης άνεφοδισμοῦ.* Θεμελιώδης, πράγματι, τυγχάνει έν προκειμένω ή ύπαρξις ώργανωμένης άγοράς των έν γένει προϊόντων, εις την όποιαν νά διαμορφωθίαι, συνεπεία έπαρκών συναλλαγών, μία τρέχουσα τιμή, θεωρουμένη ως τιμή άντικαταστάσεως, κατά τον χρόνον της άποκτήσεως του έσόδου (δηλαδή πωλήσεως των προϊόντων, ών έπιζητείται ή άναπαραγωγή). 'Ελλείψει τοπικής άγοράς, λαμβάνεται ή συνήθης ή ή πλησιεστέρα άγορά².

β) *Χρόνος πραγματοποίησεως του έσόδου.* Δευτέρα βασική προϋπόθεσις έφαρμογής της τιμής άντικαταστάσεως είναι ή έξακρίβωσις

1. Συνεπές προς την άρχήν ταύτην, τό Συμβούλιον Κόστους του 'Υπουργείου 'Εμπορίου άνεγνώρισεν άλλοτε την διαφοράν τιμής άποδεικτικών συναλλάγματος μεταξύ δολλαρίου και λίρας στερλίνας.

2. Εις την περίπτωσην πρώτων ύλδων, έντόνου έποχικής προσφοράς, π.χ. όπώραι διά την κονσερβοποιίαν, γάλα διά τά γαλακτομικά είδη κ.ά., ως τιμή άντικαταστάσεως δέον νά θεωρηθί ή μεταγενεστέρως της τιμής πωλήσεως διαμορφωθησομένη τοιαύτη και ούχι περιπτωσιακάί ένδιάμεσοι τιμαί, μή συνιστώσαι σταθεράν και έπαρκή προσφοράν θεμελιούσαν τρέχουσαν τιμήν άνεφοδισμοῦ. Κατά τό Treasury Department of Tax των 'Ηνωμένων Πολιτειών της 'Αμερικής πρόκειται περί της «ύπό όμαλός συνθήκας έπικρατούσης τιμής, εις την όποιαν ή έπιχείρησις δύναται νά προμηθευθί τό αγαθόν έκ της συνήθους ή πλησιεστέρας άγοράς και εις την συνήθη δι' αύτήν ποσότητα».

τοῦ πραγματικοῦ χρόνου καθ' ὃν τὸ ἔσοδον ρευστοποιεῖται ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως, ὥστε νὰ δύναται αὕτη ν' ἀνανεώσῃ τὰ ἀποθέματά της, εἴτε εἰς πρώτας ὕλας, εἴτε εἰς ἡμικατεργασμένα προϊόντα, εἴτε εἰς ἔτοιμα προϊόντα.

Καὶ ὑπὸ ὁμαλᾶς μὲν συνθήκας τῆς ἀγορᾶς, ὁ πωλῶν π.χ. τὴν 1.1.54 καὶ λαμβάνων τρίμηνον ἐμπορικὸν γραμματίον λογιζέται πραγματοποιήσας τὸ ἔσοδον, τὸ μὲν διότι ὁ ἀνεφοδιασμός δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ὑπὸ ἀναλόγους πιστωτικὰς συνθήκας, τὸ δὲ καὶ κυρίως, διότι διὰ τῆς προεξαφλήσεως δύναται νὰ ρευστοποιήσῃ τὸ τίμημα πωλήσεως καὶ νὰ προβῇ εἰς ἰσόποσον ἀνεφοδιασμόν.

Ὑπὸ ἀνωμάλους δὲ μὲν συνθήκας (περιορισμοὶ τῶν προεξαφλήσεων καὶ στενότητος τῆς πιστωτικῆς ἀγορᾶς), ὁ χρόνος ἐκδόσεως τοῦ τιμολογίου δὲν προϋποθέτει κατ' ἀνάγκην καὶ σύγχρονον ρευστοποίησιν τοῦ ἐσόδου, ὥστε νὰ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἐξησφαλισθῇ ἡ χρονικῶς ἀντιστοιχοῦσα τιμὴ ἀντικαταστάσεως τῶν πωληθέντων προϊόντων. Τὸ γεγονός τοῦτο δέον νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, ὡσάκις αὗται πρόκειται ν' ἀποφασίσουν περὶ τῆς τυχόν ὑπάρξεως ὑπερβολικοῦ κέρους εἰς συγκεκριμένην οἰκονομικὴν πράξιν.

Ἀποτίμησις βάσει τῶν κανόνων τοῦ φορολογικοῦ δικαίου.

Ἐκ τῶν περιπτώσεων φορολογικῆς ἀποτιμήσεως ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων ἔχει ἡ ἀποτίμησις κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τέλους χρήσεως. Αὕτη ἔχει ὡς βάσιν τὸν Κώδικα Φορολογικῶν Στοιχείων (Κ.Φ.Σ.), καθ' ὃν:

Τὰ ἐμπορεύσιμα περιουσιακὰ στοιχεῖα ἀποτιμῶνται εἰς τὴν ἀπογραφὴν, ἕκαστον τούτων *διακεκριμένως*, μὲ τὴν τιμὴν κτήσεως¹ των, ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι μικροτέρα τῆς τρεχούσης, ἢ βάσει τῆς τρεχούσης² τιμῆς, ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι μικροτέρα τῆς τιμῆς κτήσεως.

Δηλαδή, ἐν προκειμένῳ ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος τῆς *κατ' εἶδος χαμηλοτέρας τιμῆς* μεταξύ κτήσεως καὶ τρεχούσης.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ Κ.Φ.Σ. ἐτροποποίησε τὸ ἀρθρ. 43 § 2 τοῦ Ν. 2190/1920, καθ' ὃ προκειμένου περὶ ἀποτιμήσεως ἐμπορευσίων

1. Ὡς τιμὴ κτήσεως νοεῖται ἡ καθοριζομένη ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδευματίου ἐπὶ τῇ βάσει κανόνων τοὺς ὁποίους παγίως πρέπει ν' ἀκολουθῇ οὗτος. (Ὅρα ἀνωτέρω παραλλαγὰς μεθόδου τιμῆς κτήσεως).

2. Ὡς τρέχουσα τιμὴ νοεῖται ἐκείνη εἰς ἣν ὁ ἐπιτηδευματίας δύναται νὰ ἀγοράσῃ τὸ ἐμπορεύσιμον στοιχεῖον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀπογραφῆς, εἰς ἣν τοῦτο εὐρίσκεται κατὰστασιν.

στοιχείων τῶν Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν ἐλαμβάνετο ἢ *συνολικῶς* καὶ οὐχὶ ἢ *κατ' εἶδος* μικρότερα τιμὴ μεταξὺ κτήσεως καὶ τρέχουσας.¹

Τὰ *χρεώγραφα* (μετοχαὶ καὶ ὁμολογίαι) ἀποτιμῶνται εἰς τὴν *συνολικῶς* μικρότεραν τιμὴν λαμβανομένων ὁμοῦ ὄλων τῶν χρεωγράφων. Διὰ τὸν ὑπολογισμόν δὲ τῆς συνολικῶς μικρότερας τιμῆς ἑκάστη κατηγορία χρεωγράφων ἀποτιμᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν τιμὴν κτήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν *μέσην τρέχουσαν τιμὴν* κατὰ τὸ τελευταῖον πρὸς τῆς ἀπογραφῆς 15θήμερον.

Τὰ *οἰκόπεδα*, αἱ *οἰκοδομαί*, τὰ *μηχανήματα*, αἱ *ἐγκαταστάσεις* καὶ τὰ λοιπὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ πάγιον ἐνεργητικὸν τῆς ἐπιχειρήσεως ἀναγράφονται εἰς τὴν ἀπογραφὴν μὲ τὰς τιμὰς κτήσεώς των, προσηυξημένας κατὰ τὰς δαπάνας βελτιώσεώς των καὶ ἠλαττωμένα κατὰ τὰς νομίμους ἀποσβέσεις.

Αἱ εἰς *ξένον νόμισμα ἀπαιτήσεις* καὶ *ὑποχρεώσεις* ἀναγράφονται εἰς τὴν ἀπογραφὴν εἰς δραχμάς μὲ τὸ ποσὸν τὸ προκίπτον ἐκ τῆς μετατροπῆς τοῦ ξένου νομίσματος ἐπὶ τῇ *ἐπισημῇ τιμῇ* αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀπογραφῆς.

---

1. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ *ἡμικατεργασμένα* προϊόντα, τινὲς ὑποστηρίζουν ὅτι δεόν ν' ἀποτιμῶνται κατὰ τὴν ἀπογραφὴν εἰς τιμὴν περιλαμβάνουσαν τὴν ἀξίαν τῶν χρησιμοποιηθειῶν πρώτων ὄλων καὶ τὰ ἄμεσα ἐργατικά ἐξοδα, οὐχὶ δὲ τὰ ἐξοδα βιομηχανοποιήσεώς των. Ὡς πρὸς τὰ *ὑπολείμματα*, ἐάν ταῦτα δύνανται νὰ πωληθῶσιν αὐτοτελῶς, ἡ ἀποτίμησίς των διενεργεῖται εἰς τὴν τρέχουσαν τιμὴν πωλήσεως μειωμένην κατὰ τὰ ἐξοδα παραδόσεως, ἐάν χρησιμοποιοῦνται περαιτέρω ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ἀκολουθοῦνται ἕτεροι μέθοδοι. Βλ. σχετικῶς *N. Τόση*, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 128.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΔΡΑΣΕΩΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΗΣ
ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

I.—Η ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ *

[*Marketing Research, Études des Marchés, Studi di Mercato, Marktforschung*].

§ 1.—Έννοια καὶ ἀντικείμενον τῆς ἐρεῦνης.

1. Ἡ ἐπιχείρησις, ὡς ἐν τῷ τρίτῳ τμήματι τοῦ παρόντος μέ-
ρους ἀναπτύσσεται διεξοδικῶς, ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα τῆς
ἀποτελεσματικότητος ὑπὸ τὰς τρεῖς ἰδιαιτέρας τῆς ἀπόψεως, ἧτοι
τῆς παραγωγικότητος, τῆς οἰκονομικότητος καὶ τῆς ἀποδοτικότητος. Καὶ
ἐάν ἡ οἰκονομικότης ἐν τῇ παραγωγῇ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐφαρ-

Εἰδικὴ Βιβλιογραφία : Abrams, Mark, The method of Market research, London 1946. Adler, Max, L'Étude du Marché, Paris 1954. Bouquerel, F., L'étude des marchés au service des Entreprises, τ. I, II, Paris 1954. Clark, T.F., Marketing and market research, London 1948. Crisp, Richard, Marketing research, N. York 1957. Delens, A.H.R., L'analisi del mercato, Torino 1954. Delens, A. H. R., Principles of market research, London 1950. Danbourg, R., Pourquoi et comment faire l'étude du marché, Paris 1947. Fassio, Mario, L'analisi del mercato, Milano 1941. Irvine, A. G., Marketing research and management, London 1954. Jacquart, Hugues, Une technique nouvelle au service de l'étude du marché, εἰς «Vendre», Paris 1953, N° 284. James H. Lorie and Harry V. Roberts, Basic Methods of Marketing Research, N. York 1951. Lengelé, R., L'étude rationnelle du marché, Paris 1948. Levy - Bruhl, J. et Thionet, P., Cours sur les sondages, Paris 1949. Mazzilli Beniamino, Metodologia dell'inchiesta, Bari 1951. Renzi Antonino, Tecnica delle ricerche di mercato e della distribuzione, Milano 1958. Saavy A., Technique du questionnaire et

μογής των τελειοτέρων μεθόδων της όρθολογικής όργανώσεως, ή οικονομικότης εις τας συναλλαγάς — έφοδισμόν και διάθεσιν — άπαιτεί την χρησιμοποίησιν ειδικών μεθόδων, μεταξύ των οποίων προέχουσιν θέσιν κατέχει ή *τεχνική της έρεύνης των συνθηκών της άγοράς*. Η όρθή έκτίμησις των πωλήσεων έπιτρέπει την κατάρτισιν ακριβών προγραμμάτων παραγωγής και έπενδύσεων, ή δέ κατάλληλος προσαρμογή της έπιχειρήσεως προς τας έκάστοτε μεταβαλλομένας συνθήκας της άγοράς καθιστᾷ δυνατήν την Έγκαιρον και *έπιτυχή άντιμετώπισιν* των πάσης φύσεως *έπιχειρηματικών κινδύνων*, ή έπέλευσις των οποίων συνεπάγεται, ως γνωστόν, τόν κλονισμόν της περιουσιακής άκεραιότητος αύτης.

2. Γενικῶς ή έρευνα των συνθηκών της άγοράς περιλαμβάνει την μελέτην και την όρθήν άντιμετώπισιν των προβλημάτων εκείνων, άτινα, τελικῶς, *άνάγονται* εις δλους τας φάσεις της διαθέσεως των αγαθών ή ύπηρεσιών της έπιχειρήσεως, προς τόν σκοπόν της *έπιτυχοῦς κατευθύνσεως* των πωλήσεων αύτης.

Τά προβλήματα ταύτα ειδικώτερον *άναφέρονται* :

- α) Εις τας συνθήκας της *ζητήσεως* των προς διάθεσιν αγαθών.
- β) Εις τας συνθήκας της *προσφορᾶς* τούτων.
- γ) Εις οὐτά ταύτα τὰ διατιθέμενα *άγαθά* (προϊόντα ή ύπηρεσίας) και, τέλος,
- δ) Εις τούς *τρόπους* της *διαθέσεως* τούτων.

3. Έξετάζοντες την πλευράν της ύφισταμένης *ζητήσεως* άποβλέπομεν κατ' άρχήν ὅπως *όριθμοποιήσωμεν* τὰ δεδομένα της άγοράς προϊόντος τινός και, ειδικώτερον, ὅπως *προσδιορίσωμεν* τόν αριθμόν των *άτόμων* εκείνων άτινα οὐ μόνον διαθέτουν την *άνάλογον άγοραστικήν δύναμιν*, *άλλά* και *έμποροῦνται* της *άπαραιτήτου*

---

de l'enquête statistique. La 28e session de l'Institut International de Statistique. Rome 5—12 Sept. 1953. *Schertlenleib, Charles*, Traité théorique et pratique de l'étude du marché, Lausanne 1945. *Schertlenleib, Charles*, Les méthodes prévisionnelles de vente dans le cadre de l'étude du marché, Lausanne 1944. *Servoise, René*, L'étude scientifique des marchés, Paris 1944. *Tagliacarne Gugl*, Technica e pratica delle ricerche di mercato, Milano 1951. *Tagliacarne Gugl*, Che cosa sono e a che servono le ricerche di mercato, Roma 1953. *Tagliacarne Gugl*, I metodi di Prova, Roma 1954. (Rivista produttività, Anno 5, N° 6). *Yates, F.*, Sampling methods for censuses and surveys, London 1949. *Zuccarelli, Renato*, Introduzione all'analisi di mercato, Torino 1954. *Χρυσόχοῦ Ίωάν.*, Έμπορική Όργάνωσις, Άθήναι 1957. *Μ. Γεωργιάδη*, Εισαγωγή εις τας μεθόδους έρεύνης της άγοράς, Άθήναι 1958.

ἀγοραστικής βουλήσεως. Μετά ταῦτα ἐπακολουθεῖ ἡ ταξινομησις τῶν πιθανῶν πελατῶν βάσει χαρακτηριστικῶν τινῶν κριτηρίων—ὡς εἶναι ἡ ἐν γένει κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ τῶν κατάστασις, τὸ μέγεθος, ἡ συχνότης καὶ ἡ περιοδικότης τῶν διενεργουμένων ὑπ' αὐτῶν ἀγορῶν—εἴτα δὲ ἡ ἔρευνα τῶν κινήτρων¹ ἃτινα ὤθοῦν τούτους εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἐκ τῆς πλευρᾶς τῶν συνθηκῶν τῆς προσφορᾶς ἐξετάζεται, κατ' ἀρχὴν, ὁ ὑφιστάμενος ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀνταγωνισμός, οὐ μόνον ἐκ μέρους ὁμοειδῶν προϊόντων (*ὁριζόντιος ἀνταγωνισμός*), ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους παρεμφερῶν ἢ ὑποκαταστάτων (*κάθετος ἀνταγωνισμός*). Οὕτω καθορίζεται ἡ πιθανολογουμένη προσφορὰ τῶν εἰδῶν τῆς ὑπὸ κρίσιν ἐπιχειρήσεως, ἐκλέγονται αἱ περιοχαὶ ἔνθα τελικῶς πρέπει νὰ περιορισθῇ ἡ ἐμπορικὴ δραστηριότης ταύτης καὶ προσδιορίζεται τὸ ἀπαραίτητον, διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ ἐμπορίαν τοῦ ἀγαθοῦ, κεφάλαιον.

Ἐκ τῆς ἀπόψεως αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀγαθοῦ ἐρευνᾶται τόσον ἡ φύσις ὅσον καὶ ὁ ἐνδεδειγμένος τρόπος ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Δηλαδή, ἐν προκειμένῳ καθορίζεται ἡ ποσοτικὴ μονὰς καὶ ἡ τιμὴ πωλήσεως τούτου, ἡ ἀποτελεσματικώτερα συσκευασία του², τὸ κατάλληλον

---

1. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Marketing εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Νεβάδας G. Barnswall τονίζει ὅτι διὰ νὰ προσελκύσωμεν τὴν ζήτησιν ἐκ μέρους τῶν καταναλωτῶν πρέπει νὰ τονώσωμεν τὴν προσοχὴν (Attention), τὸ ἐνδιαφέρον (Interest), τὴν ἐπιθυμίαν (Desire) καὶ τὴν ἀποδοχὴν (Acceptance) τούτων.

2. Τὸ περιβλήμα ἀφ' ἐνός μὲν χρησιμεύει διὰ τὴν ἀναγκαίαν προφύλαξιν τοῦ ἐμπορεύματος ἔναντι τῶν διαφόρων κλιματολογικῶν ἐπιδράσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ συμβάλλει εἰς τὴν διάδοσιν τούτου, καθ' ὅσον αὐξάνει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κοινοῦ ἔναντι τοῦ προϊόντος.

Ἡ ποσότης τοῦ ἐμπορεύματος ἣτις θὰ τεθῇ ἐντὸς τοῦ περιβλήματος καὶ θ' ἀποτελέσῃ τὴν μονάδα πωλήσεως ἐξαρτᾶται, ἀφ' ἐνός μὲν ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ἀναγκῶν τοῦ κοινοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς τιμῆς τοῦ προϊόντος, π.χ. τὰ φαρμακευτικὰ σπασιαλιτὲ πωλοῦνται κατὰ δύο τρόπους: εἴτε κατὰ μικρὰς δόσεις (περίπτωσις παροδικῆς ἀδιοθεσίας, ὡς π.χ. ἡ ἀσπιρίνη ἐντὸς φακέλλων ἀνά δύο κλπ.), εἴτε εἰς μεγαλυτέρας δόσεις, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀσθενείας συνήθως μεγαλυτέρας διαρκείας (π.χ. νευρικὰ παθήσεις, δυσπεψίαι κλπ.), ὅπότε ἡ ποσότης τοῦ πωλουμένου ἐμπορεύματος εἶναι μεγαλυτέρα. Ἐφ' ὅσον πάλιν πρόκειται περὶ ἐμπορευμάτων φθαρτῶν (ὡς εἶναι τὸ τρῶφιμα) δὲν δύνανται αἱ περιεχόμενα μονάδες νὰ εἶναι τοιαῦται ὥστε ν' ἀλλοιοῦνται πρὸ τῆς παρελεύσεως εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος. Ἐπίσης καὶ ἡ φύσις τοῦ περιβλήματος ἀσκεῖ ἐπιδράσιν ἐπὶ τῆς διαδόσεως τοῦ προϊόντος. Πρέπει, κατ' ἀρχὴν, νὰ εἶναι εὐκόλως χρησιμοποίησιμον τὸ προϊόν, μέσῳ τοῦ περιβλήματός του, π.χ. ἡ φιάλη

σημα ή όνομα μέ τό όποϊον θά έμφανισθῆ έν τῇ άγορᾷ, ό τρόπος πληρωμῆς, παραδόσεως κλπ.

Τέλος, όσον άφορᾷ τοὺς τρόπους διαθέσεως, δηλαδή τήν έπιλογήν τών καταλλήλων όδών διοχετεύσεως τών άγαθών εις τήν άγοράν, έρευνάται έάν τυγχάνη συμφέρουσα ή διενέργεια πωλήσεων άπ' εύθείας πρός τήν κατανάλωσιν (άμεσος τρόπος πωλήσεως), ή ή άνάθεσις τούτων εις τοὺς πάσης φύσεως μεσολαβούντας (έμμεσος τρόπος πωλήσεως). Εις τήν τελευταίαν περίπτωση ή έπιχειρήσις δέον νά παρακολουθῆ καί έλέγχῃ τήν άποτελεσματικότητα τῆς δράσεως ένός έκάστου μεσολαβούντος, όσον καί τήν δραστηκότητα τών υπό τούτων χρησιμοποιουμένων μέσων διεισδύσεως εις τήν άγοράν (ήτοι διαφημίσεως, διαφωτίσεως καί προπογάνδας).

Τά προβλήματα ταῦτα αναλύονται κατωτέρω.

4. Ἡ έρευνα τών συνθηκῶν τῆς άγορᾷς (Marketing Research) δέν πρέπει νά ταυτίζεται άπολύτως μέ τās μεθόδους κατακτήσεως τῆς άγορᾷς (Marketing). Τό Marketing είναι σύνολον τρόπων άναγομένων εις τήν πολιτικήν τών έπιχειρήσεων καί σκοπούντων τήν αύξησιν τῆς καταναλώσεως τών προϊόντων των δια τῆς τονώσεως τῆς ζητήσεως καί τῆς δημιουργίας νέων άγορῶν διαθέσεως. Ὅπωςδήποτε όμως ή βάση τῆς άσκήσεως τοιαύτης πολιτικῆς είναι ή έρευνα, άνάλυσις καί διαπίστωσις τών άντικειμενικῶν συνθηκῶν τῆς άγορᾷς. Ἡ τοιαύτη διαπίστωσις, ήτις είναι ή άφετηρία τῆς έν συνεχείᾳ άσκουμένης έπιχειρηματικῆς πολιτικῆς, προσδιορίζει τόσον τήν φύσιν όσον καί τήν έκτασιν τών έκάστοτε ληπτέων μέτρων έμπορικῆς διεισδύσεως. Διά τοῦτο δέ, άκριβῶς έν Ἄμερικῇ,

---

μιᾷς λουσιῶν θά πρέπει νά είναι τοιαύτη, ώστε νά χρησιμοποιῆται αὕτη όλίγον κατ' όλίγον, κ.ο.κ.

Τέλος τό *περιβάλλον* άποτελεῖ καί μέσον διαφημίσεως τοῦ προϊόντος, όσάκις μάλιστα τοῦτο δύναται νά χρησιμοποιηθῆ ποικιλοτρόπως καί μετά τήν άνάλωσιν τοῦ προϊόντος. Ἐπί παραδείγματι, εις τās Η.Π.Α. έπιχειρήσις παρασκευῆς μουστάρδας εἶχε τήν έμπνευσιν νά κατασκευάσῃ τοιοῦτου εἴδους δοχεῖα, ώστε μετά τήν άνάλωσιν τοῦ περιεχομένου των νά δύνανται νά χρησιμοποιηθῶσιν ως άνθοδοχεῖα! Πλείονα βλ. *G. Campion, op. cit.*, σελ. 306 έπ.

1. Ὁ παρ' ἡμῖν προταθείς όρος «έμπορεία» φρονουμέν ότι τυγχάνει άνεπιτυχῆς λόγω τῆς εύρυτάτης έννοίας τοῦτου, ήτις ύποδηλοῖ έν γένει τό έμπορεύεσθαι. Ὁ όρος Marketing νομίζομεν ότι θά ήδύνατο νά άποδοθῆ περιφραστικῶς διά τών όρων: «Καθοδήγησις τῆς άγορᾷς», «ποδηγέτησις τῆς άγορᾷς», «ρύθμισις τῆς άγορᾷς», ή «κατάκτησις τῆς άγορᾷς».

συνήθως *εναλλάσσονται* οι όροι « Marketing », « Marketing analysis », « Marketing studies », « Marketing Research », ή « Science of Marketing ».

Έν τοις περαιτέρω ήθελήσαμεν να προσδώσωμεν μείζονα βαρύτητα εις τὸ θέμα τῆς ἐρεύνης τῆς ἀγορᾶς (Marketing Research), καὶ τοῦτο διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν « Γενικὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων » σημασίαν ἔχει ἡ ἔρευνα τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς καὶ ἰδιαιτέρως αἱ μέθοδοι καὶ ἡ τεχνικὴ ταύτης, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι αἱ μέθοδοι τῆς κατακτῆσεως τῆς ἀγορᾶς (Marketing) ἀνάγονται κυρίως εἰς τὴν Ἐμπορικὴν Οἰκονομικὴν—εἰδικὸν κλάδον τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων—εἰς ἣν καὶ δεόν νὰ ἐρευνῶνται.

5. Ἄλλὰ τὰ κορίσματα τῆς ἐρεύνης τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς ἐνδιαφέρουν ὄχι μόνον *μικροοικονομικῶς*, δηλαδή ἀπὸ ἀπόψεως συμπεριφορᾶς τῶν ἐπὶ μέρους μονάδων παραγωγῆς πρὸς τὰς μεμωμένους μονάδας καταναλώσεως, ἀλλ' ἐξ ἴσου καὶ *μακροοικονομικῶς*, δηλαδή ἀπὸ ἀπόψεως καθορισμοῦ τῆς τάσεως τῆς τε παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως ἐν τῷ συνόλῳ των, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλίζωνται ὅσον τὸ δυνατόν σταθερώτερα μεγέθη τούτων καὶ ν' ἀποφεύγωνται διαταραχαὶ ἐν τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ. Αἱ ἔρευναι τῆς ἀγορᾶς χρησιμεύουν σήμερον γενικώτερον καὶ διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους κατεύθυνσιν τῆς οἰκονομίας ὡς συμφώνως πρὸς τὸ ἐκάστοτε τιθέμενον πρόγραμμα οἰκονομικῆς πολιτικῆς του.

Αἱ ἀνωτέρω διαπιστώσεις ἀφοροῦν χώρας εἰς ἃς ἰσχύει καθεστῶς ἐλευθέρως οἰκονομίας, διότι εἰς τὰς σοσιαλιστικὰς οἰκονομίας ἡ μελέτη τῶν ἀγορῶν ἐντοπίζεται εἰς τὴν συνολικὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀναγκῶν, κύριος δὲ σκοπὸς τῶν κοινωνικῶν τούτων συστημάτων εἶναι ἡ ἐξασφάλις τῶν πάσης φύσεως μέσων πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν ἐκάστου ἀτόμου. Ἡ ρυθμιστικὴ καὶ περιοριστικὴ ἐνέργεια τῶν τιμῶν ἢ ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ ζήτησεως, ἐφ' ἧς στηρίζονται αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς φιλελευθέρως οἰκονομίας, εἶναι ἀνύπαρκτος εἰς τὰς σοσιαλιστικὰς χώρας. Δι' ἕκαστον προϊόν ὑπολογίζονται αἱ ἀπαραίτητοι ποσότητες, αἵτινες καὶ προβλέπονται εἰς τὸ σχετικὸν πρόγραμμα παραγωγῆς.

1. Πράγματι αἱ ραγδαῖαι τεχνικαὶ πρόοδοι δύνανται νὰ δῆγῃσιν τὸ οἰκονομικὸν μας σύστημα εἰς ὄλεον περισσότερα ἀδιέξοδα, ἐφ' ὅσον παραλλήλως πρὸς τὴν παρατηρουμένην ἀξέουσαν παραγωγικότητα δὲν αὐξάνεται καὶ ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων αἵτινες δύνανται νὰ ἀπολαύσων τὰ ἀγαθὰ τὰ ὅποια ἡ παραγωγή εἶναι εἰς θέσιν νὰ προσφέρῃ. Εἶναι γνωστὴ, ἄλλωστε, ἡ μαρξιστικὴ κριτικὴ, καθ' ἣν ἡ κεφαλαιοκρατικὴ κοινωνία ὠθεῖται εἰς τὴν ἀνέυρεσιν περισσότερων διεξόδων καταναλώσεως ὡς καὶ νέων

§ 2. — 'Απόψεις άφ' ών έρευνάται ή άγορά.

6. Προκειμένου νά προβώμεν εις τήν άνάλυσιν τών συνθηκών τής άγοράς έν δψει συγκεκριμένης έπιχειρήσεως και καθωρισμένης κατηγορίας προϊόντων ταύτης, άπαραίτητον είναι νά όρίσωμεν έκ τών προτέρων τήν φύσιν τής άγοράς τήν όποίαν προτιθέμεθα νά έρευνήσωμεν, διότι, ώς τυγχάνει εύνόητον, αύτη ποικίλλει από άπόψεως: χρόνου, έκτάσεως, παρουσίας ή μελλούσης δυναμικότητας, παρουσίας ή μελλούσης ανταγωνιστικής πιέσεως κ.ο.κ. Ούτω¹.

Α') 'Από άπόψεως χρόνου.

Δυνατόν ή έρευνα τής άγοράς ν' αναφέρεται:

α) Είς τό παρλθόν.

7. Βασει τών δεδομένων τής πείρας του παρλθόντος, ή έπιχείρησις προβαίνει εις τήν πρόβλεψιν του μέλλοντος. Αί προβλέψεις αύται δυνατόν ν' άφοραυν τήν εξέλιξιν τών άποθεμάτων, τόν κύκλον εργασιών, τήν ταχύτητα κυκλοφορίας τών έμπορευμάτων, τόν χρόνον τής άπασχολήσεως του μηχανικού έξαπλισμού κ.ο.κ. Πρέπει δέ νά στηρίζονται, κατ' άρχήν, εις παρατηρήσεις του παρελθόντος. Έπίσης, δέν δύναται νά παραγνωρίζεται τόσον ή πορεία τής οικονομικής συγκυρίας όσον και αί έν γένει πολιτικά εξέλιξεις. Ούτω, έκ τής παρακολουθήσεως τής κινήσεως του κύκλου εργασιών, δι' όσον τό δυνατόν μεγαλυτέραν περίοδον του παρελθόντος και έφ' όσον

εύκαιριών επενδύσεως. Όσον τό οικονομικόν μας σύστημα προχωρεί, χάρις εις τās τεχνικάς κατακτήσεις, τόσον διακυβεύεται ή στοθερότης του έκ τής έλλείψεως διεξόδων καταναλώσεως. Καθίσταται όθεν πρόδηλος ή σημασία τών μακροοικονομικών προβλημάτων, τά όποία ή σύγχρονος οικονομία όφείλει ν' αντιμετώπιζη προκειμένου νά έναρμονίση τās επενδύσεις και τήν παραγωγήν πρός τήν άπασχόλησιν και τήν κατανάλωσιν. Τοúτο συνιστά ν' όρόβλημα τής κοινωνικής παραγωγικότητας, ή έπίλυσις του όποίου άνάγεται εις τήν κρατικήν άρμοδιότητα. Ίδού λοιπόν πώς αί έρευναι τής άγοράς αποτελούν μέσον κατευθύνσεως τής οικονομίας και χρησιμεύουν εις τό κράτος διά τόν κατάλληλον σχεδιασμόν τής οικονομικής πολιτικής, ήτις γενικώς όποβλέπει εις τήν ρύθμισιν τών άγορών, τόν καθορισμόν τής δημοσιονομικής του πολιτικής, ώς και τόν προγραμματισμόν τής δαπάνης τής προοριζομένης δι' ιδιωτικός ή δημοσίας καταναλώσεις ή επενδύσεις. Πλείονα βλ. *Arca G., La politica della produttività e la stabilità del sistema economico, in Riv. di Politica Economica III, 1952.*

1. Βλ. και *F. Bourguereil, L'étude des marchés au service des entreprises, Paris, 1954, τ. I, ένθα εις τās σελ. 123—271 αναλυτικώς αναπτύσσονται πλείοις άπόψεις, άφ' ών έρευνάται ή άγορά ενός προϊόντος, και Paul Nicolas, Revue « Vendre » Φεβρ. - Μάιος 1957.*

ἐπ' αὐτοῦ δὲν ἐπέδρασε τυχόν νομισματικὴ ἀστάθεια, δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν μεταβολὴν τῆς τάσεως (trend) τῆς ἀγορᾶς, τῆς ἀσχέτου ἢ καὶ σχετικῆς πρὸς τὰς ἐναλλαγὰς τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου, τὰς ἐποχικὰς μεταβολὰς ὡς καὶ τὰς ὀφειλομένας εἰς τυχοῖτα ἢ συμπτωματικὰ ἐξωοικονομικὰ γεγονότα¹.

Παρομοίᾳ ἔρευνα δέον νὰ διενεργηθῆι προκειμένου καὶ περὶ τῆς παρελθούσης ἀγορᾶς τῶν ἀνταγωνιστριῶν. Διὰ ταύτης ἐξευρίσκεται ἡ τυχόν ἀλλαγὴ τῆς οἰκονομικῆς διασθρώσεως τούτων, ἢ ἡ τυχόν μεταβολὴ τῆς νομικῆς τῶν μορφῆς, τοῦ οἰκονομικοῦ τῶν τύπου κ.ο.κ. Παραλλήλως πρὸς τὰς ὡς ἀνω πληροφορίας ἐξ ἴσου χρήσιμος εἶναι ἡ συγκέντρωσις πληροφοριῶν ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν διαφημιστικῆς προσπάθειας τῶν ἀνταγωνιστριῶν μας, ἐπὶ τῆς ποιότητος καὶ τιμῆς τῶν προϊόντων τῶν, τῆς ἐξελίξεως τῶν τρόπων πωλησεῶς τῶν κ.ο.κ.

8. Διὰ τῆς ἔρευνῆς τῆς παρελθούσης ἀγορᾶς δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξακριβώσωμεν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν τε ἀγοραστῶν καὶ τῶν τελικῶν ἀναλωτῶν² οἵτινες παραμένουν πιστοὶ εἰς τὰ προϊόντα τῆς

1. Νομισματικὴ ὑποτίμησις, πόλεμοι, ἀπεργίαι, μεταβολὴ ὥρων ἡμερησίας ἐργασίας ὡς καὶ τοῦ ὕψους ἀποδόσεως ἐκάστου ἐργαζομένου κ.ο.κ.

2. Θὰ πρέπει νὰ διαχωρίζωνται αἱ ἐννοίαι ἀγοραστῶν καὶ ἀναλωτῶν. Τόσον περαιτέρω παραγωγὴν, συνήθως διαχωρίζονται τὰ πρόσωπα ταῦτα. Δηλαδή, ἄλλος εἶναι ὁ ἀγοραστὴς καὶ ἄλλος ὁ ἀναλωτὴς ἢ ὁ χρησιμοποιοῦν ταῦτα. Τοῦτου ἕνεκα ἡ ἔρευνα τῆς ἀγορᾶς δέον νὰ διενεργηθῆι πρὸς ἀμφότερας τὰς κατευθύνσεις, τὰ δὲ χρησιμοποιοῦμενα μέσα πρὸς περαιτέρω ἐπέκτασιν τοῦ κύκλου τῆς καταναλώσεως θὰ πρέπει νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γεγονός τοῦτο. Οὕτω, διὰ τὰ ἀγαθὰ τὰ χρησιμοποιοῦμενα ὑπὸ τῶν ἀνηλίκων τέκνων, ἀποφασίζουσι καὶ πρὸβαίνουν εἰς ἀγορὰς οἱ γονεῖς τούτων. Διὰ τῆς ἀναγκασιᾶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν εἶδη διατροφῆς, συντηρήσεως, ὑγιεινῆς, διακοσμησεως κλπ. ἀποφασίζει κατὰ κανόνα ἡ σύζυγος. Διὰ τὰ εἶδη περαιτέρω παραγωγικῆς χρήσεως, τῶν ὁποίων ἡ χρησιμοποίησις ἢ καὶ ἀνάλωσις γίνεται ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων, ναὶ μὲν εἰς ἀγορὰς τούτων προβαίνει τὸ ἀρμόδιον ἐπὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ ὄργανον, ἐν τούτοις ταῦτα ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς γνώμης τῶν χρησιμοποιοῦντων ἢ ἀναλισκόντων ταῦτα ὑπαλλήλων ἢ ἐργατῶν. Ἐπὶ παραδείγματι, ἐάν εἰς ὀφαιουργικὴν ἐπιχείρησιν ὁ βαφεύς τεχνίτης εἰσηγηθῆ τὴν χρησιμοποίησιν χρωμάτων ἐτέρου οἴκου λόγῳ μεγαλυτέρας σταθερότητος, ἀποδόσεως κλπ., ἀσφαλῶς θὰ ἐπηρεάσῃ ἀποφαστικῶς τὴν μὴ συνέχισιν ἀγορᾶς τῶν ἤδη χρησιμοποιοῦμένων. Ἐπίσης ἐάν ὁ λατρός ὑποδείξῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ ἰδιοσκεῦασμα ἐτέρου φαρμακευτικοῦ οἴκου, ἀσφαλῶς ἔξαναγκάζει τὸν καταναλωτὴν ὅπως προβῆ εἰς τὴν ἀγορὰν τούτου. Εἰς οὗτ' ἐμὴν ὁμῶς τῶν ὡς ἀνω περιπτώσεων συμπίπτει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀποφασίζοντος ἢ προτείνοντος τὴν ἀγορὰν καὶ τοῦ καταναλισκόντος τὰ ἀγαθὰ. Ἐπίσης εἰς τὴν κυκλοφορίαν καὶ κατανάλωσιν

έπιχειρήσεώς μας, ως και εκείνων οΐτινες δι' οιονδήποτε λόγον έγκατέλειψαν τήν έπιχείρησίν μας και ήδη άποτεινόνται εις τούς ανταγωνιστάς μας. Προσεκτική όνομαστική έρευνα ενός έκάστου εκ τών παλαιών μας πελατών, έφ' όσον αύτη δύναται νά πραγματοποιηθή, έπεξηγει τά αίτια τά όποια επέδρασαν εις τήν διακοπήν τών σχέσεων και μäs παρέχει ένδεχομένως τά μέσα της έπανασυνδέσεως τών μετ' αύτών συναλλαγών μας.

β) *Εις τό παρόν.*

9. Ένταύθα άποσκοπεΐται ή διερεύνησις της *ένεσιτώσεως* κατάστασεως της άγοράς.

Ή μελέτη αύτη δυνατόν ν' άφορᾷ :

α) Εΐτε τόν προσδιορισμόν της *συνολικής* άπορροφητικής Ικανότητος της άγοράς επί ώρισμένης κατηγορίας προϊόντων.

β) Εΐτε τήν συμπεριφοράν του καταναλωτικού κοινού επί του συγκεκριμένου προϊόντος της έπιχειρήσεώς μας.

γ) Εΐτε, τέλος, τήν έρευναν της καταναλώσεως όμοειδών προϊόντων ως και τήν παρακαλούθησιν τών πωλήσεων τών ανταγωνιστριών έπιχειρήσεων.

Ή συνολική ένεσιτώσα άγοράς προϊόντος τινός έξευρίσκειται άν έκ του συνολικού πληθυσμού περιοχής τινος έξαιρεθώσιν οι ά π ο λ ύ τ ω ς μή καταναλωται του υπό έρευναν προϊόντος. Άφού δέ, εΐτε βάσει στατιστικών στοιχείων, εΐτε βάσει δειγματοληψίας, προσδιορίσωμεν τόν συνολικόν αριθμόν τών πιθανών καταναλωτών, προβαίνομεν έν συνεχείᾳ εις τήν άνάλυσιν τούτων κατά φύλον, ήλικίαν,

---

τών προϊόντων μεγάλας συμβάλλουν οι λιανοπωληταί, οΐτινες άλλοτε μόν, διά της στάσεως και της αναπτυσσομένης ύπ' αύτών δραστηριότητος, εύνουούν, άλλοτε δέ αντίθέτως παρεμποδίζουν τήν επικράτησιν αγαθοῦ τινος έν τή άγορᾷ. Ή έρευνα ως έκ τούτου τών συνθηκών της άγοράς θά πρέπει άσφαλώς νά λάβη ύπ' όψιν της και τά περιστατικά ταύτα. Ό *Fayol*, εις *Cours à l'E.C.S.T., Paris N° 82 και 83*, αναφέρει ότι έργοστάσιον γραβατών, όπερ διενήργει έτησίαν διαφήμισιν 1.250.000 φρ., άπευθυνομένην άποκλειστικώς πρός τό άνδρικών φύλον, διεπίστωσε κατόπιν έρεύνης τών τελικών καταναλωτών ότι τό 25%, τών άγορών τών γραβατών διενηργείτο υπό γυναικών, τό 34%, τών άγορών συντελείτο υπό άνδρών και γυναικών άπό κοινού άποφασίζόντων και μόνον τό υπόλοιπον τών άγορών έπραγματοποιείτο υπό μόνον τών άνδρών. Δεδομένου δέ ότι ή έρευνα άπέδειξεν ότι κατά τό 59%, τών περιπτώσεων ύπερισχύει ή άποψις τών γυναικών, ή έπιχείρησις μετέβαλε τόν τρόπον της διαφήμισεώς της, τροποποιήσασα αύτήν καταλλήλως, ώστε του λοιπού νά προσελκύη αύτη τήν προσοχήν και του γυναικειού φύλου.

ἐπάγγελμα, τόπον κατοικίας κλπ., εἰς τρόπον ὥστε νά καθορισώ-
 μεν τόν ρυθμὸν τῆς καταναλώσεως¹.

Ἡ ἐρευνῶσα ἀγορὰ τῆς ὑπὸ ἔρευναν ἐπιχειρήσεως ἀποτελεῖται ἀπὸ
 τὸ σύνολον τῶν πωλήσεων εἰς οὕτη διενεργεῖ ἐντὸς δεδομένης χρο-
 νικῆς περιόδου. Ἡ ἀνάλυσις τῆς τοιαύτης ἀγορᾶς διενεργεῖται, τό-
 σον ἀπὸ ἀπόψεως ἀξίας, ἥτοι συνολικοῦ ὄγκου κύκλου ἐργασιῶν,
 ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ποσότητος, ἥτοι κύκλου ἐργασιῶν ἀναγομέ-
 νου εἰς ποσοτικὰς μονάδας.

Ἡ ὡς ἄνω ἀγορὰ, ἥτοι τὸ σύνολον τῶν καταναλωτῶν τῆς ἐπι-
 χειρήσεως, δέον νά ἐξετάζεται, ἐπίσης, τόσον ἀπὸ τῆς χρονικῆς
 πλευρᾶς, ἥτοι τῶν διακυμάνσεων τοῦ κύκλου ἐργασιῶν ἐν τῷ χρόνῳ,
 ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς πηγῆς προελεύσεως τοῦ κύκλου ἐργα-
 σιῶν, ἥτοι τῆς ἀναλύσεως τούτου κατὰ κατηγορίας πελατῶν.

Αἱ χρονικαὶ διακυμάνσεις τοῦ κύκλου ἐργασιῶν δυνατὸν πάλιν
 νά ἐρευνῶνται: εἴτε εἰς τὰ πλαίσια βραχυτέρων διαστημάτων² (ἡμέ-

1. Θὰ πρέπει νά τονίσωμεν ὅτι τὸν ρυθμὸν τῆς καταναλώσεως ἐπηρεά-
 ζουν αὐσιαστικῶς: α) Ἡ διανοσμένη φάσις τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου. β) Ἡ νο-
 μισματικὴ σταθερότης, γνωστῆς οὐσῆς τῆς φυγῆς πρὸ τοῦ χρήματος καὶ τῆς
 αὐξήσεως τῆς ζητήσεως τῶν καταναλωτικῶν ἰσθμῶν ἀγαθῶν εἰς περιόδους
 πληθωρισμοῦ. γ) Τὰ τυχόν ἔκρυσμα πολιτικά, κοινωνικά ἢ ψυχολογικά γε-
 γονότα. δ) Ἡ ἀνάπτυξις τῆς τεχνικῆς, μέσῳ τῆς ὁποίας ἐμφανίζονται νέα
 παρεμφερῆ ἢ ὑποκατάστατα εἴδη μικροτέρας τιμῆς, ἅτινα φυσικὸν εἶναι νά
 ἐπηρεάζουν τὴν ζήτησιν ἄλλων προὔπαρχόντων τοιοῦτων. Ἐνταῦθα πρόκει-
 ται περὶ τοῦ καλουμένου καθέτου ἀνταγωνισμοῦ. Καὶ τέλος ε) Ἡ ἐκ μέρους
 τῶν μεσολαβούντων χονδρεμπόρων ἢ λιανοπωλητῶν ἐπίδειξις πλήρους ἀδια-
 φορίας διὰ τὴν προώθησιν εἴδους τινός, λόγω τοῦ ἀποκομιζομένου ὑπὸ τού-
 των μικροῦ περιθωρίου κέρδους. Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι βασικόν, ἡ δὲ ἐπιχεί-
 ρησις ὀφείλει νά παρακολουθῆ ἀγρόπνως τὰ παραχωρούμενα εἰς τοὺς με-
 σολαβούντας κέρδη ἐπὶ παρεμφερῶν ἢ ὑποκαταστάτων προϊόντων, καθ' ὅσον
 φυσικὸν εἶναι ὁ μεσάζων ἔμπορος νά ἐπιδιώκῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καταναλώ-
 σεως τῶν εἰδῶν ἐκείνων ἐξ ὧν ἀπολαμβάνει μεγαλύτερα ποσοστὰ κέρδους.

2. Πολλάκις διὰ μακρᾶς στατιστικῆς παρακολουθήσεως τῶν καθημερι-
 νῶν συναλλαγῶν παρατηρεῖται ὅτι εἰς ὀρισμέναις ἡμέραις τῆς ἐβδομάδος
 ἐμφανίζεται ἠδξημένος ὄγκος πωλήσεων, ἐνῶ εἰς ἄλλαις λίαν περιορισμέ-
 νος. Τὸ στοιχείον τοῦτο εἶναι λίαν πολύτιμον διὰ τὴν κατάλληλον ὀργανώ-
 σιν τοῦ τμήματος τῶν πωλήσεων. Ἡ διακύμανσις ὁμοῦ τοῦ κύκλου ἐργα-
 σιῶν δὲν παρατηρεῖται μόνον μεταξύ διαφόρων ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος,
 ἀλλὰ καὶ μεταξύ διαφόρων ὥρων τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Εἰς καλῶς ὀργανωμέ-
 ναις ἐπιχειρήσεσι τόσον αἱ ἐβδομαδιαῖαι ὅσον καὶ αἱ ἡμερησῖαι διακυμάν-
 σεις παρακολουθοῦνται στατιστικῶς διὰ καταλλήλου καταμετρήσεως τῶν
 τιμολογίων, κατ' ἀξίαν, ποσότητα καὶ ἀριθμὸν πωλήσεων.

ραι-έβδομάδες), είτε εις τὰ πλαίσια *μακροτέρων διαστημάτων* (μην-τρίμηνον κλπ.).

Αί αναλύσεις κατά κατηγορίας πελατών (βάσει ὄγκου συναλλαγῶν, ρυθμοῦ συναλλαγῶν, περιφερειῶν κ.ο.κ.) σκοπὸν ἔχουν νὰ καθορίσουν τὴν σημασίαν μιᾶς ἐκάστης ἐκ τούτων ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ὕψους τοῦ κύκλου ἐργασιῶν.

Εἰς περιόδους δυμαλότητος τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιχειρήσις τηρῆ ἀναλυτικὴν στατιστικὴν ὁ προβλεπόμενος κύκλος ἐργασιῶν στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν πείραν τοῦ παρελθόντος, βάσει τῆς ὁποίας οὐ μόνον προσδιορίζεται σχεδὸν τὸ ὕψος τούτου, ἀλλὰ καὶ κατανέμεται τὸ μέγεθος αὐτοῦ κατὰ μικρότερα χρονικὰ διαστήματα. Ἐκ τῶν δεδομένων τούτων παρακολουθεῖται ἡ ἐνεστῶσα κινήσις τῶν πωλήσεων, ἐλέγχονται τυχόν ἀποκλίσεις καὶ ἀναζητοῦνται τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὰς τυχόν διακυμάνσεις.

Ἡ ἐνεστῶσα ἀγορὰ τῶν ἀνταγωνιστικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὡς τοιαύτη νοεῖται τὸ σύνολον τῶν καταναλωτῶν οἵτινες προμηθεύονται ἀγαθὰ ἢ ὑπηρεσίας ἐκ τῶν ἀσκουσῶν εἴτε κάθετον, εἴτε ὀριζόντιον ἀνταγωνισμόν ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἔκτασις τῆς τοιαύτης ἀγορᾶς προϊόντος τινὸς δύναται νὰ ἐξευρεθῆ ἐὰν ἐκ τῆς συνολικῆς ἐνεστῶσης ἀγορᾶς τοῦ προϊόντος τούτου ἀφαιρεθῆ ἡ ἐνεστῶσα ἀγορὰ τῆς συγκεκριμένης ἐπιχειρήσεως.

γ) *Εἰς τὸ μέλλον.*

Ἐνταῦθα ἐπιζητεῖται, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν συγκυρίαν καὶ τὰ πορίσματα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, πρόβλεψις τῆς μελλοντικῆς τάσεως τῆς ἀγορᾶς¹, εἴτε διὰ μικρὰν εἴτε διὰ μεγαλύτεραν χρονικὴν περίοδον.

1. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἐποχικῶν ἢ καὶ ἐτήσιων διακυμάνσεων τοῦ κύκλου ἐργασιῶν εἰδους τινός. Ὡς γνωστὸν ἡ πώλησις τῶν διαφόρων ἐμπορευμάτων ὑφίσταται διακυμάνσιν ὀφειλομένην τὸ μὲν εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, τὸ δὲ εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν ἔορταστικῶν περιόδων. Ὁ ἐτήσιος, ἐξ ἄλλου, κύκλος ἐργασιῶν ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τὸ μὲν παραγόντων ἐξωεπιχειρηματικῶν (κοινωνικοοικονομικῶν), ἐφ' ὧν οὐδόλως δύναται νὰ ἐπενεργήσῃ ὁ ἐπιχειρηματίας, τὸ δὲ αἰτίων ἐνδοεπιχειρηματικῶν, ἐφ' ὧν ἡ ἐπιχειρήσις δύναται νὰ ἐπιδράσῃ διὰ τοῦ καταλλήλου χειρισμοῦ τῶν τιμῶν τῆς ἢ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ἀποτελεσματικωτέρων μέσων διεισδύσεως εἰς τὴν ἀγορὰν κ.ο.κ.

2. Ὁ καθηγητὴς De Meo τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης εἰς σχετικὴν ἔρευνάν του τονίζει ὅτι ἐντὸς 20ετίας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἠλικιωμένων προσώπων Β' οὐξήθη αἰσθητῶς συνεπείᾳ παρατάσεως τοῦ μέσου ὄρου ζωῆς, ἀντιθέτως δὲ ἡ μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γενιῶσεων θὰ περιορίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν νηπίων καὶ ἐν γένει τῶν ἀτόμων μικρᾶς ἡλικίας. Αἱ πληροφορίες αὗται

Β') *Από απόψεως έκτάσεως.*

10. Δυνοτόν ἡ ἔρευνα τῆς ἀγορᾶς νά περιλαμβάνη :

α) *Τὴν ἀγορὰν συγκεκριμένης ἐπιχειρήσεως*, ἥτοι τὸ σύνολον τῶν καταναλωτῶν οἵτινες προμηθεύονται ἐκ ταύτης τὰ ἀναγκαίουτα αὐτοῖς εἶδη.

β) *Τὴν ἀγορὰν τῶν ἀνταγωνιστικῶν ἐπιχειρήσεων*, ἥτοι τὸ σύνολον τῶν καταναλωτῶν οἵτινες προσφεύγουν εἰς τὰ ὄλικά ἀγαθὰ ἢ τὸς ὑπηρεσίας τῶν ἀνταγωνιστικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ τέλος,

γ) *Τὴν σκελετικὴν ἀγορὰν* τὴν διμορφουμένην ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων καὶ περιλαμβάνουσαν τὸ σύνολον τῶν καταναλωτῶν ὠρισμένου ἀγαθοῦ ἢ ὑπηρεσίας.

Γ') *Από απόψεως δυνατοῦτος διευρύνσεως τοῦ κύκλου τῶν καταναλωτῶν.*

11. Ἡ ἔρευνα ἐν προκειμένῳ ἀποβλέπει εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ἀνωτάτου σημείου μέχρι τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὴ ἡ διεύρυνσις τῆς ἀγορᾶς. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς πάλιν ταύτης διακρίνομεν :

α) *Τὴν ἐπιδεκτικὴν διεύρυνταὺς ἀγορᾶν*, λόγῳ τῆς σὺν τῷ χρόνῳ προβλεπομένης μεταβολῆς τῶν διαθέσεων τῶν καταναλωτῶν, εἴτε συνειεῖα αὐξήσεως τῆς ἀγοραστικῆς τῶν ἱκανότητος¹,

---

ἐνδιαφέρουν τοὺς βιομηχάνους καὶ ἐμπόρους τοὺς ἀσχολουμένους μὲ ἀνάλογα εἶδη, καθ' ὅσον θὰ περιορισθῇ ἡ ζήτησις τῶν παιδικῶν εἰδῶν καὶ θ' αὐξηθῇ ἡ ζήτησις ἀγαθῶν χρησιμοποιουμένων ὑπὸ ἀτόμων ἡλικιωμένων.

1. Ἡ ἑλλείψις ἀγοραστικῆς ἱκανότητος τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς σοβαρὸν ἐμπόδιον διὰ τὴν μετατροπὴν τῶν σχετικῶς μὴ καταναλωτῶν εἰς καταναλωτάς. Ἐν τούτοις ὁμοῦ αὕτη συνήθως ἀντιμετωπίζεται ἢ διὰ τῆς μειώσεως τῆς τιμῆς τῶν προσφερομένων εἰδῶν ἢ διὰ τῆς παροχῆς πιστωτικῶν διευκολύνσεων εἰς τοὺς ἀγοραστάς. Βεβαίως, ἡ μείωσις τῆς τιμῆς πωλήσεως προκαλεῖ κατὰ κανόνα αὐξησιν τῆς ζήτησεως, τοῦτο ὁμοῦ δὲν εἶναι ἀπόλυτον καθ' ὅσον ὑφίστανται εἶδη ἀνελαστικῆς ζήτησεως, ὧν ἡ πτώσις τῆς τιμῆς δὲν ἐπηρεάζει τὴν ἀναλισκομένην ποσότητα. Ὁ Biscayart M, εἰς « Vendre », Paris 1947, σελ. 113, λέγει ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ν' αὐξηθῇ ἡ κατανάλωσις... τῶν καρυκευμάτων (πιπεριοῦ) ἐπειδὴ ἐμειώθη ἡ τιμὴ τούτων !! Ἐξ ἄλλου, ἡ παροχὴ πιστωτικῶν διευκολύνσεων ἢ δικαιώματος τμηματικῆς ἐξοφλήσεως διευκολύνει μὲγάλως τὴν γένεσιν καὶ ἱκανοποίησιν ἀναγκῶν, ἐμφανιζομένων ἀρχικῶς μὲν ὑπὸ μειωμένην, μεταγενεστέρως δὲ ὑπὸ ὀλοῦ ἐντεινομένην πίεσιν. Ὁ τρόπος οὗτος ἐπιτρέπει, ἐπίσης, οὐ μόνον τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἐμφανισθείσης ἀνάγκης ἀνευ προηγουμένης ἐξασφαλίσεως τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης, ἀλλὰ καὶ τὴν προμήθειαν ἀγαθῶν πέραν τῶν ἀναγκαίουσῶν διὰ τὴν κάλυψιν τῆς αἰάγκης ποσοτήτων. Αἱ ἐν λόγῳ διευκολύνσεις πληρωμῆς εἶναι γνωσταὶ ἰδίᾳ εἰς

είτε συνεπεία βραδείας προσαρμογής τούτων πρὸς τὸ προσφερόμενον ἀγαθόν¹ ἢ ὑπηρεσίαν. Δηλαδή ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἑνὸς συνόλου προσώπων ἅτινα νοί μὲν ἀπέχουν τῆς καταναλώσεως, ἐν τούτοις ὁμως εἶναι δυνατόν ἐν δεδομένη στιγμή καὶ ὑπὸ ὠρισμένης προϋποθέσεως νὰ μετατραποῦν εἰς καταναλωτάς.

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἡ ἐπιχείρησις ὀφείλει νὰ ἀναλύσῃ τοὺς βασικοὺς καταναλωτάς τῆς εἰς κατηγορίας, ὥστε νὰ ἐπισημάνῃ τοὺς λόγους καὶ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας εὐρίσκονται οἱ προσωρινῶς μὴ καταναλωταί, εἶτα δὲ νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τῆς πρὸς τούτους, ὥστε νὰ ἀρῇ ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ τὰ ἐμπόδια τῆς καταναλώσεως.

β) *Τὴν ἀνεπίδεκτον διευρύνσεως ἀγορᾶν* λόγῳ φυσικῆς, ὀλικῆς ἢ ψυχολογικῆς ἀδυναμίας χρήσεως ἢ καταναλώσεως τοῦ προσφερομένου προϊόντος ἢ τῆς ὑπηρεσίας ἐκ μέρους τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ. ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ χρῆσις ὀπτικῶν εἰδῶν ἐκ μέρους τῶν τυφλῶν, ἢ β-βλίων, περιοδικῶν ἢ ἡφμεριδῶν ἐκ μέρους ἀγραμμάτων, ἢ ἠλεκτρικῶν σκευῶν ἐκ μέρους πληθυσμῶν κατοικούντων

τὰς Η.Π.Α. ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων, προκειμένου τόσον περὶ ἀγορᾶς εἰδῶν καταναλώσεως ὅσον καὶ περὶ εἰδῶν περαιτέρω παραγωγῆς.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω τρόπων γίνεται προσπάθεια ἐκ μέρους τῆς ἐπιχείρησεως ὅπως μετατρέψῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς μέρος ἐκ τῶν σχετικῶς μὴ καταναλωτῶν εἰς πραγματικοὺς καταναλωτάς.

Ἡ ἀνάλυσις τῶν στοιχείων τῶν συνιστάντων τὸ σύνολον τῶν μὴ καταναλωτῶν—περὶ ὧν κατωτέρω—ἐπιτυγχάνεται μέσῳ βειγματοληψίας δι' ἀπ' εὐθείας ἐρωτήσεων (enquêtes) εἰς ἀριθμὸν τινα ἀτόμων, λαμβανομένης πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῆς ἡλικίας, τοῦ ἐπαγγέλματος, τῆς καταικίας κ.ο.κ. τούτων.

1. Ἡ περίπτωσις αὕτη συναντᾶται κυρίως εἰς τὰ νεοεμφανιζόμενα εἰς τὴν ἀγορὰν εἶδη, ἢ δὲ προσπάθεια τῆς ἐπιχειρήσεως συνίσταται εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ ταῦτα γνῶστὰ καὶ προσιτὰ εἰς τὸ εὐρὸν καταναλωτικὸν κοινόν. Τὸ κατεψυγμένον, φέρ' εἰπεῖν, κρέας ἦτο εἶδος ἀγνωστον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀγορὰν κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον, μεταπολεμικῶς ὁμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ καταναλισκῆται εἰς σημεῖον ὥστε σήμερον ἡ ἀναλισκομένη ποσότης τούτου ν' ἀνέρχεται εἰς τὸ 20% περίπου τῶν εἰς τὰ ἄστικά κέντρα καταναλισκομένων ποσοτήτων κρέατος.

Τὰ χρησιμοποιούμενα μέσα διεισδύσεως εἰς τὴν ἀγορὰν εἶναι συνήθως δαπανηρά, ἢ δὲ ἀπόδοσις τῶν βραδεία καὶ δυσχερῆς, καθ' ὅσον ἵνα ἐπικρατήσῃ τὸ νέον προϊόν, πλὴν τῶν ἄλλων, ἀπαιτεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως ὑπερνικήσῃ καὶ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς ἀγορᾶς τὰ μέχρι τοῦδε ἐξυπηρετοῦντα παρεμφερεῖς ἀνάγκας προϊόντα (π.χ. τὰ ὄγραβρια ὀλίγον κατ' ὀλίγον περιορίζουν τὴν κατανάλωσιν τοῦ φωταερίου, ἢ τὸ νάυλον τὰ δερμάτινα εἶδη κ.ο.κ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ προκαλέσῃ νέας ἀνάγκας ὕψηλης ἐντάσεως χρηζούσας ἱκανοποιήσεως. Τὸ τοιοῦτον ὁμως εἶναι ἐξ ἴσου δύσκολον, ἀν μὴ καὶ δυσκολώτερον τῆς πρώτης προσπάθειας.

εις περιοχάς στερουμένης ηλεκτρικής ενέργειας κ.ο.κ. Το σύνολον τοῦτο τῶν ἀπολύτως μὴ καταναλωτῶν οὐδὲν δύναται νὰ ἐπηρεασθῆ, δι' ὃ διὰ τῆς ἐρεύνης τῆς ἀγορᾶς ἀπλῶς ὑπολογίζεται καὶ τίθεται κατὰ μέρος ὡς μὴ δυνάμενον νὰ μετατραπῆ εἰς καταναλωτάς.

Τὸ ποσοστὸν καὶ ἡ ἐρευνα τῶν ἀπολύτως μὴ καταναλωτῶν ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως προσφερομένου εἴδους. Οὕτω ἐάν πρόκειται περὶ σιγαρέττων ἢ ἐπιχειρήσεις δύναται νὰ σκεφθῆ ὅτι εἰς τὸν κύκλον τῶν βασικῶν καταναλωτῶν τοῦ εἴδους αὐτῆς δὲν ὑφίστανται μὴ καταναλωταὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀπολύτου (ἀδυνατοῦ), ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ σχετικοῦ, διότι ἅπας ὁ πληθυσμὸς ὁ εὐρισκόμενος ἐντὸς ὁρισμένων ὁρίων ἡλικίας (π.χ. 16 - 65 ἐτῶν καὶ ἄνω) δύναται νὰ μεταβληθῆ ἀπὸ μὴ καταναλωτοῦ εἰς καταναλωτὴν. Ἀντιθέτως, ἐάν ἡ ἐπιχειρήσις προσφέρῃ ηλεκτρικὰ σκευὴ ὀφείλει νὰ ὑπολογίξῃ ὅτι μὴ καταναλωταὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀπολύτου εἶναι ἅπαντες οἱ πληθυσμοὶ οἱ κατοικοῦντες εἰς περιοχάς στερουμένης ηλεκτρισμοῦ.

Σχεδιάγραμμα τῶν διαφόρων ἀγορῶν προϊόντος τινός :

1	Ἀπολύτως μὴ καταναλωταὶ
2	Σχετικῶς μὴ καταναλωταὶ
3	Ἐνεστῶσα ἀγορὰ ἐπιχειρήσεως
4	Ἐνεστῶσα ἀγορὰ ἀνταγωνιστριῶν

1—4 Συνολικὸς πληθυσμὸς.

2—4 Συνολικὴ ἐνεστῶσα ἀγορὰ προϊόντος.

3 Παροῦσα ἀγορὰ ἐπιχειρήσεως.

2 καὶ 4 Πεδία ἐξ ὧν δυνάμεθα ν' ἀντιλήσωμεν νέους πελάτας.

3.—Χρησιμότης τῶν ἐρευνῶν τῆς ἀγορᾶς.

1. Αἱ ἐρευναι τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς—αἵτινες ὀλοῦν ἐξελλισσόμεναι μέχρι σήμερον προσέλαβον ἤδη ἀξιοσημεῖωτον ἔκτασιν τόσον ἐν Ἀμερικῇ ὥσον καὶ ἐν Εὐρώπῃ—ἐξυπηρετοῦν πολλαπλῶς

1. Αἱ ἐρευναι τῆς ἀναλύσεως τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς παρουσίασαν ἐκρηκτικὴν ἀνάπτυξιν εἰς Η.Π.Α.

Τὸ Marketing ἔτυχε τοιαύτης ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῶν ἐπιχειρημα-

τήν τε δημοσίαν καί ιδιωτικήν δραστηριότητα, διενεργούνται δέ είτε χάριν τῶν ιδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, είτε χάριν τῶν δημοσίων ἀρχῶν, είτε τέλος χάριν διεθνῶν τινῶν Ὄργανισμῶν.

Α') Ἐπιχειρήσεις.

2. Ὁ εὐρύτερος τομεὺς διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐρευνῶν τῆς ἀγορᾶς εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁ τομεὺς τῶν ἐπιχειρήσεων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἐρευνα τῆς ἀγορᾶς ἀποτελεῖ μέσον ἀρκετά χρήσιμον διὰ τὴν ἐπίλυσιν πλείστων ἐπιχειρηματικῶν προβλημάτων καὶ εἰδικώτατα ἐκείνων τὰ ὅποια ἀναφέρονται :

α) Εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς πραγματικῆς ἢ τῆς δυναμένης νὰ ἐπεκταθῆ ἀγορᾶς.

β) Εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν καταναλωτῶν τοῦ συγκεκριμένου προϊόντος.

γ) Εἰς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν προϊόντων ὅτινα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐπηρεάζονται ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς.

δ) Εἰς τὰς οἰκονομικῶς καταλλήλους μορφὰς διαθέσεως, δηλαδὴ εἰς τὸν καθορισμὸν : τῶν ὁδῶν διοχετεύσεως, τῶν μεθόδων πωλῆ

τιῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην ὥστε σήμερον νὰ θεωρῆται ὅτι ἀποτελεῖ τὴν πλέον ἐπίκαιρον τεχνικὴν τῆς Ἐμπορικῆς Οἰκονομικῆς.

Ἡ εὐρυτάτη διάδοσις τοῦ Marketing ἠνάγκασε τόσον τοὺς εἰδικούς ἐπιστήμονας ὅσον καὶ τοὺς ἀρμοδίους Ὄργανισμοὺς νὰ ἀσχοληθῶσιν εἰδικῶς μὲ τὸ θέμα τοῦτο.

Ἄν καὶ ἐπεκράτησεν ἡ ἀποφικὸς ὅτι αἱ ἐρευναι τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς μετεδόθησαν εἰς Εὐρώπην ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐν τούτοις τὸ γεγονός ὅτι ἐν Γερμανίᾳ (Νυρεμβέργη) διενηργήθησαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1920 ἀξιόλογοι ἐρευναι τῆς καταναλώσεως στηριχθεῖσαι ἐπὶ τῶν συνεντεύξεων ἀποδεικνύει ὅτι τὸ Marketing ἐνεφανίσθη, ἔστω καὶ ἀτελῶς, ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς παρατηρηθείσης μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν ἐμπειρικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ ἀντιστοίχων θεμάτων. Αἱ ἐρευναι τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ εἰδικῶν ὀργανισμῶν ἐν Εὐρώπῃ χρονολογοῦνται : εἰς τὴν Σουηδίαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1932, εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1939 καὶ εἰς τὰς Κάτω Χώρας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1940.

Μετὰ τὸν 2^{ον} παγκόσμιον πόλεμον αἱ ἐρευναι ἐπεξετάθησαν, ἤρχισαν δὲ νὰ διενεργοῦνται ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιχειρήσεων ἐρεῦνης τῆς ἀγορᾶς, αἵτινες πράγματι ἐνεπνεύσθησαν περισσώτερον ἐκ τοῦ ἀμερικανικοῦ παραδείγματος ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθουμένην μεθόδον, ἥτοι τῆς *συστηματικότητος* τῆς κοινῆς γνώμης εἰς τὰς ἐκάστοτε ἐρεῦνας. Τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας κατευθύνουσι, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἐπιστήμονες εἰδικοί εἰς τὰ θέματα ταῦτα.

Ἀναλυτικῶς ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως ἣν προσέλαβον αἱ ἐρευναι τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς εἰς τὰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς χώρας ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, βλ. *Μ. Γεωργιάδη*, Εἰσαγωγή εἰς τὰς μεθόδους ἐρεῦνης τῆς ἀγορᾶς. Ἀθῆναι 1956, σελ. 18 ἔπ.

σεως, των περιοχων πωλησεως, της καταλληλου τιμης προς κατακτησιν νεων καταναλωτων κ.ο.κ.

ε) Εις την αποτελεσματικωτεραν διαφημισιν.

Κατα βασιν, ερευνας των συνθηκων της αγορας διενεργουν εκ των επιχειρησεων εκειναι αιτινες ασχολουνται με την παραγωγη ειδων ευρυτερας καταναλωσεως, και τουτο διоти τα προϊοντα των διατιθενται εις μιαν αγνωστον καταναλωτικην μαζαν τη βοηθεια των πασης φύσεως μεσολαβουντων ατόμων η επιχειρησεων. Ως εκ τουτου, επειδη αι επιχειρησεις της κατηγορίας ταύτης ουδόλως ερχονται εις απ' ευθείας επαφήν με το καταναλωτικόν των κοινόν, οφείλουν κατα καιρους να προβαίνουν εις αναλυτικας ερευνας της αγορας, εις τρόπον ωστε εγκαίρως να ενημερουνται επί των συνεχως μεταβαλλομένων και εξελισσομένων συνηθειων, προτιμήσεων και αναγκων της καταναλωσεως'.

3. Άλλ' εκτός των μεμονωμένων επιχειρησεων, ερευνας των συνθηκων της αγορας διενεργουν και αι εν γενει επαγγελματικαι οργανώσεις η ενώσεις επιχειρησεων, προς τον σκοπον όπως παρασχωσι πληροφορίας εις τα μέλη των. Ένταυθα, ναι μεν η επιβαρυνσις κατα επιχείρησιν καθίσταται μικροτερα, επειδη όμως τα

1. Έν Ευρώπη μεταδύ των χωρων των διενεργουσων αναλύσεις της αγορας την πρώτην θέσιν κατέχει η Άγγλια, μετά ταύτην δε κατά σειράν σπουδαιότητος ερχονται: η Δυτική Γερμανία, η Γαλλία, η Έλβετία, αι Κάτω Χωραι και η Ιταλία. Πάντως εις ολας τας ανωτέρω χώρας ύφιστανται ευρύτατα περιθώρια διαδόσεως των τοιούτων ερευνων. Κατ' εκτίμησιν ιδιωτικης φύσεως διενεργηθείσαν εν Άγγλια και αφορώσαν τας εκεί συνθήκας, η αναλογία των τακτικων πελατων θά ήδύνατο να ανέλθη, εις τας βιομηχανίας ειδων καταναλωσεως, εις τα 5-10% επί του συνόλου τούτων. Έν Δυτική Γερμανία, αι χρησιμοποιούσαι τας μεθόδους ερευνης της αγορας επιχειρήσεις ανέρχονται εις 400-500, εν Ιταλία δε ύφιστανται 80-90 επιχειρήσεις αιτινες τακτικως διενεργουν τοιαύτας ερευνας. Εις την Έλλάδα, ένθα καταβάλλονται φιλότιμοι προσπάθειαι ερευνης της αγορας, αριθμούνται περί τας 30 επιχειρήσεις αιτινες θά ήδύναντο να ενδιαφερθουν δια τας ερευνας της αγορας. Βλ. αναλυτικά στοιχεία εις Project N° 261, σελ. 78, του Ο.Ε.Σ.Ε. Έκ των ερευνων, εκειναι αιτινες ζητουνται περισσότερο εν μέρους των εν γενει επιχειρησεων είναι οσαι αναφέρονται εις την εξακρίβωσιν των συνηθειων των καταναλωτων, εις την εξεύρεσιν των δυνατων αγορων τοποθετήσεως των προϊοντων, εις τον καθορισμόν των προσφορωτέρων μέσων διαφημίσεως, εις την εξέτασιν των συνθηκων του ανταγωνισμού και εις την διενέργειαν ειδικων δοκιμασιων (tests) επί των προϊοντων. Τα τελευταία Ιδιαίτερως χρησιμοποιουνται εν Άγγλια, προκειμένου αι επιχειρήσεις να έλέγξουν την πιθανήν αποδοχήν εκ μέρους των καταναλωτων ενός νέου η τροποποιηθέντος προϊοντος.

στοιχεία δέν αναφέρονται εις ώρισμένην έπιχείρησιν άλλ' είναι κοινά, έξυπηρετοῦν συλλογικούς σκοπούς καί οὐχί συγκεκριμένους άτομικούς τοιοῦτους. Πρὸς μείωσιν τῶν έκ τῆς έρεύνης έπιβαρύνσεων πολλάκις συνενοῦνται έπιχειρήσεις βιομηχανικαί μετ' έμπορικῶν πρὸς μελέτην ειδικοῦ τομέως τῆς αγοράς¹.

Β') Δημόσιαι άρχαί.

4. Ἡ έρευνα προβλημάτων τινῶν τῆς αγοράς ύποβοηθεῖ τό έργον τῶν έν γένει δημοσίων άρχῶν καί διευκολύνει ταύτας διά τήν εφαρμοστέαν ύπ' αὐτῶν οικονομικήν ή κοινωνικήν πολιτικήν².

Ἡ Ἀγγλική κυβέρνησις ἴδρυσε πρὸς τοῦτο ειδικήν ύπηρεσίαν (Social Surveys) διά τήν διενέργειαν έρευνῶν διά δειγματοληψίας επί δαπανῶν τῶν καταναλωτῶν³. Τήν ύπηρεσίαν ταύτην συμβουλεύεται μονίμως τό Ὑπουργεῖον Ἐμπορίου διά τήν λυσιτελεστέραν αντιμετώπισιν τῶν έκάστοτε έμφανιζομένων οικονομικῶν προβλημάτων⁴.

1. Ἐν Γαλλίᾳ, επί παραδείγματι, οἱ παραγωγοί ηλεκτρικῆς ένεργείας ἴδρυσαν έν συνεργασία μετὰ τῶν κατασκευαστῶν ηλεκτρικῶν σκευῶν έπιχείρησιν μελέτης τῶν συνθηκῶν τῆς αγοράς.

2. Ἡ έφαρμοζομένη σήμερα εις πλείστας χώρας πολιτική τῆς «πλήρους άπασχολήσεως», διά τήν συγκράτησιν ύψηλοῦ έπιπέδου παραγωγῆς καί ένθικῶ εἰσοδήματος, προϋποθέτει τήν ύπαρξιν ύψηλῶν καταναλώσεων Ἡ πλήρης άπασχόλησις ώς έκ τούτου θά έξαρτηθῆ έκ τῆς ένθαρρύνσεως τῆς καταναλώσεως ώς καί έκ τῆς έντατικωτέρας δραστηριότητος τῆς αγοράς, ήτοι από προϋποθέσεις άσχετους πρὸς τήν παραγωγήν. Ἡ επέκτασις τῆς αὐτοματοποιήσεως εις τήν βιομηχανίαν, ώς καί οἰαδήποτε άλλη πρόοδος εις τήν παραγωγικότητα, αὐτοκαταστρέφονται ένάν ή κατανάλωσις δέν κατορθώσῃ νά έπεκταθῆ αντίστοιχως. Οὕτω, έφ' όσον ή πολιτική τῆς πλήρους άπασχολήσεως άπέβῃ ένθική πολιτική, αἱ έρευναι τῆς αγοράς κατέστησαν άπαραίτητοι τόσοσν διά τό Κράτος όσον καί διά τάς ιδιωτικάς έπιχειρήσεις.

3. Διενεργοῦνται πρὸς τοῦτο έβδομαδιαίως συνεντεύξεις εις 1000 κέντρα έκλεγόμενα διά τῆς τεχνικῆς τῆς δειγματοληψίας, αἱ δέ ύποβαλλόμεναι έρωτήσεις άφοροῦν τάς καταναλώσεις τροφίμων, ειδῶν ένδύσεως καί ύποδήσεως, ειδῶν διαρκοῦς καταναλώσεως κ.ο.κ.

4. Αἱ κυριώτεραι έργασιαί άς διενήργησεν ή Ὑπηρεσία αὐτή διά λογαριασμόν τοῦ Ὑπουργεῖου Ἐμπορίου είναι: ή κατάρτισις ένός «κανί-σ τ ρ ο υ» (panel) καταναλωτῶν, ή κανονικοποιήσις (normalisation) τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, ή κατ' έπαγγέλματα έκτασις τῆς μεταναστεύσεως κ.ο.κ. Ἡ ύπηρεσία αὐτή διενεργεῖ μελέτας καί επί κοινωνικῶν προβλημάτων, ώς επί τῶν συνθηκῶν κατοικίας, επί τῶν ὥρων κλεισίματος τῶν καταστημάτων, επί τῆς συχνότητος άσθενειῶν εις διαφόρους ομάδας κατοίκων κ.ο.κ.

Αί Γερμανικαί καί Ἰταλικαί ὄρχαι προσφεύγουν εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἑταιρείας ἐρεύνης τῆς ἀγορᾶς, προκειμένου νὰ διαφωτισθοῦν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς παραγωγῆς ἢ καταναλώσεως εἰς ὠρισμένους βιομηχανικοὺς τομεῖς, ὡς λ.χ. τῆς καταναλώσεως ζακχάρεως, ὄρυζης κ.τ.λ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ κράτους κατάρτισις μακροχρονίων προγραμμάτων ἐπενδύσεων ὑποβοηθεῖται τὰ μέγιστα διὰ τῆς ἐρεύνης τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς, ἐφ' ἧς συνήθως στηρίζεται ὁ βιομηχανικὸς προγραμματισμὸς εἰς τὰς χώρας μὲ σχεδιασμένην οἰκονομίαν¹.

Γ') Διεθνεῖς Ὄργανισμοί.

5. Ἡ πρώτη προσπάθεια ὀργανώσεως τῶν ἐρευνῶν τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐπιπέδου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Διεθνoῦς Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου. Ἡ Organisation Európeenne de Coopération Économique (O.E.C.E.) ἐπεξέτεινε τὰς ἐρεῦνας ταύτας διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἀποστολῶν ἐξ ἐιδικῶν μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ἡ αὐτὴ εὐρωπαϊκὴ ὀργάνωσις ἐκάλεσε τὰ κατὰ χώρας κέντρα παραγωγικότητος ὅπως ἀναλάβουν τὴν διενέργειαν ὑποδειγματικῶν μελετῶν διὰ δειγματοληψίας.

---

1. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης διενεργοῦνται κρατικά ἐρευναι ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἀναγκῶν, ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τρόπου ταχυτέρας χρησιμοποίησεως τῶν πρώτων ὕλων καὶ τῶν ἐν γένει πηγῶν ἐνεργείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν στοιχείων ἐρεύνης τῆς ἀγορᾶς χρησιμοποιοῦνται ἐν γένει δύο μέθοδοι :

- α) Αἱ πάσης φύσεως στατιστικαὶ καὶ
- β) Αἱ δειγματοληψίαι.

§ 1.— Αἱ πάσης φύσεως στατιστικαί.

α) Στατιστικαὶ τῶν ἐπιχειρήσεων.

1. Τὰ δεδομένα, τὰ τηρούμενα εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, ἀποτελοῦν τὰς κυριωτέρας πηγὰς πληροφοριῶν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα δυνατόν νά ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐξέλ.ξιν τῆς παραγωγῆς, τὰς λαμβανομένας παραγγελίας, τὴν διακόμενσιν τῶν ἀποθεμάτων, τὰς πωλήσεις, τὰς τιμὰς, τὸν κύκλον ἐργασιῶν κ.ο.κ. Ἐπίσης ταῦτα δυνατόν νά συσχετίζωνται εἴτε μὲ ὠρισμένα προϊόντα, εἴτε μὲ κατηγορίας πελατῶν¹, εἴτε μὲ καθωρισμένας περιοχὰς πωλήσεως, εἴτε μὲ συγκεκριμένας μεθόδους διαθέσεως κ.ο.κ.².

Φυσικά τὰ ἐν λόγῳ στατιστικὰ δεδομένα τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ νά ἔχουν ἀξίαν πρέπει νά διερευνῶνται ἐν ὄψει τῶν τοιαύτων καὶ χρονικῶν ὀρίων εἰς τὰ ὁποῖα ταῦτα ἀναφέρονται. Βάσει τῶν ἀνωτέρω δεδομένων ἐξάγονται πολῦτιμοι δείκται καὶ ποσοστά (quotas),

1. Βλ. σχετικῶς *H. Kneeland, Consumer Expenditure in the United States, N.R.C. 1339.*

2. Κατὰ κανόνα αἱ σύγχρονοι μεγάλαι ἐπιχειρήσεις ἀναθέτουσιν τὰς πωλήσεις τῶν εἰς τὰς πάσης φύσεως μεσολαβούσας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ τοιαύτη ὁμως μεταβίβασις τῆς ἐμπορικῆς λειτουργίας ὀπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς δημιουργίας ἐνός ὁλοκλήρου κόσμου ἐνδιαμέσων, οἵτινες βεβαίως προσφέρουσιν τὰς ὑπηρεσίας τῶν διὰ τὴν διάθεσιν τῶν ἐν γένει προϊόντων, ἐν τούτοις ὁμως ἀποτελοῦν ἀφορμὴν διογκώσεως τοῦ κόστους τοῦ διανεμητικοῦ συστήματος.

μετοξύ των οποίων τὰ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι τὰ ποσοστὰ τῶν πω-
λήσεων¹.

Ἐάν ὁμως προτιθέμεθα νὰ συγκρίνωμεν ὠρισμένην ἐπιχείρησιν
μὲ ἄλλας ὁμοειδεῖς ἢ μὲ ὀλοκλήρον τὸν κλάδον εἰς ὃν αὕτη ἀνήκει,
ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν δυνάμεθα νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ στα-
τιστικά δεδομένα ταύτης, ἀλλ' ὑποχρεωτικῶς ἀνατρέχομεν εἰς τὰς
στατιστικὰς τῶν οἰκείων ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων, αἵτινες
ἐπεκτείνουν τὰ στοιχεῖα τῶν ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ κλάδου, παρέχου-
σαι οὕτω πληροφορίας καὶ δι' αὐτάς τὰς μεμονωμένας ἐπιχειρήσεις.
Διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν στατιστικῶν δεδομένων τῶν κατ' ἴδιαν
ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν οἰκείων ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων ὑπὸ τοῦ
τὰ στοιχεῖα τῶν γενικῶν στατιστικῶν, τῶν δημοσιευομένων ὑπὸ τοῦ
κράτους ἢ ἄλλων ἡμικρατικῶν ὀργανισμῶν, αἱ ἐπιχειρήσεις διαπι-
στῶνουν ἐάν οἱ ἀριθμοί, οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ
τὰς πωλήσεις τῶν, ἢ τὰ ἀντίστοιχα δεδομένα τοῦ κλάδου τῶν, εὐρί-
σκονται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν.

β) Οἰκογενειακοὶ προϋπολογισμοί.

2. Τὴν ἔρευναν τῆς ἀγορᾶς ὑποβαηθοῦν ἰδιαιτέρως αἱ μελέται
ἐπὶ τῶν δαπανῶν τῶν καταναλωτῶν, αἵτινες ἀσκοῦν ἰδιαιτέραν ἐπι-
δρασίαν ἐπὶ τῆς παρακολουθήσεως τῆς καταναλώσεως καὶ τῶν συνη-
θειῶν ἀγορᾶς τῶν ἀτόμων. Ἐν προκειμένῳ ἐκλέγονται ὠρισμένα
κέντρα καὶ δίδονται εἰς ὀρισμὸν τινα οἰκογενειῶν βιβλία, ἐνθα κατα-
χωροῦνται ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας κατὰ τρόπον διαρκῆ
ὅσοι αἱ διενεργούμενοι ἀγοραὶ ἀγαθῶν, ἢ τουλάχιστον αἱ ἀγοραὶ
τῶν κυριωτέρων ἐκ τούτων. Τὰ βιβλία ταῦτα συγκεντροῦνται κατὰ
μῆνα καὶ ἀνταλλάσσονται διὰ νέων, ὥστε νὰ συνεχισθῇ ἡ κατα-
γραφή τῶν ἀγορῶν τοῦ ἐπομένου μηνὸς κ.α.κ.

Οἱ οἰκογενειακοὶ προϋπολογισμοὶ δίδουν μίαν εἰκόνα τῆς διαρ-

1. Οὕτω δυνατόν νὰ ἐξάγονται ποσοστὰ ὠριαίαν, ἡμερησίαν, ἐβδο-
μαδιαίαν, μηνιαίαν κλπ. πωλήσεων, ποσοστὰ πωλήσεως κατὰ πόλεις,
κατὰ διαμερίσματα ἢ τομεῖς ἀντιπροσώπων κ.ο.κ. Καθορίζοντες τὰς βασί-
κας μεταβλητάς, αἵτινες ὑπεισέρχονται εἰς τοὺς ὀπολογισμοὺς τῶν ποσο-
στῶν πωλήσεως, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ συνολικὸς ὄγκος τῶν δυνατῶν πωλή-
σεων δεδομένου προϊόντος ἐξαρτᾶται: α) Ἐκ τῶν παρουσῶν ἀναγκῶν καὶ
συνηθειῶν. β) Ἐκ τοῦ ἐνεργοῦ πλοῦτου. γ) Ἐκ τῆς ἀγοραστικῆς βουλήσεως
καὶ δ) Ἐκ τῶν διανουμένων ἐν γένει συγκυρίων (οἰκονομικῶν, πολιτικῶν,
κοινωνικῶν, τεχνικῶν κλπ.). Δὲν πρέπει ὁμως νὰ παραγνωρίζεται ὅτι ἐπὶ
τοῦ ὄψους τῶν πωλήσεων, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, βασικῶς ἐπιδρᾷ τὸσον ἢ
ἀποτελεσματικότης τῆς ὑπηρεσίας πωλήσεων ὅσον καὶ ἡ γένει θέσις τῶν
ἀνταγωνιστῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Βλ. ἀναλυτικώτερον κατωτέρω.

θρώσεως των αναγκών των ατόμων, δεδομένου ότι μοιραίζετε κοινωνικοί όμαδες έχουν τας αυτές περίπου συνηθείας καταναλώσεως και ως εκ τούτου τας αυτές προς ίκανοποίησιν ανάγκας. Τοιουτοτρόπως εκφράζονται διά ποσοστών αι δαπάναι αι αναφερόμεναι εις την κατοικίαν, ένδυσιν και υπόδησιν, διατροφήν, ψυχαγωγίαν, εκπαίδευσιν κ.ο.κ. Ο καθορισμός βάσει ποσοστών των αναγκών ώρισμένης περιοχής συνιστᾷ στοιχείον λίαν χρήσιμον διά την έρευναν της αγοράς ειδών εύρειας καταναλώσεως. Εις πλείστας εύρωπαϊκάς χώρας, ως και παρ' ημίν, οι οικογενειακοί προϋπολογισμοί καταρτίζονται διά των έπισήμων στατιστικών όμηρεσιών.

3. Η δυσχέρεια κατά την κατάρτισιν των οικογενειακών προϋπολογισμών συνίσταται εις την έκλογήν των «τυπικών» ή «ύποδειγματικών» οικογενειών, δηλαδή εκείνα τό όποϊον έπεκράτησε να λέγεται «Consumer panel»¹ ή «panels de consommateurs». Τοιόδιον όμως αντίπροσωπευτικόν δείγμα, καλύπτον τά έπαγγέλματα, τας κοινωνικάς συνθήκας διαβιώσεως, τας κατά τόπους κατανομάς κ.ο.κ., δέν είναι διόλου εύκολον να καταρτισθῆ², δεδομένου ότι ούτε όλαι αι οικογένειαι προσφέρονται προς τόν σκοπόν τοϋτον³, ούτε αι πλείσται εκ τούτων είναι εις θέσιν να τηρήσουν με άκριβειαν τά τοιαύτα στοιχεία.

Τό πλεονέκτημα της μεθόδου ταύτης συνίσταται εις την όμοιομορφίαν των στοιχείων, καθ' όσον υπό των αυτών πάντοτε προσώπων παρέχονται αι αύται πληροφορίαι. Η διαδικασία όμως αύτη δέν είναι άπηλλαγμένη μειονεκτημάτων, καθ' όσον τό δείγμα παύει

1. Εις τας έρεύνας της αγοράς ό όρος «panel» χρησιμοποιείται γενικώς διά μελέτας φύσεως διαρκούς. Έν προκειμένω δηλαδή παρακολουθείται ή συμπεριφορά των καταναλωτών ως προς ώρισμένα άγοραζόμενα είδη. Έπί της χρησιμοποίησεως των «Panels» εις τας έρεύνας των συνθηκών της αγοράς βλ. *R. Cieser, Marketing Research, N. York 1957, σελ. 209 έπ.*

2. Η National Family Opinion Inc. της Νέας Υόρκης, διενεργεί συνεχείς μελέτας έπι της μεταβολής των αναγκών και συνηθειών καταναλώσεως μιās οικογενείας. Αύτη παρετήρησεν ότι τά έν γένει έξοδα τά προκαλούμενα εκ της γεννήσεως ενός τέκνου αναβάλλουν την άγοράν, κατά κύριον λόγον, τοϋ αυτοκινήτου. Έπίσης εκ της έρεύνης άπεδείχθη ότι όλιγώτερον θυσιάζεται ή άγορά συσκευής ραδιοφώνου ή τηλεόρασεως, λόγω τοϋ ότι μετά την γέννησιν τοϋ τέκνου οι γονείς περιορίζουν τας έξόδους των παραμένοντες περισσότερο κατ' όικον.

3. Διά να τας παρακινήσουν προσφέρουν εις ταύτας διάφορα βραβεία. Ός όπελόγησε δε ή Industrial Surveys διά την κατάρτισιν τοϋ National Consumer Index, τά τοιαύτα βραβεία έπιβαρόνουν τό κόστος της έρεύνης περίπου κατά 12 δολάρια ανά οικογένειαν.

νά είναι αντιπροσωπευτικόν, όταν δέν είναι τυχαίον άλλ' ἐκλέγε-
ται μόνον μεταξύ τῶν προσώπων ἐκείνων ἅτινα εἶναι εἰς θέσιν νά
συγκεντρώσουν καί παράσχουν τὰς αἰτουμένας πληροφορίες. Τό
γεγονός δέ ὅτι πολλάκις προσφέρονται βραβεῖα διὰ τήν ἐν λόγῳ
ἐργασίαν νοθεύει ἐτι περισσότερον τό δείγμα, διότι εὐλογον εἶναι
νά ἐπιθυμοῦν νά συμμετάσχουν εἰς τήν ἔρευναν οἰκογένειαι μικρο-
τέρας οικονομικῆς ἐπιφανείας. Ἐτι περαιτέρω τό « δείγμα » δέν δύ-
νεται νά παραμείνῃ ἐπὶ μακρόν τό αὐτό, καθ' ὅσον οἰκογένειαι
τινες παραιτοῦνται τῆς τοιαύτης ἐργασίας ἢ ἀποδεικνύονται ἐκ τῶν
πραγμάτων ἀκατάλληλαι διὰ τήν τήρησιν τῶν στοιχείων¹.

Ἄλλά τό κυριώτερον μειονέκτημα τοῦ συστήματος τούτου συνί-
σταται εἰς τό ὅτι, διὰ τῆς συνεχοῦς συμμετοχῆς μιᾶς οἰκογενείας
εἰς τό « γαμπί » καί δεδομένου δι γνωρίζει αὐτή ὅτι θά ἐλεγχθῇ καί
θά ἀσκήσῃ κάποιαν βαρύτητα εἰς τὰς τελικῶς ληφθησομένας οἰκο-
νομικὰς ἢ ἐμπορικὰς ἀφάσεις, δημιουργεῖται εἰς ψυχολογικός
παράγων ὅστις ἐπηρεάζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τόν τρόπον συμπερι-
φορᾶς τῆς, ὡς καί τὰς ὑπό ταύτης διενεργουμένας καταναλώσεις,
μέ ἀποτέλεσμα τήν διαφοροποίησιν τῆς ἀπό τῶν κανονικῶν κατα-
ναλωτῶν. Ἐπίσης δέον νά τονισθῇ ὅτι εἰς τοὺς ἐν λόγῳ προϋπολο-
γισμούς δέν περιλαμβάνονται ὅλα τὰ ἐξοδα, διότι τῶν ὁ σύζυγος
ὅσον καί ἡ σύζυγος προσπαθοῦν νά ἀποκρύψουν ἐξοδά τινα, τὰ
ὅποια κατὰ τήν κρίσιν αὐτῶν θά ἔθεωροῦντο ἴσως περιττά!
Τοῦτ' αὐτό ἰσχύει καί διὰ τὰς ὑπο τῶν τέκνων διενεργουμένας
κατ' ἴδιαν δαπάνας. Παρ' ὅλα δμως τὰ μειονεκτήματα τῆς ἐν λόγῳ
μεθόδου, ἡ χρῆσις αὐτῆς εἶναι εὐρέως διαδεδομένη διὰ τοὺς πειρα-
ματισμούς ἐπὶ νέων προϊόντων, διὰ τήν ἐξεύρεσιν τῶν προτιμήσεων
τῶν καταναλωτῶν ἐπὶ προϊόντων ὀρισμένου καταστήματος, διὰ
τόν προσδιορισμόν τῆς ποσότητος καί περιοδικότητος προμηθείας
προϊόντων τινῶν κ.ο.κ.

γ) *Στατιστικαὶ τῆς διαφημίσεως καί τῶν ἐν γένει μέσων δημο-
σιότητος.*

4. Κατὰ τήν ἔρευναν τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς καί ἀσάκις
προτιθέμεθα ν' ἀναλάβωμεν διαφημιστικὴν ἐκστρατείαν² διὰ τήν

1. Ἡ Industrial Survey Company παρετήρησεν ὅτι τό 24% τῶν μελῶν
τοῦ δείγματος ἐγκαταλείπει τήν τοιαύτην προσπάθειαν ἐντός ἐνός ἔτους
καί ὅτι ἡ ἀποχή ἀνέρχεται κατὰ τόν πρῶτον μῆνα εἰς 8¹/₁₀, κατὰ δέ τοὺς
ἐπομένους εἰς 2¹/₁₀.

2. Ἡ διαφήμισις, ἂν καί κατέστη πλέον κοινὴ συνείδησις εἰς τόν ἐπι-
χειρηματικόν κόσμον, δέν παύει μέχρι σήμερον νά διενεργῆται, τουλάχισ-

προώθησιν τῶν πωλήσεων δφείλομεν, παραλλήλως πρὸς τὰς ἄλλας πληροφορίας, νὰ συγκεντρώσωμεν στοιχεῖα περὶ τῆς διενεργουμένης ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιστριῶν ἐπιχειρήσεων ὁμοειδῶν προϊόντων τόσον διαφημίσεως ὡς καὶ τῶν ποσῶν τῶν διατιθεμένων δι' ἕν ἑκάστον μέσον διαφημίσεως (ἤτοι, ραδιοφῶνον, τύπον, κινηματογράφον κ.ο.κ.). Ἐπίσης χρήσιμον εἶναι νὰ γνωρίζωμεν τὰ εἰδικώτερα διαφημιστικά ὄργανα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν οἱ ἀνταγωνίστριαι ἐπιχειρήσεις, δηλαδὴ μέσω ποιῶν ἐφημερίδων διαφημίζονται, πῶς κατανέμονται τὰ διαφημιστικά τῶν ἐντυπα κατὰ συνοικίαν ἢ κατὰ σημασίαν πόλεων, ποίους ἐκφωνητὰς χρησιμοποιοῦν κατὰ τὰς ραδιοφωνικὰς ἐκπομπὰς, ποῖον ὕψος διαφημίσεως διενεργεῖται ἐκ μέρους τῶν λιανοπωλητῶν, ποῖαν ἐπιφάνειαν καταλαμβάνουσι εἰς τὸν ἐν γένει τύπον αἱ διαφημίσεις τῶν ἀνταγωνιστριῶν κ.ο.κ.

Αἱ στατιστικοὶ διαφημίσεως διενεργοῦνται μέσω τῶν πάσης φύσεως ὀργανώσεων. Τὰ στατιστικὰ ταῦτα δεδομένα χρησιμοποιοῦνται πολλαπλῶς, καὶ δὴ :

α) Διὰ τὴν κατάστρωσιν προγράμματος διαφημίσεως.

β) Διὰ τὴν προσαρμογὴν τῆς διαφημιστικῆς μας προσπάθειας πρὸς τὴν τῶν ἀνταγωνιστριῶν ἐπιχειρήσεων.

γ) Διὰ τὴν μελέτην τῶν οικονομικῶν κυμάνσεων ὡς καὶ τῶν μεταβολῶν τῆς οικονομικῆς καὶ ἐμπορικῆς δραστηριότητος, τῆς ἐξελίξεως τῶν συναλλαγῶν τῶν ἐπὶ μέρους τοπικῶν ἀγορῶν κ.ο.κ.

στον παρ' ἡμῖν, κατὰ τρόπον τελείως ἐμπερικόν. Τυχαίως καὶ συμπωματικῶς καταρτίζονται τόσον τὸ πρόγραμμα ὡς καὶ οἱ προϋπολογισμοὶ διαφημίσεως, ἢ προκρίνονται τὰ διάφορα μέσα ἐπιτελέσεως ταύτης (τύπος, ραδιοφῶνον, κινηματογράφος κλπ.), χωρὶς οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ γνωρίζουν τὸν βαθμὸν τῆς ἀποδόσεως ἐνὸς ἑκάστου ταύτων ἢ τὴν διάφορον ἀποτελεσματικότητα καὶ σημασίαν τὴν ὁποῖαν προσλαμβάνουσι ταῦτα ἀναλόγως τοῦ διαφημιζομένου εἴδους, τῆς ἐποχῆς ὡς καὶ τοῦ τόπου τῆς διαφημίσεως. Μόνον ἐφ' ὅσον θὰ μετρήσωμεν κατὰ τρόπον ἐπιστημονικόν τὸν βαθμὸν ἀποδόσεως ἐνὸς ἑκάστου τῶν ἀνωτέρω τρόπων διαφημίσεως, θὰ καταστῇ δυνατὴ καὶ ἡ πρόκρισις ταύτων, ὡς καὶ ἡ δικαιολογία τῆς οικονομικῆς σκοπιμότητος ἀναλήψεως ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς τοιαύτης δαπάνης. Διότι ἢ ἐκ τῆς διαφημίσεως ἐπιβάρυνσις, καθ' ὃ ποσοστὸν δὲν συντελεῖ εἰς τὴν ἀύξησιν τῶν πωλήσεων τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀποτελεῖ ἀσκοπον θυσίαν, ἐπιπλέοντα τελικῶς ἐπὶ τοῦ κόστους καὶ ὀδηγοῦσα, πλὴν τῶν ἄλλων, εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἀνταγωνιστικότητος. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁμως οὐχὶ σπανίως, λόγοι μείωσεως τῆς φορολογητέας ὕλης, ἢ ἀσκήσεως εἰδικῆς πολιτικῆς κερδῶν καὶ μερισμάτων, ὀδηγοῦν τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν πέραν τῶν ἐπιτρεπομένων οικονομικῶς ὀρίων διενέργειαν διαφημίσεως.

1. Ἴδία δασάκις πρόκειται περὶ προϊόντων ὀρισμένου σήματος, δηλαδὴ ἐμφανιζόντων ὁμοιογένειαν ἀπὸ ἀπόψεως ὕλης, ποιότητος, συσκευασίας, τιμῆς κ.ο.κ.

δ) Στατιστικά παρακολουθήσεως τῆς ἀγοραστικῆς ἱκανότητος καὶ ἀγοραστικῆς βουλήσεως.

5. Αἱ διενεργούμεναι ἀγοραὶ εἶναι συνάρτησις τῆς ἀγοραστικῆς ἱκανότητος¹. Σχετικῆ μετὰ τὴν ἀγοραστικὴν ἱκανότητα εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ «ζῶντος ἢ ἐνεργοῦ πλοῦτου», διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ P. Nicolas² καὶ συνισταμένη εἰς τὴν τάσιν τοῦ καταναλίσκεν καὶ

1. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὰ διάφορα ἀγαθὰ ποικίλλει ὡς γνωστὸν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν ἀτομικῶν εἰσοδημάτων. Ὅσακις χρησιμποιεῖται στατιστικαί τῆς ἀγοραστικῆς ἱκανότητος τοῦ πληθυσμοῦ παρατηροῦνται τὰ ἀκόλουθα φαινόμενα (Νόμος τοῦ Engel), ἦτοι :

α) Αὐξανομένου τοῦ εἰσοδήματος, τὸ διατιθέμενον ποσοστὸν ἐκ τούτου διὰ τροφὴν καθίσταται μικρότερον.

β) Αὐξανομένου τοῦ εἰσοδήματος, τὸ διατιθέμενον ποσοστὸν ἐκ τούτου δι' ἐνδυσιν καὶ ὑπόδησιν παραμένει περίπου σταθερὸν.

γ) Αὐξανομένου τοῦ εἰσοδήματος, τὸ διατιθέμενον ποσοστὸν ἐκ τούτου δι' ἐνοίκιον, θέρμανσιν καὶ φωτισμὸν παραμένει περίπου τὸ αὐτὸ.

δ) Αὐξανομένου τοῦ εἰσοδήματος, τὸ διατιθέμενον ποσοστὸν δι' εἶδη πολυτελείας καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγαλύτερον. Πλείονα βλ. εἰς Κ. Ἰθανασιάδου, Οἰκονομετρίαν, Ἀθῆναι 1954 (Συναρτήσεις ὠφελιμότητος καὶ καμπόλαι τοῦ Engel).

Ὁὕτω ἐξ ἐρεῦνης τῶν Allen καὶ Bowley, Family expenditure, στηριζομένης ἐπὶ πλείστοιν ἀπολογισμῶν οἰκογενειακῶν δαπανῶν, προέκυψεν ὅτι :
διὰ μέσην δαπάνην £ 482

τὰ 47% διατίθεντο διὰ τροφὴν, ἐνοίκιον, ἐνδυσιν
τὰ 6% » διὰ φωτισμὸν, θέρμανσιν, καὶ
τὰ 47% » διὰ λοιπὰς δαπάνας.

Παρ' ἡμῖν ἐκ σχετικῆς ἐρεῦνης τοῦ Ὑπ. Ἐμπορίου (καταρτιζόμενος τιμᾶριθμος) ἀναγομένης εἰς προπολεμικόν (1938) εἰσόδημα 5μελοῦς οἰκογενείας ἐκ δρχ. 3858,60 καὶ ἀντιστοίχου τοιαύτης τῶν ἐτῶν 1950 καὶ 1954 προκύπτουν τὰ ἀκόλουθα, ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς κατανομῆς τοῦ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος, κατὰ κατηγορίας ἐξόδων :

	1938	1950	1954
Τροφήμα	51,43	60,85	59,90
*Ἐνδυσιν—ὑπόδησις	10,68	17,96	17,20
*Ἐνοίκια	19,43	2,73	3,60
Εἶδη καθαριότητος	4,81	3,72	3,80
Φωτισμὸς—θέρμανσις	7,45	9,75	10,30
Διάφορα	6,40	5,39	5,20
	100,00	100,00	100,00

2. Βλ. «Le Marché Français», 1947, σελ. 10. Ὁ P. Nicolas δὲν ἐξηγεῖ τὸν τρόπον τοῦ ὁπολογισμοῦ βάσει τοῦ ὁποίου καταλήγει εἰς τὸν δείκτην τοῦ ἐνεργοῦ πλοῦτου κατὰ διοικητικὰ διαμερίσματα καὶ πόλεις, ἀπλῶς τανύζει ὅτι αἱ μεταβληταὶ τούτου ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ ἐάν πρόκειται περὶ περιοχῆς βιομηχανικῆς ἢ περιοχῆς ἀγροτικῆς. Οὕτω λέγει : Ἐάν πρό-

οὐχί ἀποταμιεύειν. Διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ « ἐνεργοῦ πλοῦτου » περιφέρειας τινὸς στηριζόμεθα ἐπὶ ὠρισμένων ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων τῆς περιοχῆς ταύτης. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν αὐτοκινήτων, ραδιοφῶνων, ψυγείων, συνδρομητῶν τηλεφῶνων, τοῦ καταναλισκομένου καπνοῦ πολυτελείας κ.ο.κ.

Σχετικὸς εἶναι καὶ ὁ δείκτης « Thompson » τοῦ ἀμερικανικοῦ πρακτορείου δημοσιεύσεων, ὅστις εἶναι ὁ μέσος ἀριθμητικὸς τῶν ἀκολουθῶν τριῶν μεταβλητῶν, ἧτοι τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοκινήτων, τῶν συνδρομητῶν τηλεφῶνων καὶ τῶν φόρων ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος¹.

6. Πέραν ὅμως τοῦ ἐνεργοῦ πλοῦτου πρέπει νὰ παρακολουθῆται καὶ ἡ ἐκάστοτε ἀγοραστικὴ βούλησις (*le vouloir d'achat*), ἧτις καθορίζει μίαν ἱεραρχίαν εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ ἀξιολογεῖ τρόπον τινὰ τὰς προσεχεῖς ἀγοράς².

Ἡ ἔννοια τῆς ἀγοραστικῆς βουλήσεως σκοπὸν ἔχει νὰ εἰσαγάγῃ μίαν κλίμακα ἀξιών εἰς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν. Ἡ διαμόρφωσις τῆς ἀγοραστικῆς βουλήσεως δεόν νὰ ἐξετάζεται τόσον μακροχρονίως ὅσον καὶ βραχυχρονίως.

ε) *Στατιστικὴ παρακολούθησις τῆς τάσεως (trend) τῆς ἀγοράς.*

7. Ἡ παρακολούθησις τῶν μεταβολῶν τῆς ἀγοράς χρησιμεύει, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν διαπίστωσιν τῆς παρούσης καταστά-

---

κεῖται νὰ ἐξετάσωμεν τὸν ἐνεργὸν πλοῦτον τῆς πόλεως Clermont - Ferrand θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οὗτος κατὰ μέγα μέρος συνίσταται ἀπὸ τὰ ἡμερομίσθια τὰ καταβαλλόμενα εἰς τοὺς ἐργάτας ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου Michelin. Ἐάν τὸ σύνολον τῶν ἡμερομισθίων μειοῦται εἴτε βραδέως εἴτε ἀποτόμως, ὁ ἐνεργὸς πλοῦτος τῆς πόλεως ταύτης ἀργά ἢ γρήγορα θὰ ὑποστῇ ἀνάλογον ἐπίδρασιν. Εἰς ἀγροτικὴν περιοχὴν πάλιν, οὗτος ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν ἢ κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Ἀντιθέτως εἰς τὰς πόλεις ἡ κατάστασις εἶναι περισσότερον σύνθετος, διότι ὁ πληθυσμὸς ἀσχολεῖται μὲ διάφορα ἐπαγγέλματα.

1. Ὑπολογίζομεν τὸν ἐν λόγῳ δείκτην δι' ἑνὸς ἀπλοῦ μέσου ὄρου ἐκάστου τῶν ἐν λόγῳ τριῶν μεγεθῶν, κατὰ περιοχὴν, διαμερίσματα, πόλεις κ.ο.κ.

2. Ὁ *M. Dourdin* εἰς τὸ ἔργον του : « 40 millions de clients attendent vos marchandises », σ. 21, ἀναφέρει ἔρευναν πραγματοποιηθεῖσαν τὴν ἐπομένην τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Παρισίων. Κατὰ ταύτην ἀπεδείχθη ὅτι οἱ καταναλωταὶ ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ εἶδη πρῶτης ἀνάγκης καὶ ἰδιαίτερώς εἰς τὰ τρόφιμα κατὰ 83%. Ἐν συνεχείᾳ οἱ αὐτοὶ ἐξετασθέντες ἠρωτήθησαν ἐκ νέου ποίας ἀνάγκης θὰ ἱκανοποιουν ἐάν διέθετον πρόσθετον ἀγοραστικὴν ἱκανότητα. Αἱ ἀπαντήσεις αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν ἀπέδειξαν ὅτι κατὰ σειρὰν ἤρχοντο : Ἡ ἐνδυσις καὶ ὑπόδησις, ἡ θέρμανσις, ἡ κατοικία, ἡ ἐπίπλωσις, ἡ ἐκπαίδευσις τῶν τέκνων των, ὁ οἰκιακὸς ἱματισμὸς, τὰ ταξίδια.

σεως και μελλοντικης εξελίξεως ταύτης, αφ' ετέρου δε διά την εξακρίβωσιν της σχέσεως μεταξύ της παραγωγής και της κυκλοφορίας των αγαθών.

Τό έν Γερμανία Ίνστιτουτον Οικονομικών Έρευνών αποστέλλει, κατ' έτος, ταχυδρομικώς πρός τόν σκοπόν τοϋτον 5.000 έρωτηματολόγια εις βιομηχάνους, χονδρεμπόρους και λιανοπωλητάς, δι' ών ζητούνται πληροφορίες περί της παραγωγής των, τοϋ κύκλου έργασιών των, των αποθεμάτων των, των παραγγελιών ώς και της προοπτικής επί τοϋ εξαγωγικοϋ των έμπορίου. Ταυτοχρόνως αι έπιχειρήσεις καλούνται να υποδείξουν εάν ή προσεχής περίοδος έν σχέσει με την προηγούμενη θά είναι «θετική», «άρνητική» ή «στάσιμος».

Έν Ίταλία διά την εξέυρεσιν της τάσεως της αγοράς ζητούνται πληροφορίες από τά κατά τόπους έμπορικά και βιομηχανικά έπιμελητήρια περί των προθέσεων των έπιχειρηματιών κατά τούς τρεις προσεχείς μήνας.

Εις τάς Κάτω Χώρας καταρτίζονται στατιστικά προγραμμάτων άκαθαρίστων επενδύσεων. Έν Γαλλία αι έπιχειρήσεις άπλώς έρωτώνται εάν διενήργησαν επενδύσεις κατά την τρέχουσαν περίοδον ή εάν προβλέπονται τιοιαῦται κατά τάς έπομένας χρήσεις. Έν καταφατική δε περιπτώσει, εάν αι προβλεπόμεναι είναι μικρότεραι ή μεγαλύτεραι τοϋ παρελθόντος. Ούτω αι έπιχειρήσεις, έφ' όσον δέν παρέχουν συγκεκριμένα αριθμητικά στοιχεία, άπαντοῦν προθυμότατα, καθ' όσον δέν άποκαλύπτουν τά έσωτερικά των μυστικά.

Αι διενεργούμεναι έρευναι επί της τάσεως των επενδύσεων και των κυμάνσεων των οικονομικών δραστηριοτήτων συνιστοῦν τρόπον τινά στατιστικάς άνευ αριθμών.

§ 2.—Αι δειγματοληψίαι.

Γενικά.

1. Αι δειγματοληψίαι άντικαθιστοῦν τάς πλήρεις στατιστικάς άπαριθμήσεις και χρησιμεύουν εις την συγκέντρωσιν στοιχείων βάσει τιθεμένων έρωτημάτων εκεί όπου έλλείπουν στατιστικά δεδομένα ή καθισταται άδύνατος ή πλήρης έρευνα της πηγής των πληροφοριών. Τά άποτελέσματα ένταῦθα έξάγονται εύχερέστερον και ταχύτερον, τό δε κόστος τούτων είναι συνήθως μικρότερον. Άντι κείμενον της δειγματοληψίας είναι, αφ' ενός μόν ο καθορισμός τοϋ έκάστοτε αντιπροσωπευτικοϋ δειγματος, αφ' ετέρου δε ή άνάλυσις των δεδομένων τούτου. Έπειδή δε τό δείγμα άποτελεῖ έν μόνον

τμήμα εκ του συνολικού « πληθυσμού » ἐπόμενον εἶναι τὰ ἐξαγά-
μενα συμπεράσματα, ὡς στηριζόμενα ἐπὶ ὠρισμένων μόνον περι-
πτώσεων, νὰ ἐμφανίζουσι σφάλματα ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένου
μεγέθους.

Ὡς ἐκ τούτου ὅσον τὸ δείγμα εἶναι εὐρότερον τόσον αἱ ἐπ'
αὐτοῦ βασιζόμεναι πληροφορίες εἶναι ἀκριβέστεραι.

2. Διὰ τὴν διεξαγωγὴν *δειγματοληψίας* ἀπαιτοῦνται τὰ κάτωθι¹ :

α) Ὁ καθορισμὸς τοῦ μεγέθους τοῦ δείγματος.

β) Ἡ ἐκλογή τῶν προσφορωτέρων μεθόδων διὰ τὴν συγκέντρω-
σιν τῶν πληροφοριῶν.

γ) Ἡ σύνταξις τοῦ ἐρωτηματολογίου.

δ) Ἡ προετοιμασία, καθοδήγησις καὶ κατεύθυνσις τῶν προσώ-
πων (ἀπογραφῶν) ἃτινα πρόκειται νὰ διενεργήσουσι τὴν ἔρευναν.

ε) Ἡ ἐπεξεργασία τῶν συλλεγεῖσιν πληροφοριῶν, καὶ

στ) Ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐκάστοτε ἀπαιτηθεῖσας δαπάνης
ὡς καὶ ἡ πρόκρισις μεταξὺ τῶν διαφόρων μεθόδων ἀναλόγως τοῦ
εἰς ἐκάστην ἀντιστοιχοῦντος κόστους.

3. Ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀκολουθουμένην διαδικασίαν τῆς
ἐκλογῆς τοῦ δείγματος αἱ *δειγματοληψίαι* βασικῶς διακρίνονται εἰς
δύο κατηγορίας. Ἦτοι :

α) Εἰς τὰς *τυχαίας*.

β) Εἰς τὰς *κατευθυνόμενας*.

Ἄν καὶ αἱ *κατευθυνόμεναι* *δειγματοληψίαι* εἶναι σήμερον εὐρέως
διαδεδομέναι ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὰς ἐρεύνας τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγο-
ρᾶς, ἐν τούτοις λόγῳ τοῦ ὅτι αὗται στεροῦνται θεωρητικῆς βάσεως,
ἀπὸ ἀπόψεως στατιστικῆς, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγκαταλείπονται καὶ
παραχωροῦν τὴν θέσιν των εἰς τὰς *τυχαίας* *δειγματοληψίας*, αἵτινες
στηριζόμεναι εἰς τὸν νόμον τῶν μεγάλων ἀριθμῶν παρέχουσι τὴν
δυνατότητα τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἐκτιμήσεως τοῦ *πιθανοῦ περιθω-
ρίου σφάλματος* καὶ ὡς ἐκ τούτου προκαθορίζουσι τὴν ποιότητα τῶν
ἐκάστοτε ἀποτελεσμάτων.

Αἱ διὰ *τυχαίας* κληρώσεως τοῦ δείγματος μέθοδοι *δειγματολη-
ψίας* διακρίνονται² :

1. Βλ. καὶ *R. Crisp*, *Marketing Research*, N. York 1957, σελ. 183 ἐπ.

2. Ὅρα παρ' ἡμῖν *Κ. Ἀθανασοπούλου* εἰς τὸ ἔργον του : Ἡ Στατιστικὴ,
Ἀθήναι 1958, σελ. 235 ἐπ., ὅστις μεθοδικῶς ἀναπτύσσει τὰ περὶ *δειγματο-
ληψιῶν*. Ἐκ τῆς *ξένης βιβλιογραφίας* συνιστῶμεν τὰ ἔργα τῶν : *W. E. Deming*,
Some Theory of Sampling, New York 1950. *William G. Cochran*, *Sampling
Techniques*, New York 1953. *Morris H. Hansen*, *William N. Hurwitz* and

- α) Είς δειγματοληψίας δι' άπλης κληρώσεως (Random Sampling).
- β) Είς δειγματοληψίας κατά στρώματα (Stratified Sampling),
αίτινες πάλιν διακρίνονται :
  - βα) Είς κατά στρώματα αναλογικάς.
  - ββ) Είς κατά στρώματα με άρίστας κατανομάς.
- γ) Είς δειγματοληψίας δύο ή περισσοτέρων βαθμών.
- δ) Είς δειγματοληψίας κατά περιοχάς.
- ε) Είς ύποδειγματοληψίας κ.ο.κ.

Προπαρασκευή του δείγματος και καθορισμός του μεγέθους τούτου.

1. Η προπαρασκευή του δείγματος.

4. Διά τήν λήψιν του δείγματος, ως ήδη έτονίσθη, όφίστονται διάφοροι μέθοδοι, εκείνο όμως τό όποϊον πρέπει νά κατευθύνη τήν προσπάθειάν μας είναι ότι τοϋτο δέον νά είναι όσον τό δυνατόν περισσότερο αντιπροσωπευτικόν του «συνόλου» ή άλλως του «πληθυσμοϋ».

Άναλόγως πρός τήν ακολουθουμένην έκάστοτε μέθοδον δυνατόν νά έχωμεν :

Δείγμα ευχαϊόν :

Έντοϋθα λαμβάνεται όλόκληρος ό πληθυσμός, άνευ ούδεμιιάς διακρίσεως ή ταξινομήσεως (κατά φύλον, έπάγγελμα, εισόδημα κλπ.) των μονάδων αίτινες τόν άπαρτιζουσι, έκ του συνόλου δέ τούτου έξάγεται τό δείγμα. Η μόνη προσοχή ή όποία πρέπει νά καταβληθῆ έν προκειμένω είναι ή έξεύρεσις τρόπου πρός έξασφάλισιν της τυχαίας έκλογής των μονάδων του δείγματος.

Πρός τοϋτο ακολουθοϋνται διάφοροι διαδικασίαι, ήτοι :

α) Η κατά τρόπον συστηματικόν λήψις έξ ένός μητρώου των προσώπων εκείνων ών ό αύξων αριθμός λήγει ή άρχεται, φέρ' είπειν, από 5 ή 2 κ.ο.κ. Οϋτω έκλέγονται τό πρόσωπα ότινα πρόκειται νά άπογραφοϋν.

β) Η δι' άπλης ή πολλαπλής κληρώσεως έκλογή των προσώπων. Και είς μέν τήν δι' άπλης κληρώσεως μέθοδον έξάγονται έκ μιιάς κληρω-

---

William Maslow, Sample Survey Methods and Theory, 2 vol., New York 1953.
Richard Crisp, Marketing research, N. York 1957, ένθα είς κεφ. 4 σελ. 93 έπ. πραγματεύεται αναλυτικώς περί της εισαγωγής της δειγματοληψίας είς τάς έρεύνας των συνθηκών της άγοράς. *Robert Ferber*, Statistical Techniques in Market Research, Mc Craw - Hill, New York 1949. *Max Adler*, L'étude du Marché, Paris 1954, σελ. 51 έπ.

τίδος οι αυξαντες αριθμοί η τα όνόματα (έάν ό « πληθυσμός » είναι περιωρισμένος) εκείνων οτινες θ' αποτελέσουν τό δείγμα. Ένώ εις την διά πολλαπλής κληρώσεως μέθοδον έπακολουθοθν άλλεπάλληλοι κληρώσεις. Ούτω, έάν πρόκειται νά διενεργήσωμεν έρευναν επί τοθ πληθυσμοθ μιās πόλεως κατά την μέθοδον ταύτην, κατ' άρχήν προβαίνομεν εις κλήρωσιν μεταξύ τών συνοικιών της, έν συνεχεία διενεργούμεν έτέραν κλήρωσιν μεταξύ τών οίκοδομικών τετραγώνων της κληρωθείσης συνοικίας, είτα δέ πραγματοποιούμεν έτέραν κλήρωσιν κατοικιών κ.ο.κ

γ) *Η διά τών τυχαίων αριθμών (random numbers) έκλογή τών προσώπων.* Έν προκειμένω έάν, επί παραδείγματι, πρόκειται νά έρωτηθώσι 50 άτομα επί 5000, πρός έξεύρεσιν εκείνων εις ά τελικώς θ' άπευθυνθώμεν, λαμβάνομεν μητρώα η καταλόγους εις ους περιλαμβάνονται ταύτα καί διά της μεθόδου τών τυχαίων αριθμών έξευρισκομεν τόν αυζοντα αριθμόν όστις άντιστοιχεί εις έν έκαστον τούτων¹.

Δείγμα κατά στρώματα :

5. Ένταόθα ό « πληθυσμός » έξ ου θά ληφθῆ τό δείγμα όποδιαιρείται εις διαφόρους ομάδας η τάξεις, ατινες καλοῦνται

1. Οι R. A. Fisher καί F. Yates, εις τό Statistical table for Biological, Agricultural and Medical Research, Έδιμβούργον 1948, παρέχουν τοιούτους πίνακας τυχαίων αριθμών. Ένδεικτικώς λαμβάνομεν ένα έκ τών πινάκων τούτων διά νά καθορίσωμεν πώς θά έκλεγώσι τό 50 πρόσωπα ατινα θά όποβληθώσιν εις την έρευναν. Έστω ότι οι τυχαίοι αριθμοί έχουν ώς κάτωθι :

0347437386	1690826659	1818079246
9774246762	1127947506	2662389775
1676622766	3524101620	2342406474
1256859926	3823168638	5236281995
5559563564	3196259147	3785943512
1622779439	8867406314	0526937060
8442175331	1490844511	0797108823
6301637859	9805511800	6871868585
3321123429	2046787890	2699616553
5760883244	6419589779	1465526875

Λαμβάνομεν τούς πρώτους 4 αριθμούς έκάστης όριζοντίου σειράς (καθ' όσον τό 5000 έχει 4 ψηφία) καί έργαζόμενοι καθέτως (κατά στήλην) σημειούμεν κάθε αριθμόν όστις περιλαμβάνεται μέχρι τοθ 5000. Ούτω θά έχωμεν : 347, 1676, 1256, 1622, 3321, 1690, 1127, 3524, 3823, 3196, 1490, 2046 κ.ο.κ.

*Αρα έκ τοθ μητρώου θά έρωτηθώσι κατά την μέθοδον ταύτην εκείνοι οτινες φέρονται μέ τούς άνωτέρω αυζοντας αριθμούς.

Περί τυχαίων αριθμών βλ. καί Κ. Αθουασιάδου, Πίνακες Στατιστικής, Αθήναι 1957.

στρώματα (strates, strati). Τα στρώματα δυνατόν νά αποτελούνται από πρόσωπα τοῦ αὐτοῦ φύλου, ἡλικίας, ἐπαγγέλματος, εἰσοδήματος, περιοχῆς κ.ο.κ.

Τά πρόσωπα τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὸ δείγμα ἐκάστου «στρώματος» ἐκλέγονται πάλιν ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ στρώματος κατὰ τρόπον τυχαῖον καί βάσει μιᾶς τῶν ὡς ἄνω ὑποδειχθεισῶν διαδικασιῶν. Δηλαδή, ἐν δείγμα κατὰ στρώματα ἰσοδυναμεῖ πρὸς δείγμα τυχαῖον ὄναφερόμενον εἰς ἓνα ὠρισμένον ὑποπληθυσμόν.

Δείγμα ποσοστίων :

6. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ δείγματος κατευθυνομένης ἐπιλογῆς, ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν μελῶν τούτου καθορίζεται ἐκ τῶν προτέρων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸς δύο ἀνωτέρω περιπτώσεις, καθ' ἃς ταῦτα ἐξελέγοντο τυχαίως, εἴτε ἐκ τοῦ «πληθυσμοῦ» ἐν τῷ συνόλῳ του, εἴτε ἐκ τούτου διαιρουμένου κατὰ στρώματα. Ἡ μέθοδος αὕτη ἀκολουθεῖται ὡσάκις ὁ σχεδιασμὸς ἐνός τυχαίου δείγματος καθίσταται δυσχερῆς ἢ καὶ ἀδύνατος.

Τὸ δείγμα ποσοστίων σχηματίζεται οὕτω κατὰ τρόπον ἐμπειρικόν καὶ ἐπιδιώκεται ὅπως ἡ ἀναλογία τῶν μελῶν τούτου ἐξ ἐκάστου στρώματος ἀντιστοιχῇ περισσότερο πρὸς τὸν ὑπὸ μελέτην «πληθυσμόν», εἰς τρόπον ὥστε νά ἐπιτύχωμεν ἀποτελέσματα ὅσον τὸ δυνατόν πληρέστερα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πραγματικότητα. Οὕτω ἐάν, φέρ' εἰπεῖν, δεδομένος πληθυσμὸς συντίθεται :

20% ἐκ δημοσίων ὑπαλλήλων

20% ἐξ ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων

40% ἐξ ἐργατῶν

10% ἐξ ἀγροτῶν

10% ἐξ ἀνηλικῶν καὶ ἄνευ ἐπαγγέλματος

ἐκλέγεται δείγμα τοιοῦτον ὥστε τοῦτο νά περιλαμβάνῃ τὰς ἀνωτέρω ἀναλογίας ἐξ ἐκάστης τάξεως.

Δέον νά παρατηρηθῇ ὅτι ἐπειδὴ τὸ δείγμα τοῦτο δέν εἶναι τυχαῖον δέν δύναται νά ἐφαρμοσθῇ ὁ λογισμὸς τῶν πιθανοτήτων καὶ νά προσδιορῶσθῇ τὸ ποσοστὸν τοῦ ἐκάστοτε διαπραττομένου σφάλματος ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων. Πάντως τὸ γεγονός τοῦτο δέν πρέπει νά μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη δέον νά ἐγκαταλειφθῇ ὡς μὴ ἐπιστημονικὴ, καθ' ὅσον ἡ δειγματοληψία τοῦ εἴδους τούτου ἴσως μὲν νά μὴ πληροῖ τὰς προϋποθέσεις ἀπὸ ἀπόψεως θεωρίας στατιστικῆς, ἐν τούτοις ὁμως δύναται νά ἰκανοποιῇ ἀπὸ πλευρᾶς κοινωνιολογίας ἢ ψυχολογίας. Ἄλλωστε, δεδομένου ὅτι ἡ μὲν σύνταξις τῶν ἐρωτηματολογίων ἀπαιτεῖ τὴν πλήρη συμ-

μόρφωσιν πρὸς τοὺς κανόνες τῆς ψυχολογίας, ἡ δὲ ταξινομησις καὶ ἔρμηνεια τῶν ἀπαντήσεων δεόν νά διενεργοῦνται ἐν ὄψει τῶν «κοινωνῶν γνωμῶν» ἐξ ὧν προήλθον—δηλαδή νά ἀναζητοῦν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἕκαστον τῶν ἐρωτηθέντων ἀτόμων προσεπάθησε νά ἐκφράσῃ εἰς τὴν ἀπάντησιν του—ἐπόμενον εἶναι νά ἐπιζητηῖται, κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς, ἡ συνδρομὴ καὶ τῶν ἀνωτέρω ἐπιστημῶν, πλὴν τῶν γνώσεων τῆς στατιστικῆς θεωρίας¹.

Δείγμα ἐπιφανείας :

7. Ἐν προκειμένῳ ἡ συνολικὴ ἐπιφάνεια ἐφ' ἧς ἐκτείνεται ἡ ἔρευνα ὑποδιαιρεῖται εἰς ἑτέρους μικροτέρους τομεῖς, ὁ δὲ τομεὺς-δείγμα ἐκλέγεται τυχαίως. Μία περιοχὴ δύναται νά ὑποδιαιρεθῇ εἰς πόλεις, ἑκάστη πόλις εἰς ὁδοὺς ἢ συγκροτήματα οἰκοδομῶν. Ἄφοῦ διενεργηθῇ ἡ τοιαύτη κατάτμησις παρέχονται εἰς τὸν ἀπογραφεὰ-ἔρευνητὴν ἀναλυτικαὶ ὑποδείξεις ἐπὶ τοῦ τρόπου ἐργασίας. Οὕτω, ἐπὶ παραδειγματι, ὑποδεικνύεται εἰς τοῦτον ὅπως στοματῶ εἰς μίαν ἀνά πέντε, φέρ' εἰπεῖν, κατοικίας, ὅπως ἐπισκέπτεται τοὺς κατοίκους τοῦ τάδε ἢ τάδε ὁρόφου, κ.ο.κ.

Ἡ μέθοδος αὕτη χρησιμοποιεῖται συχνότατα εἰς τὰς Η.Π.Α., ἔνθα συναντῶμεν ἐκτεταμένας περιοχάς, ὁ δὲ ὀνομαστικὸς κατάλογος τοῦ πληθυσμοῦ δὲν εἶναι χρησιμοποιήσιμος.

Τὸ δείγμα ἐπιφανείας εἶναι ἀπεριόριστον, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τοῦτο ἐπιλέγεται κατὰ τύχην, εἶναι δὲ περιορισμένον, καθ' ὅσον ἅπαξ τοῦτο ἐπιλεγῆ ἢ περαιτέρω ἔρευνα περιορίζεται ἐντὸς τοῦ τομέως τούτου καὶ μόνον.

2. Ὁ καθορισμὸς τοῦ μεγέθους τοῦ δείγματος².

8. Τὸ μέγεθος τοῦ δείγματος ἀποτελεῖ θέμα μεγάλης πρακτικῆς σημασίας, διότι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μονάδων τούτου ἐξαρτῶνται τὸσον ἡ ταχύτης ὅσον καὶ τὸ κόστος τῆς διενεργουμένης ἐρεύνης. Ὡς ἐκ τούτου τυγχάνει ἀνογκαῖον ὅπως ὁ εἰς τὸ δείγμα περι-

1. Κατὰ μίαν πρόσφατον ἔρευναν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν διαφόρων μεθόδων δειγματοληψίας, αἱ Ἄγγλοι στατιστικοὶ ἐξέφρασαν τὴν γνώμην ὅτι ἡ μέθοδος διὰ ποσαστῶν, παρὰ τὰ μειονεκτήματά της, δὲν θά ἔπρεπε νά παραμεριζέται, καθ' ὅσον αὕτη συχνά διδῆι καλὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων δαπανηρά. Βλ. C. A. Moser - A. Stuart, "An experimental study of quota sampling" εἰς τὴν *Journal of the Royal Statistical Society*, Σειρὰ Α', τόμ. CXVI, Μέρος 4^{ον} (1953), σ. 35].

2. Πλείονα ἐπὶ τοῦ τρόπου καθορισμοῦ τοῦ μεγέθους τοῦ δείγματος βλ. R. Crisp, Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 260 ἐπ., καὶ E. Ἀθονασσιάδῃ, Ἐνθ. ἀνωτ., τ. 3, σελ. 275 ἐπ.

ληφθησόμενος αριθμός περιπτώσεων μειωθῆ εἰς τὸ ἐλάχιστον, χωρὶς ὅμως οὗτος νὰ κατέλθῃ κάτω ὠρισμένου ὄριου.

Τὸ ὄριστον μέγεθος τοῦ δείγματος ἐξαρτᾶται ἐκάστοτε ἐκ τῆς ἐπιδιωκομένης ἀκρίβειας τῶν ἀποτελεσμάτων. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει θὰ πρέπει νὰ τονισθῆ, ὡς εἶναι ἄλλωστε γνωστὸν κατὰ τὸν νόμον τῶν πιθανοτήτων, ὅτι ὅσον τὸ εὖρος τούτου εἶναι μεγαλύτερον, τόσο ἀσφαλέστερα καὶ ἀκριβέστερα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης. Διότι δείγμα, φέρ' εἰπεῖν, ἐκ 10 προσώπων ὅσονδήποτε καὶ ἐάν ἐσχηματισθῇ μετὰ προσοχῆς, εἶναι μικρὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνίσχυρον ν' ἀπεικονίσῃ τὰς προτιμήσεις ἢ διαθέσεις ἑνὸς « πληθυσμοῦ » ἔναντι ὠρισμένου νέου προϊόντος.

Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι τὸ δείγμα δὲν ἀποτελεῖ σταθερὸν ποσοστὸν ἀνάλογον πρὸς τὸν συνολικὸν πληθυσμὸν. Δηλαδή, ἐάν πρόκειται νὰ ἐρευνηθοῦν δύο ἀγοραί, ἐξ ὧν ἡ μία περιλαμβάνει 50.000 πρόσωπα, ἡ δὲ ἑτέρα 500.000, δὲν εἶναι ἀνάγκη τὸ δείγμα τῆς δευτέρας νὰ εἶναι δεκαπλάσιον εἰς μέγεθος τοῦ δείγματος τῆς πρώτης.

9. Ἡ ἀκριβεστέρα μέθοδος δι' ἧς ἐξευρίσκειται τὸ μέγεθος τοῦ δείγματος ἐπὶ ἀπεριορίστου πληθυσμοῦ καὶ βάσει τῆς αἰτουμένης ἐκάστοτε ἀκρίβειας εἶναι ἡ χρησιμοποιουσα τοὺς τύπους τῆς μέσης ἀποκλίσεως τετραγώνου¹.

1. Ἦτοι

$$\sigma = \sqrt{\frac{p \cdot q}{N}}$$

Ἐνθα: σ = τὸ ἐπιτρεπόμενον σφάλμα

N = ὁ ἀριθμὸς τῶν μονάδων τοῦ δείγματος, δηλαδή ὁ ἀγνωστος τοῦ προβλήματός μας

p = τὸ ποσοστὸν ἐπὶ τοῖς % διὰ τοῦ ὁποίου τὸ φαινόμενον ἐπαληθεύει

q = τὸ συμπληρωματικὸν ποσοστὸν $(1 - p)$.

Ἐάν δὲν ἔχωμεν στοιχεῖα περὶ τῆς συχνότητος μεθ' ἧς ἐπαληθεύουν αἱ περιπτώσεις ἅς ἐπιθυμοῦμεν νὰ μετρήσωμεν καταφεύγομεν εἰς τὴν πλέον δυσμενῆ περίπτωσιν, ἥτις ἀπαιτεῖ τὸ μεγαλύτερον εὖρος δείγματος καὶ εἶναι ἐκεῖνη καθ' ἣν $p = q$, δηλαδή τὸ $p = 50\%$. Ἡ περίπτωσις αὕτη (ἦτοι $p = q = 50\%$) ἐφαρμόζεται δασάκις οὐδεμία πληροφορία ὑπάρχει περὶ τῆς πιθανῆς ἀριθμητικῆς τιμῆς τοῦ p .

Ἐν συνεχείᾳ καθορίζομεν τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπιτρεπόμενου σφάλματος, τῇ βοήθειᾳ δὲ τοῦ κάτωθι τύπου ἐξευρίσκομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν μονάδων τὰς ὁποίας δεόν νὰ περιλάβῃ τὸ δείγμα.

Οὕτω, ἐάν ἔχωμεν $p = 0,50 = q$

$$\sigma_p = \sqrt{\frac{p \cdot q}{N}} = \sqrt{\frac{0,5 \cdot 0,5}{N}} = \sqrt{\frac{0,25}{N}}$$

μὲ πιθανότητα δὲ 99,73% (ἢ 3σ) ὅτι τὸ διαπραττόμενον σφάλμα δὲν εἶναι

§ 3.— Ἡ ἐκλογή τῶν προφορωτέρων τρόπων διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν πληροφοριῶν.

1. Ἀναλόγως τοῦ ἐκάστοτε ἐπιδιωκομένου σκοποῦ τῆς ἐρεύνης τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ἐπιθυμητῶν πληροφοριῶν ἐκλέγεται καὶ ἡ ἐνδεδειγμένη μέθοδος τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἀπαραιτήτων στοιχείων.

Κατὰ κανόνα χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀκόλουθοι τρόποι¹:

— Ἡ δι' ἀλληλογραφίας ἐπικοινωνία.

— Ἡ προσωπικὴ συνέντευξις.

— Ἡ τηλεφωνικὴ κλήσις.

— Ἡ ἐπὶ τόπου διαπίστωσις.

— Ἡ διαρκῆς ἀπογραφή.

— Ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀπογραφομένων ἀτόμων εἰς ὠρισμένον χῶρον.

ἀνώτερον τοῦ $\pm 2\%$ τοῦ μέσου, ἔχομεν:

$$3 \sigma_p = 2\% = 0,02 \quad \text{καὶ} \quad \sigma_p = \frac{0,02}{3}$$

ἄρα:

$$\sqrt{\frac{0,25}{N}} = \frac{0,02}{3}$$

ἢ

$$\frac{0,25}{N} = \frac{0,0004}{9} \quad \text{ἢ} \quad N = \frac{0,25}{0,0004} = 5625$$

Ἐάν ἐπιδιώκωμεν πιθανότητα μικροτέραν (ἔστω 95%, ἢ 2σ), τότε μὲ τὰ αὐτὰ δεδομένα θά ἔχομεν:

$$2 \sigma_p = 2\% = 0,02$$

$$\sigma_p = \frac{0,02}{2} = 0,01$$

$$\sqrt{\frac{0,25}{N}} = 0,01 \quad \text{καὶ} \quad N = \frac{0,25}{0,0001} = 2500$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι ὅσον μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν ἐπιθυμοῦμεν τοῦ προκαθορισθέντος σφάλματος ἐπιδιώκωμεν τόσον τό μέγεθος τοῦ δείγματος διευρύνεται ἀριθμητικῶς.

Πρὸς ταχύτεραν ἐξεύρεσιν τοῦ μεγέθους τοῦ δείγματος καὶ ἀναλόγως τῆς ἐπιδιωκομένης ἐκάστοτε ἀκρίβειας κατηρτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard εἰδικοὶ πίνακες δίδοντες ἀπ' εὐθείας τὸν ἐκάστοτε ἀριθμὸν τῶν μονάδων αἵτινες δεόν νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸ δείγμα.

1. Ἀναλυτικώτερον περὶ τῶν διαφόρων τρόπων συγκεντρώσεως τῶν πληροφοριῶν βλ. εἰς *Tagliacarne*, ὁρ. cit., σελ. 25 ἔπ., καὶ *F. Bouquerel*, ὁρ. cit., σελ. 758 ἔπ. *R. Crisp*, ὁρ. cit., σελ. 191 ἔπ.

Ἡ δι' ἀλληλογραφίας ἐπικοινωνία.

2. Ὁ τρόπος οὗτος πλεονεκτεῖ, καθ' ὅσον οἱ ἐγγράφως ἐρωτώμενοι δὲν ὀφίστανται τὴν προσωπικὴν ἐπιρροὴν τῶν διενεργούντων τὴν ἔρευναν. Ἐπίσης διὰ ταύτης καθίσταται δυνατὴ ἡ συγκέντρωσις πληροφοριῶν, δι' ἀποστολῆς ἐρωτηματολογίων καὶ ἀπὸ τῶν πλεον μεμακρυσμένων καὶ ἀπομεμονωμένων περιοχῶν. Τέλος πλεονεκτεῖ καὶ κατὰ τὸ ὅτι ἡ συγκέντρωσις πληροφοριῶν ἀπαιτεῖ συγκριτικῶς μικρὸν κόστος. Ἐξ ἄλλου μειονεκτήματα τοῦ τρόπου τούτου εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

α) Τὸ μικρὸν ποσοστὸν τῶν ἀπαντήσεων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀποστελλόμενα ἐρωτηματολόγια. Συνεπεία τούτου τὸ δείγμα παύει νὰ εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸν τοῦ συνόλου, καθ' ὅσον καὶ αἱ περιωρισμένοι ὡς ἄνω ἀπαντήσεις προέρχονται κατὰ κανόνα ἀπὸ ἄτομα ἀνεπτυγμένα, ἀνιλομβανόμενα τὸ τιθέμενον ἐρώτημα, ἢ ἀπὸ πρόσωπα διαθέτοντα τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἐρωτηματολογίου. Οὕτω τὸ δείγμα, ἀναφερόμενον εἰς ὄρισμένης κατηγορίας ἀτόμων καὶ ἀποκλεῖον ἑτέρας, δὲν ἀποδίδει πιστῶς τὴν πραγματικότητα.

β) Τὸ γεγονός ὅτι πολλάκις οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀμελοῦν νὰ ἀπαντήσουν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἐνίοτε δὲ καὶ δταν ἀπαντοῦν δὲν ἐκφράζουν τὰς ἰδίας τῶν ἀπόψεις, ἀλλὰ γνώμας ἑτέρων προσώπων, ὧν ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν.

γ) Τέλος, τὸ ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου δὲν καθίσταται δυνατὴ ἡ συγκέντρωσις πληροφοριῶν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν ἐνδιαφερομένων, αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν ἀπαντήσεων.

3. Ἐνίοτε ἀντὶ τῆς ταχυδρομικῆς ἀποστολῆς τῶν ἐρωτηματολογίων ταῦτα διανέμονται μὲσω τῶν λιανοπωλητῶν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸ δείγμα εἶναι ὀλίγον ἀντιπροσωπευτικόν, καθ' ὅσον περιλαμβάνει μόνον τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα ἅτινα συνηθίζουσι νὰ ἐπισκέπτωνται προσωπικῶς τὰ καταστήματα. Ἐξ ἄλλου παρατηρήθη ὅτι οἱ λιανοπωληταὶ ἀποτείνονται συνήθως εἰς μικροπελάτας, ἐνφ' ἀποφεύγουσι νὰ ἐνοχλοῦν μὲ τοιοῦτου εἴδους ἐρωτήσεις πελάτας μεγαλυτέρου ἐνδιαφέροντος. Ἐκτὸς ὁμῶς τῶν ἄνωτέρω ὁ τρόπος οὗτος μειονεκτεῖ, καθόσον τόσον οἱ λιανοπωληταὶ ὅσον καὶ οἱ ἀνταγωνισταὶ τῆς διενεργούσης τὴν ἔρευναν ἐπιχειρήσεως μανθάνουσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεῦνης, ἧτις φυσικὸν εἶναι νὰ λαμβάνη εὐρεῖαν δημοσιότητα.

Πολλάκις διά τόν περιορισμόν τών ὡς ἄνω μειονεκτημάτων καί διά τήν ἐπίτευξιν μεγαλύτερου ἀριθμοῦ ἀπαντήσεων παρέχονται εἰς τούς ἐνδιαφερομένους βραβεῖα ἢ ἄλλου εἴδους χορηγήσεις (π.χ. εἰσητήρια κινηματογράφου ἢ δικαίωμα δωρεάν ἀποκτήσεως εἴδους τινός κ.ο.κ.). Ἐν τούτοις καί διά τοῦ τρόπου τούτου ναί μὲν αὐξάνει ὁ ἀριθμός τών ἀπαντήσεων, ἀλλ' αὐταί ἐν ὄψει τοῦ βραβείου εἶναι συνήθως μεροληπτικάι ὑπέρ τῆς ἐρωτώσεως ἐπιχειρήσεως καί ὡς ἐκ τούτου τό συγκεντρούμενον ὄλικόν τυγχάνει ἐπισηφαλές διά τήν ἀξίαν τῆς ἐρεῦνης.

Ἡ προσωπική συνέντευξις (Interview).

4. Ἐν προκειμένῳ ὁ διενεργῶν τήν συγκέντρωσιν τοῦ ὄλικοῦ ἐπισκέπτεται προσωπικῶς τόν ἐρωτώμενον καί διά τῆς ἀπ' εὐθείας μετ' αὐτοῦ συζητήσεως σχηματίζει πλήρη εἰκόνα τῆς οικονομικῆς καταστάσεως, ὡς καί τών προθέσεων καί ἀπόψεων του ἐπί τοῦ ὑπό ἔρευναν θέματος. Διά τοῦ τρόπου τούτου ἐπίσης ἀποφεύγονται αἱ ἀόριστοι¹ ἢ αἱ γενικαί² ἀπαντήσεις, αἵτινες εὐρύτατα συναντῶνται εἰς τήν προηγουμένην περίπτωσιν.

Ἐπί τῷ τρόπῳ τῶν συνεντεύξεων ἀπαιτεῖται προσωπικόν καλῶς κατηρτισμένον, ἐχέμυθον καί κυρίως εὐσυνείδητον.

Τό κόστος τῆς μεθόδου ταύτης, κατ' ἀρχήν ἀνώτερον τοῦ τῆς προηγουμένης, ποικίλλει μεγάλως ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἀναπτυσσομένου ἐρωτηματολογίου, τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκέψεων³, τῶν μεταφορικῶν μέσων τῶν χρησιμοποιουμένων ὑπό τοῦ ἀπογραφῆως κ.ο.κ. Ὁ τρόπος οὗτος πλεονεκτεῖ κυρίως κατὰ τό ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ ἀπαντήσεις τυγχάνουν ἀξιοπιστότεραι, ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ συγκέντρωσις τῶν πληροφοριῶν διενεργεῖται ταχύτερον καί ὡς ἐκ τούτου εὐρισκόμεθα πλησιέστερον πρὸς τήν πραγματικότητα.

Διά τήν ἀλληλοσυμπλήρωσιν τῶν προαναφερθεισῶν δύο μεθόδων

1. Ἦτοι « δὲν γνωρίζω », « ναί καί ὄχι » ἢ « ἐξαρτᾶται » κ.ο.κ.

2. Ὡς ἐπί παραδείγματι ἐπί ἐρωτήσεως : « διατί προτιμᾶτε τήν τάδε λάμαν ξυρίσματος ; » Ἀπάντησις γενική καί ἀχρηστος διά τήν ἔρευναν εἶναι : « διότι εἶναι καλή ».

3. Χρησιμοποιοῦνται πρὸς τόν σκοπόν τούτον εἰδικαί καρτέλλαι εἰς ἃς ἀναγράφεται ὁ ἀριθμός τῶν διενεργηθεισῶν ἐπισκέψεων μέχρι τῆς τελικῆς συναντήσεως τοῦ ἐρωτώμενου. Τό Ἰνστιτούτον E.T.M.A.R., τό ὁποῖον χρησιμοποιεῖ τοιοῦτου εἴδους βελτίαι, ἀποκλείει τῆς ἐρεῦνης τόν ἀπογραφόμενον ὅστις συμπίπτει ν' ἀπουσιάσῃ συνεχῶς μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἐπισκέψεις τοῦ ἀπογραφῆως.

δων έπενοήθη έσχάτως ή μικτή¹ λεγομένη μέθοδος, καθ' ήν προηγείται ή άποστολή γραπτοῦ έρωτηματολογίου, ή δέ δι' άπογραφών συγκέντρωσις πληροφοριών διενεργείται μόνον διά τά πρόσωπα εκείνα άμεσα άπέφυγον ν' άπαντήσουν ή άπήνησαν άορίστως, ή τέλος ύπάρχουν βάσιμοι ύπόνοιαι δι' οί ύπ' αὐτῶν δοθεῖσαι άπαντήσεις δέν άντιπροσωπεύουν τάς (δίας τῶν άπόψεως.

Ἡ τηλεφωνική κλήσις.

5. Κατ' αὐτήν έκλέγεται τό δείγμα από τόν τηλεφωνικόν κατάλογον καί έν συνεχείᾳ καλοῦνται τά άτομα εἰς τά όποία άπευθόνονται περιωρισμένα έρωτήματα². Παρά τό μικρόν κόστος τῆς τοιοῦτου είδους συγκεντρώσεως πληροφοριών, αὐτή έλάχιστα χρησιμοποιεῖται, άφ' ενός μὲν λόγω τοῦ δι' προϋποθέτει δι' ή συνδιάλεξις εἶναι βραχυτάτη καί περιορίζεται ύποχρεωτικῶς εἰς έλάχιστας γενικάς έρωτήσεις, άφ' έτέρου δέ διότι άποτεινόμεθα εἰς κοινόν λίαν περιωρισμένον (ώς οί συνδρομηταί τηλεφώνων) καί μή άντιπροσωπευτικόν τοῦ συνόλου.

Ἡ μέθοδος αὐτή χρησιμοποιεῖται σχεδόν άποκλειστικῶς μετά από ραδιοφωνικάς διαφημίσεις καί προκειμένου νά έλέγξωμεν ταχέως ένν δεδομένη έκπομπή εἶχεν έπιτυχίαν μεταξύ τῶν άκροατῶν³.

1. Τήν μέθοδον αὐτήν εἰσηγήθησαν εἰς τήν έτησίαν συνέλευσιν τῆς American Statistical Association (1946) οί Morris, Hansen καί William, άποβλέποντες κυρίως, πλὴν τῶν άλλων, εἰς τήν μείωσιν τοῦ κόστους τῆς συγκεντρώσεως τῶν στοιχείων. Βλ. Journal of the American Statistical Association, Δεκ. 1945, N° 236. «The problem of non response in sample survey».

2. Ἡ μέθοδος αὐτή τό πρώτον έχρησιμοποιήθη εἰς τάς Η.Π.Α. έν έτει 1929 υπό τῆς Cooperative Analysis of Broadcasting (C.A.B.), έπεξετάθη δέ από τοῦ έτους 1934, δι' ή C. O. Hooper Inc. έχρησιμοποίησε αὐτήν εἰς έόρυτάτην κλίμακα. Ἡ Hooper προβαίνει εἰς τήν κλήσιν τῶν άκροατῶν κατά τήν διάρκειαν τῆς έκπομπῆς (coincidental method), ένῶ αντίθετως ή C.A.B. άκολουθεῖ τήν λεγομένην recall method, δηλαδή προβαίνει εἰς τήν τηλεφωνικήν συνέντευξιν άφού περαιωθῆ ή ραδιοφωνική έκπομπή. Ἡ τελευταία άλλοτε άνεφέρετο καί εζήτηε τήν γνώμην τῶν άκροατῶν διά τάς έκπομπάς τῆς προηγούμενης ήμέρας, κατόπιν όμως, βάσει τῆς κτηθείσης πείρας, έτροποποίησε τήν μέθοδον εργασίας τῆς καί εκάλει τηλεφωνικῶς τοῦς άκροατάς μετά 4ωρον από τῆς έκπομπῆς. Ἀπό τοῦ έτους 1942 αἱ τηλεφωνικάί συνεντεύξεις άνεφέροντο εἰς προγράμματα μεταδοθέντα πρό δύο τό πολύ ὥρων. Ἡ πείρα άπέδειξεν δι' ή πρώτη μέθοδος εἶναι περισσότερον άποτελεσματική.

3. Περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καί ὀρίων, ως καί τῶν άποτελεσμάτων τῶν διά τηλεφώνου έρευνῶν βλ. άναλυτικώτερον εἰς M. N. Chappel - C. E.

Ἡ ἐπιτόπιος διαπίστωση.

6. Κατ' αὐτήν, τὰ στοιχεῖα συγκεντροῦνται δι' ὠρισμένων προσώπων ἅτινα διενεργοῦν παρατηρήσεις μεταβαίνοντα εἰς τὸν τόπον ἔνθα λαμβάνει χώραν τὸ ὑπὸ ἔρευναν φαινόμενον. Ἡ δυσκολία ἐνταῦθα, πλὴν τοῦ ὑψηλοῦ κόστους τοῦ συστήματος τούτου, συνίσταται εἰς τὴν ἐπιλογὴν προσώπων καταλλήλων, δυναμένων νὰ ἐρμηνεύουν ὀρθῶς τὴν στάσιν καὶ τὰς προθέσεις τοῦ κοινοῦ, κατὰ τὴν ἀγορὰν ἑνὸς ὠρισμένου προϊόντος.

Οὕτω, ἀντὶ νὰ διενεργήσῃ τις προσωπικὰς συνεντεύξεις μὲ 3000—4000 λιανοπωλητὰς διὰ νὰ ἐξεύρῃ τὴν ἀναλογίαν τῶν πελατῶν των—οἵτινες ζητοῦν προϊόν τι ὠρισμένου σήματος, ἀλλὰ θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ προβοῦν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τούτου διὰ προϊόντος ἑτέρου οἴκου—δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν τοιαύτην ἐκτίμησιν μέσῳ παρατηρητῶν ἐγκατεστημένων εἰς τοὺς τόπους τῆς ἀγορᾶς.

Ἡ ἀνωτέρω μέθοδος ἐνδείκνυται ἰδιαίτατα ὁσάκις προτιθέμεθα νὰ ἐξοκριβώσωμεν τὰ αἷτια ἐκεῖνα ἅτινα ἐπέδρασαν ὥστε πρόσωπόν τι, εἰσερχόμενον εἰς δεδομένον κατάστημα, μὲ πρόθεσιν πραγματικῆς ἀγορᾶς, νὰ ἐξέλθῃ τούτου εἴτε ἀπρακτον, εἴτε προμηθευθὲν ἕτερον εἶδος ἀντὶ ἐκείνου δι' ὃ εἰσηλθε. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης παρακολουθοῦνται ἐπίσης ἡ συμπεριφορὰ τῶν πωλητῶν ἔναντι τῶν πελατῶν καὶ αἱ ἐν γένει ἐπιθυμίαι τῶν ἀγοραστῶν ὡς πρὸς ὠρισμένον ἀγαθόν.

Ἡ διαρκὴς ἀπογραφή.

7. Ἐν προκειμένῳ διενεργεῖται ἀπογραφή ὠρισμένων εἰδῶν βάσει ἑνὸς ἀριθμοῦ καταστημάτων καὶ ἐν συνεχείᾳ παρακολουθοῦνται αἱ καταναλώσεις τῶν ὑπὸ κρίσιν προϊόντων. Τὸ σύστημα τοῦτο κυρίως ἐφαρμόζεται εἰς τὰ μεγάλα καταστήματα, φαρμακεῖα, παντοπωλεῖα κ.ο.κ., εἶναι δὲ λίαν διαδεδομένον εἰς Η.Π.Α., Μεγάλην Βρεταννίαν καὶ Καναδᾶν¹.

Hooper, Radio audience measurement, ἔκδ. Stephen Daye, N. York 1944.
A. B. Blankenship, How to conduct consumer and opinion research, N. York 1946.
D. Lucas - S. Britt, Advertising psychology and research, N. York 1950, σελ. 444—456, 480—484, 596—597.
H. W. Boyd - Westfall, Marketing research. Tests and cases, 1956, σελ. 125—134.

1. Οὕτω ἡ ἐταιρεία Nielsen ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ 2000 καταστήματα τροφίμων διεσπαρμένα εἰς 700 πόλεις τῶν Η.Π.Α. Μὲ τὰ ἐν λόγω καταστήματα ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν κατὰ περιοδικὰ χρονικά διαστήματα οἱ ἀπογραφεῖς καὶ λαμβάνουν ἀναλυτικὰς πληροφορίας περὶ τῶν ποσοτήτων

**Ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀπογραφομένων προσώπων
εἰς ὄρισμένον χῶρον.**

8. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην συγκεντροῦνται ἅπαντες οἱ ἀποτελοῦντες τὸ δείγμα ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χώρου, ἐνθα εἰς ἐκφωνη-
τῆς θέτει ὄρισμένα ἐρωτήματα εἰς τοὺς συγκεντρωθέντας, οἵτινες
ἀπαντοῦν γραπτῶς.

Μειονέκτημα τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι ἡ δυσχέρεια τῆς ταυτο-
χρόνου συγκεντρώσεως ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χώρου ὄλων τῶν ἀτόμων
τῶν ἀποτελοῦντων τὸ δείγμα. Πλεονέκτημα ἀντιθέτως ταύτης
εἶναι ἡ ταχεία καὶ ἄνευ ἀποχῶν λήψις τῶν ἀπαντήσεων. Τὴν μέθο-
δον ταύτην φαρμόζουν συνήθως αἱ δημόσιαι ἄρχαι, αἵτινες καλοῦν
μεμονωμένα ἄτομα ἢ ἐκπροσώπους ὄρισμένων τάξεων ὅπως παρά-
σχουν πληροφορίας ἐπὶ θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τὸ ἐμπόριον,
τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν κ.ο.κ.

§ 4.—Ἡ σύνταξις τοῦ ἐρωτηματολογίου.

Ἰσότησις τοῦ ἐρωτηματολογίου.

9. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐρεύνης τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς, εἴτε
αὕτη στηρίζεται εἰς τὴν δι' ἀλληλογραφίας ἐπικοινωνίαν, εἴτε εἰς
τὴν προσωπικὴν συνέντευξιν, ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς
ἀποτελεσματικῆς κατρίσεως τοῦ ἐρωτηματολογίου.

Τὸ ἐρωτηματολόγιον βασικῶς δυνατόν νά εἶναι γραπτὸν ἢ προ-
φορικόν. Χρησιμοποιοῦνται πολλάκις αἱ προφορικαὶ ἐρωτήσεις ἢ τὸ
«ἐκ μνήμης ἐρωτηματολόγιον» ἵνα ἀποφευχθοῦν αἱ ἀντιρρήσεις
τοῦ ἐξεταζομένου, ὅστις—ὅσονδῆποτε προφανῆς καὶ ἐάν εἶναι ὁ
σκοπὸς τῆς ἐρεύνης—δυσπιστεῖ περὶ τῆς τελικῆς χρησιμοποιήσεως
τῶν συλλεγομένων πληροφοριῶν, καὶ δὴ δὸςάκις αὗται ἄπτονται
τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως. Ἐν προκειμένῳ ὁ διενεργῶν τὴν
ἐρευναν θέτει διάφορα ἐρωτήματα εἰς τὸν ἐξεταζόμενον, ἅτινα
συγκρατεῖ ἐκ μνήμης, μετὰ δὲ τὸ πέρασ τῆς συνεντεύξεως συμπλη-
ρῶνει κατ' ἴδιον τὸ σχετικὸν ἐρωτηματολόγιον. Τὸ ἐρωτηματολό-
γιον, εἴτε περὶ γραπτοῦ πρόκειται εἴτε περὶ προφορικοῦ, δεόν ἀπα-
ραιτήτως νά πληροῖ τὰς κάτωθι προϋποθέσεις¹:

τῶν πωλήσεων κατ' εἶδος προϊόντος, τοῦ κύκλου ἐργασιῶν τοῦ πραγματο-
ποιηθέντος ἐξ ἐκάστου εἶδους κ.ο.κ., ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐξάγονται συμπερά-
σματα κατὰ προσέγγισιν ἀναφερόμενα εἰς τὸ σύνολον.

1. Βλ. καὶ *Tusliacarne*, σελ. 32 ἐπ. *Max-Adler*, op. cit., σελ. 57 ἐπ.
Stanley Payne, *The art of asking questions*, Princeton N. J. 1951.

α) Νά διευκολύνη τήν μνήμην τοῦ ἐξεταζομένου. Πρὸς τοῦτο πρέπει ν' ἀποκλείωνται αἱ ἐρωτήσεις αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὸ παρελθόν καὶ νά περιορίζωνται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς τελευταίας διενεργηθείσας ἀγοράς. Ἐπίσης ἐνδείκνυται ὅπως τίθενται συγκεκριμένα ἐρωτήματα¹.

β) Νά ἀποφεύγωνται ἐνοχλητικαὶ ἐρωτήσεις².

γ) Νά περιορίζωνται εἰς τὸ ἐλάχιστον αἱ ἐρωτήσεις αἵτινες περικλείουν τήν ἀπάντησιν³.

δ) Νά ἀποφεύγηται ἡ δημιουργία ψυχολογικῶν ἀντιδράσεων⁴.

ε) Νά κατατάσσωνται συστηματικῶς αἱ ἐρωτήσεις καὶ νά ἀποφεύγωνται μακροσκελεῖς τοιαῦται⁵.

Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα προϋποθέτει ἡ καλὴ σύνταξις ἑνὸς ἐρωτηματολογίου, ἀποτελοῦν ἀπλῶς ἐνδείξεις, καθ' ὅσον πλείστοι οἱ πορὰγοντες, φύσεως τεχνικῆς, ψυχολογικῆς καὶ ὀργανωτικῆς, πρέπει νά λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν ἐπιτυχὴ συγκέντρωσιν τῶν πληροφοριῶν.

1. Ἐπὶ παραδείγματι, ἀντὶ νά ἐρωτήσωμεν: πόσες ὀδοντόκρεμες καταναλίσκετε κατ' ἔτος; δυνάμεθα νά θέσωμεν τὸ ἐρώτημα: Ἐπὶ πόσας ἡμέρας διαρκεῖ ἐν σωληνάριον ὀδοντόκρεμας;

2. Ἐάν, φέρ' εἰπεῖν, ἐπιθυμοῦμεν νά πληροφορηθῶμεν πόσον συχνά λούονται τὰ άτομα, θά ἦτο ἀπρεπὲς νά ἐρωτηθῶσι κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: «Κάθε πόσες ἡμέρες λούεσθε»; Ἀντιθέτως θά ἦτο προτιμότερον νά τοὺς ἀπευθῶμεν τὴν ἐρώτησιν: «Πολλοὶ ὕγιονολόγοι ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι μεγάλος ἀριθμὸς λουτρῶν βλάπτει τὴν ὕγιαν. Ἔσεῖς τί νομίζετε ἐπὶ τοῦ προκειμένου»; κ.ο.κ.

3. Οὕτω ἐάν ἐρωτήσωμεν: «Πηγαίνετε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τουλάχιστον ἀπαξ τοῦ μηνός»; πολλοὶ θά ἀπαντήσουν ν α ἰ μόνον καὶ μόνον διότι ἡ ἐρώτησις ἐτέθη κατὰ τρόπον ὥστε νά προκαλεῖται θετικὴ ἀπάντησις.

4. Ἐάν, φέρ' εἰπεῖν, ἐπιθυμοῦμεν νά γνωρίσωμεν τὴν κοινὴν γνώμην ἐπὶ τῆς παραχωρήσεως βραβείων πολυτέκνων καὶ θέσωμεν τὸ ἐρώτημα: «Εἴσαθε ὑπερ τῶν βραβείων γεννήσεων, αἵτινα ἦσαν ἐν χρῆσει κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἰταλικοῦ φασισμοῦ»; εὐλογον εἶναι, ὅσα τῷ ἀκούσματι τῆς λέξεως «φασισμοῦ», πλείστα άτομα νά ἀπαντήσουν ἀρνητικῶς, ἀπὸ ἀντιδράσιν πρὸς τὸ σύστημα τῆς μὴ ἀρεσκείας τῶν.

5. Παρατηρήθη ὅτι ἡ σειρά καθ' ἣν καταχωροῦνται αἱ δυνατὰ ἀπαντήσεις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τούτων, διότι αἱ προτιμήσεις συνήθως συγκεντροῦνται ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ τελευταίας. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ τοιοῦτου μειονεκτημάτος τὰ ἐρωτηματολόγια συντίθενται κατὰ διάφορον τρόπον ταξινομήσεως τῶν ἀπαντήσεων. Οὕτω ἐάν πρόκειται νά ἐρωτήσωμεν τὸ κοινόν διὰ τὸ χρῶμα τῆς προτιμήσεώς του, εἰς τὰ ἐρωτηματολόγια εἰς ἃ παρατίθενται διάφορα χρώματα πρέπει ταῦτα νά ἀναλλάσσωνται συστηματικῶς κ.ο.κ.

10. Τό πρόβλημα τῆς ἐπιτυχοῦς καταρτίσεως τοῦ ἐρωτηματολογίου καθίσταται ἐτι δυσχερέστερον προκειμένου περί δειγματοληψίας διενεργουμένης ἐπί διεθνοῦς ἐπιπέδου, καί δὴ λόγῳ τοῦ παρεμβалλομένου παράγοντος τῆς γλώσσης. Τό πρόβλημα τοῦτο ἐμφανίζεται ἐνίοτε καί ἐντός τῆς αὐτῆς χώρας, ὁσάκις ὁμιλοῦνται ἐν αὐτῇ ταυτοχρόνως πλειονες τῆς μιᾶς γλώσσαι (π.χ. Ἑλβετία, Καναδάς κ.ο.κ.) ἢ περισσότεραι διάλεκτοι (π.χ. Ἰταλία, Ν. Ἀμερική κλπ.). Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐπιβάλλεται ἡ χρησιμοποίησις δοκιμαστικῶν ἐρωτημάτων πρὶν ἢ καταρτισθῆ τὸ τελικόν ἐρωτηματολόγιον. Γενικῶς κατὰ τὴν σύνταξιν παρομοίων ἐρωτηματολογίων πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν οἱ:

α) Λέξεις μεταφραζόμεναι εἰς ἑτέραν γλῶσσαν δύνανται νὰ ἔχουν διάφορον σημασίαν. Ἐνίοτε μάλιστα δὲν δύνανται καν' ν' ἀποδοθοῦν.

β) Πολλάκις ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξύ γραπτοῦ καί προφορικοῦ λόγου καί τὸ ποσοτὸν τῶν ἀναλφαβῆτων ποικίλλει μεγάλως κατὰ χώρας.

γ) Εἰς αλείστας χώρας πρέπει ἐπιμελῶς ν' ἀποφεύγονται τὰ ἀπ' εὐθείας ἐρωτήματα ἐπὶ θεμάτων πολιτικῶν, θρησκευτικῶν ἢ κοινωνικῶν κ.ο.κ. Ἐνταῦθα ἐνδείκνυται ἡ χρησιμοποίησις ἐμμέσων ἐρωτήσεων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι: «Οἱ κάτοικοι τῆς τάδε πόλεως τῆς χώρας σας ποίων πολιτικῶν πεποιθήσεων εἶναι;» κ.ο.κ.

δ) Πολλάκις εὐρισκόμεθα πρὸ διλήμματος ἐάν πρέπει νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἐρωτήσεις κλειστάς ἢ νὰ παράσχωμεν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ἐρωτωμένους ὅπως ἀπαντήσουν ἐλευθέρως, ὥστε νὰ ἐλέγξωμεν κατὰ πόσον ἡ ἔννοια ἀπεδόθη καλῶς εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κ.ο.κ.

Τεχνικὴ καταρτίσεως τοῦ ἐρωτηματολογίου.

11. Κατὰ κανόνα τὸ ἐρωτηματολόγιον πρέπει νὰ εἶναι μικροῦ σχήματος καί νὰ χρησιμοποιηθῆται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, διὰ νὰ καθίσταται εὐχερῆς ἡ διαλογὴ τῶν δελτίων.

Ἐὼν τὸ ἐρωτηματολόγιον πρόκειται ν' ἀποσταλῆ ταχυδρομικῶς, τὸ σχῆμα τούτου δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίῃ τὸ τοῦ ταχυδρομικοῦ δελτίου ἢ τὸ μέγεθος κοινοῦ φακέλλου. Ὁ χρωματισμὸς ἐπίσης τοῦ ἐρωτηματολογίου, ἰδίᾳ ὁσάκις τοῦτο ἀποστέλλεται ταχυδρομικῶς, ἐπιδρᾷ πολλάκις, καθ' ὅσον δέον νὰ εἶναι τοιοῦτον ὥστε νὰ ἐλκῆ περισσότερο τὴν προσοχὴν τοῦ ἐρωτωμένου καί νὰ μὴ συγχέεται μὲ ἕτερα ἀποστελλόμενα ἔντυπα. Ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται διάφορος χρωματισμὸς δι' ἐρωτηματολόγια ἀποστελλόμενα πρὸς ἄτομα διαφόρου κοινωνικῆς τάξεως ἢ διαφόρου φύλου κ.ο.κ., καί τοῦτο διὰ τὴν εὐχερεστέραν διαλογὴν τῶν ἀπαντήσεων.

Διάφορα είδη ἐρωτήσεων.

12. Τό πνεῦμα τῶν ἐρωτήσεων πρέπει νά εἶναι ὁμοίομορφον δι' ἄλλας τὰς ἐρεῦνας. Ἐπίσης πρέπει ν' ἀποκλείωνται ἐρωτήσεις παραπλανητικάι ἢ παραπειστικάι, αἵτινες ὀδηγοῦν τὰς ἐρεῦνας πρὸς μίαν ὀρισμένην ἀπάντησιν. Ἐνίοτε ἡ ἐρώτησις εἶναι τοιαύτη ὥστε μόνον δύο ἀπαντήσεις εἶναι δυναταί. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν λεγομένων «διχοτομικῶν ἐρωτήσεων» (questions dichotomiques). Ἄλλοτε πάλιν εἶναι δυναταί περισσότεραι τῆς μίαις ἐρωτήσεις. Ὁ τρόπος παραθέσεως τῶν ἐρωτημάτων εἶναι θέμα ψυχολογικῆς διαδοχῆς τῆς σκέψεως.

Κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ ἐρωτηματολογίου ἐνδείκνυται ν' ἀρχίσωμεν μὲ ἐρώτησιν εὐχάριστον, ἔστω καὶ ἐὰν αὕτη ἐλαχίστην ἢ πολλακίς οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ὑπὸ ἔρευναν ἀντικείμενον. Οὕτω προκαταλαμβάνομεν εὐμενῶς τὸν ἐρωτώμενον καὶ αὐξάνομεν τὰς πιθανότητας ἐπιτυχίας τῆς ἐρεύνης. Ἐπίσης ἐπιβάλλεται ὅπως ἐκκινῶμεν ἀπὸ ἐρωτήσεις γενικὰς καὶ καταλήγωμεν εἰς εἰδικὰς καὶ λεπτομερεῖς τοιαύτας.

13. Τὰς ἐν γένει ἐρωτήσεις διακρίνομεν :

α) *Εἰς ἐρωτήσεις κατὰ συστοίχιαν.*

Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ σειρῶν ἐρωτήσεων συνδεομένων μετὰ τὴν εἰς τὸν τρόπον ὥστε νά συνιστοῦν τελικῶς μίαν καὶ μοναδικὴν ἐρώτησιν¹.

β) *Εἰς ἐρωτήσεις ἀλληλενδέτους.*

Ἐν προκειμένῳ πρόκειται τελικῶς περὶ σειρῶν ἐρωτήσεων τιθεμένων κατὰ τρόπον ὥστε ἐκάστη νά ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προηγουμένης. Οὕτω ἡ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ ἀπάντησις εἰς τὴν πρώτην ἐρώτησιν προκαλεῖ ἢ ἀποκλείει τὰς ἐπομένας².

1. Ἐπὶ παραδείγματι :

Ἐρώτησις : Πόσα ζυμαρικά ἀναλίσκετε μηνιαίως ;

Ἀπάντησις : Κατὰ μέσον ὄρον 5 κιλά.

Ἐρώτησις : Πόσες φορές τὴν ἐβδομάδα χρησιμοποιεῖτε ζυμαρικά εἰς τὰ γεύματά σας ;

Ἀπάντησις : Κατὰ μέσον ὄρον δύο φορές.

Ἐρώτησις : Ποίαν ἡμέραν παρασκευάζετε φαγητὰ μὲ ζυμαρικά ;

Ἀπάντησις : Τὴν Πέμπτην καὶ Κυριακὴν, κ.ο.κ.

2. Ἐρώτησις : Καπνίζετε ;

Ἀπάντησις : Ναί.

Ἐάν ἡ ἀπάντησις ἦτο ἀρνητικὴ δὲν θά ὑπῆρχε λόγος συμπληρώσεως τῶν ἐπομένων ἐρωτήσεων. Ἐφ' ὅσον ὁμοίως ὁ ἐξεταζόμενος ἀπαντᾷ καταφα-

γ) *Είς ερωτήσεις άμεσους και έμμέσους.*

Και άμεσοι μόν είναι εκείνοι αίτινες αναφέρονται άπ' εύθειας εις τό υπό κρίσιν άντικείμενον, ό δέ έρωτώμενος άπαντήθ' θεληματικώς και εύθέως. Έμμεσοι δέ είναι αι κεκαλυμμένοι έρωτήσεις, αι όποιαι πολλάκις ένδεικνυται όπως τεθώσι λόγω τής λεπτότητος του θέματος.

Έάν επί παραδειγματι έρωτήσωμεν εύθέως: «Ποία είναι τά μηνιαία εισοδήματά σας, ή ποίας πολιτικός πεποιθήσεις έχετε»; κ.ο.κ. έκ τών προτέρων πρέπει νά ειμεθα βέβαιοι ότι οι έρωτώμενοι ή θά άρνηθοούν νά άπαντήσουν ή θά άποκρόψουν τήν άλήθειαν. Ένώ έάν άκολουθήσωμεν τήν μέθοδον τών έμμέσων έρωτήσεων είναι πιθανόν νά φθάσωμεν εις άκριβέστερα άποτελέσματα. Ούτω, τό άνωτέρω έρώτημα θά ήδύνατο νά τεθῆ έμμέσως ώς άκολουθώς: «Καθ' όμας, ποιον ποσόν κατά μέσον όρον χρειάζεται μηνιαίως μία οικογένεια συνθέσεως και τρόπου ζωής παρομοίου μέ τήν ιδικήν σας, χωρίς νά στερηται τών άναγκαίων, αλλά και χωρίς νά υποβάλλεται εις έξοδα ύπερπολυτελή»;

Μετά τήν έρώτησιν ταύτην έπακολουθοούν 4-5 έρωτήσεις φύσεως γενικής, εις τρόπον ώστε νά άποσπάσουν τήν προσοχήν του έρωτωμένου άπό του άρχικού έρωτήματος, και άκολουθεϊ έτέρα, έπίσης έμμεσος, ως ή άκόλουθος: «Πόσα θά ήθέλατε νά προσθέσετε εις τά μηνιαία εισοδήματα τής οικογενείας σας ώστε νά ζητε άνευ φροντίδων και υπό τάς αúτάς ως σήμερον συνθήκας»; Είναι προφανές ότι διά τής πρώτης άπαντήσεως ό έξεταζόμενος ύποδεικνύει τό εισόδημα τό όποιον θά έπεθύμει νά έχη, διά δέ τής δευτέρας τό ποσόν τό όποιον τῷ άναγκαίοι ώστε νά προσεγγίση τό ύποδειχθέν πρώτον. Ούτω ή διαφορά μεταξύ τών δύο μάς δίδει τό ύπ' αύτοθ άπολαμβανόμενον εισόδημα.

δ) *Είς ερωτήσεις μέ άπαντήσεις περιωρισμένας, έλευθέρας ή μικτάς.*

Έρωτήσεις μέ άπαντήσεις περιωρισμένας (ή κλειστάς) είναι εκείνοι καθ' ός αι άπαντήσεις είναι προκαθωρισμένοι και δέν έπιδέχονται άπαντήσεις διαφόρους άπό τάς προβλεπομένας¹. Ένώ έρωτήσεις μέ

τικώς έπακολουθοούν έτεροι έρωτήσεις, ως φέρ' ειπεϊν: «Χρησιμοποιείτε σιγαρέττα μέ φίλτρο»; Έάν πάλιν ή άπάντησις είναι θετική έπακολουθεϊ έτέρα έρώτησις, ως επί παραδειγματι: «Ποίας καπνοβιομηχανίας σιγαρέττο μέ φίλτρο προτιμάτε»; κ.ο.κ.

1. Εις τάς έρωτήσεις μέ κλειστάς άπαντήσεις παρουσιάζεται τό πλεονέκτημα ότι διευκολύνεται τά μέγιστα ή διαλογή και ή ταξινόμησις τών δεδομένων και ως έκ τούτου περιορίζεται λίαν αισθητώς τό κόστος τής έρεύνης. Τοúτο δέ διότι αι άπαντήσεις είναι προκαθωρισμένοι, πολλάκις

ελευθέρως απαντήσεις είναι εκείναι εις ἅς ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι καθωρισμένη, ἀλλ' ὁ ἐρωτώμενος δύναται νὰ ἀναγράψῃ ὅ,τι οὗτος πιστεύει. Κατὰ κανόνα αἱ ἐρωτήσεις τοῦ ὡς ἄνω εἴδους ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἀφήνουν ἐλεύθερον πεδῖον ἀπαντήσεως εἰς τὸν ἐρωτώμενον, ἀλλὰ παρουσιάζουν βασικὸν μειονέκτημα ὅτι δυσχεραίνουν τὰ μέγιστα τὴν ταξινομήσιν τῶν ἀπαντήσεων, εἴτε λόγῳ τῆς μεγάλης ἀνομοιομορφίας μεθ' ἧς ἐμφανίζονται, εἴτε λόγῳ τῆς ἀδυναμίας ἐξευρέσεως τῶν μεταξύ τούτων ὁμοίων, ἔνεκα τοῦ τρόπου καθ' ὃν δίδεται ἡ ἀπάντησις.

Τέλος, ἔχομεν τὰς ἐρωτήσεις μὲ μικτὰς¹ ἀπαντήσεις, καθ' ἅς ὅλαι αἱ ἀπαντήσεις εἶναι προκαθωρισμέναι (δηλαδὴ κλεισταί), ἀλλὰ προβλέπεται ἡ ὀλοκλήρωσις τούτων διὰ τῆς προσθήκης ἐλευθέρων ἐρωτήσεων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐάν τὸ ἐρωτηματολόγιον καταρτίζεται τὸ πρῶτον, ἐνδείκνυται ὅπως προβῶμεν εἰς δοκιμαστικὴν χρησιμοποίησιν τούτου, ἵνα ἐξακριβώσωμεν τὰς ἐλλείψεις του, ὡς καὶ τὰς τυχόν ἀντιδράσεις τοῦ ἐρωτωμένου.

Τὰ δοκιμαστικὰ ἐρωτηματολόγια² διανέμονται εἰς περιωρισμένον ἀριθμὸν προσώπων διαφόρου βαθμοῦ ἀναπτύξεως καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν διαβιώσεως καὶ μὲ διάφορον τρόπον διαμονῆς. Τοιοῦτοτρόπως πρὶν ἢ διεξαχθῆ ἡ ἔρευνα διασφαλιζόμεθα :

α) Ἐπὶ τῆς σαφηνείας καὶ λεπτολόγου θέσεως τῶν ἐρωτήσεων³.

δὲ ὑπάρχουν καὶ ἀριθμητικαὶ ἐνδείξεις τούτων ὥστε μηχανογραφικῶς νὰ συλλέγονται αὗται καθ' ὁμάδας καὶ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου πρὸς περαιτέρω ἔρευναν.

1. Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων *B. Lohy*, εἰς τὸ ἔργον του *La Psychologie et les sondages de l'opinion publique*, Paris 1940, προτείνει τὸ ἀνωτέρω σύστημα τῶν μικτῶν ἐρωτήσεων.

2. Οὕτω τὸ Ἰνστιτούτον « *Doxa* » τῆς Ἰταλίας, πρὶν ἢ διενεργῆσθαι εὐρυτάτην ἔρευναν ἐπὶ τῶν συνθηκῶν καὶ προτιμήσεων τῶν Ἰταλῶν καπινοστῶν, προέβη εἰς δοκιμαστικὴν (πλοηγόν) δειγματοληψίαν (*Sondaggio - pilota*) βάσει δειγματος 341 μονάδων, ἐνῶ τὸ συνολικὸν δείγμα τῆς τελικῆς ἐρεύνης περιλάμβανε 7500 μονάδας. Παρόμοιαι προκριματικαὶ ἔρευναι ἀποτρέπουν συγχύσεις αἰτινες συχνὰ παρατηροῦνται μεταξύ τῶν ἐρωτωμένων. Οὕτω ὁ *Philippe de Vendeville* εἰς τὸ *Études des marchés par sondages, leurs difficultés essentielles*, Paris 1950, ἀναφέρει ὅτι εἰς Ἡ.Π.Α., ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐρεύνης συντελεσθείσης ἐν ἔτει 1949 καὶ ἀφορώσης τὸ θέμα τοῦ ψυχροῦ πολέμου (*cold war*), τὸ 45% τῶν ἀπογραφέντων δὲν ἀπήντησαν, διότι εἰς τούτους ἐδημιουργήθη σύγχυσις μεταξύ «*cold*» (ψυχρός) καὶ «*coal*» (ἄνθραξ). Ὡς ἐκ τούτου οἱ πλείστοι δὲν εἶχαν γνώμην ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ πολέμου... τοῦ ἄνθρακος.

3. Ἐάν ἐπὶ παραδείγματι ἐπιθυμοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν τὰ αἷτια τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν εἰς τὴν διενέργειαν ὀρισμένων προμηθειῶν ἐκ μέρους τοῦ ἐρωτωμένου πρέπει ὁ τρόπος τῆς θέσεως τοῦ ἐρωτήματος νὰ εἶναι

β) Ἐάν καί κατὰ πόσον αἱ ἐρωτήσεις ἐπηρεάζουν τὸν τρόπον τῆς ἀπαντήσεως.

γ) Ἐάν, τέλος, οἱ ἐρωτήσεις διαδέχονται ἢ μίᾳ τὴν ἄλλην φυσιολογικῶς καὶ λογικῶς.

§ 5.—Χρησιμοποίησις τῶν συλλεγισιῶν πληροφοριῶν.

Εἰς τὸ στάδιον τοῦτο τῆς δειγματοληψίας κατὰ πρῶτον διενεργεῖται ἡ ἀναθεώρησις¹ ἢ ἀπακατάστασις τῶν ἀπαντήσεων, ἤτοι ὁ ἀποκλεισμός τυχόν ἐκουσίων ἢ ἀκουσίων χονδροειδῶν σφαλμάτων. Ἐπακολουθεῖ ἡ κωδικοποίησις² καὶ τέλος ἐπιτελεῖται ἡ τελικὴ διαλογὴ καὶ ἐπεξεργασία τῶν πληροφοριῶν.

ἀνάλογος πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν. Διότι ἐάν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀγορὰ προϊόντος τινὸς δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἴτε εἰς κάλυψιν σμέσου ἀνάγκης τοῦ ἀγοραστοῦ, εἴτε εἰς διαφημιστικὴν ἀγγελίαν ἢ ἐπίδρασιν τοῦ λιανοπωλητοῦ, εἴτε τέλος εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν ποιότητα τούτου, εὐλογον εἶναι ὅτι, ἐάν ἡ ἐρώτησις δὲν βεβαιώσῃ ἐπαρκῶς τὰ αἷτια τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν τὴν ἀπόκτησιν τούτου, οἱ ἐρωτώμενοι δυνατὸν νὰ ἀπαντήσουν διαφοροτρόπως, ὁπότε αἱ ἀπαντήσεις των δὲν θὰ δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν καὶ ταξινομηθοῦν. Οὕτω, ἐάν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προϊόντος θὰ εἶδει νὰ θέσωμεν περίπου τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: « Ποῖα εἶναι τὰ πλεονεκτήματα τοῦ τάδε προϊόντος τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν τάδε σκοπὸν; » Ἐάν δὲ πάλιν θέλωμεν νὰ ἐρευνήσωμεν τοὺς παράγοντας οἵτινες ἐπέδρασαν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ προϊόντος ἐκ μέρους τοῦ ἐρωτωμένου ὀφείλομεν νὰ ἐρωτήσωμεν περίπου ὡς ἀκολούθως: « Πῶς ἐγνωρίσατε τὴν ὀδοντόκρεμα τάδε, τὴν ὁποίαν σήμερον χρησιμοποιεῖτε; »

1. Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπαιτεῖ προσοχὴν, δι' ὃ ἐνδείκνυται ὅπως ἀνατίθεται εἰς πρόσωπα μὲ μεγάλην πείραν συνεντεύξεων καὶ ἐξάσκησιν τοιαύτην ὥστε ταχύτατα νὰ ἀπομονώνουν τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῶν ἐρωτηματολογίων εἰς ἃ παρουσιάζονται κενά. Ἐπιχειρήσεις τινὲς χρησιμοποιοῦν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τοὺς ἐπιθεωρητάς τῶν ἀπογραφῶν.

2. Μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν καὶ προσαρμογὴν τῶν ἐρωτηματολογίων ἐπακολουθεῖ ἡ ταξινομήσις τῶν ἀπαντήσεων κατὰ κατηγορίας. Ἡ ἐργασία δι' ἧς ἐκ τῶν προτέρων καθορίζονται αἱ κατηγορίαι τῶν ἀπαντήσεων καλεῖται: « σχηματισμός τοῦ κώδικος », ἐκείνη δὲ δι' ἧς αἱ βιβδόμεναι ἀπαντήσεις ταξινομοῦνται εἰς τὰς διαφόρους κατηγορίας τοῦ κώδικος καλεῖται « κωδικοποίησις ».

Περὶ τῶν ἀνωτέρω, ὡς καὶ περὶ τοῦ τρόπου διαλογῆς καὶ ἐπεξεργασίας τῶν πληροφοριῶν, βλ. ἀναλυτικῶς εἰς μελέτην μας: « Εἰσαγωγή εἰς τὰς μεθόδους ἐρεῖνης τῆς ἀγορᾶς », Ἀθῆναι 1958, σελ. 57 ἐπ.

II.—ΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ*

(*Public Relations*)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

§ 1.—Γενικό.

1. Ἡ ἐπιχειρήσις, ὄρωσα ἐντὸς τοῦ εὐρυτέρου κοινωνικοοικονομικοῦ περιβάλλοντος, ὀφείλει ν' ἀναπτύσῃ σχέσεις φιλικὰς οὐ μόνον μετὰ τῶν πελατῶν της, ἀλλὰ καὶ μετὰ παντὸς προσώπου τὸ ὁποῖον ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συμβάλλει εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ποριστικοῦ σκοποῦ της.

Αἱ ἐξειλιγμέναί σχέσεις μετὰ τοῦ κοινοῦ πρωτίστως ἐξυπηρετοῦν τοὺς, ἐπιδιωκομένους διὰ τῆς τεχνικῆς τῆς κατακτῆσεως τῆς ἀγορᾶς (*Marketing*), σκοπούς, χωρὶς βεβαίως τοῦτο νὰ σημαίῃ ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὸν τομέα τοῦ *Marketing* προδικάζει καὶ τὴν ἐπιτυχίαν της εἰς τὸ πεδῖον τῶν δημοσίων σχέσεων.

Τὸ κοινὸν σχηματίζει βεβαίως κακὴν ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ὅταν ἀντιληφθῇ ὅτι αὕτη πωλεῖ τὰ προϊόντα της εἰς ἀδικοιολογήτως ὕψηλὰς τιμὰς ἢ ὅτι εὐρίσκεται εἰς δυσμενῆ οικονομικὴν κατάστασιν ἢ πρὸ ἀδυναμίας ἐπιτεύξεως τεθέντος ὑπ' αὐτῆς σκοποῦ κ.ο.κ. Ἐξ ἴσου ὁμοίως κακὴν ἐντύπωσιν θὰ σχηματίσῃ τὸ κοινόν, ἐάν πληροφηθῇ ὅτι ἡ πολιτικὴ καὶ ἐν γένει ἡ συμπεριφορὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐναντι τῶν εἰς αὐτὴν ἐργαζομένων δὲν εἶναι ἡ ἀρμόζουσα, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἐπιχειρήσις ἐπέτυχε τόσον ἀπὸ ἀπόψεως ποιότητος παραγωγῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως κόστους καὶ τιμῶν. Ἡ παραγωγή ἑνὸς καλοῦ προϊόντος ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως οὐσιώδη, ἀλλ' οὐχὶ τὸν μοναδικὸν παράγοντα διὰ τὴν δημιουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν εὐνοϊκῶν δημοσίων σχέσεων.

* Βλ., ἀναλυτικῶς περὶ τούτων εἰς *Nystrom Paul, Marketing Handbook, New York* 1949, σελ. 533 ἔπ.

Ἡ καλλιέργεια ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπιτυχῶν σχέσεων μετὰ τοῦ κοινοῦ ἀποτελεῖ μίαν ἰδιαιτέραν τεχνικήν. Βάσει ταύτης ἐπιδιώκεται ἡ δημιουργία ἀτμοσφαιράς συμπαθείας καὶ ἐμπιστοσύνης καὶ ἐλικρινοῦς συνεργασίας, τόσοσιν μετὰ τῶν συνεργατῶν τῆς ὅσων καὶ τῶν μετ' αὐτῆς συναλλασσομένων.

Ἐσχάτως παρετηρήθη μία τεραστία ἀνάπτυξις εἰς τὸν τομέα τοῦτον, ὅστις ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἐπιστέγασμα ὄλων τῶν προσπαθειῶν μιᾶς πεφωτισμένης διοικήσεως, ἐν τούτοις ὅμως πλεῖστοι ἐπιχειρήσεις—ἰδιαιτάτα παρ' ἡμῖν—δὲν κατενόησαν εἰσέτι τὴν σοβαρότητα τοῦ ἐν λόγῳ προβλήματος, οὔτε τὸ γεγονός ὅτι μακροχρονίως τὸ συμφέρον τῆς ἐπιχειρήσεως δέον νὰ συνεξετάζεται καὶ νὰ ταυτίζεται μετὰ τὸ συμφέρον τοῦ μετ' αὐτῆς συνεργαζομένου καὶ συναλλασσομένου κοινοῦ.

2. Κατὰ τὴν διατύπωσιν ἑνὸς προγράμματος ἀποτελεσματικῆς ἀναπτύξεως δημοσίων σχέσεων δέον:

- 1) Νὰ καθορίζωνται αἱ κατηγορίαι ἢ ομάδες τοῦ κοινοῦ τῶν ὁποίων τὴν γνώμην ἐνδιαφέρεται νὰ κατακτήσῃ ἡ ἐπιχείρησις.
- 2) Νὰ σταθμίζηται ἡ στάσις ἑκάστης τῶν ἀνωτέρω ὁμάδων εἴτε πρὸς ὠρισμένην εἴτε πρὸς ἀπάσας τὰς λειτουργικὰς φάσεις τῆς ἐπιχειρήσεως.
- 3) Νὰ ἐκλέγωνται τὰ καταλληλότερα πρόσωπα καὶ τὰ προσφορώτερα μέσα διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐδραίωσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν τοιοῦτων σχέσεων.

§ 2.—Κατηγορίαι προσώπων μεθ' ὧν ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάπτυξις δημοσίων σχέσεων.

1. Ἐξ ἐπόψεως ἀρχῶν κατακτῆσεως τῆς ἀγορᾶς (Marketing) αἱ ἐπιχειρήσεις ἐνδείκνυται ὅπως βασικῶς διατηροῦν φιλικὰς σχέσεις μετὰ τὰς ἀκολουθοῦσας κατηγορίας ἢ ομάδας προσώπων:

- α) Τοὺς πελάτας τῶν.
- β) Τοὺς προμηθευτὰς τῶν.
- γ) Τοὺς μετόχους τῶν.

1. Ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας Γραφείου Δημοσίων Σχέσεων εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις μόλις ἐσχάτως κατενόηθη παρ' ἡμῖν. Οὕτω τὸ Ὑπουργεῖον Βιομηχανίας, διὰ σχετικῆς ἐγκυκλίου του πρὸς ἅπαντα τὰ Ἐμπορικὰ καὶ Βιομηχανικὰ Ἐπιμελητήρια καὶ τοὺς Συνδέσμους Βιομηχανῶν τῆς χώρας, ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων «Γραφείων Δημοσίων Σχέσεων».

- δ) Τους πιστωτάς των.
- ε) Τους υπαλλήλους των.
- ς) Τάς διοικητικές άρχάς.
- ζ) Τόν τύπον, τό ραδιόφωνον κλπ.

2. Οι πελάται. Τό γεγονός ότι άριθμός τις άτόμων άγοράζει τά προϊόντα μιās έπιχειρήσεως τοϋτο δέν σημαίνει ότι και τά πρόσωπα ταϋτα διάκεινται φιλικώς πρós αύτήν, διότι είναι ένδεχόμενον νά είναι δυσηρεστημένα από τήν στάσιν έτέρων έπιχειρήσεων ή νά αντιπαθούν ταϋτήν όλιγώτερον εκείνων. Έάν τοιοϋτόν τι συμβαίη εύλογον είναι ότι ή πελατεία αύτη εύκόλως θά μετακινηθῆ εύθός ώς έμφανισθῆ εις τήν άγοράν νέος άνταγωνιστής μέ περισσότερον έλκυστικήν πολιτικήν έξυηρητήσεως.

Οϋτω, πρós τόν σκοπόν της διαγνώσεως της έν γένει στάσεως των πελατών των έναντι των προσφερομένων ειδών, ώς και της έγ-καίρου αντιμετώπισεως των έπιθυμιών και προτιμήσεων τούτων, αί έπιχειρήσεις δέον νά προβαίνουν, ώς ήδη έτονίσθη, εις συνεχείς έρεΰνας των συνθηκών της άγοράς (Marketing Research).

Παλλάκις, και δῆ εις περιόδους άνατιμήσεως των ειδών έν τῆ άγορᾷ, ένδεδειγμένη πολιτική μέσω της όποιας άποκτάται ή έμπιστοσύνη τοϋ κοινού είναι ή παροχή άναλύσεων και έπεξηγήσεων τόσον επί τοϋ τρόπου διαμορφώσεως τοϋ κόστους και της τιμής πωλήσεως όσον και επί τοϋ ύφους τοϋ άποκομιζόμενου ύπό της έπιχειρήσεως ποσοστού κέρδους.

Πλείσται άμερικανικαί έπιχειρήσεις χρησιμοποιοϋν συστηματικώς τόν τρόπον τοϋτον της διαφημίσεως, πρós τόν σκοπόν όπως παρουσιάσουν εις τους πελάτας των τήν συμμετοχήν των διαφόρων φορέων παραγωγικών συντελεστών (μισθοί, πρῶται ύλαι, κόστος λειτουργίας, φόροι κλπ.) εις τάς ύπό τούτων καταβαλλομένας, ένίοτε, ύψηλάς τιμάς.

Πέραν όμως των άνωτέρω, διά τήν δημιουργίαν και διατήρησιν φιλικών σχέσεων μετά των πελατών άπαιτείται και ή κατάλληλος έκπαίδευσις, ίδία, των εις τά τμήματα συναλλαγών χρησιμοποιουμένων υπαλλήλων. Η άψογος εμφάνισις και συμπεριφορά τούτων, ή πλήρης ένήμερωσις των επί των ιδιοτήτων, προτερημάτων ή ένδεχομένως αδυνάτων σημείων των πωλουμένων προϊόντων, ώς και ή εις αύτούς μετάδοσις της τακτικής και γενικής πολιτικής της έπιχειρήσεως άποτελοϋν συνήθως θέματα άναπτύξεως εις μικρός ή μεγαλυτέρας ομάδας συζητήσεων, διενεργουμένας ύπό τήν αίγίδα άνωτέρων στελεχών. Οϋτω έπιδιώκεται νά καταστή πίστις εις τους

υπαλλήλους διὰ τὸ μέλλον τούτων εἶναι συνυφασμένον καὶ ἐξαρτάται ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τὴν ὁποίαν οὗτοι θὰ ἀσκήσουν καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιτυχίας τὸν ὁποῖον θὰ ἔχουν εἰς τὰς μετὰ τῶν πελατῶν τῶν ἀναπτυσσομένων σχέσεις τῶν.

Τέλος, ἐνίστε, δὲν κρίνεται ἄσκοπον ὅπως διὰ τὴν τόνωσιν καὶ ἀνάπτυξιν φιλικῶν μετὰ τῶν πελατῶν αἰσθημάτων παρέχωνται εἰς τούτους κατατοπιστικαὶ πληροφορίαι ἐπὶ τῶν τρεχουσῶν ἐργασιῶν, ὡς καὶ τῶν μελλοντικῶν σχεδίων τῆς ἐπιχειρήσεως.

3. Οἱ προμηθευταί. Ὅσον θεωρεῖται ἀπαραίτητον νὰ ὑφίστανται φιλικαὶ σχέσεις μετὰ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν πελατῶν αὐτῆς, ἄλλο τόσον ἐνδείκνυται ὅπως καλλιεργοῦνται φιλικοὶ δεσμοὶ μετὰ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν προμηθευτῶν τῆς. Φίλοι προμηθευταὶ δύνανται νὰ βοηθήσουν ποικιλοτρόπως τὴν ἐπιχείρησιν, εἴτε διὰ τῆς τακτικῆς καὶ ἐγκαίρου παραδόσεως, εἴτε διὰ τῆς παροχῆς εὐκολιῶν πληρωμῆς, εἴτε διὰ τῆς παροχῆς πληροφοριῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀγορᾶς πρώτων ὀλῶν ἢ καὶ ἐτοιμῶν προϊόντων κ.ο.κ.

Ἡ συμπεριφορὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐναντι τῶν προμηθευτῶν τῆς πρέπει νὰ εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποίαν θὰ ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ αὐτὴ ἐκ μέρους τῶν πελατῶν τῆς. Πρέπει νὰ διδῇ τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς προμηθευτὰς τῆς ὅπως ἐπιδεικνύουν καὶ διαφημίζουν τὰ ἐμπορεύματά τῶν. Πρέπει νὰ ἐκτελῇ ἐπακριβῶς τὰς μετ' αὐτῶν συνασθθείσας συμφωνίας καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ μικροπαράπονα καὶ τὰς ἀδικαιολογήτους ἐπιστροφὰς ἐμπορευμάτων δι' ἀσημάντους λόγους.

Ἄς μὴν λησμονῆται ὅτι οἱ προμηθευταὶ οὐσιωδῶς συμβάλλουν εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῆς θέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ὅτι ἡ γνώμη τούτων—ἣτις εἶναι ἀπόρροια τῶν ἀναπτυσσομένων μετ' αὐτῆς σχέσεων—ἀποβαίνει πολλὰκις μοιραία διὰ τὴν ἐξόψωσιν τῆς φήμης τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς δημιουργίας εὐμενοῦς ὑπὲρ αὐτῆς κοινῆς γνώμης.

4. Οἱ μέτοχοι. Γενικῶς, ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι αἱ ἀνώνυμοι εἰσιρεῖται, ὡς νομικὰ πρόσωπα, ἀποτελοῦν οἰκονομικοὺς ὀργανισμοὺς ἀψύχους καὶ ἀπροσώπους, διοικουμένους βάσει μιᾶς σχολαστικῆς ἱεραρχίας καθοριζομένης ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ καταστατικοῦ. Τὸ τοιοῦτον θεωρεῖται ὡς μειονέκτημα κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐταιρειῶν κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ θεραπευθῇ διὰ τῆς δημιουργίας καταλλήλων σχέσεων μετὰ τῆς διοικήσεως καὶ μετόχων. Οὕτω κατατοπιζοῦνται οἱ μέτοχοι σχετικῶς μετὰ τὰ προϊόντα, τὸ

πρόγραμμα δράσεως και την ακολουθούμενη υπό της επιχειρήσεως πολιτικήν.

Παρ' όλον ότι, κατ' αρχήν, οι μέτοχοι ενδιαφέρονται διά την οικονομικήν κατάστασιν της εταιρείας, εν τούτοις επιθυμοῦν νά γνωρίζουν τόσον τά βραχυχρόνια ὅσον και τά μακροχρόνια προγράμματα της επιχειρήσεως εἰς της ὁποίας τό κεφάλαιον συμμετέχουν. Πλεῖσταί εταιρείαί εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας της Ἀμερικῆς γνωστοποιοῦν εἰς τοὺς μετόχους των τάς ἐν γένει προσπάθειάς των διά τήν βελτίωσιν τῶν παραγομένων προϊόντων των, τά ἐπιτεύγματά των ἐκ πειραματικῶν ἐρευνῶν ἀποβλεπουσῶν εἰς τήν παραγωγήν νέων εἰδῶν, τά ἀποτελέσματα ἐκ διενεργηθείσης μελέτης καί ἀναλύσεως τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς, τήν δραστικότητα τῶν χρησιμοποιηθεισῶν μεθόδων διαφημίσως καί πλεῖστα ἕτερα θέματα ἅτινα φυσικόν εἶναι νά ενδιαφέρουν τοὺς μετόχους.

Κυριώτεροι τρόποι μεταδόσεως πληροφοριῶν εἰς τοὺς μετόχους εἶναι:

- α) Αἱ ἐτήσιαι ἐκθέσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου πρὸς τήν τακτικὴν γενικὴν συνέλευσιν.
- β) Αἱ ἀνεπίσημοι προσωρινὰ ἀναφορὰί.
- γ) Αἱ προσωπικαὶ ἐπιστολαὶ ὡς καί
- δ) Αἱ προσωπικαὶ συνεντεύξεις εἰς περίπτωσιν ἐταιρειῶν μὲ περιωρισμένον ἀριθμὸν μετόχων.

Αἱ ἐτήσιαι ἐκθέσεις εὐρύτατα χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν επιχειρήσεων οὐ μόνον ὡς μέσον παροχῆς πληροφοριῶν πρὸς τοὺς μετόχους, ἀλλὰ καί ὡς τρόποι ἀναπτύξεως εὐμενοῦς διὰ τήν ἐπιχειρήσιν κλίματος καί τονώσεως τῶν δημοσίων σχέσεων της μετὰ τῶν ὑπαλλήλων της, προμηθευτῶν, πελατῶν, δανειστῶν καί ἄλλων. Αἱ ἐκθέσεις αὗται δεόν νά εἶναι συντεταγμένα κατὰ τρόπον σαφῆ καί ἀληθῆ, νά πλαισιοῦνται δὲ μὲ ἀναλυτικὰ στατιστικὰ στοιχεῖα ἐπιτρέποντα συγκρίσεις ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐν γένει δράσεως τῆς επιχειρήσεως, ὡς καί τῆς θέσεώς της ἐν τῷ κλάδῳ εἰς ὃν αὐτὴ ἀνήκει.

5. Οἱ πιστωταί. Οἱ πιστωταί, πλὴν τῶν συγκεντρωμένων παρ' αὐτῶν πληροφοριῶν ὡσάκις πρόκειται νά προβοῦν εἰς δανεισμόν, πρέπει νά γνωρίζουν τήν ἐν γένει οικονομικήν κατάστασιν καί τήν πορείαν τῶν ὑπὸ τῆς ὀφειλετρίας ἐπιχειρήσεως διενεργουμένων ἐργασιῶν. Τήν ἀποστολήν ταύτην ἔρχεται νά ἐκπληρῶσῃ τό ἀρμόδιον τμήμα « Δημοσίων Σχέσεων » τῆς ἐπιχειρήσεως, ὅπερ ἐν τῇ προσπάθειά του ἀναπτύξεως φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῶν δανειστῶν, πλὴν τῶν ἄλλων, πληροφορεῖ τοὺτους ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως

ἀντιμετωπιζομένων προβλημάτων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν παρουσιαζομένων δυσχερειῶν εἰς τὴν ἐπίλυσίν των. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πιστωτής, ἀντλῶν ἀληθεῖς πληροφορίας ἀπ' εὐθείας παρὰ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ οὐχὶ μέσῳ τῶν τρίτων ἢ τῶν ἀνταγωνιστῶν—οἷτινες πολλάκις κακοβούλως παραποιῶν τὴν ἀλήθειαν—ἐκτιμᾷ τὴν ὀφειλέτριαν ἐπιχείρησιν διὰ τὴν εἰλικρινείαν της, συμμερίζεται τὰς ἀνησυχίας της καὶ οὐχὶ σπανίως συμμετέχει ἀποτελεσματικῶς (ἴδια ὁσάκις πρόκειται περὶ Τραπεζῶν) εἰς ἐξεύρεσιν ἐπιτυχοῦς λύσεως.

6. Οἱ ὑπάλληλοι. Ἡ ἀνάπτυξις ἐγκαρδίων σχέσεων μετὰ τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐν γένει τῶν ἐργαζομένων εὐνοεῖ—πλὴν τῶν ἄλλων—καὶ τὴν καλλιέργειαν εὐρυτέρων δημοσίων σχέσεων τῆς ἐπιχειρήσεως, διότι τὸ κοινόν ἐνδιαφέρεται νὰ γνωρίζῃ τὴν ἐν γένει συμπεριφορὰν τῆς ἐπιχειρήσεως ἔναντι τῶν εἰς αὐτὴν ἐργαζομένων.

Ὅπως οἱ εὐμενῶς διατεθειμένοι ἔναντι τῆς διοικήσεώς των καὶ καλῶς κατατοπισμένοι ἐπὶ τῆς ἀκολουθουμένης ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως πολιτικῆς ὑπάλληλοι ἀποτελοῦν φορεῖς καλῶν δημοσίων σχέσεων, οὕτω καὶ οἱ ἀπληροφόρητοι ἐπὶ τῶν προθέσεων καὶ τῆς τακτικῆς ταύτης ἀποβαίνουν ἀρνητικοὶ παράγοντες εἰς τὴν ἀνάπτυξιν εὐνοϊκῆς κοινῆς γνώμης.

Ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ προσοχὴν δεόν ν' ἀποδώσῃ ἡ διοίκησις τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν ἐμπέδωσιν καὶ ἀνάπτυξιν ἐγκαρδίων σχέσεων μετὰ αὐτῆς καὶ τοῦ ὑπαλληλικοῦ της προσωπικοῦ τοῦ ἀσχολουμένου ἰδίως μὲ τὰς πωλήσεις. Οἱ ὑπάλληλοι ἐπὶ τῶν πωλήσεων δεόν νὰ εἶναι πλήρως κατατοπισμένοι ἐπὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ πωλουμένου προϊόντος καὶ νὰ ἐκλέγωνται μετὰ μεγάλης προσοχῆς, διότι ἀποτελοῦν τὴν προμετωπίδα τῆς ἐπιχειρήσεως.

7. Αἱ διοικητικαὶ ἀρχαί. Ἡ διεθνῶς παρατηρουμένη αἰξουσα παρέμβασις τοῦ κράτους εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ οἰκονομικοῦ βίου ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην τῆς στενῆς ἐπαφῆς τῶν ἐπιχειρήσεων μὲ τὰς πάσης φύσεως διοικητικὰς ἀρχάς. Οὕτω παρατηρεῖται σήμερον ὅτι τὸ κράτος προβαίνει εἰς ἀγοράς καὶ πωλήσεις διαφόρων ἀγαθῶν, ἐμφανίζεται δὲ συχνά καὶ ὡς ἀνταγωνιστὴς πλείστων ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐξ ἄλλου τὰ λαμβανόμενα ἐκάστοτε διοικητικὰ μέτρα εὐλογον εἶναι νὰ ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς δρασεως. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ὅπως ἀναπτύσσουν σχέσεις δημοσίας καὶ πρὸς αὐτάς τὰς διοικητικὰς ἀρχάς.

Οὐχὶ σπανίως αἱ ἐπιχειρήσεις παραπονοῦνται διὰ τὴν μὴ σύμπτωσιν τῶν ἀπόψεων των μὲ τὰς ἀπόψεις τῶν κρατικῶν λειτουργῶν.

γών και ότι οι τελευταίοι αποτελοῦν τροχοπέδην εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον καὶ ὁμαλὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν των. Ἐάν τοῦτο πράγματι συμβαίη καὶ δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀκαταλληλότητα τῶν τοποθετημένων εἰς νευραλγικὰς θέσεις κρατικῶν ὑπαλλήλων, ἀσφαλῶς θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐπιχειρήσεων νὰ ἐμφανίζουσι καὶ ἀναπτύξουσιν τὰ προβλήματα των κατὰ τρόπον πειστικόν καὶ νὰ τὰ ἐντάσσουν ἐντὸς τῆς κειμένης ἐκάστοτε νομοθεσίας.

β. Ὁ τύπος. Τέλος αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις πρέπει νὰ διατηροῦν ἐγκαρδίους σχέσεις μὲ τὰ ἀνώτερα στελέχη τῶν ἐφημερίδων ἢ τοῦ ραδιοφώνου. Τοὺς ἀρμοδίους ἐπὶ τῶν θεμάτων τῶν ἐπιχειρήσεων συντάκτας δεόν νὰ προσκαλοῦν κατὰ καιροὺς καὶ νὰ ἀναπτύξουσιν εἰς αὐτοὺς καταλλήλως, ὑπὸ τύπον συνεντεύξεως, τὰ ἀπασχολοθῆντα ταύτας προβλήματα πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐν καιρῷ τῷ δεόντι προσδώσουν εἰς ταῦτα ἀνάλογον δημοσιότητα.

III.—ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΤΟΛΜΗΜΑΤΑ (*Risiko und Wagnis*)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΣ ΤΩΝ

§ I.—Γενικά.

Κίνδυνοι επιχειρηματικοί είναι τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῆς ἐπιχειρήσεως ἀβέβαια γεγονότα, ἅτινα πλήττουν δυσμενῶς εἴτε αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν, εἴτε τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ ἐπιχείρησις ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἰδρύσεως μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς ἀντιμετωπίζει πολυαρίθμους καὶ ποικίλους κινδύνους, προκαλουμένους ἐξ αἰτίων ἐνδογενῶν καὶ αἰτίων ἐξωγενῶν¹. Καὶ ἐνδογενεῖς μὲν εἶναι οἱ προκύπτοντες ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας καὶ τῆς ἐν γένει συνεργασίας τῶν ἐργαζομένων ἐντὸς τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀτόμων, ἐξωγενεῖς δὲ οἱ ἀπορρέοντες ἐκ τῆς δυσμενοῦς ἐπιδράσεως τοῦ φυσικοῦ, πολιτικοῦ, νομικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος.

Πλὴν τῶν κινδύνων ἡ ἐπιχειρηματικὴ ζωὴ γνωρίζει καὶ ἀρρήκτως εὐρίσκεται συνδεδεμένη μὲ τὰ διάφορα τολμήματα, ἅτινα ἀποτελοῦν ἐνσυνειδήτους ριψοκινδύνους πράξεις ἐκ μέρους τοῦ κερδοσκόπου ἐπιχειρηματίου.

Ἄν καὶ σαφῆς διαχωρισμὸς δέν δύναται νὰ ὑπάρξη μεταξὺ

1. Βλ. *M. Nicklisch*, εἰς *Wirtschaftliche Betriebslehre*, 6η ἔκδ., Stuttgart 1922. Ἐπίσης ὁ *Oberparleiter* εἰς *Functionen und Risikenlehre des Warenhandels*, Berlin 1930, διακρίνει, καὶ δὴ, διὰ τὸ ἐμπόριον, τέσσαρα βασικά αἰτία προκαλοῦντα κινδύνους. Ἦτοι: α) τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, β) τὸ φυσικὸν περιβάλλον, γ) τὰς διαφόρους οἰκονομικὰς μονάδας, δ) αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον (ἀγαθόν). Πλεῖστον βλ. *Théo Keller*, *La répartition non judiciaire des risques élément déperditteur* εἰς *Causes de déperditions dans l'entreprise et l'exploitation*, Neuchâtel 1947. Ἐκδοσις τῆς Association Suisse des Experts-Comptables.

κινδύνων και τολμημάτων, εν τούτοις επεκράτησαν¹ να θεωρουνται κινδυνοι τα δυσμενως μεν πληττοντα την επιχειρησιν γεγονότα, αιτινα όμως είναι δυνατόν να σταθμισθώσι και επομένως να υπολογισθώσι και μετατραπώσιν εις κόστος², ενω αντιθέτως χαρακτηρίζονται ως τολμήματα τα μη δυνάμενα να σταθμισθούν, και ως εκ τούτου ν' ασφαλισθούν, γεγονότα. Αι εκ των τολμημάτων δυσμενείς συνεπειαι δέν συνιστούν δια την επιχειρησιν κόστος αλλά μεταφέρονται απ' ευθείας εις τα αποτελέσματα (ζημίας). Αι επιχειρήσεις εσχάτως, δια λόγους προνοιας και επ' όσον αι συνθηκαι της αγοράς επιτρέπουν ανάλογον επιβάρυνσιν των τιμών προσφοράς, ενεργούν τρόπον τινά είδος τι αύτασφαλίσεως των τολμημάτων των, την δέ κατ' εκτίμησιν υπολογισθείσαν επιβάρυνσιν προσθέτουσιν εις τό κόστος των.

Οι κινδυνοι και τα τολμήματα προκαλουνται εν γένει εκ της πλημμελοδς οργανώσεως της επιχειρήσεως, επιμελής ως εκ τούτου διερευνήσιν των συνθηκών δράσεως της επιχειρήσεως είναι δυνατόν να αποτρέψη κατά μέγα μέρος τας δυσμενείς συνεπειας τας προκαλουμένας εκ τούτων.

Τά σημαντικώτερα αίτια τα προκαλούντα τας εκ των κινδύνων απωλειας οφείλονται εις τας κατωτέρω κατηγορίας παραγόντων³:

1) Τήν κοινότητα εκμεταλλεύσεως, εν η δυνατόν να συναντώμεν έλλειψιν πνεύματος συνεργασίας μεταξύ των εργαζομένων, ανεπιτυχή επιλογήν και εκπαίδευσιν του προσωπικού, απουσίαν στοιχειωδών προϋποθέσεων παροχής εργασίας υπό υγιεινούς όρους κ.ο.κ.

2) Τα εν γένει όλικά, έξ ων δυνατόν να προκύπη υπερβολική άνάλωσις ύλικών η άσκοπος χρησιμοποίησις τούτων, πλημμελής μέθοδος προμηθείας και άτελής έλεγχος των αγοραζομένων ειδών κ.ο.κ.

3) Τήν παραγωγήν, και δη την άνεπαρκή προετοιμασίαν και κατανομήν εργασίας, την άντιοικονομικήν κατασκευήν, την δημιουργίαν παραγωγικής δυναμικότητος άνωτέρας της αναγκαίουσης η έντονον πτώσιν του παραγωγικού βαθμού άπασχολήσεως κ.ο.κ.

4) Τήν διοίκησιν, και δη την δαπανηράν οργάνωσιν της όλης επιχειρήσεως, την άνεπαρκή λογιστικήν παρακολούθησιν και εν γένει έλλειψιν όρθου λογισμού, έσφαλμένην τοποθέτησιν κεφαλαίου κλπ.

1. Βλ. G. Fischer, Allgemeine Betriebswirtschaftslehre, Heidelberg 1957, σελ. 411 επ.

2. Είτε δι' ασφαλίσσεως είτε δι' αύτασφαλίσεως.

3. Βλ. G. Fischer, ενθ' άν., σελ. 412.

5) Τὴν διάθεσιν, καὶ δὴ τὴν ἑλλειψὶν ἀξιοπίστου στατιστικῆς καὶ ἀγνοίαν τῆς κερδοφόρου ἰκανότητος ἐκάστου προϊόντος, τὴν ἐσφαλμένην πολιτικὴν τιμῶν, τὴν ἀνεπαρκῆ ὀργάνωσιν διαθέσεως καὶ ἔρευναν τῆς ἀγορᾶς, τὴν ἄσκοπον ἢ ἀνεπαρκῆ διαφήμισιν, τὴν ἀντισοικονομικὴν διατήρησιν ἀποθέματος καὶ ἐν γένει διαμόρφωσιν λίαν ὕψηλοῦ κόστους διαθέσεως.

Ἐπίσης, συνήθη τολμήματα προκαλοῦντα ζημίας εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

— Τολμήματα λόγῳ ἐγγυήσεως ἢ ἀποζημιώσεως τοῦ πελάτου συνεπεῖα ἀναλαμβανομένης εὐθύνης ἄρτίας λειτουργίας, ἐπὶ τινα χρόνον, τοῦ πωλουμένου εἴδους (συνήθως ἐπὶ μηχανημάτων).

— Τολμήματα λόγῳ ἐσφαλμένης ἢ ἐσκεμμένης ἐκτιμήσεως τῶν ἀκριβῶν ἀποσβέσεων.

— Τολμήματα λόγῳ ἐκτελέσεως ὑπερβολικῶν δαπανῶν εἰς ἀποτυχούσας ἐρεῦνας.

— Τολμήματα λόγῳ διατηρήσεως ὑπερβολικῶν ἀποθεμάτων, ἅτινα σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ὑπέστησαν φθοράν, παλαιώσιν ἢ ἐτέθησαν ἐκτὸς μόδας.

— Τολμήματα λόγῳ διαθέσεως εἰδῶν μὲ ζημίαν ἢ ἀνευ ἐπαρκῶν ἐγγυήσεων κ.ο.κ.

§ 2.—Κατηγορίαι κινδύνων.

— Βασικῶς, ὡς ἀνωτέρω ἐτονίσθη, οἱ ἐν γένει κίνδυνοι, ἀναλόγως τῆς πηγῆς προελεύσεώς των, διεκρίθησαν εἰς ἐνδογενεῖς ἢ ἐξωεπιχειρηματικούς καὶ ἐξωγενεῖς ἢ ἐξωεπιχειρηματικούς.

— Περαιτέρω, καὶ ἀναλόγως τῶν βασικῶν λειτουργιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως¹, δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τοὺς κινδύνους εἰς τὰς κάτωθι κατηγορίας:

α) *Εἰς κινδύνους χρηματοοικονομικῆς λειτουργίας.* Οὗτοι εἶναι ἀπόρροια ἐλλείψεως χρηματοοικονομικῶν μέσων, ἐμφανίζονται δὲ εἰδικώτερον, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν ἀνεπαρκείας συνολικοῦ κεφαλαίου ἢ κεφαλαίου κινήσεως, εἴτε ὡς δυσχέρεια ταμειακῆς ρευστότητος μονιωτέρας φύσεως.

Πρὸς ἀντιμέτωπισιν τοῦ εἴδους τούτου τοῦ κινδύνου ἐπιβάλλεται εἴτε ἡ αὐξήσις τοῦ κεφαλαίου, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀνεπαρκείας συνολικοῦ ἢ κεφαλαίου κινήσεως, εἴτε ἡ ἄσκησις καταλλήλου πολι-

1. Βλ. Brunerie G., Organisation et réorganisation des Entreprises, Paris 1947.

τικής ταμειακής ρευστότητας, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται στενότης διαθέσιμων μέσων.

β) *Εἰς κινδύνους τεχνικῆς λειτουργίας.* Οὗτοι ἐμφανίζονται εἴτε ὡς ἀνεπάρκεια ἀποδόσεως ὑφισταμένων μέσων παραγωγῆς, εἴτε ὡς ἔλλειψις μέσων παραγωγῆς. Ἡ πρώτη ἐκδηλοῦται ὁσάκις παρουσιάζονται ὑπερβολικαὶ φύραι, σπατάλαι ὑλῶν, ῥύξημένος ἀριθμὸς κακῶν τέχνων προϊόντων, ἢ μείωσις τῆς ἀποδόσεως τῶν μηχανικῶν μέσων καὶ ἐν γένει ἐγκαταστάσεων ἢ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως (λόγῳ κακῆς χρησιμοποίησεως, ἀσυστηματοποιήτου κατανομῆς, ἀσκόπου μετακινήσεως τούτου ἢ τέλος μὴ ἐφαρμογῆς τοῦ ἐνδεδειγμένου συστήματος ἀποζημιώσεως). Ἡ δευτέρα παρουσιάζεται ὁσάκις ἀναπτύσσονται αἱ ἐργασίαι τῆς ἐπιχειρήσεως, ὁπότε αὕτη ὀφείλει ἢ νὰ προβῆ εἰς ἐπέκτασιν τῶν ἐγκαταστάσεών της ἢ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν αὐξησιν τῆς ἀποδόσεως τῶν ἤδη ὑφισταμένων.

γ) *Εἰς κινδύνους ἐμπορικῆς λειτουργίας.* Οὗτοι κατὰ κανόνα διακρίνονται εἰς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς. Καὶ ἐσωτερικοὶ μὲν εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες ὀφείλονται εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν μέσων ἢ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἀποδοτικότητος, ἐξωτερικοὶ δὲ οἱ κίνδυνοι οἵτινες προκύπτουν ἐκ τῆς μειώσεως τῆς καταναλώσεως, ὀφειλομένης εἴτε εἰς γενικωτέραν οἰκονομικὴν κρίσιν, εἴτε εἰς εἰδικωτέρας συνθήκας τῆς ἐπιχειρήσεως.

δ) Τέλος, *εἰς κινδύνους ἀναγομένους εἰς τὴν διοικητικὴν λειτουργίαν,* εἴτε δὲ καὶ *εἰς τὴν λογιστικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως.* Οἱ κίνδυνοι οὗτοι, προερχόμενοι ἐκ τῆς διοικήσεως ἐγκεφάλου τρόπον τινὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ λεχθῆ ὅτι ἀποτελοῦν καὶ τοὺς σοβαρωτέρους, καθ' ὅσον αἱ συνέπειαι τούτων ἐπεκτείνονται αὐτομάτως ἐφ' ὅλων τῶν λειτουργιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὅμως (ἰδιαίτερος ἐπίσης σημασίας εἶναι καὶ οἱ κίνδυνοι τῆς κακῆς λογιστικῆς ὀργανώσεως, ἔνεκα τῆς ὁποίας παρέχονται εἰς τὴν Διοίκησιν ἀνεπαρκεῖς ἢ παράκαιροι πληροφορίες ἐπὶ τῆς ἐν γένει πορείας τῆς ἐπιχειρήσεως.

— Ἀναλόγως τοῦ φορέως τοῦ κινδύνου δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τούτους εἰς *κινδύνους ἐργασίας, κινδύνους περιουσίας, κινδύνους κεφαλαίου.*

— Ἀναλόγως τῆς δυνατότητος ἀνιχνεύσεως τούτων εἰς κινδύνους φατεροῦς, π.χ. ζημία προκληθεῖσα ἐξ ὑποτιμήσεως ἐμπορευμάτων, καὶ κινδύνους λανθάνοντος, ὁσάκις δὲν καθίσταται εὐχερῆς ἢ ἀμεσος διάγνωσις των, π.χ. ὑπεξαίρεσις ἐμπορευμάτων ἢ πρῶτων ὑλῶν διαπιστουμένη κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἀπογραφῆς.

— Τέλος, αναλόγως τῶν φάσεων τῆς ἐπιχειρηματικῆς δράσεως οἱ κίνδυνοι διακρίνονται: εἰς κινδύνους ἐκμεταλλεύσεως καὶ κινδύνους συναλλαγῶν.

Ἰδιόζοντες κίνδυνοι ἐκμεταλλεύσεως εἶναι: ὁ κίνδυνος ἰδρύσεως καὶ ὁ κίνδυνος παραγωγῆς.

Εἰς τὸν κίνδυνον ἰδρύσεως περιλαμβάνονται εἰδικώτερον: ὁ κίνδυνος τῆς ἐξευρέσεως τοῦ ἀναγκαιοῦτος κατὰ τὴν ἰδρυσιν κεφαλαίου, ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς μὴ καταλλήλου ἐκλογῆς τῆς νομικῆς μορφῆς καὶ ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς μὴ ὀρθολογικῆς ἐγκαταστάσεως.

Εἰς τὸν κίνδυνον παραγωγῆς, πλὴν ἐκείνων οἵτινες ἀναφέρονται εἰς ζημίαν καὶ φθοράς τοῦ ὀλικοῦ ἐξοπλισμοῦ, εἰδικώτερον περιέχονται οἱ κίνδυνοι ἐργασίας καὶ οἱ κίνδυνοι χρηματοδοτήσεως.

Οἱ κίνδυνοι ἐργασίας δυνατόν νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς μὴ ὀρθῆς ἐκλογῆς ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, ἢ ἐκ τῆς ἐλλείψεως εἰδικοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἢ ἐκ τῆς ἐπελεύσεως ἐργατικῶν ἀτυχημάτων.

Οἱ κίνδυνοι χρηματοδοτήσεως τῆς παραγωγῆς προκύπτουν ὁσάκις δυσχεραίνεται ἢ καὶ πολλακίς διακόπτεται τὸ παραγωγικὸν κύκλωμα λόγῳ ἐπαχθοῦς προμηθείας ἢ καὶ ἀδυναμίας ἐξευρέσεως τοῦ ἀναγκαιοῦτος εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν κεφαλαίου κινήσεως.

Χαρακτηριστικοὶ κίνδυνοι συναλλαγῶν εἶναι: ὁ κίνδυνος προμηθείας καὶ ὁ κίνδυνος διαθέσεως.

Ὁ κίνδυνος προμηθείας ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἀγορὰν πρῶτων, βοηθητικῶν ἢ δυναμικῶν, ὑλῶν ἢ καὶ ἐτοιμῶν προϊόντων. Ἐνταῦθα ὁ κίνδυνος συνίσταται εἰς τὴν μὴ ἐκλογὴν τῆς καταλλήλου ἀγορᾶς προμηθείας, ἢ τὴν ἀγορὰν εἰς ἀκατάλληλον χρόνον, ἢ τὴν ποσοτικῶς ἀστοχὸν καὶ ποιοτικῶς ἀκατάλληλον προμήθειαν εἰδῶν, ἢ τέλος τὴν δαπανηρὰν μεταφορὰν τούτων.

Ὁ κίνδυνος διαθέσεως κυρίως προκύπτει ἐκ τῆς μὴ ἐπιτεύξεως ἱκανοποιητικῆς τιμῆς διαθέσεως, ἢ μὴ πραγματοποιήσεως ἑνὸς ἐλαχίστου κύκλου ἐργασιῶν, ἢ τέλος ἐκ τῆς ἀπωλείας μέρους τῶν χορηγηθεισῶν κατὰ τὴν πώλησιν πιστώσεων. Ἐπὶ πωλήσεων διενεργουμένων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀνακύπτουν καὶ πρόσθετοι κίνδυνοι λόγῳ μεταβολῆς τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος.

§ 3.— Ἡ πολιτικὴ κατὰ τῶν κινδύνων (*Risikopolitik*).

Ἡ πολιτικὴ κατὰ τῶν κινδύνων ἀποβλέπει εἰς τὴν λήψιν τῶν ἀπαραιτήτων μέτρων (φύσεως τεχνικῆς ἢ διοικητικῆς) διὰ τὴν καθ'

οιονδήποτε τρόπον πρόληψιν, περιορισμόν και εξασφάλισιν της επιχειρήσεως έναντι των εκ τούτων δυσμενών συνεπειών¹.

Ἡ πρόληψις ἢ ἀποτροπή τοῦ κινδύνου συνίσταται εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ κινδύνου ἄμα τῆ γενέσει του.

Ὁ περιορισμὸς τοῦ κινδύνου ἐπιδιώκει τὴν σμίκρυνσιν τῶν δυσμενῶν ἐκ τῶν κινδύνων συνεπειῶν, δεδομένου ὅτι ἡ τελεία ἀποτροπή ἢ ἀποσόβησις τούτων καθίσταται συνήθως ἐκ τῶν πραγμάτων δυσχερῆς, ἀν μὴ καὶ ἀδύνατος. Ἡ σμίκρυνσις αὕτη ἐπέρχεται συνήθως διὰ τῆς κατατμήσεως τῶν κινδύνων, δι' ἧς ὁ κίνδυνος κατανέμεται κατὰ τόπον, χρόνον, πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἐπὶ παραδείγματι, δύναται τοπικῶς νὰ κατανεμηθῆ ὁ κίνδυνος διὰ καταλλήλου διαχωρισμοῦ τόσοσ τῶν τμημάτων τῆς ἐκμεταλλεύσεως ὅσον καὶ τῶν περιοχῶν τῆς ἀγορᾶς (Markt), ἢ χρονικῶς δύναται νὰ σμικρυνθῆ ὁ κίνδυνος ὁσάκις ἡ ἐπιχειρήσις ἀναμένει τὸ εὐνοϊκώτερον χρονικόν σημεῖον προμηθείας ἢ πωλήσεως. Ἐπίσης ἡ προσωπικὴ κατάτμησις τοῦ κινδύνου ἐπέρχεται ὁσάκις ἡ ἐπιχειρήσις ἀποφεύγει τὴν εἰς περιορισμένον ἀριθμὸν προσώπων χορήγησιν μεγάλων πιστώσεων καὶ κατανέμει ταύτας εἰς πολυαριθμους μικροτέρους ὀφειλέτας.

Τέλος ἡ ἐξασφάλισις ἑναντι τοῦ κινδύνου ἐπέρχεται διὰ τῆς ἀσφαλίσεως τούτου.

Ἐνταῦθα ὁ κίνδυνος μετατοπίζεται, διὰ δὲ τῆς καταβολῆς πρὸς τὴν ἀσφαλιστικὴν ἐπιχειρήσιν ὠρισμένου ἀσφαλιστροῦ μετατρέπεται εἰς σταθερὸν συντελεστὴν κόστους. Ἀσφαλίσεις εἶναι δυναταὶ δι' ὅλας τὰς περιπτώσεις κινδύνου, ἐφ' ὅσον ἀφοροῦν οἰονδήποτε περιουσιακὸν στοιχεῖον. Βεβαίως, τὸ καταβαλλόμενον ἀσφαλιστρον ἀποβαίνει εἰς βάρος τῆς ἐπιχειρηματικῆς προσόδου, πλὴν ὅμως ἡ ἑναντι τούτου παρεχομένη ὑπηρεσία συνίσταται εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ποριστικῆς δραστηριότητος τῆς ἐπιχειρήσεως, τόσοσ πρὸς ὄφελος τῶν φορέων ταύτης ὅσον καὶ πρὸς τὸ γενικώτερον συμφέρον ὁλοκλήρου τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ τολμήματα, αἵτινα, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐτονίσθη, τυγχάνουσ συνυφασμένα μὲ τὴν ὀλην κερδοσκοπικὴν δρᾶσιν τῆς ἐπι-

1. Ὁ *Lysowski*, βλ. *G. Fischer*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 425, εἰς εἰδικὴν πραγματείαν του μὲ τίτλον « Διάρθρωσις καὶ πολιτικὴ κινδύνων » εἰς τὴν Ἑλβετικὴν ἐπιθεώρησιν « Ἐπιχειρήσις » (Τεύχος 3, 1947, Τεύχος 1 καὶ 2, 1948) διακρίνει τὰ κάτωθι τρία βασικά μέτρα τῆς πολιτικῆς τῶν κινδύνων: α) Μέτρα τὰ ὁποῖα ἀποσοβοῦν ἐντελῶς τὴν ἑλευσιν τοῦ κινδύνου. β) Μέτρα τὰ ὁποῖα σμικρύνουσ τὰς συνεπείας ἐκ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ κινδύνου καὶ γ) Μέτρα τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν πρόληψιν ἀλλὰ μόνον τὴν ἐξασφάλισιν ἑναντι τοῦ ἐπελθόντος κινδύνου.

χειρήσεως, ταῦτα παραμένουν ἀνασφάλιστα, ὡς μὴ δυνάμενα νὰ σταθμισθῶσι. Συνεπῶς τὸν κίνδυνον τούτων ἐπωμίζεται κατὰ ἕνα οἰονδήποτε τρόπον ἡ ἐπιχείρησις.

Ὁ συνετός ἐπιχειρηματίας περιορίζει ἢ καὶ ἀποφεύγει τὰ τολμήματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κερδοσκόπον, ὅστις, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως ἐπιτύχη ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερα κέρδη, κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν μονίαν ἐπικινδύνων τολμημάτων. Δέον ἐπ' εὐκαιρίᾳ νὰ τονισθῇ ὅτι ἐπιχειρήσεις ὧν τὸ κεφάλαιον σχηματίζεται διὰ πολυαριθμῶν ἐπὶ μέρους εἰσφορῶν (Ἄνωνυμοὶ Ἑταιρεῖαι) ἢ ἀπασχολοῦσαι πολυπληθῆς προσωπικόν, πρέπει νὰ ἀποφεύγουν τοιαῦτα ἐπικινδύνα τολμήματα, διότι ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας οὐ μόνον πλήττονται οἱ μέτοχοι, συνήθως μικροκεφαλαιοῦχοι ἐπιδιώκοντες μίαν σταθερὰν ἀποδοτικότητα μεγαλύτεραν τοῦ ἐπιτοκίου ἐκτοκισμοῦ, ἀλλὰ τίθενται ἐν κινδύνῳ, λόγῳ ἀδυναμίας περαιτέρω ἀπασχολήσεως, καὶ οἱ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ἐργαζόμενοι, οἵτινες οὐδόλως ἐπιτρέπεται νὰ παραμελοῦνται, ὡσάκις ὁ ἐπιχειρηματίας προτίθεται νὰ ἀναλάβῃ τὴν διενέργειαν ἐπικινδύνου τολμήματος. Ἴδιον διατὶ ἡ διενέργεια κερδοσκοπίας ἐνδείκνυται ἴδιον εἰς ἀτομικὰς ἐπιχειρήσεις ἀπασχολούσας ὀλιγάριθμον προσωπικόν, ἐνθα διακυβεύονται μόνον τὰ ἴδια τοῦ ἐπιχειρηματίου κεφάλαια.

Πρέπει, τέλος, νὰ τονισθῇ ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις προκειμένου ν' ἀναλάβουν τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς τολμήματος καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχουν τρόπον τινα ἕνα καταμερισμὸν τοῦ κινδύνου καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραιότητός των, συνήθως προβαίνουν εἰς συνεργασίας μετ' ἄλλων ἐπιχειρήσεων (ὑπὸ μορφήν καρτέλ ἢ ἄλλου συνασπισμοῦ), ἢ ἰδρύουν αὐτοτελεῖν νέαν ἐπιχείρησιν ἀναλαμβάνουσαν ἀποκλειστικῶς τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς τοιαύτης παρακεκινδυνευμένης πράξεως.

Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

Η ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΣΥΝΘΗΚΑΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ*

§ 1.— Έννοια, σκοπός, χρησιμότης.

1. 'Ο προγραμματισμός (planning, planification) αποτελεί την συστηματικήν εφαρμογήν της πρώτης κατά Fayol¹ αρμοδιότητος της διοικητικής λειτουργίας, ήτοι της προβλέψεως.

'Η επιχείρησις πρέπει να προγραμματιζή την έν γένει δραστηριότητά της κατά τρόπον ώστε να μη αλφινιδιάζεται έκ των γεγονότων, αλλά έγκαιρως και καταλλήλως ν' αντιμετωπίζη άπάσας τάς συνεπεία της δράσεώς της έμφανιζομένης ανάγκας.

'Αναλόγως της φύσεως της επιχειρήσεως, της εποχής και της έν γένει καταστάσεως της αγοράς ή διάρκεια προβλέψεως ποικίλλει έκάστοτε χρονικώς. Συνήθης² διάρκεια προβλέψεως είναι ή έτησια.

* *Ειδική βιβλιογραφία*: *Cove S. R.*, Budgetary control, Standard Costing and Factory Administration, New York 1955. *Court H. P.*, Budgetary Control, New York-London 1952. *Heckert J. B.*, Business Budgeting and Control, New York 1955. *Loeb P.*, Le Budget de l'Entreprise, Paris 1956. *Thibert R. B.*, La Gestion Prévisionnelle et Contrôlée de l'Entreprise, Paris 1955. *Willquet S.*, Le Contrôle Budgétaire dans une Grande Entreprise Industrielle, Bruxelles 1954. *Rossi N.*, Le previsioní di Impresa, Milano 1950. *Δ. Παπαδημητρίου*, βλ. Προγραμματισμόν παραγωγής εις Πρότυπον Κόστος (Standard Cost), 'Αθήναι 1959. *Μ. Μειμάρογλου*, 'Ο προγραμματισμός της δράσεως τών επιχειρήσεων, 'Αθήναι 1957.

1. 'Ως γνωστόν αι αρμοδιότητες της διοικητικής λειτουργίας κατά Fayol είναι: 'Η πρόβλεψις, ή οργάνωσις, ή διεύθυνσις, ό έλεγχος, ό συντονισμός.

2. Κατ' αρχήν, θά πρέπει να τονισθῆ ότι δέν ύφίσταται ένιαία χρονική διάρκεια προϋπολογισμού, δι' όλα τά είδη τών επιχειρήσεων. Διότι εις έκά-

2. Διὰ τοῦ προγραμματισμοῦ ἐν γένει ἐπιδιώκεται :

α) Ἡ κατάστρωσις τῶν προβλέψεων.

β) Ἡ σύγκρισις τῶν προβλέψεων πρὸς τὰς ἐκάστοτε πραγματοποιήσεις.

γ) Ἡ ἀναζήτησις τῶν αἰτίων τῶν προκαλούντων τὰς τυχόν ἀποκλίσεις μεταξὺ προβλέψεων καὶ πραγματοποιήσεων, καὶ

δ) Ἡ ἀναθεώρησις τῶν ἀρχικῶν προβλέψεων βάσει τῆς κτηθείσης πείρας.

Ἡ κατάστρωσις τῶν προβλέψεων στηρίζεται ἐπὶ τῆς στατιστικῆς ἀναλύσεως καὶ μελέτης τῶν πορισμάτων τοῦ παρελθόντος.

Ἡ ἀνάλυσις αὕτη ἐπιτρέπει νὰ προβῶμεν εἰς ἐκτιμήσεις ἐπὶ τῆς δραστηριότητος τῆς ἐπιχειρήσεως κατὰ τὸ προσεχὲς μέλλον.

Ἡ σύγκρισις τῶν προβλέψεων πρὸς τὰς ἐκάστοτε πραγματοποιήσεις ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξαγωγήν ἐιδικῶν «δεικτῶν», βάσει τῶν ὁποίων καθορίζονται ποσοτικῶς αἱ τυχόν ἀποκλίσεις.

Ἡ ἀναζήτησις τῶν αἰτίων τῶν προκαλούντων τὰς τυχόν ἀποκλί-

στην περίπτωσιν ἡ διενεργουμένη πρόβλεψις ἰσχύει δι' ὀρισμένην χρονικὴν διάρκειαν.

Ἡ διάρκεια αὕτη ἐξαρτᾶται, εἰς μὲν τὰς ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς καὶ ἐμπορίου, ἐκ τῆς διαδικασίας τῆς παραγωγῆς, ἐκ τοῦ ἀναγκαιοῦτος χρόνου τῆς ἀγορᾶς καὶ διαθέσεως τῶν προϊόντων, εἰς δὲ τὰς ἐπιχειρήσεις παροχῆς ὑπηρεσιῶν, ἐκ τῆς διαδικασίας τῆς προετοιμασίας καὶ προσφορᾶς τῆς ὑπηρεσίας.

Ἐτερον καθοριστικόν στοιχεῖον εἶναι καὶ ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος διὰ τὴν ἐπαναπόκτησιν τοῦ ἀναλωθέντος κεφαλαίου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δικαιολογεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς συνεχοῦς παρακολουθήσεως τῆς καταστάσεως ἐν τῇ ἀγορᾷ (παρακολουθήσεις οἰκονομικῆς συγκυρίας). Ὑφίστανται, ἐπὶ παραδείγματι, ἐποχικαὶ ἐπιχειρήσεις αἰτινες ἀπασχολοῦνται κατὰ μίαν, δύο ἢ καὶ τρεῖς ἐποχὰς τοῦ ἔτους (π.χ. ξενοδοχειακαί). Εἰς ταύτας, δύο τουλάχιστον προϋπολογισμοὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους εἶναι ἀπαραίτητοι.

Ἐξ ἄλλου ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς διάρκειας τῆς προϋπολογιστικῆς περιόδου ἀσκεῖ ὁ τρόπος, ὡς καὶ αἱ μέθοδοι τῆς χρηματοδοτήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὅταν, φέρ' εἰπεῖν, ἡ ἐπιχείρησις χρησιμοποιεῖ ἴδια κεφάλαια δύναται νὰ προβῇ εἰς προβλέψεις μεγαλυτέρας προθεσμίας, ἐνῶ, ἀντιθέτως, δὲν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο, ἐάν τὰ κεφάλαια αὐτῆς προέρχωνται ἐκ βραχυπροθέσμου δανεισμοῦ.

Ἐπίσης ἄλλο στοιχεῖον τὸ ὁποῖον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς διάρκειας τῶν προβλέψεων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι καὶ αὕτη αὕτη ἡ ζωὴ καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως. Π.χ. νεαὶ ἢ νεοοργανούμεναι ἐπιχειρήσεις δυσκόλως δύναται νὰ προβοῦν εἰς μακρᾶς διάρκειας προβλέψεις. Ἐπίσης ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις κταρτίζουσι συνήθως προϋπολογισμοὺς ἐβδομαδιαίους ἢ 159ημέρους.

σεις μεταξύ προβλέψεων και πραγματοποιήσεων χρήζει ιδιαίτερας προσοχής.

Ού μόνον αἱ ἀρηθρικά, ἀλλά καί αἱ θητικά ἀποκλίσεις ὀφείλουν νά προσελκύουν τήν προσοχὴν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Τέλος, ἡ ἀναθεώρησις τῶν προβλέψεων διενεργεῖται ἐπὶ τῷ σκοπῷ διορθώσεως τῶν διακριβωθέντων ασφαμάτων καὶ ἀναπροσαρμογῆς τῶν ἀρχικῶν προβλέψεων βάσει τῶν νέων πραγματικῶν γεγονότων.

Ἡ χρησιμότης τοῦ προγραμματισμοῦ ἐκδηλοῦται πρὸς δύο ἐπίπεδα :

α) Πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν κατάρτισιν ἢ προγραμμάτων (budgeting).

β) Πρὸς τὸν ἔλεγχον τῆς ὅλης δράσεως τῶν ἐπιχειρήσεων (budgetary control).

3. Διὰ τῆς κατάρτισεως τῶν προγραμμάτων ἐπιτυγχάνεται :

α) Ἡ προαγωγή τῆς ἐν τῇ ἐπιχειρήσει συνεργασίας καὶ ἐν γένει ὁ συντονισμὸς τῆς ἐπιχειρηματικῆς δράσεως. Ἡ τοιαύτη συνεργασία καὶ ὁ συντονισμὸς ἀποβλέπει εἰς τὴν προσαρμογὴν τῶν καθ' ἕκαστον λειτουργικῶν δράσεων πρὸς τὴν συνολικὴν ἐπιχειρηματικὴν δράσιν.

1. Προϋποθέσεις διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν προϋπολογισμῶν θεωροῦνται ἐν γένει : α) Ἡ ὕπαρξις καλῶς ὀργανωμένης ἐμπορικῆς λειτουργίας. β) Ἡ καθιέρωσις σαφοῦς ἐμπορικῆς τακτικῆς. γ) Ἡ συγκέντρωσις ἐπακριβῶν πληροφοριῶν. δ) Ἡ τήρησις πλήρους συστήματος γενικῆς λογιστικῆς, ὡς καὶ ἰδιαίτερας ἀναλυτικῆς λογιστικῆς κόστους. ε) Ἡ κατάρτισις συνεχῶν ἐκθέσεων καταγραφῆς ἀποθηκῶν, πρώτων ὀλῶν, ἐργασιῶν ὑπὸ ἐκτέλεσιν, ἐτοιμῶν προϊόντων κ.ο.κ.

Τονίζεται ἰδιαίτερώς ἡ σχέση μεταξύ κατάρτισεως προϋπολογισμοῦ καὶ λογιστικῆς. Ἐὰν διὰ κάθε ἐπιχείρησιν ἐνδείκνυται ἡ τήρησις καταλλήλου συστήματος λογιστικῆς, διὰ τὴν κατάρτιζουσαν προϋπολογισμῶν ἐπιχειρήσιν ἡ ὕπαρξις ὀρθολογικοῦ συστήματος λογιστικῆς ἀποτελεῖ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Δύο εἶναι τὰ κύρια σημεῖα τῆς στενῆς σχέσεως μεταξύ λογιστικῆς καὶ κατάρτισεως προϋπολογισμοῦ : α) Ἡ σύγκρισις προϋπολογιστικῶν καὶ πραγματικῶν δαπανῶν καὶ β) Ἡ τήρησις λογιστικῆς προτύπου (standard) κόστους. Ἐφ' ὅσον μία ἐκ τῶν θεμελιωδῶν προϋποθέσεων διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι ἡ ἰκανότης ἐλέγχου τῆς πραγματικῆς ἐκτελέσεως τῶν ἤδη ὑπολογισθέντων, ἀπαραίτητον τυγχάνει ὅπως καθίσταται δυνατὴ ἡ σύγκρισις μεταξύ προγραμματισθέντων καὶ ἐπιτευχθέντων. Τοῦτο καθίσταται δυνατὸν ἐφ' ὅσον οἱ λεπτομερεῖς λογαριασμοὶ οἱ περιλαμβανόμενοι εἰς τὸ λογιστικὸν σχέδιον εὐρίσκονται κατατεταγμένοι βάσει τῆς ὀργανωτικῆς ἐξουσίας καὶ εὐθύνης καὶ ὅτι οἱ προϋπολογισμοὶ συντάσσονται συμφῶνως πρὸς τὸ λογιστικὸν σχέδιον. Ἐπίσης ἡ λογιστικὴ τοῦ προτύπου κόστους ὀποροῦνται τὰ μέγιστα τὴν κατάρτισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, χωρὶς βεβαίως νά καλύπτῃ ἀπολύτως τὴν ἑκτασιν τῆς ἐννοίας τούτου.

β) Ἡ διοικητικὴ ἀποκέντρωσις. Αὕτη ἐξασφαλίζεται διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὀρίων δραστηριότητος ἐκάστης λειτουργικῆς θέσεως, ἥτις συνήθως εἶναι καὶ θέσις εὐθύνης.

γ) Ὁ περιορισμὸς τοῦ κόστους καὶ ἡ αὐξήσις τῆς ἀποδοτικότητος.

δ) Ὁ προσδιορισμὸς τῶν κατὰ λειτουργίας σκοπῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐκάστη λειτουργικὴ θέσις καθορίζει τοὺς ἰδίους αὐτῆς σκοπούς. Ἡ θέσις ἐφοδιασμοῦ καὶ ἀγορῶν πρέπει νὰ καθορίσῃ τὰς ποσότητας καὶ ποιότητας τῶν ὧν ἔχει ἀνάγκην πρῶτων καὶ βοηθητικῶν ὕλων. Ἡ λειτουργικὴ θέσις παραγωγῆς δεόν νὰ καθορίσῃ τὰς ἐφαρμοσθησομένας τεχνικὰς μεθόδους ἢ τυχόν βελτιώσεις τούτων, ὡς καὶ τὰς ποσότητας, αἵτινες θὰ παραχθῶσι, δηλαδή, τὴν παραγωγικὴν ἀπασχόλησιν. Ἡ λειτουργικὴ θέσις διάθεσις πρέπει νὰ προσδιορίσῃ τὰ εἴδη καὶ τὰς ποιότητας τῶν πωληθησομένων προϊόντων, τὰς ζώνας διαθέσεώς των ὡς καὶ τὰς τιμὰς προσφορᾶς των κ.ο.κ.

4. Ἡ χρησιμότης ὁμῶς τοῦ προγραμματισμοῦ δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὴν κατάρτισιν μόνον προγραμμάτων. Τὸ σπουδαιότερον ἐπίτευγμα τῆς κατάρτισεως τῶν προγραμμάτων εἶναι ὁ βάσει τοῦ προγραμματισμοῦ ἔλεγχος (Budgetary control - contrôle budgétaire).

Ἐν προκειμένῳ κυρίως ἐλέγχονται οὐχὶ τὰ σταθερά, ἀλλὰ τὰ μεταβλητὰ ἐξοδα. Πρέπει νὰ δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ταχύτατα σχέσεις ἐπὶ τῶν μεταβλητῶν στοιχείων τοῦ κόστους, ὡς π.χ. ἐπὶ τῶν ἐργατικῶν, τῆς παραγωγῆς, τοῦ ἐφοδιασμοῦ, τῆς προβλεπομένης χρησιμοποίησεως ὑλικῶν κ.ο.κ. Αἱ σχέσεις αὗται δεόν νὰ ὑποβάλλωνται τὸ ταχύτερον εἰς ἐκείνους οἵτινες λόγῳ ἀρμοδιότητος δύνανται νὰ δράσουν ἀμέσως ἐπ' αὐτῶν. Ἔργον τούτων εἶναι νὰ ἐπιτύχουν τὴν σύμπτωσιν τῶν πραγματικῶν μεταβλητῶν ἐξόδων πρὸς τὰ προβλεφθέντα τοιαῦτα.

Τὰ κυριώτερα ἐν τῇ πράξει ἐλεγχόμενα στοιχεῖα εἶναι τὰ ἐξοδα ἐργασίας καὶ τὰ γενικά ἐξοδα.

§ 2. — Κατηγορίαι προγραμμάτων (προϋπολογισμῶν).

1. — Τμηματικὰ (βασικά - δευτερεύοντα) προγράμματα.

1. Τὸ γενικὸν οἰκονομικὸν πρόγραμμα πάσης ἐπιχειρήσεως περιλαμβάνει δύο κατηγορίας τμηματικῶν προγραμμάτων: Τὰ βασικά καὶ τὰ δευτερεύοντα.

Α'—Βασικά προγράμματα.

Πρόγραμμα πωλήσεων.

2. Ὁ καταρτίζων τὸ πρόγραμμα *ἐτησίων πωλήσεων* εὐρίσκειται ἀντιμέτωπος τῶν κάτωθι εἰδικωτέρων προβλημάτων :

α) Τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων ἐξόδων διὰ τὴν ἐπωφελεῖ ἀύξησιν τῶν πωλήσεων κατὰ τὴν ὑπὸ κρίσιν περίοδον.

β) Τῆς ἀναζητήσεως τοῦ κανονικοῦ ποσοστοῦ ἐξόδων πωλήσεως, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐκάστοτε ὄγκον αὐτῶν.

γ) Τῆς ἐρεύνης τῆς ἐνεσιώσεως ἐν τῇ ἀγορᾷ καταστάσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὡς καὶ τῆς ἐνδεχομένης ἐπιδράσεως τούτου ἐπὶ τοῦ κύκλου ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὁ γενικός προϋπολογισμὸς τῶν πωλήσεων καταρτίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μερικῶν καὶ κατὰ κατηγορίας προϋπολογισμῶν πωλήσεων, λαμβανομένων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῶν ἐξ αὐτῶν ἐπιτευχθέντων προγενεστέρων ἀποτελεσμάτων. Κατ' ἀρχὴν διὰ τῆς παρατηρήσεως ἐπὶ τοῦ παρελθόντος δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν, κατὰ προσέγγισιν, τὸ σύνηθες ἢ κανονικὸν μέγεθος τῶν πωλήσεων. Πέραν δὲ τούτων δὲν θὰ πρέπει ν' ἀγνοηθοῦν αἱ ἐξωτερικοὶ παράγοντες οἵτινες ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ ἐκάστοτε ὄγκου αὐτῶν.

Οἱ παράγοντες οὗτοι εἶναι αἱ οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις ὑπὸ τὴν μορφήν μακροχρονίου, κυκλικῆς ἢ ἐποχικῆς ἐπιδράσεως.

Πρόγραμμα Ταμείου¹.

3. Ὁ συντάσσων τὸ πρόγραμμα (ἢ προϋπολογισμὸν) *Ταμείου* ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν *χρονικὴν καὶ ποσοτικὴν* ἰσορροπίαν μεταξὺ πληρωμῶν καὶ εἰσπράξεων. Καὶ ἐάν μὲν ἡ χρονολογία τοῦ διακανονισμοῦ ἐνίων ἐξόδων, ἤτοι: ἀγορῶν, μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, φόρων κλπ. δύναται νὰ προβλεφθῇ μετὰ σχετικῆς ἀκριβείας, ὅπως ἐπίσης καὶ αἱ πρόσοδοι ἐκ τίτλων, ἀκινήτων κλπ., εἶναι δυνατόν κατὰ κανόνα νὰ προβλεφθῶσιν, ἐν τούτοις ὁ χρόνος καὶ τὸ μέγεθος τῶν πωλήσεων δύναται νὰ ποικίλλῃ. Τούτου ἕνεκα τὸ πρόγραμμα (ἢ ὁ προϋπολογισμὸς) ταμείου δεόν νὰ προβλέπῃ περιθώριόν τι χρηματικῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀνταποκρίνεται ἡ ἐπιχείρησις εἰς στιγμιαίας ἢ ἐποχικὰς ὑπερβάσεις τῶν πληρωμῶν.

¹ Ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν προγραμμάτων ἐξόδων² βασικὸν τυγχά

1. Εἰδικῶς περὶ τοῦ ταμειακοῦ προγράμματος, ὅρα ἀνωτέρω προβλήματα χρηματοδοτήσεως, σελ. 207.

2. Θεωρητικῶς τὸ πρόγραμμα ἐξόδων δύναται νὰ ἐμφανίζεται ὡς:

α) *Πρόγραμμα ἀνωτέων ὀφείων*, δηλαδὴ καθορίζεται ἐν *maximum* δι' ἐκάστην κατηγορίαν ἐξόδων. Ὅτιω ὁ κρατικὸς προϋπολογισμὸς ὡς καὶ ὁ προϋπολο-

νει τὸ πρόγραμμα τῆς ποσοτικῆς παραγωγῆς. Βάσει τούτου καταρτίζονται τὰ ἐπίμειρους προγράμματα τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῶν ὀλῶν, τῶν ἡμερομισθίων καὶ τῶν ἐν γένει ἐξόδων διαθέσεως.

Πρόγραμμα Παραγωγῆς.

4. Τὸ πρόγραμμα ἢ ὁ προϋπολογισμὸς ποσοτικῆς παραγωγῆς ἐπιτρέπει τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἀναγκαιούτων ἀποθεμάτων πρώτων ὀλῶν καὶ ἐτοιμῶν προϊόντων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐλαττοῦνται οἱ κίνδυνοι οἱ προερχόμενοι ἐκ τῆς φθορᾶς, ἀλλοιώσεως ἢ καὶ ἀζητησίας ταύτων. Ἐξ ἄλλου ὁ προϋπολογισμὸς οὗτος καθιστᾷ δυνατόν καὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ μεγέθους τῶν πρὸς ἐπένδυσιν εἰς πρώτας ὕλας ἢ ἔτοιμα προϊόντα ἀναγκαιούτων κεφαλαίων. Ἡ ὑπαρξὶς ἐνός προϋπολογισμοῦ παραγωγῆς εἶναι ἐξ ἴσου ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν εὐνοϊκωτέρων τιμῶν καὶ καλυτέρων ποιότητων, κατὰ τὰς ἐκάστοτε πραγματοποιούμενας ἀγοράς. Πράγματι, διὰ τοῦ ἐν λόγω προϋπολογισμοῦ δύνανται νὰ προβλεφῶσι οἱ ἀγοραὶ κατὰ ἐποχάς, ὡς καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ἀπαραίτητα χρηματικά μέσα διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν εἰδῶν ἐκείνων ὧν προβλέπεται ἡ ἡξημένη ἢ ζήτησις.

Ὁ προϋπολογισμὸς παραγωγῆς συγκροτεῖται εὐχερέστερον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις μονοπαραγωγῆς, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ παραγόμενον προϊόν εἶναι τυποποιημένον. Ἀντιθέτως, ἐὰν παρουσιάζεται μεγάλη ποικιλία παραγομένων εἰδῶν, ἡ κατάρτισις τούτου καθίσταται δυσχερεστέρα.

Ἐτι δυσχερεστέρα καθίσταται διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἢ κατάρτισις τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὁσάκις αὕτη παράγει προϊόντα, ἀφ' ἐνός μὲν μεγάλης ποικιλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατόπιν παραγγελίας. Ἐν προκειμένῳ ὁ προϋπολογισμὸς παραγωγῆς καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος.

γισμὸς τῶν Ν.Π.Δ.Δ. περιλαμβάνονται εἰς τὴν ὡς ἄνω κατηγορίαν. Ἐν τούτοις δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τὸν ὡς ἄνω προϋπολογισμὸν ἀνωτάτων ὁρίων, καθ' ὅσον οὗτος τυγχάνει λίαν ἀνελαστικός.

β) *Πρόγραμμα ἰδεώδους λειτουργίας.* Τοῦτο βασιζέται ἐπὶ προβλέψεων ἰδεώδους λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως κατὰ τὴν ὑπὸ κρίσιν προϋπολογιστικὴν περίοδον. Π.χ. ὑποθέτομεν ὅτι ἡ ἐπιχείρησις θά βυνηθῆ νὰ πωλήσῃ ἐντὸς τῆς περιόδου Χ μονάδας πρὸς Υ κόστος. Ἐὰν ὁμοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν πωλουμένων μονάδων κατέλθῃ κάτω τῶν προβλεφθεισῶν, τότε τὸ κόστος κατὰ μονάδα θά ἀνέλθῃ λόγῳ τῆς μεγαλυτέρας ἐπιβαρύνσεώς του μὲ γενικὰ ἐξόδα.

γ) *Πρόγραμμα ποσοσμοσίου.* Διὰ τούτου δημιουργοῦμεν ἀριθμὸν τινα σταθερῶν ἢ παγίων (Standards) ποσοστῶν ἐξόδων, ἅτινα χρησιμεύουσι διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἀποτελεσμάτων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρήσεως. Ἐν τῷ ὡς ἄνω προϋπολογισμῷ τονίζεται σαφῶς ἡ διάκρισις μεταξύ σταθερῶν καὶ μεταβλητῶν ἢ ἡμιμεταβλητῶν ἐξόδων.

Τό πρόγραμμα εξόδων διαθέσεως.

7. Τό πρόγραμμα εξόδων διαθέσεως αποτελεί συνάρτησιν τῶν ἐκάστοτε πωλήσεων. Τά έξοδα διαθέσεως κατά κύριον λόγον ἀποτελοῦνται :

- α) Ἀπό τά έξοδα δημοσιότητος.
- β) Ἀπό τά ἐν γένει έξοδα πωλήσεων

Τά έξοδα δημοσιότητος δέν εἶναι ἐπιδεικτικά τυποποιήσεως (standardisation), ἐνῶ ἀντιθέτως εἶναι δυνατός ὁ προσδιορισμός καί ἡ καθιέρωσις συντελεστῶν standards διὰ τά λοιπά έξοδα διαθέσεως τῶν προϊόντων. Ἔργον συνεπῶς τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι νά προσδιορίσῃ κατά τρόπον ὅσον τό δυνατόν ἀκριβῆ τά έξοδα πωλήσεως, ἐπί ὠρισμένων ποσῶν πωλήσεων (π.χ. ἐπί πωλήσεων 1.000.000 δραχ. ποῖα έξοδα διαθέσεως κατά μέσον ὄρον ἀπαιτοῦνται). Θά πρέπει νά τονισθῇ ὅτι τά έξοδα διαθέσεως ὀφίστανται καί τās ἀντιστοιχοῦς ἐπιδράσεις τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς ζωῆς.

Τό πρόγραμμα διοικήσεως.

8. Τοῦτο ἀφορᾷ τόν προγραμματισμόν τῆς συνολικῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως ὡς καί τοῦ κόστους ταύτης.

Τό πρόγραμμα πειραμάτων καί ἐρευνῶν.

9. Ἐσχάτως ἀποδίδεται ἰσχυρά σημασία εἰς τήν κατάρτισιν προγράμματος πειραματικῶν ἐρευνῶν. Τοῦτο συναντᾶται ἰδίως εἰς τās μεταλλευτικῆς ἐπιχειρήσεις, ὠρισμένας χημικῆς βιομηχανίας κ.τ.τ.

II.—Συνολικά (πρωτογενῆ - δευτερογενῆ) προγράμματα.

10. Τά ἀνωτέρω περιγραφέντα βασικά καί δευτερεύοντα τμηματικά προγράμματα συσχετίζονται ὡς πρὸς μέν τήν δημιουργίαν ἐσόδων - ἐξόδων ἐντός τοῦ προγράμματος κερδοζημιῶν, ὡς πρὸς δέ τήν δημιουργίαν περιουσίας καί ὑποχρεώσεων ἐντός τοῦ προγράμματος ἴσολογισμοῦ.

Τό πρόγραμμα κερδοζημιῶν ἀποτελεῖ ἀφειρητῶν τοῦ ὅλου προγραμματισμοῦ, θεωρεῖται δέ ἐν γένει τό πρωτογενές πρόγραμμα ἐξ οὗ προκύπτουν ἅπαντα τά ἀνωτέρω τμηματικά δευτερογενῆ προγράμματα.

Τό πρόγραμμα ἴσολογισμοῦ, ἀντιθέτως πρὸς τό πρόγραμμα κερδοζημιῶν, ἀποτελεῖ τήν συνέπειαν τῶν ἄλλων προγραμμάτων καί προκύπτει κυρίως ἐκ τῶν προγραμμάτων ἐπενδύσεων, ἀποθηκεύσεων, πωλήσεων καί ταμείου.

§ 3.— Άναθεώρησις προγραμμάτων.

Ἐπειδὴ τὰ προγράμματα βασίζονται πάντοτε ἐπὶ ὠρισμένων δεδομένων, ἅτινα ὁμως ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τεχνικοοικονομικῶν καὶ πολιτικοοικονομικῶν αἰτίων, πρόδηλος ἀνακύπτει ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως καὶ προσαρμογῆς τούτων πρὸς τὰς προκυφάσας ἤδη τεχνικὰς καὶ πολιτικοοικονομικὰς συνθήκας.

Ἡ ἀναθεώρησις ὁμως τῶν προγραμμάτων ἐμφανίζει πλεῖστα μειονεκτήματα. Δι' οὗ καὶ ἐν τῇ πράξει ἀντὶ ταύτης ἐδημιουργήθη ἡ τάσις τῆς ἐκ τῶν προτέρων προβλέψεως καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀναθεωρήσεως διὰ τῶν λεγομένων προγραμμάτων *εὐκάμπτου προσαρμογῆς* (*budgets adaptables - flexible budgets*). Ταῦτα περιλαμβάνουν προβλέψεις κατὰ διαφόρους βαθμοὺς ἀπασχολήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως μὲ βάσιν τὸν *κανονικόν* (*normal*) *βαθμὸν* ἀπασχολήσεως.

§ 4.— Ἡ ὀργάνωσις τοῦ προγραμματισμοῦ.

Ἡ ὀργάνωσις τοῦ προγραμματισμοῦ ποικίλλει εἰς τὰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις. Ἡ εὐθύνη καὶ ἐξουσία διὰ τὸ σχέδιον τοῦ προγράμματος δεόν νά ἀνατίθεται εἰς πρόσωπον κατάλληλον λόγῳ θέσεως. Ὡς τοιοῦτον δὲ πρόσωπον θεωρεῖται ὁ διευθυντὴς Διοικητικοῦ, ὁστις καὶ ἀσκεῖ συνήθως λειτουργημὰ συντονιστικόν. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ προγράμματος ἡ προϋπολογισμοῦ—συνήθως καλούμενος καὶ πρόεδρος προϋπολογισμοῦ—πρὸς κατάρτισιν τοῦ γενικοῦ προγράμματος, συνεργάζεται στενῶς μετὰ τῶν προϊσταμένων τῶν ἀρμοδίων διευθύνσεων, κυρίως δὲ μετὰ τοῦ διευθυντοῦ πωλήσεων, τοῦ τεχνικοῦ διευθυντοῦ, τοῦ διευθυντοῦ ἀγορῶν, τοῦ χρηματικοῦ διαχειριστοῦ καὶ τοῦ διευθυντοῦ λογιστηρίου.

Τὰ εἰδικώτερα καθήκοντα τοῦ προέδρου τοῦ προγράμματος συναφίζονται εἰς τὰ ἀκόλουθα :

- α) Δέχεται περιοδικούς ὑπολογισμοὺς ἐκ τῶν κατὰ διευθύνσεις προϊσταμένων.
- β) Διαβιβάζει ἀρμοδίως τοὺς ὑπολογισμοὺς τούτους μὲ τὰς ἀναγκαίαις παρατηρήσεις.
- γ) Παρέχει εἰς ἐκείνους οἵτινες τελικῶς ἐγκρίνουν τὸν προϋπολογισμὸν τὰς ἀπαραιτήτους πληροφορίας αἵτινες θὰ βοηθήσουν τὸν ἔλεγχον τῶν ὑπολογισμῶν.
- δ) Συνιστᾷ οἰασδήποτε μεταβολὰς ἢ ἀναθεωρήσεις εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ προϋπολογισμοῦ τὰς ὁποίας θεωρεῖ ἀναγκαίαις.

Ἐάν ὁ προϋπολογισμὸς καλύπτῃ δραστηριότητας ὅλων τῶν κλάδων καὶ τμημάτων τῆς ἐπιχειρήσεως ἐνδείκνυται ὅπως παρέχωνται ἔγγραφοι ὁδηγίαι πρὸς ἅπαντα τὰ ὑπεύθυνα μέρη. Συνήθως συντάσσεται ἓν *ἡχειρίδιον* ἐπὶ τῆς διαδικασίας καταρτίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Τ Μ Η Μ Α Γ .

Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΤΗΣ, ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΣ

Γενικά περί τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων.

Εἰς τὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων ὄλως ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχουν τόσοι ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων ὅσον καὶ ἡ ἐξεύρεσις τῶν διαφόρων κανόνων (βάσεων) μετρήσεως ταύτης.

Ἡ ἐννοία τῆς ἀποτελεσματικότητος τυχάνει σύνθετος, συνδεδεμένη μὲ τὸ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ἐπιτυχανόμενον ἐν γένει ἀποτέλεσμα. Τὸ ἐν γένει δὲ ἀποτέλεσμα νοεῖται οὐ μόνον ὡς χρηματικὸν (λογιστικὴ ἀποψις τοῦ ἀποτελέσματος), ἀλλὰ καὶ εὐρύτερον ὡς οἰκονομικὸν (διὰ τῆς ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς), ἔτι δὲ καὶ ὡς τεχνικοπααραγωγικὸν (ποσοτικὸν καὶ ποιοτικὸν ἐπιτεύγμα).

Ἐνεκα, ὁμιλοῦντες περὶ τῆς «ἀποτελεσματικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων», ἐνά συσχετίζωμεν ταύτην πρὸς τὴν ἀποψιν τοῦ ἐρευνητέου ἀποτελέσματος. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ ἀποτελεσματικότης ἐρευνηταὶ ὡς πρὸς τὰ ποσοτικὰ ἢ ποιοτικὰ τεχνικὰ ἐπιτεύγματα καλεῖται παραγωγικότης, ἐὰν αὕτη ἐκφράξη τὸν βαθμὸν ἐπιτεύξεως τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς καλεῖται οἰκονομικότης, τέλος δέ, ἐὰν ἐκδηλοῦται εἰς τὸ ἐκάστοτε ἐπιτυχανόμενον κέρδος, συνιστᾷ τὴν ἀποδοτικότητα.

Οὕτω ἡ κατανόησις τοῦ θέματος τῆς ἀποτελεσματικότητος προϋποθέτει τόσοι τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τοῦ ἀνωτέρω τριπτύχου ἐννοιολογικῶν ἀπόψεων ὅσον καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν ἀντιστοιχοῦντων εἰς ἐκάστην τῶν ὡς ἄνω ἐννοιῶν κανόνων μετρήσεως.

I.—Η ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΣ*

(Productivité - Produttività - Produktivität - Productivity)

Ὡς παραγωγικότης νοεῖται ἡ σχέση μετὰ τῆς ἐπιτευχθείσης παραγωγῆς καὶ τῶν χρησιμοποιηθέντων μέσων παραγωγῆς. Ἡ παραγωγικότης, ἐν τῇ τεχνικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ἐκφράζεται εἰς ποσοτικὰς μονάδας βάρους, ὄγκου, χρόνου, ἐνεργείας κ.ο.κ.¹, αὐξάνει δὲ τόσον διὰ τῆς ἐντάσεως τῆς ἐν τῇ ἐπιχειρήσει παρεχομένης ἐργασίας ὅσον καὶ διὰ τῆς συστηματικωτέρας χρησιμοποίησεως τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ.

Ἄν καὶ ὁ ἐκάστοτε βαθμὸς παραγωγικότητος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δράσεως ἀμφοτέρων τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς (ἐργασίας - κεφαλαίου), ἐν τούτοις συνηθέστατα συνδέεται μόνον μὲ τὸν παράγοντα τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας² καὶ μετρεῖται καθ' ὥραν ἐργαζομένου ἀτόμου, (output per man hour), ἐκφράζεται δὲ διὰ τοῦ τύπου:

Παραχθεῖσαι ποσότητες

Ἀριθμὸς ὥρων ἀνθρωπίνης ἐργασίας

Ἐπίσης ἡ παραγωγικότης δυνατόν νά συνδέεται καὶ μὲ τὴν μηχανικὴν ἐργασίαν, ὅπότε αὐξάνει ἐφ' ὅσον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρόνου καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις λειτουργίας τῶν μηχανῶν πρῶξιθῆ ποσοτικῶς ἢ ποιοτικῶς ἢ παραγωγικῆ ἀπόδοσις τῶν.

Τοῦτο βεβαίως σημαίνει διττὴ ἐπιτευχθῆ ἐντατικωτέρα χρησιμοποίησις τοῦ μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ ἐμειώθη εἰς τὸ ἐλάχιστον ὁ μὴ παραγωγικὸς χρόνος διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ χρόνου προετοιμασίας καὶ ἐκκινήσεως τῶν μηχανῶν, τῆς ἀργίας λόγῳ συντηρήσεως, ἐπισκευῶν τούτων, ὡς καὶ τοῦ μὴ παραγωγικοῦ χρόνου τοῦ ὀφειλο-

* *Εἰδικὴ βιβλιογραφία*: Jean Fourastié, Productivité, prix et salaires, Paris 1957. Dourinck, Mesure de la productivité, Organisation scientifique, Bruxelles 1948. O.E.C.E., Terminologie de la productivité, 1951. Davis H., Productivity Accounting, Philadelphia 1955. Δ. Παπαδημητρίου, Εἰς Πρότυπον Κόστος, Ἀθήναι 1958, σελ. 43-65. Zignoli V., La produttività e la nuova tecnica della produzione, Milano 1955. Brambilla F., La produttività del lavoro, Torino, XIII riunione della Soc. Italiana di Economia.

1. Ἡ παραγωγικότης ἐν τῇ συγχρόνῳ αὐτῆς ἐννοίᾳ ἐκφράζεται πάντοτε εἰς φυσικὰς μονάδας καὶ ἀπλῆ εἰς μονάδας δόξιας. Ἡ τοιαύτη ἐκφρασις τῆς παραγωγικότητος ἐπιτρέπει συγκρίσεις μόνον μετὰ ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων.

2. Ἄν καὶ δυνατόν νά ὁμιλήσωμεν περὶ παραγωγικότητος τοῦ κεφαλαίου, τῶν ἐπενδύσεων, τῶν πρῶτων ὀλῶν κ.ο.κ. συγκρίνοντες τὴν ἐπιτευχθεῖσαν παραγωγήν πρὸς ἐν ἑκάστον τῶν ἐν λόγῳ στοιχείων, ἐν τούτοις ἡ πλέον ἐν χρήσει ἐννοία εἶναι ἡ παραγωγικότης τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας.

μένου εις πάσης φύσεως κωλυσιεργίας τοῦ προσωπικοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αὐτὴ ἐκφράζεται διὰ τοῦ τύπου :

$$\frac{\text{Παραχθεῖσαι ποσότητες}}{\text{Ἀριθμὸς ὥρων μηχανικῆς ἐργασίας}}$$

Τέλος, ἡ παραγωγικότης δύναται νὰ ἐκφράζεται διὰ τῶν κάτωθι σχέσεων :

$$\frac{\text{Παραχθεῖσαι ποσότητες}}{\text{Πράγματι ἐπενδυθέν κεφάλαιον}}$$

$$\eta \quad \frac{\text{Παραχθεῖσαι ποσότητες}}{\text{Ἀναλωθεῖσα ἐνέργεια}}$$

$$\eta \quad \frac{\text{Παραχθεῖσαι ποσότητες}}{\text{Ἀναλωθεῖσαι πρῶται ὕλαι}}$$

$$\eta \quad \frac{\text{Ὑπάρχουσα παραγωγικὴ ἰκανότης}}{\text{Χρησιμοποιηθεῖσα παραγωγικὴ ἰκανότης}}$$

$$\eta \quad \frac{\text{Σύνολον ὥρων διαθεσίμου ἐργασίας}}{\text{Σύνολον ὥρων χρησιμοποιηθείσης ἐργασίας}}$$

Ἡ ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει ὁμῶς χρησιμοποιήσις κεφαλαίου ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν πάσης φύσεως μηχανικῶν ἐπενδύσεων βελτιώνει καὶ προσαυξάνει τὴν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας. Οὕτω, ἐπὶ ἴσου ἀριθμοῦ ἀπασχολουμένων ὅσον περισσότερον κεφάλαιον ἐπενδύεται ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει τόσοι μεγαλύτερα καθίσταται ἡ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας. Εἶναι σφάλμα ὡς ἐκ τούτου νὰ συγκρίνεται ἡ παραγωγικότης ἐργασίας μεταξύ ἐργατῶν διαφόρων χωρῶν ἢ διαφόρων—ἔστω καὶ ὁμοειδῶν—ἐπιχειρήσεων ἢ τέλος καὶ τῆς αὐτῆς ἀκόμη ἐπιχειρήσεως (μεταξύ διαφόρων χρονικῶν περιόδων), ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται ἡ αὐτὴ ἐπένδυσις κεφαλαίου κατὰ ἐργαζόμενον άτομον.

Πλὴν τῆς χρησιμοποιήσεως νέου κεφαλαίου ἡ παραγωγικότης¹ αὐξάνει διὰ τῆς ὀρθολογικωτέρας ὀργανώσεως τόσοι τοῦ ὕλικου ὅσον καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Ἡ παραγωγικότης ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν τῆς οἰκονομικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ αὐξήσις δὲ ταύτης ὁδηγεῖ τόσοι εἰς τὴν μείω-

1. Ἄν καὶ ὑπὸ τινῶν συγγραφέων ὁ ὅρος παραγωγικότης χρησιμοποιεῖται ὑπὸ διττὴν ἔννοιαν, ἦτοι τόσοι τεχνικὴν ὅσον καὶ οἰκονομικὴν, ἐν τοῦτοις νομίζομεν ὅτι ἡ παραγωγικότης, ὡς συνδεθεμένη μὲ τὸ ποσοτικὸν καὶ ποιοτικὸν ἀποτέλεσμα, μᾶλλον *συνιστᾷ ἔννοιαν τεχνικὴν*. Ὁ ὅρος οἰκονομικὴ παραγωγικότης ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ταυτίζεται μὲ τὴν οἰκονομικότητα, ἡ ἔννοια τῆς ὁποίας ἐκτίθεται ἀμέσως κατωτέρω.

σιν τοῦ κόστους ὅσον καὶ τῶν τιμῶν προσφορᾶς τῶν παραγομένων ἀγαθῶν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων ἐξέρχεται τῶν στενῶν πλαισίων τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς οἰκονομικῆς μονάδος καὶ προσλαμβάνει γενικώτερον ἐνδιαφέρον¹, καθ' ὅσον ἡ ἐπιτυχῆς ἀντιμετώπισις τοῦτου ἐμμέσως βελτιώνει τὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ ἐπιλύει ἐν τῶν σπουδαιότερων συγχρόνων φλεγόντων κοινωνικῶν ζητημάτων, ἦτοι τὸ τῆς αὐξήσεως τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐργαζομένων².

Ἄλλα ἡ τεχνικὴ πρόοδος καὶ ἡ διὰ ταύτης αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος δὲν ἐξελίσσονται ὁμοιομόρφως οὔτε μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ μεταξὺ τῶν ἐπὶ μέρους κλάδων παραγωγῆς τῆς αὐτῆς χώρας. Οὕτω παρατηρεῖται διὰ τὰ πραγματικὰ τιμὰ³ τῶν πάσης φύσεως ἀγαθῶν τῶν παραγομένων ὑπὸ συνθήκας μειωμένης παραγωγικότητος διατηροῦνται εἰς ἐπίπεδα ὑψηλά καὶ εἰς τὰς χώρας ἀκόμη ἐκείνας ἐνθα ὁ βαθμὸς τῆς τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εὐρίσκεται εἰς λίαν ὑψηλὸν σημεῖον.

1. Ἡ παρ' ἡμῖν «Ἐπιτροπὴ Ἐρεῦνης καὶ Ὁργανώσεως Οἰκονομικοῦ Προγραμματισμοῦ» τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ εἰς μακροσκελῆ ἐκθεσίᾳ τῆς ἐπρότεινε ἐσχατῶς τὴν λήψιν πλείστον *φορολογικῶν καὶ δασμολογικῶν* μέτρων πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος τῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων. Μεταξὺ τούτων κυριώτερα εἶναι: α) Ἡ φορολογικὴ ἐνδύσις τῶν εἰς παραγωγικὰς ἐπενδύσεις διατιθεμένων κερδῶν διὰ τῆς πλήρους ἀπαλλαγῆς ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος τοῦ τμήματος τῶν καθαρῶν κερδῶν ἐκάστης ἐπιχειρήσεως, ὅπερ ἀποδεδειγμένως διετέθη διὰ τὴν χρηματοδότησιν νέων ἐπενδύσεων. β) Ἡ δασμολογικὴ ἀτέλεια τῶν εἰσαγομένων κινουργῶν μηχανημάτων. γ) Ἡ ἐπιταχυνομένη ἀπόσβεσις. δ) Ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν δημιουργίας μεγάλων παραγωγικῶν μονάδων κατάργησις τοῦ φόρου μεταβίβασης καὶ τελῶν χαρτοσήμου εἰς περιπτώσιν συγχωνεύσεως τῶν ἐπιχειρήσεων κ. ἄ.

2. Ἴδού διατὶ τὸ θέμα τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος ἀπασχόλησε οὐ μόνον τὰς κυβερνήσεις τῶν ἐπὶ μέρους χωρῶν, ἀλλὰ καὶ εὐρυτέρους Ὀργανισμοὺς διεθνοῦς χαρακτῆρος. Οὕτω, ὁ Ὀργανισμὸς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας (Ο.Ε.Ο.Σ.) ἱδρυσε τὸν Μάϊον τοῦ 1953 ἐντὸς τῶν πλαισίων του τὸ Εὐρωπαϊκὸν Κέντρον Παραγωγικότητος. Τὸ Κέντρον τοῦτο ἔχει ὡς ἀποστολὴν νὰ παροτρύνῃ τὰς χώρας Εὐρωπαϊκῆς συνεργασίας εἰς αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητός των, πρὸς βελτιώσιν τῶν ὄρων τῆς διαβιώσεως τῶν λαῶν των. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ ἐν λόγω Κέντρου ἀνάλογος διαφῶτισις καὶ καταβάλλεται προσπάθεια στενῆς συνεργασίας μεταξὺ ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν.

3. Ἦτοι ὁ ἀριθμὸς ὥρων ἐργασίας (χειρῶνακτος) ὅστις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἐν λόγω ἀγαθῶν.

‘Ο κατωτέρω πίναξ¹ δεικνύει τὰς πραγματικὰς τιμὰς τῶν παραγομένων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ὑπὸ διαφόρους συνθήκας παραγωγικότητας, εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας χώρας :

ΧΩΡΑΙ	*Ορισμ. εἰς αὐτὸν νόμισμα	Τιμὴ κατὰ κετ. ζακχό-ριον	Τιμὴ κατωτέρου σίτου	Τιμὴ κ.β. ἤλεκτρι-πρῶν	Τιμὴ αὐακεῖς παλαιοφόνου	Τιμὴ εἰσι-τηρίου κεν-τρικ κινή-ματογράφ.	Τιμὴ κοπῆς κόμης
Καναδὰς (Ότιόβα)	1 \$	0,3	6	0,02	35	0,6	0,8
Η.Π.Α. (Οὐάσιγκτων)	1,15 \$	0,2	8	0,04	20	0,6	1
Σουηδία (Στοκχόλμη)	2,8 c	0,35	11	0,04	70	0,9	0,9
Βέλγιον (Βρυξέλλαι)	20 fr.	0,7	21	0,15	100	0,6	0,9
Άγγλία (Λονδίνον)	2,5 sh.	0,4	22	0,2	110	0,75	0,8
Έλβετία (Βέρνη)	2,7 fr.S.	0,4	24	0,15	70	0,65	1
Γαλλία (Παρίσι)	110 fr.	1	24	0,2	90	0,8	1,1
Ίταλία (Ρώμη)	200 lfr.	1,3	36	0,12	125	0,65	1
Ίσπανία (Βαρκελώνη)	4 pt	2,2	90	0,3	260	1,2	1

— Τὰ ὄροισθια ἀναφέρονται εἰς μέσον μὴ ἐιδικευμένον χειρῶ-νακτα βιομηχανίας (Έτος 1950).

— Τὰ ἄνωτέρω στοιχεῖα, παρὰ τὸν ἐνδεικτικὸν χαρακτήρα τῶν ἀρκούν νὰ καταδείξουν ὅτι ἡ πραγματικὴ τιμὴ τῶν τριτογενῶν ἀγαθῶν (κοπὴ κόμης, εἰσιτήριο κινηματογράφου) εἰς τὰς διαφόρους χώρας εὐρίσκεται περίπου εἰς τὰ αὐτὰ ἐπίπεδα. Ἀντιθέτως εἶδη παραγόμενα ὑπὸ συνθήκας ἠύξημένης παραγωγικότητας εἰς διαφόρους χώρας ἐμφανίζουν τεραστίαν διαφορὰν τιμῆς. Οὕτω, ἡ τιμὴ τοῦ αἵτου καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος εἶναι 15 φορές μεγαλύτερα εἰς Ἰσπανίαν παρὰ εἰς τὸν Καναδαν, ἐνῶ ἡ κοπὴ τῆς κόμης εἶναι μόλις 1,25 φορές ἄνωτέρα.

Πλὴν ὁμως τῆς μεταξὺ διαφόρων χωρῶν (ὀριζοντίου) συγκρίσεως τῆς ἐπιτευχθείσης παραγωγικότητας μέσῳ τῶν πραγματικῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν, δύναται νὰ διενεργηθῆ καὶ σύγκρισις ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ (χρονικὴ κάθετος) πρὸς ἐξακριβωσιν τοῦ βαθμοῦ βελτιώσεως τῆς παραγωγικότητας μεταξὺ τῶν διαφόρων παραχθέντων εἰδῶν².

1. Βλ. J. Fourastié, La productivité, Paris 1957, σελ. 26.

2. Οὕτω παρατηρεῖται (βλ. Fourastié ἔνθ' ἄν., σελ. 25) ὅτι εἰς Η.Π.Α. καὶ Γαλλίαν ἡ πραγματικὴ τιμὴ τῶν δημητριακῶν ἐβελτιώθη κατὰ τὸ τετραπλάσιον ἐν σχέσει πρὸς τὴν τιμὴν τῶν γεωμηλίων, λόγῳ τεχνικῆς βελτιώσεως τῶν μεθόδων παραγωγῆς τῶν πρώτων. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ Έτος 1830 ὁ ἐργαζόμενος δύναται νὰ ἀγοράζη σήμερον διὰ τοῦ

Τὰ μέσα καὶ αἱ μέθοδοι αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἀνάγονται κυρίως εἰς τὸν τομέα τῆς τεχνικῆς καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

II.— Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΤΗΣ

(*Économicité, Wirtschaftlichkeit, Ökonomität*)

Ἡ οἰκονομικότης δεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς ἐκπληρώσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὀρισμένου ἔργου.

Λόγοι ὑπάρξεως ἐπιβάλλουν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ὅπως ἀναζητῆθῃ διαρκῶς οἰκονομικώτερας μεθόδους δράσεως, ἐκ τούτων δὲ νὰ ἐπιλέγη τὴν ἀποτελεσματικώτεραν. Τοῦτο ἄλλωστε ὑποβηλοῖ ἡ ἔννοια τῆς οἰκονομικότητος, ἣτις σημαίνει : *ὑπολογισμὸν, σύγκρισιν* καὶ τελικῶς *ἐκλογὴν*.

Ἡ οἰκονομικότης δὲν ἀποτελεῖ ἔννοιαν ἀφηρημένην καὶ γενικὴν, ἀλλὰ δεόν νὰ κατευθύνεται πρὸς ὀρισμένον εἶδος δράσεως. (Π.χ. οἰκονομικότης τῆς παραγωγῆς, τῶν πωλήσεων, τῆς προμηθείας κ. ο. κ.).

Διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς οἰκονομικότητος ἀπαιτοῦνται : ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐξέυρεσις τοῦ ἀρίστου μεγέθους ὡς καὶ ἡ ἐνδεδειγμένη σύνθεσις τοῦ ἀναγκαιοῦντος κεφαλαίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ὁσον τὸ δυνατόν ἐπιτάχυνσις τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας διὰ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἐργασίας.

Ἡ οἰκονομικότης ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀποδοτικότητος τῆς ἐπιχειρήσεως ἀλλὰ δὲν προϋποθέτει ταύτην. Οὕτω, δύναται μία ἐπιχείρησις νὰ εἶναι λίαν οἰκονομική, ἐν τούτοις ὅμως ἐλάχιστα ἀποδοτική, διότι, φέρ' εἰπεῖν, τὰ προϊόντα ταύτης ἐλάχιστα ζητοῦνται ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὅπως ἐπίσης δύναται νὰ ἐργάζεται ἀντιοικονομικῶς καὶ ὅμως νὰ ἐπιτυγχάνῃ ὕψηλόν βαθμὸν ἀποδοτικότητος¹, λόγω εἰδικῆς θέσεώς της ἐν τῇ ἀγορᾷ (συμμετοχὴ τῆς εἰς καρτέλ, μονοπωλιακὴ κατάστασις), νὰ πωλῆ τὴν παραγωγὴν τῆς εἰς ὕψηλὰς τιμὰς ὥστε νὰ πραγματοποιῆ ὕψηλά κέρδη.

α) Μείωσις τῆς οἰκονομικότητος.

Ἡ οἰκονομικότης μετρεῖται διὰ συντελεστῶν ἢ ἀριθμοδεικτῶν,

αὐτοῦ ὁρομισθίου τοῦ 4-5 φορές περισσότερον σίτον, ἐνῶ ἀποκτῆ τὴν αὐτὴν ποσότητα γεωμῆλων ὡς καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1830. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές ὅτι ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις καὶ τὸ ἐν γένει ἐπίπεδον διαβίωσης ἑνὸς λαοῦ αὐξάνουν, μόνον ἐφ' ὅσον τὰ ἀγαθὰ παράγονται ὑπὸ συνεχῶς βελτιουμένης τεχνικῆς μεθόδου, ἥτοι ἐφ' ὅσον αὐξάνει ἡ παραγωγικότης.

1. Περὶ τῆς ἔννοιας τῆς ἀποδοτικότητος βλ. ἐν τοῖς ἀμέσως ἐπομένοις.

καλουμένων και συντελεστών ή αριθμοδεικτών εκμεταλλεύσεως ή οικονομικότητας (*ratios ή coefficients d'économie*)¹.

Οι συντελεστοί ή αριθμοδείκται οικονομικότητας αποτελούν σχέσιν μεταξύ ώρισμένων στοιχείων, και δη, άφ'ένός μόν τοῦ αποτελέσματος (έπιτεύγματος), άφ'έτερου δέ της θυσίας (ανάλωσεως).
Ήτοι :

$$\frac{\text{Ἀποτέλεσμα}}{\text{Θυσία}} \quad \eta \quad \frac{\text{Ἐπίτευγμα}}{\text{Ἀνάλωσις}}$$

Ἡ σχέση τῶν στοιχείων τούτων, συνήθως, έκφράζεται διά ποσοστοῦ ἐπί τοῖς %ο, καθ' ὅσον οὕτω καθίσταται σαφεστέρα.

Εἰς πᾶσαν οικονομικήν μονάδα, και δη τήν ἐπιχείρησιν, προκειμένου νά διαπιστώσωμεν τό ἐπιτυχές ή μή της λειτουργίας της, δυνάμεθα νά διατυπώσωμεν ποικιλίαν σχέσεων (δεικτῶν) ἀναφερομένων εἰς τός ἐπί μέρους ἐκδηλώσεις της δράσεώς της.

Οἱ δείκται οικονομικότητας συνήθως ἐξάγονται, εἴτε άπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ἰσολογισμοῦ, εἴτε ἐκ τῶν ἐπί μέρους ἀναλυτικῶν λογαριασμῶν της ἐπιχειρήσεως, ή χρησιμοποίησις δέ τούτων εἶναι ἐπί τοσοῦτον ἀσφαλεστέρα άφ' ὅσον ή ἐκτίμησις τῶν οικονομικῶν δεδομένων διενεργεῖται βάσει ὁμοιομόρφων και παγίων κανόνων.

β) Πρότυπα μεγέθη της οικονομικότητας.

Οἱ πάσης φύσεως μεμονωμένοι δείκται οικονομικότητας ἀποκτοῦν σημασίαν τότε μόνον άφ' ὅσον θά ἤδύναντο νά συγκριθοῦν πρὸς τούς (θεωρητικούς) *ἰδανικούς δείκταις*, δηλαδή ἐκείνους οἵτινες θά ἐπετυγχάνοντο διά της ἀπολύτου ἐφαρμογής της οικονομικής ἀρχής. Ἐπειδή ὅμως τοιαύτη θεωρητική (ἰδανική) οικονομικότης δέν θά ἦτο δυνατόν νά προσδιορισθῇ, λόγω τῶν συνεχῶς μεταβαλλομένων ὄρων και συνθηκῶν ἐπιτεύξεως της οικονομικής ἀρχής, διά τοῦτο ὡς μέγεθος συγκρίσεως λαμβάνεται ἐκάστοτε εἰς δείκτης, σχεδόν αὐθαίρετος, ὅστις ἐξάγεται εἴτε ἀπό αὐτήν ταύτην τήν ἐκμετάλλευσιν (*ἰσολογιστικοί δείκταις*) βάσει συνήθως ἀποτελεσμάτων προηγουμένων χρήσεων, εἴτε ἐξ ἄλλης τινός ὁμοειδοῦς ἐκμεταλλεύσεως (*ἐξωτερικοί δείκταις*) κατὰ κανόνα *τυπικῆς* (ὑποδειγματικῆς).

Διά της συσχετίσεως δεδομένων ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων (*ὀριζοντία σύγκρισις*) και κατὰ ἀλληλοδιάδοχα χρονικά διαστήματα ἐξάγονται οἱ λεγόμενοι *τυπικοί* ή *πρότυποι δείκταις*

1. Βλ. και *G. Campion*, *Traité des Entreprises privées*, Paris 1948, σελ. 78 ή π. *P. Donzollaz*, *Méthode d'analyse des Entreprises*, Lausanne 1947, σελ. 99. *Pauwels*, *Analyse de l'exploitation*, σελ. 51 ή π. *Vicenzo Masi*, *Analisi di Bilancio delle Imprese*, Bologna 1953, σελ. 129 ή π.

(*ratios standards, quozienti standards*) *οικονομικότητας*, οίτινες αναφέρονται εις ώρισμένον τομέα δράσεως ή και εις ώρισμένην έκδήλωσιν *τυπικής επιχειρήσεως*¹ ώρισμένου κλάδου².

γ) *Είδη οικονομικότητας.*

Κατ' άρχήν διακρίνομεν δύο βασικάς κατηγορίας οικονομικότητας³:

α) Τήν *συνολικήν* οικονομικότητα και

β) Τήν *μερικήν* οικονομικότητα.

Η *συνολική* οικονομικότης ή οικονομικότης τής παραγωγής λαμβανομένης έν τώ συνόλω της δύναται νά προσδιορίζεται, όσάκις ή δραστηριότης τής έκμεταλλεύσεως είναι όμοιόμορφος και ώς έκ τούτου δεκτική συγκρίσεων.

Η *μερική* οικονομικότης νοείται κατά δύο τρόπους: ή άφορβή κατηγορίας τινός προϊόντων προερχομένων έκ τής διαιρέσεως τής συνολικής παραγωγής, ή δυνατόν ν' αναφέρεται εις ώρισμένον *στάδιον* ή *τμήμα* παραγωγικής διαδικασίας ή εις ώρισμένην φάσιν λειτουργίας τής *επιχειρήσεως*.

Ός έκ τούτου διά τόν προσδιορισμόν τής οικονομικότητας θά ήδυνάμεθα νά προβώμεν εις συγκρίσεις μεταξύ: είτε μόνον τών θυσιών ή μόνον τών έπιτεύξεων πρός πρότυπά τινα μεγέθη, είτε αύτοϋ τούτου τοϋ άποτελέσματος πρός πρότυπόν τινα δείκτην-άποτελεσμάτων.

Η πρώτη καλεΐται και *οικονομικότης μιΐς φάσεως* ή *μονόπλευρος* (*unifacial*), καθ' όσον προβαίνει εις συγκρίσεις μονοπλεύρους είτε τοϋ σκέλους τών έπιτεύξεων, είτε τοϋ σκέλους τών θυσιών. Η δευτέρα καλεΐται και *οικονομικότης δύο φάσεων* ή *δίπλευρος* (*bifaciale*), καθ' όσον γίνονται συγκρίσεις άποτελεσμάτων και ούχι επί μέρους μόνον θυσιών ή μόνον έπιτεύξεων. Είναι δέ γνωστόν ότι ή σύγκρι-

1. Ός τυπικήν *επιχείρησιν* κλάδου τινός δυνάμεθα νά θεωρήσωμεν τήν *επιχείρησιν* δεδομένων διαστάσεων, ήτις συχνότερον άπαντάται μεταξύ τών *επιχειρήσεων* τών κλάδων τούτου. Βεβαίως ό καθορισμός τής *τυπικής* *επιχειρήσεως* κλάδου τινός είναι πρόβλημα δυσχερέστατον, καθ' όσον, ώς γνωστόν, έξαρτάται έκ τών συγκεκριμένων έκάστοτε *τοπικών* και *χρονικών* συνθηκών.

2. Ός λόγου χάριν, δυνάμεθα νά καταλήξωμεν εις τό συμπέρασμα ότι ό πρότυπος δείκτης ρευστότητας τής *τυπικής* *έλληνικής* *τραπέζης* είναι, φέρ' είπειν, 12⁴/₁₀ κ.ο.κ.

3. Βλ. αναλυτικώς: *E. Gsell, Rentabilité et économicité* εις *Causes de déperditions dans l'entreprise et l'exploitation*, σελ. 17 έπ., Neuchâtel 1947.

σις αποτελεσμάτων ἐμμέσως ἀποτελεῖ σύγκρισιν *συνθετικὴν* τῶν θε-
 θυσιῶν καὶ τῶν ἐπιτεύξεων.

Ἡ *μονόπλευρος* οικονομικότης προσδιορίζεται εὐκολώτερον παρά
 ἢ *δίπλευρος*, διότι ἡ σύγκρισις ἀφορᾷ μόνον ἓν μέγεθος, εἴτε μόνον
 τὰς ἐπιτεύξεις, εἴτε μόνον τὰς θυσίας. Ἴδού ὠρισμένοι μορφαὶ
μονοπλεύρου οικονομικότητος :

$$\text{Οικονομικότης θυσιῶν} = \frac{\text{Πραγματοποιηθὲν μέγεθος θυσιῶν}}{\text{Πρότυπον μέγεθος θυσιῶν}}$$

$$\text{Οικονομικότης ἐπιτεύξεων} = \frac{\text{Πραγματοποιηθὲν μέγεθος ἐπιτεύξεων}}{\text{Πρότυπον μέγεθος ἐπιτεύξεων}}$$

Ἡ μέτρησις τῆς οικονομικότητος τῶν θυσιῶν ἐνέχει μεγαλυτέ-
 ρον σπουδαιότητα, καθ' ὅσον αὐτὴ ἐμφανίζεται εἰς πᾶσαν ἐν γένει
 οικονομικὴν μονάδα, ἀνεξαρτήτως φορέως καὶ περιεχομένου δρά-
 σεως.

Ἡ *δίπλευρος* οικονομικότης προσδιορίζεται διὰ τῆς συγκρίσεως
 τοῦ *πραγματοποιηθέντος* μεγέθους ἀποτελέσματος πρὸς τὸ *πρότυπον*
 μέγεθος ἀποτελέσματος, ἦτοι :

$$\text{Οικονομικότης ἀποτελέσματος} = \frac{\text{Πραγματοποιηθὲν μέγεθος ἀποτελέσματος}}{\text{Πρότυπον μέγεθος ἀποτελέσματος}}$$

δ) Τρόποι αὐξήσεως τῆς οικονομικότητος.

Διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς οικονομικότητος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐπι-
 βάλλεται ἡ συνεχὴς ἐφαρμογὴ καὶ βελτιώσεις τῶν μεθόδων τῆς *ὀρθο-
 λογικῆς* *ὀργανώσεως*, τόσοσιν εἰς τὸν τομέα τῆς *παραγωγῆς* ὅσον καὶ
 εἰς τὸν τομέα τῆς *διοικήσεως* καὶ *διαθέσεως* τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ *ὀρθολογικὴ ὀργάνωσις* (*Rationalisierung, rationalization*) μέχρι
 σήμερον ἐθεωρεῖτο πρόβλημα κυρίως *τεχνικόν*, οἱ δὲ μέθοδοι
 βελτιώσεως τούτης ἀνεφέροντο μᾶλλον εἰς τὸν ὑλικὸν παράγοντα
 τῆς παραγωγῆς. Ἐσχάτως ὁμως ἡ ἀποψις αὐτῆ ὑπεχώρησε, ἡ δὲ
 σύγχρονος ἀντίληψις ὑποδέχεται τὴν ἀποψιν ὅτι ἡ αὐξήσις τῆς
 οικονομικότητος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἰ μὴ
 μόνον διὰ τῆς δημιουργίας εὐνοϊκοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κλίματος καὶ
 καταλλήλων ἀνθρωπίνων σχέσεων. Ἴδού διατὶ ἡ ἔρευνα ἐ-ετοπίσθη
 σήμερον εἰς τὸν *ἀνθρώπινον* *παραγόνα*, οἱ δὲ
 προσπάθειαι κατατείνουσι εἰς τὴν ἐξόψωσιν τῶν *ἀνθρωπίνων* *σχέσεων*
 ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως.

Κριτήριον ἐπιτυχοῦς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τῆς ὀρθολογικῆς
 ὀργανώσεως ἀποτελεῖ τὸ *κόστος*. Διὰ τῆς ἀναλύσεως, ταύτου ἐπι-
 σημαίνονται οἱ τομεῖς τῆς τυχόν ἀντιοικονομικῆς δράσεως τῆς ἐπι-

χειρήσεως και έντοπιζεται ή προσπάθεια τής όρθολογικοποίησης τούτων.

‘Αλλ’ ώς ήδη έλέχθη, αι άρχαι τής όρθολογικής όργανώσεως δέν πρέπει νά περιορίζονται μόνον εις τό πεδίο τής παραγωγής, αλλά δέον νά επεκτείνωνται και εις τόν τομέα τής κυκλοφορίας τών αγαθών, διότι ένφ, ώς είναι γνωστόν, εις τήν έρευναν του κόστους παραγωγής διεθνώς συνετελέσθη μέχρι σήμερα μεγάλη πρόοδος, εις τήν έρευναν του κόστους διαθέσεως (έμπορικό κόστους) παρατηρείται άξιοσημείωτος, θά έλεγέ τις, καθυστέρησις¹. Έκ στατιστικών στοιχείων προκύπτει ότι τας τελευταίας δεκαετηρίδας τό μέν κόστος διαθέσεως έμφανίζει συνεχή αύξησιν, τό δέ κόστος παραγωγής άντιθέτως παρουσιάζει σταθεράν μείωσιν².

Πλείστα δσαι έξηγήσεις θά ήδύναντο νά δοθώσιν εις τό φαινόμενον τής συνεχούς αύξήσεως του έμπορικού κόστους, έν τούτοις νομίζομεν ότι βασικώς έπέδρασαν τά κατωτέρω αίτια :

Μέχρι του τέλους του προηγουμένου αιώνος ή βιομηχανική παραγωγή ειδών καταναλώσεως διενηργείτο από έπιχειρήσεις μέσης έκτάσεως, έγκατεστημένες κατά τό πλείστον πλησίον τών άστικών κέντρων και έργοζόμενας, κατά κανόνα, επί παραγγελία. Σήμερα όμως, συνεπεία τής άποτόμου αύξήσεως του όγκου παραγωγής και τής συστηματικής έφαρμογής τών άρχών τής όρθολογικής όργανώσεως, αι βιομηχανίαι άπομακρύνονται εκ τών κέντρων καταναλώσεως και άναζητούν τόπους είνοικωτέρας έγκαταστάσεως. Τό τιοιόθτον όμως, παρά τό γεγονός ότι είναι δυνατόν νά οδηγήσιν εις μείωσιν του παραγωγικού κόστους, έν τούτοις επιβαρύνει τό κόστος διαθέσεως του προϊόντος, καθ’ όσον προσαυξάνει τούς κινδύνους και τά βάρη τά όποια έπωμίζονται αι έμπορικά έπιχειρήσεις.

1. ‘Ο *Hilgert*, εις τό *Cost Account for sales*, σελ. 104, παρατηρεί ότι μέχρι τής τελευταίας δεκαετηρίδος μικρά έξόθη προσοχή εις τό κόστος διαθέσεως και ώς εκ τούτου δέν άνεπτύχθη ή αναλυτική έρευνα τών δαπανών πωλήσεως, ώς τούτο παρετηρήθη προκειμένου περι δαπανών παραγωγής. Τούτ’ αυτό παρατηρούν οι *C. Harrison* εις τό *Cost accounting to aid production*, σελ. 152, και *Catell* εις τό *Efficient Business management*, σελ. 56. London 1948.

2. Έν ‘Αμερικη, βλ. *Converse*, *The Elements of Marketing*, 1946, κατά τό έτος 1870 τό κόστος διαθέσεως επί προϊόντος πωλήσεως 100 νομισματικών μονάδων άνήρχετο κατά μέσον όρον εις 9,9, τό 1900 εις 16,4, τό δέ 1930 εις 20,4. Κατά τας άντιστοίχους χρονικός περιόδους τό παραγωγικό κόστος (γεωργικών και βιομηχανικών) παρουσίαζε κάμψιν από 69 εις 60,1 και έν συνεχεία εις 52,8 μονάδας.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν γεωργικὸν τομέα τὸ ἔμποριον, ἀναλαμβάνον τὴν, βάσει τῶν πλέον τελειοποιημένων μεθόδων, συγκέντρωσιν, συντήρησιν, συσκευασίαν καὶ διάθεσιν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, προσήρξεσεν αἰσθητῶς τὸ κόστος του¹. Πέραν ὁμῶς τούτων, αἱ ἀδελφοὶ ἀπαιτήσεις τῆς πελατείας—ἴσον ἀφορᾷ τὴν ἀρτιωτέραν ἐμφάνισιν, τὴν βάσει τῶν κανόνων τῆς ὕγιεινῆς συντήρησιν καὶ συσκευασίαν τῶν εἰδῶν, τὴν τάσιν ταύτης ὅπως ἐκλέγη τὸ ἐπιθυμητὸν εἶδος ἐξ εὐρείας ποικιλίας ἢ παραλλαγῆς προσφερομένων εἰδῶν καὶ τέλος ὅπως προβοίη εἰς ἀγορὰς ἐκ τῶν πλέον συγχρονισμένων καταστημάτων—ἐνισχύουν τὴν τάσιν αὐξήσεως τοῦ ἐμπορικοῦ κόστους λόγῳ τῆς ἀνάγκης διατηρήσεως καταστημάτων πολυτελῶν, τῆς δεσμεύσεως μεγάλων κεφαλαίων διὰ τὴν συγκρότησιν ἀποθεμάτων κ.ο.κ. Οὕτω παρατηρεῖται ὅτι ὁ καταναλωτὴς ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως σήμερον τὸ μεγαλύτερον ἔμπόδιον διὰ τὴν ὀρθολογικοποίησιν τῆς τε παραγωγῆς καὶ τῆς διαθέσεως.

Ἐκεῖνο ὁμῶς τὸ ὁποῖον ἐπέδρασεν ἐπίσης ἀποφασιστικῶς ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐμπορικοῦ κόστους εἶναι ἡ κατὰ μέσον ὄρον μείωσις τῶν κατὰ ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν διενεργουμένων πωλήσεων, λόγῳ τῆς πληθώρας τούτων. Ἐκ στατιστικῶν στοιχείων προκύπτει ὅτι εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἔν κατὰ στήμα λιανικῆς πωλήσεως ἀντιστοιχεῖ σήμερον εἰς 60 περίπου ἄτομα, ἔν δὲ κατὰ στήμα χονδρικῆς πωλήσεως εἰς 15 περίπου κατὰ στήματα λιανικῆς.

Τέλος ἰδιαιτέρας σημασίας τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι μεταπολεμικῶς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν καταναλωτικῶν μαζῶν τοῦ πληθυσμοῦ προβαίνει εἰς προμηθείας ἀγαθῶν κατὰ μικρὰς ποσότητας. Τὸ τοιοῦτον συνεπάγεται, ἴδιον εἰς τὴν τάξιν τῶν λιανοπωλητῶν, κατακερματισμὸν τῶν πωλήσεων εἰς πολυαριθμούς ἐπὶ μέρους πράξεις, αἵτινες φυσικὸν εἶναι νὰ δημιουργοῦν προσθέτους ἐπιβαρύνσεις ὡς ἐκ τῆς ἀνάγκης διατηρήσεως ἠδξημένου ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ.

1. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν—βλ. Ἄντ. Μπερνάρη, δακτυλογρ. ἔκδοσιν Ἄγροτικῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος 1955, εἰς Κλ. Μπανταλούκα, Ἡ χρονία ὑποπάσχόλησις τοῦ ἔν Ἑλλάδι ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, Ἀθῆναι, 1956, σελ. 16—ὅτι ἡ τελικὴ τιμὴ πωλήσεως τῶν σταφυλῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1955 ἀνελύετο ὡς ἑξῆς: ἡ τιμὴ παραγωγῆς ἐκάλυπτε τὰ 50% ταύτης, τὰ ἔξοδα συσκευασίας περίπου τὸ 1,5%, αἱ μεσιτεῖαι καὶ τὰ μεταφορικὰ περίπου τὸ 7%, ἡ δὲ συμμετοχὴ τοῦ χονδρικοῦ καὶ λιανικοῦ ἐμπορίου ἀνήρχετο εἰς 41,5%, ἐπὶ τῆς τιμῆς. Παρομοίαι, ἂν μὴ χειροτέρα, ἐμφανίζεται ἡ κατὰστασις καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν γεωργικῶν εἰδῶν.

Εἰς τὸν τομέα τῆς παραγωγῆς ἡ ὀρθολογικὴ ὀργάνωσις κυρίως ἐκδηλοῦται διὰ τῆς *κανονικοποιήσεως* (Normung-Normalization) καὶ τῆς *τυποποιήσεως* (Typisierung-Standardization) τῶν προϊόντων. Ἐὰν καὶ ἀμφότεραι συγκλίνουν εἰς τὴν *ἐνοποίησην*, ἐν τούτοις ἡ μὲν κανονικοποίησις ἀφορᾷ περιοριστικῶς τὰ μέρη προϊόντος τινός, ἡ δὲ τυποποίησις ἀναφέρεται εἰς ὁλόκληρον τὸ προϊόν.

Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ σημασία τῆς τε κανονικοποιήσεως καὶ τῆς τυποποιήσεως ἔγκειται, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς τὴν μείωσιν τοῦ κόστους καὶ τῶν τιμῶν προσφοράς τῶν προϊόντων καὶ διὰ ταύτης εἰς τὴν ἔμμεσον ἀξίησιν τῆς ἀγοραστικῆς ἰκανότητος καὶ τῆς ζήτησεως ἐκ μέρους τοῦ καταναλωτικοῦ κοινού.

Ἀπὸ ἰδιωτικοοικονομικῆς ἀπόψεως διὰ τῆς κανονικοποιήσεως καὶ τυποποιήσεως αὐξάνεται ἀ-ἀμφιβόλως ἡ οἰκονομικότης τῶν ἐπιχειρήσεων, καθ' ὅσον, πλὴν τῶν ἄλλων, καὶ δὴ τῆς δυνατότητος πληθοπαραγωγικῆς κατασκευῆς «σειρᾶς» ἢ «πλήθους» ὁμοίων προϊόντων, ἐπέρχεται περιορισμὸς τῶν ποικιλιῶν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀποθεμάτων.

Τοῦτο συνεπάγεται τὴν μικροτέραν ἀνάγκην δεσμεύσεως κεφαλαίων πρὸς σχηματισμὸν τῶν ἀναγκαίων ἀποθεμάτων, περιορισμὸν τῶν κινδύνων οὓς συνεπάγεται τόσον ἡ μεγάλη ποικιλία ὅσον καὶ ἡ εὐρυτάτη ἔκτασις τούτων, ἀποτελεσματικώτερον ἔλεγχον τῶν κινουμένων ἐν τῇ ἀποθήκῃ εἰδῶν κ.ο.κ. Πάντα ταῦτα ὀδηγοῦν εἰς μικροτέρας ἐπιβαρύνσεις τοῦ κόστους καὶ ὡς ἐκ τούτου βελτιώνουν τὴν οἰκονομικότητα τῆς ἐπιχειρήσεως.

Παραλλήλως ὁμοίως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα πλεονεκτήματα, ἡ τυποποίησις συνεπάγεται καὶ κινδύνους, διότι διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν τύπων εἶναι δυνατόν νὰ περιορισθῇ καὶ ἡ ζήτησις τῶν ἐνοποιηθέντων προϊόντων ἐκ μέρους τοῦ καταναλωτοῦ, ἐφ' ὅσον αὗτος δὲν εὐρίσκει τὴν ἐπιθυμητὴν ποικιλίαν. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀναμενομένων ἐπὶ τοῦ κόστους πλεονεκτημάτων.

III.—Ἡ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

(Rentabilité, Redditibilitá, Rentabilität)

Ἡ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου ἀποτελεῖ τὴν σχέσιν μεταξὺ κέρδους καὶ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐκφράζεται δὲ ἐν γένει εἰς ποσοστὸν ἐπὶ τοῖς ἑκατόν.

Στοιχεῖα συγκρίσεως, ὡς ἐκ τούτου, διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι, ἀφ' ἑνός μὲν τὸ

κέρδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ κεφάλαιον. Πρὸς κατανόησιν τῆς ἔννοιος καὶ τῶν κατηγοριῶν τῆς ἀποδοτικότητος, ἀναγκαῖον τυγχάνει ὀπωρῶς ἐρευνηθῶσιν αἱ ἔννοιαι τῶν ὡς ἄνω στοιχείων συγκρίσεως.

Στοιχεῖα τῆς ἀποδοτικότητος

Α'.—ΤΑ ΚΕΡΔΗ

1.—Τὸ κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως

Ἔννοια τοῦ κέρδους.

Πᾶσα θετική μεταβολή¹ τῆς ἀξίας τῆς συνολικῆς περιουσίας καλεῖται κέρδος². Τοῦτο, κατ' ἀρχήν, προκύπτει ἐκ τοῦ τυχόν πλεο-

1. Ἦτοι ὀπὸ συνθήκας σταθερᾶς ἀξίας τοῦ νομίσματος.

2. Τὸ κέρδος προκύπτει, κατὰ κανόνα, ἐκ τῆς ἐκάστοτε μεταβολῆς τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων καὶ μεγεθῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν τῶν τιμῶν. Εἶναι ὡς ἐκ τούτου προϊόν τῆς δυναμικῆς οἰκονομίας.

Ἡ ἐρευνα, ὡς ἐκ τούτου, τοῦ προβλήματος τοῦ κέρδους ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν γενεσιουργικῶν αἰτιῶν θέσιν ἔχει ἐν τῇ Κοινωνικῇ Οἰκονομικῇ. Ἡ Οἰκονομικὴ τῶν Ἐπιχειρήσεων ἀπλῶς προβαίνει εἰς τὸν προσδιορισμόν, τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν κατάταξιν τῶν δυσφόρων κατηγοριῶν τούτου.

Παραθέτοντες ἐπιτροχάδην—καθ' ὅσον ἡ ἀναλυτικὴ ἐρευνα τούτων ἀνήκει ὡς ἐλάχιστη εἰς τὴν Κοινωνικὴν Οἰκονομικὴν—τὰ δικαιολογητικὰ αἰτία τῆς προελεύσεως τοῦ κέρδους, παρατηροῦμεν διὰ ταῦτα εἶναι ποικίλα. Οὕτω, κατ' ἄλλους μὲν τὸ κέρδος θεωρεῖται ὡς ἰδιόμορφος ἀνταμοιβὴ τοῦ ἐπιχειρηματίου διὰ τὴν ὀπ' αὐτοῦ καταβαλλομένην ἰθύνουσαν ἐργασίαν. Κατ' ἄλλους, τὸ κέρδος ἀποτελεῖ ἀντάλλαγμα τῶν ὀπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου κεφαλαιούχου ἀναλαμβανομένων κινδύνων. Ὁ οὖν τῶ χρόνῳ ἐπιτευχθεὶς διαχωρισμὸς μεταξύ ἐπιχειρηματίου καὶ κεφαλαιούχου ὠδήγησε εἰς τὴν ἀκριβῆ διάκρισιν μεταξύ κέρδους ὡς ἀντισταθμίματος τῶν κινδύνων καὶ κέρδους ὡς ἀνταμοιβῆς τοῦ ἐπιχειρηματίου, λόγῳ τῆς ὀπ' αὐτοῦ καταβαλλομένης οργανωτικῆς καὶ ἰθύνουσης ἐργασίας. Μὲ τὴν ἐπικρατήσασαν ἀντίληψιν περὶ δυναμικῆς οἰκονομίας, ἡ θεωρία περὶ κέρδους ἐξελισσεται παραλλήλως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν κινδύνων. Κινδύνων οὐ μόνον «πικρῶν», ἴητοι ἐμφανιζομένων εἰς ὄρισμένον οἰκονομικόν περιβάλλον, εἰς δεδομένην στιγμήν, ἀλλὰ καὶ δυναμικῶν, ἴητοι προερχομένων ἀπὸ τὰς συνεχεῖς μεταβολὰς τοῦ οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος. Καὶ ἐὰν μὲν αἱ σταθμηταὶ πιθανότητες τῶν κινδύνων ἀναφέρονται εἰς τὸν κεφαλαιούχον καὶ ἀντισταθμίζονται διὰ τοῦ τόκου, αἱ ἀστάθμητοι ἀποτελοῦν τὴν δυναμικὴν ἀβεβαιότητα, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἐπήγαγε τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἐφ' ὅσον οὗτος θὰ ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ ταύτας πρὸς ὄφελος τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ νὰ μειώσῃ τὰ ἐκ τῆς ἐπελεύσεως τῶν βλαβερὰ διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἀποτελέσματα. Βλ. ἀναλυτικῶς *A. Siders*, Αἱ περὶ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους θεωρίαι, εἰς Ἱστορίαν Οἰκονομικῶν Θεωριῶν. Ἀθῆναι 1948, καὶ *J. H. Knight*, Risk, Uncertainty and Profit, N. York 122. Οὐχ ἦττον, νομίζομεν διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ κινδύνου δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, διατί δημιουργεῖται τὸ κέρδος, ἀλλὰ ἴσως θὰ ἐδικαιολόγει εἰς ποῖον θὰ ἐδει

νάσματος μετά την έκ των εσόδων άφαιρέσιν τών πραγματοποιηθέντων έν γένει έξόδων¹.

Προκειμένου όμως νά προσδιορίσωμεν τό μέγεθος τής επί πλέον ταύτης διαφοράς, θά πρέπει προηγουμένως νά έξεύρωμεν τό όσον τό δυνατόν άκριβές ύψος τών έξόδων, ήτοι τοϋ κόστους τής έπιχειρήσεως κατά κατηγορίαν προϊόντος, έτι δέ πλέον, όπως εφαρμόζωμεν τήν αϋτήν μέθοδον άποτιμήσεως κατά τόν προσδιορισμόν τής άξίας τών περιουσιακών στοιχείων. Διότι, εάν δέν καθίσταται δυνατή ή, όσον τό δυνατόν, άκριβής έξεύρεσις τοϋ κόστους, ή εάν έναλλάσσωμεν έκάστοτε έκουσίως ή άκουσίως² τας μεθόδους άποτιμήσεως, καθίσταται πρόδηλον ότι τά προκύπτοντα κέρδη θά άφίστανται τής πραγματικότητας.

Είς τά προηγούμενα κεφάλαια (περί κόστους και άποτιμήσεως) ανεπιτόχησαν διεξοδικώς αι άρχαι και μέθοδοι κοστολογήσεως και γενικώτερον άποτιμήσεως.

Αν και διά λόγους τεχνικής λογισμοϋ τό κέρδος τής έπιχειρήσεως προσδιορίζεται κατά περιόδους, έν τούτοις εις τήν πραγματικότητα τοϋτο δέν γνωρίζει χρονικάς διακοπάς αλλά προκύπτει έκ τής συνεχούς κυκλοφορίας τών περιουσιακών στοιχείων κατά τήν λειτουργίαν τής έπιχειρήσεως. Είς τήν τιαούτην άέναον κίνησιν τών άξιων δέν ύπάρχει σταθμός, ώστε νά δύναται νά προσδιορισθῆ έπακριβώς τό άποτέλεσμα. Αναλώσεις άξιων και έπιτεύγματα

νά περιέληθ τó κέρδος. Βλ. και *Murat*, ορ. cit., σελ. 166. Ός έκ τούτου, περισσότερο ή οικονομική περί κέρδους θεωρία θά ήδύνατο νά στηριχθῆ εις τήν δικαιολογίαν τοϋ κέρδους ως ιδιαιτέρας άμοιβῆς τής έπιχειρηματικής (ίθυνούσης) εργασίας έκλαμβανομένης ως αϋτοτελοϋς παραγωγικοϋ συντελεστοϋ.

1. Φορολογικώς ως κέρδος θεωρείται, κατ' άρχήν, ή διαφορά μεταξύ τοϋ συνόλου τών ακαθαρίστων εσόδων και τοϋ συνόλου τών έξόδων τής έπιχειρήσεως έκάστης διαχειριστικής χρήσεως. (Βλ. Άποφ. Συμβ. τής Έπικρ. 601/1941, όμοίως άποφ. Έλεγ. Συν. 215/1927). Είναι αδιάφορον δέ αν ή διαφορά αϋτη είναι πλασματική, όφειλομένη δηλονότι εις νομισματικήν ύποτιμήσιν, καθ' όσον ό φορολογικός νόμος δέν έξετάζει τήν φύσιν και προέλευσιν τοϋ κέρδους. Τοϋτο δέ διότι ό παρ' ήμιν φορολογικός νόμος ως μη άναγνωρίζων τήν άρχήν τής τιμῆς άντικαταστάσεως προβαίνει εις σύγκρισιν βάσει τοϋ εις δραχμάς άρχικοϋ και τελικοϋ κεφαλαίου τής έπιχειρήσεως. (Υπ. Οίκ. Γ. 90/1951. Έγκ. 212/1953). Βλ. πλείονα εις *Ν. Τόσην*, Η φορολογία τοϋ εισοδήματος, Αθήναι 1957, σελ. 10 έπ.

2. Οϋχι σπανίως, ή φορολογική ή ή άγορανομική νομοθεσία έπιβάλλει τήν εφαρμογήν μεθόδων άποτιμήσεως άφισταμένων, πολλάκις, τής έκάστοτε πραγματικότητας. Τούτου ένεκα εϋλογον τυγχάνει ότι άκουσίως δημιουργούνται υπό τής έπιχειρήσεως συμβατικά κέρδη.

ἔργων συνήθως δὲν συμπίπτουν μεταξύ των καὶ ἀφίστανται τοῦ χρόνου τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ χρηματικοῦ ἐσόδου. Τοῦτου ἕνεκα γεννᾶται τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ποσῶν ἐκείνων ὅτινα ναὶ μὲν καταβάλλονται ἢ εἰσπράττονται εἰς τὴν ὑπ' ὄψιν περίοδον ἀλλὰ ἢ ἐπίδρασις των ἐκκλίνειται εἰς ἐπομένην τοιαύτην. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου, ἥτις γεννᾶ πλείστας δυσχερείας ἀποτιμῆσεως, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἀκρίβειας τοῦ βραχυπροθέσμου λογισμοῦ. Ἐνεκα τῶν ὡς ἄνω δυσχερειῶν τὸ κατὰ περιόδους ὑπολογιζόμενον κέρδος ἀποτελεῖ ἀπλῶς μίαν τὸ μὴ ν εἰς τὴν ἐξελίξιν τοῦ κέρδους καὶ παριστᾷ μόνον κατὰ προσέγγισιν τὴν λογιστικὴν ἀξίαν τούτου. Συμπερασματικῶς, ὅθεν, δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ ἀκριβῶς ἐπιτευχθέν συνολικὸν κέρδος διαπιστοῦται μόνον κατὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ὁπότε καὶ μόνον συγκρίνεται ἢ ὄρχικῆ μὲ τὴν τελικὴν ἀξίαν τῆς περιουσίας.

Κατηγορίαι κερδῶν.

Τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων, γενικῶς, διακρίνονται :

- α) Εἰς πραγματικὰ ἢ γνήσια
- β) Εἰς πλασματικὰ ἢ εἰκονικά.

Καὶ πραγματικὰ ἢ μὲν εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑποδηλοῦν οὐσιαστικὰς αὐξήσεις τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως, πλασματικὰ δὲ ἢ εἰκονικὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δεικνύουσιν ἀριθμητικὰς καὶ οὐχὶ οὐσιαστικὰς αὐξήσεις τούτου, καὶ ἀποτελοῦν μόνον ἀριθμητικὴν διόγκωσιν. Τὰ οὕτω καλούμενα κέρδη ὀφείλονται, εἴτε εἰς ὑποτίμησιν τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, εἴτε εἰς ἀλλαγὴν τῶν ἐκάστοτε χρησιμοποιουμένων μεθόδων ἀποτιμῆσεως, εἴτε τέλος εἰς τυχόν λογιστικὰς νοθείας (ὑπερεκτιμήσεις στοιχείων ἐνεργητικοῦ ἢ ὑπεκτιμήσεις στοιχείων παθητικοῦ).

Τὰ πραγματικὰ ἢ γνήσια κέρδη ὑποδιακρίνονται :

- α) Εἰς ὄργανικὰ καὶ
- β) Εἰς ἀνόργανα.

1. Ὑπάρχει ὁμοῦς διαφορὰ μεταξύ πραγματικῶν καὶ πραγματοποιηθέντων κερδῶν. Πραγματοποιηθέντα κέρδη εἶναι ὅλα τὰ πραγματικῶς ἐπιτευχθέντα ἐκ τοῦ κύκλου ἐργασιῶν κέρδη. Ταῦτα πάλιν ἀντιδιαστέλλονται ἐκ τῶν μὴ πραγματοποιηθέντων, ἅτινα προκύπτουν ἐξ ἀποτιμῆσεως τῶν ἀποθεμάτων ἢ τῶν παγίων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα κέρδη οὐδόλως ἐπιτρέπεται νὰ διανέμονται καθ' ὅσον πρόκειται ἀπλῶς περὶ πιθανολογουμένων καὶ μόνον κερδῶν. Ἡ διάκρισις μεταξύ πραγματοποιηθέντων καὶ μὴ κερδῶν εἶναι κυρίως λογιστικῆς φύσεως.

β) Τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπιχειρηματίου (ἰδίου κεφαλαίου).

Τόσον ἡ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως ὅσον καὶ ἡ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπιχειρηματίου δυνατόν πάλιν νὰ εἶναι, εἴτε *ἰξωτερική*, εἴτε *ἰσωτερική*.

α) *Ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως*

Αὕτη δεικνύει τὸ τί ἀπέδωσεν ἡ ἐπιχείρησις ὡς αὐτοτελῆς ποριστικὴ οἰκονομικὴ μονάς. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀποδοτικότητος χρησιμεύει διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς κερδοφόρου ἰκανότητος τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ δὴ διὰ συγκρίσεως τόσον μεταξύ ἐπιχειρήσεων τοῦ αὐτοῦ κλάδου ὅσον καὶ μεταξύ ἐπιχειρήσεων ἀνηκουσῶν εἰς διαφόρους κλάδους.

Τέλος, ἡ τοιαύτη ἀποδοτικότης συντελεῖ καὶ εἰς ἐρεῦνας διενεργουμένας ἐπὶ τῷ σκοπῷ δανεισμοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ δασμολογικῆς προστασίας ταύτης κ.τ.τ.

Ἡ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως ἐξευρίσκεται διὰ συγκρίσεως τοῦ κέρδους τῆς ἐπιχειρήσεως (ἐξευρισκομένου βάσει ἐντελῶς ἀτόκου κόστους) πρὸς τὸ ὑπ' αὐτῆς διατιθέμενον κεφάλαιον. Ἦτοι :

$$\begin{aligned} & \text{Ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως} = \\ & = \frac{\text{Κέρδος ἐπιχειρήσεως (βάσει ἐντελῶς ἀτόκου κόστους)}}{\text{Διατιθέμενον συνολικὸν κεφάλαιον}} \end{aligned}$$

β) *Ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπιχειρηματίου.*

Αὕτη ἐξευρίσκεται διὰ τῆς συγκρίσεως τοῦ κέρδους τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς τὸ διατιθέμενον *ἴδιον κεφάλαιον*. Ἐνταῦθα τὸ κέρδος ὑπολογίζεται βάσει πλήρως ἐντόκου κόστους Ἦτοι :

$$\begin{aligned} & \text{Ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπιχειρηματίου} = \\ & = \frac{\text{Κέρδος ἐπιχειρήσεως (βάσει πλήρως ἐντόκου κόστους)}}{\text{Διατεθὲν ἴδιον κεφάλαιον}} \end{aligned}$$

σει τοιοῦτου. Θὰ ἠδυνάμεθα ὁμῶς νὰ ἐξεύρωμεν καὶ τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ ἀναγκαίου κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐφ' ὅσον τὸ ἀπασχολούμενον εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ἀναγκαίου, θὰ πρέπει τοῦτο ν' ἀποχωρισθῇ. Ἐπίσης θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ἐννοία τοῦ ἀναγκαίου κεφαλαίου δύναται νὰ νοηθῇ, εἴτε βάσει τῆς ὑπαρχούσης ἀπασχολήσεως, ἢ ἐν ὄψει κανονικοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως κ.ο.κ.

Τό μέγεθος τῆς τοιαύτης ἀποδοτικότητος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου χρηματοδοτήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Οὕτω, ἐάν δύο ἐπιχειρήσεις μέ τὰ αὐτά συνολικά κεφάλαια (ἔστω 100.000) ἀποδίδουν τό αὐτό κέρδος (ἔστω 10.000), εὐλογον εἶναι δι τὴν ἔμφανίζουσαν διάφορον ἀποδοτικότητα κεφαλαίου (ἴδιου) τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἐάν ἡ σύνθεσις τοῦ κεφαλαίου (ἴδιον - ξένον) μιᾶς ἐκάστης εἶναι διάφορος.

Δηλαδή, ἐάν ἡ Α	ἔχη	ἴδιον κεφάλαιον	60 000
		ξένον	40.000
			100.000

καί ἡ Β.	ἔχη	ἴδιον κεφάλαιον	30.000
		ξένον	70.000
			100.000

$$\text{Ἡ ἀποδοτικότης τῆς Α} = \frac{10.000}{60.000} = 16.66\% \text{ καί}$$

$$\text{τῆς Β.} = \frac{10.000}{30.000} = 33.33\%$$

Τέλος, ἀποδοτικότης ἐξωτερική μὲν εἶναι ἡ προκύπτουσα ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν λογιστικῶς εἰκονιζομένων κερδῶν πρὸς τὸ ἀντιστοιχῶς λογιστικῶς πάλιν εἰκονιζόμενον κεφάλαιον, ἀποδοτικότης ἐσωτερική δὲ εἶναι ἡ προκύπτουσα ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν πράγματι ἐπιτευχθέντων κερδῶν πρὸς τὸ πράγματι διατεθέν κεφάλαιον¹. Εὐλο-

1. Ἡ ἐξωτερική ἀποδοτικότης τυγχάνει ἐλλιπής, διότι κατὰ τὸν ὑπολογισμόν ταύτης δὲν καθίσταται δυνατός ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ὑπαρχόντων λανθάνοντων ἀποθεματικῶν, ἅτινα, ὡς εὐνόητον, ἐπηρεάζουν τόσον τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου ὅσον καὶ τὸ μέγεθος τῶν πραγματοποιηθέντων κερδῶν. Καί ναί μὲν, ὡς ἄκριτον, ἀπέχεται ἐπιχειρήσεων μορφῆς ἀνωνύμου ἐταιρείας, ὧν αἱ μετοχαὶ εἶναι εἰσηγμέναι εἰς τὸ χρηματιστήριον τὸ πρᾶγμα καθίσταται εὐχερέστερον, καθ' ὅσον δύναται νὰ θεωρηθῇ δι τὴν ἐπί πλέον διαφοράν μεταξὺ τρεχούσης καὶ λογιστικῆς τιμῆς τῶν τίτλων δικαιολογεῖται ἐκ τῆς ὑπάρξεως λανθάνοντων ἀποθεματικῶν, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀπόλυτον, διότι πᾶσα χρηματιστηριακὴ ὑπερτίμησις τῶν μετοχῶν δὲν ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς ἀφανῆ ἀποθεματικά, ἀλλὰ δύναται νὰ προέρχεται καὶ ἐξ ἐτέρων παραγόντων, ὡς εἶναι: ἡ πρόβλεψις εὐμενοῦς ἐξελιξέως τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ ἐπιτυχὴς πολιτικὴ μερισμάτων κ.ο.κ. Παρὰ ταῦτα καὶ ἔλλειπει ἐτέρου μέσου ἀνιχνεύσεως τῶν ἀφανῶν ἀποθεματικῶν ἐκ μόνου τοῦ ἰσολογισμοῦ, ἐπεκράτησε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐνδειξίς ὑπάρξεως τούτων ἡ ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ ὑπερτίμησις τῶν μετοχῶν.

γον τυγχάνει ότι αί έξω τής επιχειρήσεως τρίτοι μόνον τήν *έξωτερικήν* αποδοτικότητα είναι εις θέσιν να έκτιμήσωσιν, έκ τών δημοσιευομένων έκάστοτε Ισολογισμών.

**Παράγοντες επιδρώντες επί τής διαμορφώσεως
του μεγέθους τής αποδοτικότητας.**

Εις τόν επόμενον πίνακα¹ εμφανίζονται αί μεταβολαί τής αποδοτικότητας όταν μεταβάλλωνται :

- α) *Τò κεφάλαιον.*
- β) *Τò κόστος.*
- γ) *Ό κύκλος εργασιών.*
- δ) *Τò ποσοστόν κέρδους.*

Έρευνώντες τόν κατωτέρω πίνακα παρατηρούμεν τα ακόλουθα :

Εις τήν περίπτωσιν (1) ή μείωσις του κόστους προεκάλεσε δυσανάλογον αύξησιν τής αποδοτικότητας.

Εις τήν περίπτωσιν (2) ή μείωσις του κεφαλαίου συνεβάδισε με αύξησιν τής κυκλοφοριακής ταχύτητος. Ό κύκλος εργασιών παρέμεινε ο αὐτός, ή αποδοτικότης όμως τελικώς ηύξηθη.

Εις τήν περίπτωσιν (3) ή αύξησις του κεφαλαίου, μη συμβάδισα με ανάλογον αύξησιν του κύκλου εργασιών, επέφερε μείωσιν τής αποδοτικότητας.

Εις τήν περίπτωσιν (4) ή μείωσις του κύκλου εργασιών, συμβάδισα ένταῦθα μετ' αναλόγου μειώσεως του κόστους, ώδήγησε εις διατήρησιν σταθεροῦ επιπέδου αποδοτικότητας.

Εις τήν περίπτωσιν (5) μόνον ή έντασις τής κυκλοφοριακής ταχύτητος ώδήγησεν εις τήν αύξησιν του κύκλου εργασιών, καθ' όσον τό κεφάλαιον παρέμεινε σταθερόν. Η αποδοτικότης ως έκ τούτου ηύξηθη.

Εις τήν περίπτωσιν (6) ή αύξησις του κόστους άναιρεί τήν επιτευχθεΐσαν αύξησιν του κύκλου εργασιών και τελικώς ή αποδοτικότης παραμένει σταθερά.

Εις τās περιπτώσεις (7, 8) ή κατά διάφορον τρόπον αύξουσα διαμόρφωσις του κόστους άναιρεί έν μέρει τήν έντασιν του κύκλου εργασιών και τελικώς επιδρῶ εὐμενῶς επί τής αποδοτικότητας.

1. Πρβλ. W. Priou, Die Lehre vom Wirtschaftsbetrieb, I, II, σελ. 5, Berlin 1935.

	Κεφαλαίον	Κόστος εργασιῶν	Ταχύτης κυκλοφορίας	*Αναλοισ κόστου εργασιῶν		Κέρδος		*Αποδοτικότητα εἰς ποσοστὸν τοῖς % ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου
				Κόστος	Κέρδος	Εἰς ποσοστὸν τοῖς % ἐπὶ τοῦ κόστου εργασιῶν	Εἰς ποσοστὸν τοῖς % τοῦ κόστους	
1	50	50	1	40	10	20	25	20
	50	50	1	30	20 +	40 +	66 ² / ₃ +	40 +
	50	50	1	20	30 +	60 +	150 +	60 +
2	50	50	1	40	10	20	25	20
	40 —	50	1,2 +	40	10	20	25	25 +
	30 —	50	1,6 +	40	10	20	25	33 ¹ / ₃ +
3	50	50	1	40	10	20	25	20
	100 +	50	0,5 —	40	10	20	25	10 —
	150 +	50	0,33 —	40	10	20	25	6,66 —
4	50	50	1	40	10	20	25	20
	50	40 —	0,8 —	30	10	25 +	33,33 +	20
	50	30 —	0,6 —	20	10	33,33 +	50 +	20
5	50	50	1	40	10	20	25	20
	50	100 +	2 +	80 +	20 +	20	25	40 +
	50	150 +	3 +	120 +	30 +	20	25	60 +
6	50	50 +	1	40	10	20	25	20
	50	100 +	2 +	90 +	10	10 —	11 —	20
	50	150 +	3 +	140 +	10	6,66 —	7 —	20
7	50	50	1	40	10	20	25	20
	50	100 +	2 +	84 +	16 +	16 —	20	32 +
	50	150 +	3 +	127 +	23 +	13 —	18	46 +
8	50	50	1	40	10	20	25	20
	50	100 +	2 +	87 +	13 +	13 —	15 —	25 +
	50	150 +	3 +	130 +	20 +	13 —	15 —	40 +
9	50	50	1	40	10	20	25	20
	60 +	100 +	1,6 +	67 +	13 +	13 —	15 —	22 +
	75 +	150 +	2 +	130 +	20 +	13 —	15	27 +

Εἰς τὴν περίπτωσιν (9) ἡ ἔντασις τῆς ταχύτητος κυκλοφορίας ἐξουδετερῶνει τὴν αὔξησιν τοῦ κεφαλαίου καὶ τοῦ κόστους καὶ τελικῶς ἀύξάνει τὴν ἀποδοτικότητα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΟΣ *

Τῆ βοήθεια τῶν ἀριθμῶν τοῦ κατωτέρω ἰσολογισμοῦ θὰ καθορίσωμεν τὰ πλεόν χαρακτηριστικὰ ποσοστὰ τῆς ἀποδοτικότητος. Εἶναι προφανές, ὅτι μόνον ὁ ἰσολογισμὸς δὲν ἐπιτρέπει τὸν ὑπολογισμὸν ἀκριβῶν μέσων ὄρων. Κυρίως προτιθέμεθα νὰ καταδείξωμεν τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐξάγονται τὰ ἀνωτέρω ποσοστὰ χρησιμοποιοῦντες δεδομένα τιθέμενα εἰς τὴν διάθεσιν παντός ἐρευνητοῦ.

A. — ΔΕΣΟΜΕΝΑ

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (εἰς στρογγύλους ἀριθμούς)

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

	Τέλος προηγούμενης χρήσεως	Τέλος παρούσης χρήσεως
Κτίρια	6.450.000	6.370.000
Μηχανήματα	1.910.000	1.900.000
*Εξοδα πρώτης ἐγκαταστάσεως	360.000	300.000
Διαφορὰ ἐκ τῆς ἐκδόσεως ὁμολογιῶν	375.000	350.000
Πρώται καὶ βοηθητικαὶ ὕλαι	895.000	1.050.000
*Υπὸ καταργασίον	275.000	300.000
*Ἐτοιμα προϊόντα	610.000	800.000
Χρεῶσαι	925.000	1.200.000
Γραμμάτια εἰσπρακτέα	250.000	200.000
Ὁμολογιαὶ Δημοσίου	152.000	160.000
Συμμετοχαὶ (εἰς ἄλλας ἐπιχειρήσεις)	1.830.000	1.800.000
Μέτοχοι	2.000.000	2.000.000
Ταμείον	195.000	90.000
Τράπεζα	820.000	1.100.000
Δρχ.	17.047.000	17.620.000

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικόν Κεφάλαιον	10.000.000	10.000.000
*Αποθεματικά	766.900	800.000
Δάνειον δι' Ὁμολογιῶν 6% (ἐκδοθεῖσαι τὴν 1 ^{ην} Μαρτίου παρελθόντος ἔτους, πρώτη ἀπόσβεσις τούτων τὴν 1 ^{ην} Μαρτίου τοῦ τρέχοντος ἔτους)	5.000.000	4.935.000
Πιστώται	425.000	665.000
Γραμμάτια πληρωτέα	193.100	330.000
Κέρδη καὶ ζημίαι	662.000	890.000
Δρχ.	17.047.000	17.620.000

* Πρὸς πλήρη ἀνεσφόνησιν τῶν ἐκτεθέντων παρατίθεται ἀνεσφόνουσα πρακτικὴ ἐφαρμογὴ ἐπὶ τῶν ἐννοιῶν κέρβους καὶ ἀποδοτικότητος ληφθεῖσα ἐκ τῆς Analyse de l'Exploitation τοῦ M. Fawcels, Bruxelles 1947, σελ. 73 ἐπ.

Κέρδη και Ζημίες

	Τέλος προηγούμενης χρήσεως	Τέλος παρούσης χρήσεως		Τέλος προηγούμενης χρήσεως	Τέλος παρούσης χρήσεως
Τόκοι	228.550	321.750	Κέρδος έκμεταλλεύσεως	820.300	1.115.000
Καθαρόν κέρδος	662.000	890.000	Πρόσοδοι έξομολογιών Δημοσίου	4.950	5.150
			Μερίσματα έκ συμμετοχών	65.300	91.600
	<u>890.550</u>	<u>1.211.750</u>		<u>890.550</u>	<u>1.211.750</u>

ΔΙΑΘΕΣΙΣ ΚΕΡΔΩΝ

*Αποθεματικών 5 % επί καθαρών κερδών	33.100	44.500
5 % επί του καταβεβλημένου κεφαλαίου	<u>400.000</u>	<u>400.000</u>
	433.100	444.500
*Υπόλοιπον	228.900	445.500
20 % ποσοστά διοικητικών συμβούλων	45.780	89.100
80 % 2 ^ο μέρισμα	<u>183.120</u>	<u>356.400</u>

Β'.—ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (παρούσης χρήσεως)

	1 — Μέσον Ίσων κεφάλαιον
Καταβεβλημένον Μετοχικόν Κεφάλαιον	8.000.000
*Αποθεματικά	800.000
Μέρισμα προηγούμενης χρήσεως καταβληθέν την 1 ^η	
*Απριλίου ($\frac{3}{12}$ του 583.120)	145.780
Κέρδος τέλους χρήσεως (κατά τό ημισυ διά την επίτευξιν του μέσου όρου)	445.000
	<u>9.390.780</u>
Μετῶν διαφορά έξ έκδόσεως όμολογιών ¹	350.000
	<u>9.040.780</u>

1. *Εκπίπτουμεν τήν διαφοράν τής έκδόσεως όμολογιών, διότι, παρά τό γεγονός ότι αὕτη αποτελεί κονδύλιον διορθώσεως του πιστωτικού (ξένου) κεφαλαίου, πρέπει νά έκπεσθῇ έκ του μετοχικού κεφαλαίου, καθόσον οί όμολογητοχοί έχουσι απαίτησιν ἴσην πρός τήν όνομαστικήν αξίαν τῶν όμολογιών.

	2.—Μέσον ξένων (πιστωτικών) κεφάλαιον
*Ομολογίαι	4.935.000
*Ομολογίαι άποσβεσθεΐσαι τήν 1 ^{ην} Μαρτίου	
$\left(\frac{2}{12} \text{ τοῦ } 65.000\right)$	10.833
Πιστωταί (μέσος ὀρος μεταξύ άρχης καί τέλους χρή- σεως)	545.000
Γραμμάτια πληρωτέα (μέσος ὀρος μεταξύ άρχης καί τέλους χρήσεως)	261.550
	<u>5.752.383</u>

3.—Μέσον κεφάλαιον έπιχειρήσεως

$$9.040.780 + 5.752.383 = \underline{\underline{14.793.163}}$$

Γ'.—ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΚΕΡΔΟΥΣ

Διορθωθέν συνολικόν κέρδος :	
Καθαρόν κέρδος	890.000
Χρηματοοικονομικά βάρη (τόκοι)	321.750
6% επί τοῦ μέσου βραχυπροθέσμου κεφαλαίου (545.000 + 261.550 = 806 550)	48.393
	<u>1.260.143</u>

Δ'.—ΠΟΣΟΣΤΟΝ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΟΣ

1. Τοῦ συνολικοῦ κεφαλαίου : $\frac{1.260.143 \times 100}{14.793.163} = 8,51\%$
2. Τοῦ ἰδίου κεφαλαίου : $\frac{890.000 \times 100}{9.040.780} = 9,84\%$

3. Τοῦ αναγκαιοῦντος εἰς τήν έκμετάλλευσιν κεφαλαίου.

Διά τόν ὀπολογισμόν τῆς άποδοτικότητας τοῦ αναγκαιοῦντος εἰς τήν έκμετάλλευσιν κεφαλαίου, πρέπει νά άφαιρέσωμεν έκ τοῦ ένεργητικοῦ τās άξιας έκείνας αίτινες δέν έχουν άμεσον σχέσηιν με τήν έκμετάλλευσιν καί ν' άποκλεισωμεν έκ τῆς συνολικῆς προσόδου τὰ άνόργανα κέρδη.

Μέσον κεφάλαιον Έκμεταλλεύσεως.

Σύνολον ένεργητικοῦ	17.620.000
Μείον: Διαφορά έκ τής έκδόσεως όμολογιών, κρατικά όμολογια, συμμετοχαί, μέτοχοι	<u>4.310.000</u>
Κεφάλαιον τέλους χρήσεως	<u><u>13.310.000</u></u>
Συνολικόν ένεργητικόν (προηγουμένου έτους)	17.047.000
Μείον οί αύτοί λογαριασμοί (Διαφ. έκδ. κλπ.)	<u>4.342.000</u>
Κεφάλαιον κατά την άρχήν τής χρήσεως	<u><u>12.705.000</u></u>
Μέσος όρος κεφαλαίου :	<u>13.007.500</u>

Διορθωθέντα κέρδη Έκμεταλλεύσεως

Κέρδη έκμεταλλεύσεως συμφώνως τή λογιστική	1.115.000
Τόκος πιστωτικοῦ (ξένου) βραχυπροθέσμου κεφαλαίου	<u>48.393</u>
	<u><u>1.163.393</u></u>

*Ποσοστόν άποδοτικότητας τοῦ μέσον κεφαλαίου
Έκμεταλλεύσεως*

$$\frac{1.163.393 \times 100}{13.007.500} = 8,95\%$$

**Ε-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΥΓΚΡΙΣΕΩΣ ΤΩΝ
ΠΟΣΟΣΤΩΝ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΟΣ**

‘Η σύγκρισις τών τριών ώς άνω ποσοστών δεικνύει :

1. ‘Οτι τό κέρδος έκ τής ξένης χρηματοδοτήσεως είναι ίκανο-
ποιητικόν (σύγκρισις ποσοστών 9,84% και 8,51%).

2. ‘Οτι αι έκτός τής έκμεταλλεύσεως τοποθετήσεις μειώνουν την
άποδοτικότητα (σύγκρισις τών ποσοστών 8,95% και 8,51%). Τό
μειονέκτημα δυνατόν νά είναι μόνον φαινομενικόν, καθ’ όσον αι
συμμετοχαί πιθανόν ν’ αποτελοῦν την αίτιαν τής ηύξημένης άποδο-
τικότητας τοῦ κεφαλαίου τής έκμεταλλεύσεως.

ΣΤ.—ΠΟΣΟΣΤΟΝ ΚΑΘΑΡΟΥ ΚΕΦΑΛΟΥΣ

<i>Ποσὸν καθαρῶν κέρδους</i>			
Καθαρὸν κέρδος			890.000
<i>Μείων :</i>			
Τόκος μέσου ἰδίου κεφαλαίου (5% ἐπὶ			
	9.040.780)	452.039	
Ποσοστά διοικητῶν		<u>87.100</u>	<u>539.139</u>
			<u>350.861</u>

Ποσοστὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἴδιον κεφάλαιον

$$\frac{350.861 \times 100}{9.040.780} = 3,88\%$$

Ποσοστὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέσον κεφάλαιον τῆς ἐπιχειρήσεως

$$\frac{350.861 \times 100}{14.793.163} = 2,37\%$$

Κριτικὴ τῆς ὀποδοτικότητος.

Ὁ καθηγητὴς Λιπὲτ ὀποστηρίζει διησασχέτιοις κέρδους καὶ χρησιμοποιηθέντος κεφαλαίου εἶναι ἀτυχῆς καὶ ὀδηγεῖ εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα. Τοῦτο ὀποδεικνύεται εὐχερῶς ἐκ τοῦ γεγονότος διη τὸ κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν ὀπορρέει μόνον ἀπὸ τὸ χρησιμοποιηθὲν κεφάλαιον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀπασχοληθεῖσαν ἐργασίαν, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδοσκοπικῶν συνδυασμῶν ἐν ὀψει τῶν ἐκάστοτε διαμορφουμένων τιμῶν ἢ τῶν σχετικῶν προβλέψεων ἐπ' αὐτῶν. Δὲν ὀπάρχει, βεβαίως, ἀμφιβολία διη τὸ κεφάλαιον ὀποτελεῖ σπουδαῖον παραγωγικὸν συντελεστὴν αὐξάνοντα τὴν ἀπόδοσιν τῆς παρεχομένης ἐργασίας, ἀλλ' εἶναι ἐντελῶς ἐκτὸς πραγματικότητος τὸ νὰ ὀποδίδεται καὶ νὰ συσχετίζεται τὸ ἐκάστοτε πραγματοποιούμενον κέρδος ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸ χρησιμοποιούμενον κεφάλαιον. Διότι τὸ ἐκάστοτε ἐπιχειρηματικὸν κέρδος οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην μόνον σχέσιν ἔχει μὲ τὸ μέγεθος τοῦ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει τοποθετημένου κεφαλαίου, καθ' ὄσον τοῦτο προκόπτει καὶ ἐκ διαφόρων ὀλλων αἰτίων (ἐργασίας, τύχης, κλπ. κλπ.).

Φυσικά, υποστηρίζει δ' ως άνω συγγραφεύς, δύναται τις αριθμητικώς νά συσχετίση τὸ κέρδος πρὸς τὸ κεφάλαιον καὶ νά ἐξεύρη ἓνα οἰονδήποτε ἀριθμοδείκτην. Ἄλλὰ τὸ τοιοῦτον οὐδεμίαν παρουσιάζει λογικὴν συνοχήν. Θά ἦτο κάτι παρόμοιον μὲ μιαν σύγκρισιν τοῦ κέρδους πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑαλοπινάκων ἢ μελανοδοχείων τῆς ἐπιχειρήσεως¹, ἥτις σύγκρισις θά ὠδήγει εἰς τὴν ἀναλογίαν τοῦ κέρδους ἐπὶ ἐκάστου ὑαλοπίνακος, κλπ. Ἄλλωστε, ἐάν ἤθελέ τις νά λάβῃ ὡς μέτρον συγκρίσεως τὸν ἓνα μόνον ἐκ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, διατὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νά ἐκκληθῆ ὡς τοιοῦτος τὸ κεφάλαιον καὶ οὐχὶ ἡ ἐργασία, τῆς ὁποίας ἡ σημασία εἶναι ἐξ ἴσου τῆς αὐτῆς ἂν μὴ ἀνωτέρας σπουδαιότητος; Δηλαδή, διατὶ δ' ἐπιχειρηματίας νά μὴ ἐρωτᾷ: Πόσα ἐκέρδισα κατὰ ἐργατικὴν κεφαλὴν;

Παρά τὰς ἀνωτέρω σημαντικὰς παρατηρήσεις τοῦ Arndt¹, οἱ περισσότεροι καὶ ἐπιφανέστεροι ἰδιωτικοοικονομολόγοι² ἐξακολουθοῦν νά στηρίζουν τὴν ἀποδοτικότητα μόνον ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως.

1. Arndt, Rentabilität. Kritik der Lehre vom Unternehmergewinn, Berlin 1935.

2. Βλ. W. Prion, op. cit., σελ. 5. G. Fischer, op. cit., σελ. 262, καὶ ἄλλους.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΟΡΩΝ

- ▲
- *Αγορά ανεπιβεκτος διευρύνσεως 356.
 — ανταγωνιστών 355.
 — , απόψεις αφ'ών έρευνάται αυτή 350.
 — ένεστιώσα 353.
 — έπιβεκτική διευρύνσεως 355.
 — , έρευνα αυτής 12.
 — κεφαλαίων 183.
 — , μέθοδοι έρεύνης ταύτης 362.
 — συνολική 355.
 — χρήματος 184, 185.
- *Αγοραστική βούλησις 365.
- *Ακάλυπτον ζένον κεφάλαιον 170.
- *Αλυσωτά καταστήματα 49.
- *Αμοιβή έργασίας, βασικά συστήματα 128.
 — — , ειδικά συστήματα 137 έπ.
 — — , κατηγορίαι συστημάτων 128 έ.
 — — , σύγχρονοι αντίληψεις 126.
 — — , σύστημα κατ' έπόδοσιν 130, 131.
 — — , σύστημα κατ' χρόνον 128,
 129, 130.
 — — , σύστημα συμμετοχής εις τ'α
 κέρδη 139.
- *Ανάλυσις τής αγοράς, αντικείμενον ταύ-
 της 345.
- *Ανειδίκευτος έργασία 110.
- *Ανέκκλητος πίστωσις 173.
- *Ανθρώπινοι σχέσεις 9, 142.
- *Ανόνημος έταιρεία 58, 60.
- *Αξία υπερπροσόδου έπιχειρήσεως 219 έπ.
- *Απασχόλησις έπιχειρήσεως 245.
- *Αποδοτικότητα, είδη τής — 429.
 — , έννοια 424.
 — έξωτερική 431.
 — έπιχειρηματίου 430.
 — κεφαλαίου 429, 430.
 — , κριτική τής — 438 έπ.
 — , παράγοντες επίδρώντες επί τής —
 432.
- *Αποδοτικότητα, παράδειγμα ύπολογισμού
 — 434 έπ.
 — , στοιχεία τής — 425.
- *Απόθεμα σιδηρούν 222.
- *Αποθεματικά αναγκαστικά 162.
 — , άποστολή τών — 156.
 — άφανή 158.
 — γνήσια 163.
 — , διάκρισις τών — 157.
 — έκτακτα 159, 161.
 — έκ τής ύπέρ τό άρτιον έκδόσεως
 μετοχών 155, 162.
 — , έννοια τών — 154, 155, 156.
 — έξόδων 163.
 — , επένδυσις τών — 156, 157.
 — ζημιών 163.
 — μαθηματικά 156.
 — , πηγή προελεύσεως τών — 154, 155.
 — προαιρετικά 162.
 — τακτικά 159, 160.
 — φανερά 158.
 — φορολογικά 156.
 — ψευδή 163.
- *Απολογιστικόν κόστος 292.
- *Αποσβέσεις, έννοια τών — 11, 263.
- *Αποσβέσεις, ίδιωτικοοικονομικός σκοπός τών —
 266
 — , κατηγορίαι τών — 268.
 — κοστολογικαί 11, 271.
 — λογιστικαί 267, 268
 — , λόγοι προκαλοῦντες τας — 264.
 — νομική έννοια τών — 268.
 — , σκοπός τών — 263, 266.
 — φορολογικαί 11, 270.
 — , ώς στοιχείον του κόστους 281.
- *Αποτελεσματικότητα έπιχειρήσεων 413.
- *Αποτίμησις, αρχαί τής — 12.
 — βάσει τής τιμής κτήσεως 319.
 — , γενικά περί τής — 317.

- *Αποτίμησις, κανόνες τῆς — 333.
 — , μέθοδοι τῆς — 319.
 — , μέθοδοι ἀποτιμήσεως θύλων 326.
 — , μέθοδος * * * Berliner 327.
 — , — * * * Leake 328.
 — , — * * * Réaül 327.
 — , — * * * Schmalenbach 329.
 — , — κεφαλαιωσ. κέρδους 325.
 — , — τιμῆς ἀντικαταστάσ. 321.
 — , — χημηλοτέρας τιμῆς 325.
 — , ὀλικῶν στοιχείων 319.

- *Αποτιμητικὴ, βάσει ἀγορᾶν, δικαίου 336.
 — , — ἐμπορικοῦ δικαίου 335.
 — , — φορολογικοῦ δικαίου 340.
 — , θεωρία δυναμικοῦ ἰσολιμοῦ 334.
 — , — ὀνομαστικοῦ * 335.
 — , — ὀργανικοῦ * 334.
 — , — στατικοῦ * 333.

- *Αριθμοδείκτης δανειακῆς ἐπιβαρόνσεως 179.
 — παρεχομένων πιστώσεων 234.
 — οἰκονομικότητος 419.

*Αριστὸν σημεῖον ἀπασχολήσεως 303.

*Αρχικὸν κόστος 278.

*Ασφαλιστικοὶ ἐπιχειρήσεις, ἔννοια 53.

— — , κατηγορίαι 54.

— — , σκοπός 53.

*Ασφάλιστρα 282.

*Ατομικὴ ἐπιχείρησις 59.

Αὐτοχρηματοδότησις γνησία 197.

— , πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα 163.

B

Βαθμὸς ἀπασχολήσεως ἀνώτατος 246.

— — ἀριστὸς 246.

— — , διακρίσεις τοῦ — 245 ἐπ.

— — , ἔννοια τοῦ — 245.

— — κανονικὸς 246.

— — συναλλακτικὸς 245.

— — τεχνικὸς 245.

— δανειακῆς ἐπιβαρόνσεως 177, 179.

— παγιοποιήσεως περιουσίας 225.

Βραβεῖα, σύστημα Bedeaux 136.

— , — Emerson 136.

— , — Gantt 135.

— , — Halsey 132.

— , — Rowan 133.

Βραβεῖα, σύστημα Taylor 134.

— , — York 134.

Γ

Γενικὰ ἔξοδα 238.

— — βιομηχανικὰ 240.

— — ἐμπορικὰ 240.

— — διοικητικὰ 240.

— — , ἐπιμερισμὸς τούτων 241.

— — , καταλογισμὸς * 241.

— — , καταμερισμὸς * 241.

Δ

Δάνειον δημολογικόν 174.

Δείγμα ἐπιφανείας 374.

— , κατὰ στρώματα 372.

— , μέγεθος τοῦ — 374.

— , ποσοστῶν 373.

— , προπαρασκευῆ τοῦ — 371.

— , τυχαῖον 371.

Δειγματοληψίαι, γενικὰ περὶ — 369.

— , κατευθυνόμεναι 370.

— , τυχαῖαι 370.

Δημοσίαι ἐπιχειρήσεις 69 ἐπ.

Δημόσιαι σχέσεις, ἔννοια τῶν — — 69,
388 ἐπ.

— — , πρόσωπα εἰς ἃ ἀπευθύνονται 369.

Διαφορικὸν κόστος 298, 299.

Δυναμικὸς ἐκμεταλλεύσεως 65.

— , ἐπιχειρήσεις 64, 245.

— , οἰκονομικὴ 65.

— , τεχνικὴ 65.

— , χρησιμοποίησις τῆς — 65.

— , ὀρισμένου προϊόντος 65.

E

*Ἐγγυητικὸν κεφάλαιον 169.

*Ἐθνικοποίησις ἐπιχειρήσεων 69.

*Ἐκλογή προσωπικοῦ 115.

*Ἐκμετάλλευσις, ἔννοια τῆς — 31.

— , δυναμικότης τῆς — 65.

— , ὑπὸ ἐκρέϊαν ἔννοιαν 33.

— , ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν 33.

*Ἐκπτώσεις 288.

*Ἐλάχιστον ἢ ἀιδηροῦν ἀπόθεμα 222.

*Ἐλεγχος ἐπαγγελματικῆς καταλληλότη-
τος 115 ἐπ.

*Ἐμπορευματικὸν ξένον κεφάλαιον 169.

- *Εμπορικοί πληροφορίες 167.
- *Εμπορική επιχείρησης 44 έπ.
- *Εμπόριον διοικητικομαστικόν 44.
  - εισαγωγικόν 44.
  - εξαγωγικόν 44.
  - λιανικόν 44.
  - πλανόδιον 44.
  - χονδρικόν 44.
- *Ενεργητικόν 145.
- *Ενοίκιον τεκμαρτόν 263.
- *Ενοποίησης 424.
- *Εξειδίκευσις προσωπικοῦ 123, 124.
- *Εξόδα ἀγορῶν ἢ ἐξοπλισμοῦ 239.
  - ἀμείσα ἢ εἰδικά 239.
  - ἀναλογικά 250.
  - ἀναλωθέντα 242.
  - ἀνώμαλα ἢ οὐδέτερα 243.
  - αὐξόντα 250.
  - γενικά 239, 241 έπ.
  - δημοσιόκτητος 239.
  - διοικητικὰ 240.
  - ἐμμεσὰ 238.
  - ἐμπορικὰ 239.
  - ἔννοια τῶν — 238.
  - ἐξ ὀηρεσιῶν τρίτων 287.
  - ἐργασίας 283 έπ.
  - ἡμισταθερά 247.
  - κανονικά 243.
  - καταβληθέντα 243.
  - κατηγορίες τῶν — 238 έπ.
  - κεφαλαίου 278 έπ.
  - κινητηρίου δυνάμειος 287.
  - μεταβλητὰ 247.
  - μετασχηματισμοῦ 239.
  - μεταφορῶν καὶ ἐπικοινωνίας 287.
  - μήπω ἀναλωθέντα 242.
  - ὀμαλά 243.
  - οὐδέτερα 11, 243.
  - παλίνδρομα 250.
  - παραγωγικῆς λειτουργίας 239.
  - παρεχομένων ὀηρεσιῶν 287.
  - πόσης φύσειος ὀηρεσιῶν 287.
  - πρώτων ἁλῶν 286.
  - σταθερά 246.
  - φθίνοντα 250.
  - χρηματοοικονομικά 240.
  - ὅλης 286 έπ.
  - ὀπολογιστικά 243.
- *Ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις 123, 124.
- *Ἐπιμερισμὸς γενικῶν ἐξόδων 241, 242.
- *Ἐπιχειρηματίας, ἔννοια τοῦ — 34.
  - , ὁ—εἰς τὴν ἀνώνυμον ἐταιρείαν 35.
  - , καθήκοντα τοῦ — 9.
- *Ἐπιχείρησις, ἀποστολὴ τῆς — 9.
  - , ἀπέφεις ἐξ ὧν ἐρευνᾶται αὐτὴ 31.
  - ἀριστον σημεῖον ἀπασχολήσεως 246.
    - , ὀρηκῆς παραγωγῆς 36, 37.
    - ἀσφαλιστικὴ 53.
    - ἀτομικὴ 59.
    - βαθμὸς ἀπασχολήσεως τῆς — 245, 246.
  - βιομηχανικὴ 37 έπ.
  - δημοσία 69.
  - δυναμικότης τῆς — 64.
  - δυσχέρεια ὀρισμοῦ ἔννοιας τῆς 24.
  - ἔθνικοποίησις τῶν — 69.
  - εἶδος τῆς — 36 έπ.
  - ἐμπορικὴ 44 έπ.
  - ἔννοια ταύτης νομικὴ 26.
    - , οἰκονομικὴ 25.
  - ἐντάσειος παγίας περιουσίας 261.
  - ἐξορηκτικὴ 36.
  - ἐταιρικὴ 59.
  - θυγάτηρ 68.
  - , κατηγορίαι τῶν — 36 έπ.
  - , κράτικοποίησις τῶν — 69 έπ.
  - μεγάλη 67.
  - μέγεθος τῆς — 63.
  - μετασχηματισμοῦ 37.
  - μεταφορῶν 56.
  - μήτηρ 68.
  - μικρά 66.
  - μικτὴ 72.
  - , νομικὴ μορφή τῆς — 57 έπ.
  - ὀρηκὴ 77.
  - , ὀρισμὸς τῆς — 30, 31.
  - παραγωγικὴ 37 έπ.
  - παροχῆς ὀηρεσιῶν 56.
  - περιορισμένης εὐθύνης 61.
  - προγραμματισμὸς ταύτης 402 έπ.
  - , πλαίσιο διαμορφώσεως τῆς 24.
  - , στοιχεῖα τῆς ἔννοιας 28 έπ.
  - , συνασπισμὸς τῶν — 73 έπ.
  - , τόπος ἐγκαταστάσειος τῆς — 96.
  - τυπικὴ 420.

- *Επιχειρήσεις τραπεζική 54 έπ.
- *Εργασία, άμοιβή τής — 128 έπ.
  - άνειδίκευτος 110.
  - , άπαιτήσεις τής — 116.
  - , διακρίσεις τής — 9.
  - , διάρκεια τής — 112.
  - διοικητική 109.
  - ειδική 110.
  - , εκτελέσεις τής — 117.
  - , έννοια τής — 107.
  - εξειδικευμένη 110.
  - ήγυτική 109.
  - Ιθύνουσα 109.
  - , κατηγορίες τής — 109.
  - , όρθολογική όργάνωσις τής — 112 έ.
  - , όρισμός τής — 107.
  - πνευματική 109.
  - , ρυθμός τής — 114, 118.
  - υπεύθυνος 109.
  - , φυσιολογία τής — 112.
  - , ψυχολογία τής — 112, 116.
  - , ψυχοτεχνική τής — 116, 117.

*Έρευνα άγοράς 376 έπ.

- *Έρωτηματολόγιον, σύνταξις τοῦ — 381.
- , τεχνική καταρτίσεως τοῦ — 383.

- *Έσοδα άνόργανα 254.
  - άνώμαλα ή ούδέτερα 255.
  - , διακρίσεις τών — 254.
  - εισπρακτέα 254.
  - , έννοια τών — 253.
  - κανονικά 255.
  - , κατηγορίες — 253 έπ.
  - κτηθέντα 254.
  - μήπω κτηθέντα 254.
  - οικονομικά 253.
  - άμαλά 254.
  - όργανικά 254.
  - ούδέτερα 255.
  - ύπολογιστικά 254.
  - χρηματικά 253.

- *Έταιρεία άνώνομος 60, 61.
  - επενδύσεως κεφαλαίων 86.
  - έτερόρρυθμος 60.
  - κεφαλαίου 60, 61.
  - άμόρρυθμος 60.
  - περιωρισμένης εούθνης 61.
  - προσωπική 60.
  - συμμετοχική 60.

*Έταιρεία χαρτοφυλακίου 87.

Η

- *Ηγυτική έργασία 109.
- *Ημερομίσθιον 125.

Θ

- Θέσεις κόστους 288 έπ.
- Θεωρία δυναμικού Ισολογισμού 334.
  - όνομαστικού * 335.
  - όργανικού * 334.
  - στατικού * 333.
- Θυγάτηρ έπιχειρήσις 83.

Ι

- Ίδιωτική Οικονομική 4.
- Ίδρυτικοί τίτλοι 149.
- Ίθύνουσα έπιχειρήσις 89.
  - έργασία 109.
- Ίκανότης παραγωγική 64, 245.
- Ίστορικόν κόστος 277, 292.

Κ

- Καπίουμ Βαζαρι 50.
- Κανονικοποίησις 424.
- Καρτέλ, έννοια τών — 83.
  - , κατηγορίες τών — 83, 84, 85.
- Καρτελική ράντα 77.
- Καταλογισμός γενικών έξόδων 241, 248.
- Καταμερισμός — — 241.
- Καταστήματα άλυσιωτά 49.
  - σύτοεξυπηρετήσεως 48.
  - εκπτώσεων 49.
  - μοναδικών τιμών 46.
- Κέρδη άνόργανα 47.
  - διαφορικά 428.
  - έκτακτα 428.
  - έννοια τών — 425.
  - έπιχειρηματίου 428.
  - έπιχειρήσεως 425 έπ.
  - , κατηγορίες τών — 427 έπ.
  - μονοπωλιακά 428.
  - όργανικά 427.
  - πλασματικά 427.
  - πραγματικά 427.
  - συγκυριακά 428.
  - τακτικά 423.

- Κεφάλαιον ἀναγκαῖον ἐκμεταλλ/σεως 281.
- ἀναγκαῖον ἐπιχειρήσεως 10.
  - ἀποθεματικὸν 154 ἐπ.
  - ἔννοια καὶ πηγὰί τοῦ — 10, 13, 144.
  - ἴδιον 145, 146.
  - ἀραιώσεις τούτου 216.
  - λογιστικῆ μεγέθυνσις τούτου 215.
  - σμίκρυνσις τούτου 217.
  - ἰδρυτικὸν 147.
  - τρόπος σχηματισμοῦ τοῦ 217.
  - ζέον 145 ἐπ.
  - ἀκάλυπτον 170.
  - ἀπρόθεσιον 170.
  - βραχυπρόθεσιον 170.
  - ἐγγυητικὸν 169.
  - ἐμπορευματικὸν 169.
  - καταναλωτικὸν 169.
  - κατηγορίαι τούτου 169 ἐπ.
  - κεκαλυμμένον 170.
  - μακροπρόθεσιον 170.
  - μεσοπρόθεσιον 170.
  - παραγωγικὸν 169.
  - προθεσμιακὸν 170.
  - προϋποθέσεις ἐμφάνισης 165.
  - τρόπος συστάσεως 171 ἐπ.
  - χρηματικὸν 169.
  - συνολικὸν 145.
- Κίνδυνοι, αἰτία προκαλοῦντα τούτους 396.
- διαθέσεως 399.
  - διοικητικῆς λειτουργίας 398.
  - ἐκμεταλλεύσεως 399.
  - ἐμπορικῆς λειτουργίας 398.
  - ἐπιχειρηματικοί 395 ἐπ.
  - ἐργασίας 399.
  - κάλυψις τῶν — 12.
  - κατηγορίαι τῶν — 397.
  - λανθάνοντες 398.
  - μερισμὸς τῶν — 12.
  - παραγωγῆς 399.
  - περιορισμὸς τῶν — 400.
  - πολιτικὴ κατὰ τῶν — 12, 399.
  - πρόληψις τῶν — 12, 400.
  - προμηθείας 399.
  - συναλλαγῶν 399.
  - τεχνικῆς λειτουργίας 398.
  - ὑπολογισμὸς τῶν — 12.
  - φανεροί 398.
  - χρηματοδοτήσεως 399.
- Κίνδυνοι, χρηματοοικονομικοί 397.
- Κονσέρν ἄνόργανα 86.
- ἔννοια τῶν — 85.
  - κατηγορίαι τῶν — 86 ἐπ.
  - ὀργανικά 86.
- Corners 90.
- Κοστολόγησις, σκοποὶ τῆς — 296 ἐπ.
- Κόστος ἀπολογιστικὸν 277.
- ἀριστον 277, 292.
  - ἀτοκον 429.
  - βασικαὶ διακρίσεις τοῦ — 277 ἐπ.
  - δεῖκται τοῦ — 11.
  - διαθέσεως 289.
  - διὰ διαιρέσεως 277, 290.
  - διὰ προσαυξήσεως 277, 291.
  - διαφορικὸν 298.
  - διοικήσεως 289.
  - εἰδικαὶ ἐκθέσεις τοῦ — 294.
  - ἔννοια τοῦ — 274 ἐπ.
  - ἔντοκον 429.
  - ἐξατομικευμένου ἀντικειμένου 293.
  - ἐφοδιασμοῦ 289.
  - θέσεις κόστους βοηθητικαὶ 290.
  - θέσεις κόστους ὀριστικαὶ 289.
  - θεωρία τοῦ — 11.
  - ἰδιωτικοοικονομικὸν 279.
  - ἱστορικὸν 277, 292.
  - κανονικὸν 277, 292.
  - κατ' εἶδος 277 ἐπ.
  - κατὰ θέσεις 277, 288.
  - κατὰ μέθοδον κοστολογήσεως 290.
  - κατὰ προεκτίμησιν 292.
  - κατὰ φορεῖς 277, 290.
  - κοινωνικοοικονομικὸν 276.
  - ὀρικὸν 298.
  - ὀρισμὸς τοῦ — 275.
  - παραγωγῆς 289.
  - πραγματικὸν 277, 292.
  - πρότυπον 277, 292.
  - προϋπολογιστικὸν 277.
  - σημασία γνώσεως τοῦ — 296 ἐπ.
  - σκοποὶ κοστολογήσεως 296 ἐπ.
- Κρατικοποίησις ἐπιχειρήσεων 69.
- Κυκλοφορία περιουσίας, ἀπόψεις τῆς — 237 ἐπ.
- εἰδικὰ προβλήματα 263 ἐπ.
  - νεκρὸν σημεῖον τῆς — 256 ἐπ.
- Κύκλωμα παραγωγικὸν 253.

- Κύκλωμα ποριστικόν 253.
 Κωδικοποιήσις 387.
 Μεγάλα καταστήματα 45.
 Μέγεθος επιχειρήσεων 67.
 Μεταφορικά επιχειρήσεις 55, 56.
 Μετοχαί, δνόνομοι 149, 150.
 — , δικαιώματα τῶν — 149.
 — εἰς διαταγὴν 149, 151.
 — ἐργασίας 141.
 — κοιναί 149, 151.
 — ἄνομοι 149, 150.
 — προνομιοῦχοι 149, 151.
 Μήτηρ ἐπιχείρησις 80.
 Μισθὸς ἀναλογικὸς 138.
 — βάσει παγίων συντελεστικῶν 129.
 — , γενικά συστήματα περὶ — 129.
 — διὰ βροβείων 131 ἐπ.
 — διὰ συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη 139 ἐπ.
 — , εἰδικά συστήματα περὶ — 137 ἐπ.
 — εἰς χρῆμα 125.
 — ἐπιχειρηματίου 109, 286.
 — κατ' ἄποδον 130.
 — κατὰ τεμάχιον 130.
 — κατὰ χῶδον 128, 129.
 — κινητῆς κλίμακος 137.
 — κοινωνικὸς 141.
 — τιμαριθμικὸς 137.
 Μορφή ἐπιχειρήσεως, ἀτομικὴ 59.
 — — , ἑταιρικὴ 59.
 — — , παράγοντες ἐπιδρῶντες ἐπὶ
 τῆς — 62.

Ν

- Νεκρὸν σημεῖον κυκλοφορίας 256 ἐπ.
 Ντόμιγκ 92.
 — κατακτῆσεως νέων ἀγορῶν 262.
 — , πολιτικὴ τοῦ — 92.

Ο

- Οἰκονομικὴ ἀρχή 20.
 Οἰκονομικὴ ἐκμεταλλεύσεων 4, 32.
 Οἰκονομικὴ ἐπιχειρήσεων, γενικὸν μέρος
 7, 8.
 — — , διαίρεσις ταύτης 6, 7.
 — — , εἰδικὸν μέρος 7.
 — — , ἔννοια 3, 4.
 — — , ἱστορικὴ ἐξέλιξις 13 ἐπ.
 — — , μέθοδος ἐρεύνης 6.

- Οἰκονομικὴ ἐπιχειρήσεων, σκοπὸς 6.
 — — , χαρακτήρ 5.
 — — , ὡς αἰτιοκρατικὴ ἐπιστήμη 5.
 — — , ὡς ἐμπειρικὴ » 5.
 — — , ὡς κανονιστικὴ » 5.
 Οἰκονομικὴ μονὰς ἄλλη 20.
 — — , ἔννοια τῆς — 19.
 — — , ἐντόσεως ἐξόδων ἐργασίας 21.
 — — , » » κεφαλαίου 21.
 — — , » » πρώτων ὀλῶν 21.
 — — , » κυκλοφ. περιουσίας 21.
 — — , » παγίας περιουσίας 21.
 — — , ἑξισωτικὴ 22.
 — — , ἰσωτικὴ 20.
 — — , καταναλωτικὴ 22.
 — — , κατηγορίαι τῶν — 20 ἐπ.
 — — , κτητικὴ 23.
 — — , μεγάλη 22.
 — — , μικρὰ 22.
 — — , μικτῆς συνθέσεως 20, 21.
 — — , ὄρισμός τῆς — 19.
 — — , παραγωγικὴ 22.
 — — , ποριστικὴ 23.
 — — , στοιχεῖα τῆς — 19.
 Οἰκονομικὴ σεισλλαγῶν 32.
 Οἰκονομικὸς ἡγέτης 35.
 Οἰκονομικότης διπλευρὸς 420.
 — — , εἶδη τῆς — 420.
 — — , ἔννοια τῆς — 418.
 — — , μέτρησις τῆς — 418.
 — — , μονόπλευρὸς 420.
 — — , πρότυπος 419.
 — — , στοιχεῖα τῆς — 418.
 — — , συνολικὴ 420.
 — — , τρόποι αὐξήσεως τῆς — 421.
 Ὁμολογίαι κοιναί 175.
 — μετατρέψιμοι 175.
 — προνομιοῦχοι 175.
 Ὁμόρρυθμος ἑταιρεία 60.
 Ὁρθολογικὴ ὀργάνωσις ἐργασίας 112 ἐπ.
 Ὁρικὸν κόστος 298.

Π

- Παθητικόν 145.
 Παραγωγικὴ ἰκανότης 64, 245.
 Παραγωγικὸν κύκλωμα 253.
 Παραγωγικότης ἐπιχειρήσεων 414 ἐπ.
 Περιουσία 213 ἐπ.

- Περιουσία, από νομικής απόψεως 144.
 — , απότιμησις τῆς — 317.
 — , απόψεις ἐξ ὧν ἐρευνᾶται ἡ — 10.
 — , απόψεις κυκλοφορίας τῆς — 237.
 — , βαθμὸς παγιοποιήσεως τῆς — 225.
 — , διάκρισις μεταξύ περιουσίας καὶ κεφαλαίου 214.
 — , δυναμικὴ ἐρευνα τῆς — 228 ἐπ.
 — , ἔννοια τῆς — 213.
 — , κυκλοφορία τῆς — 11, 228.
 — , ὄγκος κυκλοφορίας τῆς — 228.
 — , ὄρολογία τῆς — 214.
 — , στατικὴ ἐρευνα τῆς 213 ἐπ.
 — , ταχύτης κυκλοφορίας τῆς — 229.
 — , τεχνητὴ λογιστικὴ ἐμφάνισις τῆς περιουσίας 215 ἐπ.
- Περιουσιακὰ στοιχεῖα ἀμέσως ποριστικὰ 218.
 — — ἄϋλα 218 ἐπ.
 — — δεσμευμένα 223.
 — — διαθέσιμα 223.
 — — ἐλιγότερα 223.
 — — ἐπιμέσως ποριστικὰ 218.
 — — ἐμπορεύσιμα 160.
 — — ἴδια 223.
 — — κυκλοφοροῦντα 222.
 — — μελλοντικὰ 223.
 — — ξένα 223.
 — — πάγια 221.
 — — ὀλικά 218.
 — — ὀπάρχοντα 223.
- Περιουσιακὴ διάρθρωσις 226.
 Πίστις προεξοφλητικὴ 172, 173.
 Πίστωσις ἀνέκκλητος 173.
 — ἀπλῆ 173.
 — διευρύνσεως
 — ἐμπορευματικὴ 171.
 — ἐμπορικὴ 171.
 — ἐνέγγυος 173.
 — κυκλοφοριακὴ 171.
 — προεξοφλητικὴ 172, 173.
 — τραπεζικὴ 172.
- Πιστωταί 392.
 Πιστωτικὰ μέσα 168.
 Πιστωτικαὶ συναλλαγαί, βάσις τῶν — 166.
 — — , εἶδη τῶν — 168.
 — — , χαρακτῆρ τῶν — 166.
 Πιστωτικὸν κεφάλαιον 145.
- Πληροφορίαι ἐμπορικαὶ 167.
 — τραπεζικαὶ 167.
 Ποικίλαι ἀγοραὶ 47.
 Πολιτικὴ ἰσολογισμοῦ 200.
 — τιμολογικὴ 297 ἐπ.
- Ροῦλς 90.
 Ποριστικὸν κόκλωμα 253.
 Προγράμματα, ἀναθεώρησις τῶν — 411.
 — ἀνεφοβιασμοῦ 409.
 — ἀνωτάτων ὁρίων 406.
 — βασικά 406 ἐπ.
 — δευτερεύοντα 409 ἐπ.
 — διοικήσεως 410.
 — ἐξόδων διαθέσεως 410.
 — ἡμερομισθίων 409.
 — ἰδεώδους λειτουργίας 407.
 — ἰσολογισμοῦ 410.
 — , κατηγορίαι — 405 ἐπ.
 — κερδοζημιῶν 410.
 — παραγωγῆς
 — πειραμάτων καὶ ἐρευνῶν 410.
 — προσαρμοστέα 407.
 — πωλήσεων 405.
 — συνολικά 410 ἐπ.
 — ταμείου 405.
 — τιμηματικά 405.
- Προγραμματισμὸς ἐπιχειρήσεων 402 ἐπ.
 — — , ἔννοια τοῦ — 13.
 — — , ὀργάνωσις τοῦ — 411.
 — — , σκοπὸς τοῦ — 403.
 — — , χρησιμότης τοῦ — 404.
- Προσωπικὴ συνέτευξις 378.
 Πρότυπον κόστος 277, 292.
 Προϋπολογισμοὶ οἰκογενειακοὶ 363.
 Πωλήσεις δι' ἀλληλογραφίας 48.

Ρ

- Ράντα καρτελικὴ 77.
 Ρευστότης ἀμέσως 313.
 — γενικὴ 313.
 — δυναμικὴ 311.
 — , δυσχέρεια προδιορισμοῦ τῆς — 315.
 — , ἔννοια τῆς — 11, 305.
 — , κατηγορίαι τῆς — 310.
 — κυκλοφοριακὴ 313.
 — , ὄρισμός τῆς — 306.

Ρευστότης παραγωγικοτεχνική 310.
 — , πολιτική της — 11.
 — σταθμική 312.
 — στατική 311.
 — ταμειακή 313.
 — τραπεζών 314.
 — χρηματοσυναλλακτική 310.

Ρίσιμα 90.

Σ

Σιδηρούν, απόθεμα 222.
 Στατιστική άνευ αριθμών 369.
 — διαφημίσεως 365.
 — επιχειρήσεως 362.
 — ικανότητας αγοραστικής 367.
 — τάσεως της αγοράς 368.

Συμφωνία, κυρίων 90.

Συνασπισμοί επιχειρήσεων 73 έπ.
 — — , κατηγορίες των — 75.
 — — , κυριώτεροι τύποι 81 έπ.
 — — , μειονεκτήματα 79, 80.
 — — , πλεονεκτήματα 78, 79.
 — — , προϋποθέσεις 75.

Σχέσεις δημόσιαι 388 έπ.

Σωματική εργασία 109.

Τ

Ταχύτης κυκλοφορίας 229 έπ.
 Test, αξιολόγησις πορισμάτων τών — 121.

— βωβά 119.
 — γενικά 120.
 — γραπτά 119.
 — δυσκολίαι τών — 122.
 — ειδικά 120.
 — ελεύθερα 120.
 — έννοια 119 έπ.
 — εφαρμογαι τών — 122.
 — , κατηγορίαι τών — 119.
 — , μέθοδος τών κατατομών 121.
 — προφορικά 119.
 — , συγκριτικής απαντήσεως 120.
 — , συστοιχία τών — 120.

Τιμή αναπαραγωγής 324.
 — αντικαταστάσεως 321 έπ.
 — κτήσεως 319.

Τιμολογική πολιτική 297 έπ.

Τίτλοι ιδρυτικοί 149.

Τόκοι ίδιου κεφαλαίου 278 έπ.
 — ξένου — 278 έπ.

Τολμήματα 395.

Τόπος εγκαταστάσεως επιχειρήσεων 95 έ.
 — — , έξωτερικώς 96.

Τόπος εγκαταστάσεως έσωτερικώς 103.
 — — , κατηγοριών επιχειρήσεων 100δ.
 — — , παράγοντες γενικοί 96.
 — — , — ειδικοί 97 έπ.
 — — , — κατά παράδοσιν 97 έπ.
 — — , — όρθολογικοί 96.

Τραπεζικαί επιχειρήσεις 54 έπ.

— πληροφορίαι 167.

Τrust, έννοια 90.

— , μειονεκτήματα - πλεονεκτήματα 91, 92.

Τρεχόμενος λογαριασμός 172.

Τυπική επιχειρήσις 420.

Τυποποίησις 424.

Τόπος 394.

Υ

Υλικόν κεφάλαιον 144.

Υπάλληλοι 393.

Υπερεκτίμησις ενεργητικοδ 216.

Υπερκεφαλαίωσις 217.

Υπερπρόσθετος 219.

Υποθηκικόν δάνειον 170.

Υποκεφαλαίωσις 217.

Φ

Φορέυς κόστους 290.

Φυσιολογία της εργασίας 112.

Φύσις, ή—ώς τόπος εγκαταστάσεως 95.

Χ

Χόλντιν 87.

Χονδρικόν εμπόριον 51 έπ.

Χρηματικόν κεφάλαιον 169.

Χρηματοδότησις, βασικαί άρχαί της — 191.

— γενικά περί — 179.
 — έξ αποσβέσεων 197.
 — έξ έκποιήσεως περιουσίας 197.
 — έξωτερική 200.

Χρηματοδότησις επενδύσεων 195.

— έσωτερική 197.
 — , θεωρία της — 10.
 — , μέγεθος της — 185.
 — , μέσα της — 181.
 — , πολιτική της — 10, 194.
 — , προγραμματισμός της — 202.
 — , σημασία της — 180.
 — τρέχουσα 205.

Ψ

Ψυχολογία της εργασίας 116.

Ψυχοτεχνική της εργασίας 118.

Ω

Ωρομίσθιον 125.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Α

Abrams M. 345.
 *Αγαλλόπουλος Χρ. 69.
 *Αγγελόπουλος *Αγγ. 72.
 Adler M. 345, 371.
 *Αθανασιάδης Κ. 367, 370,
 Allieri V. 317, 326. [374.
 Allain M. 118.
 Amiaud 154.
 Amodeo-Minico L. 326.
 *Αναστασιάδης *Η. 57.
 Andrews P. 183, 195.
 *Ανδριόλα Β. 274.
 Arena C. 350.
 Argenziano R. 86.
 Atndt 439.

Β

Bariola P. 4.
 Barnewall G. 45.
 Batardon L. 58, 154.
 Baumgarten F. 112, 119.
 Bell 221.
 Benson B. 118.
 Berny R. 279.
 Biscayart J. 44.
 Blankenship A. B. 380.
 Bliss J. 224, 308.
 Blocker J. 274.
 Bouquerel F. 45, 46, 50, 376.
 Bourquin M. 274.
 Bowen H. 34.
 Boyd Westfall H. W. 380.
 Branbilla F. 414.
 Brunerie G. 397.

Γ

Campion A. 274, 293.
 Champion G. 28, 191, 256, 419.
 Canning 219, 317.
 Capodaglio G. 332.
 Cave S. R. 402.
 Ceccherelli A. 28, 296.
 Cendrier G. 220.
 Chardonnat L. 264, 274, 317.

Chevalier 224.
 Clement M. 34.
 Cochran W. 370.
 Coets J. 45.
 Converse P. 422.
 Couchmann 183, 263.
 Court H. P. 402.
 Crisp R. 345, 364, 376.

Δ

Danbourg R. 345.
 Dauty-Lafrance J. 274.
 Davis H. 414.
 Dechesne L. 96.
 Defossé G. 47, 151, 164, 176.
 De Gobbis 162.
 De Gregorio 162.
 De Minico 154.
 Deming W. E. 370.
 De Lattre J. 35, 124, 142.
 Deleus A. H. R. 345.
 Della Penna Fr. 319.
 De Louvet 256.
 Despax M. 26.
 Deurink 414.
 Devine Carl Thomas 274.
 Dewing A. 179.
 Dickinson 221.
 D'Ippolito Th. 274, 293, 326.
 Donzallaz P. 176, 256, 312,
 Dourdin M. 368. [419.
 Δραγώνας Α. 45.
 Dumarchey 317.

Ε

Easton 306.

Φ

Fain B. 326.
 Fassio M. 345.
 Ferber R. 371.
 Ferrara F. 25.
 Finney H. 263, 317.
 Fischer G. 5, 33, 73, 86, 112,
 183, 215, 396.

Fourastie M. 126, 414, 417.
 Franceschelli F. 34.
 Φωτιάς Ν. 28, 73, 107, 154,
 1160.

Γ

Gall A. 142.
 Γαλάνης Θ. 306.
 Gerstenberg Ch. 180.
 Γεωργιάδης Μ. 28, 58, 219,
 [226, 241, 306, 346.
 Gilman 221.
 Granger Max 163.
 Gregory 221.
 Grillo 154.
 Grosman 220, 264.
 Grote H. 116.
 Gsell E. 180, 196, 420.
 Guthmann 221.

Η

Harrison H. 274, 293, 422.
 Hatfield 219, 263.
 Haussermann E. 34.
 Heckert J. B. 402.
 Henrici S. 293.
 Hilgert 422.
 Hoffman A. 4, 183, 215.
 Hoover Ed. 96.
 Huber M. 120, 284.

Ι

Jacoby - Saulnier 180.
 Jacques L. 136.
 James E. 25.
 Jeanneney J. 44.
 Joubert 86.

Ι

Irvine A. G. 345.

Κ

Käffer K. 293.
 Καλιτσουάκης Δ. 92.
 Κανελλόπουλος Χρ. 56.
 Καραβίδας Ι. 69.
 Κασκαλέρης Ν. 75.

Kearsey H. E. 274, 293.
Keller Théo 395.
Kerim Abdel 326.
Kester 219, 263, 317.
Κουβέλης Π. 96, 100.
Κούλης Ι. 71.
Κουτσαγιάννης Ι. 53.
Κυρकुλίτσας Α. 306.

L

Lahy B. 386.
Laloux Ph. 136.
Landauer 136.
Lang Th. 246, 274, 293.
Leaf 306.
Leake 220.
Lebreton J. 58.
Leeser G. 114.
Lehmann M. R. 33, 180, 275,
| 306, 345.
Libelman B. 118.
Loeb P. 402.
Lyon-Caen et Renault 220.

M

Magnus-Hannaford R. 123.
Mané R. 28, 36, 138.
Manzzatini M. 54.
Marcantonio A. 69.
Marrani P. 274.
Martin J. 274, 275, 293.
Masi V. 179, 213, 228, 256.
Mazzilli B. 345. | 419.
Μαϊμάρογλου Μ. 280, 402.
Mellerowicz K. 37, 64, 85,
| 103, 180, 274, 277, 289.
Minty 306.
Montgomery 263.
Μπανταλούκας Κλ. 117, 122.
Μπερνάρης 'Αντ. 423 | 423.
Murat A. 28, 75.
Muttelet C. 256.
Mutz R. 45.

N

Νέζης Γ. 109.
Νέζος Α. 154, 269.

Nicklisch M. 395.
Nicolas P. 350.
Nogaro 29.
Nystrom P. 388.

P

Παπαδημητρίου Δ. 274, 293,
| 402, 414.
Παπαϊωάννου Σ. 269.
Παρασκευόπουλος Ι. 306.
Pareto 25.
Paris G. 274, 279.
Pasdermadjian H. 45.
Paton W. 221, 317.
Πάτρας Ν. 28.
Pauwels M. 28, 154, 224,
| 231, 308, 419, 434.
Perronx E. 25, 126.
Πεσμαζόγλου Ι. 34.
Pivato G. 69.
Polak N. 180, 185, 222.
Πουλόπουλος Στ. 183.
Prion W. 183, 236, 432, 439.

R

Rapin et Poly 291.
Rava T. 26.
Renzi Ant. 345.
Riera A. 154.
Rosi N. 402.
Rotondi M. 25.

S

Sauvy A. 345.
Schär J. 232.
Scheppler F. 256.
Schertenleib C. 346.
Schmalenbach E. 274, 317,
| 334.
Schmidt F. 274, 297, 321, 334.
Servoise R. 345.
Σιδέρης 'Αρ. 425.
Σιμήτης Γ. 26.
Σολομωνίδης Β. 117.
Sombart W. 24.
Sommary F. 306.
Σπανθανόπουλος Ι. 154.
Σπηλιόπουλος Κ. 28.

Stuoken R. 306.
Συρόπουλος Σ. 214.

T

Tagliacarne G. 346, 376.
Thaller Percerou 220.
Thibert R. B. 402.
Thionet P. 345.
Thomas 306.
Thorens R. 274, 289.
Τότσης Ν. 156, 254, 270, 283,
| 317, 341.
Τουρνάκης Ι. 92, 97, 262.
Toussaint P. 197.
Treven G. 69.
Τσίγκρης Δ. 80.
Τσιμάρας Μ. 5, 26, 28, 97,
| 256, 269, 274.
Τσουτρέλλης Ε. 60, 185.

V

Vaes U. 89, 177, 180, 191.
Villard 263.

W

Watts 116.
Williquet S. 402.

X

Χαριτάκης Γ. 26, 306.
Χριστοδουλόπουλος Π. 24,
| 95, 281.
Χρυσοκέρης Ι. 33, 144, 156,
| 267, 269.
Χρυσοχαύ Ι. 346.

Y

Yates F. 346, 372.

Z

Zappa G. 25, 71, 317.
Zentner G. 306.
Zignolli V. 113, 114, 414.
Ζολώτας Ξ. 131.
Zuccarelli R. 346.
Zunico J. 180.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

	Σελίς
	V
<i>Πρόλογος</i>	VII
<i>Βιβλιογραφία</i>	3
§ 1.— Έννοια τῆς Οικονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων	5
§ 2.— Χαρακτήρ καὶ σκοπὸς τῆς Οικονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.	6
§ 3.— Διαίρεσις τῆς Οικονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.	8
§ 4.— Περιεχόμενον τῆς Γενικῆς Οικονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων	13
§ 5.— Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς Οικονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων.	

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες ἐν γένει καὶ εἰδικώτερον αἱ Ἐπιχειρήσεις

I.— Αἱ οἰκονομικαὶ μονάδες

§ 1.— Ἐννοια οἰκονομικῶν μονάδων	19
§ 2.— Κατηγορίαι τῶν οἰκονομικῶν μονάδων	20

II.— Αἱ ἐπιχειρήσεις

§ 1.— Κοινωνικά καὶ οἰκονομικά πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων διεμορφῶθη ἡ Ἐπιχείρησις.	24
§ 2.— Δυσχέρειαι περὶ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς Ἐπιχειρήσεως	24
§ 3.— Στοιχεῖα καὶ ὄρισμός τῆς ἐννοίας τῆς Ἐπιχειρήσεως	28
§ 4.— Αἱ δύο ἀπόψεις ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξετάζεται ἡ Ἐπιχείρησις.	31
§ 5.— Ὁ ἐπιχειρηματίας	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

§ 1.— Ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου τῆς δράσεώς των.	36
I. Εἰς ἐπιχειρήσεις ἀρχικῆς παραγωγῆς	36
II. Εἰς ἐπιχειρήσεις παραγωγικὰς ἢ μετασχηματισμοῦ.	37
— Διακρίσις μεταξὺ Βιομηχανίας καὶ Βιοτεχνίας	38
— Διακρίσεις μεταξὺ Βιομηχανικῶν Ἐπιχειρήσεων	40
— Διακρίσεις Βιομηχανικῶν Ἐπιχειρήσεων	43
III. Εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις.	44
— Κατηγορίαι ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων	

	Σελίς
Α. Τρόποι ὀργανώσεως τοῦ λιανικοῦ ἐμπορίου	45—50
Β. Τρόποι ὀργανώσεως τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου	51—53
ΙV. Εἰς Ἀσφαλιστικὰς Ἐπιχειρήσεις	53
V. Εἰς Τραπεζικὰς Ἐπιχειρήσεις	54
VI. Εἰς Μεταφορικὰς Ἐπιχειρήσεις	55
§ 2.—Ἀναλόγως τῆς νομικῆς τῶν μορφῆς	57
§ 3.—Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν	63
§ 4.—Δημόσιαι καὶ Μικταὶ Ἐπιχειρήσεις	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

§ 1.—Γενικά	73
§ 2.—Ἱστορικὴ ἐξέλιξις	73
§ 3.—Κατηγορίαι συνασπισμῶν ἀναλόγως τῆς παραγωγικῆς διατάξεως τῶν ἐπιχειρήσεων	75
§ 4.—Προϋποθέσεις τοῦ ἐπιτυχοῦς συνασπισμοῦ τῶν Ἐπιχειρήσεων	75
§ 5.—Πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ τῶν Ἐπιχειρήσεων	78
§ 6.—Ἀντιμετώπισις τῶν ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ τῶν Ἐπιχειρήσεων μειονεκτημάτων	81
§ 7.—Κυριώτεροι τύποι προκύπτοντες ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ τῶν Ἐπιχειρήσεων	81
1. Τὸ Καρτέλ	83
2. Τὸ Κονσέρ	85
3. Αἱ Συμφωνίαι Κυρίων	90
4. Τὰ Rings καὶ Corners	90
5. Τὰ Pools	90
6. Τὸ Trust	90

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΑΙ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ
Ἡ ΦΥΣΙΣ

§ 1.—Γενικά	95
§ 2.—Ὁ τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς	96
§ 3.—Ὁ τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
Ἡ ΕΡΓΑΣΙΑ

I.—Ἐννοια καὶ κατηγορίαι τῆς ἐργασίας

§ 1.—Γενικά	107
§ 2.—Ὅρισμός	107
§ 3.—Κατηγορίαι Ἐργασίας καταβαλλομένης ἐν τῇ ἐπιχειρήσει	109

II.—Ὄρθολογικὴ ὀργάνωσις ἐργασίας

§ 1.—Γενικά	112
-----------------------	-----

	Σελίς
§ 2.—Τρόποι επίτευξεως τῆς ὀρθολογικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας.	112
I. Διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως προσφορωτέρων ὄρων διεξαγωγῆς τῆς ἐργασίας .	112
II. Διὰ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς καὶ ἐξειδικεύσεως τοῦ προσωπικοῦ .	115
III. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προσφορωτέρου συστήματος ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας.	125
— Γενικῶς περὶ τοῦ μισθοῦ	125
— Κυριώτεραι κατηγορίαι συστημάτων ἀμοιβῆς ἐργασίας .	128
IV. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἁρμονικῶν σχέσεων μεταξὺ ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν (Human relations)	142

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ
ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

§ 1.—*Ἐννοια καὶ πηγαι προελεύσεως τοῦ Κεφαλαίου.	144
§ 2.—Τὸ ἴδιον κεφάλαιον καὶ αἱ διακρίσεις αὐτοῦ	146
A. Τὸ Ἰδρυτικὸν κεφάλαιον.	147
B. Τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον.	154
§ 3.—Τὸ ξένον ἢ πιστωτικὸν κεφάλαιον καὶ αἱ διακρίσεις αὐτοῦ.	165
A. Προϋπόθεσις ἐμφανίσεως τοῦ ξένου κεφαλαίου, ἢ πίστις.	165
B. Ἐννοια καὶ κατηγορίαι τοῦ ξένου κεφαλαίου	168
§ 4.—Σχέσις μεταξὺ ἴδιου καὶ ξένου κεφαλαίου	179
§ 5.—Τὸ πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως.	179
Ἡ σημασία τοῦ προβλήματος	180
Μέσα χρηματοδοτήσεως	181
Μέγεθος χρηματοδοτήσεως	185
Αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς χρηματοδοτήσεως.	191
Ἡ πολιτικὴ τῆς χρηματοδοτήσεως	194
Ἡ χρηματοδότησις τῶν ἐπενδύσεων	195
Ἡ τρέχουσα χρηματοδότησις	207
Ὁ προγραμματισμὸς τῆς χρηματοδοτήσεως.	207

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΣΤΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Α'.—ΣΤΑΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

Ἡ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΚΑΙ Αἱ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤῶΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚῶΝ ΣΤΟΙΧΕΙῶΝ

§ 1.—*Ἐννοια τῆς περιουσίας	213
§ 2.—Διάκρισις μεταξὺ περιουσίας καὶ κεφαλαίου	214
§ 3.—Περιπτώσεις τεχνητῆς λογιστικῆς ἐμφανίσεως τοῦ μεγέθους τῆς περιουσίας καὶ τοῦ ἴδιου κεφαλαίου	215
§ 4.—Διακρίσεις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων	217

ΤΜΗΜΑ Β'.—ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

§ 1.—Ἡ κυκλοφορία τῆς περιουσίας καὶ ὁ ὄγκος αὐτῆς	228
--	-----

	Σελίς
§ 2.—Συνολική και μερική ταχύτης κυκλοφορίας η περιστροφής (vitesse de rotation) της περιουσίας	229
§ 3.—Αι δύο άπόψεις της κυκλοφορίας (έξοδο - έσοδα)	237
§ 4.—Τό νεκρόν σημείον κυκλοφορίας	256

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

A.— Αι άποσβέσεις

§ 1.—Έννοια και σκοπός τών άποσβέσεων	263
§ 2.—Κατηγορίαι άποσβέσεων	268

B.— Τό κόστος

§ 1.—Γενικά επί της έννοιας του κόστους	274
§ 2.—Βασικαί διακρίσεις του κόστους	277
Α.— Κόστος κατ' είδος	277
Β.— Κόστος κατά θέσεις	288
Γ.— Κόστος κατά φορείς	290
Δ.— Κόστος κατά μέθοδον κοστολογήσεως	290
Ε.— Κόστος κατά βαθμάν άπασχολήσεως	292
ΣΤ.— Κόστος κατά χρόνον προσδιορισμού	292
§ 3.—Σημασία της γνώσεως του κόστους και σκοποί κοστολογήσεως	296

Γ.— Η ρευστότης

§ 1.—Όρισμός και έννοια της ρευστότητας	306
§ 2.—Κατηγορίαι ρευστότητας	310
§ 3.—Δυσχέρειαι περί τόν προσδιορισμόν του βαθμού ρευστότητας έκ της καταστάσεως του ίσολογισμού	315

ΤΜΗΜΑ Γ'—ΑΠΟΤΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

ΑΠΟΤΙΜΗΣΙΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΩΣ

§ 1.—Γενικά περί άποτιμήσεως (Bewertung - Valuation)	317
§ 2.—Μέθοδοι άποτιμήσεως	319
I. Μέθοδοι άποτιμήσεως ύλικών περιουσιακών στοιχείων	319
II. Μέθοδοι άποτιμήσεως τών άύλων περιουσιακών στοιχείων	326
Αι κατ' ίδίαν άμεσοι και έμμεσοι μέθοδοι	327
Ή ύφ' ήμϊν προτεινομένη μέθοδος άποτιμήσεως	331
Κανόνες άποτιμήσεως	333
§ 3.—Κανόνες άποτιμήσεως	333
I. Ή άποτιμητική έν τή θεωρία	333
α) Θεωρία του στατικού ίσολογισμού (Nüchtern).	334
β) Θεωρία του δυναμικού ίσολογισμού (Schmalenbach)	334
γ) Θεωρία του οργανικού ίσολογισμού (Fr. Schmidt)	334
II. Ή άποτιμητική έν τή πράξει	335
Άποτιμήσεις βάσει τών κανόνων του Έμπορικού δικαίου	335
Άποτιμήσεις βάσει τών κανόνων του Άγορανομικού δικαίου	336
Άποτιμήσεις βάσει τών κανόνων του Φορολογικού δικαίου	340

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΔΡΑΣΕΩΣ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ Α'.—Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

I.—'Ανάλυσις τῆς ἀγορᾶς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

	Σελίς
§ 1.—'Εννοια καὶ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης	345
§ 2.—'Απόψεις ἐφ' ὧν ἐρευνᾶται ἡ ἀγορᾶ.	350
Α.—'Απὸ ἀπόψεως χρόνου.	350
Β.—'Απὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως.	355
Γ.—'Απὸ ἀπόψεως δυνατότητος διευρύνσεως τοῦ κύκλου τῶν καταναλωτῶν.	355
§ 3.—Χρησιμότης τῶν ἐρευνῶν τῆς ἀγορᾶς	357
Α.—'Επιχειρήσεις	358
Β.— Δημόσιαι 'Αρχαί	360
Γ.— Διεθνεῖς 'Οργανισμοί	361

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

§ 1.—Αἱ πάσης φύσεως στατιστικαί	362
α) Στατιστικαί τῶν ἐπιχειρήσεων	362
β) Οἰκογενειακοὶ προϋπολογισμοί	363
γ) Στατιστικαί τῆς διαφημίσεως καὶ τῶν ἐν γένει μέσων δημοσιότητος.	365
δ) Στατιστικαί παρακολουθήσεως τῆς ἀγοραστικῆς ἰκανότητος καὶ ἀγοραστικῆς βουλήσεως.	367
ε) Στατιστικὴ παρακολουθήσεως τῆς τάσεως (trend) τῆς ἀγορᾶς	368
§ 2.—Αἱ δειγματοληψίαι	369
Γενικά	369
Προπαρασκευὴ τοῦ δείγματος καὶ καθορισμὸς τοῦ μεγέθους τούτου	371
§ 3.—'Η ἐκλογή τῶν προσφορωτέρων τρόπων διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν πληροφοριῶν.	376
§ 4.—'Η σύνταξις τοῦ 'Ερωτηματολογίου.	381
§ 5.—Χρησιμοποίησις τῶν συλλεγεσῶν πληροφοριῶν.	387

II.—'Επιδημιαὶ σχέσεις (Public Relations)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ

Ἡ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

§ 1.—Γενικά	388
§ 2.—Κατηγορίαι προσώπων μεθ' ὧν ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάπτυξις δημοσίων σχέσεων.	389

III.—Οι επιχειρηματικοί κίνδυνοι και τα τολμήματα (Risk and Wagnis)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ		Σελίς
Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣ ΤΩΝ		
§ 1.—Γενικά		395
§ 2.—Κατηγορίαι κινδύνων		397
§ 3.—Ἡ πολιτικὴ τῶν κινδύνων		399

ΤΜΗΜΑ Β'—Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ		
Η ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΠΡΟΪΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ		
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΞΥΝΘΗΚΑΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ		
§ 1.—Ἐννοια, σκοπός, χρησιμότης		402
§ 2.—Κατηγορίαι προγραμμάτων (προϋπολογισμῶν)		405
I. Τμηματικά (βασικά—δευτερεύοντα) προγράμματα		405
<i>A.—Βασικά προγράμματα</i>		
Πρόγραμμα πωλήσεων		406
Πρόγραμμα ταμείου		406
Πρόγραμμα παραγωγῆς		407
<i>B.—δευτερεύοντα προγράμματα</i>		
Τὸ πρόγραμμα ἀνεφοδισμού		409
Τὸ πρόγραμμα ἡμερομισθίων		409
Τὸ πρόγραμμα ἐξόδων διαθέσεως		410
Τὸ πρόγραμμα Διοικήσεως—Πειραμάτων καὶ Ἐρευνῶν		410
II. Συνολικά (πρωτογενῆ, δευτερογενῆ) προγράμματα		411
§ 3.—Ἀναθεώρησις προγραμμάτων		411
§ 4.—Ἡ ὀργάνωσις τοῦ προγραμματισμοῦ		411

ΤΜΗΜΑ Γ'—Ἡ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΟΝΟΝ		
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΣ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΤΗΣ - ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΣ		
Γενικά περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων		413
I. Ἡ παραγωγικότης		414
II. Ἡ οἰκονομικότης		418
III. Ἡ ἀποδοτικότης		424
Στοιχεῖα ἀποδοτικότητος		
A.—Τὰ κέρδη		425
I. Τὸ κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως		425
II. Τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματίου		428
B.—Τὸ κεφάλαιον		429
α) Ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως		430
β) Ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπιχειρηματίου		430
Παράδειγμα ὑπολογισμοῦ ἀποδοτικότητος		434
Κριτικὴ ἔννοιας ἀποδοτικότητος		438
Ἀλφαριθμητικὸς πίναξ ὄρων		441
Ἀλφαριθμητικὸς πίναξ ἀνομάτων συγγραφέων		449

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1. 'Η Άξία Υπερπροσόδου τής 'Επιχειρήσεως (*Goodwill-Fonds de Commerce*). 'Αθήναι 1946, σελ. 66 σελ. 8ον (διατριβή επί διδακτορίας).
2. 'Η πολιτική τών τιμών εις τός Βιομηχανικός 'Επιχειρήσεις, 'Αθήναι 1947, σελ. 64 σελ. 8ον.
3. Τό πρόβλημα τής ρευστότητος εις τός Τραπεζικός και Βιομηχανικός 'Επιχειρήσεις, 'Αθήναι 1950, σελ. 56 σελ. 8ον.
4. 'Η Θεωρία τής τιμής άντικαταστάσεως, 'Αθήναι 1952, σελ. 14.
5. *La rilevazione del costo nelle imprese industriali e commerciali* (*Tesi di laurea*), Roma 1953 (άνέκδοτος).
6. 'Η Οικονομική τών 'Επιχειρήσεων, 'Αθήναι 1954, σελ. 301 σελ. 8ον Τ. 1 (Γενικών μέτρων). "Έκδοσις Α'.
7. 'Η Άνάλυσις τής 'Εκμεταλλεύσεως υπό Marcel Rioulets. 'Απόδοσις εις τήν 'Ελληνικήν υπό Μαρίον Ε. Γεωργιάδου, 'Αθήναι 1955, σελ. 272 σελ. 8ον.
8. Τό Κόστος Διαθέσεως (*Distribution cost*), 'Αθήναι 1957, σελ. 80, σελ. 8ον.
9. Περί 'Εμπορικών 'Εταιρειών υπό Léon Batardon. Μετάφρασις και άπόδοσις εις τήν 'Ελληνικήν υπό Μαρίον Ε. Γεωργιάδου, 'Αθήναι 1958, (Τεύχος I, II, III, IV).
10. Είσαγωγή εις τός μεθόδους έρευνής τής άγοράς (*Marketing Research*), σελ. 88, σελ. 8ον, 'Αθήναι 1958.
11. 'Η τεχνική τής κατα ήλιως τής άγοράς (*Marketing*) (παράδοσις) σελ. 110 σελ. 8ον, 'Αθήναι 1959.
12. Τό πρόβλημα τής χρηματοδοτήσεως εις τός Βιομηχανικός 'Επιχειρήσεις, σελ. 32, σελ. 8ον, 'Αθήναι 1959.